

صحیح البخاری

به کوری

وهرگیراوی هه موو فهرمووده صحیده کانی
ئیمای بوخارییه که ژماره یان (٧٥٦٣) فهرمووده یه

محتد إقرأ الشافي

به رگی دووهم

نویسنی

أبو عبد الله محمد بن إسماعيل البخاري

وهرگیرانی

محمد ملا صالح باموکی

www.igra.ahlamontada.com

صحیح البخاری

صَحِيحُ الْبَخَّارِيِّ

به کوردی

به رگی دووهم

پهراوه‌کانی بانگدان، نویژی هه‌ینی، نویژی ترس، دوو جه‌ژنه‌که،
نویژی ویتز، داواکردنی بارانبارین، نویژی خورگیان، سوژده‌کانی قورئان،
کورته‌کردنه‌وهی نویژ، شه‌ونویژ، نویژکردن له مه‌ککه و مه‌دینه،
جولان له نویژکردندا، هه‌له‌کردن، مردوو و جه‌نازه، زه‌کات، جه‌ج

نوسینی

أبو عبدالله محمد بن اسماعيل البخاري

وه‌رگیترانی

محمد ملا صالح باموکی

(صحیح البخاری) به کوردی

به رگی دووهم

نووسینی.. أبو عبدالله محمد بن اسماعیل البخاری

وه رگی پرائی.. محمد ملا صالح باموکی

چاپی یه کهم ۲۰۲۳

تیراژ : ۱۰۰۰ دانه

دیزاین .. نه حمه د

له بلاو کراوه کانی کتیبخانه ی تیشک

07719899402

07501122110

۱۰۴- بابُ الْقِرَاءَةِ فِي الْقَبْرِ

وَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ قَرَأَ النَّبِيُّ ﷺ بِالطُّورِ.

۷۷۱- حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: حَدَّثَنَا سَيَّارُ بْنُ سَلَامَةَ قَالَ: دَخَلْتُ أَنَا وَأَبِي عَلَى أَبِي بَرْزَةَ الْأَسْلَمِيِّ فَسَأَلَنَاهُ عَنْ وَقْتِ الصَّلَاةِ، فَقَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي الظُّهْرَ حِينَ تَزُولُ الشَّمْسُ، وَالْعَصْرَ وَيَرْجِعُ الرَّجُلُ إِلَى أَقْصَى الْمَدِينَةِ وَالشَّمْسُ حَيَّةٌ -وَنَسِيتُ مَا قَالَ فِي الْمَغْرِبِ- وَلَا يَبَالِي بِتَأْخِيرِ الْعِشَاءِ إِلَى ثُلْثِ اللَّيْلِ وَلَا يُحِبُّ النَّوْمَ قَبْلَهَا، وَلَا الْحَدِيثَ بَعْدَهَا، وَيُصَلِّي الصُّبْحَ فَيَنْصَرِفُ الرَّجُلُ فَيَعْرِفُ جَلِيسَهُ، وَكَانَ يَقْرَأُ فِي الرُّكْعَتَيْنِ أَوْ إِحْدَاهُمَا مَا بَيْنَ السَّتِينَ إِلَى الْمِائَةِ^(۱).

۱۰۴- باسی قورئانخویندن له نوێژنی به‌یانیدا

وه نومه سه‌له‌مه ﷺ ده‌ئێ: پێغه‌مبه‌ر ﷺ سوورمه‌تی (والطُّور)ی خویند.

۷۷۱- سه‌یاری کوری سه‌لامه ده‌ئێ: من و باوکم رۆیشتین بۆ لای ئه‌بو به‌رزهی ئه‌سه‌می ﷺ و پرسیارمان لێ کرد سه‌بارمه‌ت به‌ کاتی نوێژه‌کان؟ ئه‌ویش وتی: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌میشه نوێژی نیومرۆی کاتێ ده‌کرد که خۆر لای دهما له نیومرۆستی ئاسمان، وه نوێژی عه‌سری ده‌کرد که سێک ده‌گه‌رایه‌وه بۆ ئه‌وپه‌ری شاری مه‌دینه، خۆر هێشتا به‌ ئاسمانه‌وه به‌رز بوو وه له‌بیرم چوو دهرباره‌ی نوێژی مه‌غریب جی وت- وه پێغه‌مبه‌ر ﷺ لای گرنگ نه‌بوو به‌ دواخستنی عیша بۆ سێیه‌کی شه‌و، وه پێی خۆش نه‌بوو هه‌ج کام له‌ خه‌وتن له‌پێش عیشادا و قسه‌کردن له‌پاش عیشادا، وه کاتێ نوێژی به‌یانی ده‌کرد، که پیاو نوێژه‌که‌ی ته‌واو ده‌کرد هاورپێکه‌ی دهناسی که له‌پالیدایه، وه له‌ دوو رکا‌ته‌که‌ی به‌یانیدا یان له‌ رکا‌تیکیاندا له‌ شه‌ست بۆ سه‌د ئایه‌تی ده‌خویند.

^۱ بروانه: ۵۴۱.

۷۷۲- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه يَقُولُ: فِي كُلِّ صَلَاةٍ يُقْرَأُ، فَمَا أَسْمَعْنَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم أَسْمَعْنَاكُمْ، وَمَا أَخْفَى عَنَّا أَحْفَيْنَا عَنْكُمْ، وَإِنْ لَمْ تَزِدْ عَلَى أُمِّ الْقُرْآنِ أَجْزَأَتْ، وَإِنْ زِدْتَ فَهُوَ خَيْرٌ.

۷۷۲- عهتاو دهگیرپتهوه که له نه بو هورپهری رضي الله عنه بیستوو دهیوت: له هه موو نوئزیکدا هورپان دهخوینری، جا نه وهی بیغه مبهه صلى الله عليه وسلم به دهنکی بهرز خویندوو بهتی و گویمان لی بووه، نیمهش به دهنکی بهرز بو ئیوهی دهخوینین و دیدمین به گویتاندا، نه وهشی په نهانی کردوو له نیمه، نیمهش په نهانی دهکهین له ئیوه، وه نه گهر ته نه سوورپهتی فاتیهش بخوینی دروسته، خو نه گهر زیاتر بخوینی چاکره.

۱۰- بابُ الْجَهْرِ بِقِرَاءَةِ صَلَاةِ الْفَجْرِ

وَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ: طُفْتُ وَرَاءَ النَّاسِ وَالنَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم يُصَلِّي وَيَقْرَأُ بِالطَّوْرِ.

۷۷۳- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ أَبِي بَشِيرٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: انْطَلَقَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فِي طَائِفَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ عَامِدِينَ إِلَى سُوْقٍ عُكَاطٍ، وَقَدْ حِيلَ بَيْنَ الشَّيَاطِينِ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ، وَأُرْسِلَتْ عَلَيْهِمُ الشُّهُبُ، فَرَجَعَتِ الشَّيَاطِينُ إِلَى قَوْمِهِمْ. فَقَالُوا مَا لَكُمْ؟ فَقَالُوا: حِيلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ، وَأُرْسِلَتْ عَلَيْنَا الشُّهُبُ. قَالُوا: مَا حَالَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ إِلَّا شَيْءٌ حَدَّثَ، فَاضْرِبُوا مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا، فَانْظُرُوا مَا هَذَا الَّذِي حَالَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ. فَانْصَرَفَ أُولَئِكَ الَّذِينَ تَوَجَّهُوا نَحْوَ تِهَامَةٍ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم وَهُوَ بِنَخْلَةٍ، عَامِدِينَ إِلَى سُوْقٍ عُكَاطٍ وَهُوَ يُصَلِّي بِأَصْحَابِهِ صَلَاةَ الْفَجْرِ، فَلَمَّا سَمِعُوا الْقُرْآنَ اسْتَمَعُوا لَهُ فَقَالُوا: هَذَا وَاللَّهِ الَّذِي حَالَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ. فَهَذَا الَّذِي حَالَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ. قَالُوا: يَا قَوْمَنَا ﷺ إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا ^(١) يَهْدِي

إِلَى الرُّشْدِ فَتَأْمَنَّا بِهِ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا ﴿٢٠﴾ الجن. فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى نَبِيِّهِ ﷺ: ﴿قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ﴾ الجن، وَإِنَّمَا أُوحِيَ إِلَيْهِ قَوْلُ الْجِنِّ^(١).

١٠٠- باسی دهنگبهرزکردنهوهی قورئانخویندنی نوێژی بهیانی

ئومو سهلهمه ﷺ دهئى: من له دواى خه لکه وه به دهورى که عبهدا سوورامه وه، له و کاته دا پیغه مبهه ﷺ نوێژی دهکرد و ﴿وَالطَّرِيقِ﴾ ده خویند.

٧٧٣- عه بدولای کورێ عه باس ﷺ دهئى: پیغه مبهه ﷺ له گه ن کۆمه ئێک له هاوه لانی دا رویش ت به نیازی بازارێ عوکار بوون، له و کاته دا شهیتانه کان رێگریان لێ کرابوو له زانینی ههوالی ئاسمان (ئه گهر برۆیشتنايه)، چلۆسکی ئاگرینیان بۆ ده هاوێژرا، بۆیه جنۆکه کان گه رانه وه بۆ لای هۆزه که یان، پێیان وتن: ئه وه چیتانه؟ ئه وانیش وتیان: به ربه ستيك له نیوان ئیمه و (زانینی) ههوالی ئاسماندا دروست کراوه، چلۆسکی ئاگرینمان بۆ ده هاوێژن! وتیان: دهی که واته شتيك پرووی داوه که رێگری دهکات له وهی ئیوه ههوالی ئاسمان بزنان، دهی رۆژه لات و رۆژئاوای زهوی بگه رین و سه رنج بدن بزنان چ شتيك له نیوان ئیوه و ههوالی ئاسماندا دروست بووه، جا ئه و کۆمه له جنۆکه ی پرووه و تیهامه رۆیشتبوون، چوون بۆ خزمه تی پیغه مبهه ﷺ له کاتی که له نه خه له دا بوو، به نیازی بازارێ عوکار بوون، له و کاته دا پێشنوێژی نوێژی بهیانی بۆ هاوه لانی دهکرد، جا کاتی جنۆکه کان گوێیان له قورئانخویندنه که ی بوو، به جوانی گوێیان بۆ شل کرد، وتیان سویند به خوا نا ئه مه یه رێگری نیوان ئیوه و زانینی ههوالی ئاسمانه، ئینجا له و کاته دا گه رانه وه بۆ لای

هۆزه‌که‌یان و وتیان: نه‌ی هۆزه‌که‌مان (به‌پاستی ئیمه قورئانیکی سه‌رسوورپه‌ینه‌رمان گوئ لی بوو، رینموونی ده‌کات بو رپی راست، بویه ئیمه‌ش باوه‌رمان پی هینا وه هه‌رگیز که‌س ناکه‌ین به هاوبه‌شی په‌روه‌ردگارمان)، جا ئیدی خوای گه‌وره: ﴿قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ﴾ دابه‌زاند بو پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ، وه بیگومان خوا وته‌ی جنۆکه‌کانی به قورئان بو دابه‌زاند.

٧٧٤- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَرَأَ النَّبِيُّ ﷺ فِيمَا أُمِرَ، وَسَكَتَ فِيمَا أُمِرَ: ﴿وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا﴾ (٦١) ﴿مَرِيَمَ،﴾ ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾ (٦٢) ﴿الْأَحْزَابِ.

٧٧٤- عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس ؓ ده‌ئ: پیغه‌مبه‌ر ﷺ به‌ دهنگی به‌رز قورئانی ده‌خویند له‌و شوین (نوێژانه‌) دا که‌ فه‌رمانی پی کرابوو (به‌ناشکرا و به‌دمنگی به‌رز بی)، وه به‌بیده‌نگیش قورئانی ده‌خویند له‌و (نوێژانه‌) دا فه‌رمانی پی کرابوو به‌په‌نه‌انی بخوینئ (وه په‌روه‌ردگارت هه‌ج شتیکی له‌بیر نه‌چوووه) (به‌پاستی له پیغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ جوانترین سه‌رمه‌شق بو ئیوه هه‌یه).

١٠٦- بَابُ الْجَمْعِ بَيْنَ السُّورَتَيْنِ فِي الرُّكْعَةِ وَالْقِرَاءَةِ بِالْخَوَاتِيمِ،

وَبِسُورَةٍ قَبْلَ سُورَةٍ، وَبِأَوَّلِ سُورَةٍ

وَيَذْكُرُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ السَّائِبِ: قَرَأَ النَّبِيُّ ﷺ الْمُؤْمِنُونَ فِي الصُّبْحِ حَتَّى إِذَا جَاءَ ذِكْرُ مُوسَى وَهَارُونَ أَوْ ذِكْرُ عِيسَى، أَخَذَتْهُ سَعْلَةٌ فَرَكَعَ. وَقَرَأَ عُمَرُ فِي الرُّكْعَةِ الْأُولَى بِمِائَةٍ وَعَشْرِينَ آيَةً مِنَ الْبَقَرَةِ، وَفِي الثَّانِيَةِ بِسُورَةِ مِنَ الْمَائَةِ. وَقَرَأَ الْأَخْنَفُ بِالْكَهْفِ فِي الْأُولَى، وَفِي الثَّانِيَةِ بِيُوسُفَ أَوْ يُوسُفَ، وَذَكَرَ أَنَّهُ صَلَّى مَعَ عُمَرَ ؓ الصُّبْحَ بِهِمَا. وَقَرَأَ ابْنُ مَسْعُودٍ

بَارِزَعَيْنَ آيَةً مِنَ الْأَنْفَالِ، وَفِي الثَّانِيَةِ بِسُورَةِ مِنَ الْمُفْصَلِ. وَقَالَ قَتَادَةُ فِيمَنْ يَقْرَأُ سُورَةَ وَاحِدَةً فِي رَكْعَتَيْنِ أَوْ يُرَدُّ سُورَةً وَاحِدَةً فِي رَكْعَتَيْنِ: كُلُّ كِتَابِ اللَّهِ.

۱-۱۰۶- باسی خویندنی دوو سوورمهت پیکه وه له پکاتییدا و خویندنی بهشی کۆتایی سوورمهتەکان و خویندنی سوورمهتیک پیش سوورمهتیک^(۱) وه خویندنی سه رهتای سوورمهتیک

له عهبدولای کورپی سانیبه وه ﷺ گێڕدراومهت وه که وتوویهتی: پیغه مبهەر ﷺ سوورمهتی (الْمُؤْمِنُونَ)ی خویند ههتا هاته سه ره باسی مووسا و هارون یان باسی عیسا، کۆکه یه کی لئ هات، ئیدی کړنوشی برد، وه عومهەر ﷺ له پکاتی یه که م (ی نویژی به یانی) دا سه د و بیست نایه تی له سوورمهتی به قه ره خویند، وه له پکاتی دوو مه دا یه کی له سوورمهتەکانی مه سانی خویند (که له سه د نایه ت که م تره). ئه حنه ف له پکاتی یه که مه دا سوورمهتی که هفی خویند، وه له پکاتی دوو مه دا سوورمهتی یوسف یان یونس ی خویند وه، وه وتی: خوی نویژی کرد له دوا ی عومه ره وه ﷺ، ئه و دوو سوورمهتی خویند له نویژی به یانی دا. وه عهبدولای کورپی مه سعود ﷺ چل نایه تی له سوورمهتی ئه نفال خویند وه (له پکاتی یه که مه دا)، له پکاتی دوو مه میشدا سوورمهتیک له سوورمهتەکانی (الْمُفْصَل)^(۲) خویند وه، وه قه تاده ده لی: دمه باره ی ئه و که سه ی سوورمهتیک له دوو پکاتدا ده خوینیت، یان یه ک سوورمهت له دوو پکاتدا دوو باره ده کاته وه، هه موو قورنانی خوا به (و دروسته).

^۱ به پیچه وانه ی ریزبه ندی قورنات، ئه وه ی له دوا به له پیشدا بخوینیت.

^۲ له سوورمهتی (ق) له وه تا کۆتایی قورنات. بروهانه فتح الباری: ۲/۲۵۹.

۷۷۴- وَقَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَانَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ يَوْمُهُمْ فِي مَسْجِدِ قُبَاءٍ، وَكَانَ كُلَّمَا افْتَتَحَ سُورَةً يَقْرَأُ بِهَا لَهُمْ فِي الصَّلَاةِ مِمَّا يَقْرَأُ بِهِ افْتَتَحَ بِهِ ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ حَتَّى يَفْرُغَ مِنْهَا، ثُمَّ يَقْرَأُ سُورَةً أُخْرَى مَعَهَا، وَكَانَ يَصْنَعُ ذَلِكَ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ، فَكَلَّمَهُ أَصْحَابُهُ فَقَالُوا: إِنَّكَ تَفْتَتِحُ بِهَذِهِ السُّورَةِ، ثُمَّ لَا تَرَى أَنَّهَا تُجْزِئُكَ حَتَّى تَقْرَأَ بِأُخْرَى، فِيمَا أَنْ تَقْرَأَ بِهَا وَإِمَّا أَنْ تَدْعَاهَا وَتَقْرَأَ بِأُخْرَى. فَقَالَ: مَا أَنَا بِتَارِكِهَا، إِنْ أَحْبَبْتُمْ أَنْ أُوْمَمَكُمْ بِذَلِكَ فَعَلْتُ، وَإِنْ كَرِهْتُمْ تَرَكْتُكُمْ. وَكَانُوا يَرَوْنَ أَنَّهُ مِنْ أَفْضَلِهِمْ، وَكَرِهُوا أَنْ يُؤْمَهُمْ غَيْرُهُ، فَلَمَّا آتَاهُمُ النَّبِيُّ ﷺ أَخْبَرُوهُ الْخَبَرَ، فَقَالَ: يَا فُلَانُ، مَا يَمْنَعُكَ أَنْ تَفْعَلَ مَا يَأْمُرُكَ بِهِ أَصْحَابُكَ؟ وَمَا يَحْمِلُكَ عَلَى لُزُومِ هَذِهِ السُّورَةِ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ؟. فَقَالَ: إِنِّي أُحِبُّهَا. فَقَالَ: حُبُّكَ إِيَّاهَا أَدْخَلَكَ الْجَنَّةَ..

۷۷۴- ئەنەس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دەلی: پیاویکی ئەنصارى لە مزگەوتى قوبادا پيشنويزى بو دەکردن، هەموو کاتى دەستى دەکرد بە خویندنى سوورمەتیک بۆیان لەو سوورمەتانەى لە نويزدا دەخویند بە: ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ دەستى پى دەکرد، هەتا کۆتایىیەکەى پاشان سوورمەتیکى دیکەى دەخویند لەگەڵدا، وە ئەو پیاووە ئەم کارەى لە هەموو ڕکاتیکدا دەکرد، بۆیە هاوڕیکانى لەو بارمىیەووە قسەیان لەگەڵدا کرد و وتیان: تۆ بەم سوورمەتە: ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ دەست پى دەکەیت، پاشان وا نازانیت ئەم سوورمەتە بەس بێت هەتا سوورمەتیکى دیکە نەخوینى، جا یان هەر ئەو سوورمەتە بخوینە، یان وازى لى بێنە و سوورمەتیکى دیکە بخوینە، ئەویش وتى: من وازى لى ناھێنم، ئەگەر پیتان خوێشە و بەو شیووە پيشنويزیتان بو بکەم، ئەووە دەیکەم، وە ئەگەر پیتان ناخوێشە وازتان لى دینم (پيشنويزیتان بو ناکەم)، وە نويزکەرەکان رایان وا بوو لە هەموویان گەورەتر و چاکترە و پیاوان ناخوێش بوو جگە لەو پيشنويزیان بو

بکات جا کاتی پیغه‌مبەر ﷺ هات بو لایان هه‌واله‌که‌یان پی‌ راگه‌یان، نه‌ویش ﷺ فه‌رمووی: ((فلان که‌س چی‌ پێگره‌ له‌وه‌ی نه‌وه‌ بکه‌یته‌ که‌ هاو‌پێکانته‌ فه‌رمانته‌ پی‌ ده‌که‌ن؟ وه‌ چی‌ وای لی‌ کردووی ده‌ستبه‌رداری نه‌م سوورپه‌ته‌ نه‌بیت له‌ هه‌موو رکاتی‌که‌دا؟))، پیاوه‌که‌ وتی: چونکه‌ من نه‌و سوورپه‌ته‌م خو‌ش ده‌وی، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((خو‌شه‌ویستیت بو‌ نه‌و سوورپه‌ته‌ ده‌تخاته‌ به‌هه‌شته‌وه‌)).

۷۷۵- حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا وَائِلٍ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى ابْنِ مَسْعُودٍ فَقَالَ قَرَأْتُ الْمُفَصَّلَ اللَّيْلَةَ فِي رَكْعَةٍ. فَقَالَ هَذَا كَهَذَا الشَّعْرِ؟ لَقَدْ عَرَفْتُ النُّظَائِرَ الَّتِي كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقْرَأُ بَيْنَهُنَّ. فَذَكَرَ عَشْرِينَ سُورَةً مِنَ الْمُفَصَّلِ، سُورَتَيْنِ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ^(۱).

۷۷۵- نه‌بو وائیل ده‌لی: پیاوی‌ک هات بو‌ لای عه‌بدو‌لای کور‌ی مه‌سعود ؓ و وتی: نه‌مشه‌و له‌ رکاتی‌که‌دا سوورپه‌ته‌کانی موفه‌صله‌م^(۲) هه‌مووی خو‌یند، عه‌بدو‌ل‌اش وتی: زۆر به‌په‌له‌ وه‌ک خو‌یندنه‌وه‌ی هۆنراوه‌ خو‌یندووته‌وه‌ (که‌ی نه‌وه‌ خو‌یندنه‌وه‌یه‌؟) به‌راستی نه‌و سوورپه‌تانه‌ ده‌زانم هاوشی‌وه‌ی یه‌که‌دین که‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌یخسته‌ پال یه‌که‌دی، جا بیست سوورپه‌تی له‌ سوورپه‌ته‌ موفه‌سه‌کان باس کرد که‌ له‌ هه‌ر رکاتی‌که‌دا دوو سوورپه‌تی (خو‌یندووه‌).

۱۰۷- بابُ: يَقْرَأُ فِي الْأَخْرِيِّينَ بِقَاتِحَةِ الْكِتَابِ

۷۷۶- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ أَبِي قَتَادَةَ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقْرَأُ فِي الظُّهْرِ فِي الْأَوَّلَيْنِ بِأَمِّ الْكِتَابِ وَسُورَتَيْنِ، وَفِي

^۱ بې‌وانه: ۴۹۹۶، ۵۰۴۳.

^۲ سوورپه‌ته‌ موفه‌سه‌کان له‌ سوورپه‌تی (ق)‌ه‌وه‌ تا کو‌تایی قورئانه‌.

الرُّكْعَتَيْنِ الْأَخْرَيْنِ بِأَمِّ الْكِتَابِ، وَيُسْمِعُنَا الْآيَةَ، وَيُطَوُّلُ فِي الرُّكْعَةِ الْأُولَى مَا لَا يُطَوُّلُ فِي الرُّكْعَةِ الثَّانِيَةِ، وَهَكَذَا فِي الْعَصْرِ، وَهَكَذَا فِي الصُّبْحِ^(۱).

۱۰۷- باسیک: له دوو رکاتی کو تاییدا

تەنھا سوورەتی فاتیحە دەخویندرن

۷۷۶- عەبدوللای کورێ ئەبو قەتادە لە باوکیەووه ﷺ دەگێڕێتەووه کە بێغەمبەر ﷺ هەمیشە لە دوو رکاتی یەکەمی نوێژی نیومەرۆدا سوورەتی فاتیحە و دوو سوورەتی دیکە دەخویند (پاش فاتیحە)، وە لە دوو رکاتی کوتاییدا سوورەتی فاتیحە دەخویند، هەندێ جار ئایەتیکمان لێ دەبیست^(۲)، ئەو مەندە لە رکاتی یەکەمدا درێژە پێ دەدا، ئەو مەندە لە رکاتی دوووەمدا درێژە پێ نە دەدا، لە نوێژی عەسریشدا بەهەمان شیوەی دەکرد، هەر وەها لە نوێژی بەیانیشتا^(۳).

۱۰۸- بَابُ مَنْ خَافَتْ الْقِرَاءَةَ فِي الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ

۷۷۷- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ: قُلْتُ لِحَبَابٍ: أَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقْرَأُ فِي الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ؟ قَالَ نَعَمْ. قُلْنَا مَنْ أَيْنَ عَلِمْتَ؟ قَالَ بِأُصْطَرَابٍ لِحَيِّهِ^(۴).

^۱ بڕوانە: ۷۵۹.

^۲ لە رکاتی سێهەم و چوارەمدا پاش سوورەتی فاتیحە، چونکە لە پاش رکاتی یەکەم و دووهم سوورەتێکی دەخویند، وەک لە فەرموودە کەدا بەروونی دیارە.

^۳ رکاتی یەکەمی درێژتر دەکرد لە رکاتی دووهم.

^۴ بڕوانە: ۷۴۶.

۱۰۸- باسی نهو کهسه له نویژی نیوهرۆ و عه سردا

قورئانخویندن په نهان دهکات

۷۷۷- نه بو مه عمهړ دهلی: به خه بام وت: که پیغه مبهړ ﷺ له دوو رکاتی یه که می نویژی نیوهرۆ و عه سردا قورئانی دهخویند (دواى فاتحه)؟ وتی: بهلی، وتمان: له کوپوه دمتزانی (قورئان دهخوینی)؟ وتی: به جولانه وهی پشی.

۱۰۹- باب: إِذَا أَسْمَعَ الْإِمَامُ الْآيَةَ

۷۷۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي قَتَادَةَ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقْرَأُ بِأَمِّ الْكِتَابِ وَسُورَةِ مَعَهَا فِي الرَّكْعَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ مِنْ صَلَاةِ الظُّهْرِ وَصَلَاةِ الْعَصْرِ، وَيُسْمِعُنَا الْآيَةَ أَحْيَانًا، وَكَانَ يُطِيلُ فِي الرَّكْعَةِ الْأُولَى^(۱).

۱۰۹- باسیک: نه گهر پیشنویژ

(نویژ که رهکان) ئایه تیکی له بیستن

۷۷۸- عه بدولای کوری نه بو هه تاده له باوکیه وه ﷺ ده گپړیته وه: که پیغه مبهړ ﷺ له دوو رکاتی یه که می نویژی نیوهرۆ و عه سردا هه میسه سوورمته فاتحه و سوورمته کیسی دهخویند له گه لیدا، وه هه ندی جار ئایه تیکی ددها به گویماندا و ده مان بیست و هه میسه رکاتی یه که می دریژه پی ددها.

^۱ بروانه: ۷۵۹.

۱۱۰- باب: يُطَوَّلُ فِي الرُّكْعَةِ الْأُولَى

۷۷۹- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُطَوِّلُ فِي الرُّكْعَةِ الْأُولَى مِنْ صَلَاةِ الظُّهْرِ، وَيَقْصُرُ فِي الثَّانِيَةِ، وَيَفْعَلُ ذَلِكَ فِي صَلَاةِ الصُّبْحِ^(۱).

۱۱۰- باسیک: (پیشنوێژ) رکاتی یه که می نویژ درێژه پێ دهدات

۷۷۹- عهبدولای کوری ئه‌بو قه‌تاده له باوکیه‌وه ﷺ ده‌گێڕێته‌وه که پێغه‌مبهر ﷺ هه‌میشه له رکاتی یه‌که‌می نویژی نیوهرۆدا درێژدی پێ دهدا، وه رکاتی دووهمی کورت ده‌کرده‌وه، وه هه‌مان شتی له نویژی به‌یانیشدا ده‌کرد.

۱۱۱- بابُ جَهْرِ الْإِمَامِ بِالنَّاسِ

وَقَالَ عَطَاءٌ: آمِينَ دُعَاءُ. أَمَّنَ ابْنُ الرُّبَيْرِ وَمَنْ وَرَاءَهُ حَتَّى إِنَّ لِلْمَسْجِدِ لَلْجَهَّةَ. وَكَانَ أَبُو هُرَيْرَةَ يُنَادِي الْإِمَامَ: لَا تَفْتَنِي بِآمِينَ. وَقَالَ نَافِعٌ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ لَا يَدْعُهُ وَيَحْضُهُمْ عَلَيْهِ، وَسَمِعْتُ مِنْهُ فِي ذَلِكَ خَيْرًا.

۱۱۱- باسی پیشنوێژ له ئامیندا ده‌نگ به‌رز ده‌کاته‌وه

عه‌تاو ده‌ئێ: ئامین نزایه، عه‌بدولای کوری زوبه‌یر ﷺ خۆی و ئه‌و نویژکه‌رانه‌ش له دوایه‌وه بوون ئامینیان کرد، هه‌تا مزگه‌وته‌که ده‌نگی ده‌دایه‌وه (له‌به‌ر گه‌ورمی ده‌نگیان). وه ئه‌بو هورمیره ﷺ بانگی پیشنوێژمه‌کی ده‌کرد و ده‌یوت: ئامینه‌که‌م له ده‌ست مه‌ده (یان پێشم مه‌که‌وه به‌ وتنی (آمین)ه‌که)^(۲).

^۱ بڕوانه: ۷۵۹.

^۲ وه‌ک له گێڕانه‌وه‌یه‌کی دیکه‌ی بوخاریدا هاتوه. إرشاد الساري: ۴۲۹/۲.

وه نافع دهلی: عهبدولای کوری عومهر ﷺ وتنی نامینی نهدهفهوتاند و هانی دمدان لهسه ر وتنی، وه لهو بارمیه وه وتهی چاک و جوانم لی بیستوه.

۷۸۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، وَأَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّهما أَخْبَرَاهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: إِذَا أَمَّنَ الْإِمَامُ فَأَمَّنُوا، فَإِنَّهُ مَنْ وَافَقَ تَأْمِينَهُ تَأْمِينَ الْمَلَائِكَةِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ. وَقَالَ ابْنُ شِهَابٍ: وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «أَمِينَ»^(۱).

۷۸۰- نهبو هورمیره ﷺ دهلی: پیغه مبهری خوا ﷺ فهرموویهتی: ((کاتی پیشنویر نامینی کرد جا ئیوهش (نویرکه ران) نامین بکهن، چونکه بهراستی ههر کهس نامینه کهی له گهل نامینی هریشته کاندای بیکه وه بییت، له گونا هه کانی رابردوی دهوردری))، وه ئیبنو شیهاب دهلی: پیغه مبهری خوا ﷺ (دوی فاتیحه) دهیفهرموو: ((نامین)).

۱۱۳- بَابُ قَضْلِ التَّأْمِينِ

۷۸۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِذَا قَالَ أَحَدُكُمْ: أَمِينَ. وَقَالَتِ الْمَلَائِكَةُ فِي السَّمَاءِ: أَمِينَ. فَوَافَقَتْ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ.^(۲)

^۱ بېروانه: ۷۸۱، ۷۸۲، ۴۴۷۵، ۶۴۰۲.

^۲ بېروانه: ۷۸۰.

۱۱۲- باسی گه ورهیی ئامینکردن (وتنی ئامین)

۷۸۱- ئەبو ھورمیرە رضی اللہ عنہ دەگێڕێتەووە کە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((ئەگەر کەسێکتان بۆ ئامین و فریشتەکانیش لە ئاسمان وتیان: ئامین، ئەگەر ئەو دوو ئامینکردنە هاوتا بوون، لە گوناھەکانی ڕابردووی (ئەو کەسە) دەبوردن)).

۱۱۳- بابُ جَهْرِ الْمَأْمُومِ بِالتَّائِمِينَ

۷۸۲- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ عَنْ سُمَيٍّ -مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ- عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِذَا قَالَ الْإِمَامُ: ﴿عَبْرَ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الْغَالِينَ﴾ ﴿٥﴾ الْفَاتِحَةِ. فَقُولُوا: آمِينَ. فَإِنَّهُ مَنْ وَافَقَ قَوْلَهُ قَوْلَ الْمَلَائِكَةِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ. تَابَعَهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. وَنُعَيْمُ الْمُجَمِّرُ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ.^(۱)

۱۱۳- باسی نوێزکەرەکان ئامینکردن بە دەنگی بەرز بۆ ئامین

۷۸۲- ئەبو ھورمیرە رضی اللہ عنہ دەگێڕێتەووە کە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((کاتێک پێشنوێز وتی: ﴿عَبْرَ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الْغَالِينَ﴾ ﴿٥﴾ نێومش بۆ ئامین، چونکە بەراستی ھەر کەس وتی (ئامینەکە) لە گەڵ وتنی ئامینی فریشتەکاندا پێکەووە بێت، خوا لە گوناھێ ڕابردووی دەبوردن)). موحەممەدی کۆری ھەر لە ئەبو سەلەمەووە لە ئەبو ھورمیرەووە لە پێغەمبەرەووە ﷺ گێڕاویەتەووە و پالێشتی گێڕانەووەکە سۆمەیی دەکات. ھەروەھا نۆعیمی موحەممەدی لە ئەبو ھورمیرەووە رضی اللہ عنہ گێڕاویەتەووە و پالێشتی گێڕانەووەکە سۆمەیی دەکات.

^۱ بڕوانە: ۷۸۰.

۱۱۴- باب: إِذَا رَكَعَ دُونَ الصَّفِّ

۷۸۳- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، عَنِ الْأَعْلَمِ -وَهُوَ زِيَادٌ- عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ أَبِي بَكْرَةَ أَنَّهُ انْتَهَى إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ رَاكِعٌ، فَرَكَعَ قَبْلَ أَنْ يَصِلَ إِلَى الصَّفِّ، فَذَكَرَ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ: رَأَيْتَ اللَّهَ حِرْصًا وَلَا تَعْدُ.

۱۱۴- باسیک: ئەگەر کەسیک کړنوش ببات

پیش نهوهی بگاته ریزه‌کهوه

۷۸۳- نه‌بو به‌کړه ﷺ ده‌گړیت‌ه‌وه: که (پوښته مزگه‌وت و) گه‌یشت به پیغه‌م‌بر ﷺ له کاتی‌کدا که نه‌و له کړنوشدا بوو، بویه (نه‌بو به‌کړه) پیش نه‌وهی بگاته ریزه‌که‌وه کړنوشی برد^(۱)، (که نو‌یژ ته‌واو بوو) نه‌و کاره‌ی بو پیغه‌م‌بر ﷺ باس کرد، پیغه‌م‌بریش ﷺ فەر‌مو‌وی: ((خوای گه‌وره سوور‌بوونت (له‌سەر نو‌یژی جه‌ماعه‌ت) زیاد بکات، به‌لام ئەم کاره دووباره مه‌که‌رده‌وه)).

۱۱۵- بابُ إِتْمَامِ التَّكْبِيرِ فِي الرُّكُوعِ

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ^(۲) فِيهِ مَالِكُ بْنُ الْحُوَيْرِثِ^(۳).
۷۸۴- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ الْوَاسِطِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا خَالِدٌ، عَنِ الْجُرَيْرِيِّ، عَنْ أَبِي الْعَلَاءِ، عَنْ مُطَرِّفٍ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ قَالَ: صَلَّى مَعَ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِالْبَصْرَةِ فَقَالَ: ذَكَّرْنَا هَذَا الرَّجُلَ صَلَاةً كُنَّا نُصَلِّيْهَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَذَكَرَ أَنَّهُ كَانَ يُكَبِّرُ كُلَّمَا رَفَعَ وَكُلَّمَا وَضَعَ^(۱).

^۱ هەر که له کړنوشدا بوو بهو حاله‌ته‌وه پوښته ریزه‌که‌وه.

^۲ ب‌پروانه: ۷۸۷.

^۳ ب‌پروانه: ۶۷۷.

۱۱۵- باسی (الله اکبر) کردن له کرنوشدا به‌ته‌واوی^(۱)

ئه‌و فه‌رمووده‌یه له‌م بارمیه‌وه‌یه عه‌بدو‌لای کورپی عه‌باس ﷺ له پیغه‌مبه‌ره‌وه
ﷺ گێراویه‌ته‌وه، هه‌ر له‌م باسه‌یه ئه‌و فه‌رمووده‌ی مالیکی کورپی حوه‌میریس ﷺ
ده‌یگێرێته‌وه^(۲).

۷۸۴- موته‌ریف ده‌لێ: عیمرانی کورپی حوصه‌ین ﷺ ده‌لێ: له به‌صره له‌گه‌ل عه‌لیدا
ﷺ نوێژی کرد به‌جه‌ماعه‌ت، عیمران وتی: ئه‌م پیاوه (واته: عه‌لی) نوێژیکی به‌بیر
هێناینه‌وه که ئیمه له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ردا ﷺ ده‌مانکرد، جا عیمران باسی کرد که
پیغه‌مبه‌ر ﷺ الله اکبری ده‌کرد هه‌رکات به‌رز ببوایه‌ته‌وه، یان نزم ببوایه‌ته‌وه.

۷۸۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ
أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ كَانَ يُصَلِّي بِهِمْ، فَيَكْبُرُ كُلَّمَا خَفَضَ وَرَفَعَ، فَإِذَا انْصَرَفَ قَالَ: إِنِّي لَأَشْبَهُكُمْ
صَلَاةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ^(۳).

۷۸۵- ئه‌بو سه‌له‌مه له ئه‌بو هورمه‌یره ﷺ ده‌گێرێته‌وه: که ئه‌و (ئه‌بو هورمه‌یره)
بیش‌نوێژی بۆ موسوڵمانان ده‌کرد جا الله اکبری ده‌کرد له هه‌ر نزمبوونه‌وه و
به‌رزبوونه‌وه‌یه‌که‌دا، ئینجا که لی ده‌بۆیه‌وه ده‌یوت: نوێژی من له هه‌مووتان
زیاتر له نوێژی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ده‌چیت.

^۱ بڕوانه: ۷۸۶، ۸۲۶.

^۲ واته: ده‌نگی درێژ ده‌کرده‌وه به الله اکبره‌که له وه‌ستانه‌که‌یه‌وه تا ده‌گه‌یشه‌ کرنوشه‌که، یان پته‌کانی جوان
ده‌رده‌خست و ده‌خوێنده‌وه، یان الله اکبره‌کانی نوێژه‌که‌ی ته‌واو ده‌کرد به الله اکبری کرنوشه‌وه. [ارشاد الساری:
۴۳۵/۲].

^۳ که له (بَابُ الْمُكْتَبِ بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ) دا باسی ده‌که‌ین.

^۴ بڕوانه: ۷۸۹، ۷۹۵، ۸۰۳.

۱۱۶- بابُ إِتْمَامِ التَّكْبِيرِ فِي السُّجُودِ

۷۸۶- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَادُ، عَنْ غِيلَانَ بْنِ جَرِيرٍ، عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام أَنَا وَعِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ، فَكَانَ إِذَا سَجَدَ كَبَّرَ، وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ كَبَّرَ، وَإِذَا نَهَضَ مِنَ الرُّكُوعَيْنِ كَبَّرَ، فَلَمَّا قَضَى الصَّلَاةَ أَخَذَ بِيَدِي عِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ فَقَالَ قَدْ ذَكَرَنِي هَذَا صَلَاةَ مُحَمَّدٍ عليه السلام. أَوْ قَالَ: لَقَدْ صَلَّى بِنَا صَلَاةَ مُحَمَّدٍ عليه السلام.^(۱)

۱۱۶- باسی ته‌واوکردنی (الله اکبر) له سوژده‌دا

۷۸۶- موته‌ریفی کورپی عه‌بدو‌لا ده‌لی: من و عیم‌رانی کورپی حوصه‌ین عليه السلام له‌دوای عه‌لی کورپی نه‌بو تالیبه‌وه عليه السلام نو‌یژمان کرد، جا عه‌لی که سوژده‌ی دم‌برد الله اکبری ده‌کرد، وه کاتی سه‌ری به‌رز ده‌کرده‌وه له سوژده‌ الله اکبری ده‌کرد، کاتی‌کیش له دوو رکات هه‌ل‌ده‌سایه‌وه الله اکبری ده‌کرد، جا که نو‌یژه‌که‌ی ته‌واو کرد، موته‌ریف ده‌ستی عیم‌رانی کورپی حوصه‌ینی گرت و وتی: نه‌م پیاوه نو‌یژکردنی موحه‌مه‌دی عليه السلام بیر خسته‌وه. یان وتی: به‌راستی نه‌م پیاوه (عه‌لی) نو‌یژیکی بو‌ کردین وه‌ک نو‌یژی موحه‌مه‌د عليه السلام.

۷۸۷- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَوْنٍ قَالَ: حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ، عَنْ أَبِي بَشِيرٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ قَالَ: رَأَيْتُ رَجُلًا عِنْدَ الْمَقَامِ يُكَبِّرُ فِي كُلِّ حَفْضٍ وَرَفْعٍ، وَإِذَا قَامَ وَإِذَا وَضَعَ، فَأَخْبَرْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ عليه السلام، قَالَ: أَوْلَيْسَ تِلْكَ صَلَاةُ النَّبِيِّ عليه السلام لَا أُمُّ لَكَ؟!^(۲)

۷۸۷- نه‌بو بیشر له عیک‌ریمه‌وه ده‌گیر‌یته‌وه وتی: له‌لای مه‌قامی ئی‌پ‌راهی‌مه‌دا پیاوی‌کم بینی له هه‌موو نزمبوونه‌وه‌و و به‌رز بوونه‌وه‌یه‌ک‌دا نه‌لاه‌و نه‌که‌به‌ری

^۱ ب‌روانه: ۷۸۴.

^۲ ب‌روانه: ۷۸۸.

ده‌کرد، کاتی‌کیش هه‌لسایه‌ته‌وه یان دانه‌ویایه‌ته‌وه، منیش (شیوه‌ی) نه‌م نوێژکردنه‌م بۆ عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس عليه السلام گێ‌رایه‌وه، نه‌ویش وتی: نه‌ی مه‌گه‌ر نه‌وه شیوه‌ی نوێژکردنی پێ‌غه‌مبه‌ر ﷺ نییه‌ بێ دایک بیت؟!

۱۱۷- بَابُ التَّكْبِيرِ إِذَا قَامَ مِنَ السُّجُودِ

۷۸۸- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: أَخْبَرَنَا هَمَّامٌ عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ عِكْرِمَةَ قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ شَيْخٍ مِمَّنْ فَكَبَّرَ ثِنْتَيْنِ وَعِشْرِينَ تَكْبِيرَةً، فَقُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ: إِنَّهُ أَحْمَقُ. فَقَالَ: تَكَلَّمْتَ أُمَّكَ، سُنَّةُ أَبِي الْقَاسِمِ ﷺ. وَقَالَ مُوسَى: حَدَّثَنَا أَبَانُ، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ ^(۱).

۱۱۷- باسی (الله اکبر) کردن

کاتی نوێژکه‌ر هه‌لده‌ستیته‌وه له سوژده‌بردن

۷۸۸- عی‌کریمه ده‌لی: له مه‌که‌که له‌بشتی پیاویکی پیره‌وه نوێژی (نیوه‌رو)م کرد بیست و دوو الله اکبری کرد (له نوێژه‌که‌یدا)، به عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس عليه السلام وت: به‌راستی پیاویکی نه‌زان و بی‌نه‌فه‌له، عه‌بدو‌ل‌اش وتی: دایکت تۆی له‌بار بچێ! نه‌وه سونه‌تی نه‌بول‌قاسیمه ﷺ. (به‌م رینگه‌یه‌ش فه‌رمووده‌که گێ‌رداوه‌ته‌وه): مووسا ده‌لی: نه‌بان بۆی گێ‌راینه‌وه ده‌لی: فه‌تاده بۆی گێ‌راینه‌وه عی‌کریمه بۆی گێ‌راینه‌وه.

۷۸۹- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ يُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْكَعُ، ثُمَّ يَقُولُ: سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ. حِينَ يَرْفَعُ صُلْبُهُ مِنَ الرُّكْعَةِ، ثُمَّ يَقُولُ

وَهُوَ قَائِمٌ: رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ. - قَالَ عَبْدُ اللَّهِ (بُنُ صَالِحٍ، عَنِ اللَّيْثِ): وَلَكَ الْحَمْدُ. ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَهْوِي، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَسْجُدُ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ، ثُمَّ يَفْعَلُ ذَلِكَ فِي الصَّلَاةِ كُلِّهَا حَتَّى يَقْضِيَهَا، وَيُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ مِنَ الثُّنْتَيْنِ بَعْدَ الْجُلُوسِ^(۱).

۷۸۹- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەلی: پێغه مبه‌ری خوا ﷺ که هه‌ڵده‌ستا نوێژ بکات، کاتی به‌پێوه ده‌وه‌ستا الله اکبری ده‌کرد (و نوێژی ده‌ست پێ ده‌کرد)، پاشان که ده‌روێشت بو کړنوش الله اکبری ده‌کرد، پاشان پش‌تی راست ده‌کرده‌وه له کړنوش و ده‌یفه‌رموو: ((سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ))، پاشان که به‌پێوه بوو ده‌یفه‌رموو: ((رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ))، عه‌بدولاً (ی کو‌ری صالح له له‌یسه‌وه ده‌یگی‌پێته‌وه و) ده‌لی: ده‌یفه‌رموو: ((وَلَكَ الْحَمْدُ))، پاشان که دادنه‌وییه‌وه (بو سوژده) الله اکبری ده‌کرد، پاشان که سه‌ری به‌رز ده‌کرده‌وه (له سوژده) الله اکبری ده‌کرد، پاشان که ده‌چووه‌وه بو سوژده الله اکبری ده‌کرد، پاشان که جارێکی دیکه سه‌ری به‌رز ده‌کرده‌وه له سوژده الله اکبری ده‌کرد، پاشان ئەمه‌ی ده‌کرد له هه‌موو ږکاته‌کانی نوێژه‌که‌یدا هه‌تا ته‌واوی ده‌کرد، هه‌روه‌ها له دووهم ږکات هه‌ڵده‌سایه‌وه، پاش دانیش‌تنی (ته‌حیاتخویندن) الله اکبری ده‌کرد.

۱۱۸- بَابُ وَضْعِ الْأُكْفِ عَلَى الرُّكْبِ فِي الرُّكُوعِ

وَقَالَ أَبُو حُمَيْدٍ فِي أَصْحَابِهِ: أَمَكَنَ النَّبِيُّ ﷺ يَدَيْهِ مِنْ رُكْبَتَيْهِ^(۲).
۷۹۰- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي يَعْفُورٍ قَالَ: سَمِعْتُ مُضْعَبَ بْنَ سَعْدٍ يَقُولُ صَلَّيْتُ إِلَى جَنْبِ أَبِي فَطَبَّقْتُ بَيْنَ كَفِّيْ ثُمَّ وَضَعْتُهُمَا بَيْنَ فَخِذَيَّ، فَهَلَانِي أَبِي وَقَالَ: كُنَّا نَفْعَلُهُ فَنُهِمَنَا عَنْهُ، وَأَمَرْنَا أَنْ نَضَعَ أَيْدِيَنَا عَلَى الرُّكْبِ.

^۱ ب‌روانه: ۷۸۵.

^۲ ب‌روانه: ۸۲۸.

۱۱۸- باسی دانانی ده‌سته‌کانی له‌سه‌ر نه‌ژنۆکان له‌کرنوشدا

ئه‌بو حومه‌ید له‌نیۆ هاوڕێکانیدا وتی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌سته‌کانی قایم کرد له‌ نه‌ژنۆکانی.

۷۹۰- موصعه‌بی کورپی سه‌عد (ی کورپی ئه‌بو وه‌قاص) ده‌ئی: له‌ ته‌نیشت باوکمدا نوێژم کرد، جا هه‌ردوو نیۆله‌پم پێکه‌وه نووسان، پاشان له‌ نیۆان هه‌ردوو پانمدا دامنان، (دوای نوێژه‌که‌) باوکم رێگری نه‌وه‌ی لێ کردم (وتی: وا مه‌که‌)، وتی: ئیمه‌ کاتی خۆی وامان ده‌کرد، به‌لام رێگری کراین له‌وه‌ی وا بکه‌ین، وه‌ فهرمانمان پێ کرا که‌ ده‌سته‌کانمان له‌سه‌ر نه‌ژنۆکانمان دابنێین.

۱۱۹- باب: إِذَا لَمْ يُتِمَّ الرُّكُوعَ

۷۹۱- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سُلَيْمَانَ قَالَ: سَمِعْتُ زَيْدَ بْنَ وَهْبٍ قَالَ رَأَى حَذِيفَةَ رَجُلًا لَا يُتِمُّ الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ قَالَ: مَا صَلَّيْتَ، وَلَوْ مَثَّ مَثَّ عَلَى غَيْرِ الْفِطْرَةِ الَّتِي قَطَرَ اللَّهُ مُحَمَّدًا ﷺ عَلَيْهَا ^(۱).

۱۱۹- باسیک: ئه‌گه‌ر (نوێژکه‌ر) کرنوش به‌جوانی و ته‌واوی نه‌بات

۷۹۱- زمیدی کورپی وه‌هب ده‌ئی: حوزمیفه‌ ﷺ بپاویکی بینی (نوێژی ده‌کرد)، کرنوش و سوژده‌ی به‌ته‌واوی نه‌ده‌برد، حوزمیفه‌ وتی: تۆ نوێژت نه‌کردوو، وه‌ ئه‌گه‌ر به‌مریت له‌سه‌ر سروشتی دینداری (یان سوننه‌ت) نامریت، ئه‌و سروشته‌ی خوا موحه‌مه‌دی ﷺ له‌سه‌ر دروست کردوو.

۱۲۰- بَابُ اسْتِوَاءِ الظُّهْرِ فِي الرُّكُوعِ

وَقَالَ أَبُو حُمَيْدٍ فِي أَصْحَابِهِ: رَكَعَ النَّبِيُّ ﷺ ثُمَّ هَضَرَ ظَهْرَهُ^(۱).

۱۲۰- باسی ریککردنی پشت له کرنوشدا

ئەبو حومەید لەنبو هاورپکانیدا دەلی: پیغەمبەر ﷺ کرنوشی برد و پاشان پشتی چەماندەوه.

۱۲۱- بَابُ حَدِّ إِتْمَامِ الرُّكُوعِ وَالِإِعْتِدَالِ فِيهِ وَالِاطْمَأْنِينَةِ

۷۹۲- حَدَّثَنَا بَدَلُ بْنُ الْمُحَبَّرِ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: أَخْبَرَنِي الْحَكَمُ عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنِ الْبَرَاءِ قَالَ: كَانَ رُكُوعُ النَّبِيِّ ﷺ وَسُجُودُهُ وَبَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ وَإِذَا رَفَعَ مِنَ الرُّكُوعِ -مَا خَلَا الْقِيَامَ وَالْفُعُودَ- قَرِيبًا مِنَ السَّوَاءِ^(۲).

۱۲۱- باسی ئەندازەى کرنوش و راستبوونەوه

له کرنوش و وهستانهوه له جولان

۷۹۲- بهراو ﷺ دەلی: کرنوشی پیغەمبەر ﷺ و سوژده و نیوانی دوو سوژدهکه و کاتیکیش بهرز دهبویهوه له کرنوش، ماوهی مانهوهی لهوانه‌دا وهک یهک و نزیک بوون له یهکدی -جگه له وهستان و دانیشتن- (که جیاواز بوون لهوانه‌ی باس کران).

^۱ بڕوانه: ۸۲۸.

^۲ بڕوانه: ۸۰۱، ۸۲۰.

۱۲۲- بابُ أَمْرِ النَّبِيِّ ﷺ الَّذِي لَا يُتِمُّ رُكُوعَهُ بِالْإِعَادَةِ

۷۹۳- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ الْمَقْبُرِيُّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ الْمَسْجِدَ، فَدَخَلَ رَجُلٌ فَصَلَّى، ثُمَّ جَاءَ فَسَلَّمَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَقَرَدَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَيْهِ السَّلَامَ فَقَالَ: ارْجِعْ فَصَلِّ، فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ. فَصَلَّى، ثُمَّ جَاءَ فَسَلَّمَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: ارْجِعْ فَصَلِّ، فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ. ثَلَاثًا. فَقَالَ: وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ فَمَا أَحْسِنُ غَيْرَهُ فَعَلَمَنِي. قَالَ: إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلَاةِ فَكَبِّرْ، ثُمَّ اقْرَأْ مَا تيسَّرَ مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ، ثُمَّ ارْكَعْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ رَاكِعًا، ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَعْتَدِلَ قَائِمًا، ثُمَّ اسْجُدْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ سَاجِدًا، ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ جَالِسًا، ثُمَّ اسْجُدْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ سَاجِدًا، ثُمَّ افْعَلْ ذَلِكَ فِي صَلَاتِكَ كُلِّهَا^(۱).

۱۲۲- باسی پیغهمبه‌ر ﷺ فهرمانی کرد به و پیاوهی

به چاکی کرنوشی نه‌ده‌برد نویژه‌که‌ی بکاته‌وه

۷۹۳- نه‌بو هورپه‌ره ﷺ ده‌گیرپته‌وه‌که پیغهمبه‌ری خوا ﷺ جووه مزگه‌وت، جا پیاویکیش جووه مزگه‌وت و نویژی کرد، پاشان هات و سه‌لامی له پیغهمبه‌ر ﷺ کرد، پیغهمبه‌ریش ﷺ وه‌لامی دایه‌وه و فهرمووی: ((بگه‌پرهمه نویژه‌که‌ت بکه، چونکه به‌راستی نویژت نه‌کردوه!))، نه‌ویش گه‌پایه‌وه نویژی کرده‌وه، پاشان هات سه‌لامی له پیغهمبه‌ر ﷺ کرد، پیغهمبه‌ریش ﷺ فهرمووی: ((بگه‌پرهمه نویژه‌که‌ت بکه، چونکه به‌راستی نویژت نه‌کردوه!))، سی جار پیی فهرموو، پیاوه‌که‌ش وتی: سویند به‌و زاته‌ی تو‌ی ناردوه به‌راستی له‌وه چاکتر نازانم، که وا بوو فیرم بکه! فهرمووی: ((کاتی هه‌ستای نویژ بکه‌یت الله اکبر بکه، پاشان له‌وه‌ی که له‌به‌رته له قورپان هه‌ندیکی بخوینه، پاشان کرنوش ببه و بومسته تا

^۱ پروانه: ۷۰۷.

لاشه‌ت له جوڵه ده‌وستی‌ت، پاشان به‌رز به‌روه به‌جوړیک هه‌تا ته‌واو پراست ده‌بیته‌وه، پاشان سوژده ببه (و بومه‌سته) هه‌تا لاشه‌ت له جوڵه ده‌که‌ویت له سوژده‌دا، پاشان به‌رز به‌روه له سوژده و بومه‌سته هه‌تا لاشه‌ت له جوڵه ده‌که‌ویت به‌دانیشه‌نه‌وه، جا ئه‌مه بکه له هه‌موو پرکاته‌کانی نوێژه‌که‌ت دا)).

۱۲۳- بابُ الدُّعَاءِ فِي الرُّكُوعِ

۷۹۴- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي الضُّحَى، عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ فِي رُكُوعِهِ وَسُجُودِهِ: «سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي».^(۱)

۱۲۳- باسی دوعاکردن له کاتی کرنوشدا

۷۹۴- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له کرنوش و سوژده‌دا ده‌یفه‌رموو: ((سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي))، واته: ((ئه‌ی خوايه! په‌رومردگاری ئیمه پاک و بێگه‌ردی بو‌تۆ، وه سوپاس و ستایش بو‌تۆ، ئه‌ی خوايه لیم خو‌ش به)).

۱۲۴- بابُ مَا يَقُولُ الْإِمَامُ وَمَنْ خَلْفَهُ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ

۷۹۵- حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنْ سَعِيدِ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا قَالَ: «سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ» قَالَ: «اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ» وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا رَكَعَ وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ يَكْبِّرُ، وَإِذَا قَامَ مِنَ السَّجْدَتَيْنِ قَالَ: «اللَّهُ أَكْبَرُ».^(۱)

^۱ بېروانه: ۸۱۷، ۴۲۹۳، ۴۹۶۷، ۴۹۶۸.

۱۲۴- باسی پیشنوێژ و ئەو نوێژکەرانی لە دواوە هەن

کاتی سەر بەرزکردنەووە لە کێنوش چێ دەلێن؟

۷۹۵- ئەبو هورەیرە رضی اللہ عنہ دەلێ: پێغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم کاتی دمیفرموو: ((سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ))، دمیفرموو: ((اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ))، وە پێغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم کاتی کێنوشی بەردایە و کاتی سەری بەرز کردایە تەووە لە کێنوش، اللہ اکبری دەکرد، کاتی کیش لە دوو سوێژ دەئەسایەووە دمیفرموو: ((اللہ اکبر)).

۱۲۵- بَابُ قُضِيَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ

۷۹۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ سُمَيٍّ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ: إِذَا قَالَ الْإِمَامُ: سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ. فَقُولُوا اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ. فَإِنَّهُ مَنْ وَافَقَ قَوْلَهُ قَوْلَ الْمَلَائِكَةِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ.^(۱)

۱۲۵- باسی گەورەیی نزای: (اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ)

۷۹۶- ئەبو هورەیرە رضی اللہ عنہ دەگێڕێتەووە: کە پێغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم فەرموویەتی: ((کاتی پیشنوێژ وتی: (سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ)، جا ئێوەش بلێن: (اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ)، چونکە بەراستی هەمەکەس وتەکە ی پێکەووە بێت لەگەڵ وتە فەریشتەکاندا، لە گوناھەکانی رابردووی دەبوردێ)).

^۱ پروانە: ۷۸۵.

^۲ پروانە: ۳۲۲۸.

۱۲۶- باب

۷۹۷- حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: لأَقْرَبَنُ صَلَاةَ النَّبِيِّ ﷺ. فَكَانَ أَبُو هُرَيْرَةَ ﷺ يَقْنُتُ فِي الرُّكْعَةِ الْآخِرَةِ مِنْ صَلَاةِ الظُّهْرِ، وَصَلَاةِ الْعِشَاءِ، وَصَلَاةِ الصُّبْحِ، بَعْدَ مَا يَقُولُ: سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ. فَيَدْعُو لِلْمُؤْمِنِينَ، وَيَلْعَنُ الْكُفَّارَ.

۱۲۶- باسیک

۷۹۷- ئەبو سەلمە دەلی: ئەبو ھورەیرە ﷺ وتی: سۆیند بە خوا نوێزکردنی پیغمبەرتان ﷺ بو نزیك دەگەمەوه^(۱)، جا ئەبو ھورەیرە لە پکاتی کۆتایی نوێزی نیومەرۆ و نوێزی عیسا و نوێزی بەیانیدا پاش ئەووی دەبیوت: (سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ)، دوای قونوتی دەخویند و دەپارایەوه بو ئیمانداران و ئەفرینی دەکرد لە بیاباوران.

۷۹۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي الْأَسْوَدِ قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، عَنْ خَالِدِ الْحَدَّاءِ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسٍ ﷺ قَالَ: كَانَ الْقُنُوتُ فِي الْمَغْرِبِ وَالْفَجْرِ^(۲).

۷۹۸- ئەنەس ﷺ دەلی: لە رابردوودا دوای قونوت لە نوێزی مەغریب و بەیانیدا ھەبوو.

۷۹۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ نُعَيْمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُجَمِرِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَحْيَى بْنِ خَلَادٍ الزُّرْقِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ رِفَاعَةَ بْنِ رَافِعِ الزُّرْقِيِّ قَالَ: كُنَّا يَوْمًا نَصَلِّي وَرَاءَ النَّبِيِّ ﷺ، فَلَمَّا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكْعَةِ قَالَ: سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ. قَالَ رَجُلٌ وَرَاءَهُ: رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ، حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ، فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ مَنِ الْمُتَكَلِّمُ.. قَالَ: أَنَا. قَالَ: رَأَيْتُ بِضْعَةَ وَثَلَاثِينَ مَلَكًا يَتَدِرُّونَهَا، أَيُّهُمْ يَكْتُبُهَا أَوَّلَ..

^۱ بە پێشنوێزکردنی بو ئەوانەى قەسیان بو دەکات.

^۲ بڕوانە: ۱۰۰۴.

۷۹۹- ریفاعه‌ی کورێ رافیعی زورپه‌قی ﷺ ده‌لێ: رۆژێکیان ئێمه له‌دوای پێغه‌مبه‌رموه ﷺ نوێژمان ده‌کرد، ئینجا کاتێ سه‌ری له‌ گرێنوش به‌رز کرده‌وه فه‌رمووی: ((سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ))، پیاویک له‌ دوایه‌وه وتی: (رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ، حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ)، جا له‌ نوێژه‌که بۆیه‌وه فه‌رمووی: ((ئهو هسه‌که‌ره کێ بوو؟))، پیاوه‌که وتی: من بووم، فه‌رمووی: ((سی و نه‌هه‌نده فریشته‌م بینی هه‌موو په‌له‌یان ده‌کرد کامیان یه‌که‌م که‌س (پاداشتی نه‌م زیکره‌ت) بنووسی)).

۱۲۷- بَابُ الطُّمَأْنِينَةِ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ

وَقَالَ أَبُو حُمَيْدٍ رَفَعَ النَّبِيُّ ﷺ وَاسْتَوَى جَالِسًا، حَتَّى يَعُودَ كُلُّ فَقَّارٍ مَكَانَهُ^(۱).
۸۰۰- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ ثَابِتٍ قَالَ: كَانَ أَنَسٌ يَنْعَثُ لَنَا صَلَاةَ النَّبِيِّ ﷺ فَكَانَ يُصَلِّي وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ قَامَ حَتَّى نَقُولَ قَدْ نَسِيَ^(۲).

۱۲۷- باسی له‌جوله‌که‌وتنی له‌ش

کاتێ نوێژکه‌ر سه‌ر به‌رز ده‌کاته‌وه له‌ گرێنوش

ئه‌بو حومه‌ید ﷺ ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ر ﷺ به‌رز بۆیه‌وه و رێک وه‌ستا، هه‌تا هه‌موو برپه‌یه‌که‌ چۆیه‌وه شوێنی خۆی.

۸۰۰- سابیت ده‌لێ: ئه‌نه‌س ﷺ شیوه‌ی نوێژکردنی پێغه‌مبه‌ری ﷺ بۆ باس ده‌کردین، جا خۆی نوێژی ده‌کرد (بۆ ئهو مه‌به‌سته)، کاتێ سه‌ری به‌رز ده‌کردوه له‌ گرێنوش راده‌وه‌ستا، ئه‌وه‌نده‌ی پێ ده‌چوو هه‌تا ده‌مانوت: به‌راستی له‌بیری چوو (نوێژ ده‌کات).

^۱ بڕوانه: ۸۲۸.

^۲ بڕوانه: ۸۲۱.

۸۰۱- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنِ الْبَرَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: كَانَ رُكُوعُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَسُجُودُهُ، وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ وَبَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ قَرِيبًا مِنَ السَّوَاءِ^(۱).

۸۰۱- بهراو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دهلی: ماوهی کرنوش و سوژده و بهرزبوونهوه له کرنوش و نیوانی دوو سوژدهکهی پیغه مبهەر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له یه کدیبهوه نزیک بوون.

۸۰۲- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ قَالَ: كَانَ مَالِكُ بْنُ الْحُوَيْرِثِ يُرِينَا كَيْفَ كَانَ صَلَاةُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَذَلِكَ فِي غَيْرِ وَقْتِ صَلَاةٍ، فَقَامَ فَأَمَكَّنَ الْقِيَامَ، ثُمَّ رَكَعَ فَأَمَكَّنَ الرُّكُوعَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَأَنْصَتَ هُنَيْئَةً، قَالَ: فَصَلَّى بِنَا صَلَاةً شَيْخِنَا هَذَا أَبِي بَرِيدٍ. وَكَانَ أَبُو بَرِيدٍ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ السَّجْدَةِ الْآخِرَةِ اسْتَوَى قَاعِدًا ثُمَّ نَهَضَ^(۲).

۸۰۲- نهبو قیلابه دهلی: مالیکی کورپی حوهیریس: شیوهی نوێزکردنی پیغه مبهیری صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نیشان دهماین چۆن بووه، ئهوهش له کاتی نوێزکردندا نهبوو، جا ههستا و مایهوه بهوهستانهوه، پاشان کرنوشی برد و مایهوه له کرنوشدا، پاشان سهری بهرز کردوه (له کرنوش) و کهمیک راست وهستا (یان بیدمگ بوو)، نهبو قیلابه دهلی: نوێزکی بو کردین وهک نوێزی ئهم ماموستایه مان که نهبو بوهمیدهیه، جا نهبو بوهمیده کاتی له سوژدهی دووهم سهری بهرز بکردایهتهوه ریک و راست دادهنیشته، پاشان ههله دهمسایهوه.

^۱ بپروانه: ۷۹۲.

^۲ بپروانه: ۷۷۷.

۱۲۸- باب: يَهْوِي بِالْتَّكْبِيرِ حِينَ يَسْجُدُ

وَقَالَ نَافِعٌ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ يَضَعُ يَدَيْهِ قَبْلَ رُكْبَتَيْهِ.

۸۰۳- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ وَأَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ كَانَ يُكَبِّرُ فِي كُلِّ صَلَاةٍ مِنَ الْمَكْتُوبَةِ وَغَيْرِهَا فِي رَمَضَانَ وَغَيْرِهِ، فَيُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْكَعُ، ثُمَّ يَقُولُ: سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ. ثُمَّ يَقُولُ: رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ. قَبْلَ أَنْ يَسْجُدَ، ثُمَّ يَقُولُ: اللَّهُ أَكْبَرُ. حِينَ يَهْوِي سَاجِدًا، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ مِنَ السُّجُودِ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَسْجُدُ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ مِنَ السُّجُودِ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ مِنَ الْجُلُوسِ فِي الْإِثْنَتَيْنِ، وَيَفْعَلُ ذَلِكَ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ حَتَّى يَفْرُغَ مِنَ الصَّلَاةِ، ثُمَّ يَقُولُ: حِينَ يَنْصَرِفُ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنِّي لَأَقْرَبُكُمْ شَبْهًا بِصَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، إِنْ كَانَتْ هَذِهِ لَصَلَاتِهِ حَتَّى فَارَقَ الدُّنْيَا^(۱).

۱۲۸- باسیک: به (الله اکبر) وهه داده به زنی کاتی سوژده می دهبرد

نافع دهلی: عهبدولای کوری عومهر ﷺ دمسته کانی پیش نه ژنوکانی دادمنا (له چوون بو سوژدهدا).

۸۰۳- نه بوبه کوری کوری عهبدوره حمان و نه بو سه له مهی کوری عهبدوره حمان دهگیرینه وه: که نه بو هورمیره ﷺ له هه موو نوژیکی فهرز و غهیری فهرز، له رهمه زان و له غهیری رهمه زانیشدا الله اکبری دهکرد، جا کاتی دهومستا (بو نوژدابهستن) الله اکبری دهکرد، پاشان که کپنوشی دمبرد الله اکبری دهکرد، پاشان دمیوت: (سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ)، پاشان دمیوت: (رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ) پیش نه وهی سوژده ببات، پاشان دمیوت: الله اکبر کاتی داده به زی بو سوژدهمردن، پاشان

^۱ بېروانه: ۷۸۵.

که سه‌ری به‌رز ده‌کردوه له سوژده الله اکبری ده‌کرد، پاشان که ده‌چۆیه‌وه بۆ سوژده الله اکبری ده‌کرد، پاشان کاتێ سه‌ری به‌ز ده‌کردوه له سوژده الله اکبری ده‌کرد، پاشان کاتێ له دانیشتن (ی ته‌حیات)ی دوا‌ی دوو رکات هه‌لده‌سایه‌وه الله اکبری نه‌کرد، ئیدی به‌م شیوه‌یه‌ی ده‌کرد له هه‌موو رکاتی‌کدا هه‌تا له نوێژمه‌کی ده‌بۆیه‌وه، پاشان کاتێ ته‌واو بوو وتی: سویند به‌و زاته‌ی گیانی منی به‌ده‌سته بیتگومان نوێژکردنی من له هه‌مووتان زیاتر له نوێژکردنی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ده‌چیت، که نوێژکردنی ئا به‌م شیوه‌یه‌ی بوو هه‌تا له دنیا ده‌رچوو.

۸۰۴- قَالَ: وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رضی الله عنه: وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ يَقُولُ: سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ. يَدْعُو لِرَجَالٍ فَيُسَمِّيهِمْ بِأَسْمَانِهِمْ فَيَقُولُ: اللَّهُمَّ أَنْجِ الْوَلِيدَ بْنَ الْوَلِيدِ، وَسَلَمَةَ بْنَ هِشَامٍ، وَعَيَّاشَ بْنَ أَبِي رَبِيعَةَ، وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ، اللَّهُمَّ اشْدُدْ وَطَأَتَكَ عَلَى مُضَرَ، وَاجْعَلْهَا عَلَيْهِمْ سِنِينَ كَسَنِي يُوسُفَ. وَأَهْلُ الْمَشْرِقِ يَوْمَئِذٍ مِنْ مُضَرَ مُخَالِفُونَ لَهُ ^(۱).

۸۰۴- وه (ئه‌بو به‌گری کورێ عه‌بدوهره‌حمان و ئه‌بو سه‌له‌مه‌ی کورێ عه‌بدوهره‌حمان) ده‌ئین: وه ئه‌بو هوهرمیره رضی الله عنه وتی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ کاتێ سه‌ری به‌رز ده‌کردوه (له کپ‌نوش) ده‌یفه‌رموو: ((سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ))، دوعا و نزا‌ی ده‌کرد بۆ چه‌ند پیاوێک که به‌ ناو ناوی ده‌بردن و ده‌یفه‌رموو: ((خوا‌یه وه‌لیدی کورێ وه‌لید و سه‌له‌مه‌ی کورێ هیشام و عه‌یاشی کورێ ئه‌بو ره‌بیعه و باوه‌رپ‌داره لاوازم‌کان رزگار بکه‌یت، خوا‌یه تو‌له‌ی توندی خۆت بنی‌ری بۆ هو‌زی موزمه‌ر، گرانی و قاتوق‌ری به‌ه‌یته نیویان وه‌ک گرانی و

^۱ بیروانه: ۱۰۰۶، ۲۹۳۲، ۳۳۸۶، ۴۵۶۰، ۴۵۹۸، ۶۲۰۰، ۶۳۹۳، ۶۹۴۰.

قاتی سهردهمی پیغه‌مبهر یوسف (ﷺ)، لهو کات و رۆزگارمدا خه‌لکی رۆژه‌لات له هۆزی موزمپ دژی پیغه‌مبهر (ﷺ) بوون.

۸۰۵- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ غَيْرَ مَرَّةٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ سَقَطَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ فَرَسٍ -وَرُمَا قَالَ سُفْيَانُ: مِنْ فَرَسٍ- فَجُحِشَ شِقُّهُ الْأَيْمَنِ، فَدَخَلْنَا عَلَيْهِ نَعُوذُهُ، فَحَضَرَتِ الصَّلَاةُ، فَصَلَّى بِنَا قَاعِدًا وَقَعَدْنَا -وَقَالَ سُفْيَانُ مَرَّةً: صَلَّيْنَا فُعُودًا- فَلَمَّا قَضَى الصَّلَاةَ قَالَ: «إِنَّمَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ، فَإِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا، وَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا، وَإِذَا رَفَعَ فَارْفَعُوا، وَإِذَا قَالَ: سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ. فَقُولُوا: رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ. وَإِذَا سَجَدَ فَاسْجُدُوا.. قَالَ سُفْيَانُ: كَذَا جَاءَ بِهِ مَعْمَرٌ؟ قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ لَقَدْ حَفِظْتُ، كَذَا قَالَ الزُّهْرِيُّ: وَلَكَ الْحَمْدُ.. حَفِظْتُ: مِنْ شِقِّهِ الْأَيْمَنِ. فَلَمَّا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِ الزُّهْرِيِّ قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ -وَأَنَا عِنْدَهُ-: فَجُحِشَ سَاقُهُ الْأَيْمَنِ^(۱).

۸۰۵- عه‌لی کورپی عه‌بدو‌لا ده‌لی: سوفیان له زیاد له جارێک بۆی گێڕاینه‌وه له زوهریه‌وه ده‌لی: له ئه‌نه‌سی کورپی مالیکم (ﷺ) بیست ده‌یوت: پیغه‌مبهری خوا (ﷺ) له ئه‌سپێک که‌وته خواره‌وه - هه‌ندی جار سوفیان ده‌یوت: (مِنْ فَرَسٍ) له‌جیاتێ (عَنْ فَرَسٍ)- لای راستی بریندار بوو، ئیمه‌ش رۆیشتین بۆ لای دیده‌نیمان کرد، ئینجا نوێژ بوو پیغه‌مبهر (ﷺ) به‌دانیشتنه‌وه پێشنوێژی بۆ کردین، ئیمه‌ش دانیشتین (نوێژمان کرد)، سوفیان جارێکیان وتی: به‌دانیشتنه‌وه نوێژمان کرد، جا که له نوێژه‌که بۆیه‌وه فهرمووی: ((بِیْگُومَانِ پِيشْنُوِيْژِ بُوِيَه دَانْراوه په‌پرهموی لی بکری، جا کاتی الله اکبری کرد، ئیوه‌ش الله اکبر بکه‌ن، وه کاتی کړنوشی برد ئیوه‌ش کړنوش ببه‌ن، کاتی‌کیش به‌رز بۆیه‌وه (له کړنوش) ئیوه‌ش به‌رز ببه‌وه، وه کاتی وتی: (سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ)، ئیوه‌ش

بَلَّيْنِ: (رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ)، وه کاتێ سوژدهی برد ئیووش سوژده ببهن))، سوفیان ده‌لێ: مەعمەر ناو‌ها هیناویه‌تی؟ (عه‌لی کورێ عه‌بدولاً یه‌کیکه له‌پاوییه‌کان ده‌لێ: وتم: به‌لێ، وتی: به‌پاستی چاک له‌به‌ری کردوو، زوهریش هه‌ر وه‌ک مەعمه‌ری وتوو: (وَلَكَ الْحَمْدُ)، سوفیان وتی: من به‌م شیوه له‌به‌رم کردوو (مِنْ شِقَّةِ الْإِيْمَنِ)، جا کاتێ لای زوهری هاتینه دمه‌وه ئیبنو جوهرمێج له‌ کاتی‌که‌دا من له‌لای بووم وتی: (فَجَحِشَ سَاقُهُ الْإِيْمَنُ)، واته‌: (لا‌هی راستی بریندار بوو).

۱۲۹- بابُ قُضْلِ السُّجُودِ

۸۰۶- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، وَعَطَاءُ بْنُ يَزِيدَ اللَّيْثِيُّ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ أَخْبَرَهُمَا، أَنَّ النَّاسَ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلْ نَرَى رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ: هَلْ تُمَارُونَ فِي الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ لَيْسَ دُونَهُ سَحَابٌ؟.. قَالُوا: لَا يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: فَهَلْ تُمَارُونَ فِي الشَّمْسِ لَيْسَ دُونَهَا سَحَابٌ؟.. قَالُوا: لَا. قَالَ: فَإِنَّكُمْ تَرَوْنَهُ كَذَلِكَ، يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَيَقُولُ مَنْ كَانَ يَعْبُدُ شَيْئًا فَلْيَتَّبِعْ. فَمِنْهُمْ مَنْ يَتَّبِعُ الشَّمْسَ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَتَّبِعُ الْقَمَرَ وَمِنْهُمْ مَنْ يَتَّبِعُ الطَّوَاغِيتَ، وَتَبَقَى هَذِهِ الْأُمَّةُ فِيهَا مُتَافِقُوهَا، فَيَأْتِيهِمُ اللَّهُ فَيَقُولُ: أَنَا رَبُّكُمْ فَيَقُولُونَ: هَذَا مَكَانُنَا حَتَّى يَأْتِيَنَا رَبُّنَا، فَإِذَا جَاءَ رَبُّنَا عَرَفْنَاهُ. فَيَأْتِيهِمُ اللَّهُ فَيَقُولُ: أَنَا رَبُّكُمْ. فَيَقُولُونَ: أَنْتَ رَبُّنَا. فَيَدْعُوهُمْ فَيُضْرَبُ الصِّرَاطُ بَيْنَ ظَهْرَانِي جَهَنَّمَ، فَأَكُونُ أَوَّلَ مَنْ يَجُوزُ مِنَ الرُّسُلِ بِأَمَّتِهِ، وَلَا يَتَكَلَّمُ يَوْمَئِذٍ أَحَدٌ إِلَّا الرُّسُلَ، وَكَلَامَ الرُّسُلِ يَوْمَئِذٍ: اللَّهُمَّ سَلِّمْ سَلِّمْ. وَفِي جَهَنَّمَ كَلَالِيبُ مِثْلُ شَوْكِ السَّعْدَانِ، هَلْ رَأَيْتُمْ شَوْكَ السَّعْدَانِ؟.. قَالُوا: نَعَمْ. قَالَ: فَإِنَّهَا مِثْلُ شَوْكِ السَّعْدَانِ، غَيْرَ أَنَّهُ لَا يَعْلَمُ قَدْرَ عَظَمَتِهَا إِلَّا اللَّهُ، تَخْطِفُ النَّاسَ بِأَعْمَالِهِمْ، فَمِنْهُمْ مَنْ يُوبَقُ بِعَمَلِهِ، وَمِنْهُمْ مَنْ يُخْرَدَلُ ثُمَّ يَنْجُو، حَتَّى إِذَا أَرَادَ اللَّهُ رَحْمَةً مَنْ أَرَادَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ، أَمَرَ اللَّهُ الْمَلَائِكَةَ أَنْ يُخْرِجُوا

مَنْ كَانَ يَعْبُدُ اللَّهَ، فَيَخْرِجُونَهُمْ وَيَعْرِفُونَهُمْ بِآثَارِ السُّجُودِ، وَحَرَّمَ اللَّهُ عَلَى النَّارِ أَنْ تَأْكُلَ
 أَثَرَ السُّجُودِ فَيَخْرِجُونَ مِنَ النَّارِ، فَكُلُّ ابْنِ آدَمَ تَأْكُلُهُ النَّارُ إِلَّا أَثَرَ السُّجُودِ، فَيَخْرِجُونَ مِنَ
 النَّارِ قَدْ امْتَحَشُوا، فَيَصُبُّ عَلَيْهِمْ مَاءُ الْحَيَاةِ، فَيَنْبُتُونَ كَمَا تَنْبُتُ الْحَبَّةُ فِي حَمِيلِ السَّيْلِ،
 ثُمَّ يَفْرُغُ اللَّهُ مِنَ الْقَضَاءِ بَيْنَ الْعِبَادِ، وَيَبْقَى رَجُلٌ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ، وَهُوَ آخِرُ أَهْلِ النَّارِ
 دُخُولًا الْجَنَّةَ، مُقْبِلٌ بِوَجْهِهِ قَبْلَ النَّارِ فَيَقُولُ: يَا رَبِّ، اصْرِفْ وَجْهِي عَنِ النَّارِ، قَدْ قَشَبَنِي
 رِيحُهَا، وَأَحْرَقَنِي ذُكَاؤُهَا. فَيَقُولُ: هَلْ عَسَيْتَ إِنْ فَعَلْتَ ذَلِكَ بِكَ أَنْ تَسْأَلَ غَيْرَ ذَلِكَ؟
 فَيَقُولُ: لَا وَعِزَّتِكَ. فَيُعْطِي اللَّهُ مَا يَشَاءُ مِنْ عَهْدٍ وَمِيثَاقٍ، فَيَصْرِفُ اللَّهُ وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ،
 فَإِذَا أَقْبَلَ بِهِ عَلَى الْجَنَّةِ رَأَى بَهْجَتَهَا سَكَتَ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَسْكُتَ، ثُمَّ قَالَ: يَا رَبِّ، قَدَّمَنِي
 عِنْدَ بَابِ الْجَنَّةِ. فَيَقُولُ اللَّهُ لَهُ: أَلَيْسَ قَدْ أُعْطِيتَ الْعُهُودَ وَالْمَوَاقِيقَ أَنْ لَا تَسْأَلَ غَيْرَ الَّذِي
 كُنْتَ سَأَلْتَ؟ فَيَقُولُ: يَا رَبِّ، لَا أَكُونُ أَشَقَى خَلْقِكَ. فَيَقُولُ: فَمَا عَسَيْتَ إِنْ أُعْطِيتَ ذَلِكَ
 أَنْ لَا تَسْأَلَ غَيْرَهُ فَيَقُولُ لَا وَعِزَّتِكَ لَا أَسْأَلُ غَيْرَ ذَلِكَ. فَيُعْطِي رَبُّهُ مَا شَاءَ مِنْ عَهْدٍ
 وَمِيثَاقٍ، فَيُقَدِّمُهُ إِلَى بَابِ الْجَنَّةِ، فَإِذَا بَلَغَ بَابَهَا، فَرَأَى زَهْرَتَهَا وَمَا فِيهَا مِنَ النُّضْرَةِ
 وَالسُّرُورِ، فَيَسْكُتُ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَسْكُتَ، فَيَقُولُ: يَا رَبِّ أَدْخِلْنِي الْجَنَّةَ. فَيَقُولُ اللَّهُ: وَيَحَاكَ
 يَا ابْنَ آدَمَ مَا أَغْدَرَكَ! أَلَيْسَ قَدْ أُعْطِيتَ الْعَهْدَ وَالْمِيثَاقَ أَنْ لَا تَسْأَلَ غَيْرَ الَّذِي أُعْطِيتَ؟
 فَيَقُولُ: يَا رَبِّ، لَا تَجْعَلْنِي أَشَقَى خَلْقِكَ. فَيَضْحَكُ اللَّهُ ﷻ مِنْهُ، ثُمَّ يَأْذَنُ لَهُ فِي دُخُولِ
 الْجَنَّةِ فَيَقُولُ: مَمَّنْ. فَيَتَمَنَّى حَتَّى إِذَا انْقَطَعَتْ أُمْنِيَّتُهُ قَالَ اللَّهُ ﷻ: مَمَّنْ كَذَا وَكَذَا. أَقْبَلَ
 يُدْكَرُهُ رَبُّهُ، حَتَّى إِذَا انْتَهَتْ بِهِ الْأَمَانِيُّ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: لَكَ ذَلِكَ وَمِثْلُهُ مَعَهُ. قَالَ أَبُو سَعِيدٍ
 الْخُدْرِيُّ لِأَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: قَالَ اللَّهُ: لَكَ ذَلِكَ وَعَشْرَةُ أَمْثَالِهِ. قَالَ
 أَبُو هُرَيْرَةَ: لَمْ أَحْفَظْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَّا قَوْلَهُ: لَكَ ذَلِكَ وَمِثْلُهُ مَعَهُ. قَالَ أَبُو سَعِيدٍ إِنِّي
 سَمِعْتُهُ يَقُولُ: ذَلِكَ لَكَ وَعَشْرَةُ أَمْثَالِهِ.^(١)

^١ برواه: ٦٥٧٣، ٧٤٣٧.

۱۲۹- باسی گه وره یی سوژده بردن

۸۰۶- سه عیدی کوری موسه یه ب و عه تائی کوری په زیدی له یسی گیرایانه وه که نه بو هورمهیره ﷺ بوی گیرانه وه که خه لکی وتیان: نه ی پیغه مبهری خوا ﷺ نایا له رۆژی دوا ییدا په رومردگارمان دهبینن؟ فهرمووی: ((نایا گومان تان دهبی له بینینی مانگی چوارد، نه گهر هیچ هه ور بهری نه گری و سایه قه ی سامال بیت؟!))، وتیان: نه خیر نه ی پیغه مبهری خوا ﷺ، فهرمووی: ((ده ی نایا گومان تان دهبی له بینینی خور نه گهر هیچ هه ور بهری نه گری و سایه قه ی سامال بیت؟!))، وتیان: نه خیر، فهرمووی: ((ده ی بیگومان ئیوه هه ر ئاوا په رومردگارتان دهبینن، له رۆژی دوا ییدا خه لکی کو ده کرینه وه، جا (خوا یان فریسته یه ک) ده لی: هه ر که س هه رچی په رستوو به شوینی بکه ویت، جا هه یانه شوین خور ده که وئ، هه یانه شوین مانگ ده که وئ، هه یانه شوین گومرپاگار و سه رلیشوی نه ران ده که وئ، ئینجا نه م ئوممه تی ئیسلامه ده می نیت وه و دوو رووه کانی شی تیدا یه، جا خوی گه وره دی بو لایان (به شیومیه ک نه یناسن) و ده فه رمووی: من په رومردگارتانم، نه وانیش ده لئین: نه مه شوینمانه هه تا په رومردگارمان دیت بو لامان، جا نه گهر په رومردگارمان هات ده یناسینه وه، ئینجا خوی گه وره دیت بو لایان و ده فه رمووی: من په رومردگاری ئیوه م، نه وانیش ده لئین: راسته تو په رومردگاری ئیمه ی، جا بانگیان ده کات، نه وسا پردی (صراط) به سه ر دۆزه خدا دادهنری، ئینجا من یه که م که س ده بم له پیغه مبه ران که ئوممه ته که م له و پرده ده په رینمه وه، وه له و رۆژدا جگه له پیغه مبه ران که س قسه ناکات، قسه ی پیغه مبه رانیش ﷺ له و رۆژدا (نه مه یه): خویا ه

بۆمۆمیان بکه، بۆمۆمیان بکه، وه له دۆزه‌خدا قولاپ هه‌یه وه‌ک درکی سه‌عدان^(۱)،
 ئایا درکی سه‌عدانتان بینیه؟ وتیان: به‌ئێ، هه‌رمووی: ((جا به‌راستی
 (قولاپه‌کانی دۆزه‌خ) وه‌ک درکی سه‌عدان وایه، به‌لام ئه‌وه‌نده هه‌یه خوا نه‌بی
 که‌س نازانی چهند گه‌ورهن، به‌ئه‌ندازه‌ی کرده‌وه (ی خراب)یان خه‌لکی ده‌فرینن
 (و فرپی دمه‌نه دۆزه‌خه‌وه)، جا هه‌یانه به‌هۆی کرده‌وه‌ی خرابیه‌وه تیا ده‌چی،
 وه هه‌شیانه پارچه پارچه ده‌کری پاشان رزگاری ده‌بی، هه‌تا کاتی خوا به‌زمیی
 دێته‌وه به هه‌ر که‌س که بیه‌وی له دۆزه‌خیان، خوا هه‌رمان ده‌کات به
 هه‌ریشه‌کانی: که ئه‌وه‌ی خوای په‌رستوو له دۆزه‌خ ده‌ریبینن، ئه‌وانیش
 ده‌ریان‌دینن و به شوینه‌واری سوژده‌دا ده‌یان‌ناسنه‌وه، وه خوای گه‌وره قه‌ده‌غه‌ی
 کرده‌وه له ناگر شوینه‌واری سوژده‌ه بسووتینی و بیخوات، ئیدی له دۆزه‌خ دینه
 ده‌ره‌وه، وه هه‌موو شوینیکی مرو‌ف ناگر ده‌یسووتینی جگه له شوینه‌واری سوژده،
 جا له دۆزه‌خ دینه ده‌ره‌وه به‌سووتاوی و به‌ر‌مشی، ئینجا ئاوی ژیانه‌وه ده‌کری به
 سه‌ریان‌دا و لاشه‌یان گوشت دینیته‌وه، هه‌ر وه‌ک چۆن دانه‌وێڵه‌ی قه‌راغی لافاو
 سه‌وز ده‌بیت، پاشان خوای گه‌وره له قه‌زاوت و دادگای نیوان به‌نده‌کانی
 ده‌بیته‌وه، پیاویک له نیوانی به‌هه‌شت و دۆزه‌خدا ده‌مینیته‌وه، که کۆتا که‌سه له
 دۆزه‌خیان ده‌چیت به‌هه‌شته‌وه، رووی ده‌موچاوی روو به دۆزه‌خه، بۆیه
 ده‌پاریته‌وه ده‌ئێ: ئه‌ی په‌روم‌ر‌دگارم رووم له دۆزه‌خ و مرچه‌رخینه، به‌راستی
 بۆنی ناخۆشی کوشتومی، گر و گه‌رمیه‌که‌شی سووتاندوومی، خوای گه‌وره‌ش
 ده‌فه‌رمووی: ئایا له‌وانه نییه ئه‌گه‌ر ئه‌ومت بۆ بکری شتی دیکه داوا نه‌که‌یت؟
 ئه‌ویش ده‌ئێ: نه سویند بی به عیزمت، جا ئه‌ومنده‌ی بیه‌وی هه‌ز بکات له
 په‌یمان و سویند ده‌یدا به خوا، ئینجا خوا رووی و مرده‌چه‌رخینی له دۆزه‌خ، جا

^۱ رووه‌کیکی درکاویه.

که پرووی دهکاته بهههشت و جوانی و نازداریه کهی دمبینی، نهومندهی خوا
 حز کات و بیهوی بیدمگ دمبی، پاشان دهلی: نهی پهرومردگار نزیکم بخهرموه
 له دمرگای بهههشت، خوای گهورمش پیی دمفهرمووی: ئایا تو بهئین و پهیمان
 نه دا که جگه لهوهی داوات کرد داوای هیچی دیکه نه کهیت؟ نهویش دهلی: نهی
 پهرومردگارم (نومیده وارم) نه گبهترینی دروستکراوه کانت نه بم، جا خوای
 گهوره دمفهرمووی: جا لهوانه نییه نه گهر نهومت پیی بدهم شتی دیکه جیا لهوه
 داوا نه کهیت؟ دهلی: سویند بی به عیزمته جگه لهوه هیچی دیکه داوا ناکهم،
 جا نهومندهی بیهوی و حز بکات له بهئین و پهیمان دمیدات به پهرومردگاری،
 جا خوای گهوره نزیکی دهخاته وه له دمرگای بهههشت، جا کاتی گهشته لای
 دمرگای بهههشت و جوانی و رازاومی بهههشت و نهومش تیدایه له ناسکی و
 جوانی و خوشی دمبینی، جا نهومندهی خوا حز بکات بیدمگ بی، نینجا دهلی:
 نهی پهرومردگار بمبهره بهههشته وه، خوای گهورمش دمفهرمووی: داموای بو تو
 نهی ئاده میزاد چهند بی پهیمانی! ئایا تو پهیمان و بهئینت نه دا که جگه
 لهوهی داوات کرد، داوای هیچی دیکه نه کهیت؟ نهویش دهلی: نهی پهرومردگارم
 مه مگیره له خراپترینی دروستکراوه کانت، خوای ﷺ پیی دهکنی پیی، پاشان
 ریگهی پی دما به چوونه بهههشت، نینجا پیی دهلی: ئاوات بخوازه، نهویش
 نهومنده ئاوات دهخوای ههتا ئاواتهکانی کوئیایان دی، خوای ﷺ دمفهرمووی:
 ئاواتی نهوه و نهومش بخوازه، پهرومردگار دمست دهکات به بیرخستنهوهی ئاواتی
 دیکه ههتا ئاواتهکانی کوئیایان دی، خوای بهرز و بلند دمفهرمووی: نهوهی
 ئاوات خواست بو تو نهومندهی دیکهشی له گه لدا بیت)، نهبو سه عیدی خودری
 به نهبو هورمیره ﷺ وت: بیگومان پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((خوا
 فهرمووی: نهوه بو تو ده نهومندهش)). نهبو هورمیره ﷺ وتی: من له

پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ نه‌بیستوو و له‌بهرم نه‌کردوو و جگه له‌وهی هه‌رمووی: ((ئه‌وه بۆ تۆ نه‌ومنده‌ی دیکه‌شی له‌گه‌ڵدا بی‌ت))، ئه‌بو سه‌عید وتی: بێگومان من گویم لێ بوو پێغه‌مبه‌ر ﷺ دمی‌فه‌رموو: ((ئه‌وه ی ناواتت خواست) بۆ تۆ و ده‌ نه‌ومنده‌ی دیکه‌ش)).

۱۳۰- باب: یُذِی ضَعِیْهِ وَیَجَافِی فِی السُّجُودِ

۸۰۷- حَدَّثَنَا یَحْیٰی بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ: حَدَّثَنِي بَكْرُ بْنُ مِزَرٍ، عَنْ جَعْفَرٍ، عَنِ ابْنِ هُرْمُزٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَالِكٍ ابْنِ بُحَيْنَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا صَلَّى فَرَجَ بَيْنَ يَدَيْهِ حَتَّى يَبْدُوَ بَيَاضُ إِبْطَيْهِ. وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ نَحْوَهُ^(۱)

۱۳۰- باسیک: (نوێژکه‌ر) هه‌ردوو ژێربالێ ده‌رخات و

قوله‌کانی دوور خاته‌وه له لاشه‌ی له کاتی سوژده‌دا

۸۰۷- عه‌بدوڵای کورێ مالیکێ کورێ بو‌حه‌ینه ﷺ ده‌گێرێته‌وه که پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌میشه که نوێژی ده‌کرد باله‌کانی له خۆی دوور ده‌خسته‌وه، هه‌تا سه‌پایی هه‌ردوو بن‌بالی ده‌رده‌که‌وت. له‌یس ده‌لی: جه‌عه‌فری کورێ ره‌بعه‌ وێنه‌ی ئه‌م هه‌رموودمی‌ه‌ی بۆ گێرامه‌وه.

۱۳۱- باب: يَسْتَقْبِلُ بِأَطْرَافِ رِجْلَيْهِ الْقِبْلَةَ

قَالَ أَبُو حُمَيْدٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

۱۳۱- باسیک: سه‌رپه‌نجه‌ی پێیه‌کانی روو پێ ده‌کرده قیبله

ئهم فهرموودمیه (سه‌رپه‌نجه‌ی پێیه‌کانی روو پێ ده‌کرده قیبله) ئه‌بو حومه‌ید له پێغه‌مبه‌رموه ﷺ گێراویه‌ته‌وه.

۱۳۲- باب: إِذَا لَمْ يَتِمَّ السُّجُودُ

۸۰۸- حَدَّثَنَا الصَّلْتُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مَهْدِيُّ، عَنْ وَاصِلٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ حُذَيْفَةَ، رَأَى رَجُلًا لَا يَتِمُّ رُكُوعَهُ وَلَا سُجُودَهُ، فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ قَالَ لَهُ حُذَيْفَةُ: مَا صَلَّيْتَ - قَالَ: وَأَحْسِبُهُ قَالَ: - وَلَوْ مَثَّ مَثَّ عَلَى غَيْرِ سُنَّةِ مُحَمَّدٍ ﷺ^(۱).

۱۳۲- باسیک: ئه‌گه‌ر که‌سیک به‌ته‌واوی سوژده نه‌بات

۸۰۸- ئه‌بو وائیل ده‌گێڕێته‌وه که حوزمیفه ﷺ بیاویکی بینی کړنوش و سوژده‌ی به‌چاکی و ته‌واوی نه‌دمبرد، جا کاتی کابرا له نوێژه‌که‌ی بویه‌وه حوزمیفه پێی وت: تۆ نوێزت نه‌کردوو - ئه‌بو وائیل ده‌لی: وا بزانه‌م وتی: ئه‌گه‌ر بمری له‌سه‌ر سوننه‌تی موحه‌ممهد ﷺ نامری.

۱۳۳- باب: السُّجُودُ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظُمٍ

۸۰۹- حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْضَاءٍ، وَلَا يَكُفَّ شَعْرًا وَلَا تَوْبًا: الْجَبْهَةَ وَالْيَدَيْنِ وَالرُّكْبَتَيْنِ وَالرَّجْلَيْنِ^(۲).

^۱ بېروانه: ۳۸۹.

^۲ بېروانه: ۸۱۰، ۸۱۲، ۸۱۵، ۸۱۶.

۱۳۳- باسیک: سوژده بردن له سهر جهوت ئیسک (ئەندام)

۸۰۹- عەبدولای کوری عەباس رضی اللہ عنہ دەلی: پیغممبەر صلی اللہ علیہ وسلم فەرمانی پی کرا که له سهر جهوت ئەندام سوژده ببات، وه فەرمانی پی کراوه نه هژ کۆ بکاتهوه نه جلوه برگ، (جهوت ئەندامه کهش ئەمانه): نیوچاوان (تهویل)، هەردوو دەست (نیولهپ)، هەردوو ئەژنۆ، هەردوو پی.

۸۱۰- حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرِو، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ، عَنِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ: «أَمَرْنَا أَنْ نَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظُمٍ، وَلَا نَكْفُ ثَوْبًا وَلَا شَعْرًا».

۸۱۰- عەبدولای کوری عەباس رضی اللہ عنہ له پیغممبەر صلی اللە علیہ وسلم دهگیرپهتهوه که فەرموویهتی: ((فەرمانمان پی کراوه که له سهر جهوت ئیسقان سوژده ببهین، وه پۆشاک و هژیش کۆ نه کهینهوه (له دواوه هژمان نه بهستین))).

۸۱۱- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ الْخَطَمِيِّ، حَدَّثَنَا الْبَرَاءُ بْنُ عَازِبٍ - وَهُوَ غَيْرُ كَذُوبٍ - قَالَ: كُنَّا نُصَلِّي خَلْفَ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم فَإِذَا قَالَ: «سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ».. لَمْ يَخْنِ أَحَدٌ مِنَّا ظَهْرَهُ حَتَّى يَضَعَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم جَبْهَتَهُ عَلَى الْأَرْضِ ^(۱).

۸۱۱- عەبدولای کوری یهزیدی خهتی دهلی: بهراپی کوری عازیب رضی اللہ عنہ بوی گیرپهینهوه که بیگومان راستگوویه و درۆزن نییه- وتی: ئیمه له دواپی پیغممبەر صلی اللە علیہ وسلم نوێزمان دهکرد، جا کاتی دمیفرموو: ((سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ)) ^(۲)، هیچ کام له ئیمه پشتی نه دهچه ماندهوه، ههتا پیغممبەر صلی اللە علیہ وسلم نیوچاوانی دمنایه سهر زهوی.

^۱ بروانه: ۶۹۰.

^۲ واته: خوی بهرز و بلند ستایشی ئه وه که سهی بیست که ستایشی کرد و سوپاس و پێزانینی بۆ ده برپوه.

١٣٤- بَابُ السُّجُودِ عَلَى الْأَنْفِ

٨١٢- حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ قَالَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: أُمِرْتُ أَنْ أَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظُمٍ عَلَى الْجَنَّةِ وَأَشَارَ بِيَدِهِ عَلَى أَنْفِهِ وَالْيَدَيْنِ وَالرُّكْبَتَيْنِ وَأَطْرَافِ الْقَدَمَيْنِ وَلَا تَكُفِّتِ الثِّيَابَ وَالشَّعَرَ.

١٣٤- باسی سوژده بردن له سهر لووت

٨١٢- عهبدوولای کوری عهباس رضي الله عنه دهلی: پیغه مبه ﷺ فهرمووی: ((فهرمانم پی کراوه له سهر جهوت ئیسک سوژده ببه: له سهر نیوچاوان به دهستی ناماژدی کرد بو لووتی، ههردوو دمست و ههردوو نهژنو و سهر په نهجهی پییهکان، وه نابی پوښاک و هز کو بکهینهوه)).

١٣٥- بَابُ السُّجُودِ عَلَى الْأَنْفِ فِي الطِّينِ

٨١٣- حَدَّثَنَا مُوسَى قَالَ: حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ: انْطَلَقْتُ إِلَى أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ فَقُلْتُ: أَلَا تَخْرُجُ بِنَا إِلَى النَّخْلِ نَتَحَدَّثُ؟ فَخَرَجَ. فَقَالَ: قُلْتُ: حَدَّثَنِي مَا سَمِعْتَ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ؟ قَالَ: اغْتَكَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَشْرَ الْأَوَّلِ مِنْ رَمَضَانَ، وَاعْتَكَفْنَا مَعَهُ، فَأَتَاهُ جَبْرِيلُ فَقَالَ: إِنَّ الَّذِي تَطْلُبُ أَمَامَكَ. فَأَعْتَكَفَ الْعَشْرَ الْأَوْسَطَ، فَأَعْتَكَفْنَا مَعَهُ، فَأَتَاهُ جَبْرِيلُ فَقَالَ: إِنَّ الَّذِي تَطْلُبُ أَمَامَكَ. فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ خَطِيبًا صَبِيحَةَ عَشْرِينَ مِنْ رَمَضَانَ فَقَالَ: مَنْ كَانَ اغْتَكَفَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَلْيَرْجِعْ، فَإِنِّي أَرَيْتُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ، وَإِنِّي نُسَيْتُهَا، وَإِنَّهَا فِي الْعَشْرِ الْوَاخِرِ فِي وَثْرٍ، وَإِنِّي رَأَيْتُ كَأَنِّي أَسْجُدُ فِي طِينٍ وَمَاءٍ. وَكَانَ سَقْفُ الْمَسْجِدِ جَرِيدَ النَّخْلِ وَمَا نَرَى فِي السَّمَاءِ شَيْئًا، فَجَاءَتْ قَرْعَةٌ فَأَمْطَرْنَا، فَصَلَّى بِنَا النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى رَأَيْتُ أَثَرَ الطِّينِ وَالْمَاءِ عَلَى جَنَهِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَرَبَّتَيْهِ تَصْدِيقَ رُؤْيَاهُ^(١).

^١ بروهانه: ٦٦٩.

١٣٥- باسی سوژده‌بردن له‌سەر لووت له‌نیو قوردا

٨١٣- ئه‌بو سه‌له‌مه ده‌لی: رۆیشتم بۆ لای ئه‌بو سه‌عیدی خودری رضی اللہ عنہ و وتم: ئه‌ری نامانبه‌یت بۆ نیو ئه‌و دارخورمایانه باسی فهرمووده بکه‌ین؟ ئه‌ویش له مال دەرچوو (هات) و ده‌لی: وتم: دهرباره‌ی شه‌وی قه‌در چیت بیستوو له پیغه‌مبه‌ره‌وه صلی اللہ علیہ وسلم بۆم بگێڕه‌وه؟ وتی: پیغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم ده شه‌و و رۆژی یه‌که‌می رهمه‌زان ئیعتیکافی کرد^(١)، ئیمه له خزمه‌تیدا ئیعتیکافمان کرد، جا جیریل رضی اللہ عنہ هات بۆ لای و فهرمووی: بێگومان ئه‌و په‌رسته‌شی به شوینیدا ده‌گه‌رپیت له‌پشته‌وه‌یه، بۆیه ده شه‌وی نیومه‌راست ئیعتیکافی کرد و ئیمه‌ش له‌گه‌لیدا ئیعتیکافمان کرد، جا جیریل رضی اللہ عنہ هات بۆ لای و فهرمووی: بێگومان ئه‌و په‌رسته‌شی به‌شوینیدا ده‌گه‌رپیت له‌پشته‌وه‌یه، بۆیه پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم به‌یانی بیستی رهمه‌زان هه‌ستایه‌وه و وتاریکی دا و فهرمووی: ((هه‌ر که‌س پێشتر له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم ئیعتیکافی کردوو با بگه‌رپته‌وه (بۆ ئیعتیکافکردن سی‌باره)، چونکه به‌راستی شه‌وی قه‌درم نیشان درا، وه بێگومان له‌بیرم براهه‌وه، به‌لام بێگومان له شه‌وه تاکه‌کانی ده شه‌وی کۆتایی (رهمه‌زان)دایه، وه بێگومان من له خه‌مدا بینیم دمتوت له‌نیو قور و ئاودا سوژده ده‌به‌م))، (ئه‌بو سه‌عید وتی: وه سه‌ربانی مزگه‌وت په‌لی دارخورما بوو، وه ئیمه هیچ هه‌ورمان به ئاسمانه‌وه نه‌بینی، که‌چی هه‌وریک هات و بارانمان به سه‌ردا باری، پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم پێشنویژی بۆکردین (و سوژده‌ی برد) هه‌تا شوینه‌واری قور و ئاوم به نیوچاوانی پیغه‌مبه‌ری خواوه صلی اللہ علیہ وسلم بینی، که راستی خه‌وه‌که‌ی (پێشوو) سه‌لماند.

^١ ئیعتیکاف: مانه‌وه‌یه له مزگه‌وت به‌مه‌به‌ستی په‌رسته‌ش.

١٣٦- بَابُ عَقْدِ الثِّيَابِ وَشَدِّهَا

وَمَنْ ضَمَّ إِلَيْهِ ثَوْبَهُ إِذَا خَافَ أَنْ تَتَكَشَّفَ عَوْرَتُهُ

٨١٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: كَانَ النَّاسُ يُصَلُّونَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَهُمْ عَاقِدُوا أَرْزِهِمْ مِنَ الصَّغَرِ عَلَى رِقَابِهِمْ فَقِيلَ لِلنِّسَاءِ: لَا تَرْفَعْنَ رُءُوسَكُمْ حَتَّى يَسْتَوِيَ الرَّجَالُ جُلُوسًا.^(١)

١٣٦- باسی به‌ستنی پۆشاک و گری‌دان، ئه‌وه‌ی پۆشاکه‌که‌ی

به‌خۆیه‌وه‌ بپێچێت ئه‌گه‌ر ترسا عه‌وره‌تی دهر بکه‌وێ

٨١٤- سه‌هلی کوری سه‌عد رحمه‌ه ده‌لی: خه‌لکانیک له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ردا ﷺ نوێزیان ده‌کرد، له‌به‌ر بچووکی پۆشاکه‌که‌یان به‌ستبوو به‌ ملیانه‌وه‌، به‌ ئافره‌تانیش وترا: (((له‌کاتی سوژده‌دا)) هه‌تا پیاوه‌کان به‌ته‌واوی هه‌لنه‌ستنه‌وه‌ و دانه‌نیش ئێوه‌ سه‌رتان به‌رز مه‌که‌نه‌وه‌)).

١٣٧- بَابُ: لَا يَكْفُ شَعْرًا

٨١٥- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَّادٌ - وَهُوَ ابْنُ زَيْدٍ - عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: أَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظُمٍ، وَلَا يَكْفُ ثَوْبُهُ وَلَا شَعْرُهُ.^(٢)

١٣٧- باسیک: (نوێژکه‌ر) قژی نه‌گرت و نه‌یه‌ستنی

٨١٥- عه‌بدوڵای کوری عه‌باس رحمه‌ه ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمانی پێ کرابوو که له‌سه‌ر چه‌وت ئێسک سوژده‌ ببات، وه‌ قزی سه‌ری کو نه‌کاته‌وه‌ و نه‌یه‌ستی، وه‌ جلوه‌به‌رگیش کو نه‌کاته‌وه‌.

^١ بڕوانه: ٣٦٢.

^٢ بڕوانه: ٨٠٩.

١٣٨- باب: لَا يَكْفُ تَوْبَهُ فِي الصَّلَاةِ

٨١٦- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ عَمْرِو، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: أَمَرْتُ أَنْ أَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةٍ، لَا أَكْفُ شَعْرًا وَلَا تَوْبًا.^(١)

١٣٨- باسیک: (نوێژکه‌ر) له‌نیو نوێژدا جلوه‌برگ نه‌گرت و کۆ نه‌کاته‌وه

٨١٦- عه‌بدوڵای کوری عه‌باس رضي الله عنه له‌ بیغه‌مبه‌روه رضي الله عنه ده‌گیرپه‌ته‌وه که فه‌رمووێه‌تی: ((فه‌رمانم پێ گراوه که له‌سه‌ر جه‌وت ئێسقان سوژده‌ بیه‌م و ه‌ز و پۆشاک کۆ نه‌که‌مه‌وه)).

١٣٩- بابُ التَّسْبِيحِ وَالِدُعَاءِ فِي السُّجُودِ

٨١٧- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ سُفْيَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي مَنْصُورٌ، عَنْ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها أَنَّهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَكْثُرُ أَنْ يَقُولَ فِي رُكُوعِهِ وَسُجُودِهِ: «سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي، يَتَأَوَّلُ الْقُرْآنَ»^(٢).

١٣٩- باسی (سُبْحان الله) وتن و دوعا‌کردن له‌ سوژده‌دا

٨١٧- عایشه رضي الله عنها ده‌گیرپه‌ته‌وه و ده‌لی: بیغه‌مبه‌ر رضي الله عنه هه‌میشه و زۆر له‌ کړنوش و سوژده‌کانیدا ده‌یفه‌رموو: ((سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي))^(٣)، نه‌مه‌ی له‌ نایه‌تی قورئان و مرگرتبوو.

^١ بې‌وانه: ٨٠٩.

^٢ بې‌وانه: ٧٩٤.

^٣ واته: خوا به‌ پاک و بێگه‌ردی و گه‌وره‌یی بۆ تۆ به‌ په‌روه‌رگا‌رمان ستایش شی‌اوی تۆ به‌، ده‌ی خوا به‌ لێم خۆش به‌.

١٤٠- بابُ الْمُكْتَبَيْنِ بَيْنَ السُّجْدَتَيْنِ

٨١٨- حَدَّثَنَا أَبُو الثُّعْمَانِ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَادٌ عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، أَنَّ مَالِكَ بْنَ الْخُوَيْرِثِ قَالَ لِأَصْحَابِهِ: أَلَا أُتَبِّئُكُمْ صَلَاةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؟ قَالَ: وَذَٰكَ فِي غَيْرِ حِينٍ صَلَاةٍ، فَقَامَ، ثُمَّ رَكَعَ فَكَبَّرَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ، فَقَامَ هُنَيْئَةً، ثُمَّ سَجَدَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ هُنَيْئَةً، فَصَلَّى صَلَاةَ عَمْرِو بْنِ سَلَمَةَ شَيْخِنَا هَٰذَا. قَالَ أَيُّوبُ: كَانَ يَفْعَلُ شَيْئًا لَمْ أَرَهُمْ يَفْعَلُونَهُ، كَانَ يَقْعُدُ فِي الثَّالِثَةِ أَوْ الرَّابِعَةِ^(١).

١٤٠- باسی مانهوهی نیوان دوو سوژدهکه

٨١٨- نه‌بو قیلابه ده‌ئێ: مالیکی کورپی حوه‌یریس ﷺ به‌ هاو‌رپ‌کانی وت: ئایا پ‌یتان بل‌ئیم نو‌یز‌کردنی پ‌یغه‌مبه‌ری خوا ﷺ چ‌و‌ن بو‌وه؟ نه‌بو قیلابه ده‌ئێ: نه‌و کاته‌ش کاتی نو‌یز‌کردن نه‌بوو، جا هه‌ستا و نو‌یز‌ی دابه‌ست، پ‌اشان ک‌رنوشی برد و الله اک‌بری کرد، پ‌اشان سه‌ری به‌رز کرده‌وه له‌ ک‌رنوش که‌م‌یک راوه‌ستا، پ‌اشان سو‌ژده‌ی برد، پ‌اشان سه‌ری به‌رز کرده‌وه و که‌م‌یک (له‌ نیوان دوو سو‌ژده‌که‌دا) مایه‌وه، ئیدی نو‌یز‌یکی کرد و ده‌کوو نو‌یز‌ی نه‌م مام‌و‌ستایه‌مان که‌ عه‌مری کورپی سه‌له‌مه‌یه. (به‌هه‌مان سه‌نه‌د) نه‌یوب وتی: ش‌تیکی ده‌کرد پ‌یش‌تر نه‌مدیوه بیکه‌ن: که‌م‌یک داده‌نیشت له‌ (پ‌اش) پ‌کاتی سی‌یه‌م یان چ‌واره‌م (پ‌اش سه‌ربه‌رز‌کردنه‌وه له‌ سو‌ژده).

٨١٩- قَالَ: فَأَتَيْنَا النَّبِيَّ ﷺ فَأَقَمْنَا عِنْدَهُ، فَقَالَ: لَوْ رَجَعْتُمْ إِلَى أَهْلِيكُمْ صَلُّوا صَلَاةَ كَذَا فِي حِينٍ كَذَا، صَلُّوا صَلَاةَ كَذَا فِي حِينٍ كَذَا، فَإِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَلْيُؤَدِّنْ أَحَدُكُمْ، وَلْيُؤَمِّكُمْ أَكْبَرُكُمْ^(٢).

^١ ب‌روانه: ٦٧٧.

^٢ ب‌روانه: ٦٢٨.

٨١٩- (مالیکی کوری حومیریس ﷺ) دەلی: جا رۆشتینه خزمەت پێغه مبهەر ﷺ و له خزمەتیدا (بیست رۆژ) مایهوه، ئینجا فەرمووی: ((نەگەر گەرانهوه بۆ نیو کەسوکارتان ئەو نوێژه لهو کاتهدا بکەن، ئەو نوێژمەش لهو کاتهدا بکەن، جا کاتی نوێژ بوو با یەکیکتان بانگ بدات ئەوهستان گه‌ورمه‌ره پێشنوێژیتان بۆ بکات)).

٨٢٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الزُّبَيْرِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنِ الْبَرَاءِ قَالَ: كَانَ سُجُودُ النَّبِيِّ ﷺ وَرُكُوعُهُ وَقُعودُهُ بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ قَرِيبًا مِنَ السَّوَاءِ^(١).

٨٢٠- بەراو ﷺ دەلی: ماوهی سوژده و کړنوش و دانیشتنی نیوان دوو سوژدهکەوی پێغه مبهەر ﷺ نزیک بوون له یه‌کدی.

٨٢١- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ ﷺ قَالَ: إِنِّي لَا أَلُو أَنْ أَصَلِّيَ بِكُمْ كَمَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يُصَلِّي بِنَا. قَالَ ثَابِتٌ: كَانَ أَنَسٌ يَصْنَعُ شَيْئًا لَمْ أَرَكُم تَصْنَعُونَهُ، كَانَ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ قَامَ حَتَّى يَقُولَ الْقَائِلُ قَدْ نَسِيَ. وَبَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ حَتَّى يَقُولَ الْقَائِلُ: قَدْ نَسِيَ^(٢).

٨٢١- سابیت له ئەهه‌سه‌وه ﷺ دەلی: بیگومان ئەگەر پێشنوێژیتان بۆ بکەم هیچ کەموکورتی تێدا ناکەم (به‌جاکێ و جوانی دمی‌که‌م) به‌و شیوهمیه‌ی کە پێغه مبه‌رم ﷺ بێنیوه پێشنوێژی دمی‌کرد بۆمان. سابیت وتی: ئەهه‌س شتیکی دمی‌کرد ئێوه‌م نه‌دیوه بیکه‌ن! کاتی سه‌ری به‌رز دمی‌کرده‌وه له کړنوش رێک ده‌وستا، (ئه‌وه‌نده‌ی پێ ده‌چوو) تا مرو‌ف دمیوت به‌راستی له‌بیری چوووه نوێژ دمکات، هه‌روه‌ها له نیوان دوو سوژده‌که‌دا (ئه‌وه‌نده ده‌مایه‌وه) کە مرو‌ف دمیوت بیگومان له‌بیری چوووه (له نوێژدایه‌).

^١ بڕوانه: ٧٩٢.

^٢ بڕوانه: ٨٠٠.

١٤١- باب: لَا يَفْتَرِشُ ذِرَاعِيهِ فِي السُّجُودِ

وَقَالَ أَبُو حُمَيْدٍ: سَجَدَ النَّبِيُّ ﷺ وَوَضَعَ يَدَيْهِ غَيْرَ مُفْتَرِشٍ وَلَا قَابِضِهِمَا. ٨٢٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: سَمِعْتُ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: اعْتَدِلُوا فِي السُّجُودِ، وَلَا يَنْسُطْ أَحَدُكُمْ ذِرَاعِيهِ انْبِسَاطَ الْكَلْبِ.^(١)

١٤١- باسیک: (نوێژکه‌ر) قۆله‌کانی

نه‌خاته سه‌ر زه‌وی له کاتی سوژده‌کاندا

ئهبو حومه‌ید ﷺ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ سوژده‌ی برد، هه‌ردوو ده‌ستی دانا بێئه‌وه‌ی قۆله‌کانی راب‌خات له‌سه‌ر زه‌وی یان ده‌سته‌کانی بقوچی^(١). ٨٢٢- ئه‌نه‌سی کورپی مالیک ﷺ له پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گیرێته‌وه که هه‌رموویه‌تی: ((له سوژده‌بردندا رێک و راست بن، با هیچ کام له ئێوه هه‌ردوو باسکی (قۆلی) رانه‌خات له‌سه‌ر زه‌وی وه‌ک ده‌ست‌راخستنی سه‌گ)).

١٤٢- بابُ هَنْ اسْتَوَى قَاعِدًا فِي وَتْرِ مِنْ صَلَاتِهِ ثُمَّ نَهَضَ

٨٢٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ قَالَ: أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ قَالَ: أَخْبَرَنَا خَالِدُ الْحَدَّاءُ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكُ بْنُ الْحُوَيْرِثِ اللَّيْثِيُّ أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ ﷺ يُصَلِّي، فَإِذَا كَانَ فِي وَتْرِ مِنْ صَلَاتِهِ لَمْ يَنْهَضْ حَتَّى يَسْتَوِيَ قَاعِدًا.

^١ بڕوانه: ٥٣٢.

^٢ به‌مجۆره‌ش مانا بکری راسته: ده‌ست و قۆله‌کانی نه‌لکینیت به‌خۆیه‌وه، واته: قۆله‌کانی دوور خاته‌وه له‌خۆی.

١٤٢- باسی ئه‌و که سه‌ی له نوێژێ ویترا (له سوژده)

به‌رز بێته‌وه و رێک دانیشیت پاشان هه‌لسیته‌وه

٨٢٣- ئه‌بو قیلابه ده‌لی: مالیکی کورێ حومیرسی له‌یسی ﷺ بۆی گێڕاینه‌وه: که پیغه‌مبه‌ری ﷺ بینی نوێژی ده‌کرد، جا نه‌گه‌ر له نوێژی ویترا بووایه یه‌کسه‌ر هه‌لنه‌ده‌ستایه‌وه (بۆ رکاتی سییه‌م)، هه‌تا به‌ته‌واوی دانه‌نیشتایه (دواى سه‌ربه‌رزکردنه‌وه له سوژده).

١٤٣- باب: كَيْفَ يَعْتَمِدُ عَلَى الْأَرْضِ إِذَا قَامَ مِنَ الرُّكْعَةِ؟

٨٢٤- حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قَلَابَةَ قَالَ: جَاءَنَا مَالِكُ بْنُ الْحَوْثِرِ فَصَلَّى بِنَا فِي مَسْجِدِنَا، هَذَا فَقَالَ: إِنِّي لِأُصَلِّي بِكُمْ، وَمَا أُرِيدُ الصَّلَاةَ، وَلَكِنْ أُرِيدُ أَنْ أُرِيَكُمْ كَيْفَ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يُصَلِّي. قَالَ أَيُّوبُ: فَقُلْتُ لِأَبِي قَلَابَةَ وَكَيْفَ كَانَتْ صَلَاتُهُ؟ قَالَ: مِثْلَ صَلَاةِ شَيْخِنَا هَذَا -يَعْنِي عَمْرُو بْنُ سَلَمَةَ- قَالَ أَيُّوبُ: وَكَانَ ذَلِكَ الشَّيْخُ يُتِمُّ التَّكْبِيرَ، وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ عَنِ السَّجْدَةِ الثَّانِيَةِ جَلَسَ وَاعْتَمَدَ عَلَى الْأَرْضِ، ثُمَّ قَامَ^(١).

١٤٣- باسیک: چۆن ده‌ستی ده‌خسته سه‌ر زه‌وی

کاتی له رکاتی هه‌لده‌سایه‌وه؟

٨٢٤- ئه‌بو قیلابه ده‌لی: مالیکی کورێ حومیرس ﷺ هات بۆ لاما و له‌م مزگه‌وته‌ماندا نوێژی بۆ کردین و وتی: بێگومان من نوێژتان بۆ ده‌که‌م مه‌به‌ستم نوێژکردن نییه، به‌لکوو ده‌مه‌وی پێشانتان بده‌م که چۆن پیغه‌مبه‌رم ﷺ بینوه نوێژی ده‌کرد، ئه‌یوب وتی: جا به ئه‌بو قیلابه‌م وت: ده‌ی

نویژکردنه که ی چون بووه؟ نه بو هیلابه وتی: هه ره وهك نویژی نه مامۆستایه ی خویمان بوو- واته: عه مری کۆری سه له مه-، نه یوب دهلی: نهو مامۆستایه الله اکبره کانی هه مووی ده کرد، کاتیکیش له سوژده ی دووهم سه ری بهرز ده کرده وه دادهنیشت، وه (دهسته کانی) له سه ره زهوی دادهنه، پاشان هه لده سایه وه.

١٤٤- باب: یُكْبَرُ وَهُوَ يَنْهَضُ مِنَ السُّجْدَتَيْنِ

وَكَانَ ابْنُ الزُّبَيْرِ يُكْبَرُ فِي نَهْضَتِهِ.

٨٢٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ قَالَ: حَدَّثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْخَارِثِ قَالَ: صَلَّى لَنَا أَبُو سَعِيدٍ فَجَهَرَ بِالْتَّكْبِيرِ حِينَ رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ السُّجُودِ، وَحِينَ سَجَدَ، وَحِينَ رَفَعَ، وَحِينَ قَامَ مِنَ الرَّكْعَتَيْنِ وَقَالَ: هَكَذَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ.

١٤٤- باسیک: نویژکمر (الله اکبر) دهکات

که هه لده سیته وه له دوو رکات (بو رکاتی سییه م)

ئیبنو زوبهیر هه میسه له هه لسانه ومیدا الله اکبری ده کرد.

٨٢٥- سه عیدی کۆری حاریس دهلی: نه بو سه عید ﷺ پێشنویژی بو کردین و به دهنگی بهرز الله اکبری کرد کاتی سه ری بهرز کرده وه له سوژده، وه کاتیکیش سوژده ی برد و کاتیکیش بهرز بویه وه (له سوژده)، وه کاتی هه ستایه وه له دووهمین رکاتی (نویژکردن)، وه وتی: نا بهم جوړه پێخه مبهرم ﷺ بینی (نویژی کرد).

٨٢٦- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا غَيْلَانُ بْنُ جَرِيرٍ، عَنْ مُطَرِّفٍ قَالَ: صَلَّيْتُ أَنَا وَعِمْرَانُ صَلَاةَ خَلْفَ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ﷺ، فَكَانَ إِذَا سَجَدَ

كَبَّرَ، وَإِذَا رَفَعَ كَبَّرَ، وَإِذَا نَهَضَ مِنَ الرُّكْعَتَيْنِ كَبَّرَ، فَلَمَّا سَلَّمَ أَخَذَ عِمْرَانُ بِيَدِي فَقَالَ: لَقَدْ صَلَّى بِنَا هَذَا صَلَاةَ مُحَمَّدٍ ﷺ، أَوْ قَالَ: لَقَدْ ذَكَّرَنِي هَذَا صَلَاةَ مُحَمَّدٍ ﷺ^(١).

٨٢٦- مۆته‌ریف ده‌لی: من و عیم‌پان له‌دوای عه‌لی کۆری ئه‌بو تالیبه‌وه ﷺ نوێژمان کرد، جا کاتی سوژده‌ی برد الله اکبری کرد، کاتی‌کیش به‌رز بویه‌وه الله اکبری کرد، وه کاتی له‌ دووهم رکات هه‌ستایه‌وه الله اکبری کرد، جا کاتی سه‌لامی دایه‌وه عیم‌پان ده‌ستی گرتم و وتی: به‌راستی ئه‌م پیاوه پێشنوێژییه‌کی بو کردین وه‌ک پێشنوێژی موحه‌مه‌د ﷺ بوو، یان وتی: سویند به‌خوا ئه‌م (نوێژکرده‌ی) نوێژی موحه‌مه‌دی ﷺ بیرخسته‌وه‌.

١٤٥- بَابُ سُنَّةِ الْجُلُوسِ فِي التَّشَهُّدِ

وَكَانَتْ أُمُّ الدَّرْدَاءِ تَجْلِسُ فِي صَلَاتِهَا جَلْسَةَ الرَّجُلِ، وَكَانَتْ فَقِيهَةً. ٨٢٧- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ كَانَ يَرَى عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ ﷺ يَتَرَبَّعُ فِي الصَّلَاةِ إِذَا جَلَسَ، فَفَعَلْتُهُ وَأَنَا يَوْمَئِذٍ حَدِيثُ السُّنَنِ، فَنَهَانِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ وَقَالَ: إِنَّمَا سُنَّةُ الصَّلَاةِ أَنْ تَنْصِبَ رِجْلَكَ الْيُمْنَى وَتُثْنِيَ الْيُسْرَى. فَقُلْتُ: إِنَّكَ تَفْعَلُ ذَلِكَ! فَقَالَ: إِنَّ رِجْلِي لَا تَحْمِلَانِي.

١٤٥- باسی دانیشتنی سوننه‌ت له‌ ته‌حیاتدا

ئومو دم‌رداو ﷺ له‌ نوێژکردنیدا به‌ شیوه‌ی دانیشتنی پیاو داده‌نیشت، وه زانا و شاره‌زاش بوو له‌ شه‌رعدا.

٨٢٧- عه‌بدولای کۆری عه‌بدولā ده‌گیرێته‌وه که عه‌بدولāی کۆری عومه‌ری ﷺ بینی کاتی دانیشتبایه‌ له‌ نوێژدا جواره‌شقی داده‌نیشت، منیش وام کرد له

^١ ب‌روانه: ٧٨٤.

کاتیکیدا من ته مه‌نم که‌م بوو، که‌چی عه‌بدولای کوری عومهر رینگری لی کردم و وتی: سوننه‌تی (دانیشتنی) نوێژ نه‌وه‌یه که‌ پئی راست قنچ بوه‌ستینی (له‌سه‌ر په‌نجه‌کانی پیت بوه‌ستی)، وه‌ پئی چه‌پت لار بکه‌یته‌وه (و بیخه‌يته ژیرت)، منیش وتهم: تو جوارمشقی داده‌نیشیت؟ نه‌ویش وتی: قاچه‌کانم توانای هه‌لگرتنی منیان نییه. (واته عوزری هه‌بوو که جوارمشقی داوه له نوێژدا).

٨٢٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ خَالِدٍ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ حَلْهَلَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ عَطَاءٍ. وَحَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، وَيَزِيدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ حَلْهَلَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ عَطَاءٍ أَنَّهُ كَانَ جَالِسًا مَعَ نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ، فَذَكَرْنَا صَلَاةَ النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ أَبُو حُمَيْدٍ السَّاعِدِيُّ: أَنَا كُنْتُ أَحْفَظُكُمْ لِمَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، رَأَيْتُهُ إِذَا كَبَّرَ جَعَلَ يَدَيْهِ حِذَاءَ مَنْكِبَيْهِ، وَإِذَا رَكَعَ أَمَكَنَ يَدَيْهِ مِنْ رُكْبَتَيْهِ، ثُمَّ هَمَرَ ظَهْرَهُ، فَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ اسْتَوَى حَتَّى يَعُودَ كُلُّ فَقَارٍ مَكَانَهُ، فَإِذَا سَجَدَ وَضَعَ يَدَيْهِ غَيْرَ مُفْتَرِشٍ وَلَا قَابِضِهِمَا، وَاسْتَقْبَلَ بِأَطْرَافِ أَصَابِعِ رِجْلَيْهِ الْقِبْلَةَ، فَإِذَا جَلَسَ فِي الرَّكْعَتَيْنِ جَلَسَ عَلَى رِجْلِهِ الْيُسْرَى وَنَصَبَ الْيُمْنَى، وَإِذَا جَلَسَ فِي الرَّكْعَةِ الْآخِرَةِ قَدَّمَ رِجْلَهُ الْيُسْرَى وَنَصَبَ الْآخَرَى وَقَعَدَ عَلَى مَقْعَدَتِهِ. وَسَمِعَ اللَّيْثُ يَزِيدَ بْنَ أَبِي حَبِيبٍ، وَيَزِيدَ مِنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَلْهَلَةَ، وَإِنْ حَلْهَلَةَ مِنْ ابْنِ عَطَاءٍ. قَالَ أَبُو صَالِحٍ، عَنِ اللَّيْثِ: كُلُّ فَقَارٍ. وَقَالَ ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَيُّوبَ قَالَ: حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ أَبِي حَبِيبٍ، أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَمْرٍو حَدَّثَهُ: كُلُّ فَقَارٍ.

٨٢٨- موحه‌مه‌دی کوری عه‌مری کوری عه‌تاو ده‌گیرپته‌وه: که‌ نه‌و له‌گه‌ل چه‌ند که‌سێک له‌ هاوه‌لانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ دانیشتبوو، جا باسی نوێژکردنی پیغه‌مبه‌رمان ﷺ کرد نه‌بو حومه‌یدی ساعیدی ش ﷺ وتی: بیگومان من له‌ هه‌مووتان چاکتر (شیوه‌ی) نوێژکردنی پیغه‌مبه‌ری خوام ﷺ له‌به‌ره، بینومه‌ کاتی الله‌ اکبری ده‌کرد (بو نوێژدابه‌ستن)، هه‌ردوو ده‌ستی ده‌برده‌ ناستی هه‌ردوو شانی، وه‌ کاتی کړنوشی به‌ردایه هه‌ردوو ده‌ستی به‌چاکی گیر ده‌کرد له‌

ئه‌ژنۆکانی، پاشان پشتی ده‌چه‌مانده‌وه، جا کاتی سهری به‌رز بکردایه‌ته‌وه راست دمبۆیه‌وه، هه‌تا هه‌موو برپرەکانی پشتی ده‌چوونه‌وه جیگای خۆی، ئینجا که سوژده‌ی دهبرد هه‌ردوو دهستی دادنا به‌بی‌ی راخستنی قۆله‌کانی و به‌بی‌ی قوچاندنی دهسته‌کانی، وه‌ پرووی سه‌رپه‌نجه‌کانی پێی ده‌کرده‌ قیبله، وه‌ که دادەنیش‌ت له‌ دووه‌مین ر‌کاتی نوێژدا له‌سه‌ر پێی چه‌پی دادەنیش‌ت، وه‌ پێی راستی ر‌یک ده‌چه‌قاند (و په‌نجه‌کانی پروو ده‌کرده‌ قیبله)، وه‌ کاتی دادەنیش‌ت له‌ ر‌کاتی کۆتاییدا قاجی چه‌پی (ده‌خسته‌ زێری و) ده‌یبرده‌ پێشه‌وه (لای راستیه‌وه‌ ده‌یبرده‌ دهره‌وه‌)، پێیه‌که‌ی دیکه‌ی ر‌یک ده‌چه‌قاند و له‌سه‌ر سمتی (چه‌پی) دادەنیش‌ت.

وه‌ له‌یس (ئه‌م فه‌رمووده‌ی) له‌ یه‌زیدی کوری ئه‌بو حه‌بیب بیستوو، یه‌زیدیش له‌ موحه‌ممه‌دی کوری حه‌له‌له‌ی بیستوو، موحه‌ممه‌دی کوری حه‌له‌له‌ش له‌ ئیبنو عه‌تائی بیستوو، ئه‌بو صالح (ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌ی) له‌ له‌یس به‌م جو‌ره‌ گێڕاوه‌ته‌وه‌: (كُلُّ فَقَارٍ)، واته‌: هه‌موو برپرەیه‌ك. وه‌ ئیبنو موباره‌ك (ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌ی) گێڕاوه‌ته‌وه‌ له‌ یه‌حیای کوری ئه‌یوبه‌وه‌ ده‌لی: یه‌زیدی کوری ئه‌بو حه‌بیب بۆی گێڕامه‌وه‌ که موحه‌ممه‌دی کوری عه‌مر به‌م جو‌ره‌ بۆی گێڕاوه‌ته‌وه‌: (كُلُّ فَقَارٍ)، واته‌: هه‌موو برپرەیه‌ك.

١٤٦- بَابُ مَنْ لَمْ يَرَ التَّشَهُّدَ الْأَوَّلَ وَاجِبًا،

لِأَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَامَ مِنَ الرُّكْعَتَيْنِ وَلَمْ يَرْجِعْ

٨٢٩- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ هُرْمَزٍ - مَوْلَى بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، وَقَالَ مَرَّةً: مَوْلَى رَبِيعَةَ بْنِ الْحَارِثِ - أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ ابْنَ بُحَيْنَةَ - وَهُوَ مِنْ أَرْدِ شَنْوَةَ، وَهُوَ حَلِيفٌ لِبَنِي عَبْدِ مَنَافٍ، وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى بِهِمْ

الظُّهْرَ فَقَامَ فِي الرَّكَعَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ لَمْ يَجْلِسْ، فَقَامَ النَّاسُ مَعَهُ حَتَّى إِذَا قَضَى الصَّلَاةَ، وَانْتَظَرَ النَّاسُ تَسْلِيمَهُ، كَبَّرَ وَهُوَ جَالِسٌ، فَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يُسَلَّمَ ثُمَّ سَلَّمَ^(۱).

۱۴۶- باسی ئه‌وه‌ی ته‌حیات‌ی یه‌که‌می لا واجب نییه،

چونکه پی‌غه‌مبەر ﷺ له دووهم رکاتدا هه‌ستایه‌وه

(ته‌حیات‌ی نه‌خویند) و بۆشی نه‌گه‌رایه‌وه

۸۲۹- زوهری ده‌لی: عه‌بدوپه‌حمانی کورپی هورپموز- ئازادکراوی هۆزی عه‌بدولوته‌لیبه، وه جارێ وتی: ئازادکراوی رهبیعه‌ی کورپی حاریسه - گێپرایه‌وه که عه‌بدولای کورپی بو‌حه‌ینه که له هۆزی ئه‌زدی سه‌ر به عه‌شیرم‌تی شه‌نوئه‌یه، که هاوپه‌یمانی بنه‌ماله‌ی عه‌بدوله‌نافن و یه‌کیکه له هاوه‌لانی پی‌غه‌مبەر ﷺ ده‌گێرپه‌ته‌وه که پی‌غه‌مبەر ﷺ پێشنویژی نیومرپۆی بۆ کردن، له دوو رکاتی یه‌که‌مدا هه‌ستایه‌وه، دانه‌نیشت (ته‌حیات بخوین) خه‌لکه‌که‌ش له‌گه‌ئیدا هه‌ستانه‌وه (به‌رده‌وام بوو)، هه‌تا نوێژه‌که‌ی ته‌واو کرد، خه‌لکی چاوم‌پروان بوون سه‌لام بداته‌وه، دانیشتبوو الله اکبری کرد، ئینجا دوو سوژده‌ی برد پێش ئه‌وه‌ی سه‌لام بداته‌وه، پاشان سه‌لامی دایه‌وه.

۱۴۷- بَابُ النَّشْهِدِ فِي الْأُولَى

۸۳۰- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا بَكْرٌ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَالِكٍ ابْنِ بُحَيْنَةَ قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الظُّهْرَ فَقَامَ وَعَلَيْهِ جُلُوسٌ، فَلَمَّا كَانَ فِي آخِرِ صَلَاتِهِ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ^(۱).

^۱ بروهانه: ۸۳۰، ۱۲۳۴، ۱۲۳۵، ۱۲۳۰، ۶۶۷۰.

۱۴۷- باسی ته‌حیات (خویندن) له دانیشتنی په‌که‌مدا^۲

۸۳۰- عه‌بدو‌لای کورپی مالیکی کورپی بوحه‌ینه ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ پیش‌نو‌یزی نو‌یزی نیومه‌و‌ی بو‌ کردین، جا له‌و شو‌ینه‌ی که ده‌بوو دانیش‌تبا‌یه (بو‌ ته‌حیات‌خو‌یندن) هه‌ستایه‌وه، جا کاتی له کو‌تایی نو‌یزه‌که‌یدا بوو، که دانیش‌تبوو (بو‌ ته‌حیات‌خو‌یندن کو‌تایی) دوو سو‌ژده‌ی برد.

۱۴۸- بَابُ التَّشْهَدِ فِي الْآخِرَةِ

۸۳۱- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ شَقِيقِ بْنِ سَلَمَةَ قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ كُنَّا إِذَا صَلَّيْنَا خَلْفَ النَّبِيِّ ﷺ قُلْنَا: السَّلَامُ عَلَى جِبْرِيلَ وَمِيكَائِيلَ، السَّلَامُ عَلَى فُلَانٍ وَفُلَانٍ. فَالْتَفَتَ إِلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّلَامُ، فَإِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فَلْيَقُلِ التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ، وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ - فَإِنَّكُمْ إِذَا قُلْتُمُوهَا أَصَابَتْ كُلَّ عَبْدٍ لِلَّهِ صَالِحٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ - أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.^(۳)

۱۴۸- باسی ته‌حیات (خویندن) له دانیشتنی کو‌تاییدا

۸۳۱- عه‌بدو‌لای ﷺ ده‌لی: ئیمه له‌دوای پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ نو‌یزمان ده‌کرد و ده‌مانوت: سه‌لام له‌سه‌ر جی‌بریل و می‌کائیل بی‌ت، سه‌لام له‌سه‌ر فلان و فلان بی‌ت،

^۱ بر‌وانه: ۸۲۹.

^۲ له نو‌یزی چوار‌ر‌کاتی و س‌یر‌کاتیدا که دوو دانیشتنی ت‌یدا‌یه، ئهم ته‌حیاته له دانیشتنی په‌که‌مدایه.

^۳ بر‌وانه: ۸۳۵، ۱۲۰۲، ۶۲۳۰، ۶۲۶۵، ۶۳۲۸، ۷۳۸۱.

پیغه مبهری خواش ﷺ لای کردهوه به لاماندا و فهرمووی: ((بِیْکُومَانِ خَوَا بُوْ خَوَى سَهْلَام و نَاشْتِیْیَه، کهواته نهگهر کهسیکتان نوپژری کرد با بِلَى: التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ، وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ^(۱)، -چونکه بهراستی نهگهر نیوه ئه مهتان وت، هه موو به ندمیه کی چاک دهگریتهوه له ناسمان و له زهویدا- (وه بِلَیْن): أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ^(۲))).

۱۴۹- بَابُ الدُّعَاءِ قَبْلَ السَّلَامِ

۸۳۲- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنَا عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ -زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ- أَخْبَرَتْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَدْعُو فِي الصَّلَاةِ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَفِتْنَةِ الْمَمَاتِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْمَأْثَمِ وَالْمَغْرَمِ. فَقَالَ لَهُ قَائِلٌ: مَا أَكْثَرَ مَا تَسْتَعِيدُ مِنَ الْمَغْرَمِ فَقَالَ: إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا غَرِمَ حَدَّثَ فَكَذَّبَ، وَوَعَدَ فَأَخْلَفَ...

۱۴۹- باسی دوعا و نزاکردن پیش سهلامدانوه

۸۳۲- عوروهی کوری زوبهیر دهلی: عائیشهی ﷺ خیزانی پیغه مبهری ﷺ بوی گیراوهتهوه: که پیغه مبهری خوا ﷺ له نوپژدا نزاى دهکرد و دمیغهرموو:

^۱ واته: مۆلک و مانهوه و گه ورهیی و دروود و پارانهوه و لالانهوه و وشه ی پاک و چاک هه ر بۆ خودایه، سلاو و رهحمهت و بهره کهتی خودات له سه ر بۆ ئه ی پیغه مبهری خوا ﷺ، سلاو له سه ر ئیمهش و له سه ر هه موو به نده چاکه کانی خودای گه وره.

^۲ واته: شایهتی ئه ده م که هیچ په رستراویکی به هه ق نییه جگه له (الله)، وه شایهتی ده ده م که موحه ممه د ﷺ به نده و نیردراوی خودایه.

((خوایه گیان من په‌نات پێ ده‌گرم له سزای نیو گوپ، وه په‌نات پێ ده‌گرم له ئاژاوه و تافیکردنه‌وه‌ی ده‌جال، وه په‌نات پێ ده‌گرم له نار‌ه‌حه‌تی و به‌لای ژیان و به‌لای سه‌ره‌مه‌رگ، خوایه گیان په‌نات پێ ده‌گرم له گونا‌ه‌باری و هه‌رزداریی))، جا که‌سیک عه‌رزى کرد: بۆ نه‌وه‌نده زۆر په‌نا ده‌گريت به‌ خوا له هه‌رزدارى! پێغه‌مبه‌رىش ﷺ هه‌رمووى: ((بێگومان پیاو که هه‌رزدار بوو قسه ده‌کات، درۆ ده‌کات و به‌لێن ده‌دات و نایاباته سه‌ر)).

۸۳۳- وَعَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ، أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَسْتَعِيدُ فِي صَلَاتِهِ مِنْ فِتْنَةِ الدَّجَالِ^(۱).

۸۳۳- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لێ: گویم له پێغه‌مبه‌رى خوا ﷺ بوو له نوێژدا، په‌ناى ده‌گرت به‌ خوا له تافیکردنه‌وه و ئاژاوه‌ی ده‌جال.

۸۳۴- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ أَبِي الْخَيْرِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. أَنَّهُ قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ: عَلَّمَنِي دُعَاءَ أَدْعُو بِهِ فِي صَلَاتِي. قَالَ: قُلِ: اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَثِيرًا وَلَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ، فَاغْفِرْ لِي مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ، وَارْحَمْنِي إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ^(۲).

۸۳۴- عه‌بدو‌لای کورێ عه‌مه‌ر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌گێڕێته‌وه له نه‌بو به‌کری صدیقه‌وه ﷺ ده‌لێ: نه‌و به پێغه‌مبه‌رى خوای ﷺ وت: دوعایه‌کم هێر بکه له نوێژه‌کانمدا دوعای پێ بکه‌م، نه‌ویش هه‌رمووی: ((ب‌لێ: خوایه گیان من سته‌میکی که‌وره‌م له

^۱ ب‌روانه: ۸۳۲.

^۲ ب‌روانه: ۶۳۲۶، ۷۳۸۷، ۷۳۸۸.

خۆم کردوو، جگه له تۆش خوايه کهس له تاوانه‌کان خۆش نابێ، ده‌ی کهواته به لیخۆشبوونی تایبه‌تی خۆت لێم خۆش به، وه به‌زه‌مبیت پێمدا بێته‌وه، به‌پاستی هه‌ر تۆ لیخۆشبووی میهره‌بانێ)).

۱۵۰- بَابُ مَا يُتَخَيَّرُ مِنَ الدُّعَاءِ بَعْدَ التَّشَهُّدِ وَلَيْسَ بِوَاجِبٍ

۸۳۵- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنِ الْأَعْمَشِ، حَدَّثَنِي شَقِيقٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: كُنَّا إِذَا كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي الصَّلَاةِ قُلْنَا السَّلَامَ عَلَى اللَّهِ مِنْ عِبَادِهِ، السَّلَامَ عَلَى فُلَانٍ وَفُلَانٍ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَا تَقُولُوا: السَّلَامَ عَلَى اللَّهِ. فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّلَامُ، وَلَكِنْ قُولُوا التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ، وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ- فَإِنَّكُمْ إِذَا قُلْتُمْ أَصَابَ كُلَّ عَبْدٍ فِي السَّمَاءِ أَوْ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ- أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، ثُمَّ يَتَخَيَّرُ مِنَ الدُّعَاءِ أَعْجَبَهُ إِلَيْهِ فَيَدْعُو. ^(۱)

۱۵۰- باسی هه‌ر نزیایه‌ک دوا‌ی ته‌حیات

هه‌لبێژدێریت دروسته، به‌لام واجب نییه

۸۳۵- عه‌بدولڵا ﷺ ده‌لێ: نێمه‌ نه‌گه‌ر له‌گه‌ن پێغه‌مبه‌ردا ﷺ نوێزمان بکردایه‌ ده‌مانوت: سه‌لام له‌ خوا بێ له‌لایه‌ن به‌نده‌که‌نیه‌وه، سه‌لام له‌سه‌ر فُلان که‌س و فُلان که‌س بێ، ئینجا پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((مه‌لێن سه‌لام له‌سه‌ر خوا بێ، چونکه‌ بێگومان خوا خۆی سه‌لامه، به‌لکوو بلێن: التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ، وَالصَّلَوَاتُ

^۱ بېروانه: ۸۳۱.

وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ، -چونکه بهراستی نهگهر ئیوه ئه مه بلین هه موو بهندهیهک دهگریته وه له ئاسماندا یان له نیوان ئاسمان و زهویدا- (وه بلین:) أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، پاشان کام دوعا و نزای به لاوه باشه، هه ئیبریری و بیی بیاریته وه).

۱۵۱- بَابُ مَنْ لَمْ يَمْسَحْ جَبْهَتَهُ وَأَنْقَهُ حَتَّى صَلَّى

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: رَأَيْتُ الْحُمَيْدِيَّ: يَخْتَجُّ بِهَذَا الْحَدِيثِ ((أَنْ لَا يَمْسَحَ الْجَبْهَةَ فِي الصَّلَاةِ)).
 ۸۳۶- حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ قَالَ: حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ فَقَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَسْجُدُ فِي الْمَاءِ وَالطِّينِ حَتَّى رَأَيْتُ أَثَرَ الطِّينِ فِي جَبْهَتِهِ^(۱).

۱۵۱- باسی ئه وهی نیوچاوان و لووتی نهسرت

(ئهگهر قوراوی بوو) ههتا نوێژه کهمی تهواو دهکات

ئهبو عهبدو لا (ئیمام بوخاری) دهلی: حومهیدییم بینی ئه مه فهرموودهیهی دهکرده به لگه که نوێژکه ر نابی نیوچاوی بسرتی له نیو نوێژدا.

۸۳۶- ئهبو سه له مه دهلی: پرسیارم له ئهبو سه عیدی خودری ﷺ کرد ئه ویش وتی: پێغه مبهرم ﷺ بینی له نیو قوردا سوژدهی برد، (به جوړی) شوینه واری قورده کهم بینی به نیوچاوانیه وه.

۱۵۲- بابُ التَّسْلِيمِ

۸۳۷- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ، عَنْ هِنْدِ بِنْتِ الْحَارِثِ، أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا سَلَّمَ قَامَ النِّسَاءُ حِينَ يَقْضِي تَسْلِيمَهُ، وَمَكَثَ يَسِيرًا قَبْلَ أَنْ يَقُومَ. قَالَ ابْنُ شَهَابٍ: فَأَرَى -وَاللَّهِ أَعْلَمُ- أَنَّ مُكْنَاهُ لِكَيِّ يَنْفُذُ النِّسَاءَ قَبْلَ أَنْ يُدْرِكَهُنَّ مَنِ انْصَرَفَ مِنَ الْقَوْمِ ^(۱).

۱۵۲- باسی سهلامدانوهی نوێژ

۸۳۷- ئومو سهلهمه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لێ: هه‌میشه پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ سه‌لامی ده‌دايه‌وه، کاتێ سه‌لامدان‌ه‌ه‌که‌ی ته‌واو ده‌کرد ئافه‌رتان هه‌لده‌ستان (و ده‌روێشتن)، به‌لام پێغه‌مبه‌ر ﷺ خۆی که‌مێک ده‌مايه‌وه پێش ئه‌وه‌ی هه‌ستی (و به‌روات)، ئیبنو شیهاب ده‌لێ: من وا ده‌زانم - خواش زاناته‌- که مانه‌ه‌ه‌که‌ی پێغه‌مبه‌ر ﷺ بو ئه‌وه بوو ئافه‌رتان به‌رونه‌ دهره‌وه، پێش ئه‌وه‌ی ئه‌و پیاوانه‌ی ده‌رونه‌وه پێیان بگه‌ن.

۱۵۳- بابُ: يُسَلِّمُ حِينَ يُسَلِّمُ الْإِمَامُ

وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَسْتَحِبُّ إِذَا سَلَّمَ الْإِمَامُ أَنْ يُسَلَّمَ مَنْ خَلْفَهُ.
۸۳۸- حَدَّثَنَا جَبَّارُ بْنُ مُوسَى قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الرَّبِيعِ، عَنْ عَثْبَانَ، قَالَ: صَلَّيْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَسَلَّمْنَا حِينَ سَلَّمَ.

۱۵۳- باسیک: کاتێ پێشنوێژ سه‌لام ده‌داته‌وه،

ئینجا نوێژکه‌ر سه‌لام ده‌داته‌وه

عه‌بدولای کورێ عومه‌ر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ پێی باش بوو کاتێ پێشنوێژ سه‌لامی دایه‌وه، ئه‌وه‌ی له‌ دوایه‌وه‌یه سه‌لام بداته‌وه.

۸۳۸- مه‌حمودی کوری په‌بیع له عیتبان‌هوه ﷺ ده‌گیریت‌هوه که وتوو‌یه‌تی: له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ردا ﷺ به جه‌ماعه‌ت نو‌یزمان کرد، کاتی نه‌و سه‌لامی دایه‌وه نی‌مه‌ش سه‌لامان دایه‌وه.

۱۵۴- بَابُ هَنْ لَمْ يُرَدِّ السَّلَامُ عَلَى الْإِمَامِ وَاکْتَفَى بِتَسْلِيمِ الصَّلَاةِ

۸۳۹- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي مَخْمُودُ بْنُ الرَّبِيعِ، وَزَعَمَ أَنَّهُ عَقَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَعَقَلَ مَجَّةً مَجَّهَا مِنْ دَلْوٍ كَانَ فِي دَارِهِمْ.

۱۵۴- باسی نه‌وه‌ی ده‌لێ وه‌لامی سه‌لامی پیش‌نو‌یز نادریت‌هوه (له‌لایهن نو‌یز‌که‌ران‌هوه) و ته‌نها سه‌لامدان‌هوه‌ی نو‌یز‌ه‌که‌ به‌سه

۸۳۹- زوهری ده‌لێ: مه‌حمودی کوری په‌بیع بو‌ی گیرام‌هوه و وتی: نه‌و پیغه‌مبه‌ری خوای ﷺ له‌بیره، وه له‌بیره‌تی له دو‌ل‌چه‌یه‌ک که له مالیاندا بوو، ده‌می پر ناو کرد و تفییه‌وه (و پر‌زان‌دی به رو‌خساری مه‌حموددا).

۸۴۰- قَالَ: سَمِعْتُ عِثْبَانَ بْنَ مَالِكٍ الْأَنْصَارِيَّ ثُمَّ أَحَدَ بَنِي سَالِمٍ قَالَ: كُنْتُ أَصَلِّي لِقَوْمِي بَنِي سَالِمٍ، فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَقُلْتُ: إِنِّي أَنْكَرْتُ بَصْرِي، وَإِنَّ السُّيُولَ تَحُولُ بَيْنِي وَبَيْنَ مَسْجِدِ قَوْمِي، فَلَوَدِدْتُ أَنَّكَ جِئْتَ فَصَلَّيْتَ فِي بَيْتِي مَكَانًا حَتَّى أَتَّخِذَهُ مَسْجِدًا، فَقَالَ: أَفْعَلْ إِنْ شَاءَ اللَّهُ.. فَعَدَا عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ مَعَهُ بَعْدَ مَا اشْتَدَّ النَّهَارُ، فَاسْتَأْذَنَ النَّبِيُّ ﷺ فَأَذِنْتُ لَهُ، فَلَمْ يَجْلِسْ حَتَّى قَالَ: .أَيْنَ تُحِبُّ أَنْ أَصَلِّيَ مِنْ بَيْتِكَ؟.. فَأَشَارَ إِلَيْهِ مِنَ الْمَكَانِ الَّذِي أَحَبَّ أَنْ يُصَلِّيَ فِيهِ، فَقَامَ فَصَفَّفْنَا خَلْفَهُ ثُمَّ سَلَّمَ، وَسَلَّمْنَا حِينَ سَلَّمَ^(۱).

۸۴۰- مه حمودی کوری رهبیع دهلی: له عیتبانی کوری مالیکی نه نصاریم ﷺ بیست، پاشان عیتبان پیاویکە له هۆزی بهنو سالیم دهلی: من پيشنويزيم دهکرد بۆ هۆزه کهم که هۆزی سالیمه، رۆیشتمه خزمهتی پیغه مبهەر ﷺ و وتم: بهراستی من چاو و بینیم لاواز بووه و لافاو ریگره له نیوان من و مزگهوتی هۆزه کهمدا، له بهر نهوه ئاواته خواز بووم که جهنابت بهاتیتایه بۆ مالمان و له شوینیکی مالکه کهماندا نویژت بکردایه، ههتا بیکهه به نویژگه، نهویش فهرمووی: ((خوا چهز کات دیم و نویژ دهکهه له مالتان))، جا سهرله به یانییهک دواي نهوهی خۆر تینی پهیدا کردبوو و بهرز بووبویهوه، پیغه مبهەر ﷺ و نهبو به کریشی له گه لدا بوو هاتن بۆ مالمان، جا پیغه مبهەر ﷺ مۆلهتی هاتنه ژوورهوهی خواست، منیش مۆلهتم پی دا و دانه نیشتم، ههتا فهرمووی: ((چهز دهکهیت له کام شوینی مالکه کهماندا نویژ بکهه؟))، عیتبان ئامازهی کرد بۆ نهو شوینهی که چهزی لی بوو نویژی تیدا بکات، پیغه مبههریش ﷺ و مستاو (نویژی دهست پی کرد)، (عیتبان دهلی: ئیمه له دوايه وه بهریز نویژمان دابهست، پاشان سهلامی دایه وه ئیمهش کاتی نهو سهلامی دایه وه سهلاممان دایه وه.

۱۵۵- بَابُ الذِّكْرِ بَعْدَ الصَّلَاةِ

۸۴۱- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ نَصْرِ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو أَنَّ أَبَا مَعْبِدٍ -مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ- أَخْبَرَهُ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ ﷺ أَخْبَرَهُ، أَنَّ رَفَعَ الصَّوْتِ بِالذِّكْرِ حِينَ يَنْصَرِفُ النَّاسُ مِنَ الْمَكْتُوبَةِ كَانَ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ. وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: كُنْتُ أَعْلَمُ إِذَا انْصَرَفُوا بِذَلِكَ إِذَا سَمِعْتُهُ.

١٠٠- باسی زیکر و یادی خوا پاش سه‌لامدانه‌وه‌ی نوێژ

٨٤١- نه‌بو مه‌عه‌به‌دی -کۆیله‌ی ئازادکراوی عه‌به‌دولای کورپی عه‌باس رضی‌الله‌تعالی‌عنہ ده‌گیریته‌وه که عه‌به‌دولای کورپی عه‌باس بۆی گیراوه‌ته‌وه: که ده‌نگبه‌رزکردنه‌وه به زیکر و یادی خوا له کاتی‌کدا که خه‌لک له نوێژی فه‌رز ده‌بوونه‌وه نه‌وه له سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ردا صلی‌الله‌تعالی‌ع‌ه‌و‌آله‌و‌س‌لهم‌السلام هه‌بوو. عه‌به‌دولای کورپی عه‌باسیش ده‌لی: من به‌و ده‌نگبه‌رزکردنه‌وه‌ی زیکردا ده‌مرانی که له نوێژ بوونه‌ته‌وه که گویم لی ده‌بوو.

٨٤٢- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا عَمْرٍو قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو مَعْبُدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی‌الله‌تعالی‌عنہ قَالَ: كُنْتُ أَعْرِفُ انْقِضَاءَ صَلَاةِ النَّبِيِّ صلی‌الله‌تعالی‌ع‌ه‌و‌آله‌و‌س‌لهم‌السلام بِالتَّكْبِيرِ ^(١).

٨٤٢- عه‌به‌دولای کورپی عه‌باس رضی‌الله‌تعالی‌عنہ ده‌لی: من ته‌واوبوونی نوێژی پێغه‌مبه‌رم صلی‌الله‌تعالی‌ع‌ه‌و‌آله‌و‌س‌لهم‌السلام به‌الله اکبرکردندا ده‌مرانی (که له‌پاش ته‌واوبوونی نوێژ ده‌کرا).

٨٤٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ سُمَيٍّ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی‌الله‌تعالی‌عنہ قَالَ: جَاءَ الْفُقَرَاءُ إِلَى النَّبِيِّ صلی‌الله‌تعالی‌ع‌ه‌و‌آله‌و‌س‌لهم‌السلام فَقَالُوا: ذَهَبَ أَهْلُ الدُّثُورِ مِنَ الْأَمْوَالِ بِالذَّرَجَاتِ الْعُلَا وَالنَّعِيمِ الْمُقِيمِ، يُصَلُّونَ كَمَا نُصَلِّي، وَيَصُومُونَ كَمَا نَصُومُ، وَلَهُمْ فَضْلٌ مِنْ أَمْوَالٍ يَحْجُونَ بِهَا، وَيَعْتَمِرُونَ، وَيُجَاهِدُونَ، وَيَتَصَدَّقُونَ قَالَ: أَلَا أُحَدِّثُكُمْ بِأَمْرٍ إِنْ أَخَذْتُمْ بِهِ أَدْرَكْتُمْ مَنْ سَبَقَكُمْ، وَلَمْ يُدْرِكْكُمْ أَحَدٌ بَعْدَكُمْ، وَكُنْتُمْ خَيْرَ مَنْ أَنْتُمْ بَيْنَ ظَهْرَانِيهِمْ، إِلَّا مَنْ عَمِلَ مِثْلَهُ؟ تَسْبَحُونَ وَتَحْمَدُونَ، وَتُكَبِّرُونَ خَلْفَ كُلِّ صَلَاةٍ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ.. فَاخْتَلَفْنَا بَيْنَنَا فَقَالَ بَعْضُنَا نُسَبِّحُ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، وَنَحْمَدُ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، وَنُكَبِّرُ أَرْبَعًا وَثَلَاثِينَ. فَرَجَعْتُ إِلَيْهِ فَقَالَ: تَقُولُ: سُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ، حَتَّى يَكُونَ مِنْهُمْ كُلِّهِنَّ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ ^(٢).

^١ بېروانه: ٨٤١.

^٢ بېروانه: ٦٣٢٩.

٨٤٣- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەلی: ھەزارەکان ھاتن بۆ خزمەتی پێغەمبەر ﷺ وتیان: ئەوانەى سەرۆمت و سامانیان زۆرە، پلە بەرزەکان و نازو نێعمەتى ھەتا ھەتاییان برد بۆ خویان (لە بەھەشتدا)، ئێمە چۆن نوێژ دەکەین ئەوانیش نوێژ دەکەن، وە ئێمە چۆن پۆژوو دەگرین ئەوانیش پۆژوو دەگرن، وە ئەوان مال و سامانیان ھەیە زیاد لەمانە، ھەج و عومرە و جیھادی پێ دەکەن و خێر و خیراتی لێ دەکەن! پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((نایا شتیکتان پێ بلێم ئەگەر دەستی پێوە بگرن، دەگەن بەوانە کە پێشتان کەوتوون، وە لەدوای خۆتان کەس پێتان ناگات وە ئێوە ھەر خۆتان چاکترینی نیوانیان، مەگەر کەسیک وێنەى کردەوھەکەى ئەو بکات؟! لەپاش ھەموو نوێژیکی فەرز سى و سى جار (سُبْحَانَ اللَّهِ) و (الْحَمْدُ لِلَّهِ) و (اللَّهُ أَكْبَرُ) بکەن))، ئەبو ھورەیرە دەلی: لە نیوان خۆماندا راجیا بووین، ھەندیکمان دەیوت: سى و سى جار (سُبْحَانَ اللَّهِ) دەکەین، سى و سى جار (الْحَمْدُ لِلَّهِ) دەکەین، سى و چوار جار (اللَّهُ أَكْبَرُ) دەکەین. بۆیە منیش گەر ھەموو بۆ لای پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((سى و سى جار دەلی: (سُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ)، بە ھەموویانەو سى و سى جار بێت)).

٨٤٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ وَرَادٍ كَاتِبِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ: أَمَلَى عَلَيَّ الْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ فِي كِتَابٍ إِلَى مُعَاوِيَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقُولُ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ مَكْتُوبَةٍ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ، وَلَا يَنْفَعُ دَا الْجَدُّ مِنْكَ الْجَدُّ. وَقَالَ شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بِهِذَا، وَعَنِ الْحَكَمِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُخَيْمَرَةَ، عَنْ وَرَادٍ بِهِذَا. وَقَالَ الْحَسَنُ: الْجَدُّ غِنَى^(١).

^١ بروانە: ١٤٧٧، ٢٤٠٨، ٥٩٧٥، ٦٣٣٠، ٦٤٧٣، ٦٦١٥، ٧٣٩٢.

٨٤٤- وهراد که نووسهری موغیره‌ی کوری شوعبه ﷺ بوو ده‌لئ: له نامه‌یه‌کدا که موغیره ﷺ بو موعاویه‌ی ﷺ نووسیوو بو‌ی خویندمه‌وه، که پ‌ن‌غه‌م‌به‌ر ﷺ هه‌م‌یشه دوای هه‌موو نو‌پ‌ز‌یک‌ی فه‌ر‌ز دمی‌فه‌رموو: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ لَا مَانَعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ، واته: ه‌ی‌ج په‌ر‌س‌تر‌او‌یک‌ی به‌ه‌ه‌ق نبیه جگه له خوا، که هاوه‌لئ نبیه، هه‌موو دمه‌لات و ستاییش هه‌ر بو نه‌وه، نه‌و خوایه به‌سه‌ر هه‌موو شت‌یک‌دا به‌توانایه، خوایه نه‌وه‌ی تو ببیه‌خشی ر‌پ‌نگ‌ری بو نبیه، نه‌وه‌ش تو ر‌پ‌نگ‌ری بیت که‌س ناتوانئ بیدات، ده‌وله‌مه‌ندی و دارایی ه‌ی‌ج سوود‌یک‌ی نبیه، ده‌وله‌مه‌ندی ته‌ن‌ها لای تو‌یه. شوعبه ده‌لئ: له عه‌بد‌وله‌لیکه‌وه جا ئه‌م فه‌رمووده‌یه د‌ئ‌نی. وه (شوعبه) له حه‌که‌مه‌وه گ‌پ‌راویه‌ته‌وه، نه‌و‌یش له قاسیمی کوری موخه‌میره‌وه، نه‌و‌یش له وهراده‌وه ئه‌م فه‌رمووده د‌ئ‌نی. حه‌سه‌ن ده‌لئ: وشه‌ی (الجد) واته: ده‌وله‌مه‌ندی و ب‌ئ‌نیازی.

١٥٦- بَابُ: يَسْتَقْبِلُ الْإِمَامُ النَّاسَ إِذَا سَلَّمَ

٨٤٥- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: حَدَّثَنَا جَرِيرٌ بْنُ حَارِثٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو رَجَاءٍ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا صَلَّى صَلَاةً أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ^(١).

^١ بر‌وانه: ١١٤٣، ١٣٨٦، ٢٠٨٥، ٢٧٩١، ٣٢٣٦، ٣٢٥٤، ٤٦٧٤، ٦٠٩٦، ٧٠٧٤.

١٥٦- باسیک: پيشنويز که سه‌لامی نويزی دایه‌وه روو ده‌کاته نويز که ره‌کان

٨٤٥- سه‌موړه‌ی کوری چوندوب ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌ر نويزیکی

(فه‌رزی) بک‌رایه، رووی تی ده‌کردین.

٨٤٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ أَنَّهُ قَالَ: صَلَّى لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَلَاةَ الصُّبْحِ بِالْحَدِيثِ عَلَى إِثْرِ سَمَاءٍ كَانَتْ مِنَ اللَّيْلَةِ، فَلَمَّا انْصَرَفَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ: هَلْ تَدْرُونَ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟.. قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنٌ يِي وَكَافِرٌ، فَأَمَّا مَنْ قَالَ مُطِرْنَا بِفَضْلِ اللَّهِ وَرَحْمَتِهِ فَذَلِكَ مُؤْمِنٌ يِي، وَكَافِرٌ بِالْكُوفِ، وَأَمَّا مَنْ قَالَ بَنُو كَذَا وَكَذَا كَافِرٌ يِي، وَمُؤْمِنٌ بِالْكُوفِ.^(١)

٨٤٦- زمیدی کوری خالیدی جو‌ه‌نی ﷺ ده‌گ‌ر‌پ‌ته‌وه و ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا

ﷺ له حو‌ده‌بی‌یه پيشنويزی نويزی به‌یانی بو‌ کردین، پاش ئه‌وه‌ی نه‌و شه‌وه باران باری‌بوو، جا کاتی له نويزه‌که بو‌یه‌وه، رووی کرده خه‌لکه‌که و فه‌رمووی: ((نایا ده‌زانن په‌رو‌م‌رد‌گار‌تان چی فه‌رموو؟))، وتیان: خوا و پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ زان‌ات‌رن، فه‌رمووی: ((ئه‌م به‌یانی‌یه هه‌ندی له به‌نده‌کانم باو‌م‌رد‌ار بوون به‌ من و هه‌ندی‌کیان بی‌باو‌م‌ر بوون به‌ من، جا ئه‌و‌میان که وتی: به‌هوی به‌خ‌ش‌نده و به‌زمی‌ی خوا‌وه باران‌مان بو‌ باری، ئه‌وه ئه‌و‌میان باو‌م‌ری به‌ من هه‌یه و بی‌باو‌م‌ره به‌ ئه‌س‌ت‌یره، ئه‌و‌مشیان که وتی: به‌هوی ئه‌و شته و ئه‌و شته‌وه باران‌مان بو‌ باری، ئه‌وه ئه‌و‌مشیان بی‌باو‌م‌ر بوو به‌ من و باو‌م‌ری به‌ ئه‌س‌ت‌یره هه‌یه)).

^١ ب‌روانه: ١٠٣٨، ٤١٤٧، ٧٥٠٣.

٨٤٧- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، سَمِعَ يَزِيدَ قَالَ: أَخْبَرَنَا حُمَيْدٌ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: أَخَّرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الصَّلَاةَ ذَاتَ لَيْلَةٍ إِلَى شَطْرِ اللَّيْلِ ثُمَّ خَرَجَ عَلَيْنَا، فَلَمَّا صَلَّى أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ فَقَالَ: إِنَّ النَّاسَ قَدْ صَلَّوْا وَرَقَدُوا، وَإِنَّكُمْ لَنْ تَزَالُوا فِي صَلَاةٍ مَا انتَظَرْتُمْ الصَّلَاةَ^(١).

٨٤٧- ئەنەس ئەبۇ دەللى: پێغه مبهەری خوا ﷺ شەویکیان نوێزی (عیشای) دوا خست بۆ نیوەی شەو، پاشان لە مال هاتە دەر بۆ لامان، جا که نوێزەکهی تهواو کرد پرووی تێ کردین و فەرمووی: ((بێگومان خەلکی نوێزیان کردوو و خەوتوون، بەلام بەراستی ئێوە هەر لە نوێزدان تا چاومروانی نوێز بکەن)).

١٥٧- بَابُ مَكْتِ الْإِمَامِ فِي مُصَلَّاهُ بَعْدَ السَّلَامِ

٨٤٨- وَقَالَ لَنَا آدَمُ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ قَالَ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ يُصَلِّي فِي مَكَانِهِ الَّذِي صَلَّى فِيهِ الْفَرِيضَةُ، وَفَعَلَهُ الْقَاسِمُ. وَيَذْكُرُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَفَعَهُ: لَا يَتَطَوَّعُ الْإِمَامُ فِي مَكَانِهِ. وَلَمْ يَصَحَّ.

١٥٧- باسی مانهوهی پیشنوێز له شوێنی

نوێزکردنهکهیدا دواى سهلامدانوه (ی نوێزهکهی)

٨٤٨- نافع دەللى: عەبدولای کۆری عومەر ﷺ نوێزی سوننهتی دهکرد لهو شوێنه‌دا که نوێزه‌ فەرزه‌که‌ی تێدا کردبوو، وه قاسمیش هەر وای دهکرد، وه له ئەبو هورەیره‌وه ﷺ گێردراوه‌ته‌وه که پێغه‌مبه‌ر ﷺ فەرموویه‌تی: ((نابی پیشنوێز له شوێنی نوێزه‌ فەرزه‌که‌یدا نوێزی سوننه‌ت بکات))، (ئیمام بوخاری دەللى: بەلام ئەمە به‌ فەرمووده‌ی پێغه‌مبه‌ر ﷺ راست نییه‌.

٨٤٩- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ، عَنْ هِنْدِ بِنْتِ الْحَارِثِ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا سَلَّمَ يَمُكُّ فِي مَكَانِهِ يَسِيرًا. قَالَ ابْنُ شِهَابٍ فَرَى - وَاللَّهِ أَعْلَمُ - لِكَيْ يَنْقُذَ مَنْ يَنْصَرِفُ مِنَ النِّسَاءِ^(١).

٨٤٩- نومی سهلهمه ﷺ دهلی: بیگومان پیغمه مبهه ﷺ کاتی سهلامی دمدایه وه، کهمیک له شوینی خویدا دهمایه وه. نیبنو شیهاب دهلی: جا نیمه وای بو دهچین خواش زانتره- تا نهو ئافرماتانه برۆنه دمره وه که دمهگیرینه وه بو ماله وه.

٨٥٠- وَقَالَ ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ: أَخْبَرَنَا نَافِعُ بْنُ يَزِيدَ قَالَ: أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ، أَنَّ ابْنَ شِهَابٍ كَتَبَ إِلَيْهِ قَالَ: حَدَّثَنِي هِنْدُ بِنْتُ الْحَارِثِ الْفِرَاسِيَّةُ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ - زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ، وَكَانَتْ مِنْ صَوَاحِبَاتِهَا - قَالَتْ: كَانَ يُسَلِّمُ، فَيَنْصَرِفُ النِّسَاءُ، فَيَدْخُلَنَّ بُيُوتَهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَنْصَرِفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. وَقَالَ ابْنُ وَهْبٍ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ: أَخْبَرَنِي هِنْدُ الْفِرَاسِيَّةُ. وَقَالَ عُثْمَانُ بْنُ عَمَرَ: أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، حَدَّثَنِي هِنْدُ الْفِرَاسِيَّةُ. وَقَالَ الزُّبَيْدِيُّ: أَخْبَرَنِي الزُّهْرِيُّ، أَنَّ هِنْدَ بِنْتَ الْحَارِثِ الْقُرَشِيَّةَ أَخْبَرَتْهُ، وَكَانَتْ تَحْتَ مَعْبُدِ بْنِ الْمُقْدَادِ - وَهُوَ حَلِيفُ بَنِي زُهْرَةَ - وَكَانَتْ تَدْخُلُ عَلَى أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ. وَقَالَ شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ: حَدَّثَنِي هِنْدُ الْقُرَشِيَّةُ. وَقَالَ ابْنُ أَبِي عَتِيْقٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ هِنْدِ الْفِرَاسِيَّةِ. وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَهُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنِ امْرَأَةٍ مِنْ قُرَيْشٍ حَدَّثَتْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ^(٢).

٨٥٠- هیندی کچی حاریسی فراسییه له نومی سهلهمه ی ﷺ خیزانی پیغمه مبهه وه ﷺ دهگیرینه وه- که له هاوریکانی هیند بوو- دهلی: پیغمه مبهه ﷺ سهلامی دمدایه وه، جا ئافرماتان نوژیان تهواو دمکرد و دمهگه پرانه وه و دهجوونه ماله وه، بیس نهوهی پیغمه مبهه ری خوا ﷺ بگهگیرینه وه. نیبنو وهه دهگیرینه وه

^١ بروانه: ٨٣٧.^٢ بروانه: ٨٣٧.

له یونوسهوه، نهویش له ئیبنو شیهابهوه، دهلی: هیندی فیراسیه بۆی گێرپامهوه. وه عوسمانی کورپی عومهر دهلی: یونوس له زوهریهوه، بۆی گێرپاینهوه دهلی: هیندی فیراسیه بۆی گێرپامهوه. ههروهها زوبهیدی دهلی: زوهری بۆی گێرپامهوه که هیندی کچی حاریسی قورمیشی بۆی گێراوتهوه، که خیزانی مهعبهدی کورپی میقداد بووه که هاوپیمانی بهنو زوهره بووه. نهو هینه دهرۆشت بۆ لای خیزانهکانی پێغهمبهر ﷺ. شوعهیب دهلی و دمیگێرپتهوه له زوهریهوه نهویش دهلی: هیندی قورمیشی بۆی گێرپامهوه. ئیبنو نهبو عهتیق له زوهریهوه دمیگێرپتهوه، زوهریش له هیندی فیراسیهوه دمیگێرپتهوه. وه لهیس دهلی: یهحیای کورپی سهعید بۆی گێرپامهوه، نهویش ئیبنو شیهاب بۆی گێراوتهوه له ئافرهتیکو قورمیشیهوه، که له پێغهمبهرهوه گێراویهتهوه ﷺ^(١).

١٥٨- بَابُ مَنْ صَلَّى بِالنَّاسِ فَذَكَرَ حَاجَةً فَتَخَطَّاهُمْ

٨٥١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنْ عُمَرَ بْنِ سَعِيدٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عُقْبَةَ قَالَ: صَلَّيْتُ وَرَاءَ النَّبِيِّ ﷺ بِالْمَدِينَةِ الْعَصْرَ، فَسَلَّمْتُ ثُمَّ قَامَ مُسْرِعًا، فَتَخَطَّى رِقَابَ النَّاسِ إِلَى بَعْضِ حُجَرِ نِسَائِهِ، فَفَزِعَ النَّاسُ مِنْ سُرْعَتِهِ، فَخَرَجَ عَلَيْهِمْ، فَرَأَى أَنَّهُمْ عَجِبُوا مِنْ سُرْعَتِهِ فَقَالَ: ذَكَّرْتُ شَيْئًا مِنْ تَبَرٍّ^(٢) عِنْدَنَا، فَكَرِهْتُ أَنْ يَحْسِنَنِي، فَأَمَرْتُ بِقِسْمَتِهِ^(٣).

^١ واته: ئەم فەرموودهیه به چه‌ند ڕێگا ڕیوایه‌ت کراوه و گێردراوه‌ته‌وه.

^٢ (تبر) بریتیه له ئالتون یان زیو، یان هه‌ر ئالتونه نه‌خشی لێ دروست نه‌کرا، واته: پارچه‌ئالتونیک بێت.

[ارشاد الساری: ٥١٧/٢.

^٣ بڕوانه: ١٢٣١، ١٤٢٠، ٦٣٧٥.

١٥٨- باسی ئیمام پیشنویژی بۆ خه‌لکه‌که بکات، جا پئویستییه‌کی بیر که‌ویته‌وه هه‌نگاو بنی به‌سه‌ر نوێژکه‌ره‌کاندا (برواته‌وه بۆ ماله‌وه)

٨٥١- عوقبه رضی الله عنه ده‌لی: له مه‌دینه نوێژی عه‌سرم له‌دوای پێغه‌مبه‌ره‌وه صلی الله علیه و آله کرد، جا سه‌لامی دایه‌وه، پاشان به‌په‌له هه‌ستا و به‌سه‌ر خه‌لکه‌که‌دا هه‌نگاوی نا و رۆشت به‌ره‌و ژووری یه‌کیک له خێزانه‌کانی، بۆیه خه‌لکه‌که له په‌له‌کردنه‌که‌ی ترسان، جا زوو هاته‌وه بۆ نیویان و زانی هاوه‌لان سه‌ریان سوورما له په‌له‌کردنه‌که‌ی، بۆیه فه‌رمووی: ((له‌نیو نوێژه‌که‌دا) بیرم که‌وته‌وه که هه‌ندیک ئالتوونمان لایه، جا حه‌زم نه‌کرد به‌هۆیه‌وه (له دوا‌پوژدا) رابگیریم، بۆیه فه‌رمانم کرد به دابه‌شکردنی)).

١٥٩- بَابُ الْإِنْفِتَالِ وَالْإِنْصِرَافِ عَنِ الْيَمِينِ وَالشَّمَالِ

وَكَانَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ يَسَارِهِ، وَيَعِيبُ عَلَى مَنْ يَتَوَخَّى، أَوْ يَغْمِدُ الْإِنْفِتَالَ عَنْ يَمِينِهِ.

٨٥٢- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنِ الْأَسْوَدِ قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: لَا يَجْعَلُ أَحَدُكُمْ لِلشَّيْطَانِ شَيْئًا مِنْ صَلَاتِهِ، يَرَى أَنَّ حَقًّا عَلَيْهِ أَنْ لَا يَنْصَرِفَ إِلَّا عَنْ يَمِينِهِ، لَقَدْ رَأَيْتُ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله كَثِيرًا يَنْصَرِفُ عَنْ يَسَارِهِ.

١٥٩- باسی (ئیمام) به‌لای راست و به‌لای چه‌پدا

روو بکاته نوێژکه‌ره‌کان، یان هه‌لسی و بروا (دروسته)

نه‌هه‌س رضی الله عنه به لای راست و به‌لای چه‌پیدا دهمسوورایه‌وه (پرووی ده‌کرده نوێژکه‌ره‌کان)، وه به نه‌نگی ده‌گرت له که‌سی که به‌مه‌به‌ست و به‌ئه‌نقه‌ست به لای راستا بسوورپێته‌وه (کاتی پیشنویزییه‌که‌ی ته‌واو کرد).

٨٥٢- نه سوهد دهلی: عه بدولاً ﷺ وتی: کهستان وا مه کهن به شیکی نویره کهی بۆ شهیتان بی، پای وا بی که پیویسته له سهری که نابی شوین نویره کهی به جی بیلی به لای راستیدا نه بی، سویند به خوا زور جار پیغه مبهرم ﷺ بینیه به لای چه پیدا شوینی نویره کهی به جی هیشتوو و رویشتوو.

١٦٠- بَابُ مَا جَاءَ فِي الثُّومِ النَّبِيُّ وَالْبَصَلِ وَالْكُرَّاثِ

وَقَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ: ((مَنْ أَكَلَ الثُّومَ أَوْ الْبَصَلَ مِنَ الْجُوعِ أَوْ غَيْرِهِ فَلَا يَقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا)).
٨٥٣- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي نَافِعٌ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ﷺ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ فِي غَزْوَةِ خَيْبَرَ: مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ - يَعْنِي: الثُّومَ - فَلَا يَقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا.^(١)

١٦٠- باسی نهوهی دهر بارهی (خواردنی) سیری کال و

پیاز و کهوه هاتوو

وه باسی نهه فهرموودمیهی پیغه مبهرم ﷺ: ((ههر کهس سیر یان پیاز بخوات له بهر برسیتی، یان به مه بهستیکی دیکه نهوه با نزیکی مزگه وته که مان نه کهوی)).

٨٥٣- عه بدولای کوری عومهر ﷺ دهگیریته وه که پیغه مبهرم ﷺ له غهزای خه بهردا فهرمووی: ((ههر کهس نا لهم رووه که - واته: سیر- بخوات، نهوه با نزیکی مزگه وته که مان نه کهوی)).

^١ بروانه: ٤٢١٥، ٤٢١٧، ٤٢١٨، ٥٥٢١، ٥٥٢٢.

٨٥٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ - يُرِيدُ الثُّومَ- فَلَا يَغْشَاَنَا فِي مَسَاجِدِنَا». قُلْتُ: مَا يَعْني بِهِ؟ قَالَ: مَا أَرَاهُ يَعْني إِلَّا نَيْثُهُ. وَقَالَ مَخْلَدُ بْنُ يَزِيدَ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ: إِلَّا نَيْثُهُ^(١).

۸۵۴- جابیری کوری عهبدولا ﷺ دهلي: پيڻه مېهر ﷺ فهرمووی: ((هر کس نا له مړووه که مېهېستی سیر- بخوات، نهوه با نهیەت بۆ مزگوتە که مان، (ئیبنو جوړه یج) دهلي: وتم (به عهتاو): مېهېستی چیه بهوه؟ وتی: وا دزمانم مېهېستی بهس سیری کاله. ههروها مهخه دی کوری یهزید له ئیبنو جوړه یجهوه گیراویه تهوه که وتوویه تی: بهس سیری بۆ ناخوشه (که سیری کاله).

٨٥٥- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَفِيرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، زَعَمَ عَطَاءٌ أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ زَعَمَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: مَنْ أَكَلَ ثُومًا أَوْ بَصَلًا فَلْيَعْتَزِلْنَا - أَوْ قَالَ: - فَلْيَعْتَزِلْ مَسْجِدَنَا - وَلْيَقْعُدْ فِي بَيْتِهِ. وَأَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَتَى بِقَدْرِ فِيهِ خَضِرَاتٌ مِنْ بُقُولٍ، فَوَجَدَ لَهَا رِيحًا فَسَأَلَ، فَأُخِرَ بِمَا فِيهَا مِنَ الْبُقُولِ، فَقَالَ: قَرُبُوهَا. - إِلَى بَعْضِ أَصْحَابِهِ كَانَ مَعَهُ - فَلَمَّا رَأَاهُ كَرِهَ أَكْلَهَا، قَالَ: كُلْ، فَإِنِّي أَنَاجِي مَنْ لَا تُنَاجِي..

وَقَالَ أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ، عَنِ ابْنِ وَهْبٍ أُتِيَ بِبَذْرٍ. قَالَ ابْنُ وَهْبٍ يَعْني طَبَقًا فِيهِ خَضْرَاءُ^(٧). وَلَمْ يَذْكُرِ اللَّيْثُ وَأَبُو صَفْوَانَ عَنْ يُونُسَ قِصَّةَ الْقِدْرِ، فَلَا أَدْرِي هُوَ مِنْ قَوْلِ الزُّهْرِيِّ أَوْ فِي الْحَدِيثِ.

بروانه: ۸۵۵، ۵۴۵۲، ۷۳۵۹.

٢
بیروانه: ۷۳۵۹.

۸۵۵- جابیری کوری عه‌بدولّا ﷺ ده‌لّی: که پی‌غهمبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((هه‌رک‌ه‌س سیر یان پیازی خوارد با که‌نار بگری و دوور بی له ئیمه یان فه‌رمووی: با دوور که‌وێته‌وه له مزگه‌وتمان، وه با له مائی خوئی دانیشی))، وه پی‌غهمبه‌ری خوا ﷺ ده‌فریکیان بۆ هی‌نا سه‌وزه‌واتی تیدا بوو، هه‌ستی کرد بۆنی هه‌بوو، بۆیه پرسیری کرد، جا نه‌و سه‌وزه‌واته‌ی تیدا بوو پیی و‌ترا، نه‌ویش فه‌رمووی: ((نزیکی بکه‌نه‌وه))، له هه‌ندی له هاوه‌لانی که له‌گه‌لیدا بوون، جا که بی‌نی هه‌زی نه‌کرد بی‌خوات، فه‌رمووی: ((بخۆ، چونکه بی‌گومان من وتووێژ له‌گه‌ل زاتی‌کدا ده‌که‌م که تۆ له‌گه‌لی ناکه‌یت)).

وه نه‌حه‌مه‌دی کوری سالح له ئیبنو وه‌هبه‌وه گێ‌راویه‌ته‌وه، وتی: (بَدْر) ی‌کیان هی‌نان ئیبنو وه‌هب وتی: (بَدْر) واته: سینییه‌ک که سه‌وزه‌ی تیا بی‌ت، به‌لام له‌یس و نه‌بو سه‌فوان که له یونسه‌وه نه‌م فه‌رمووده‌یه‌یان گێ‌راومه‌وه با‌سی قابله‌مه‌که‌یان نه‌کردووه، جا نازانم نه‌و وشه‌ قسه‌ی زوهریه‌یه، یان به‌شی‌که له فه‌رمووده‌که.

۸۵۶- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ أَنَسًا: مَا سَمِعْتَ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ فِي الثُّومِ؟ فَقَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ فَلَا يَقْرَبْنَا. أَوْ: لَا يُصَلِّينَ مَعَنَا.^(۱)

۸۵۶- عه‌بدوله‌ه‌زیز ده‌لّی: پی‌اوێک پرسیری له نه‌ه‌س ﷺ کرد چیت دمه‌باردی سیر له پی‌غهمبه‌ره‌وه ﷺ بی‌ستوو؟ نه‌ه‌سه‌یش وتی: پی‌غهمبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((هه‌ر که‌س له‌م روومه‌کی خوارد، نه‌وه با نزی‌کمان نه‌که‌وێته‌وه))، یان فه‌رمووی: ((با له‌گه‌لماندا نوێژ نه‌کات)).

^۱ ب‌روانه: ۵۴۵۱.

١٦١- بَابُ وُضُوءِ الصَّبْيَانِ، وَمَتَى يَجِبُ عَلَيْهِمُ الْغَسْلُ وَالطُّهُورُ،

وَحُضُورِهِمُ الْجَمَاعَةَ وَالْعِيدَيْنِ وَالْجَنَائِزَ وَصُفُوفِهِمْ؟

٨٥٧- حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى قَالَ: حَدَّثَنِي غُنْدَرٌ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: سَمِعْتُ سُلَيْمَانَ الشَّيْبَانِيَّ قَالَ: سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ قَالَ: أَخْبَرَنِي مَنْ مَرَّ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ عَلَى قَبْرِ مَنْبُودٍ، فَأَمَّهُمْ وَصَفُّوا عَلَيْهِ. فَقُلْتُ: يَا أَبَا عَمْرٍو مَنْ حَدَّثَكَ؟ فَقَالَ: ابْنُ عَبَّاسٍ.

١٦١- باسی دهستنوێژگرتنی منداڵان،

وه کهی خوشۆردن و دهستنوێژگرتن واجبه له سهريان،

وه ئامادهبوونیان بۆ نوێژی جهماعت و جهژنهکان

و نوێژی مردوو و ریزی منداڵان (له نوێژی جهماعتدا)

٨٥٧- سولهیمانی شهبانی دهلی: له شهعبیم بیست وتی: ئەو هاوهدە بۆی گیرامهوه که لهگهڵ پیغه مبهردا ﷺ تی په‌ری به لای گۆرێکی به‌ته‌نیای په‌ردا، ئینجا پیغه مبه‌ر ﷺ بپشنوێژی بۆ کردن و نه‌وانیش ریز بوون و نوێژیان له‌سه‌ر کرد. (سولهیمان ده‌لی)، وتم: ئەبو عه‌بدوره‌حمان کی ئه‌مه‌ی بۆ گیرایته‌وه؟ وتی: عه‌بدولای کوری عه‌باس ﷺ.

٨٥٨- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: حَدَّثَنِي صَفْوَانُ بْنُ سُلَيْمٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «الْغَسْلُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ»^(١).

^١ بروهانه: ٨٧٩، ٨٨٠، ٨٩٥، ٢٦٦٥.

۸۵۸- نه‌بو سه‌عیدی خودری ﷺ له پیغه‌مبه‌روهه ﷺ ده‌گیر‌پته‌وه که فه‌رموویه‌تی: ((خو‌ش‌و‌ردنی رو‌زی هه‌ینی واجبه له‌سه‌ر هه‌موو که‌سیکی با‌لغ)).

۸۵۹- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو قَالَ: أَخْبَرَنِي كُرَيْبٌ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ قَالَ بْتُ عِنْدَ خَالَتِي مَيْمُونَةَ لَيْلَةً، فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ، فَلَمَّا كَانَ فِي بَعْضِ اللَّيْلِ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَتَوَضَّأَ مِنْ شَنْ مُعَلَّقٍ وَضَوْءًا خَفِيفًا -يُخَفِّفُهُ عَمْرُو وَيَقْلُلُهُ جِدًّا- ثُمَّ قَامَ يُصَلِّي، فَقُمْتُ فَتَوَضَّأْتُ نَحْوًا مِمَّا تَوَضَّأَ، ثُمَّ جِئْتُ فَقُمْتُ عَنْ يَسَارِهِ، فَحَوَّلَنِي فَجَعَلَنِي عَنْ يَمِينِهِ، ثُمَّ صَلَّى مَا شَاءَ اللَّهُ، ثُمَّ اضْطَجَعَ فَنَامَ حَتَّى نَفَخَ، فَأَتَاهُ الْمُتَادِي يَأْذِنُهُ بِالصَّلَاةِ فَقَامَ مَعَهُ إِلَى الصَّلَاةِ، فَصَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ. قُلْنَا لِعَمْرُو: إِنَّ نَاسًا يَقُولُونَ: إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ تَنَامُ عَيْنُهُ وَلَا يَنَامُ قَلْبُهُ. قَالَ عَمْرُو: سَمِعْتُ عُبَيْدَ بْنَ عَمْرٍِ يَقُولُ: إِنَّ رُؤْيَا الْأَنْبِيَاءِ وَحْيٌ ثُمَّ قَرَأَ: ﴿إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ﴾ (١٠٢) ﴿الصفات﴾^(١).

۸۵۹- عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس ﷺ ده‌لی: شه‌وێک له مائی مه‌یمونه‌ی بوورم مامه‌وه، ئینجا پیغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌ستا، جا کاتی به‌شیکی شه‌و رو‌یشتبوو پیغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌ستا، له کونده‌یه‌کی هه‌لو‌اسراو ده‌ست‌نو‌یژێکی سووکه‌له‌ی گرت- عه‌مر زو‌ر سووک و کورتی ده‌کرده‌وه، پاشان هه‌ستا و ده‌ستی کرد به‌ نو‌یژ‌کردن، (عه‌بدو‌لای ده‌لی): منیش هه‌ستام ده‌ست‌نو‌یژم گرت وه‌ک ده‌ست‌نو‌یژه‌که‌ی نه‌و، پاشان هاتم لای چه‌پیه‌وه وه‌ستام (نو‌یژم دابه‌ست)، به‌لام پیغه‌مبه‌ر ﷺ سوور‌پاند‌می و بر‌دمیه‌ لای راستیه‌وه، پاشان نه‌وه‌نده‌ی خوا چه‌ز بکات نو‌یژی کرد، پاشان پال که‌وت و خه‌وت هه‌تا پر‌خه‌ی لی دا، جا بانگ‌ب‌یژمه‌که هات بو‌ لای و ناگاداری کرد که کاتی نو‌یژه، نه‌ویش له‌گه‌لی رو‌یشت بو‌ نو‌یژ‌کردن، جا نو‌یژی کرد و ده‌ست‌نو‌یژی‌شی نه‌گرته‌وه. به‌ عه‌مرمان وت: ب‌یگومان که‌سانێک ده‌لێن به‌راستی پیغه‌مبه‌ر ﷺ چاوی ده‌خه‌وی،

به‌لام دلی به‌ناگایه و ناخه‌وی؟ عه‌مر وتی: له عوبه‌یدی کوری عومه‌یرم بیست دمیوت: به‌راستی خه‌وبینینی پی‌غه‌مبه‌ران نیگایه، پاشان ئه‌م ئایه‌ته‌ی خوینده‌وه: (نیپ‌راهیم وتی به‌ نیسماعیل ﷺ: بی‌گومان من خه‌وم بینیه که من تو سهر بیرم) (ئه‌وه بوو ویستی سهری بیر، به‌لام خوا ناگاداری کرد سهری نه‌بری).

۸۶۰- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ جَدَّتَهُ مُلَيْكَةَ دَعَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لِبَطْعَامٍ صَنَعَتْهُ، فَأَكَلَ مِنْهُ فَقَالَ: قُومُوا فَلَأُصَلِّيَ بِكُمْ.. فَقُمْتُ إِلَى حَصِيرٍ لَنَا قَدْ اسْوَدَّ مِنْ طُولِ مَا لَيْسَ، فَنَضَخْتُهِ مَاءً، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَالْيَتِيمُ مَعِيَ، وَالْعَجُوزُ مِنْ وَرَائِنَا، فَصَلَّى بِنَا رَكْعَتَيْنِ^(۱).

۸۶۰- ئه‌نه‌سی کوری مالیک ﷺ ده‌لی: موله‌یکه‌ی نه‌کی خواردنیکی دروست کرد و پی‌غه‌مبه‌ری خوی ﷺ بو دمعویت کرد، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ لی خوارد و فه‌رمووی: ((هه‌ستن با پی‌شنو‌یزیتان بو بکه‌م))، هه‌سیریکمان هه‌بوو له‌به‌ر زور مانه‌وه زور ره‌ش بو‌وبوو، منیش هه‌ستام به‌ ناو ناو‌په‌رژینم کرد، جا پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ (له‌سهری) وه‌ستا، مندا‌له هه‌تیوه‌که‌ش له‌گه‌ل من بوو (له‌دوای پی‌غه‌مبه‌رموه ﷺ)، په‌رم‌ژنه‌که‌ش (نه‌نکه‌م) له‌دوای ئیمه‌وه بوو، جا پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ دوو رکات پی‌شنو‌یزی بو کردین.

۸۶۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ قَالَ: أَقْبَلْتُ رَاكِبًا عَلَى حِمَارٍ أَتَانِ، وَأَنَا يَوْمَئِذٍ قَدْ نَاهَزْتُ الْإِحْتِلَامَ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي بِالنَّاسِ مِمَّنِي إِلَى غَيْرِ جِدَارٍ، فَمَرَرْتُ بَيْنَ يَدَيِ بَعْضِ الصَّفِّ، فَنَزَلْتُ وَأَرَسَلْتُ الْأَتَانَ تَرْتَعُ وَدَخَلْتُ فِي الصَّفِّ، فَلَمْ يُنْكَرْ ذَلِكَ عَلَيَّ أَحَدٌ^(۲).

^۱ بې‌روانه: ۲۸۰.

^۲ بې‌روانه: ۷۶.

٨٦١- عەبدولای کوری عەباس رضی اللہ عنہ دەلی: بە سواری ماکەرێک هاتم، لەو رۆژگارەدا خەرێک بوو بەلغ دەبووم، لەو کاتەدا پێغەمبەری خوا ﷺ لە مینا پێشنوێزی دەکرد بۆ موسوڵمانان، پڕوی لە دیوار نەبوو، جا (بەسواری گۆیدریژمکەو) بە بەردەم بەشێک لە ریزی نوێژخوێناندا رۆیشتەم، جا دابەزیم و ماکەرەکم بەرەڵا کرد بڵەوهری، خوشم چوووە ریزی نوێژکەرەکانەو، بەم کارەشم کەس رەخنە ی نەگرتە.

٨٦٢- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ، أَنَّ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا ^(١) قَالَتْ: أَعْتَمَ النَّبِيُّ ﷺ. وَقَالَ عَيَّاشٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى، حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا قَالَتْ: أَعْتَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي الْعِشَاءِ حَتَّى نَادَاهُ عُمَرُ: قَدْ نَامَ النِّسَاءُ وَالصَّبِيَّانُ. فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: إِنَّهُ لَيْسَ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ يُصَلِّي هَذِهِ الصَّلَاةَ غَيْرُكُمْ. وَلَمْ يَكُنْ أَحَدٌ يَوْمَئِذٍ يُصَلِّي غَيْرَ أَهْلِ الْمَدِينَةِ ^(٢).

٨٦٢- عائیشە رضی اللہ عنہا دەلی: پێغەمبەری خوا ﷺ نوێزی عیşای دوا خست تا دنیا تارێک بوو، هەتا عومەر رضی اللہ عنہ بانگی کرد، وتی: ئافرەتان و مندالان خەوتن! ئیدی پێغەمبەری خوا ﷺ لە مال هاتە دەرەو و فەرمووی: ((بێگومان ئا ئیستا کەس نییە لە خەلکی سەر زەوی ئەم نوێژە بکات جگە لە ئیو))، لەو رۆژگارەدا جگە لە خەلکی مەدینە کەس نوێزی (بەناشکرا) نەدەکرد.

٨٦٣- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَابِسٍ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ لَهُ رَجُلٌ: شَهِدْتَ الْخُرُوجَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؟ قَالَ:

^١ ئەم فەرموودەیە دوو سەنەدی هەیە کە هەردووکیان دەچنەو سەر عائیشە رضی اللہ عنہا.

^٢ بڕوانە: ٥٦٦.

نَعَمْ، وَلَوْلَا مَكَانِي مِنْهُ مَا شَهِدْتُهُ -يَعْنِي: مِنْ صِغَرِهِ- أَتَى الْعَلَمَ الَّذِي عِنْدَ دَارِ كَثِيرِ بَنِي الصَّلْتِ، ثُمَّ خَطَبَ، ثُمَّ أَتَى النِّسَاءَ فَوَعَّظَهُنَّ وَذَكَّرَهُنَّ وَأَمَرَهُنَّ أَنْ يَتَصَدَّقْنَ، فَجَعَلَتِ الْمَرْأَةُ تُهْوِي بِيَدِهَا إِلَى حَلْقِهَا تُلْقِي فِي ثَوْبِ بِلَالٍ، ثُمَّ أَتَى هُوَ وَبِلَالُ الْبَيْتِ^(۱).

۸۶۳- عه‌بدوره‌حمانی کورێ عابیس ده‌لی: گویم لێ بوو پیاوێ به ئیبنو عه‌باسی و: ناماده‌ی رو‌یشتنه‌ده‌روه‌ بووی (بو نو‌یزی جه‌ژن) له‌گه‌ڵ پی‌غه‌مبه‌ری خوا‌دا ﷺ و: به‌لێ، وه‌ نه‌گه‌ر له‌به‌ر نزیکیم له‌ پی‌غه‌مبه‌روه‌ ﷺ نه‌بووایه ناماده نه‌ده‌بووم. واته له‌به‌ر که‌می ته‌مه‌نی، پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ رو‌یشته لای نه‌و به‌یداخه‌ی که لای مائی که‌سیری کورێ صه‌لت بوو، پاشان وتاری دا (بو پیاوان)، ئینجا رو‌یشت بو لای ئافه‌رماتان و نامو‌ژگاری کردن، فه‌رمانی پێ کردن که مال ببه‌خشن، جا ئافه‌رمت هه‌بوو ده‌ستی ده‌برد بو ملوانکه‌که‌ی مل و گه‌ردنی و فره‌ی ده‌دایه پو‌شاکه‌که‌ی بیاله‌وه، پاشان پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ و بیلال هاتنه‌وه بو مائه‌وه.

۱۶۳- بَابُ خُرُوجِ النِّسَاءِ إِلَى الْمَسَاجِدِ بِاللَّيْلِ وَالْغُلَسِ

۸۶۴- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: أَعْتَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْعَتَمَةِ حَتَّى نَادَاهُ عُمَرُ: نَامَ النِّسَاءُ وَالصَّبِيَانُ. فَخَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: مَا يَنْتَظِرُهَا أَحَدٌ غَيْرُكُمْ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ.. وَلَا يُصَلِّي يَوْمَئِذٍ إِلَّا بِمَدِينَةٍ، وَكَانُوا يُصَلُّونَ الْعَتَمَةَ فِيمَا بَيْنَ أَنْ يَغِيبَ الشَّفَقُ إِلَى ثُلُثِ اللَّيْلِ الْأَوَّلِ^(۲).

^۱ بروه: ۹۸.

^۲ بروه: ۵۶۶.

۱۶۲- باسی (حوکمی) ده‌رچوونی ئافره‌تان (له مال)

به شه‌و و به تاریکی بو مزگه‌وته‌کان (بو نوێژکردن)

۸۶۴- عائیشه رضی الله عنها ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له نوێژی عیسا دوا که‌وت، هه‌تا عومه‌ر رضی الله عنه بانگی کرد و وتی: ئافره‌تان و منداڵان خه‌وتن، جا پیغه‌مبه‌ریش ﷺ هاته دمه‌روه له مال و فه‌رمووی: ((که‌س له خه‌لکی سه‌ر زه‌وی چاو‌مه‌روانی ئه‌م نوێژه ناکات جگه له ئیوه))، له‌و رۆژگاردا ته‌نها له مه‌دینه‌دا نوێژ (به‌ناشکرا) ده‌کرا، وه نوێژی عیسا‌یان له نیوان ئاوابوونی سو‌رای کهناری ئاسمان تا سییه‌کی یه‌که‌می شه‌ودا ده‌کرد.

۸۶۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، عَنْ حَنْظَلَةَ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضی الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِذَا اسْتَأْذَنْكُمْ نِسَاؤُكُمْ بِاللَّيْلِ إِلَى الْمَسْجِدِ فَأَذْنُوا لَهُنَّ، تَابَعَهُ شُعْبَةُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ^(۱).

۸۶۵- عه‌بدو‌لای کو‌ری عومه‌ر رضی الله عنه له پیغه‌مبه‌رموه ﷺ ده‌گێڕێته‌وه، که فه‌رموویه‌تی: ((ئه‌گه‌ر ئافره‌ته‌کانتان دا‌وای مۆله‌تیان لی کردن له شه‌ودا ب‌رۆن بو مزگه‌وت، ئه‌وه مۆله‌تیان ب‌دن)). شو‌عه‌به له ئه‌مه‌شه‌وه، له مو‌جاهیده‌وه، له عه‌بدو‌لای کو‌ری عومه‌رموه، له پیغه‌مبه‌رموه ﷺ ئه‌م فه‌رموودمیه‌ی گێ‌را‌وته‌وه و پ‌ا‌پ‌شتی گێ‌را‌نه‌وه‌که‌ی عوبه‌یدو‌لای کو‌ری مو‌سا ده‌کات.

^۱ ب‌روانه: ۸۷۳، ۸۹۹، ۹۰۰، ۵۲۳۸.

۱۶۳- بَابُ اِنْتِظَارِ النَّاسِ قِيَامَ الْاِمَامِ الْعَالِمِ

۸۶۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي هِنْدُ بِنْتُ الْحَارِثِ، أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ -رَوْحَ النَّبِيِّ ﷺ- أَخْبَرَتْهَا، أَنَّ النَّسَاءَ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كُنَّ إِذَا سَلَمْنَ مِنَ الْمَكْتُوبَةِ قُمْنَ، وَتَبَتِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَمَنْ صَلَّى مِنَ الرِّجَالِ مَا شَاءَ اللَّهُ، فَإِذَا قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَامَ الرَّجَالُ^(۱).

۱۶۳- باسی خه لکی چاوه پروانی هه ستانی پێشنویژی زانا بکهن

۸۶۶- زوهری دهلی: هیندی کچی حاریس بووی گێرامه وه که نومو سه له مهی ﷺ خیزانی پیغه مبههر ﷺ- بووی گێراومه وه، که ئافرمتان له سهردهمی پیغه مبهردا ﷺ که سهلامیان دمدايه وه له نوێژی فهز هه لدهسان، بهلام پیغه مبههری خوا ﷺ و ئه و بیاوانه ی نوێریان کردبوو له گه لی دهمانه وه ئه و منده ی خوا بیویستایه، جا که پیغه مبههری خوا ﷺ هه لبه سایه بیاوه کانیش هه لدهسان.

۸۶۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ^(۲) ح. وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِيُصَلِّي الصُّبْحَ، فَيَنْصَرِفُ النَّسَاءَ مُتَلَفَعَاتٍ مِرْوَطِهِنَّ، مَا يُعْرِفْنَ مِنَ الْعَلَسِ^(۳).

۸۶۷- عایشه ﷺ دهلی: پیغه مبههری خوا ﷺ نوێژی به یانی دهکرد، ئینجا ئافرمتان دهگه پرانه وه و خویان پێچا بویه وه به پۆشاکه کانیان له بهر تاریکی نه دهناسران.

^۱ بروانه: ۸۳۷.

^۲ نیمام بوخاری ئه م فرموده یه ی به دوو رشته گێراومه وه.

^۳ بروانه: ۳۷۲.

٨٦٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِسْكِينٍ قَالَ: حَدَّثَنَا بِشْرٌ، أَخْبَرَنَا الْأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ الْأَنْصَارِيِّ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنِّي لَأَقُومُ إِلَى الصَّلَاةِ وَأَنَا أُرِيدُ أَنْ أَطُولَ فِيهَا، فَأَسْمَعَ بُكَاءَ الصَّبِيِّ، فَأَتَجَوَّزُ فِي صَلَاتِي كَرَاهِيَّةَ أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمِّهِ»^(١).

٨٦٨- ئەبو قەتادەى ئەنصارى ﷺ دەلى: پىغەمبەرى خوا ﷺ فەرمووى: ((من هه‌لدەستم بۆ نوێژکردن، وه‌ من دەمەوى درێژەى پى بدهم، که‌جى گریانى مندالتک دەبیستم، بۆیه‌ نوێژەکه‌م کورت ده‌که‌مه‌وه‌، نه‌بادا بۆ دایکى بېمه‌ نارەحه‌تى و بارگرانى)).

٨٦٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ ﷺ، قَالَتْ: لَوْ أَدْرَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا أَحْدَثَ النِّسَاءُ لَمَنَعَهُنَّ كَمَا مُنِعَتْ نِسَاءُ بَنِي إِسْرَائِيلَ. قُلْتُ لِعَمْرَةَ: أَوْ مُنِعْنَ؟ قَالَتْ: نَعَمْ.

٨٦٩- عایشه‌ ﷺ دەلى: ئەگەر پىغەمبەرى خوا ﷺ به‌م سه‌رده‌مه‌ بگه‌شتایه‌ که‌ ئافه‌رتان چىيان داهێناوه‌، بێگومان پىغەمبەر ﷺ قەده‌غه‌ى ده‌کرد (له‌ هاتنىيان بۆ مزگه‌وت)، هه‌ر چۆنێک ئافه‌رتانى به‌نو ئیسرائیل به‌رگرى کران، (یه‌حیا ده‌لى): به‌ عه‌مه‌رم وت: ئایا ئافه‌رتانى به‌نو ئیسرائیل پێگرى کران؟ وتى: به‌لى.

١٦٤- بَابُ صَلَاةِ النِّسَاءِ خَلْفَ الرِّجَالِ

٨٧٠- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ قَزَعَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ هِنْدِ بِنْتِ الْحَارِثِ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ﷺ، قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا سَلَّمَ قَامَ النِّسَاءُ حِينَ يَقْضِي

^١ بېروانه: ٧٠٧.

تَسْلِيمُهُ، وَيَمْكُثُ هُوَ فِي مَقَامِهِ يَسِيرًا قَبْلَ أَنْ يَقُومَ. قَالَ: نَرَى -وَاللَّهِ أَعْلَمُ- أَنَّ ذَلِكَ كَانَ لِكَيْ يَنْصَرِفَ النِّسَاءُ قَبْلَ أَنْ يُذَرِكَهُنَّ أَحَدٌ مِنَ الرِّجَالِ^(١).

١٦٤- باسی نوێژی ئافرمتان له دواى (ریزی) پیاوانه وهیه

٨٧٠- ٨٧٥- ئومو سه له مه ﷺ ده لێ: پێغه مبه ری خوا ﷺ کاتی سه لامی دمه دایه وه و له سه لامدانه وه که ی دهبو یه وه، ئافرمتان هه لده سان (و دهرۆشتن)، به لام پێغه مبه ر ﷺ که مێک له جیگای خوی دهمایه وه پێش نه وه ی هه لسی، ده لێ: وا دهمانین خواش زاناره- بێگومان ئهم مانه وه له بهر ئه وه بوو تا ئافرمتان بپروێن پێش نه وه ی که س له پیاوان پێیان بگهن.

٨٧١- ٨٧٢- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ إِسْحَاقَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ فِي بَيْتِ أُمِّ سَلِيمٍ، فَقُمْتُ وَبَيِّتُ خَلْفَهُ، وَأُمُّ سَلِيمٍ خَلَفَتَا^(٢).
٨٧١- ٨٧٢- ئه نه س ﷺ ده لێ: پێغه مبه ر ﷺ له مائی ئومو سوله یم ﷺ نوێزی کرد، من و مندالێکی هه تیو له دوا ی پێغه مبه ره وه ﷺ وه ستاین، ئومو سوله یمیش له دوامانه وه وه ستا (و نوێزی کرد).

١٦٥- بَابُ سُرْعَةِ انْصِرَافِ النِّسَاءِ مِنَ الصُّبْحِ، وَقِلَّةِ مَقَامِهِنَّ فِي الْمَسْجِدِ

٨٧٣- ٨٧٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي الصُّبْحَ بَغْلَسٍ، فَيَنْصَرِفُنَ نِسَاءُ الْمُؤْمِنِينَ، لَا يُعْرِفَنَّ مِنَ الْغَلَسِ، أَوْ لَا يَعْرِفَنَّ بَعْضُهُنَّ بَعْضًا^(١).

^١ بپروانه: ٨٧٥.

^٢ بپروانه: ٢٨٠.

۱۶۰- باسی به په له گهرانه وهی ئافرمتان

له نوێژی به یانیدا، وه کهم مانه وه یان له مزگه وتدا

۸۷۳- ۸۷۴- عائشه رضی الله عنها دهگێڕێته وه که پێغه مبهری خوا صلی الله علیه و آله هه میسه نوێژی به یانی به تاریکی دهکرد، جا ئافرمتانی ئیمانداران دهگه رانه وه له بهر تاریکی نه ده ناسران، یان ئافرمتان په کدیان نه ده ناسییه وه.

۱۶۱- بَابُ اسْتِئْذَانِ الْمَرْأَةِ زَوْجَهَا بِالْخُرُوجِ إِلَى الْمَسْجِدِ

۸۷۵- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله إِذَا اسْتَأْذَنْتِ امْرَأَةٌ أَحَدَكُمْ فَلَا يَمْنَعُهَا.

۱۶۱- باسی ئافرمت داواى مؤلەت

له مێرده که ی بکات که بروات بو مزگه وت

۸۷۵- سالیمی کورێ عه بدولا له باوکیه وه صلی الله علیه و آله دهگێڕێته وه ده ئی: پێغه مبهر صلی الله علیه و آله فهرمووی: ((ئه گهر خێزانی په کێک له ئیوه مؤلەتی خواست (بپروا بو مزگه وت)، با رێگری نه بی)).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۱- کتاب الجمعة

بهناوی خواي بهخشندهی میهره بان

۱۱- پهراوی نویژی ههینی

۱- بابُ قَرْضِ الْجُمُعَةِ

لِقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا ثَوَدْتُمُ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ (١) الجمعة.

۸۷۶- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ هُرْمَزٍ الْأَعْرَجَ -مَوْلَى رَبِيعَةَ بْنِ الْحَارِثِ- حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «نَحْنُ الْآخِرُونَ السَّابِقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، بَيْنَ أَنَّهُمْ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِنَا، ثُمَّ هَذَا يَوْمُهُمُ الَّذِي قُرِضَ عَلَيْهِمْ فَاخْتَلَفُوا فِيهِ، فَهَذَا اللَّهُ، فَالنَّاسُ لَنَا فِيهِ تَبِعٌ، الْيَهُودُ غَدًا وَالنَّصَارَى بَعْدَ غَدٍ»^(۱).

۱- باسی نویژی ههینی فهرزه

به بهلگهی ئەم فهرماییشتهی خواي بهرز و بلند: (ئهگەر له رۆژی ههینیدا بانگ درا بۆ نویژی ههینی، ئەوه زوو برۆن بۆ نویژ و یادی خوا و واز له کرین و فروشتن بینن، ئەمهتان چاکتره بۆتان ئەگەر ئیوه برانن و شارمزا بن).

۸۷۶- ئەبو هورەیره رضی اللہ عنہ دەگێڕێتەوه که له پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بیستوو‌ه دمیغه‌رموو: ((ئێمه (ی ئوممه‌تی ئیسلام) کۆتاهه‌مین ئوممه‌تین له دنیا‌دا، پیشکه‌وتووترین ئوممه‌تین (له پله‌وپایه‌ی چوونه‌به‌هه‌شت) له رۆژی دوایدا، ته‌نها نه‌ه‌نده هه‌یه به‌راستی نه‌وان پێش ئێمه نامه و کتیبیان پێ دراوه، پاشان ئه‌م رۆژی هه‌ینییه ئه‌و رۆژه‌یان بوو که له‌سه‌ریان فه‌رز کرابوو (په‌رستشی تێدا بکه‌ن)، که‌چی راجیا بوون تێیدا، به‌لام خوا رێنموونی ئێمه‌ی کرد بۆی، جا بۆیه خه‌لکی تێیدا شوێن ئێمه ده‌که‌ون، رۆژی جووله‌که سه‌ینه‌ی و رۆژی گا‌ور دوو سه‌ه‌ینه‌یه))^(۱).

۲- بابُ قُضْلِ الْغُسْلِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ،

وَهَلْ عَلَى الصَّبِيِّ شُهُودُ يَوْمِ الْجُمُعَةِ أَوْ عَلَى النِّسَاءِ؟

۸۷۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہما أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمْ الْجُمُعَةُ فَلْيَغْتَسِلْ^(۲).

۲- باسی گه‌وره‌یی خۆش‌و‌ردنی رۆژی هه‌ینی، وه ئایا مندال له‌سه‌ریه‌تی ئاماده‌ی نوێژی هه‌ینی بی‌ت، یان ئایا ئافره‌تان له‌سه‌ریان ئاماده‌ی نوێژی هه‌ینی بین؟

۸۷۷- عه‌بدو‌لای کورێ عومه‌ر رضی اللہ عنہ ده‌گێڕێتەوه که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((ئه‌گه‌ر که‌سیکتان هات بۆ نوێزی هه‌ینی، با خۆی بشوات)).

^۱ واته: شه‌مه‌م رۆژی جووله‌که‌کانه و به‌ک شه‌مه‌م رۆژی گا‌وره‌کانه.

^۲ ب‌روانه: ۸۹۴، ۹۱۹.

۸۷۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ أَصْمَاءَ قَالَ: أَخْبَرَنَا جُوَيْرِيَةُ، عَنْ مَالِكٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ بَيْنَمَا هُوَ قَائِمٌ فِي الْخُطْبَةِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِذْ دَخَلَ رَجُلٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ الْأَوَّلِينَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، فَتَادَاهُ عُمَرُ: أَيُّهُ سَاعَةٌ هَذِهِ؟ قَالَ: إِنِّي شَغِلْتُ فَلَمْ أَنْقَلِبْ إِلَى أَهْلِي حَتَّى سَمِعْتُ التَّأْذِينَ، فَلَمْ أَزِدْ أَنْ تَوَضَّأْتُ. فَقَالَ وَالْوُضُوءُ أَيُّضًا؟ وَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم كَانَ يَأْمُرُ بِالْغُسْلِ^(۱)؟!

۸۷۸- عه‌بدولای کوری عومەر رضي الله عنه ده‌لی: له‌کاتی‌کدا عومەری کوری خه‌تاب صلى الله عليه وسلم به‌پێوه‌ بوو له‌ وتاری رۆژی هه‌ینیدا، له‌پەر پیاوی‌ک هاته‌ ژووره‌وه‌ که‌ له‌ کۆچه‌ره‌ یه‌که‌مینه‌کان بوو له‌ هاوه‌لانی پێغه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم، عومەریش بانگی کرد و وتی: ئیستا چ کاتی‌که‌ (که‌ دێیت بۆ نوێژ)؟ وتی: به‌راستی سه‌رقال کرام، بۆیه‌ نه‌گه‌رامه‌وه‌ بۆ ماله‌وه‌ هه‌تا گویم له‌ بانگ بوو، ئیدی هیچم نه‌کرد نه‌وه‌ نه‌بی‌ دمستنویژم گرت. عومەر وتی: (دوا که‌وتوویت و) ته‌نها دمستنویژت گرتوو؟ له‌ کاتی‌کدا خۆت دمزانی که‌ پێغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وسلم هه‌میشه‌ فه‌رمانی ده‌کرد به‌ خۆشۆردن؟!

۸۷۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ: «غُسْلُ يَوْمِ الْجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ»^(۲).

۸۷۹- نه‌بو سه‌عیدی خودری رضي الله عنه ده‌گێڕێته‌وه‌ که‌ پێغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وسلم فه‌رموویه‌تی: ((خۆشۆردنی رۆژی هه‌ینی له‌سه‌ر هه‌موو که‌سی‌کی با‌غ وابه‌)).

^۱ ب‌پ‌وانه‌: ۸۸۲.

^۲ ب‌پ‌وانه‌: ۸۵۸.

۳- بابُ الطَّيِّبِ لِلْجُمُعَةِ

۸۸۰- حَدَّثَنَا عَلِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا حَرَمِيُّ بْنُ عُمَارَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ الْمُنْكَدِرِ قَالَ: حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ سُلَيْمٍ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ: أَشْهَدُ عَلَى أَبِي سَعِيدٍ قَالَ: أَشْهَدُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «الْغُسْلُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ، وَأَنْ يَسْتَنْ وَأَنْ يَمَسَّ طَيِّبًا إِنْ وَجَدَ.. قَالَ عَمْرُو: أَمَّا الْغُسْلُ فَأَشْهَدُ أَنَّهُ وَاجِبٌ، وَأَمَّا الْإِسْتِنَانُ وَالطَّيِّبُ فَاللَّهُ أَعْلَمُ أَوْاجِبٌ هُوَ أَمْ لَا، وَلَكِنْ هَكَذَا فِي الْحَدِيثِ^(۱).

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: هُوَ أَخُو مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، وَلَمْ يُسَمَّ أَبُو بَكْرٍ هَذَا. رَوَاهُ عَنْهُ بُكَيْرُ بْنُ الْأَشَّجِ، وَسَعِيدُ بْنُ أَبِي هِلَالٍ، وَعِدَّةٌ. وَكَانَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ يُكْنَى بِأَبِي بَكْرٍ وَأَبِي عَبْدِ اللَّهِ.

۳- باسی بۆنی خوش لهخۆدان بۆ (رۆژی) ههینی

۸۸۰- عه‌مری کۆری سوله‌یمی ئه‌نصارێ ده‌لی: شایه‌تی ئه‌ده‌م له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی ئه‌بو سه‌عیدی خۆدی ﷺ وتی: شایه‌تی ئه‌ده‌م له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموووه‌تی: ((خۆشۆردنی رۆژی هه‌ینی واجبه‌ له‌سه‌ر هه‌موو که‌سیکی با‌غ، وه‌ ده‌بێ سیواک بکات، وه‌ ده‌بێ بۆنی خوش له‌ خۆی بدات ئه‌گه‌ر هه‌یبوو))، عه‌مر ده‌لی: جا خۆشۆردن ئه‌وه‌ شایه‌تی دمه‌دم که‌ واجبه‌، به‌لام سیواککردن و بۆنی خوش له‌خۆدان ئه‌وه‌ خوا زاناته‌ره‌ واجبه‌ یان نا، به‌لام له‌ فه‌رموووه‌که‌دا ئاوه‌ها هاتوو (که‌ باس کرا). ئه‌بو عه‌بدو‌لا (ئیمام بوخاری) ده‌لی: ئه‌بو به‌کر برای موحه‌ممه‌دی کۆری مونه‌که‌دیره‌، ئه‌م ئه‌بو به‌کره‌ ناوی خۆی نه‌وتراوه‌، به‌لکوو کونییه‌که‌ی وتراوه‌، بوکه‌یر کۆری ئه‌شه‌ج و سه‌عیدی کۆری ئه‌بو هیلال و چه‌ند که‌سی دیکه‌ فه‌رموووه‌یان لێیه‌وه‌ گێراوه‌ته‌وه‌، موحه‌ممه‌دی کۆری مونه‌که‌دیر به‌ ئه‌بو به‌کر و ئه‌بو عه‌بدو‌لاش ناوه‌مه‌بری (ئه‌م دوو کونییه‌یه‌ی هه‌یه‌).

٤- بابُ قُضْلِ الْجُمُعَةِ

٨٨١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ سُمَى -مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ- عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَنْ اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ غُسْلَ الْجَنَابَةِ ثُمَّ رَاحَ فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَدَنَهُ، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الثَّانِيَةِ فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَقَرَةً، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الثَّالِثَةِ فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ كَبْشًا أَقْرَنَ، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الرَّابِعَةِ فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ دَجَاجَةً، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الْخَامِسَةِ فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَيْضَةً، فَإِذَا خَرَجَ الْإِمَامُ حَضَرَتِ الْمَلَائِكَةُ يَسْتَمِعُونَ الدُّكْرَ»^(١).

٤- باسی گه‌وره‌یی (نوێژی) هه‌ینی

٨٨١- نه‌بو هورپه‌ره رضي الله عنه ده‌گێڕێته‌وه که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموووه‌تی: ((هه‌ر که‌س پوژی هه‌ینی خۆی بشوێ له‌به‌ر له‌شگرانی، پاشان زوو ب‌روات (پو نوێژی هه‌ینی) نه‌وه وه‌ک نه‌وه وایه وشترێکی کردبێ به‌ خێر، وه نه‌وه که‌سه‌ش له ساتی دووهمدا ب‌روات، نه‌وه وه‌ک نه‌وه وایه مانگایه‌کی کردبێ به‌ خێر، وه نه‌وه که‌سه‌ش له ساتی سێیه‌مدا ب‌روات، نه‌وه وه‌ک نه‌وه وایه به‌رانیکی شاخدارێ کردبێ به‌ خێر، نه‌وه که‌سه‌ش له ساتی چوارهمدا ب‌روات، نه‌وه وه‌ک نه‌وه وایه مریشکێکی کردبێ به‌ خێر، نه‌وه که‌سه‌ش له ساتی پێنجهمدا ب‌روات، نه‌وه وه‌ک نه‌وه وایه هێلکه‌یه‌کی کردبێ به‌ خێر، جا کاتی ئیمام (وتارخوین) چوووه‌ سه‌ر دوانگه، فریشته‌کان ئاماده‌ ده‌بن و گوێ له‌ وتاره‌که‌ ده‌گرن)).

۵- باب

۸۸۲- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا شَيْبَانُ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بَيْنَمَا هُوَ يَخْطُبُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِذْ دَخَلَ رَجُلٌ، فَقَالَ عُمَرُ: لِمَ تَحْتَسِبُونَ عَنِ الصَّلَاةِ؟ فَقَالَ الرَّجُلُ مَا هُوَ إِلَّا سَمِعْتُ النَّدَاءَ تَوَضَّأْتُ. فَقَالَ أَلَمْ تَسْمَعُوا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا رَاحَ أَحَدُكُمْ إِلَى الْجُمُعَةِ فَلْيَغْتَسِلْ. ^(۱)!

۵- باسیک

۸۸۲- نه‌بو هورمیره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لی له کاتی‌کدا عومهری کورێ خه‌تاب صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له پوژی هه‌ینی دا وتاری دهدا، له‌په‌ر پیاویک هاته ژوورمه‌وه، عومهریش وتی: بۆ دوا ده‌که‌ون له نوێژ؟ پیاوه‌که‌ش وتی: ماوه‌م نه‌بوو نه‌ومنده نه‌بی گویم له بانگ بوو، ده‌ستنوێژم گرت، عومهر وتی: نه‌م فه‌رمووده‌ی پیغه‌مبه‌رتان صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه‌بیستوه‌وه که فه‌رمووی: ((نه‌گه‌ر که‌سیکتان پوشت بۆ نوێژی هه‌ینی، با خوی بشوات))؟.

۶- بابُ الدُّهْنِ لِلْجُمُعَةِ

۸۸۳- حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ، عَنْ سَعِيدِ الْمَقْبُرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ ابْنِ وَدِيعَةَ، عَنْ سَلْمَانَ الْقَارِسِيِّ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَغْتَسِلُ رَجُلٌ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، وَيَتَطَهَّرُ مَا اسْتَطَاعَ مِنْ طَهْرٍ، وَيَدَّهِنُ مِنْ دُهْنِهِ، أَوْ يَمَسُّ مِنْ طِيبٍ بَيْنَ يَدَيْهِ ثُمَّ يَخْرُجُ، فَلَا يَفْرُقُ بَيْنَ اثْنَيْنِ، ثُمَّ يُصَلِّي مَا كَتَبَ لَهُ، ثُمَّ يُنْصِتُ إِذَا تَكَلَّمَ الْإِمَامُ، إِلَّا غَفَرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ الْآخَرَى. ^(۲)

^۱ بې‌روانه: ۸۷۸.

^۲ بې‌روانه: ۹۱۰.

٦- باسی بەکارهێنانی پۆن بۆ نوێژی هەینی^(١)

٨٨٣- سەلمانی فارسی رضی اللہ عنہ دەئێ: پێغه مەبەر ﷺ فەرموویەتی: ((ئەو پیاوێ که خۆی بشوات لە پۆژی هەینیدا، وە چەندە بتوانی خۆی پاک و خاوێن کاتەو، پۆنی مالهەویان بەکار بێنی (بۆ سەر و ریشی)، یان بۆنی خوشی مالهەویان لە خۆی بدات، پاشان دەرچی (لە مالهەو بۆ مزگەوت)، لەوێ نەرواته نێوان دوو کەسەو (و بەنارەحەتی جیگای خۆی بکاتەو)، پاشان ئەو مەندە بۆ نووسراو نوێژی سوننەت بکات، پاشان کە وتارخوێن دەستی بە وتار کرد بێدەنگ بێ، ئیلا (خوا) لە گوناھی نێوان ئەو هەینیە تا هەینی داهاووی خوش دەبی)).

٨٨٤- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ: قَالَ طَاوُسٌ: قُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ: ذَكِّرُوا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «اغْتَسِلُوا يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَاغْسِلُوا رُءُوسَكُمْ وَإِنْ لَمْ تَكُونُوا جُنُبًا، وَأَصِيبُوا مِنَ الطَّيْبِ.. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: أَمَّا الْغُسْلُ فَنَعَمْ، وَأَمَّا الطَّيْبُ فَلَا أَذْرِي^(٢).

٨٨٤- تاوس دەئێ: بە عەبدولای کورێ عەباس رضی اللہ عنہ وت: دەئێن پێغه مەبەر ﷺ فەرموویەتی: ((پۆژی هەینی خۆتان بشوێن و سەرتان بشوێن، بە لەشیستان گران نەبی (یان تووشی جەنابەت نەبووبن)^(٣)، وە بۆنی خوش لە خۆتان بدەن)). عەبدولای کورێ عەباس رضی اللہ عنہ وتی: بۆ خوشۆردن ئەو بەئێ وایە، بەلام بۆ بۆنی خوش بەکارهێنان نازانم (و ناگادار نیم).

^١ واته: بەکارهێنانی پۆن بۆ سەر و ریش.

^٢ بروانه: ٨٥٥.

^٣ واته: لەشتان گران بێ یان نا هەر خوشۆردن لە پۆژی هەینیدا سوننەتە.

۸۸۵- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى قَالَ: أَخْبَرَنَا هِشَامٌ، أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ: أَخْبَرَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَيْسَرَةَ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه، أَنَّهُ ذَكَرَ قَوْلَ النَّبِيِّ ﷺ فِي الْغُسْلِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فَقُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ: أَيَّمَسُ طَيِّبًا أَوْ ذَهْنًا إِنْ كَانَ عِنْدَ أَهْلِهِ؟ فَقَالَ: لَا أَعْلَمُهُ^(۱).

۸۸۵- تاوس له عه‌بدو‌لای کورێ عه‌باسه‌وه رضي الله عنه که باسی فهرمووده‌یه‌کی پێغه‌مبه‌ری ﷺ کرد دهرباره‌ی خوش‌و‌وردن له‌ روژی هه‌ینیدا، تاوس ده‌لی: منیش به‌ عه‌بدو‌لای کورێ عه‌باسم وت: ئایا نه‌و که‌سه‌ی دهروات بو‌ نوێزی هه‌ینی، بو‌نی خوش له‌ خوی بدات، یان رو‌ن بدات له‌ سه‌ر و ریشی نه‌گه‌ر له‌ ماله‌وه هه‌یبوو؟ وتی: نازانم.

۷- باب: يَلْبَسُ أَحْسَنَ مَا يَجِدُ

۸۸۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَأَى حُلَّةَ سَيِّئَةٍ عِنْدَ بَابِ الْمَسْجِدِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَوْ اشْتَرَيْتَ هَذِهِ فَلَبِسْتَهَا يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَلِلْوَفْدِ إِذَا قَدِمُوا عَلَيْكَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّمَا يَلْبَسُ هَذِهِ مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ فِي الْآخِرَةِ.. ثُمَّ جَاءَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مِنْهَا حُلٌّ، فَأَعْطَى عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رضي الله عنه مِنْهَا حُلَّةً، فَقَالَ عُمَرُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَسَوْتَنِيهَا وَقَدْ قُلْتَ فِي حُلَّةِ عَطَارِدٍ مَا قُلْتَ! قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنِّي لَمْ أَكْسُكَهَا لِتَلْبَسَهَا.. فَكَسَاهَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رضي الله عنه أَخَا لَهُ مِمَّاكَ مُشْرِكًا^(۲).

۷- باسیک: (نوێژکه‌ر) چاکترین پۆشاکێ که هه‌یه‌تی

له‌به‌ری کات (بو‌ نوێژی هه‌ینی)

۸۸۶- عه‌بدو‌لای کورێ عومه‌ر رضي الله عنه ده‌گه‌ڕێته‌وه که عومه‌ری کورێ خه‌تاب پۆشاکێکی خه‌تخه‌تی ناو‌ریشمی بی‌نی له‌به‌ر دهرگای مرگه‌وتدا، وتی: نه‌ی

^۱ بر‌وانه: ۸۸۴.

^۲ بر‌وانه: ۹۴۸، ۲۱۰۴، ۲۶۱۲، ۳۰۵۴، ۵۸۴۱، ۵۹۸۱، ۶۰۸۱.

پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ خۆزگه‌ ئه‌م پۆشاکه‌ت بکریایه‌ بۆ رۆژانی هه‌ینی و بۆ پێشوازی و مەقد و نوێنهر که‌ دیت بۆ لات له‌به‌رت بکردایه‌، پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فه‌رمووی: ((بێگومان که‌سیک ئه‌م پۆشاکه‌ (ئاوریشمه‌) له‌به‌ر ده‌کات که‌ له‌ رۆژی دوایدا هه‌یج به‌شیکی نه‌بێت له‌لای خوا))، پاشان پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ چه‌ند پۆشاکێکی ئاوریشمی بۆ هات و پۆشاکێکیانی به‌خشی به‌ عومه‌ری کوری خه‌تاب، عومه‌ریش وتی: ئه‌م پۆشاکه‌ت پێ دام له‌ کاتیکیدا جه‌نابت دهرباره‌ی پۆشاکه‌که‌ی عوگارید (که‌ له‌به‌رده‌می مزگه‌وتدا دمه‌روشا) ئه‌موت فه‌رموو که‌ فه‌رمووت (ئه‌مه‌م بۆ روون که‌ره‌وه‌؟)، پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فه‌رمووی: ((من بۆ ئه‌وه‌ ئه‌م پۆشاکه‌م پێ نه‌داوی که‌ له‌به‌ری بکه‌یت))، بۆیه‌ عومه‌ری کوری خه‌تاب دای به‌ براهیه‌کی بته‌هرستی له‌ مه‌که‌که‌ له‌به‌ری بکات.

۸- بابُ السَّوَاكِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

وَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: يَسْتَنُّ^(۱).

۸۸۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: لَوْلَا أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي - أَوْ عَلَى النَّاسِ - لَأَمَرْتُهُمْ بِالسَّوَاكِ مَعَ كُلِّ صَلَاةٍ^(۲).

۸- باسی سیواککردن له‌ رۆژی هه‌یندا

ئه‌بو سه‌عید رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه‌ ﷺ گێڕاویه‌ته‌وه‌ که‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموویه‌تی: (((هه‌ر که‌سیک رۆیشت بۆ نوێزی هه‌ینی با (سیواک بکات)).

^۱ بڕوانه: ۸۵۸.

^۲ بڕوانه: ۷۲۴۰.

۸۸۷- نه‌بو هورمه‌یره ﷺ دمگیریته‌وه له پیغه‌مبه‌ری خواوه ﷺ که فه‌رموویه‌تی: ((نه‌گهر بارگرانی و ناره‌حمت نه‌بووایه له‌سه‌ر ئومه‌ته‌که‌م یان له‌سه‌ر خه‌لك، بێگومان فه‌رمانه‌م پێ دمکردن به‌ سیواککردن له‌گه‌ڵ هه‌موو نوێژیک)).

۸۸۸- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعَيْبُ بْنُ الْحَبَابِ، حَدَّثَنَا أَنَسٌ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَكْثَرُ عَلَيْكُمْ فِي السَّوَاكِ».

۸۸۸- نه‌نه‌س ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((دهرباره‌ی سیواککردن زۆرم پێ وتوون و هانه‌م داو)).

۸۸۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ وَحَصْنٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ حَذِيفَةَ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ يَشُوصُ فَاهُ^(۱).

۸۸۹- حوزمه‌یفه ﷺ ده‌لی: هه‌میشه پیغه‌مبه‌ر ﷺ که شه‌و هه‌لده‌سا بو شه‌ونوێژ، سیواکی ده‌هینا به‌ ده‌م و ددانیدا.

۹- بَابُ مَنْ تَسَوَّكَ بِسَوَاكِ غَيْرِهِ

۸۹۰- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ قَالَ: قَالَ هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: دَخَلَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، وَمَعَهُ سَوَاكٌ يَسْتَنُّ بِهِ، فَنَظَرَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَقُلْتُ لَهُ أَعْطِنِي هَذَا السَّوَاكَ يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ. فَأَعْطَانِيهِ، فَقَصَمْتُهُ ثُمَّ مَضَعْتُهُ، فَأَعْطَيْتُهُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَاسْتَنَّ بِهِ وَهُوَ مُسْتَسْنِدٌ إِلَى صَدْرِي^(۲).

^۱ بڕوانه: ۲۴۵.

^۲ بڕوانه: ۱۳۸۹، ۳۱۰۰، ۳۷۷۴، ۴۴۳۸، ۴۴۴۶، ۴۴۴۹، ۴۴۵۰، ۴۴۵۱، ۵۲۱۷، ۶۵۱۰.

۹- باسی که‌سیک به‌سیواکی که‌سیکی دیکه‌سیواک بکات

۸۹۰- عائیشه رضی اللہ عنہا ده‌لی: عه‌بدوړه‌حمانی کورپی نه‌بو به‌کر رضی اللہ عنہ هاته‌ ماله‌وه و سیواکیکی پی بوو، ده‌یه‌ینا به‌دهم و ددانیدا، پیغه‌مبه‌ری خواش رضی اللہ عنہ سه‌یری کرد، (عائیشه ده‌لی: منیش به‌ عه‌بدوړه‌حمانم وت: عه‌بدوړه‌حمان نه‌و سیواکه‌م بده‌ری، عه‌بدوړه‌حمانیش پیی دام، منیش شکاندم (واته: شوینی ده‌می عه‌بدوړه‌حمانم شکاند)، پاشان خسته‌م ده‌م و ته‌رم کرد، جا دام به‌ پیغه‌مبه‌ری خوا رضی اللہ عنہ، هی‌نای به‌ ده‌م و ددانیدا له‌ کاتیکدا پالی دابوو به‌ سنگی منه‌وه.

۱۰- بابُ مَا يُقْرَأُ فِي صَلَاةِ الْقَبْرِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

۸۹۱- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ -هُوَ ابْنُ هُرْمَزٍ- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم يَقْرَأُ فِي الْجُمُعَةِ فِي صَلَاةِ الْقَبْرِ: ﴿الْم ﴿۱﴾ تَزِيلُ ﴿۲﴾ السَّجْدَةِ، وَ ﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ ﴿۱﴾﴾ الْإِنْسَانُ ^(۱).

۱۰- باسی نه‌وه‌ی له‌ نوێزی به‌یاننی له‌ رۆژی هه‌ینیدا

ده‌خوینری

۸۹۱- نه‌بو هورمیره رضی اللہ عنہ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا رضی اللہ عنہ هه‌میشه له‌ رۆژی هه‌ینیدا له‌ نوێزی به‌یانیدا: ﴿الْم ﴿۱﴾ تَزِيلُ ﴿۲﴾ السَّجْدَةِ، وَ ﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ ﴿۱﴾﴾ سوورته‌ی سه‌جده و: ﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ ﴿۱﴾﴾ سوورته‌ی ئینسانی ده‌خویند ^(۲).

^۱ برپاوه: ۱۰۶۸.

^۲ واته: نه‌م دوو سووره‌ته‌ی له‌ دوو رکاته‌که‌ی به‌یانیدا ده‌خویند.

II- بابُ الْجُمُعَةِ فِي الْقُرَى وَالْمَدُنِ

۸۹۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ، عَنْ أَبِي جَمْرَةَ الضَّبْعِيِّ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ أَوَّلَ جُمُعَةٍ جُمِعَتْ -بَعْدَ جُمُعَةٍ فِي مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ- فِي مَسْجِدِ عَبْدِ الْقَيْسِ بِجَوَائِ مِنَ الْبَحْرَيْنِ^(۱).

II- باسی (حوکمی) کردنی نوێزی هه‌ینی له لادێ و شاره‌کاندا

۸۹۲- ثیبنو عه‌باس رضی اللہ عنہ ده‌لی: یه‌که‌م نوێزی هه‌ینی کرابی پاش نوێزی هه‌ینی له مرگه‌وتی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، له مرگه‌وتی عه‌بدولقه‌یس کرا له جواسا^(۲) له به‌حه‌مین.

۸۹۳- حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ: أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنَا سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: ((كُلُّكُمْ رَاعٍ))، وَزَادَ اللَّيْثُ: قَالَ يُونُسُ: كَتَبَ رُزَيْقُ بْنُ حُكَيْمٍ إِلَى ابْنِ شِهَابٍ -وَأَنَا مَعَهُ يَوْمَئِذٍ بِوَادِي الْقُرَى-: هَلْ تَرَى أَنَّ أَجْمَعَ؟ وَرُزَيْقٌ عَامِلٌ عَلَى أَرْضٍ يَعْمَلُهَا، وَفِيهَا جَمَاعَةٌ مِنَ السُّودَانِ وَغَيْرِهِمْ، وَرُزَيْقٌ يَوْمَئِذٍ عَلَى أَيْلَةٍ، فَكَتَبَ ابْنُ شِهَابٍ -وَأَنَا أَسْمَعُ- يَأْمُرُهُ أَنْ يُجْمَعَ، يُخْبِرُهُ أَنَّ سَالِمًا حَدَّثَهُ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: كُلُّكُمْ رَاعٍ، وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، الْإِمَامُ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي أَهْلِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ فِي بَيْتِ زَوْجِهَا وَمَسْئُولَةٌ عَنْ رَعِيَّتِهَا، وَالْخَادِمُ رَاعٍ فِي مَالِ سَيِّدِهِ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ -قَالَ وَحَسِبْتُ أَنَّ قَدْ قَالَ: وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي مَالِ أَبِيهِ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ- وَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ^(۳).

^۱ بروهانه: ۴۳۷۱.

^۲ دێهه‌ که له دێهاته‌کانی به‌حه‌مین.

^۳ بروهانه: ۲۴۰۹، ۲۵۵۴، ۲۵۵۸، ۲۷۵۱، ۵۱۸۸، ۵۲۰۰، ۷۱۳۸.

۸۹۳- زوهری ده‌لی: سالیمی کوری عه‌بدو‌لا بۆی گێڕانه‌وه له عه‌بدو‌لا‌ی کوری عومه‌ره‌وه (ﷺ) که پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ده‌یفه‌رموو: ((هه‌مووتان به‌رپرسیارن))، له‌یس ئهم زیاده‌ی هه‌ناوه: یونس وتی: روزه‌میقی کوری حوکه‌یم نامه‌یه‌کی نووسی بۆ ئیبنو شهاب-له‌و رۆژدا منیش له‌گه‌ڵیدا بووم له (واد القری^(۱)): نایا رات له‌سه‌ریه‌تی من نوێزی هه‌ینی بکه‌م؟ روزه‌میش زه‌ویه‌کی هه‌بوو کشتوکالی تیدا ده‌کرد، وه‌ کۆمه‌لی زنج و ره‌شپێست و خه‌لکی دیکه‌ی لی بوو، وه‌ روزه‌میق له‌و کاته‌دا ئه‌میر و کاربه‌ده‌ستی ئه‌یله^(۲) بوو، ئیبنو شهابیش بۆی نووسی‌ه‌وه: منیش گویم لی بوو- فه‌رمانی پێ کرد که نوێزی هه‌ینی بکات^(۳)، وه‌ بۆی گێڕایه‌وه که سالیم بۆی گێڕاوه‌وه که عه‌بدو‌لا‌ی کوری عومه‌ر (ﷺ) ده‌لی: له‌ پێغه‌مبه‌ری خوام (ﷺ) بیست ده‌یفه‌رموو: ((هه‌مووتان به‌رپرسن، وه‌ هه‌مووتان به‌رپرسیارن له‌ به‌رپرسیاریه‌که‌تان، پێشه‌وا به‌رپرسه‌ و به‌رپرسیاره‌ له‌ به‌رپرسیاریه‌تییه‌که‌ی، پیاو به‌رپرسه‌ له‌نیو مال و مندا‌لیدا و به‌رپرسیاره‌ له‌ به‌رپرسیاریه‌تییه‌که‌ی، وه‌ ئافه‌رت شوانه‌ له‌ مائی می‌رده‌که‌یدا و به‌رپرسیاره‌ له‌ به‌رپرسیاریه‌تییه‌که‌ی، به‌رده‌ست و خزه‌تکار شوانه‌ له‌ مائی گه‌وره‌که‌یدا، وه‌ به‌رپرسه‌ له‌ به‌رپرسیاریه‌تییه‌که‌ی))،-وتی: وا گومان ده‌بهم فه‌رمووی: پیاو شوان و به‌رپرسه‌ له‌ مائی باوکه‌یدا و به‌رپرسیاره‌ له‌ به‌رپرسیاریه‌تییه‌که‌ی- وه‌ هه‌ریه‌که‌تان به‌رپرسه‌، وه‌ به‌رپرسیاره‌ له‌ به‌رپرسیاریه‌تییه‌که‌ی)).

^۱ شوتنیکه‌ له‌ ده‌وروبه‌ری مه‌دینه. إرشاد الساری: ۵۶۴/۳.

^۲ شاریک بووه‌ له‌سه‌ر رێگای شام له‌ نیوان مه‌دینه و میصردا.

^۳ واته‌: له‌و شوتنه‌ی زه‌ویه‌که‌ی خۆی لی بوو له‌ ذی‌هات بوو، نه‌ک له‌ شاره‌که‌، چونکه‌ له‌ شاردا پرسیاری ناوێ و دروسته‌.

۱۲- باب: هَلْ عَلَى مَنْ لَمْ يَشْهَدْ الْجُمُعَةَ غُسْلٌ

مِنَ النِّسَاءِ وَالصَّبْيَانِ وَغَيْرِهِمْ؟

وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: إِنَّمَا الْغُسْلُ عَلَى مَنْ تَجَبُّ عَلَيْهِ الْجُمُعَةُ.

۸۹۴- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رضي الله عنه يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: مَنْ جَاءَ مِنْكُمْ الْجُمُعَةَ فَلْيَغْتَسِلْ. ^(۱)

۱۲- باسیک: ئایا ئەوانەهی ئامادەهی نوێژی ههینی نابن ^(۱)

له ئافرهتان و منداڵان و کهسانی دیکه پێویسته خویان بشۆن؟

عەبدولای کوری عومەر رضي الله عنه دەڵێ: خۆشۆردنی رۆژی ههینی تهنها لهسەر ئەو کهسانه پێویسته که نوێژی ههینیان لهسهره.

۸۹۴- عەبدولای کوری عومەر رضي الله عنه دەڵێ: له پێغه‌مبه‌ری خوام ﷺ بیست دمی‌فرموو: ((هەر یه‌ك له ئێوه هات بۆ نوێژی ههینی با خۆی بشوات)).

۸۹۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه أَنَّهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: غُسْلُ يَوْمِ الْجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ. ^(۲)

^۱ بڕوانه: ۸۷۷.

^۲ واته: نوێژی ههینی فهرز نیه له‌سه‌ریان، به‌لام دروسته نوێژی ههینی بکه‌ن.

^۳ بڕوانه: ۸۵۸.

۸۹۵- ئەبو سه‌عیدی خودری رضی اللہ عنہ ده‌گێڕێته‌وه که پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌رموو به‌تی: ((خۆشۆردنی رۆژی هه‌ینی واجب‌ه له‌سه‌ر هه‌موو که‌سیکی (موسولمانی) بالغ)).

۸۹۶- حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ قَالَ: حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «نَحْنُ الْآخِرُونَ السَّابِقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، أَوْتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِنَا، وَأَوْتَيْنَاهُ مِنْ بَعْدِهِمْ، فَهَذَا الْيَوْمَ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ فَهَذَا آتَا اللَّهُ، فَغَدًا لِلْيَهُودِ وَبَعْدَ غَدٍ لِلنَّصَارَى.. فَسَكَّتْ^(۱)».

۸۹۶- ئەبو هورمیره رضی اللہ عنہ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌رموو به‌تی: ((ئیمه کو‌تاهه‌مین ئوممه‌تین (له‌ دونیادا)، پێشه‌نگین له‌ (چوونه‌به‌هه‌شت له‌) رۆژی دوا‌ییدا، ئەوان له‌پیش ئیمه‌دا په‌راویان بۆ دراوه، ئیمه له‌پاش ئەوان پێمان دراوه، ئەم رۆژی هه‌ینییه ئەو رۆژمیه ئەوان جیاواز بوون ده‌رباره‌ی، جا خوا پێنموونی ئیمه‌ی کرد بۆی و نیشانی داین، جا سه‌به‌ینێ رۆژی جووله‌که‌یه و دوو سه‌به‌ی رۆژی گاوه‌کانه))، ئینجا بێده‌نگ بوو.

۸۹۷- ثُمَّ قَالَ: «حَقٌّ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ أَنْ يَغْتَسِلَ فِي كُلِّ سَبْعَةِ أَيَّامٍ يَوْمًا، يَغْسِلُ فِيهِ رَأْسَهُ وَجَسَدَهُ»^(۲).

۸۹۷- پاشان هه‌رمووی: ((هه‌ق و پێویسته له‌سه‌ر هه‌موو موسولمانێک له‌ هه‌موو هه‌فته‌یه‌کدا رۆژێک خۆی بشوات، له‌و رۆژهدا سه‌ری و لاشه‌ی بشوات)).

^۱ ب‌روانه: ۲۳۸.

^۲ ب‌روانه: ۸۹۸، ۳۴۸۷.

۸۹۸- رَوَاهُ أَبَانُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: **لِلَّهِ تَعَالَى عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ حَقٌّ أَنْ يَغْتَسِلَ فِي كُلِّ سَبْعَةِ أَيَّامٍ يَوْمًا.**^(۱)

۸۹۸- نه‌بو هورمیره ﷺ ده‌ئێ: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((ما‌فی خ‌وای به‌رز و بلنده به‌سه‌ر هه‌موو موس‌ولمانیکه‌وه که له هه‌فته‌یه‌که‌دا ر‌وژنیک خ‌وی بش‌وات)).

۱۳- باب

۸۹۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا شَبَابَةُ، حَدَّثَنَا وَزْقَاءُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: **اِذْذَنُوا لِلنِّسَاءِ بِاللَّيْلِ إِلَى الْمَسَاجِدِ.**^(۲)

۱۳- باسیک

۸۹۹- عه‌بدو‌لای ک‌وری ع‌ومه‌ر ﷺ له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گ‌یر‌پ‌ته‌وه که فه‌رم‌وو‌یه‌تی: ((به‌شه‌و ر‌ی‌که‌ بدن به‌ ئاف‌رم‌تان ب‌و ر‌و‌یشتن ب‌و مز‌گه‌وته‌کان)).

۹۰۰- حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: **كَانَتْ امْرَأَةٌ لِعُمَرَ تَشْهَدُ صَلَاةَ الصُّبْحِ وَالْعِشَاءِ فِي الْجَمَاعَةِ فِي الْمَسْجِدِ، فَقِيلَ لَهَا لِمَ تَخْرُجِينَ وَقَدْ تَعْلَمِينَ أَنَّ عُمَرَ يَكْرَهُ ذَلِكَ وَيَعَارُ؟ قَالَتْ وَمَا يَمْنَعُهُ أَنْ يَنْهَانِي؟ قَالَ: يَمْنَعُهُ قَوْلُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: لَا تَمْنَعُوا إِمَاءَ اللَّهِ مَسَاجِدَ اللَّهِ.**^(۳)

۹۰۰- عه‌بدو‌لای ک‌وری ع‌ومه‌ر ﷺ ده‌ئێ: خ‌یزانیکی ع‌ومه‌ر ئاماده‌ی نو‌ێزی به‌یانی و ع‌ی‌شا ده‌بوو به‌جه‌ماعه‌ت له مز‌گه‌وته‌دا، جا پ‌یی و‌تر: ب‌و له مال

^۱ ب‌روانه: ۸۹۷.

^۲ ب‌روانه: ۸۶۵.

^۳ ب‌روانه: ۸۶۵.

دمردهچی بۆ مزگهوت، له کاتیکیدا دمرانی که عومهر ئهوهی پێ ناخۆشه و غیره دمیگری؟ وتی: چی ریگریهتی قهدهغه ی چوون بۆ مزگهوتم لێ بکات؟ وتی: نه م فهرمووده ی پیغه مبه ر ﷺ ریگری دهکات که دمه رمووی: ((نافرمتانی خوا ریگری مه کهن له مالهکانی خوا)).

۱۴- بابُ الرُّخْصَةِ إِنْ لَمْ يَخْضُرِ الْجُمُعَةُ فِي الْمَطَرِ

۹۰۱- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ الْحَمِيدِ صَاحِبُ الزِّيَادِيِّ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحَارِثِ ابْنُ عَمِّ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ لِمُؤَدِّهِ فِي يَوْمٍ مَطِيرٍ إِذَا قُلْتَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ. فَلَا تَقُلْ: حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ. قُلْ: صَلُّوا فِي بُيُوتِكُمْ. فَكَأَنَّ النَّاسَ اسْتَنْكَرُوا، قَالَ: فَعَلَهُ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي، إِنَّ الْجُمُعَةَ عَزْمَةٌ، وَإِنِّي كَرِهْتُ أَنْ أُخْرِجَكُمْ، فَتَمُشُونَ فِي الطَّيْنِ وَالِدَّخِصِ^(۱).

۱۴- باسی مۆله تدان ئه گهر (نوێژکه ر)

ئاماده ی نوێژی ههینی نه بیته له باراندا

۹۰۱- عهبدوڵای کوپی حاریس که برازای موحه ممه دی کوپی سیرینه ده ئی: عهبدوڵای کوپی عهباس ؓ له پوژیکی باراندا به بانگبێژه که ی وت: که وتت (أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ)، مه ئی: (حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ)، واته: وهرن بۆ نوێژ، به لکوو بلی: (صَلُّوا فِي بُيُوتِكُمْ)، واته: نوێژه که تان له ماله وه بکهن، جا وهک ئه وه ی بلی خه لک ئه مه یان پێ راست و دروست نه بوو، عهبدوڵا وتی: که سیک که له من چاکتره کردوویه تی (واته: پیغه مبه ر ﷺ)، بیکومان نوێژی ههینی فه رز و گرنگه

^۱ بروهانه: ۶۱۶.

(له کاتی ئاساییدا)، به‌لام به‌راستی بێم ناپه‌سه‌ند بوو له مال دهریجێ و به نیو قورو لیتهدا بێن بۆ مرگه‌وت.

۱۰- باب: هِنَ آيِنَ تُوتَي الْجُمُعَةُ وَعَلَى هَنَ تَجِبُ؟

لِقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿إِذَا تَوَدَّى لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ﴾ ① الجمعة، وَقَالَ عَطَاءٌ: إِذَا كُنْتُ فِي قَرْيَةٍ جَامِعَةٍ، فَتَوَدَّى بِالصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ، فَحَقُّ عَلَيْكَ أَنْ تَشْهَدَهَا، سَمِعْتُ النَّدَاءَ أَوْ لَمْ تَسْمَعْهُ. وَكَانَ أَنَسٌ فِي قَصْرِهِ أَحْيَانًا يُجْمَعُ وَأَحْيَانًا لَا يُجْمَعُ، وَهُوَ بِالزَّوَايَةِ عَلَى فَرَسَخَيْنِ.

۹۰۲- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ جَعْفَرٍ بْنَ الزُّبَيْرِ حَدَّثَهُ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَائِشَةَ -زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ- قَالَتْ: كَانَ النَّاسُ يَنْتَابُونَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ مِنْ مَنَازِلِهِمْ وَالْعَوَالِي، فَيَأْتُونَ فِي الْعُبَارِ، يُصِيبُهُمُ الْعُبَارُ وَالْعَرَقُ، فَيَخْرُجُ مِنْهُمْ الْعَرَقُ، فَأَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنْسَانٌ مِنْهُمْ وَهُوَ عِنْدِي، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَوْ أَنَّكُمْ تَطَهَّرْتُمْ لَيَوْمِكُمْ هَذَا. ^(۱)

۱۰- باسیک: له چ جیگایه‌که‌وه ده‌بی (نوێژکه‌ر) بی‌ت

بۆ نوێژی هه‌ینی، وه له‌سه‌ر کێ فه‌رزه‌؟

(هاتن بۆ نوێژی هه‌ینی فه‌رزه‌) به‌به‌لگه‌ی ئه‌م فه‌رمایه‌شته‌ی خوای به‌رز و بێ‌ند: (ئه‌گه‌ر بانگ درا بۆ نوێژی هه‌ینی) له‌ پوژی هه‌ینیدا (...), وه عه‌تاو ده‌لی: ئه‌گه‌ر تۆ له‌ شاریکدا بووی و له‌ پوژی هه‌ینیدا بانگ درا بۆ نوێژی هه‌ینی، ئه‌وه‌ پێویسته‌ له‌سه‌رت ئاماده‌ی نوێژی هه‌ینی بیت، گوێت له‌ بانگ بی،

^۱ پروانه: ۹۰۳، ۲۰۷۱.

یان گویت لێ نه‌بی. وه نه‌نه‌س ﷺ له خانووکه‌ی خۆی که له زاوییه بوو، دوو فهرسه‌خ (له به‌سره‌وه) دوور بوو، هه‌ندێ جار نوێزی هه‌ینی ده‌کرد (له‌گه‌ڵ نه‌وانه‌ی له‌وێ بوون)، وه هه‌ندێ جار نه‌یده‌کرد (له به‌سره‌ ده‌یکرد).

۹۰۲- عائیشه‌ی ﷺ خه‌یزانی پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌لی: خه‌لکی به‌نۆره له مال و دێهاته‌کانی رۆژه‌لاتی مه‌دینه‌وه ده‌هاتن (بۆ نوێژ) له رۆژی هه‌ینیدا، جا به نیو ته‌پوتۆزدا ده‌هاتن، ته‌پوتۆزای دمبوون و عارمه‌قیان ده‌کرد، جا لاشه‌یان عارمه‌قی ده‌رده‌دا، ئینجا له کاتی‌که‌دا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له مائی من بوو، بیاوێکیان هات بۆ خزمه‌تی، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فهرمووی: ((خۆزگه ئێوه بۆ ئهم رۆژمه‌تان خۆتان بشۆردایه)).

۱۶- باب: وَقْتُ الْجُمُعَةِ إِذَا زَالَتِ الشَّمْسُ

وَكَذَلِكَ يُرَوَّى عَنْ عُمَرَ وَعَلِيٍّ وَالنُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ وَعَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ.
۹۰۳- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ: أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ أَنَّهُ سَأَلَ عُمَرَ عَنِ الْغُسْلِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فَقَالَتْ: قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: كَانَ النَّاسُ مَهَنَةً أَنْفُسِهِمْ، وَكَانُوا إِذَا رَاحُوا إِلَى الْجُمُعَةِ رَاحُوا فِي هَيْئَتِهِمْ فَقِيلَ لَهُمْ: لَوْ اغْتَسَلْتُمْ^(۱).

۱۶- باسیک: که خۆر لای دا

له نیوه‌راستی ئاسمان کاتی نوێژی هه‌ینییه

هه‌ر ئاوا گێڕدراوته‌وه له عومه‌ر و عه‌لی و نوعمانی کورێ به‌شیر و عه‌مری کورێ حومه‌یریس ﷺ.

^۱ بره‌وانه: ۹۰۲.

۹۰۳- عهبدوڵا وتی: یه حیاى كورى سه عید بۆى گێراينهوه كه خۆى پرسىارى له
عهمرهت كرد دهربارهى خوشۆردنى رۆژى ههینی، عهمرهتیش وتی: عائیشه رضی اللہ عنہا
وتی: جارێك خۆیان خزمهتى خۆیانان دهكرد، وه نهوان كه دهرۆشتن بۆ
نوێژى ههینی ههر بهو جلوبهرك و شیومیانهوه دهرۆشتن، بۆیه پێیان وترا:
(خۆزگه خۆتان بشۆردایه))، (بهه عارهق و بیسییهوه نههاتنایه).

۹۰۴- حَدَّثَنَا سُرَيْجُ بْنُ النُّعْمَانِ قَالَ: حَدَّثَنَا قُلَيْبُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ
عُثْمَانَ التَّيْمِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ أَنَّ النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم كَانَ يُصَلِّي الْجُمُعَةَ حِينَ تَمِيلُ الشَّمْسُ.
۹۰۴- نهههسى كورى مالیک رضی اللہ عنہ دهگێرپێتهوه: كه پێغه مبهه صلی اللہ علیہ وسلم ههیشه نهو کاته
نوێژى ههینی دهكرد، كه خۆر له نیوهراستی ناسمان لای دهدا.

۹۰۵- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ: أَخْبَرَنَا حَمِيدٌ، عَنْ أَنَسِ قَالَ: كُنَّا نُبْكِرُ
بِالْجُمُعَةِ، وَنَقِيلُ ^(۱) بَعْدَ الْجُمُعَةِ ^(۲).
۹۰۵- نهههس رضی اللہ عنہ دهلی: ئییه نوێژى ههینیمان زوو له سههرمئای کاتهكهیهوه
دهكرد، پاش نوێژى ههینی كهمێك دهخهوتین.

۱۷- بَابُ: إِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

۹۰۶- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا حَرْمِيُّ بْنُ عُمَارَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو
خَلْدَةَ -هُوَ: خَالِدُ بْنُ دِينَارٍ- قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ: كَانَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم إِذَا اشْتَدَّ

^۱ نَقِيلُ: كاری تێبهههه و چاوهكهه (القیلوله)یه، واته: نوستنی قرجهی نیوههۆ. برهانه: نهههههه به كوردی: ۲۳۹/۴.

^۲ برهانه: ۹۴۰.

الْبَرْدُ بَكَرَ بِالصَّلَاةِ، وَإِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ أَتَرَدَّ بِالصَّلَاةِ، يَعْنِي: الْجُمُعَةَ. قَالَ يُونُسُ بْنُ بُكَيْرٍ: أَخْبَرَنَا أَبُو خَلْدَةَ فَقَالَ: بِالصَّلَاةِ، وَلَمْ يَذْكُرِ الْجُمُعَةَ. وَقَالَ بِشْرُ بْنُ ثَابِتٍ: حَدَّثَنَا أَبُو خَلْدَةَ قَالَ: صَلَّى بِنَا أَمِيرُ الْجُمُعَةِ ثُمَّ قَالَ لَأَنْسَ ﷺ: كَيْفَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي الظُّهْرَ؟.

۱۷- باسیک: ئەگەر له روژی هه‌ینیدا گهرمای به‌تین بوو

۹۰۶- ئەنەسی کوری مالیک ﷺ دەلی: هه‌میشه پی‌غه‌مبەر ﷺ کاتی زۆر سارد بووایه، له سه‌رم‌تای کاته‌وه نوێزی ده‌کرد، وه کاتی زۆر گهرم بووایه، نوێزی (دوا ده‌خست و) به‌فینکی ده‌یکرد، مه‌به‌ستی نوێزی هه‌ینی بوو. یونسی کوری بوکه‌یر ده‌لی: ئەبو خه‌له‌ه‌ بو‌ی گێڕاینه‌وه وتی: به‌ نوێژکردن، باسی هه‌ینی نه‌کرد. وه بیه‌ری کوری سابیت ده‌لی: ئەبو خه‌له‌ه‌ بو‌ی گێڕاینه‌وه وتی: ئەمیریک پێشنوێزی هه‌ینی بو‌ی کردین، پاشان به‌ ئەنەسی ﷺ وت: چۆن پی‌غه‌مبەر ﷺ نوێزی نیوم‌رو‌ی ده‌کرد؟^(۱)

۱۸- بابُ الْمَشْيِ إِلَى الْجُمُعَةِ

وَقَوْلِ اللَّهِ: ﴿ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ ۝۱۹ ﴾ الجمعة، وَمَنْ قَالَ: السَّعْيُ: الْعَمَلُ وَالذَّهَابُ، لِقَوْلِهِ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا ۝۱۸ ﴾ الإسراء، وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: يَحْرُمُ الْبَيْعُ حِينَئِذٍ. وَقَالَ عَطَاءٌ: تَحْرُمُ الصَّنَاعَاتُ كُلُّهَا، وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ: إِذَا أَدَّنَ الْمُؤَدَّنُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَهُوَ مُسَافِرٌ فَعَلَيْهِ أَنْ يَشْهَدَ.

^۱ وه‌ک بلیتی: ئەم فه‌رمووده‌یه له جواپی ئەو ئەمیره‌دا وترا‌بت.

۹۰۷- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبَّاسُ بْنُ رِفَاعَةَ قَالَ: أَدْرَكَنِي أَبُو عَبْسٍ وَأَنَا أَذْهَبُ إِلَى الْجُمُعَةِ فَقَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: مَنْ اغْبَرَّتْ قَدَمَاهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَرَّمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّارِ.^(۱)

۱۸- باسی به پیاده رویشتن بۆ نوێژی ههینی

وه باسی ئەم فەرماپیشتە ی خۆی بەرز و بلند: (دهی به په له به پیاده برپۆن بۆ نوێژی ههینی)، ئەو ههش که دهلی: وشە (السَّعْيُ) کار و رویشتنه، به به لگه ی ئەم ئایه ته: (کار و کووشی شیای خۆی بۆ دهکات). وه عه بدولای کور ی عه باس ﷺ دهلی: کرین و فروشتن له و کاته دا (کاتی رویشتن بۆ نوێژی ههینی) هه پامه. عه تاو دهلی: هه موو بیه سه سازیه ک (له و کاته دا) هه پامه. ئیه پراهیم ی کور ی سه عد له زوهریه وه ده گێرته وه دهلی: ئەگه ر له رۆژی هه ینیدا بانگبێژه که بانگی دا، که سیک له و کاته دا گه شتیار بوو، ئەوه بیه یسته له سه ری ئاماده ی نوێژی هه ینی بیت (پاشان سه فهره که ی بکات).

۹۰۷- عه بایه ی کور ی ریفاعه دهلی: ئەبو عه بسم پی گه شت له کاتیکدا ده رویشتم بۆ نوێژی هه ینی، جا وتی: له پیغه مبه ری خوام ﷺ بیه ست دمیغه رموو: ((ئهو که سه ی پییه کانی له پیناوی خوا تۆزاوی ببن، ئەوه خوا جوونه ناگری دۆزه خی لی هه دهغه دهکات)).

۹۰۸- حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، قَالَ الزُّهْرِيُّ: عَنْ سَعِيدٍ وَأَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. وَحَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ ﷺ^(۲) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: إِذَا

^۱ بپوانه: ۲۸۱۱.

^۲ ئیمام بوخاری ئەم فەرمووده یه ی به دوو سه نه د هتانه.

أَقِيَمَتِ الصَّلَاةُ فَلَا تَأْتُوهَا تَسْعَوْنَ، وَأَتُوَهَا مَمْشُونَ عَلَيْكُمُ السَّكِينَةُ، فَمَا أَدْرَكْتُمْ فَصَلُّوا، وَمَا قَاتَكُمُ فَاتَّمُوا.^(۱)

۹۰۸- نه‌بو هورمیره ﷺ ده‌لی: له پیغه‌مبه‌ری خوام ﷺ بیست ده‌یفه‌رموو: ((نه‌گه‌ر قامه‌ت کرا بۆ نوێژ (و نوێژ دابه‌سترا)، نه‌وه به‌په‌له‌ مه‌رۆن بۆ نوێژکردن، به‌لکوو به‌ئاسایی برۆن له‌سه‌رخۆ و ئارام بن، جا نه‌وه‌ی فریا که‌وته‌ن له‌ نوێژمه‌که‌ بیکه‌ن، نه‌وه‌شی فریا نه‌که‌وته‌ن، (دوا‌ی سه‌لامدانه‌وه‌ی ئیمام) خۆتان ته‌واوی بیکه‌ن)).

۹۰۹- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو قُتَيْبَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ -لَا أَعْلَمُهُ إِلَّا عَنْ أَبِيهِ- عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: لَا تَقُومُوا حَتَّى تَرَوْنِي، وَعَلَيْكُمْ السَّكِينَةُ.^(۲)

۹۰۹- عه‌بدولا‌ی کور‌ی نه‌بو هه‌تاده‌ - (ئیمام بو‌خاری ده‌لی:) نه‌وه‌نده‌ی من بزانه‌ له‌ باو‌کیه‌وه‌ ده‌یگه‌رپه‌ته‌وه‌- نه‌ویش له‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه‌ ﷺ که‌ فه‌رموو‌یه‌تی: ((هه‌له‌سته‌ن (بۆ نوێژ) هه‌تا من ده‌بینن، وه‌ له‌سه‌رخۆ و ئارام بن)).

۱۹- بَابُ: لَا يُفَرَّقُ بَيْنَ اثْنَيْنِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

۹۱۰- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ أَبِي ذَيْبٍ، عَنْ سَعِيدِ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ وَدِيعَةَ، عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ اغْتَسَلَ يَوْمَ

^۱ بر‌وانه: ۶۳۶.

^۲ بر‌وانه: ۶۳۷.

الْجُمُعَةِ، وَتَطَهَّرَ بِمَا اسْتَطَاعَ مِنْ طَهْرٍ، ثُمَّ ادَّهَنَ أَوْ مَسَّ مِنْ طِيبٍ، ثُمَّ رَاحَ فَلَمْ يُقَرِّقْ بَيْنَ اثْنَيْنِ، فَصَلَّى مَا كُتِبَ لَهُ، ثُمَّ إِذَا خَرَجَ الْإِمَامُ أَنْصَتَ، غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ الْأُخْرَى.^(۱)

۱۹- باسیک: له رۆژی ههینیدا (مرۆف) دوو کهس له یه کدی جیا نه کاتهوه (و به زۆر برواتو نه یوانیانوه)

۹۱۰- سه لانی فارسی ﷺ ده لێ: پیغه مبه ری خوا ﷺ فهرموویه تی: ((ههر کهس له رۆژی ههینیدا خۆی بشوات، وه چهنده بتوانی خۆی پاکوخواوین بکاتهوه، پاشان پۆن بدات (له سهر و ریشی)، یان بۆنی خوێش له خۆی بدات، پاشان بپروات (بۆ نوێزی ههینی)، وه دوو کهس جیا نه کاتهوه (و له نیوانیاندا دانیشیت)، پاشان نهومندهی بۆی نووسراوه نوێزی سوننهت بکات، پاشان که وتارخوین دهستی به وتار کرد بیدهنگ بی، نهوه خوا له گوناھی نیوان نهوه ههینییه تا ههینی داها تووی خوێش دهبی)).

۲۰- باب: لَا يُقِيمُ الرَّجُلُ أَخَاهُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَيَقْعُدُ فِي مَكَانِهِ

۹۱۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ: أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: سَمِعْتُ نَافِعًا يَقُولُ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يُقِيمَ الرَّجُلُ أَخَاهُ مِنْ مَقْعَدِهِ وَيَجْلِسَ فِيهِ. قُلْتُ لِنَافِعٍ: الْجُمُعَةُ؟ قَالَ: الْجُمُعَةُ وَغَيْرَهَا.^(۲)

^۱ بپروانه: ۸۸۳.

^۲ بپروانه: ۶۲۶۹، ۶۲۷۰.

۲۰- باسیک: له‌ روژنی هه‌ینیدا پیاو براکه‌ی

هه‌لنه‌ستینن و خو‌ی له‌ جیگاکه‌ی دانیشت

۹۱۱- عه‌بدو‌لای کوری عومهر رضی‌الله‌تعالی‌عنہ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر صلی‌الله‌تعالی‌ع‌یه‌و‌آله‌و‌س‌لم‌ هه‌ده‌غه‌ی کردووه‌ پیاو براکه‌ی له‌ شوینی دانیشتنه‌که‌یدا هه‌ستینن، وه‌ خو‌ی له‌ شوینیدا دانیشت، ئینو جو‌رمیج ده‌لی: به‌ نافیع‌م وت: ته‌نها له‌ روژی هه‌ینیدا؟ وتی: له‌ هه‌ینی و روژه‌کانی دیکه‌شدا.

۲۱- بابُ الْأَذَانِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

۹۱۲- حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ: كَانَ النَّدَاءُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ أَوَّلُهُ إِذَا جَلَسَ الْإِمَامُ عَلَى الْمِنْبَرِ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صلی‌الله‌تعالی‌ع‌یه‌و‌آله‌و‌س‌لم‌ وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ رضی‌الله‌تعالی‌عنہما، فَلَمَّا كَانَ عُثْمَانُ رضی‌الله‌تعالی‌عنہ وَكَثُرَ النَّاسُ زَادَ النَّدَاءُ الثَّالِثَ عَلَى الزُّوْرَاءِ ^(۱). قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: الزُّوْرَاءُ: مَوْضِعٌ بِالسُّوقِ بِالْمَدِينَةِ.

۲۱- باسی کاتی بانگدان له‌ روژنی هه‌ینیدا

۹۱۲- سانیبی کوری یه‌زید ده‌لی: کاتی خو‌ی بانگدانی روژی هه‌ینی له‌ سه‌رمتادا له‌ سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ر صلی‌الله‌تعالی‌ع‌یه‌و‌آله‌و‌س‌لم‌ و نه‌بو به‌کر و عومهردا رضی‌الله‌تعالی‌عنہ له‌و کاته‌دا بوو که‌ وتارخوین له‌سه‌ر مینبه‌ر دادنیشت، به‌لام له‌ سه‌رده‌می عوسماندا خه‌لگی زو‌ر بوون، بۆیه‌ بانگی سییه‌می ^(۲) زیاد کرد، (که‌ بانگه‌که‌) له‌سه‌ر زه‌ورا (ده‌درا). نه‌بو عه‌بدو‌لا (ئیمام بوخاری) ده‌لی: زه‌ورا شوینیک بوو له‌ بازاری مه‌دینه.

^۱ بر‌وانه: ۹۱۳، ۹۱۵، ۹۱۶.

^۲ بۆیه‌ به‌ سییه‌م ناوی بردووه‌، چونکه‌ بانگ و قامه‌ق به‌ دوو بانگ داناوه‌، به‌ زیادکراوه‌که‌وه‌ ده‌بیته‌ سییه‌م.

۲۲- بابُ الْمُؤَذِّنِ الْوَاحِدِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

۹۱۳- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ الْمَاجَشُونُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ، أَنَّ الَّذِي رَأَى التَّأْدِينَ الثَّلَاثَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ عُثْمَانُ بْنُ عَفَانَ رضي الله عنه، حِينَ كَثُرَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ، وَلَمْ يَكُنْ لِلنَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم مُؤَذِّنٌ غَيْرَ وَاحِدٍ، وَكَانَ التَّأْدِينُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ حِينَ يَجْلِسُ الْإِمَامُ، يَعْنِي عَلَى الْمِنْبَرِ ^(۱).

۲۲- باسی نوێژی ههینی یهك بانگبێژی ههبووه

۹۱۳- سانیبی کوری یهزید دهگیرتهوه: بێگومان نهو کهسهی بانگدانای سییهمی زیاد کرد له رۆژی ههینیدا، عوسمانی کوری عهفان رضي الله عنه بوو، کاتی خهکی مهدينه زۆر بوون، وه بێغه مبهه صلى الله عليه وسلم تهنها یهك بانگبێژی ههبوو (بۆ نوێژی ههینی)، بانگدانیش له رۆژی ههینی لهو کاتهدا بوو وتارخوین دادهنیشت، واته: لهسهه روانگه.

۲۳- بابُ: يُجِيبُ الْإِمَامُ عَلَى الْمُنْبَرِ إِذَا سَمِعَ النِّدَاءَ

۹۱۴- حَدَّثَنَا ابْنُ مِقَاتٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُثْمَانَ بْنُ سَهْلٍ بْنُ حَنْتِفٍ، عَنْ أَبِي أَمَامَةَ بْنِ سَهْلٍ بْنِ حَنْتِفٍ قَالَ: سَمِعْتُ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ، وَهُوَ جَالِسٌ عَلَى الْمِنْبَرِ، أَدَّنَ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ. قَالَ مُعَاوِيَةُ: اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ. قَالَ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. فَقَالَ مُعَاوِيَةُ: وَأَنَا. فَقَالَ: أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ. فَقَالَ مُعَاوِيَةُ: وَأَنَا. فَلَمَّا أَنْ قَضَى التَّأْدِينَ قَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ، إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم عَلَى هَذَا الْمَجْلِسِ حِينَ أَدَّنَ الْمُؤَذِّنُ، يَقُولُ مَا سَمِعْتُمْ مِنِّي مِنْ مَقَالَتِي ^(۲).

^۱ بېوانه: ۹۱۲.

^۲ بېوانه: ۶۱۲.

۲۳- باسیک: وتارخوین له‌سهر دوانگه

وه‌لامی بانگبێژ ده‌داته‌وه‌ کاتی گویی له‌ بانگ بوو

۹۱۴- سه‌هلی کوری حونه‌یف ده‌لی: گویم له‌موعاویه‌ی کوری ئه‌بو سو‌فیان بوو، له‌ کاتی‌کدا دانیشتبوو له‌سهر دوانگه‌، بانگبێژه‌که‌ بانگی دا وتی: (اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ)، موعاویه‌ش وتی: (اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ)، بانگبێژه‌که‌ وتی: (أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ)، موعاویه‌ش وتی: منیش هه‌مان شایه‌تی دهم، بانگبێژه‌که‌ وتی: (أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ)، موعاویه‌ش وتی: منیش هه‌مان شایه‌تی دهم، جا کاتی بانگبێژه‌که‌ بانگه‌که‌ی ته‌واو کرد، موعاویه‌ وتی: ئه‌ی خه‌لکینه‌ بی‌گومان من خۆم نا له‌م شوینه‌دا له‌ پی‌غه‌مبه‌رم ﷺ بیست، کاتی بانگبێژه‌که‌ بانگی دا ئه‌وه‌ی ده‌فه‌رموو که‌ له‌ منتان بیست وتم (به‌دوای بانگبێژه‌که‌دا).

۲۴- بابُ الْجُلُوسِ عَلَى الْمِنْبَرِ عِنْدَ التَّأْذِينِ

۹۱۵- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، أَنَّ السَّائِبَ بْنَ يَزِيدَ أَخْبَرَهُ، أَنَّ التَّأْذِينَ الثَّانِيَّ يَوْمَ الْجُمُعَةِ أَمَرَ بِهِ عُمَانُ حِينَ كَثُرَ أَهْلُ الْمَسْجِدِ، وَكَانَ التَّأْذِينَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ حِينَ يَجْلِسُ الْإِمَامُ^(۱).

۲۴- دانیشتنی (پیشنوێژ) له‌سهر مینبه‌ر له‌ کاتی بانگدان (سوننه‌ته‌)

۹۱۵- سانیبی کوری یه‌زید ده‌لی: بانگدانی دووهمی رۆژی هه‌ینی که‌ عوسمان ؓ فه‌رمانی کرد بدری، کاتی‌ک بوو خه‌لکی مرگه‌وت زۆر بوون، وه‌ بانگدانه‌که‌ی رۆژی هه‌ینی له‌ کاتی‌کدا بوو که‌ پیشنوێژ (له‌سهر دوانگه‌) داده‌نیشت.

^۱ ب‌روانه: ۹۱۲.

امْرَأَةً قَدْ سَمَّاهَا سَهْلًا: «مُرِي غُلَامَكَ النَّجَّارَ أَنْ يَعْمَلَ لِي أَعْوَادًا أَجْلِسُ عَلَيْهَا إِذَا كَلَّمْتُ النَّاسَ. فَأَمَرْتُهُ، فَعَمِلَهَا مِنْ طَرَفَاءِ الْغَابَةِ ثُمَّ جَاءَ بِهَا، فَأَرْسَلْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَأَمَرَ بِهَا فَوَضَعَتْ هَا هُنَا، ثُمَّ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَلَّى عَلَيْهَا، وَكَبَّرَ وَهُوَ عَلَيْهَا، ثُمَّ رَكَعَ وَهُوَ عَلَيْهَا، ثُمَّ نَزَلَ الْفَهْقَرَى فَسَجَدَ فِي أَصْلِ الْمِنْبَرِ، ثُمَّ عَادَ، فَلَمَّا قَرَعَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّمَا صَنَعْتُ هَذَا لِتَأْتُمُّوا وَلِتَعْلَمُوا صَلَاتِي».^(۱)

۲۶- باسی (په‌وایه‌تی) وتاردان له‌سه‌ر دوانگه

ئهنه‌س ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌سه‌ر دوانگه وتاری دا.

۹۱۷- نه‌بو حازیمی کورێ دینار ده‌گیریته‌وه که چه‌ند که‌سیک هاتن بو‌ لای سه‌هلی کورێ سه‌عدی ساعیدی ﷺ، ده‌مه‌قائینیان بوو که داری دوانگه‌که (ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ) له‌ چی بوو، جا له‌و بارمه‌یه‌وه پرسیاریان لی کرد؟ نه‌ویش وتی: سویند به‌ خوا بیگومان من دزمانم دوانگه‌که له‌ چی بوو، وه‌ بیگومان بینیم له‌ یه‌که‌م رۆژه‌وه‌ دانرا، وه‌ یه‌که‌م رۆژ که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌سه‌ری دانیشت (ناماده‌ بووم)، پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ناردی بو‌ لای فلانه‌ نافرمت -نافرمتیک بوو که سه‌هل ناوه‌که‌ی برد-، پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((فه‌رمان بکه‌ به‌ غولامه‌ دارتاشه‌که‌ت له‌ چه‌ند داریک دوانگه‌یه‌که‌م بو‌ دروست بکات، بو‌ نه‌وه‌ی کاتی وتار ده‌ده‌م بو‌ خه‌لک له‌سه‌ری دابنیشم))، نافرته‌که‌ش فه‌رمانی کرد به‌ غولامه‌که‌ی، نه‌ویش له‌ (طَرَفَاءِ الْغَابَةِ)^(۲) دروستی کرد، پاشان دوانگه‌که‌ی هینا، جا نافرته‌که‌

^۱ بر‌وانه: ۳۷۷.

^۲ طَرَفَاءِ: جو‌ره‌ داریکی بیابانه‌. الْغَابَةِ: شو‌تینیکه‌ له‌ عه‌والی مه‌دینه، که‌ نه‌و کاته‌ له‌ ده‌ره‌وه‌ی مه‌دینه بوو، تیتسا به‌شیکه‌ له‌ مه‌دینه، ماناکه‌ی به‌م جو‌ره‌ی لی دیت: له‌ داریکی بیابانی دوانگه‌که‌ی دروست کرد، نه‌و داره‌ له‌ شو‌تینیک هه‌بوو که‌ ناوی غابه‌ بوو له‌ عه‌والی مه‌دینه.

که‌سیکی نارد بو خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ (که دوانگه‌که ته‌واو بووه)، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمانی کرد، (هینرا و) ئا له‌ویدا دانرا، پاشان پیغه‌مبه‌رم ﷺ بی‌نی نوێزی له‌سه‌ر کرد، وه‌ الله اکبری کرد له‌سه‌ری، پاشان کړنووشی برد و هه‌ر له‌سه‌ری بوو، پاشان به‌ پشتا گه‌رایه‌ دواوه و دابه‌زی، له‌سه‌ر زه‌وی له‌بنی دوانگه‌که‌دا سوژده‌ی برد، پاشان گه‌رایه‌وه (شوینی خۆی له‌سه‌ر دوانگه‌که)، جا که له‌ نوێزه‌که‌ بۆیه‌وه، رووی له‌ خه‌لکه‌که‌ کرد و فه‌رمووی: ((ئه‌ی خه‌لکینه‌! بی‌گومان بۆیه‌ نه‌مه‌م کرد تا په‌یره‌ویم لی بکه‌ن، وه‌ شیوه‌ی نوێزکردنی من بزانن)).

۹۱۸- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ أَنَسٍ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: كَانَ جِدْعٌ يَقُومُ إِلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ، فَلَمَّا وُضِعَ لَهُ الْمُنْبَرُ سَمِعْنَا لِلْجِدْعِ مِثْلَ أَصْوَاتِ الْعِشَارِ، حَتَّى نَزَلَ النَّبِيُّ ﷺ فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَيْهِ. قَالَ سُلَيْمَانُ: عَنْ يَحْيَى، أَخْبَرَنِي حَفْصُ بْنُ عُبَيْدٍ اللَّهِ بْنُ أَنَسٍ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرًا^(۱).

۹۱۸- جابیری کوری عه‌بدوڵا ﷺ ده‌گێڕێته‌وه‌ که‌ بنه‌ دارخورمایه‌ك هه‌بوو پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌لایدا ده‌وه‌ستا و پالی پێوه‌ دهما، جا کاتی دوانگه‌یان بو‌ دانا (و له‌سه‌ری وتاری دما)، ئه‌و بنه‌ دارخورمایه‌ ده‌نگیکی لیوه‌ ده‌هات، وه‌ك قۆره‌ی وشتری ئاوس (بێده‌نگ نه‌ده‌بوو)، هه‌تا پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌سه‌ر دوانگه‌که‌ دابه‌زی و ده‌ستی خسته‌ سه‌ری (جا بێده‌نگ بوو). (ئه‌م وته‌ی جابیر به‌م ڕێگه‌یه‌ش گێڕدراوه‌ته‌وه‌): سوله‌یمان له‌ یه‌حیاوه‌ ده‌گێڕێته‌وه‌ ده‌لی: حه‌فصی کوری عوبه‌یدوڵای کوری ئه‌نه‌س بۆی گێڕامه‌وه‌ که‌ ئه‌و (ئه‌م فه‌رموودمیه‌ی) له‌ جابیر بیستوه‌.

^۱ بر‌وانه‌: ۴۴۹.

۹۱۹- حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَخْطُبُ عَلَى الْمِنْبَرِ فَقَالَ: «مَنْ جَاءَ إِلَى الْجُمُعَةِ فَلْيَغْتَسِلْ».^(۱)

۹۱۹- سالیم له (عه‌بدولای) باوکیه‌وه ﷺ ده‌گیرێته‌وه ده‌لی: گویم له پیغه‌مبهر ﷺ بوو له‌سه‌ر دوانگه‌ و تارێ دهما و فه‌رمووی: ((هه‌ر که‌س هات بو نوێزی هه‌ینی، با خوی بشوات)).

۲۷- بَابُ الْخُطْبَةِ قَائِمًا

وَقَالَ أَنَسُ: بَيْنَا النَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ قَائِمًا.
۹۲۰- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ قَالَ: حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ﷺ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ قَائِمًا، ثُمَّ يَقْعُدُ، ثُمَّ يَقُومُ، كَمَا تَفْعَلُونَ الْآنَ.^(۲)

۲۷- باسی وتاردان به‌پیوه^(۳)

ئه‌نه‌س ﷺ ده‌لی: له کاتی‌که‌دا پیغه‌مبهر ﷺ به‌پیوه‌ وه‌ستا‌بوو وتاری دهما.
۹۲۰- عه‌بدولای کورێ عومه‌ر ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبهر ﷺ به‌پیوه‌ ده‌وستا وتاری دهما، پاشان داده‌نیشت، ئینجا هه‌له‌ده‌سایه‌وه به‌و شیوه‌ی ئیستا ئیوه‌ وتار دهمه‌ن.

^۱ ب‌روانه: ۸۷۷.

^۲ ب‌روانه: ۹۲۸.

^۳ واته: ده‌بی وتارخوێن له کاتی وتارداندا به‌پیوه‌ راوه‌ستی و نابێ دابنیشیت، مه‌گه‌ر نه‌توانیت و عوزرێکی هه‌بیت. إرشاد الساري: ۵۹۲/۲.

۲۸- باب: یَسْتَقْبِلُ الْإِمَامُ الْقَوْمَ وَاسْتَقْبَالَ النَّاسِ الْإِمَامُ إِذَا خُطِبَ

وَاسْتَقْبَلَ ابْنُ عُمَرَ وَأَنَسُ الْإِمَامَ.

۹۲۱- حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ هِلَالِ بْنِ أَبِي مَيْمُونَةَ، حَدَّثَنَا عَطَاءُ بْنُ يَسَارٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ قَالَ: إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ جَلَسَ ذَاتَ يَوْمٍ عَلَى الْمِنْبَرِ وَجَلَسْنَا حَوْلَهُ^(۱).

۲۸- باسیک: پێشنوێژ روو ده‌کاته خه‌لکه‌که،

خه‌لکه‌که‌ش روویان له پێشنوێژه کاتی و تار ده‌دات

عمه‌بدولای کوری عومه‌ر و ئه‌نه‌س ﷺ روویان ده‌کرده پێشنوێژ (کاتی و تاردان).
۹۲۱- ئه‌بو سه‌عه‌یدی خودری ﷺ ده‌گێڕێته‌وه که پێغه‌مبه‌ر ﷺ روژیکیان له‌سه‌ر دووانگه‌ دانیشت، ئێمه‌ش به‌ چوارده‌وریدا دانیشتین.

۲۹- بابُ مَنْ قَالَ فِي الْخُطْبَةِ بَعْدَ الثَّنَاءِ: أَمَّا بَعْدُ

رَوَاهُ عِكْرِمَةُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

۹۲۲- وَقَالَ مَحْمُودٌ: حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ قَالَ: أَخْبَرَنِي فَاطِمَةُ بِنْتُ الْمُنْذِرِ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ قَالَتْ: دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وَالنَّاسُ يُصَلُّونَ قُلْتُ: مَا شَأْنُ النَّاسِ؟ فَأَشَارَتْ بِرَأْسِهَا إِلَى السَّمَاءِ. فَقُلْتُ: آيَةُ؟ فَأَشَارَتْ بِرَأْسِهَا أَيْ نَعَمْ. قَالَتْ: فَأَطَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ جِدًّا حَتَّى تَجَلَّانِي الْعَشْيُ وَإِلَى جَنْبِي قِرْبَةُ فِيهَا مَاءٌ، فَفَتَحَتْهَا فَجَعَلْتُ أَصْبُ مِنْهَا عَلَى رَأْسِي، فَأَنْصَرَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَدْ تَجَلَّتِ الشَّمْسُ، فَخَطَبَ

^۱ بېروانه: ۱۴۶۵، ۲۸۴۲، ۷۴۲۷.

النَّاسَ، وَحَمِدَ اللَّهُ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ: «أَمَّا بَعْدُ...» قَالَتْ وَلَغِطَ نِسْوَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَاكْتَفَتْ إِلَيْهِنَّ لَأَسْكُنَهُنَّ فَقُلْتُ لِعَائِشَةَ: مَا قَالَ؟ قَالَتْ: قَالَ: «مَا مِنْ شَيْءٍ لَمْ أَكُنْ أُرِيدُهُ إِلَّا قَدْ رَأَيْتُهُ فِي مَقَامِي هَذَا حَتَّى الْجَنَّةَ وَالنَّارَ، وَإِنَّهُ قَدْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّكُمْ تَفْتَنُونَ فِي الْقُبُورِ مِثْلَ -أَوْ قَرِيبَ مِنْ- فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ، يُؤْتَى أَحَدُكُمْ، فَيَقَالُ لَهُ: مَا عَلِمَكَ بِهَذَا الرَّجُلِ؟ فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ -أَوْ قَالَ: الْمُؤَقِّنُ- شَكَ هِشَامٌ- فَيَقُولُ هُوَ رَسُولُ اللَّهِ، هُوَ مُحَمَّدٌ ﷺ جَاءَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى فَأَمَّا وَاجِبْنَا وَاتَّبَعْنَا وَصَدَقْنَا. فَيَقَالُ لَهُ: نَمْ صَالِحًا، قَدْ كُنَّا نَعْلَمُ إِنْ كُنْتَ لَتُؤْمِنُ بِهِ. وَأَمَّا الْمُنَافِقُ -أَوْ قَالَ: الْمُزْتَابُ- شَكَ هِشَامٌ- فَيَقَالُ لَهُ: مَا عَلِمَكَ بِهَذَا الرَّجُلِ؟ فَيَقُولُ: لَا أَدْرِي، سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ شَيْئًا فَقُلْتُهُ.. قَالَ هِشَامٌ: فَلَقَدْ قَالَتْ لِي قَاطِمَةُ: فَأَوْعَيْتُهُ، غَيْرَ أَنَّهَا ذَكَرَتْ مَا يُعْلَظُ عَلَيْهِ^(۱).

۲۹- باسی ئهوهی له وتاردا پاش

سوپاس و ستایشی خوا بلای: جا دواى ئهوه دهلیم

ئهم فهرمودهمیه عیکریمه گپراویهتهوه له عهبدولای کورێ عهباسهوه ﷺ،
ئهویش له پیغهمبهرهوه ﷺ.

۹۲۲- ئهسمائی کچی ئهبو بهکر ﷺ دهلی: رویشتم بو لای عایشه ﷺ، لهو کاتهدا خه لکی نوێزیان دهکرد وتم: ئهوه خه لکی جییانه (بوچی نوێژ دهکهن)؟ عایشه به سهری ئاماژهی بو ئاسمان کرد، منیش وتم: (ئهم خورگیرانه) نیشانهیهکه (بو ترساندن)؟ عایشهش به سهری ئاماژهی کرد وتی: بهلی، ئهسماو دهلی؛ پیغهمبهری خوا ﷺ زور درێزهی به نوێژهکهی دا، نزیك بوو لههوش خۆم بچم، له تهنیشتمهوه گۆزمیهکی لی بوو ئاوی تیدا بوو، منیش دهمهکهیم کردهوه لیهوه دهستم کرد به ئاوکردن به سهرمدا، جا پیغهمبهری خوا ﷺ له نوێژهکه

^۱ بروانه: ۸۶.

بۆیەوه، لەو کاتەدا خۆریش بەدەرکەوت، جا پێغەمبەر ﷺ وتاری دا بۆ خەلکی، سوپاسی خوای کرد بەجۆرێک شایستەیی خواپە، پاشان فەرمووی: ((جا دواى ئەو دەلێم:)) ئەسماو دەلێ: جا چەند ئافرەتێکی ئەنصارى دەنگەدەنگیکیان دەست پێ کرد، منیش پڕۆشتمە لایان تا بێدەنگیان بکەم، بە عایشەم وت: چى فەرموو؟ وتی: فەرمووی: ((ئەوێ کە نیشانم نەدرابوو نیشانم درا، بینیم لەم شوێنەدا کە وەستاوم هەتا بەهەشت و دۆزەخیش، وە بێگومان نیگام بۆ کرا، کە بێگومان ئێو لەنیو گۆرەکانتاندا تاقى دەکرێنەو وەك بەلا و تاقیکردنەوێ دەجالە کوێرەکە یا نزیک لەو، دینە لای هەر کام لە ئێو و پێی دەلێن: دەربارەى ئەو پیاوێ چ زانیارییەکت هەیە؟ جا ئەو کەسەى ئیماندارە یان فەرمووی باوەرى پتەوی هەیە، هیشام گومانی بردوو (کە یەکیکە لە پراویەکانى فەرموودەکە). دەلێ: ئەو پیاوێ نێردراوی خواپە ئەو - موخەممەدە ئایینی پڕۆشن و پێنمایى بۆ هێنابووین، ئێمەش باوەرمان پێ هێنا و وەلامى بانگەوازەکەیمان دایەوه، وە شوێنى کەوتین و بە راستمان زانی، ئینجا پێی دەوتری: دە بخەوه بەخۆشی، بێگومان ئێمە دەمانزانی کە بەراستی تۆ باوەرى پێ دینی، بەلام ئەو کەسەى کە دووروو یان لە گومانداپە، هیشام گومانی بردوو- پێی دەوتری: دەربارەى ئەو پیاوێ موخەممەد ﷺ چى دەزانی؟ ئەویش دەلێ: هیچ نازانە! (ئەو نەبی) گویم لى بوو خەلک دەربارەى ئەو شتیکیان دەوت، منیش دەموت:))، هیشام دەلێ: جا بەراستی فاتیمە (ی گچی موزیر) ئەم فەرموودمەى بۆ باس کردم، منیش لەبەرم کرد و هەلمگرت، جگە لەوێ وتی: (کە پەيوەندى بە سزای دوورپووانەوه هەبوو، من بە درێژی لەبەرم نەکردوو، کورتەکەى ئەومیه:)) لە سزای دۆزەخدا وتەى زبیری پێ دەوتری^(۱).

^۱ بروانه: الکوثر الجارى فى رياض أحاديث البخاري: ۴۲/۳.

۹۲۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ جَرِيرِ بْنِ حَازِمٍ قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ يَقُولُ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ تَغْلِبٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَتَى بِمَالٍ أَوْ سَبِيٍّ فَقَسَمَهُ، فَأَعْطَى رَجُلًا وَتَرَكَ رَجُلًا، فَبَلَغَهُ أَنَّ الَّذِينَ تَرَكَ عَتَبُوا، فَحَمِدَ اللَّهُ ثُمَّ أَتَنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: «أَمَّا بَعْدُ، فَوَاللَّهِ إِنِّي لَأُعْطِي الرَّجُلَ، وَأَدْعُ الرَّجُلَ، وَالَّذِي أَدْعُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الَّذِي أُعْطِي وَلَكِنْ أُعْطِي أَقْوَامًا لِمَا أَرَى فِي قُلُوبِهِمْ مِنَ الْجَزَعِ وَالْهَلَعِ، وَأَكِلُ أَقْوَامًا إِلَى مَا جَعَلَ اللَّهُ فِي قُلُوبِهِمْ مِنَ الْغِنَى وَالْخَيْرِ، فِيهِمْ عَمْرُو بْنُ تَغْلِبٍ». قَوَّالَهُ مَا أَحَبُّ أَنْ لِي بِكَلِمَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حُمْرَ النَّعَمِ. تَابَعَهُ يُونُسُ^(۱).

۹۲۳- عه‌مری کورێ ته‌غلیب ﷺ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌ندی مال و سامان یان ژن و مندالی به‌دی‌لگیراویان بو‌ هینا، نه‌ویش دابه‌شی کرد، جا به‌شی که‌سانیکی دا و که‌سانیکی بی‌به‌ش کرد، ئینجا پی‌ی که‌شیته‌وه نه‌وانه‌ی که به‌شی نه‌دابوون گله‌ییان کردبوو، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ (له‌سه‌ر مینه‌به‌ر) سوپاسی خوا کرد، پاشان ستایشی کرد، پاشان فه‌رمووی: ((ئینجا دوا‌ی نه‌وه سویند به‌ خوا دلتیا بن من به‌شی که‌سیک مال و سامان دهم، که‌سیکیش بی‌به‌ش ده‌که‌م، نه‌وه که‌سه‌یان لام خوشه‌ویسته‌ره که به‌شی نادم له‌وه‌یان که به‌شی دهم، به‌لام به‌شی که‌سانیک دهم چونکه دمبینم دلیان دانه‌مه‌زراوه و هه‌له‌به‌ه‌له‌پییه‌تی، وه که‌سانیکیش ده‌سپێرم به‌وه ده‌وله‌مه‌ندی و چاکه‌ی که خوا له دلیاندا دروستی کردووه، له‌وانه عه‌مری کورێ ته‌غلیب))، عه‌مر ده‌لی: سویند به‌ خوا نه‌وه فه‌رمووده‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ به‌لامه‌وه له‌ پێدانی و شتری سوور خوشه‌ویسته‌ر بوو. یونس‌یش نه‌م فه‌رموودیه‌ی گیراومه‌وه و پالپستی گیرانه‌وه‌که‌ی جهریری کورێ حازیم ده‌کات.

^۱ بر‌وانه: ۳۱۴۵، ۷۰۳۵.

۹۲۴- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ، أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ ذَاتَ لَيْلَةٍ مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ، فَصَلَّى فِي الْمَسْجِدِ، فَصَلَّى رَجُلًا بِصَلَاتِهِ، فَأَصْبَحَ النَّاسُ فَتَحَدَّثُوا، فَاجْتَمَعَ أَكْثَرُ مِنْهُمْ فَصَلُّوا مَعَهُ، فَأَصْبَحَ النَّاسُ فَتَحَدَّثُوا، فَكَثُرَ أَهْلُ الْمَسْجِدِ مِنَ اللَّيْلَةِ الثَّالِثَةِ، فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَصَلُّوا بِصَلَاتِهِ، فَلَمَّا كَانَتِ اللَّيْلَةُ الرَّابِعَةُ عَجَزَ الْمَسْجِدُ عَنْ أَهْلِهِ حَتَّى خَرَجَ لِصَلَاةِ الصُّبْحِ، فَلَمَّا قَضَى الْفَجْرَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ، فَتَشَهَّدَ ثُمَّ قَالَ: «أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّهُ لَمْ يَخَفْ عَلَيَّ مَكَانُكُمْ، لَكِنِّي خَشِيتُ أَنْ تُفْرَضَ عَلَيْكُمْ فَتَعْجِزُوا عَنْهَا.. تَابَعَهُ يُؤُسُّ»^(۱).

۹۲۴- عوروه ده‌لی: عایشه ؓ، بۆی گێڕایه‌وه که پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ شه‌ویک له‌ نیوهراس‌تی شه‌ودا له‌ مال‌ رۆیشته‌ دهره‌وه، له‌ مزگه‌وت نوێزی کرد، جا که‌سانێک له‌دوايه‌وه کردیان به‌ جه‌ماعه‌ت و له‌گه‌لی نوێزیان کرد، جا که‌ خه‌لک رۆژیان لی بۆیه‌وه باسیان کرد، جا (بۆ شه‌وی داهاتوو) خه‌لکی زیاتر له‌وان کۆ بوونه‌وه له‌گه‌ل پێغه‌مبه‌ردا ﷺ نوێزیان کرد، ئینجا خه‌لک رۆژیان کرده‌وه بۆ خه‌لکیان باس کرد، ئینجا بۆ شه‌وی سێیه‌م خه‌لکی مزگه‌وت زۆر بوون، ئینجا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هات و پێشنوێزی بۆ کردن و خه‌لک له‌گه‌لی نوێزیان کردن جا که‌ شه‌وی چوارهم هات، مزگه‌وت خه‌لکه‌که‌ی نه‌ده‌گرت و جێیان نه‌دمبۆیه‌وه، (پێغه‌مبه‌ر ﷺ نه‌هات) هه‌تا هات بۆ نوێزی به‌یانی، جا که‌ نوێزی به‌یانی ته‌واو کرد ر‌ووی کرده‌ خه‌لکه‌که‌، شایه‌تومان‌ی هێنا و پاشان فه‌رمووی: ((جا دوا‌ی نه‌وه، بێگومان ناماد‌مبوونتان له‌ مزگه‌وت له‌ من شاره‌وه نه‌بوو، به‌لام ترسام نه‌و شه‌ونوێزه‌ فه‌رز بێی له‌سه‌رتان و ئیوه‌ش نه‌توانن بیکه‌ن)). یونس‌یش ئه‌م فه‌رموودمیه‌ی گێراومه‌وه و پالپشتی گێرانه‌وه‌که‌ی عوقه‌یل له‌ ئیبنو شیه‌ابه‌وه ده‌کات.

^۱ بروانه: ۷۲۹.

۹۲۵- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَامَ عَشِيَّةَ بَعْدَ الصَّلَاةِ، فَتَشَهَّدَ وَأَثْنَى عَلَى اللَّهِ مِمَّا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ: «أَمَّا بَعْدُ.. تَابَعَهُ أَبُو مُعَاوِيَةَ وَأَبُو أُسَامَةَ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «أَمَّا بَعْدُ.. تَابَعَهُ الْعَدَنِيُّ، عَنْ سُفْيَانَ فِي: «أَمَّا بَعْدُ»^(۱).

۹۲۵- زوهری ده‌لی: عوروه بو‌ی گێڕامه‌وه وتی: ئه‌بو حومه‌یدی ساعیدی ﷺ بو‌ی گێڕامه‌وه که پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئیوارمه‌ک پاش نوێژ هه‌ستایه سه‌ر پێ، شایه‌تومانی هێنا و سوپاس و ستایشی خوای کرد به‌و شیومه‌ی شیای خوا بی، پاشان فه‌رمووی: ((پاش ئه‌مه)). ئه‌بو موعاویه و ئه‌بو ئوسامه له هه‌شامه‌وه گێڕاویانه‌ته‌وه، ئه‌ویش له باوکیه‌وه، ئه‌ویش له ئه‌بو حومه‌یدی ساعیدییه‌وه، له پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ گێڕاویانه‌ته‌وه که فه‌رمووی: ((جا پاش ئه‌مه))، پالپشتی گێڕانه‌وه‌که‌ی زوهری ده‌کن. وه له‌و بڕگه‌یه‌دا ((له‌پاش ئه‌مه)) گێڕانه‌وه‌ی عه‌دمنی له سوفیانه‌وه پالپشتی گێڕانه‌وه‌که‌ی زوهری ده‌کات.

۹۲۶- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُسَيْنٍ، عَنِ الْمُسَوَّرِ بْنِ مَخْرَمَةَ قَالَ: قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَسَمِعْتُهُ حِينَ تَشَهَّدُ يَقُولُ: «أَمَّا بَعْدُ.. تَابَعَهُ الزُّبَيْدِيُّ، عَنِ الزُّهْرِيِّ»^(۲).

۹۲۶- میسوه‌ری کوری مه‌خرمه‌ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌ستایه سه‌ر پێ و (وتاری دا)، گویم لی بوو کاتی شایه‌تومانی، ده‌یفه‌رموو: ((جا پاش ئه‌مه)). زوبه‌یدی له زوهریه‌وه به‌ رێگه‌یه‌کی دیکه ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌ی گێڕاوه‌ته‌وه، که پالپشتی گێڕانه‌وه‌که‌ی شوعه‌یب ده‌کات.

^۱ بڕوانه: ۱۵۰۰، ۲۵۹۷، ۶۶۳۶، ۶۹۷۹، ۷۱۷۴، ۷۱۹۷.

^۲ بڕوانه: ۳۱۱۰، ۳۷۱۴، ۳۷۲۹، ۳۷۶۷، ۵۲۳۰، ۵۲۷۸.

۹۲۷- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبَانَ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ الْعَسِيلِ قَالَ: حَدَّثَنَا عِكْرَمَةُ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: صَعِدَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم الْمِنْبَرَ، وَكَانَ آخِرَ مَجْلِسٍ جَلَسَهُ مُتَعَطِّفًا مِلْحَفَةً عَلَى مَنْكِبَيْهِ، قَدْ عَصَبَ رَأْسَهُ بِعَصَابَةٍ دَسَمَةٍ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ إِلَيَّ.. فَتَأَبُّوا إِلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ هَذَا الْحَيَّ مِنَ الْأَنْصَارِ يَقْلُونَ، وَيَكْثُرُ النَّاسُ، فَمَنْ وَلِيَ شَيْئًا مِنْ أُمَّةٍ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وسلم فَاسْتَطَاعَ أَنْ يَضُرَّ فِيهِ أَحَدًا أَوْ يَنْفَعَ فِيهِ أَحَدًا، فَلْيَقْبَلْ مِنْ مُحْسِنِهِمْ، وَيَتَجَاوَزْ عَنْ مُسِيئِهِمْ.^(۱)

۹۲۷- عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس رضي الله عنه ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وسلم ڕۆیشته‌ سه‌ر دوانگه‌، که‌ کو‌تا جاری بوو بر‌وا‌ته‌ سه‌ر دوانگه‌، قوما‌شیک‌ی وه‌ک پالتۆ دابوو به‌سه‌ر شانیدا و له‌ خۆی ئالاندبوو، می‌زهریک‌ی ڕه‌شی^(۲) پێ‌ج‌ابوو به‌ سه‌ریه‌وه‌، جا سوپاس و ستاییشی خ‌وای کرد، پاشان فه‌رمووی: ((ئه‌ی خه‌لک‌ینه‌! نزیک‌ بنه‌وه‌ لێم))، ئه‌وانیش له‌ چ‌وارده‌وری کۆ بوونه‌وه‌، پاشان فه‌رمووی: ((له‌ پاش ئه‌مه‌ بێ‌گومان ئا ئه‌م خه‌لکه‌ که‌ ناویان ئه‌نصاره‌ که‌م ده‌بنه‌وه‌، به‌لام خه‌لکی دیکه‌ زۆر ده‌بن، جا هه‌ر که‌س هه‌ر شتیکی له‌ کاروباری ئومه‌ته‌ی موحه‌مه‌د صلى الله عليه وسلم که‌وته‌ ده‌ست و ده‌یتوانی زیان به‌ که‌سی بگه‌یه‌نی، یان سوود و که‌لک‌ به‌ که‌سی بگه‌یه‌نی له‌و کاره‌دا، ئه‌وه‌ با چ‌اکه‌ی چ‌اکیان وه‌ربگرێ و چ‌او‌پۆشی له‌ خ‌رابیان بکات)).

۳۰- بَابُ الْقَعْدَةِ بَيْنَ الْخُطْبَتَيْنِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

۹۲۸- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ الْمُقْصِلِ قَالَ: حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يَخْطُبُ خُطْبَتَيْنِ يَقْعُدُ بَيْنَهُمَا^(۳).

^۱ بر‌وا‌نه: ۳۶۲۸، ۳۸۰۰.

^۲ بَعْصَابَةٍ دَسَمَةٍ: به‌دوو جو‌ری دیکه‌ مانا کراوه‌: می‌زهره‌یه‌کی ره‌نگ زه‌یتی، یان می‌زهره‌یه‌کی ره‌نگ گۆراو به‌ بۆنی خ‌وش.

^۳ بر‌وا‌نه: ۹۲۰.

۳۰- باسی (حوکمی) دانیشتن له نیوان دوو وتاره‌که‌ی

روژی هه‌ینیدا

۹۲۸- نافع له عه‌بدوڵاوه ده‌گیرێته‌وه که پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ (له روژی هه‌ینیدا) دوو وتاری ده‌دا، له نیوانیاندا داده‌نیشت.

۳۱- بابُ الاسْتِمَاعِ إِلَى الْخُطْبَةِ

۹۲۹- حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْأَعْرَبِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ، وَقَفَتِ الْمَلَائِكَةُ عَلَى بَابِ الْمَسْجِدِ يَكْتُبُونَ الْأَوَّلَ فَلِلْأَوَّلِ، وَمَثَلُ الْمُهْجَرِ كَمَثَلِ الَّذِي يُهْدَى بَدَنَةً، ثُمَّ كَالَّذِي يُهْدَى بَقَرَةً، ثُمَّ كَبْشًا، ثُمَّ دَجَاجَةً، ثُمَّ بَيْضَةً، فَإِذَا خَرَجَ الْإِمَامُ طَوَّأَ صُحَفَهُمْ، وَيَسْتَمِعُونَ الذِّكْرَ.^(۱)

۳۱- باسی گوێگرتن له وتاری هه‌ینی

۹۲۹- ئەبو هورەیره رضی اللہ عنہ ده‌ئێ: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((نه‌گه‌ر روژی هه‌ینی بوو، فریشته‌کان له‌به‌ر دەرگای مرگه‌وتدا ده‌هه‌ستن، ناوی (نوێژکه‌ره‌کان) ده‌نووسن یه‌که‌م ئه‌وه‌ی دوا یه‌که‌م (به‌پێی ریزه‌بندی ئه‌وه‌ی کامیان زووتر هات‌بێت)، وه‌ نموونه‌ی ئه‌وه‌ی زووتر دێت بۆ نوێژی هه‌ینی، وه‌ك ئه‌و كه‌سه‌ وایه‌ وشترێکی كرديی به‌ خێر، دواتر وه‌ك ئه‌وه‌ وایه‌ مانگایه‌کی به‌خشییی، دواتر وه‌ك ئه‌وه‌ وایه‌ به‌رانیکی به‌خشییی، دواتر وه‌ك ئه‌وه‌ وایه‌ مریشکیکی به‌خشییی، دواتر وه‌ك ئه‌وه‌ وایه‌ هێلكه‌یه‌کی به‌خشییی، جا كه‌ وتارخوێن رویشه‌ سه‌ر دوانگه‌، فریشته‌كان ده‌فته‌ره‌كانیان ده‌پێچنه‌وه‌ و گوێ له‌ وتاره‌كه‌ ده‌گرن)).

^۱ بروانه: ۳۲۱۱.

۳۲- باب: إِذَا رَأَى الْإِمَامُ رَجُلًا جَاءَ وَهُوَ يَخْطُبُ أَمْرَهُ أَنْ يُصَلِّيَ رَكَعَتَيْنِ

۹۳۰- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ وَالنَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ النَّاسَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فَقَالَ: «أَصَلَّيْتُمَا فَلَا؟» قَالَ لَا. قَالَ: «فَمَ قَارَعُ؟»^(۱).

۳۲- باسیک: ئەگەر ئیمام له کاتیگدا وتاری ده‌دا که‌سیکی بینی هات، فه‌رمانی پێ بکات که دوو رکات نوێژی سوننه‌ت بکات

۹۳۰- جابیری کوری عه‌بدوللا ﷺ ده‌لی: پیاویک هاته مزگه‌وت له کاتیگدا پێغه‌مبه‌ر ﷺ وتاری ده‌دا بۆ خه‌لکی له رۆژی هه‌ینی‌دا، فه‌رمووی: ((هه‌لان که‌س نوێژ ی سوننه‌ت کردووه؟)) وتی: نه‌خێر، فه‌رمووی: ((هه‌سته (دوو رکات) نوێژ بکه)).

۳۳- باب: مَنْ جَاءَ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ صَلَّي رَكَعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ

۹۳۱- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو، سَمِعَ جَابِرًا قَالَ: دَخَلَ رَجُلٌ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَالنَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ، فَقَالَ: «أَصَلَّيْتَ؟» قَالَ لَا. قَالَ: «فَصَلِّ رَكَعَتَيْنِ»^(۲).

۳۳- باسی ئەگەر له کاتیگدا پێشنوێژ وتاری ده‌دا

که‌سیک هات دوو رکات نوێژی کورت بکات

۹۳۱- عه‌مر ده‌لی: له جابیرم بیست ﷺ وتی: له رۆژی هه‌ینی‌دا پیاویک هاته مزگه‌وت، له‌و کاته‌دا پێغه‌مبه‌ر ﷺ وتاری ده‌دا، فه‌رمووی به‌ پیاوه‌که: ((نوێژت کردووه؟)) وتی: نه‌خێر، فه‌رمووی: ((که‌واته دوو رکات نوێژ بکه)).

^۱ ب‌روانه: ۹۳۱، ۱۱۶۶.

^۲ ب‌روانه: ۹۳۰.

۳۴- بابُ رَفْعِ الْيَدَيْنِ فِي الْخُطْبَةِ

۹۳۲- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ أَنَسٍ. وَعَنْ يُونُسَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: بَيْنَمَا النَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِذْ قَامَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلَكَ الْكُرَاعُ، وَهَلَكَ الشَّاءُ، فَأَدْعُ اللَّهَ أَنْ يَسْقِيَنَا. فَمَدَّ يَدَيْهِ وَدَعَا^(۱).

۳۴- باسی به‌رزکردنه‌وه‌ی هه‌ردوو ده‌ست له وتارداندا

۹۳۲- ئه‌نه‌س ﷺ ده‌ئێ: له‌کاتی‌که‌دا پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ رۆژی هه‌ینی‌دا وتاری دهم‌دا، له‌په‌ر کابرایه‌ک هه‌ستا و وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ولاخ (ئه‌سه‌پ) و مه‌رومالات هه‌موو مردن و تیا چوون، ده‌ی داوا و نزا بکه‌ لای خوا بارانمان بۆ ببارین، جا پێغه‌مبه‌ریش ﷺ هه‌ر دوو ده‌ستی به‌رز کرده‌وه و دوعای کرد (خوایه‌ بارانیان بۆ ببارینی).

۳۵- بابُ الْإِسْتِسْقَاءِ فِي الْخُطْبَةِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

۹۳۳- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ قَالَ: حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرِو قَالَ: حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَنَسٍ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: أَصَابَتِ النَّاسَ سَنَةٌ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ، فَبَيْنَا النَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ فِي يَوْمِ جُمُعَةٍ قَامَ أَعْرَابِيٌّ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلَكَ الْمَالُ، وَجَاعَ الْعِيَالُ، فَأَدْعُ اللَّهَ لَنَا. فَرَفَعَ يَدَيْهِ، وَمَا نَزَى فِي السَّمَاءِ قَرْعَةً، فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا وَضَعَهَا حَتَّى تَارَ السَّحَابُ أَمْثَالَ الْجِبَالِ، ثُمَّ لَمْ يَنْزِلْ عَنْ مِنْبَرِهِ حَتَّى رَأَيْتُ الْمَطَرَ يَتَحَادَرُ عَلَى لِحْيَتِهِ ﷺ، فَمِطَرْنَا يَوْمَنَا ذَلِكَ، وَمِنَ الْعَدِ، وَبَعْدَ الْعَدِ وَالَّذِي يَلِيهِ، حَتَّى الْجُمُعَةِ الْآخَرَى، وَقَامَ ذَلِكَ الْأَعْرَابِيُّ -أَوْ قَالَ غَيْرُهُ- فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، تَهْدِمُ الْبِنَاءَ وَغَرِقَ

^۱ بروهانه: ۹۳۳، ۱۰۱۳، ۱۰۱۴، ۱۰۱۵، ۱۰۱۶، ۱۰۱۷، ۱۰۱۸، ۱۰۱۹، ۱۰۲۱، ۱۰۲۹، ۱۰۳۳، ۲۵۸۲، ۶۰۹۳، ۶۳۴۲.

إِنَّمَا، فَادْعُ اللَّهَ لَنَا. فَرَفَعَ يَدَيْهِ، فَقَالَ: «اللَّهُمَّ حَوَالَيْنَا، وَلَا عَلَيْنَا. فَمَا يُشِيرُ بِيَدِهِ إِلَى نَاحِيَةٍ مِنْ السَّحَابِ إِلَّا أَنْفَرَجَتْ، وَصَارَتِ الْمَدِينَةُ مِثْلَ الْجَوْبَةِ، وَسَالَ الْوَادِي قَنَاةً شَهْرًا، وَلَمْ يَجِيءْ أَحَدٌ مِنْ نَاحِيَةٍ إِلَّا حَدَّثَ بِالْجَوْدِ»^(۱).

۳۵- باسی داواکردنی بارانبارین له وتاری رۆژی هه‌ینیدا

۹۳۳- ئەنەسی کۆری مالیک ﷺ دەلی: له سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ردا ﷺ خه‌لکی (مه‌دینه) تووشی قاتوهرپی و بیبارانی بوون، جا له کاتی‌کدا پێغه‌مبه‌ر ﷺ له رۆژی هه‌ینیدا وتاری دهدا، پیاویکی ده‌سته‌کی هه‌ستایه‌وه و وتی: ئەه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ نازه‌ل و مالا‌تمان هه‌موو تیا چوون، مال و مندا‌لمان برسی بوون، ده‌ی له‌ خوا بپارێره‌وه بۆمان، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ هه‌ردوو ده‌ستی به‌رز کرده‌وه بۆ ئاسمان، (له‌و کاته‌دا) په‌له‌یه‌ک هه‌ورمان به‌ ئاسمانه‌وه نه‌دی، جا سویند به‌و خواجه‌ی گیانی منی به‌ده‌سته ده‌سته‌کانی نه‌هینایه‌ خوار، هه‌تا هه‌ور به‌وینیه‌ی کێو کۆ بوویه‌وه، پاشان له‌سه‌ر دوانگه‌که‌ی نه‌هاته‌ خواره‌وه، هه‌تا بارانمان بینی به‌پیشیدا ده‌هاته‌ خوار، جا ئەو رۆژ و سه‌هینی و دوو سه‌به‌ی و رۆژی دواتریش بارانمان بۆ باری، هه‌تا هه‌ینی داها‌توو، هه‌ر ئەو عه‌رمبه‌ ده‌سته‌کیه‌ هه‌ستایه‌وه یان وتی: که‌سیکی دیکه‌ بوو- وتی: ئەه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ خانووه‌کانمان رو‌خان، نازه‌ل و مالا‌ته‌کانی خنکان (له‌نیو ئاو‌دا)، ده‌ی بپارێره‌وه له‌ خوا بۆمان (باران خو‌ش بکات)، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ هه‌ردوو ده‌ستی به‌رز کرده‌وه و فه‌رمووی: ((خواجه له‌ ده‌ورویه‌رمان بیبارینه، نه‌ک به‌سه‌رماندا))، جا به‌ده‌ستی ئامازه‌ی بۆ هه‌ر لایه‌ک بکردایه‌ که‌ هه‌وری لێ بوو، هه‌وره‌که‌ ده‌ره‌ویه‌وه، جا (ئاسمانی شاری) مه‌دینه وه‌ک بازنه‌یه‌ک بۆیه‌ سایه‌قه‌،

^۱ بروانه: ۹۳۲.

شیوی هه‌ناتیش تا یه‌ك مانگ لافاوی دهرۆیشت، وه ههر كه‌س له‌ههر لایه‌كه‌ی ولاته‌وه دمه‌ات بو مه‌دینه، باسی نه‌و بارانه زۆره پریه‌ره‌كه‌ته‌ی ده‌كرد.

۳۱- بَابُ الْإِنصَاتِ ^(۱) يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ

إِذَا قَالَ لِصَاحِبِهِ: أَنْصِتْ. فَقَدْ لَغَا. وَقَالَ سَلْمَانُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: يُنصِتُ إِذَا تَكَلَّمَ الْإِمَامُ.

۳۱- باسی به‌باشی گوێگرتن له‌ رۆژی هه‌ینی کاتی ئیمام وتار ده‌دات

ئه‌گه‌ر یه‌كێك به‌ هاوڕێكه‌ی بێ: بێده‌نگ به‌ و گوێ بگره (له‌ کاتی وتاری هه‌ینی)، نه‌وه کاریکی نارێکی کردووه (پاداشتی نوێژی جومعه‌كه‌ی به‌تāl بوته‌وه)، وه سوله‌یمان له‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ گێراویه‌ته‌وه كه‌ فه‌رموویه‌تی: ((ده‌بێ نوێزكه‌ر بێده‌نگ بێ، کاتی پێشنوێز هه‌سی کرد و وتاری دا)).

۹۳۴- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِذَا قُلْتَ لِصَاحِبِكَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ أَنْصِتْ. وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ فَقَدْ لَغَوْتَ.

۹۳۴- نه‌بو هورمه‌یره ﷺ ده‌گێڕێته‌وه كه‌ پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((ئه‌گه‌ر له‌ رۆژی هه‌ینی به‌ هاوڕێكه‌ت وت: بێده‌نگ به‌ و گوێ بگره، له‌ کاتێكدا پێشنوێز وتاری دمه‌ا، نه‌وه بێگومان کاریکی ناشایسته‌ت کردووه (پاداشتی نوێژی هه‌ینییه‌كه‌شت پوچه‌ل بوته‌وه))).

^۱ (الانصات) واته: گوێی گرت. یان به‌باشی گوێی گرت، وه به‌مانای بێده‌نگ بوو و گوێی گرت دیت. معجم الوسيط: ۷۴۴.

۳۷- بَابُ السَّاعَةِ الَّتِي فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ

۹۳۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ذَكَرَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَقَالَ: فِيهِ سَاعَةٌ لَا يُوَافِقُهَا عَبْدٌ مُسْلِمٌ، وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي، يَسْأَلُ اللَّهَ تَعَالَى شَيْئًا إِلَّا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ.. وَأَشَارَ بِيَدِهِ يُقَلِّلُهَا^(۱).

۳۷- باسی ئهو سات و کاتهی

له روژی ههینی دایه (نزاى تیدا گیرا دهبی)

۹۳۵- ئەبو ھورەیرە ؓ دەگێڕێتەووە کە پێغەمبەر ﷺ باسی روژی ههینی کرد، جا ههرمووی: ((سات و کاتیکی تیدایه ههه کەسێک پێکهووه هاوکات بێ لهو کاتهدا ههستا بێ نوێژ بکات، وه داواى ههه شتێک له خواى گهوره بکات، نیللا پێی دهدات))، جا به دهستی ئاماژهی کرد، کاتهکهی کاتیکی کهمه.

۳۸- بَابُ: إِذَا نَقَرَ النَّاسُ عَنِ الْإِمَامِ فِي صَلَاةِ الْجُمُعَةِ

قِصَاةُ الْإِمَامِ وَمَنْ بَقِيَ جَانِزَةً

۹۳۶- حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرِو قَالَ: حَدَّثَنَا زَائِدَةُ، عَنْ حُصَيْنٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ قَالَ: حَدَّثَنَا جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ نُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ إِذْ أَقْبَلَتْ عِيرٌ تَحْمِلُ طَعَامًا، فَالْتَفَتُوا إِلَيْهَا حَتَّى مَا بَقِيَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ إِلَّا اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا، فَتَرَكْتُ هَذِهِ الْآيَةَ: ﴿وَإِذَا رَأَوْا

مِحْرَةً أَوْ مَوَاطِئَ فَلْيَضْحَكُوا وَلَا تَبْكُوا وَلَا يَمْسَسُوا رُءُوسَهُمْ فَإِذَا زُلْزِلُوا فَاذْكُوا زَكَاةً وَسَبِّحُوا تَسْبِيحَ الْجُمُعَةِ﴾

۳۸- باسیک: ئه‌گهر خه‌لکی له‌ کاتی نوێژی هه‌ینی ئیمامیان به‌جێ هێشت، جا ئیمامش له‌ گه‌ڵ ئه‌وانه‌ی ماونه‌ته‌وه نوێژی کرد (دروسته)

۹۳۶- جابیری کوری عه‌بدولاً ﷺ ده‌لی: له‌کاتی‌کدا ئیمه‌ له‌گه‌ڵ پیغه‌مبه‌ردا ﷺ نوێژمان ده‌کرد، له‌پێ کاروانیک هاته‌وه (بۆ مه‌دینه) که خواردنی پێ بوو، خه‌لکه‌که‌ش چوون بۆ لای و ده‌وریان دا، هه‌تا وای لێ هات که ته‌نها دوانزه‌ که‌س له‌گه‌ڵ پیغه‌مبه‌ردا ﷺ مایه‌وه، به‌وه‌هویه‌وه ئه‌م ئایه‌ته‌ دابه‌زی: (وه ئه‌گهر بازرگانیه‌ک، یان ته‌پلیدانی‌ک ببینن، یه‌کسه‌ر ده‌چن بۆ لای، وه تۆ (ئه‌ی موحه‌مه‌د!) به‌راوه‌ستاوی به‌جێ دی‌لن).

۳۹- بابُ الصَّلَاةِ بَعْدَ الْجُمُعَةِ وَقَبْلَهَا

۹۳۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي قَبْلَ الظُّهْرِ رَكَعَتَيْنِ، وَبَعْدَهَا رَكَعَتَيْنِ، وَبَعْدَ الْمَغْرِبِ رَكَعَتَيْنِ فِي بَيْتِهِ، وَبَعْدَ الْعِشَاءِ رَكَعَتَيْنِ، وَكَانَ لَا يُصَلِّي بَعْدَ الْجُمُعَةِ حَتَّى يَنْصَرِفَ فَيُصَلِّي رَكَعَتَيْنِ^(۱).

۳۹- باسی ئه‌نجامدانی نوێژی سوننه‌ت له‌ پێش و پاشی نوێژی هه‌ینی

۹۳۷- عه‌بدولای کوری عومه‌ر ﷺ ده‌گێڕێته‌وه که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌پێش نوێژی نیوهرۆ دوو رکات نوێژی (سوننه‌تی) ده‌کرد، وه له‌دوایه‌وه دوو رکاتی ده‌کرد، له‌پاش نوێژی ئیواره‌ش له‌ ماله‌وه دوو رکاتی ده‌کرد، وه له‌پاش عیشاش

^۱ بروه‌نه: ۱۱۶۵، ۱۱۷۲، ۱۱۸۰.

دوو پکاتی دهکرد، وه له پاش نوێژی ههینی سوننهتی نهدهکرد ههتا دهگهرايهوه، ئينجا دوو پکاتی دهکرد.

۴۰- بابُ قولِ اللهِ تَعَالَى:

﴿ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ ۖ ﴾ الجمعة

۹۳۸- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَسَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ قَالَ: كَانَتْ فِينَا امْرَأَةٌ تَجْعَلُ عَلَى أَرْبَعَاءَ فِي مَرْزَعَةٍ لَهَا سِلْقًا، فَكَانَتْ إِذَا كَانَ يَوْمُ جُمُعَةٍ تَنْزِعُ أَصُولَ السِّلْقِ فَتَجْعَلُهُ فِي قِدْرٍ، ثُمَّ تَجْعَلُ عَلَيْهِ قَبْضَةً مِنْ شَعِيرٍ تَطْحَنُهَا، فَتَكُونُ أَصُولَ السِّلْقِ عَرَقَهُ، وَكُنَّا نَنْصَرِفُ مِنْ صَلَاةِ الْجُمُعَةِ فَنُسَلِّمُ عَلَيْهَا، فَتَقْرُبُ ذَلِكَ الطَّعَامَ إِلَيْنَا فَتَلْعَقُهُ، وَكُنَّا نَتَمَنَّى يَوْمَ الْجُمُعَةِ لَطْعَامِهَا ذَلِكَ^(۱).

۴۰- باسی ئەم فەرمايیشتەى خواى بهرز و بلند:

(جا کاتى نوێژى ههینی تهواو بوو ئیدی بلاو ببنهوه بهسەر زهویدا، وه بگهڕێن به شوێن رزق و رۆژى خوادا)

۹۳۸- سههل ﷺ دهلى: ئافرمتيك له نيوماندا بوو، له قهراغى جوگهيهكدا و لهنيو كشتوكالهكهيدا ههندى سلقى كردبوو، جا ههر پوژى ههيني بووايه، لاسكى سلقهكانى ههلهكهيشا و دميكرده قابلهمهيهكهوه، پاشان مشى جووى دههاري و دميكرد بهسهر سلقهكهدا، جا لاسكه سلقهكان لهجياتى گوشت بوو^(۲)، ئينجا كه له نوێژی ههینی دهگهراينهوه، سهلاممان دهکرد لهو ئافرمته، ئهويش نهو

^۱ بېروانه: ۹۳۹، ۹۴۱، ۲۳۴۹، ۵۴۰۳، ۶۲۴۸، ۶۲۷۹.

^۲ (عَرَقَ): بهو گوشته دهوترى كه به ئيسقانهوهيه.

خواردنه‌ی (که لێی نابوو) دهیهینا بۆمان، (هه‌موویمان ده‌خوارد و) ده‌فره‌که‌شمان ده‌لیسایه‌وه، ئێمه‌ خۆزگه‌ی هاتنی رۆژی هه‌ینی‌مان ده‌خواست، له‌به‌ر ئه‌و خواردنه‌ی ئه‌و ئافه‌رته‌ (بۆی لێ ده‌ناین).

۹۳۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَهْلِ بْنِ هَذَا، وَقَالَ: مَا كُنَّا نَقِيلُ وَلَا نَتَغَدَّى إِلَّا بَعْدَ الْجُمُعَةِ^(۱).

۹۳۹- ئه‌و وته‌یه‌ی سه‌هل به‌م رێکه‌یه‌ش هاتوو: عه‌بدوڵای کوری مه‌سه‌له‌مه‌ ده‌لی: ئه‌ینو ئه‌بو حازیم له‌ باوکه‌یه‌وه بۆی گێڕایه‌نه‌وه، ئه‌ویش له‌ سه‌هله‌وه‌ (ئه‌وه‌ی پێشوو دێنی به‌م زیاده‌شه‌وه‌) وتی: ئێمه‌ له‌ رۆژی هه‌ینی پشوومان نه‌ده‌دا و نه‌ده‌خه‌وتین، خواردنی نیومرۆمان نه‌ده‌خوارد پاش نوێژی هه‌ینی نه‌بی.

۴۱- بَابُ الْقَائِلَةِ بَعْدَ الْجُمُعَةِ

۹۴۰- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُقْبَةَ الشَّيْبَانِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الْفَرَارِيُّ، عَنْ حُمَيْدٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ: كُنَّا نُبْكِرُ إِلَى الْجُمُعَةِ ثُمَّ نَقِيلُ^(۲).

۴۱- باسی نیوه‌رۆخه‌و پاش نوێژی هه‌ینی

۹۴۰- حومه‌ید ده‌لی: له‌ ئه‌نه‌سم بیست ﷺ ده‌یوت: ئێمه‌ له‌ سه‌ره‌تای کاته‌که‌یه‌وه‌ ده‌رۆشیتین بۆ نوێژی هه‌ینی (ئه‌نجامان ده‌دا)، پاشان سه‌رخه‌ومان ده‌شکاند.

^۱ بروانه: ۹۳۸.

^۲ بروانه: ۹۰۵.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۲- کتابُ صَلَاةِ الْخَوْفِ

بهناوی خواي بهخشندهی میهره بان

۱۲- پهراوی نویژی ترس

۱- بابُ صَلَاةِ الْخَوْفِ

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَإِذَا صَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا ۝۱۰۱﴾ وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلَنْتُمْ طَائِفَةً مِنْهُمْ مَعَكَ وَلِيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَائِكُمْ وَلِتَأْتِ طَائِفَةٌ أُخْرَى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلِيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ وَدَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُوا عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ كَانَ بِكُمْ أَذًى مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَنْ تَضَعُوا أَسْلِحَتَكُمْ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ۝۱۰۲﴾ ﴿النساء﴾

۱- باسی نویژی ترس

وه باسی ئەم فەرمايېشتهی خواي بهرز و بلند: (وه کاتی سهفه رتان کرد له زه ویدا، ئەوه هیچ گوناھبێکتان له سەر نییه که هه ندی له نوێژه کانتان کورت بکه نه وه، ئەگەر ترسان له وانهی که بیا وهرن جهنگتان له گهڵ بکهن، بێگومان بیا وهران هه میسه بو ئیوه دوژمنیکی روون و ئاشکران، (ئهی موحه ممه د ﷺ) ئەگەر تۆ خۆت له نیو موسولماناندا بوویت (له کاتی جهنگدا) و پێشنویزیت بو

کردن، نه‌وه با کۆمه‌لێک له‌وان له‌گه‌ڵت نوێژ بکه‌ن، وه‌ با چه‌که‌کانیان پێی بی‌ت، جا کاتی سوژدمیان برد (پکاتیکیان ته‌واو کرد)، با (برۆنه‌ دواوه‌) له‌پشته‌وه‌ پاسه‌وان بن، وه‌ با کۆمه‌له‌که‌ی دیکه‌یان بپین که‌ نوێژیان نه‌کردوه‌ (و پاسه‌وان بوون) له‌گه‌ڵت نوێژ بکه‌ن، با وریای خۆیان بن و چه‌که‌کانیشیان پێی بی‌ت، بی‌باوم‌پران ئاواته‌خوازن که‌ ئیوه‌ له‌ چه‌که‌کان و شت و مه‌که‌کانتان بی‌ناگا بن تا په‌لامارتان بده‌ن به‌ په‌لاماریکی یه‌گجاری (و له‌ناوتان ببه‌ن)، گونا‌ه‌بار نابن نه‌گه‌ر باران نا‌ره‌حه‌تی کردن یان نه‌خۆش بوون چه‌که‌کانتان دانین، به‌لام وریای خۆتان بن، به‌راستی خوا سزای سه‌ختی ئاماده‌ کردوه‌ بۆ بی‌باوم‌پران).

۹۴۲- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: سَأَلْتُهُ: هَلْ صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ؟ يَعْنِي: صَلَاةَ الْخَوْفِ، قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمٌ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: غَزَوْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَبْلَ نَجْدٍ، فَوَارَيْنَا الْعَدُوَّ فَصَافَقْنَا لَهُمْ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي لَنَا، فَقَامَتْ طَائِفَةٌ مَعَهُ تُصَلِّي، وَأَقْبَلَتْ طَائِفَةٌ عَلَى الْعَدُوِّ، وَرَكَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِمَّنْ مَعَهُ، وَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ، ثُمَّ انْصَرَفُوا مَكَانَ الطَّائِفَةِ الَّتِي لَمْ تُصَلِّ، فَجَاءُوا، فَكَرَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِهِمْ رُكْعَةً، وَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ، فَقَامَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ فَكَرَعَ لِنَفْسِهِ رُكْعَةً وَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ^(۱).

۹۴۲- شوعه‌یب له‌ زوه‌رییه‌وه‌ گێڕایه‌وه‌ و ده‌لی: پرسیارم له‌ زوه‌ری کرد: ئایا پێغه‌مبه‌ر ﷺ نوێژی کرد -مه‌به‌ستی نوێژی ترس بوو-، زوه‌ری وتی: سالی‌م بۆی گێڕامه‌وه‌ که‌ عه‌بدولای کورپی عومه‌ر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وتی: له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ غه‌زایه‌کمان کرد ر‌وو به‌ ولاتی نه‌جد ر‌ویش‌تین، جا که‌ له‌ به‌رانبه‌ر دوزمن وه‌ستاین و ر‌یز بووین له‌ به‌رانبه‌ریاندا، پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌ستا و پێش‌نوێژی

بۆ کردین، جا کۆمه‌ئیک له‌گه‌ئیدا نوێزی کرد، کۆمه‌ئیکی دیکه‌یان ڕوو به‌ دۆژمن و مستان و (پاسه‌وان بوون)، پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌گه‌ڵ کۆمه‌ئیکیان کړنوش و دوو سوژده‌ی برد، پاشان ئه‌و کۆمه‌له‌ گه‌رانه‌وه و ڕۆیشتنه‌ شوینی ئه‌و کۆمه‌له‌ی نوێزیان نه‌کردبوو، ئه‌وانیش هاتن و پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌گه‌ڵیاندا کړنوش و دوو سوژده‌ی برد، پاشان پێغه‌مبه‌ر ﷺ سه‌لامی دایه‌وه، جا هه‌ردوو کۆمه‌له‌که هه‌ستان و هه‌ریه‌که‌یان کړنوش و دوو سوژدمیان برد^(۱).

۲- بابُ صَلَاةِ الْخَوْفِ رِجَالًا وَرُكْبَانًا

۹۴۳- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ الْقُرَشِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ نَحْوًا مِنْ قَوْلٍ مُجَاهِدٍ: إِذَا اخْتَلَطُوا قِتَامًا. وَزَادَ ابْنُ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: «وَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَلْيُصَلُّوا قِتَامًا وَرُكْبَانًا»^(۲).

۲- باسی ئه‌نجامدانی نوێزی ترس به‌پیا‌ده و به‌سواری

۹۴۳- نافع و یه‌نه‌ی گێڕانه‌وه‌که‌ی مو‌ج‌اه‌ید له‌ عه‌به‌دولای کوری عومه‌ره‌وه ده‌گێڕێته‌وه ده‌لی: ئه‌گه‌ر جه‌نگاو‌مرانی موسو‌ل‌مان له‌گه‌ڵ دۆژمندا تیکه‌ڵ بوون، نوێزکردن به‌ده‌م ڕۆیشتنه‌وه دروسته، جا عه‌به‌دولای کوری عومه‌ر ﷺ ئه‌مه‌شی لی زیاد ده‌کات و له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌یگێڕێته‌وه که فەرموویه‌تی: ((ئه‌گه‌ر دۆژمنان له‌وه زۆرتر بوون (ترس زیاتر ده‌بی)، ئه‌وه نوێزه‌کانیان بکه‌ن (هه‌ر چۆن بۆیان کرا) به‌پیا‌ده بی‌ت یان به‌ سواری)).

^۱ واته: ڕکاتیکیان به‌جه‌ماعه‌ت له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ردا ﷺ کرد و خوشیان ڕکاته‌که‌ی دیکه‌یان کرد به‌ته‌نها.

^۲ ڕوانه: ۹۲۴.

۳- باب: یَحْرُسُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا فِي صَلَاةِ الْخَوْفِ

۹۴۴- حَدَّثَنَا حَيْوَةُ بْنُ شُرَيْحٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَرْبٍ، عَنِ الزُّبَيْدِيِّ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَامَ النَّبِيُّ ﷺ وَقَامَ النَّاسُ مَعَهُ، فَكَبَّرَ وَكَبَّرُوا مَعَهُ، وَرَكَعَ وَرَكَعَ نَاسٌ مِنْهُمْ، ثُمَّ سَجَدَ وَسَجَدُوا مَعَهُ، ثُمَّ قَامَ لِلثَّانِيَةِ فَقَامَ الَّذِينَ سَجَدُوا وَحَرَسُوا إِخْوَانَهُمْ، وَأَتَتْ الطَّائِفَةُ الْأُخْرَى فَرَكَعُوا وَسَجَدُوا مَعَهُ، وَالنَّاسُ كُلُّهُمْ فِي صَلَاةٍ، وَلَكِنْ يَحْرُسُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا.

۳- باسیک: له نوێژی ترسدا جهنگاوهران

پاسه‌وانی یه‌کدی ده‌کمن^(۱)

۹۴۴- عه‌بدولای کوری عه‌باس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ده‌لی پێغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌ستایه سه‌ر پێ و خه‌لکه‌که‌ش به‌پێوه وه‌ستان له‌گه‌ڵی، جا پێغه‌مبه‌ر ﷺ الله اکبری کرد، خه‌لکه‌که‌ش به‌دوایدا الله اکبری کرد، ئینجا کړنووشی برد، کۆمه‌لێکیان له‌گه‌ڵی کړنووشیان برد، پاشان سوژده‌ی برد ئه‌وانیش سوژده‌یان برد له‌گه‌ڵیدا، پاشان هه‌ستایه‌وه بۆ ڕکاتی دووهم، جا ئه‌وانه‌ی سوژده‌یان بردبوو و پاسه‌وانی براکانیان کردبوو له‌گه‌ڵیدا هه‌ستان (و چوونه دواوه)، ئینجا کۆمه‌له‌که‌ی دیکه‌یان هاتن و کړنوش و سوژده‌یان برد له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ردا ﷺ، (له‌ کۆتاییدا) هه‌موو خه‌لکه‌که‌ له‌ نوێژدا بوون، به‌لام پاسه‌وانی یه‌کدییان ده‌کرد.

۴- بابُ الصَّلَاةِ عِنْدَ مُنَاهَضَةِ الْحِصُونِ وَلِقَاءِ الْعَدُوِّ

وَقَالَ الْأَوْزَاعِيُّ: إِنْ كَانَ تَهَيَّأَ الْفَتْحُ، وَلَمْ يَقْدِرُوا عَلَى الصَّلَاةِ صَلَّوْا إِيمَاءً كُلُّ امْرِئٍ لِنَفْسِهِ، فَإِنْ لَمْ يَقْدِرُوا عَلَى الْإِيمَاءِ أَخْرَوْا الصَّلَاةَ، حَتَّى يَنْكَشِفَ الْقِتَالُ أَوْ يَأْمَنُوا. فَيُصَلُّوا رَكَعَتَيْنِ،

^۱ نه‌گه‌ر دوژمن له‌ ڕووی قه‌يله‌وه‌ بوو.

فَإِنْ لَمْ يَقْدِرُوا صَلَّوْا رُكْعَةً وَسَجَدَتَيْنِ، لَا يُجْزِيهِمُ التَّكْبِيرُ وَيُؤْخِرُوهَا حَتَّى يَأْمَنُوا. وَبِهِ قَالَ مَكْحُولٌ. وَقَالَ أَنَسٌ: حَضَرْتُ عِنْدَ مُنَاهِضَةِ حِصْنٍ تُسَمَّى عِنْدَ إِصَاءَةِ الْفَجْرِ، وَاشْتَدَّ اشْتِعَالُ الْقِتَالِ، فَلَمْ يَقْدِرُوا عَلَى الصَّلَاةِ، فَلَمْ نُصَلِّ إِلَّا بَعْدَ ارْتِفَاعِ النَّهَارِ، فَصَلَّيْنَاهَا وَنَحْنُ مَعَ أَبِي مُوسَى، فَفُتِحَ لَنَا. وَقَالَ أَنَسٌ: وَمَا يَسُرُّنِي بِتِلْكَ الصَّلَاةِ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا.

٤- باسی ئه‌نجامدانی نوێزی ترس له کاتی

په‌لاماری قه‌لا و له کاتی به‌ره‌نگاربوونه‌وه له‌گه‌ڵ دوژمندا

ئهو‌زاعی ده‌لی: ئه‌گه‌ر سه‌رکه‌وتن ئاسان بوو^(١) و نه‌یانده‌توانی نوێژه‌که‌یان بکه‌ن، به‌ ئاماژه‌کردن هه‌ر که‌سه‌ بوو خۆی نوێژه‌که‌ی بکات، جا ئه‌گه‌ر به‌ ئاماژه‌کردنیش نه‌یانده‌توانی نوێژه‌که‌یان بکه‌ن، نوێژه‌که‌یان دوا خه‌ن هه‌تا جه‌نگه‌که‌ ته‌واو ده‌بی، یان ترس نامی‌نی (ده‌توانن نوێژ بکه‌ن)، ئه‌وسا دوو ڕکات نوێزی ترس ده‌که‌ن، ئه‌گه‌ر نه‌یانته‌وانی ئه‌وه‌ یه‌ک کړنوش و دوو سوژده‌ ده‌به‌ن (یه‌ک ڕکات بکه‌ن)، ته‌نها الله اکبرکردن به‌س نییه‌ (له‌جیاتی نوێژه‌که‌)، به‌لکه‌و نوێژه‌که‌ دوا خه‌ن هه‌تا ترسیان نامی‌نی، ئه‌مه‌ ڕای مه‌کحولیشه‌. ئه‌نه‌س ﷺ ده‌لی: له‌گرته‌نی قه‌لا‌ی توسه‌رده‌ ئاماده‌ بوو، کاتی ڕووناکی نوێزی به‌یانی بوو، جه‌نگه‌که‌ زۆر گه‌رم و توند بوو، موسو‌لمانان نه‌یانته‌وانی نوێزی به‌یانی بکه‌ن، نوێژمان نه‌کرد هه‌تا خۆر به‌رز بویه‌وه، جا نوێژمان کرد له‌گه‌ڵ ئه‌بو موسادا ﷺ، ئینجا قه‌لاکه‌مان گرت، ئه‌نه‌س ده‌لی: دنیا و هه‌رچی

^١ له‌ گرته‌نی قه‌لا و شتی له‌و جو‌رده‌دا.

تیادیایه هی من بیت، بهئەندازەى ئەو نوێژە پێم خۆش نەبوو (ئەو دوو
پکاتەى لە کاتى جیهادەکەدا کردم).

٩٤٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ عَلِيٍّ بْنِ مُبَارَكٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: جَاءَ عُمَرُ يَوْمَ الْخَنْدَقِ، فَجَعَلَ يَسُبُّ كُفَّارَ قُرَيْشٍ وَيَقُولُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا صَلَّيْتُ الْعَصْرَ حَتَّى كَادَتِ الشَّمْسُ أَنْ تَغِيبَ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «وَأَنَا وَاللَّهِ مَا صَلَّيْتُهَا بَعْدُ». قَالَ: فَنَزَلَ إِلَى بَطْحَانَ فَتَوَضَّأَ، وَصَلَّى الْعَصْرَ بَعْدَ مَا غَابَتِ الشَّمْسُ، ثُمَّ صَلَّى الْمَغْرِبَ بَعْدَهَا^(١).

٩٤٥- جابیری کوپی عەبدوللە: دەلی: لە پڕۆژی غەزای خەندەمەدا عومەر هات، دەستی کرد بە جێنۆدان بە بیباومرانی قورەیش و وتی: ئەه ییغەمبەری خوا ﷺ نوێژی عەسرم نەکرد هەتا نزیک بوو خۆر ئاوا دەبوو، ییغەمبەریش ﷺ فەرمووی: ((منیش سویند بە خوا هیشتا نوێژی عەسرم نەکردوو))، جابیر دەلی: ئینجا ییغەمبەر ﷺ دابەزی بۆ شیوی بوتحان، دەستنوێژی گرت و نوێژی کرد، پاش ئەوەی خۆر ئاوا بووبوو، پاشان نوێژی مەغریبی کرد، دواي ئەوەی نوێژی عەسری کرد.

0- بَابُ صَلَاةِ الطَّالِبِ وَالْمَطْلُوبِ رَاكِبًا وَإِيمَاءً

وَقَالَ الْوَلِيدُ: ذَكَرْتُ لِلْأَوَزَاعِيِّ صَلَاةَ شُرَحْبِيلَ بْنِ السَّمْطِ وَأَصْحَابِهِ عَلَى ظَهْرِ الدَّابَّةِ، فَقَالَ كَذَلِكَ الْأَمْرُ عِنْدَنَا إِذَا تَخَوَّفَ الْقَوْتُ، وَاحْتَجَّ الْوَلِيدُ بِقَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ: لَا يُصَلِّيَنَّ أَحَدٌ الْعَصْرَ إِلَّا فِي بَنَى قُرَيْظَةَ..

بروانه: ۵۹۶.

0- باسی نوێژی داواکار و داواکارو به‌سوارى و به‌ئاماژه‌کردن

وه‌لید ده‌لى: باسی نوێژی شوپه‌حبیلی کورپی سیمت و هاوپیکانیم کرد بو‌ نه‌وزاعی، که به‌سه‌ر و لاخه‌وه نوێژیان کردوه، نه‌وزاعیش وتی: بریار و فه‌رمان لای ئیمه‌ش وایه، نه‌گه‌ر ترسی چوونی نوێژه‌که هه‌بوو، وه وه‌لید به‌لگه‌ی به‌م فه‌رموودمیه‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ هیناومه‌وه که ده‌فه‌رمووی: ((که‌س نوێژی عه‌سر نه‌کات له به‌نو قورمیزه نه‌بیٓت)).

۹۴۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ أَسْمَاءَ قَالَ: حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَّةُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لَنَا لَمَّا رَجَعَ مِنَ الْأَحْزَابِ: «لَا يُصَلِّيَنَّ أَحَدُ الْعَصْرِ إِلَّا فِي بَيْتِي قُرَيْظَةَ.. فَأَذْرَكَ بَعْضُهُمُ الْعَصَرَ فِي الطَّرِيقِ فَقَالَ بَعْضُهُمْ: لَا نُصَلِّي حَتَّى نَأْتِيَهَا. وَقَالَ بَعْضُهُمْ: بَلْ نُصَلِّي، لَمْ يَرُذْ مِنَّا ذَلِكَ. فَذَكَرَ لِلنَّبِيِّ ﷺ، فَلَمْ يُعَنْفَ وَاحِدًا مِنْهُمْ»^(۱).

۹۴۶- عه‌بدو‌لای کورپی عومه‌ر ر.ه ده‌لى: پیغه‌مبه‌ر ﷺ کاتی له جه‌نگی نه‌حزاب گه‌رایه‌وه فه‌رمووی: ((که‌س نوێژی عه‌سر نه‌کات له به‌نو قورمیزه نه‌بیٓت))، جا هه‌ندیك له هاوه‌لان له رپگادا نوێژی عه‌سریان لی بوو، بویه هه‌ندیکیان وتیان: نوێژی عه‌سر ناکه‌ین تا نه‌جینه به‌نو قورمیزه، هه‌ندیکی دیکه‌یان وتیان: نه‌خیر وا نییه! به‌لکوو نوێژ ده‌که‌ین، پیغه‌مبه‌ر ﷺ نه‌وه‌ی مه‌به‌ست نه‌بوو که فه‌رمووی به‌ ئیمه (که تا به‌نو قورمیزه نوێژ نه‌که‌ین)، جا نه‌و هه‌ه‌وباسه بو‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ گپ‌درایه‌وه، نه‌ویش په‌خنه‌ی له هه‌جیان نه‌گرت.

۶- بَابُ التَّبَكُّيرِ وَالْفَلَاسِ بِالصُّبْحِ وَالصَّلَاةِ عِنْدَ الْإِغَارَةِ وَالْحَرْبِ

۹۴۷- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ وَثَابِتِ الْبُنَانِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَلَّى الصُّبْحَ بَغْلَسَ ثُمَّ رَكِبَ فَقَالَ: «اللَّهُ أَكْبَرُ خَرَبْتُ خَيْرٌ،

^۱ بروانه: ۴۱۱۹.

إِنَّا إِذَا نَزَلْنَا بِسَاحَةِ قَوْمٍ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ»^(۱). فَخَرَجُوا يَسْعَوْنَ فِي السَّككِ وَيَقُولُونَ: مُحَمَّدٌ وَالْخَمِيسُ - قَالَ: وَالْخَمِيسُ الْجَيْشُ - فَظَهَرَ عَلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَتَلَ الْمُقَاتِلَةَ وَسَبَى الذَّرَارِيَّ، فَصَارَتْ صَفِيَّةُ لِدُخْيَةَ الْكَلْبِيِّ، وَصَارَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ، ثُمَّ تَزَوَّجَهَا وَجَعَلَ صَدَاقَهَا عِتْقَهَا. فَقَالَ عَبْدُ الْعَزِيزِ لِثَابِتٍ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ، أَنْتَ سَأَلْتَ أَنْتَا مَا أُمَّهَرَهَا؟ قَالَ: أُمَّهَرَهَا نَفْسَهَا. فَتَبَسَّمَ.

۱- باسی نویژی به‌یانی زوو (له سه‌رمه‌تای کاته‌که‌یه‌وه) و به‌تاریکی بکری، هه‌روه‌ها نویژکردن له کاتی په‌لامار و جه‌نگدا

۹۴۷- ئه‌نه‌سی کوری مالیک ﷺ ده‌گیرپه‌ته‌وه که پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌ر به‌تاریکی نویژی به‌یانی کرد (له سه‌رمه‌تای کاته‌که‌یه‌وه)، پاشان سواری و لاخه‌که‌ی بوو، هه‌رمووی: ((الله اکبر خه‌یبه‌ر وێران بوو، بی‌گومان ئه‌گه‌ر ئیمه‌ دابه‌زینه‌ گو‌په‌پان و نزیک‌ی هه‌ر گه‌لی، ئای ترسی‌نراوان چ پو‌ژێکی ره‌شیان ده‌بی))، جا خه‌لکی خه‌یبه‌ر هاتنه‌ ده‌روه‌ به‌ نیو کوچه‌ و کو‌لانه‌کاندا ده‌گه‌ران و ده‌یانوت: ئه‌وه‌ موحه‌مه‌د و له‌شک‌ره‌که‌یه‌تی! ده‌لی: والخمیس: سوپا و له‌شک‌ره‌ پی‌غه‌مبه‌ری خواش ﷺ سه‌ر که‌وت به‌سه‌ریاندا، ئینجا پیاوه‌ شه‌رکه‌ره‌کانی کوشتن، وه‌ ژن و منداله‌کانیانی به‌دیل گرت و کردنی به‌کو‌یله‌، سه‌فیه‌ش بو‌ دیحیه‌ی که‌لی بوو، دواتر بوو به‌ هی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ، پاشان ماره‌ی کرد و ئازادکردنه‌که‌ی کرده‌ مارمیه‌که‌ی. جا عه‌بدولعه‌زیز به‌ سابیتی وت: ئه‌ی ئه‌بو موحه‌مه‌د تو‌ په‌رسیارت له‌ ئه‌نه‌س کرد پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ چی دانا به‌ مارمیی سه‌فیه‌؟ (ئه‌نه‌س) وتی: سه‌فیه‌ ئازادکردنی بو‌یه‌ مارمیی، جا ئه‌نه‌س زمرده‌خه‌نه‌یه‌کی کرد.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۳- کتابُ العیدین

بهناوی خواوی بهخشندهی میهره بان

۱۳- پهراوی دوو جهژنهکه

۱- بابُ: فِي الْعِيدَيْنِ وَالتَّجْمُلِ فِيهِ

۹۴۸- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ قَالَ: أَخَذَ عُمَرُ جُبَّةً مِنْ إِسْتَبْرَقٍ تُبَاعُ فِي السُّوقِ، فَأَخَذَهَا فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، ابْتِغْ هَذِهِ؛ تَجَمَّلُ بِهَا لِلْعِيدِ وَالْوُفُودِ. فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّمَا هَذِهِ لِبَاسُ مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ». فَلَبِثَ عُمَرُ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَلْبَثَ، ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِجُبَّةٍ دِيْبَاجٍ، فَأَقْبَلَ بِهَا عُمَرُ، فَأَتَى بِهَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّكَ قُلْتَ: «إِنَّمَا هَذِهِ لِبَاسُ مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ». وَأَرْسَلْتَ إِلَيَّ بِهَذِهِ الْجُبَّةِ! فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «تَبِعْهَا وَ^(۱) تُصِيبُ بِهَا حَاجَتَكَ^(۲)».

۱- باسیک: دوو جهژنهکه و خورازاندنوهه تییاندا

۹۴۸- عهبدوولای کوری عومهر ﷺ دهلی: عومهر جوبهیهکی ئاوریشم که له بازار دمهروشرا ههلیگرت و هینای بو خزمهت پیغه مبهری خوا ﷺ و وتی: نهی

^۱ به (و) هاتوو که ماناکه ی بهو جوړهیه که له سهروهه مانا کراوه، وه به (أو) یش هاتوو ماناکه ی یان به مانای (و) دیت یان به مانای گوړینه وه و دان له بری کالایه کی دیکه دا. یان بو دابه شکر دتیکي ئافره تانی خزمیدا. إرشاد الساري: ۶۳۸/۲.

^۲ برونه: ۸۸۶.

پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئەم پۆشاکه بکپه خۆتی پێ براژینه‌وه بۆ جهژن و بۆ پێشوازیکردن له وەفد و نوێنه‌رەکان، پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فەرمووی: ((بێگومان ئەمه پۆشاکێ که‌سیکه که به‌شی نییه (له دوا‌پۆژدا)))، جا عومەر ئە‌وه‌نده مایه‌وه که خوا ویستی بمینیت‌ه‌وه، پاشان پێغه‌مبه‌ر ﷺ جوبه‌یه‌کی ئاو‌ریشمی بۆ (عومەر) نارد، عومەریش به جوبه‌که‌وه هاته‌وه هینایه‌وه بۆ پێغه‌مبه‌ر ﷺ و وتی: ئە‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ جه‌نابت فەرمووت: ((بێگومان ئەم پۆشاکه ئاو‌ریشمه که‌سیک دمیپۆشی که به‌شی نه‌بی (له رۆژی دوا‌ییدا)))، که‌چی ئەم جوبه ئاو‌ریشمه‌ت نارد‌وه‌وه بۆ من؟! پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فەرمووی: ((ببفرۆشه و (به نرخه‌که‌ی) پێ‌ویستی‌یه‌کی خۆتی پێ جیبه‌جی بکه)).

۲- بابُ الْحَرَابِ وَالْذَّرَقِ يَوْمَ الْعِيدِ

۹۴۹- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا عَمْرُو، أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَسَدِيِّ حَدَّثَهُ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَعِنْدِي جَارِيتَانِ تُغْنِيَانِ بَغْنَاءَ بُعَاثَ، فَاضْطَجَعَ عَلَى الْفِرَاشِ وَحَوْلَ وَجْهَهُ، وَدَخَلَ أَبُو بَكْرٍ فَانْتَهَرَنِي وَقَالَ: مِزْمَارَةُ الشَّيْطَانِ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ! فَأَقْبَلَ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - فَقَالَ: دَعُهُمَا. فَلَمَّا غَفَلَ غَمَزْتُهُمَا فَخَرَجَتَا^(۱).

۲- باسی شمشیر^(۲) و قه‌لغان

له رۆژی جهژندا (یاریکردن پێیان دروسته)

۹۴۹- عایشه ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هات بۆ مانی من دوو کچۆله‌م لای‌وو، گۆرانی ئا‌زاوه‌ی بو‌عاسیان ده‌وت، پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌سه‌ر نوێنه‌که راکشا و رووی و مرگێرا لی‌مان،

^۱ بر‌وانه: ۹۵۲، ۹۸۷، ۲۹۰۶، ۳۵۲۹، ۳۹۳۱.

^۲ (حراب): کۆی (حربة): به مانای شمشیریکی کورت دی و به کوردی پێی ده‌لێن: نێزه، بۆیه وشه‌ی شمشیرمان بۆ ماناکه‌ی به‌کار هینا، چونکه له‌گه‌ل قه‌لغاندا شمشیر گونجاوتره.

جا نه‌بو به‌کر هاته ژوورموه سهرزمنشتی کردم و لیم توپه بوو، وتی: به‌زم و بالورهی شه‌یتان له خرمه‌تی پی‌غه‌مبه‌ردا ﷺ (چۆن شتی وا دمبی!) جا پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ رووی تی کرد و فهرمووی: ((وازیان لی بی‌نه))، جا کاتی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ ناگای لی نه‌بوو، ناماژم کرد بو که‌نیزمه‌که‌کان که برپۆن، نه‌وانیش رو‌یشتنه دهره‌وه.

۹۵۰- وَكَانَ يَوْمَ عِيدٍ يَلْعَبُ السُّودَانُ بِالذَّرْقِ وَالْجِرَابِ، فَإِمَّا سَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَإِمَّا قَالَ: «تَشْتَهِيَنَّ تَنْظُرِينَ؟» فَقُلْتُ: نَعَمْ. فَأَقَامَنِي وَرَاءَهُ خَدِّي عَلَى خَدِّهِ، وَهُوَ يَقُولُ: «دُونَكُمْ يَا بَنِي أَرْفَدَةَ» حَتَّى إِذَا مَلِلْتُ قَالَ: «حَسْبُكَ؟» قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: «فَادْهَبِي»^(۱).

۹۵۰- وه له روژی جه‌ژندا ر‌شپ‌یسته‌که‌کان به‌ ن‌یزه و فه‌لغان یارییان ده‌کرد، (عائیشه وتی): یان داوام کرد له پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ، یان خو‌ی فهرمووی: ((حه‌ز ده‌که‌ی سه‌یر بکه‌یت؟))، منیش وتم: به‌لی حه‌ز ده‌که‌م، جا له‌پشت خو‌یه‌وه و مستاندمی کو‌لم له‌سه‌ر کو‌لمی بوو، ده‌یفه‌رموو: ((ناده‌ی هو‌زی نه‌رفیده یارییه‌که‌تان بکه‌ن))، نه‌وه‌نده سه‌یرم کرد هه‌تا تافه‌تم نه‌ما، پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فهرمووی: ((نیدی به‌سه‌؟))، وتم: به‌لی، فهرمووی: ((که‌واته برپۆ)).

۳- بَابُ سُنَّةِ الْعِيدَيْنِ لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ

۹۵۱- حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: أَخْبَرَنِي زُبَيْدٌ قَالَ: سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ، عَنِ الْبَرَاءِ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَخْطُبُ فَقَالَ: «إِنَّ أَوَّلَ مَا نَبْدَأُ مِنْ يَوْمِنَا هَذَا أَنْ نُصَلِّيَ، ثُمَّ نَرْجِعَ فَنَنْحَرَ، فَمَنْ فَعَلَ فَقَدْ أَصَابَ سُنَّتَنَا»^(۱).

^۱ بروانه: ۴۵۴.

۳- باسی سوننه تی جهژنه کان بو موسولمانان

۹۵۱- بهراو ﷺ دهلی: گویم له پیغه مبهرا ﷺ بوو وتاری دهدا دمیغه رموو: ((بیگومان یه کهم شت که له نه مرودا دمست پی دهکهین نهومیه که نویژ دهکهین، پاشان دهگه پیننه وه (بو ماله وه) و قوربانی سهر دمپرین، جا ههر کهس نه می کرد نه وه پهیرهوی سوننه تی نیمه ی کردوه)).

۹۵۲- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو أَسَامَةَ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: دَخَلَ أَبُو بَكْرٍ وَعِنْدِي جَارِيتَانِ مِنْ جَوَارِي الْأَنْصَارِ تُغْنِيَانِ مِمَّا تَقَاوَلَتِ الْأَنْصَارُ يَوْمَ بُعَاثَ - قَالَتْ: وَلَيْسَتْا مُغْنِيَتَيْنِ - فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَمَزَامِيرُ الشَّيْطَانِ فِي بَيْتِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؟! وَذَلِكَ فِي يَوْمِ عِيدٍ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: يَا أَبَا بَكْرٍ، إِنَّ لِكُلِّ قَوْمٍ عِيدًا، وَهَذَا عِيدُنَا^(۱).

۹۵۲- عائشه ﷺ دهلی: نه بو بهکرا ﷺ هات بو مالمان دوو که نيزه که که نيزه کی نه نصاریه کان له لام بوون، گورانیان دهوت بهو گورانیانیانیه نه نصاریه کان دمیانون دمرباری نازاوهی بو عاس، -عائشه دهلی: وه نهو دووانه گورانیبیژ نه بوون، نینجا نه بو بهکرا ﷺ وتی: چون گورانی و بهزمی شهیتان له مالی پیغه مبهردا ﷺ دمی؟ عائشه دهلی: نه م گورانیوتنهش له روژی جهژندا بوو، نینجا پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((نه ی نه بو بهکرا بیگومان هه موو گه لیک جهژنیکیان ههیه، نه مرؤش جهژنی نیمه ی موسولمانه)).

^۱ برونه: ۹۵۵، ۹۶۵، ۹۶۸، ۹۷۶، ۹۸۳، ۵۵۴۵، ۵۵۵۶، ۵۵۵۷، ۵۵۶۰، ۵۵۶۳، ۶۶۷۳.

^۲ برونه: ۹۴۹.

۴- بَابُ الْأَكْلِ يَوْمَ الْفِطْرِ قَبْلَ الْخُرُوجِ

۹۵۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ: حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ قَالَ: أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ عَنْ أَنَسٍ عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَغْدُو يَوْمَ الْفِطْرِ حَتَّى يَأْكُلَ مَرَّتَيْنِ. وَقَالَ مَرْجَأُ بْنُ رَجَاءٍ حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَنَسٌ، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ: وَيَأْكُلُهُنَّ وَتَرًا.

۴- باسی له جهژنی رهمهزاند

خواردن بخورت پيش روڤشتن بو نوڤژنی جهژن

۹۵۳- نه نهس ﷺ دهلی: پیغه مبهری خوا ﷺ له رۆژی جهژنی رهمهزاند نه دمهروشت بو نوڤژنه، ههتا چهند دهنکه خورمایهکی نه خواردبایه. مورهمهنی کوری رهجا دهلی: عوبهیدولا بوی گیرامهوه وتی: نه نهس بوی گیرامهوه له پیغه مبهرموه ﷺ^(۱) فهرموویهتی: ((با خورماکان تاک بن که موسولمان دهیانخوات)).

۵- بَابُ الْأَكْلِ يَوْمَ النَّحْرِ

۹۵۴- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلَاةِ فَلْيُعَذِّبْهُ فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ: هَذَا يَوْمٌ يُشْتَهَى فِيهِ اللَّحْمُ. وَذَكَرَ مِنْ حِرَانِهِ فَكَأَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَدَّقَهُ، قَالَ وَعِنْدِي جَذَعَةٌ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ شَاتِي لَحْمٍ، فَرَحَّصَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ، فَلَا أَدْرِي أَبْلَغَتِ الرُّحْصَةُ مَنْ سِوَاهُ أَمْ لَا^(۲)».

^۱ له کهل نه م زیادهیهدا گیراویهتهوه.

^۲ بروانه: ۹۸۴، ۵۵۴۶، ۵۵۴۹، ۵۵۶۱.

0- باسی خواردن له جه‌ژنی قورباندا

۹۵۴- نه‌هس ﷺ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموو‌یه‌تی: ((هه‌ر که‌س پێش نوێژکردنی جه‌ژن قوربانی سه‌ر بری‌بیت، نه‌وا با دووباره‌ قوربانیه‌کی دیکه‌ سه‌ر بپ‌ری))، ئینجا پیاوی‌ک هه‌ستا وتی: له‌و رۆژه‌دا گوشت چه‌زی لی دمه‌کری و خوشه‌، جا باسی دراوسێکانی کرد، وه‌ک بلی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ باوه‌ری به‌ فه‌سه‌که‌ی کرد، جا وتی: من چتیریکم هه‌یه‌ له‌ مه‌ریکی دابه‌سته‌ لام چاک‌تره‌، بۆیه‌ پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ رێگه‌ی پی‌ دا سه‌ری بپ‌ری، به‌لام نازانم نه‌و رێگه‌پیدانی (سه‌ربرینی چتیره‌) خه‌لکی دیکه‌شی گرت‌ه‌وه‌ یان نا^(۱).

۹۵۵- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ قَالَ: حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: خَطَبَنَا النَّبِيُّ ﷺ يَوْمَ الْأَصْحَى بَعْدَ الصَّلَاةِ فَقَالَ: «مَنْ صَلَّى صَلَاتَنَا وَنَسَكَ نُسُكَنَا فَقَدْ أَصَابَ النُّسُكَ، وَمَنْ نَسَكَ قَبْلَ الصَّلَاةِ فَإِنَّهُ قَبْلَ الصَّلَاةِ، وَلَا نُسُكَ لَهُ». فَقَالَ أَبُو بُرْدَةَ بْنُ نَبَارٍ -خَالَ الْبَرَاءِ-: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَإِنِّي نَسَكْتُ شَاتِي قَبْلَ الصَّلَاةِ، وَعَرَفْتُ أَنَّ الْيَوْمَ يَوْمُ أَكْلِ وَشُرْبٍ، وَأَحْبَبْتُ أَنْ تَكُونَ شَاتِي أَوَّلَ مَا يُذْبَحُ فِي بَيْتِي، فَذَبَحْتُ شَاتِي وَتَغَدَّيْتُ قَبْلَ أَنْ آتِيَ الصَّلَاةَ. قَالَ: «شَاتُكَ شَاةٌ لَحْمٍ». قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَإِنَّ عِنْدَنَا عَنَاقًا لَنَا جَذَعَةٌ هِيَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ شَاتَيْنِ، أَفَتَجْزِي عَنِّي قَالَ: «نَعَمْ، وَلَنْ تَجْزِيَ عَنِّي أَحَدٌ بَعْدَكَ»^(۲).

۹۵۵- به‌رانی کوری عازیب ﷺ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌ رۆژی جه‌ژنی قورباندا پاش نوێژکردن وتاری بۆ داین و فه‌رمووی: ((هه‌ر که‌س نه‌م نوێژه‌ی ئیمه‌ بکات، وه‌ وه‌ک ئیمه‌ قوربانی سه‌ر بری‌بیت، نه‌وه‌ قوربانی سه‌ربرینه‌که‌ی

^۱ چونکه‌ نه‌و چتیره‌ دروست نیه‌ بۆ قوربانی، به‌لام پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ رێگه‌ی به‌و پیاوه‌ دا، وه‌ چشتیر و چوولتیری پێ ده‌لێن که‌ له‌ گیسک گه‌وره‌تره‌، به‌لام نه‌بووه‌ به‌ بزن.

^۲ بروانه‌: ۹۵۱.

دروسته، به لام هه رکه س پيشنويزی جهژن قوربانی سهر بری، جا له بهر نه وهی پيش نويز بووه نه وه قوربانیه کهی دروست نییه))، ئینجا نه بو بوردهی کوری نیار که خالی به پائه- وتی: نهی پیغه مبهری خوا ﷺ به راستی من مه رکه م پيش نويز سهر بری و زانیم که نه مپو رۆزی خواردن و خواردنه ومیه، وه ههزم کرد مه رکه م یه که م مه ر بی له مالی مندا سهر بری، جا بویه مه رکه م سهر بری و خواردنم خوارد پيش نه وهی بیم بو نويزی جهژن، پیغه مبه ر ﷺ فهرمووی: ((مه رکه ت مه ری گوشته))^(۱)، نه بو بورده وتی: نهی پیغه مبهری خوا ﷺ جتیریکمان ههیه له دوو مه ر لام چاکتره، ئایا دروسته سهری بریم؟ فهرمووی: ((به لئ، وه بو کهسی دیکه جگه له تو دروست نییه)).

۶- بابُ الْخُرُوجِ إِلَى الْمُصَلَّى بِغَيْرِ مَنَبَرٍ

۹۵۶- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي زَيْدٌ عَنْ عِيَّاضِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَخْرُجُ يَوْمَ الْفِطْرِ وَالْأَضْحَى إِلَى الْمُصَلَّى، فَأَوَّلُ شَيْءٍ يَبْدَأُ بِهِ الصَّلَاةُ ثُمَّ يَنْصَرِفُ، فَيَقُومُ مُقَابِلَ النَّاسِ، وَالنَّاسُ جُلُوسٌ عَلَى صُفُوفِهِمْ، فَيَعْظُهُمْ وَيُوصِيهِمْ وَيَأْمُرُهُمْ، فَإِنْ كَانَ يُرِيدُ أَنْ يَقَطَعَ بَعْثًا قَطَعَهُ، أَوْ يَأْمُرَ بِشَيْءٍ أَمَرَ بِهِ، ثُمَّ يَنْصَرِفُ. قَالَ أَبُو سَعِيدٍ: فَلَمَّ يَزِلِ النَّاسُ عَلَى ذَلِكَ حَتَّى خَرَجْتُ مَعَ مَرْوَانَ - وَهُوَ أَمِيرُ الْمَدِينَةِ - فِي أَضْحَى أَوْ فِطْرٍ، فَلَمَّا أَتَيْنَا الْمُصَلَّى إِذَا مِنْبَرٌ بَنَاهُ كَثِيرُ بْنُ الصَّلْتِ، فَإِذَا مَرْوَانُ يُرِيدُ أَنْ يَرْتَقِيَهُ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ، فَجَبَدْتُ بِثَوْبِهِ، فَجَبَدَنِي فَارْتَفَعَ، فَخَطَبَ قَبْلَ الصَّلَاةِ، فَقُلْتُ لَهُ غَيْرْتُمْ وَاللَّهِ. فَقَالَ أَبَا سَعِيدٍ: قَدْ ذَهَبَ مَا تَعْلَمُ. فَقُلْتُ: مَا أَعْلَمُ وَاللَّهِ خَيْرٌ مِمَّا لَا أَعْلَمُ. فَقَالَ: إِنَّ النَّاسَ لَمْ يَكُونُوا يَجْلِسُونَ لَنَا بَعْدَ الصَّلَاةِ فَجَعَلْتُهَا قَبْلَ الصَّلَاةِ.

^۱ نه ک قوربانی وه به قوربانی دانانری، چونکه پيش کاتی دیاریکراو سهری بریوو.

۱- باسی رۆیشتنه دهرهوهی شار بۆ نوێژگه بهبێ دوانگه

۹۵۶- ئەبو سەعید خەلیف دەلی: هەمیشە پێغه مبهری خوا ﷺ له رۆژی جهژنی رهمهزان و قورباندا له شار دهرۆیشته دهرهوه بۆ نوێژگه، جا یهکه م شت که دهستی پێ دهکرد نوێژکردن بوو، پاشان که تهواو دهبوو، ههڵدەسایهوه روو به خهڵکه که دهووستا و خهڵکه کهش له ریزهکانیاندا دانیشتبوون، ئینجا ئامۆژگاری دهکردن، و مسییمت و فهرمانی خۆی پێ رادهگهیاندن، جا ئەگەر بیویستایه له شکرێک بنێرێ دهنارد، یان بیویستایه فهрман به شتێک بکات دمی کرد، پاشان دهگهراپهوه. ئەبو سەعید دەلی: جا خهڵکی لهسەر ئەو شیوه بهردهوام بوون ههتا له گهڵ مهرواندا که ئەمیری مه دینه بوو- له جهژنی قوربان یان رهمهزاندا رۆیشتینه دهرهوهی شار، جا که رۆیشتینه نوێژگه، دهبینین که سیری کۆری سهلت دوانگه یهکی لهویدا دروست کردووه، یهکسەر مهروان ویستی سەر کهوێته سەر دوانگه که پێش ئەوهی نوێژ بکات، (ئەبو سەعید دەلی: منیش به پۆشاکه کهی رامکیشا، ئەویش منی راکیشا و رۆیشته سەر دوانگه که، پێش نوێژکردن وتاری دا، منیش پێم وت: سوێند به خوا شیوهی نوێژ و وتاری جهژنتان گۆری، مهروانیشت وتی: ئەبو سەعید ئەوهی تۆ دهنانی رۆیشت و بهسەر چوو، منیش وتم: سوێند به خوا ئەوهی دمیزانم چاکتره لهوهی نایزانم، ئەویش وتی: بێگومان خهڵکی دواي نوێژکردن دانانیشتن گۆی له ئیمه بگرن، بۆیه وتارمه کهم خسته پێش نوێژمه کهوه.

۷- بابُ الْمَشْيِ وَالرُّكُوبِ إِلَى الْعِيدِ وَالصَّلَاةِ قَبْلَ الْخُطْبَةِ

بَغَيْرِ أَذَانٍ وَلَا إِقَامَةٍ

۹۵۷- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ قَالَ: حَدَّثَنَا أَنَسٌ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي فِي الْأَضْحَى وَالْفِطْرِ، ثُمَّ يَخْطُبُ بَعْدَ الصَّلَاةِ^(۱).

۷- باسی رو‌یشتن بو نو‌یژی جه‌ژن به‌پیا‌ده و به‌سواری و نو‌یژکردنی جه‌ژن پیش و تاردان به‌بێ بانگدان و قامه‌تکردن

۹۵۷- عه‌بدو‌لای کوری عومه‌ر رضی‌الله‌تعالی‌عنہ ده‌گیرپێته‌وه: که پێغه‌مبه‌ری خوا صلی‌الله‌تعالی‌علیه‌و‌آله‌و‌س‌لم هه‌میشه له جه‌ژنی هوربان و ڕه‌مه‌زاندا نو‌یژی ده‌کرد، پاشان دوا‌ی نو‌یژه‌که و تازی ده‌دا.

۹۵۸- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى قَالَ: أَخْبَرَنَا هِشَامٌ، أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَرَجَ يَوْمَ الْفِطْرِ، فَبَدَأَ بِالصَّلَاةِ قَبْلَ الْخُطْبَةِ^(۲).

۹۵۸- جابیری کوری عه‌بدو‌لا رضی‌الله‌تعالی‌عنہ ده‌گیرپێته‌وه: که پێغه‌مبه‌ر صلی‌الله‌تعالی‌علیه‌و‌آله‌و‌س‌لم ڕۆژی جه‌ژنی ڕه‌مه‌زان چوو‌ه دمه‌روه (بو نو‌یژه‌که)، جا پێش و تاره‌که به نو‌یژکردنی جه‌ژن ده‌ستی پێ کرد.

۹۵۹- قَالَ: وَأَخْبَرَنِي عَطَاءٌ، أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ أُرْسِلَ إِلَى ابْنِ الزُّبَيْرِ فِي أَوَّلِ مَا بُوِيعَ لَهُ إِنَّهُ لَمْ يَكُنْ يُؤَدِّنُ بِالصَّلَاةِ يَوْمَ الْفِطْرِ، إِنَّمَا الْخُطْبَةُ بَعْدَ الصَّلَاةِ^(۳).

^۱ بروهانه: ۹۶۳.

^۲ بروهانه: ۹۶۱، ۹۷۸.

^۳ بروهانه: ۹۶۰.

۹۵۹- عه‌تاو ده‌لی: عه‌بدو‌لای کورپی عه‌باس علیه‌السلام ناردنی بو لای عه‌بدو‌لای کورپی زوبه‌یر له سه‌رم‌تای ئه‌و کاته‌وه‌ی که به‌یعه‌تی پی‌ درابوو، (پیی‌ وت): له جه‌ژنی رهمه‌زاندا له رابردوودا بانگ نه‌دمدرا بو نو‌یژی جه‌ژن، وه بی‌گومان وتاره‌که بی‌ش نو‌یژکردنه (له جه‌ژندا) .

۹۶۰- وَأَخْبَرَنِي عَطَاءٌ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ وَعَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ لَمْ يَكُنْ يُؤَدُّنْ يَوْمَ الْفِطْرِ وَلَا يَوْمَ الْأَضْحَى ^(۱).

۹۶۰- عه‌بدو‌لای کورپی عه‌باس و جابیری کورپی عه‌بدو‌لا علیه‌السلام هه‌ردووکیان ده‌لین: له سه‌رده‌می پی‌غه‌مبه‌ردا علیه‌السلام نه له جه‌ژنی رهمه‌زان و نه له جه‌ژنی هورباندا، بانگ نه‌دمدرا (بو نو‌یژی جه‌ژن).

۹۶۱- وَعَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: إِنَّ النَّبِيَّ صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم قَامَ قَبْدًا بِالصَّلَاةِ، ثُمَّ خَطَبَ النَّاسَ بَعْدَ، فَلَمَّا قَرَعَ نَبِيُّ اللَّهِ صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم نَزَلَ فَأَتَى النِّسَاءَ، فَذَكَرَهُنَّ وَهُوَ يَتَوَكَّأُ عَلَى يَدِ بِلَالٍ، وَبِلَالٌ بَاسِطٌ ثَوْبَهُ، يُلْقَى فِيهِ النِّسَاءُ صَدَقَةً. قُلْتُ لِعَطَاءٍ: أَتَرَى حَقًّا عَلَى الْإِمَامِ الْآنَ أَنْ يَأْتِيَ النِّسَاءَ فَيَذَكُرَهُنَّ حِينَ يَفْرُغُ؟ قَالَ: إِنَّ ذَلِكَ لَحَقٌّ عَلَيْهِمْ، وَمَا لَهُمْ أَنْ لَا يَفْعَلُوا ^(۲).

۹۶۱- جابیری کورپی عه‌بدو‌لا علیه‌السلام ده‌گێڕێته‌وه: که پی‌غه‌مبه‌ر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم هه‌لسا سه‌رم‌تا نو‌یژی کرد، پاشان دواتر وتاری دا بو خه‌لکی، جا که پی‌غه‌مبه‌ری خوا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم لی بویه‌وه دابه‌زی و رو‌یشت بو لای ئافه‌رم‌تان، ئامو‌ژگاری کردن پالی دابوو به‌ ده‌ست و بالی بی‌لاله‌وه، بی‌لالیش پو‌شاکه‌که‌ی راخستبوو، ئافه‌رم‌تان پاره‌ی خیراتیان تی ه‌رپی دهدا. (ئیب‌نو جو‌رمیج ده‌لی:) به‌ عه‌تائمه‌ وت: تو رات وایه ئیستا ئیمام پی‌ویسته له‌سه‌ری ب‌روات بو لای ئافه‌رم‌تان و ئامو‌ژگارییان بکات، که له وتاری

^۱ ب‌روانه: ۹۵۹.

^۲ ب‌روانه: ۹۵۸.

پیاوان بۆیه وه؟ عهتاو وتی: بهائی نهوه پئویسته لهسه ر ئیمامهکان، جا له بهر چی و چییانه نهوه ناکهن؟

۸- بَابُ الْخُطْبَةِ بَعْدَ الْعِيدِ

۹۶۲- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي الْحَسَنُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ طَاوُسٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: شَهِدْتُ الْعِيدَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعُثْمَانُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ فَكُلُّهُمْ كَانُوا يُصَلُّونَ قَبْلَ الْخُطْبَةِ^(۱).

۸- باسی وتاردان پاش نوێزی جهژن

۹۶۲- عهبدولای کوری عهباس ر دهلی: نامادهی نوێزی جهژن بووم لهگهڵ پێغه مبهری خوا ﷺ و نهبو بهکر و عومهر و عوسماندا ﷺ، هه موویان پێش وتارمه که نوێزی جهژنیان دهکرد.

۹۶۳- حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ يُصَلُّونَ الْعِيدَيْنِ قَبْلَ الْخُطْبَةِ^(۲).

۹۶۳- عهبدولای کوری عومهر ر دهلی: هه میسه پێغه مبهر ﷺ و نهبو بهکر و عومهر ﷺ پێش وتاردان نوێزی ههردوو جهژنهکانیان دهکرد.

۹۶۴- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى يَوْمَ الْفِطْرِ رَكَعَتَيْنِ، لَمْ يُصَلِّ قَبْلَهَا وَلَا بَعْدَهَا، ثُمَّ أَتَى النِّسَاءَ وَمَعَهُ بِلَالٌ، فَأَمَرَهُنَّ بِالصَّدَقَةِ، فَجَعَلْنَ يُلْقِينَ، تُلْقِي الْمَرْأَةُ خُرْصَهَا وَسِخَابَهَا^(۱).

^۱ بڕوانه: ۹۸.

^۲ بڕوانه: ۹۵۷.

۹۶۴- عەبدولای کورپی عەباس ﷺ دەگێڕێتەوه: که پیڤه‌مبەر ﷺ دوو ڕکات نوێژی جه‌ژنی ڕه‌مه‌زانی کرد، نه‌ له‌پیشیه‌وه و نه‌ له‌پاشیه‌وه نوێژی سوننه‌تی نه‌کرد، پاشان (دوای وتاردان بۆ پیاوان) ڕۆیشت بۆ لای ئافرمقان و بیلالیسی له‌گه‌ڵدا بوو، جا فهرمانی پێی کردن به‌ مائهبه‌خشین، ئه‌وانیش ده‌ستیان کرد به‌ فهریدانی (ئالتوونه‌کانیان بۆ بیلال)، هه‌ر ئافرمت بوو بازن و گواره و ملوانکه‌که‌ی فهری دهما (بۆ سه‌ر پۆشاکه‌که‌ی بیلال).

۹۶۵- حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: حَدَّثَنَا زُبَيْدُ قَالَ: سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنْ أَوَّلَ مَا تَبْدَأُ فِي يَوْمِنَا هَذَا أَنْ تُصَلِّيَ، ثُمَّ تَرْجِعَ فَتَنْحَرَ، فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَقَدْ أَصَابَ سُنَّتَنَا، وَمَنْ نَحَرَ قَبْلَ الصَّلَاةِ فَإِنَّمَا هُوَ لَحْمٌ قَدَّمَهُ لِأَهْلِهِ، لَيْسَ مِنَ النَّسْكِ فِي شَيْءٍ». فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ يُقَالُ لَهُ أَبُو بُرْدَةَ بْنُ نِيَارٍ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، ذَبَحْتُ وَعِنْدِي جَدْعَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُسِنَّةٍ. فَقَالَ: «اجْعَلْهُ مَكَانَهُ، وَلَنْ تُؤْفِيَ- أَوْ تَجْزِيَ- عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ».^(۱)

۹۶۵- به‌ڕاڤی کورپی عازیب ﷺ ده‌لی: پیڤه‌مبەر ﷺ فهرمووی: ((بیڤگومان یه‌که‌م کارێک له‌م ڕۆژه‌ماندا ده‌یکه‌ین ئه‌وه‌یه‌ که نوێژ ده‌که‌ین، پاشان ده‌گه‌ڕێینه‌وه بۆ مائه‌وه‌ قوربانیه‌که‌مان سه‌ر ده‌برین، جا ئه‌و که‌سه‌ی ئه‌مه‌ بکات، ئه‌وه‌ بیڤگومان سوننه‌تی ئیمه‌ی به‌جێ هێناوه‌، هه‌رکه‌سیش پێش نوێژی جه‌ژن ئاژه‌لی سه‌ر بریڤی، ئه‌وه‌ بیڤگومان گوشتیکه‌ ده‌یدات به‌ مال و مندالی خۆی، هه‌یج په‌یومندی به‌ قوربانیه‌وه‌ نییه‌))، ئینجا پیاویکی ئه‌نصارێ که پێی ده‌وترا: ئه‌بو بوڕده‌ی کورپی نیار وتی: ئه‌ی پیڤه‌مبه‌ری خوا ﷺ من پێش نوێژ ئاژه‌لم سه‌ر بریوه‌،

^۱ بڕوانه: ۹۸.

^۲ بڕوانه: ۹۵۱.

به‌لام چتیریکم هه‌یه له مه‌پێک چاک‌تره، پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((بیخه‌ره جیگای سه‌ربرپاوه‌که (و سه‌ری بپه‌ه)، وه‌ بۆ هه‌یج که‌س نابێ یان دروست نییه‌ له‌پاش تۆ (ته‌نها نه‌مه‌ بۆ تۆ دروسته‌ که‌ چتیر سه‌ر بپه‌ری)).

۹- بابُ مَا يُكْرَهُ مِنْ حَمْلِ السَّلَاحِ فِي الْعِيدِ وَالْحَرَمِ

وَقَالَ الْحَسَنُ: نُهُوا أَنْ يَحْمِلُوا السَّلَاحَ يَوْمَ عِيدٍ إِلَّا أَنْ يَخَافُوا عَدُوًّا.
 ۹۶۶- حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى أَبُو السَّكِينِ قَالَ: حَدَّثَنَا الْمُحَارِبِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سُوْقَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ: كُنْتُ مَعَ ابْنِ عُمَرَ حِينَ أَصَابَهُ سِنَانُ الرُّمَحِ فِي أَحْمَصَ قَدَمِهِ، فَلَزِقَتْ قَدَمُهُ بِالرَّكَابِ، فَتَزَلَّتْ فَتَزَعَّتْهَا وَذَلِكَ مِنِّي، فَبَلَغَ الْحَجَّاجُ فَجَعَلَ يَعُوْهُ، فَقَالَ الْحَجَّاجُ: لَوْ نَعْلَمُ مَنْ أَصَابَكَ. فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: أَنْتَ أَصَبْتَنِي. قَالَ: وَكَيْفَ؟ قَالَ: حَمَلْتَ السَّلَاحَ فِي يَوْمٍ لَمْ يَكُنْ يُحْمَلُ فِيهِ، وَأَدْخَلْتَ السَّلَاحَ الْحَرَمَ وَلَمْ يَكُنِ السَّلَاحُ يُدْخَلُ الْحَرَمَ^(۱).

۹- باسی ئه‌وه‌ی ناپه‌سه‌نده‌ له‌ هه‌لگرتنی چه‌ک

له‌ جه‌ژن و له‌ مه‌که‌ و ده‌وروبه‌ریدا

حه‌سه‌ن ده‌لی: (هاوه‌لان) پێگه‌ری کرابوون له‌ پوژی جه‌ژندا چه‌ک هه‌لگرن، مه‌گه‌ر له‌ دوژمن بترسن.

۹۶۶- سه‌عیدی کوری جوبه‌یر ده‌لی: من له‌گه‌ل عه‌به‌دولای کوری عومه‌ردا بووم ﷺ، کاتی نووکی پمێک چوو به‌ ژێر پێیدا و پێی نووساند به‌ ورزمنگیه‌که‌دا^(۲)، سه‌عید ده‌لی: منیش له‌ وڵاخه‌که‌م دابه‌زیم نووکه‌ پمه‌که‌م دمه‌هینا (که‌ چوووبوو

^۱ بڕوانه: ۹۶۷.

^۲ ورزهنگی: ئه‌و پارچه‌ ئاسنه‌یه‌ که‌ که‌سیک سواری وڵاخ و نه‌سپ ده‌بێ پێیه‌کانی تێ ده‌خات.

به پێیدا، ئەم ڕووداوه له مینادا بوو، جا ئەمه گه‌شته‌وه به‌حه‌جاج، ئەویش هات بۆ سەردانی عەبدولای کۆری عومەر، حەجاج وتی: خۆزگه دهمانزانی کێ لێی داوی؟ عەبدولای کۆری عومەریش وتی: تۆ لێت داوم! حەجاج وتی: چۆن؟ عەبدولای وتی: تۆ چەکت هه‌لگرتوووه له‌ ڕۆژیکدا که‌ چه‌کی تێدا هه‌لناگیرئ وه‌ چه‌کت هێناوتمه‌ نێو مه‌ککه‌ و‌ چواردەوری، که‌ له‌ رابردوودا چه‌ک نه‌ده‌هێنرایه‌ مه‌ککه‌ و‌ چواردەوری.

۹۶۷- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يَعْقُوبَ قَالَ: حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ سَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: دَخَلَ الْحَجَّاجُ عَلَى ابْنِ عُمَرَ وَأَنَا عِنْدَهُ فَقَالَ: كَيْفَ هُوَ؟ فَقَالَ: صَالِحٌ. فَقَالَ مَنْ أَصَابَكَ؟ قَالَ: أَصَابَنِي مَنْ أَمَرَ بِحَمْلِ السَّلَاحِ فِي يَوْمٍ لَا يَحِلُّ فِيهِ حَمْلُهُ، يَغْنِي: الْحَجَّاجُ^(۱).

۹۶۷- ئیسحاقی کۆری سەعید له‌ باوکیه‌وه‌ ده‌گیرێته‌وه‌ ده‌لێ: حەجاج هات بۆ مالی عەبدولای کۆری عومەر ﷺ، منیش لای عەبدولای بووم، حەجاج پێی وت: چۆنه‌؟ ئەویش وتی: باشه‌، حەجاج وتی: کێ وای لێ کردووی؟ عەبدولای وتی: ئەو که‌سه‌ وای لێ کردووم که‌ فه‌رمانی به‌ هه‌لگرتنی چه‌ک کردووه‌، له‌ ڕۆژیکدا که‌ چه‌که‌لگرتن تێیدا دروست نییه‌ (واته‌: حەجاج وای لێ کردووم).

۱۰- بَابُ التَّبْكِيرِ لِلْعِيدِ

وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُسْرِ: إِنَّ كُنَّا فَرَعْنَا فِي هَذِهِ السَّاعَةِ، وَذَلِكَ حِينَ التَّسْبِيحِ.
۹۶۸- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ زُبَيْدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنِ الْبَرَاءِ قَالَ: خَطَبَنَا النَّبِيُّ ﷺ يَوْمَ النَّحْرِ قَالَ: إِنَّ أَوَّلَ مَا نَبْدَأُ بِهِ فِي يَوْمِنَا هَذَا أَنْ نُصَلِّيَ، ثُمَّ نَرْجِعَ فَنَنْحَرُ،

^۱ بېروانه: ۹۶۶.

فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَقَدْ أَصَابَ سُتْنَاءَ، وَمَنْ ذَبَحَ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ فَإِنَّمَا هُوَ لَحْمٌ عَجَلُهُ لِأَهْلِهِ، لَيْسَ مِنَ النَّسْكِ فِي شَيْءٍ. فَقَامَ خَالِي أَبُو بُرْدَةَ بْنُ نِيَارٍ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنَا ذَبَحْتُ قَبْلَ أَنْ أُصَلِّيَ وَعِنْدِي جَذَعَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُسْنَةٍ. قَالَ: اجْعَلْهَا مَكَانَهَا - أَوْ قَالَ: اذْبَحْهَا - وَلَنْ تَجْزِيَ جَذَعَةٌ عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ^(۱).

۱۰- باسی زوو رۆیشتن بۆ نوێژی جه‌ژن

عه‌بدو‌لای کورێ بوسر ده‌لی: ئیمه جارن نا له‌م کاته‌دا له‌ نوێژی جه‌ژن بوو‌بووینه‌وه، کاته‌که‌ش وه‌ختی چێشته‌نگاو بوو.

۹۶۸- به‌پراو ﷺ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((بێگومان یه‌که‌م کارێک له‌م رۆژه‌ماندا ده‌یکه‌ین ئه‌وه‌یه‌ که‌ نوێژ ده‌که‌ین، پاشان ده‌که‌رێینه‌وه‌ بۆ ما‌له‌وه‌ قوربانی سه‌ر ده‌برین، جا ئه‌و که‌سه‌ی ئه‌مه‌ی کرد، ئه‌وه‌ بێگومان سونه‌تی ئیمه‌ی به‌جی هێناوه‌، هه‌رکه‌سه‌یش پێش نوێژی جه‌ژن نازه‌لی سه‌ر بری‌بی، ئه‌وه‌ بێگومان گۆشتیکه‌ ده‌یدات به‌مال و مندالی خۆی، هه‌یج په‌یوه‌ندی به‌ قوربانیه‌وه‌ نییه‌))، ئینجا خا‌لم که‌ ئه‌بو بو‌رده‌ی کورێ نیاره‌ وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ من پێش ئه‌وه‌ی نوێژ بکه‌م نازه‌لم سه‌ر بری‌وه‌، به‌لام چتیریکه‌ هه‌یه‌ له‌ مه‌رێک چاک‌تره‌، پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((بیخه‌ره‌ جی‌گای سه‌ربر‌پاوه‌که‌ یان فه‌رمووی: سه‌ری بپه‌-، وه‌ له‌پاش تۆ سه‌ربر‌پینی چتیر بۆ هه‌یج که‌س نابێ و دروست نییه‌ (ئه‌مه‌ ته‌نها بۆ تۆ دروسته‌)).

^۱ بروانه: ۹۵۱.

II - بابُ قُضْلِ الْعَمَلِ فِي أَيَّامِ التَّشْرِيقِ

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: ﴿وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَةٍ﴾ (٢٨) الحج، أَيَّامُ الْعَشْرِ، وَالْأَيَّامُ الْمَعْدُودَاتُ: أَيَّامُ التَّشْرِيقِ. وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ وَأَبُو هُرَيْرَةَ يَخْرُجَانِ إِلَى السُّوقِ فِي أَيَّامِ الْعَشْرِ يَكْبِرَانِ، وَيَكْبِرُ النَّاسُ بِتَكْبِيرِهِمَا. وَكَبَّرَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ خَلْفَ النَّافِلَةِ.

II - باسی گه‌وره‌یی کرده‌وه‌ی چاک

له سێ رۆژی دوا‌ی رۆژی جه‌ژنی قورباندا

عەبدولای کوری عەباس رضی اللہ عنہ له مانای ئەم نایەتەدا: ﴿وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَةٍ﴾ (٢٨) دەلی مەبەست له: ﴿أَيَّامٍ مَّعْلُومَةٍ﴾ (٢٨) ده رۆژی مانگی (ذی الحجة) یه و مەبەست له: ﴿الْأَيَّامُ الْمَعْدُودَاتُ﴾ سێ رۆژی دوا‌ی رۆژی جه‌ژنی قوربانە. عەبدولای کوری عومەر رضی اللہ عنہ و ئەبو هورەیره رضی اللہ عنہ له ده رۆژی (ذی الحجة) دا له مال دەرۆیشتنه دەر‌وه بو بازار و الله اکبریان دەکرد، خە‌ئ‌ک‌یش به‌دوا‌ی‌اندا الله اکبریان دەکرد. وه مو‌حه‌مه‌دی کوری عەلی له‌پاش نو‌ی‌زی سوننه‌ت الله اکبری ده‌کرد.

٩٦٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَزْرَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ مُسْلِمِ الْبَطِينِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: «مَا الْعَمَلُ فِي أَيَّامِ الْعَشْرِ أَفْضَلَ مِنَ الْعَمَلِ فِي هَذِهِ» قَالُوا: وَلَا الْجِهَادُ قَالَ: «وَلَا الْجِهَادُ، إِلَّا رَجُلٌ خَرَجَ يُخَاطِرُ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فَلَمْ يَرْجِعْ بِشَيْءٍ».

٩٦٩- عەبدولای کوری عەباس رضی اللہ عنہ له بی‌غە‌مه‌ره‌وه رضی اللہ عنہ ده‌گ‌یر‌پ‌ته‌وه که فه‌رموویه‌تی: ((ئە‌نجام‌دانی کرده‌وه‌ی چاکه له ده رۆژی (ذی الحجة) گه‌ور‌تر

نییه له‌م رۆژانه (واته: سێ رۆژی دوا‌ی رۆژی جه‌ژنی قوربان)))، وتیان: جیهاد و تیکۆشانیش له‌ رینگای خوا به‌قه‌دمر ئه‌وه گه‌وره نییه؟ هه‌رمووی: ((نه‌خیر جیهادیش ئه‌وه‌نده گه‌وره نییه، مه‌گه‌ر که‌سیک ب‌روات بۆ جیهاد به‌گیان و به‌ ماله‌وه، هیجی نه‌گه‌رێته‌وه))^(۱).

۱۲- بابُ التَّكْبِيرِ أَيَّامَ مَنْى وَإِذَا غَدَا إِلَى عَرَفَةَ

وَكَانَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يُكَبِّرُ فِي قُبَّتِهِ مِنِّي فَيَسْمَعُهُ أَهْلُ الْمَسْجِدِ، فَيُكَبِّرُونَ وَيُكَبِّرُ أَهْلُ الْأَسْوَاقِ، حَتَّى تَرْتَجَّ مِنِّي تَكْبِيرًا. وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يُكَبِّرُ مِنِّي تِلْكَ الْأَيَّامَ وَخَلْفَ الصَّلَوَاتِ، وَعَلَى فِرَاشِهِ وَفِي فُسْطَاطِهِ، وَمَجْلِسِهِ وَمَمْشَاهُ تِلْكَ الْأَيَّامَ جَمِيعًا. وَكَانَتْ مَيْمُونَةُ تُكَبِّرُ يَوْمَ النَّحْرِ. وَكُنَّ النِّسَاءُ يُكَبِّرْنَ خَلْفَ أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ وَعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ لَيَالِي التَّشْرِيقِ مَعَ الرِّجَالِ فِي الْمَسْجِدِ.

۱۲- با‌سی (الله اکبر)کردن له‌ رۆژی جه‌ژن و سێ رۆژی

دوا‌ی جه‌ژن و کاتیکی‌ش ده‌روات بۆ عه‌ره‌فه

ئیمامی عومه‌ر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ له‌ چا‌ده‌که‌یه‌وه له‌ مینا الله اکبری ده‌کرد، ئینجا خه‌لکی مزگه‌وتیش گو‌ییان لێ ده‌بوو، ئه‌وانیش الله اکریان ده‌کرد، هه‌روه‌ها خه‌لکی بازا‌ریش الله اکریان ده‌کرد، هه‌تا وای لێ ده‌هات هه‌موو مینا ده‌نگی الله اکبری لێ ده‌هات. وه‌ عه‌به‌دولای کو‌ری عومه‌ر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ له‌ رۆژانی مینا الله اکبری ده‌کرد له‌ مینا، وه‌ له‌باش نو‌یژه‌کان و له‌سه‌ر نو‌ینه‌کانی و له‌نیو چا‌ده‌که‌یدا، وه‌ له‌ دانیشتن و رۆیشتنیدا له‌ هه‌موو ئه‌و رۆژانه‌دا که‌ له‌ مینادا بوو (الله اکبری ده‌کرد). وه‌ مه‌یمونه له‌ رۆژی جه‌ژنی قورباندا الله اکبری ده‌کرد و ئا‌فره‌تانیش له‌ دوا‌ی

^۱ واته: به‌ سه‌ر و ماله‌وه ب‌روات له‌پێناوی خوا‌دا.

نه‌بانى كورى عوسمان و عومهرى كورى عه‌بدولعه‌زیزه‌وه سى شه‌وه‌كه‌ى دواى جه‌ژن له‌گه‌ل په‌ياواندا الله اكبرىان ده‌كرد له مزگه‌وتدا.

۹۷۰- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الثَّقَفِيُّ قَالَ: سَأَلْتُ أَنَسًا وَنَحْنُ غَادِيَانِ مِنْ مِثْلِي إِلَى عَرَفَاتٍ عَنِ التَّلْبِيَةِ كَيْفَ كُنْتُمْ تَصْنَعُونَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ؟ قَالَ: كَانَ يُلَبِّي الْمَلْبِي لَا يُنْكَرُ عَلَيْهِ، وَيُكَبِّرُ الْمُكَبِّرُ فَلَا يُنْكَرُ عَلَيْهِ^(۱).

۹۷۰- موحه‌مه‌دى كورى نه‌بوه‌گرى سه‌قه‌فى ده‌لى: پرسىارم له‌نه‌نه‌س ﷺ كرد دهرباره‌ى ته‌لبیه‌کردن^(۱)، له‌كاتی‌كدا په‌كه‌وه له میناوه دهرۆیشتین بو عه‌ره‌هات، وتم: ئیوه جه‌ژنتان ده‌كرد له‌گه‌ل په‌غه‌مه‌بردا ﷺ؟ نه‌نه‌س وتی: هه‌بوو ته‌لبیه‌ى ده‌كرد، ره‌خنه‌ى لى نه‌ده‌گیرا، هه‌شبوو الله اكبرى ده‌كرد، نه‌وه‌ش ره‌خنه‌ى لى نه‌ده‌گیرا.

۹۷۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ حَفْصَةَ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ: كُنَّا نُؤَمِّرُ أَنْ نَخْرُجَ يَوْمَ الْعِيدِ، حَتَّى نُخْرِجَ الْبَكْرَ مِنْ خِدْرِيهَا، حَتَّى نُخْرِجَ الْحَيْضَ فَيَكُنَّ خَلْفَ النَّاسِ، فَيَكَبِّرُونَ بِتَكْبِيرِهِمْ، وَيَدْعُونَ بِدُعَائِهِمْ يَرْجُونَ بَرَكَةَ ذَلِكَ الْيَوْمِ وَطَهْرَتَهُ^(۲).

۹۷۱- ئومو عه‌تیه‌ ﷺ ده‌لى: ئیمه فه‌رمانمان پى ده‌كرا كه برۆینه دهره‌وه‌ى شار بو نوپۆزى جه‌ژن، هه‌تا كچى ماله‌وه‌مان له‌گه‌ل خو‌مان دهرده دهره‌وه، هه‌تا ئافره‌تى هه‌یزدارىشمان ده‌برد له‌گه‌ل خو‌مان، جا نه‌و هه‌یزدارانه له‌پشتى خه‌لكه‌كه‌وه ده‌وه‌ستان، وه له‌گه‌ل الله اكبرى

^۱ بروهانه: ۱۶۵۹.

^۲ ته‌لبیه بریتیه له وتی: (لبيك اللهم لبيك، لبيك لا شريك لك لبيك، إن الحمد والنعمة لك والملك لا شريك لك).

^۳ بروهانه: ۳۲۴.

خه لکه که دا نه وانیش الله اکبریان دهکرد، وه له گه ل دوعاکانیان دوعایان دهکرد، به ئومیدی هه و پاکیتی نهو رۆژه بوون.

۱۳- بَابُ الصَّلَاةِ إِلَى الْحَرْبَةِ يَوْمَ الْعِيدِ

۹۷۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ: حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ تُرَكِّزُ الْحَرْبَةَ قُدَّامَهُ يَوْمَ الْفِطْرِ وَالنَّحْرِ ثُمَّ يَصَلِّي^(۱).

۱۳- باسی نوێژکردن روو به نێزه له رۆژی جهژندا

۹۷۲- عهبدوڵای کورپی عومەر ﷺ دهگێڕێتهوه که پیغه مبهەر ﷺ له رۆژی جهژنی رهمهزان و قورباندا هه میسه نێزمیه که له پێشیهوه داده چه قێنرا، پاشان نوێژی (جهژنی) دهکرد.

۱۴- بَابُ حَمْلِ الْعَنْزَةِ أَوْ الْحَرْبَةِ بَيْنَ يَدَيْهِ الْإِمَامِ يَوْمَ الْعِيدِ

۹۷۳- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ قَالَ: حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرِو قَالَ: أَخْبَرَنِي نَافِعٌ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَغْدُو إِلَى الْمُصَلَّى، وَالْعَنْزَةُ بَيْنَ يَدَيْهِ، تَحْمِلُ وَتَنْصَبُ بِالْمُصَلَّى بَيْنَ يَدَيْهِ فَيَصَلِّي إِلَيْهَا^(۲).

^۱ بڕوانه: ۴۹۴.

^۲ بڕوانه: ۴۹۴.

۱۴- باسى هه لگرتنى دارده ست و نيزه

له پيش ئيمامه وه له روژى جهژندا

۹۷۳- عهبدولای كورى عومەر (ﷺ) دهلى: هه مېشه پيڤه مېهر ﷺ دهرؤيشت بو نويزگه (له دهره وهى شار)، داردهسته كه له پيشيه وه بوو، هه لده گير او له نويزگه له پيشيه وه داده چه قينرا، ئه وېش پرووبه پرووى نويزى دهمكرد.

۱۵- بابُ خُرُوجِ النِّسَاءِ وَالْحَيْضِ إِلَى الْمَصَلَّى

۹۷۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ: أُمِرْنَا أَنْ نُخْرِجَ الْعَوَاتِقَ وَذَوَاتِ الْخُدُورِ. وَعَنْ أَيُّوبَ، عَنْ حَفْصَةَ بِنَحْوِهِ. وَزَادَ فِي حَدِيثِ حَفْصَةَ -قَالَ أَوْ قَالَتْ-: الْعَوَاتِقُ وَذَوَاتِ الْخُدُورِ، وَيَعْتَزِلْنَ الْحَيْضُ الْمَصَلَّى^(۱).

۱۵- باسى رويشتنى ئافره تان (ى پاك) و هميزداران بو

نويزگه (له جهژندا)

۹۷۴- ئومو عهتييه (ﷺ) دهلى: فهرمانمان پى گرا كه كچانى تازه پيڤگه شتوو و كچانى كه يبانووى مال ببهينه دهره وه (ى شار بو نويزى جهژن). ئه يوب له حهفصه وه ويڤه وه تهى ئومو عهتييه ده گيرپيته وه، وه له فهرمووده كهى حهفصه ئه م زياده شى ههيه -ئه يوب دهلى يان حهفصه دهلى: كچانى تازمپيڤگه شتوو و كچانى كه يبانووى مال، به لام هميزدارم كان كه نارگير ده بوون له نويزگه (و نويزيان نه دهمكرد).

^۱ بروانه: ۳۲۴.

۱۶- بَابُ خُرُوجِ الصَّبْيَانِ إِلَى الْمُطَلَى

۹۷۵- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَبَّاسٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ قَالَ: خَرَجْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ يَوْمَ فِطْرِ أَوْ أَضْحَى، فَصَلَّى ثُمَّ خَطَبَ، ثُمَّ أَقَى النِّسَاءَ فَوَعَّظَهُنَّ وَذَكَّرَهُنَّ، وَأَمَرَهُنَّ بِالصَّدَقَةِ^(۱).

۱۶- باسی رویشتنی مندا لآن بو نوێژگه (له جه‌ژندا)

۹۷۵- عه‌بدو‌ره‌حمان ده‌لی: له عه‌بدو‌لای کوری عه‌باسم ﷺ بیست وتی: روژی جه‌ژنی په‌مه‌زان یان قوربان بوو، له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ردا ﷺ رویشتم (بو نوێژگه)، نینجا پێغه‌مبه‌ر ﷺ نوێزی کرد، پاشان وتاری دا (بو پیاوان)، پاشان هات بو لای نافرمانان ناموژگاری کردن خوای به بیر هینانه‌وه و فه‌رمانی پی کردن به مالبه‌خشین.

۱۷- بَابُ اسْتِقْبَالِ الْإِسَامِ النَّاسِ فِي خُطْبَةِ الْعِيدِ

قَالَ أَبُو سَعِيدٍ: قَامَ النَّبِيُّ ﷺ مُقَابِلَ النَّاسِ.
 ۹۷۶- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ طَلْحَةَ، عَنْ زُبَيْدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنِ الْبَرَاءِ قَالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمَ أَضْحَى إِلَى الْبَقِيعِ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ وَقَالَ: إِنَّ أَوَّلَ نُسْكِنَا فِي يَوْمِنَا هَذَا أَنْ نَبْدَأَ بِالصَّلَاةِ، ثُمَّ نَرْجِعَ فَنَنْحَرَ، فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَقَدْ وَافَقَ سُنَّتَنَا، وَمَنْ دَبَحَ قَبْلَ ذَلِكَ فَإِنَّمَا هُوَ شَيْءٌ عَجَلَهُ لَأَهْلِهِ، لَيْسَ مِنَ النَّسُكِ فِي شَيْءٍ.. فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي دَبَحْتُ وَعِنْدِي جَذَعَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُسْنَةٍ. قَالَ: اذْبَحْهَا، وَلَا تَفِي عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ^(۲).

^۱ بېروانه: ۹۸.

^۲ بېروانه: ۹۵۱.

۱۷- باسی روو له خه‌لک کردنی ئیمام له وتاری جه‌ژندا

ئه‌بو سه‌عید رضی الله عنه ده‌لی: پیغه‌مبهر صلی الله علیه و آله هه‌ستا روو به خه‌لکه‌که (وتاری دا).
 ۹۷۶- به‌راو رضی الله عنه ده‌لی: پیغه‌مبهر صلی الله علیه و آله له جه‌ژنی قورباندا رو‌یشت بۆ به‌قیع و دوو پکات نو‌یژی کرد، پاشان رووی تی کردین و فهرمووی: ((بیگومان یه‌که‌م په‌رستش له‌م پۆژه‌ماندا که ده‌ستی پی ده‌که‌ین نو‌یژ (ی جه‌ژن)ه، پاشان ده‌که‌پ‌ئینه‌وه قوربان‌ی سهر ده‌برین، جا ههر که‌س ئه‌وه بکات ئه‌وه بیگومان په‌په‌روی سونه‌تی ئیمه‌ی کردووه، ئه‌و که‌سه‌ش پ‌یش ئه‌و کاته ناژه‌لی سهر بر‌یی، ئه‌وه بیگومان شتی‌که پ‌یشی خستووه بۆ مال و مندالی، هیچ په‌یوه‌ندی‌یه‌کی به قوربانیه‌وه نییه))، جا پیاویک هه‌ستا وتی: ئه‌ی پیغه‌مبهری خوا صلی الله علیه و آله من (پ‌یش نو‌یژی جه‌ژن) ناژه‌له‌که‌م سهر بر‌یوه، به‌لام چ‌تیریکم هه‌یه له مه‌رپ‌یک چاک‌تره؟ فهرمووی: ((سهری ب‌یره، به‌لام دوا‌ی تو بۆ که‌سی دیکه دروست نییه)).

۱۸- بابُ الْعَلَمِ الَّذِي بِالْمُطَلَّى

۹۷۷- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ سُفْيَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَابِسٍ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ قِيلَ لَهُ: أَشْهَدْتَ الْعِيدَ مَعَ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله؟ قَالَ: نَعَمْ، وَلَوْلَا مَكَانِي مِنَ الصَّغَرِ مَا شَهِدْتُهُ، حَتَّى أَتَى الْعَلَمَ الَّذِي عِنْدَ دَارِ كَثِيرِ بْنِ الصَّلْتِ فَصَلَّى ثُمَّ خَطَبَ، ثُمَّ أَتَى النِّسَاءَ وَمَعَهُ بِلَالٌ، فَوَعَّظَهُنَّ وَذَكَّرَهُنَّ، وَأَمَرَهُنَّ بِالصَّدَقَةِ، فَرَأَيْتُهُنَّ يُهْوِينَ بِأَيْدِيهِنَّ يَقْدِفْنَهُ فِي ثَوْبِ بِلَالٍ، ثُمَّ انْطَلَقَ هُوَ وَبِلَالٌ إِلَى بَيْتِهِ ^(۱).

^۱ ب‌روانه: ۹۸.

۱۸- باسی ئەو به‌یداخه (نیشانه)ی که له نوێژگه‌دا بوو

۹۷۷- عه‌بدوره‌حمانی کورپی عابیس ده‌ئێ: گویم ئێ بوو عه‌بدو‌لای کورپی عه‌باس ﴿﴾ پێی وترا: ئاماده‌ی رۆیشتنه‌دمروه‌ه بووی (بۆ نوێژی جه‌ژن) له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ردا ﴿﴾ وتی: به‌ئێ، نه‌گه‌ر له‌به‌ر نزیکیم له‌ پێغه‌مبه‌روه‌ه ﴿﴾ نه‌بووايه له‌به‌ر که‌می ته‌مه‌نم ئاماده‌ نه‌دمبووم، (رۆیشت) تا چوو له‌ ئێو به‌یداخه‌ی لای مائی که‌سیر کورپی سه‌له‌ته‌ و نوێژی کرد، پاشان وتاری دا (بۆ پیاوان)، ئینجا رۆیشت بۆ لای ئافه‌رماتان، بیلالیشی له‌گه‌ڵدا بوو، جا ئاموژگاری و مۆچیاری کردن، وه‌ فه‌رمانی پێ کردن به‌ مائه‌خشین، جا ئافه‌رماتانم بینی دهمستیان دهمبرد (بۆ ملوانکه‌که‌ی گه‌ردنیان) و فره‌پیان دهمدايه‌ پو‌شاکه‌که‌ی بیلاله‌وه‌، پاشان پێغه‌مبه‌ر ﴿﴾ و بیلال رۆیشتنه‌وه‌ بۆ مائی پێغه‌مبه‌ر ﴿﴾.

۱۹- بابُ مَوْعِظَةِ الْإِمَامِ النَّسَاءِ يَوْمَ الْعِيدِ

۹۷۸- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ نَصْرِ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: قَامَ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمَ الْفِطْرِ، فَصَلَّى قَبْدًا بِالصَّلَاةِ ثُمَّ خَطَبَ، فَلَمَّا قَرَعَ نَزَلَ فَأَتَى النَّسَاءَ، فَذَكَرَهُنَّ وَهُوَ يَتَوَكَّأُ عَلَى يَدِ بِلَالٍ، وَبِلَالٌ بَاسِطٌ ثَوْبَهُ، يُلْقِي فِيهِ النَّسَاءُ الصَّدَقَةَ. قُلْتُ لِعَطَاءٍ: زَكَاةَ يَوْمِ الْفِطْرِ؟ قَالَ: لَا، وَلَكِنْ صَدَقَةٌ يَتَصَدَّقَنَّ حِينَئِذٍ، تُلْقَى فَتَحَهَا وَيُلْقِينَ. قُلْتُ: أَرَأَيْتَ حَقًّا عَلَى الْإِمَامِ ذَلِكَ وَيَذَكَّرُهُنَّ؟ قَالَ: إِنَّهُ لَحَقٌّ عَلَيْهِمْ، وَمَا لَهُمْ لَا يَفْعَلُونَهُ^(۱).

^۱ بروانه: ۹۵۸.

۱۹- باسی ئاموژگاریکردنی ئیمام بو ئافرهتان له روژی جهژندا

۹۷۸- عهتاو دهلی: له جابیری کوری عهبدولام ﷺ بیست دمیوت: له جهزنی رهمهزанда پیغهمبهر ﷺ ههستا و نویژی کرد، به نویژ دهستی پی کرد، پاشان وتاری دا، جا که له وتارهکهی بویهوه، (له دوانگهکهی) دابهزی و هات بو لای ئافرهتان و ئاموژگاری کردن، لهوکاته دا خوی پالی دابویهوه به دهستی بیلالهوه، بیلالیش پوشاکهکهی راخستبوو، ئافرهتان نهو مالهی دهمیانبهخشی فرپیان دهمایه نیو پوشاکهکه، به عهتائم وت: زمکاتی سهرفیرمیان فری دهمایه نیوی؟ وتی: نهخیر، مالبهخشینیك بوو لهو روژهدا بهخشیان، بازنه و خشلهکانیان فری دهمایه (پوشاکهکهی بیلالهوه)، (ئیبنو جوهریج دهلی:) به عهتائم وت: تو رات وایه لهسهر ئیمام پیویسته نهو وتاردانه بو ئافرهتان و ئاموژگاریکردنیان؟ عهتائیش وتی: بهلی پیویسته لهسهر ئیمامهکان، بوچی نایکهن و چییانه؟

۹۷۹- قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ: وَأَخْبَرَنِي الْحَسَنُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ قَالَ: شَهِدْتُ الْفِطْرَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعُثْمَانُ ﷺ يُصَلُّونَهَا قَبْلَ الْخُطْبَةِ، ثُمَّ يُخْطَبُ بَعْدُ، خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ حِينَ يُجْلِسُ بِيَدِهِ، ثُمَّ أَقْبَلَ يَشْفُهُمْ حَتَّى جَاءَ النِّسَاءَ مَعَهُ بِلَالٌ فَقَالَ: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ ۖ﴾ الممتحنة. الآية، ثُمَّ قَالَ حِينَ قَرَعَ مِنْهَا: «أَنْتَنَّ عَلَى ذَلِكَ؟». قَالَتِ امْرَأَةٌ وَاحِدَةٌ مِنْهُنَّ، لَمْ يُجِبْهُ غَيْرُهَا: نَعَمْ. لَا يَذَرِي حَسَنٌ مَنْ هِيَ. قَالَ: «فَتَصَدَّقْنَ... فَبَسَطَ بِلَالٌ تَوْبَهُ ثُمَّ قَالَ هَلُمَّ لَكِن فِدَاءُ أَبِي وَأُمِّي، فَيُلْقِيَنِ الْفَتْحَ وَالْحَوَاتِيمَ فِي تَوْبِ بِلَالٍ. قَالَ عَبْدُ الرَّزَّاقِ: الْفَتْحُ: الْحَوَاتِيمُ الْعِظَامُ كَانَتْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ.

۹۷۹- حهسهنی کوری موسلیم له تاوسهوه دهگیرپتهوه ئهویش له عهبدو لای کوری عهباسهوه ﷺ دهلی: ئامادهی نوژی جهژنی رهمهزان بووم لهگهڵ پیغه مبهەر ﷺ و ئهبو بهکر و عومەر و عوسمان ﷺ، هه موویان پیش وتاردان نوژیان دهکرد، پاشان دواتر وتار دهدرا، جا پیغه مبهەر ﷺ رپوشت (بو لای ئافرمتان) دهلی ئیستا به پیش چاومه ومیه، کاتی به ئامازهی دهستی خه لکه کهی دادهنیشان، پاشان به نیو پیاواندا ریگی خوی دهکردهوه و هات، هه تا هاته لای ئافرمتهکان و بیلالیشی لهگه لدا بوو، جا ئه م ئایه تهی فهرموو: (ئهی پیغه مبهەر ﷺ ئه گهر ئافرمتانی باوهر دار هاتن بو لات، که پهیمانته لهگه ل ببهستن له سه ر ئه وهی که هیچ شتیک نه کهن به هاوبهشی خوا، دزی و داوینپسی نه کهن و مندا له کانیا ن نه کوژن، وه هیچ جوړه بوختانیک هه لته به ست له نیوان ده ست و پیا نندا، وه له هیچ کاریکی چا که دا بیغه رمانیت نه کهن، ئه وه پهیمانیا ن لهگه لدا ببهسته، وه داوای لیخو شبوونیا ن بو بکه له خوا، چونکه به راستی خوا لیخو شبووی میهرمانه)، پاشان (که له خویندنه وهی ئایه ته که بویه وه) فهرمووی: ((ئیوه ئه وهی خویندمه وه بو تان پیوهی پابه ند دمبن؟))، ئافرمتیک له نیویاندا قسه ی کرد، که جگه له و کهسیان وه لامیا ن نه دایه وه وتی: به لی: (پابه ندی دمبن) - حه سه ن نازانی ئه و ئافرمته کی بوو،- جا پیغه مبهەر ﷺ فهرمووی: ((دهی مال ببه خشن))، بیلالیش پو شاکه کهی راخستبوو، پاشان بیلال وتی: دهی وهرن دایک و باوگم به فیداتان بی، جا ئافرمتان بازن و نهنگوستیله کانیا ن هه لده دایه پو شاکه کهی بیلاله وه. عه بدور مزاق ده لی: (فتخ) نهنگوستیله ی زور گه ور میه، که له سه رده می نه قامیدا پیش ئیسلام هه بووه.

۲۰- باب: إِذَا لَمْ يَكُنْ لَهَا جِلْبَابٌ فِي السَّيْرِ

۹۸۰- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ: حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِرِينَ قَالَتْ: كُنَّا مَنَعُ جَوَارِينَا أَنْ يَخْرُجْنَ يَوْمَ الْعِيدِ، فَجَاءَتْ امْرَأَةٌ فَنَزَلَتْ قَصْرَ بَنِي خَلْفٍ، فَأَتَيْتُهَا، فَحَدَّثَتْ أَنَّ زَوْجَ أُخْتِهَا عَزَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ثِنْتَيْ عَشْرَةَ غَزْوَةً، فَكَانَتْ أُخْتُهَا مَعَهُ فِي سِتِّ غَزَوَاتٍ. فَقَالَتْ فَكُنَّا نَقُومُ عَلَى الْمَرْصَى وَنُدَاوِي الْكَلَمَى، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، عَلَى إِحْدَانَا بَأْسٌ إِذَا لَمْ يَكُنْ لَهَا جِلْبَابٌ أَنْ لَا تَخْرُجَ فَقَالَ: لَتَلْبِسَهَا صَاحِبَتُهَا مِنْ جِلْبَابِهَا، فَلْيَشْهَدَنَّ الْخَيْرَ وَدَعْوَةَ الْمُؤْمِنِينَ. قَالَتْ حَفْصَةُ: فَلَمَّا قَدِمْتُ أُمُّ عَطِيَّةٍ أَتَيْتُهَا، فَسَأَلْتُهَا: أَسَمِعْتَ فِي كَذَا وَكَذَا؟ قَالَتْ: نَعَمْ، يَا بِي -وَقَلَّمَا ذَكَرْتَ النَّبِيَّ ﷺ إِلَّا قَالَتْ: يَا بِي- قَالَ: لِيُخْرِجِ الْعَوَاتِقُ ذَوَاتُ الْخُدُورِ -أَوْ قَالَ: الْعَوَاتِقُ وَذَوَاتُ الْخُدُورِ. شَأْنُ أَيُّوبَ- وَالْحَيْضُ، وَيَعْتَزِلُ الْحَيْضُ الْمُصَلَّى، وَلْيَشْهَدَنَّ الْخَيْرَ وَدَعْوَةَ الْمُؤْمِنِينَ. قَالَتْ: فَقُلْتُ لَهَا: أَلْحَيْضُ؟ قَالَتْ: نَعَمْ، أَلَيْسَ الْحَائِضُ تَشْهَدُ عَرَاقٍ وَتَشْهَدُ كَذَا وَتَشْهَدُ كَذَا؟^(۱)

۲۰- باسیک: ئەگەر ئافرەت لە جەژندا عەباى نەبوو

۹۸۰- حەفصەى كچی سیرین دەلى: ئىمه كچانمان قەدەغە دەکرد بچەنە دەرەوہ بو جەژنەكان، ئىنجا ئافرەتێك ھات و لە كوێكى بەنو خەلەف دابەزى، منیش رویشتم بو لای، جا گێراپەوہ كە مێردى خوشكىكى دوانزە غەزای لەگەڵ پیغەمبەردا ﷺ كەردبوو، لە شەشیاندا خوشكەكەى لەگەڵیدا بوو، وتى: ئىمه سەرپەرشتى نەخوشەكانمان دەکرد و بریندارەكانمان ساریژ دەکرد، خوشكەكەم

^۱ پروانە: ۳۲۴.

وتی: ئەه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئایا یه‌کێک له‌ نێمه‌ عه‌بای نه‌بوو هه‌یجی له‌سه‌ره‌ نه‌چێته‌ دهرموه‌ (بۆ جه‌ژن)؟ فه‌رمووی: ((با خوشکێکی موسوڵمان عه‌بایه‌کی پێ بدات و بیدات به‌سه‌ریدا، ئاماده‌ی چاکه‌ و نزای موسوڵمانان بێت))، هه‌مفصه‌ وتی: ئینجا کاتێ ئومو عه‌تیبه‌ ﷺ هات، رۆشتم بۆ لای، پرسیارم لێ کرد: ئایا له‌و بارمیه‌وه‌ و هه‌یجت بیستوه‌ (له‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ)؟ وتی: به‌ئێ به‌ باوکه‌وه‌ به‌فیدای به‌ ئومو عه‌تیبه‌ ﷺ که‌مجار هه‌بوو ناوی پێغه‌مبه‌ری ﷺ به‌ینایه‌ و نه‌یوتبا: باوکم به‌فیدای بێت- وتی: (پێغه‌مبه‌ر ﷺ) فه‌رمووی ﷺ: ((کچانی تازمه‌پێگه‌یشتووی که‌یبانووی مال یان فه‌رمووی: کچانی پێگه‌یشتوو و کچانی که‌یبانووی مال، نه‌یوب گومانی بردوو- هه‌یزداره‌کانیش بچن بۆ نوێژی جه‌ژن، به‌لام هه‌یزداره‌کان دوور بکه‌ونه‌وه‌ له‌ نوێژگه‌، وه‌ ئاماده‌ی چاکه‌ و نزای نێمانداران ببن))، هه‌مفصه‌ ده‌لێ: منیش وتم: هه‌یزداره‌کانیش ئاماده‌ بن؟ ئافرمه‌که‌ش وتی: به‌ئێ، ئایا هه‌یزدار ئاماده‌ی وه‌ستانی عه‌رمفات نابێ، ئاماده‌ی نه‌وه‌ و نه‌وه‌ نابێ؟

۲۱- بابُ اعْتَزَالِ الْحَيْضِ الْمُصَلَّى

۹۸۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ، عَنْ مُحَمَّدٍ قَالَ: قَالَتْ أُمُّ عَطِيَّةَ: أَمَرْنَا أَنْ نَخْرُجَ، فَنُخْرِجَ الْحَيْضَ وَالْعَوَاتِقَ وَذَوَاتِ الْخُدُورِ. قَالَ ابْنُ عَوْنٍ: أَوِ الْعَوَاتِقُ ذَوَاتِ الْخُدُورِ، فَأَمَّا الْحَيْضُ فَيَشْهَدْنَ جَمَاعَةَ الْمُسْلِمِينَ وَدَعَوَتَهُمْ، وَيَعْتَزِلْنَ مُصَلَّاهُمْ^(۱).

^۱ بروهانه: ۳۲۴.

٢١- باسی ئافره تانی چه یزدار خویان دوور بگرن له نویژگه

٩٨١- نۆمو عه تییه ﷺ ده ئی: فه رمانمان پی کرا که له شار برۆینه دهره وه (بو نویژی جهژن)، ئافهرمتانی چه یزدار و کچانی تازه پیگه یشتوو و کچانی که یبانووی ماله وه ببهینه دهره وه. ئیبنو عه ون ده ئی: یان کچانی تازه پیگه یشتوو که یبانووی مال، جا ئافهرمتانی چه یزدار ئاماده ی کوړ و کو مه ئی موسو ئمانان و نزیان ده بوون، به لام دووریان ده گرت له نویژگه یان (چونکه نویژ ناکهن).

٢٢- بابُ النَّخْرِ وَالذَّبْحِ بِالْمُصَلَّى يَوْمَ النَّخْرِ

٩٨٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي كَثِيرُ بْنُ قَرْقَدٍ عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَنْحَرُ أَوْ يَذْبَحُ بِالْمُصَلَّى^(١).

٢٢- باسی سه ر برینی و شتر و ئازه ل له نویژگه له روژی جهژنی قورباندا

٩٨٢- عه بدولای کوړی عومه ر ﷺ ده گیریته وه: که پیغه مبه ر ﷺ و شتر یان ئازه ئی له نویژگه سه ر ده بری.

٢٣- بابُ كَلَامِ الْإِمَامِ وَالنَّاسِ فِي خُطْبَةِ الْعِيدِ،

وَإِذَا سُنِلَ الْإِمَامُ عَنْ شَيْءٍ وَهُوَ يَخْطُبُ

٩٨٣- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ قَالَ: حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ الْمُعْتَمِرِ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ: خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ النَّخْرِ بَعْدَ الصَّلَاةِ

^١ بروانه: ١٧١٠، ١٧١١، ٥٥٥١، ٥٥٥٢.

فَقَالَ: «مَنْ صَلَّى صَلَاتَنَا وَتَسَكَّ نُسْكَنَا فَقَدْ أَصَابَ النُّسْكَ، وَمَنْ تَسَكَّ قَبْلَ الصَّلَاةِ فَتِلْكَ شَاةُ لَحْمٍ». فَقَامَ أَبُو بُرْدَةَ بْنُ نِيَارٍ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَاللَّهِ لَقَدْ تَسَكَّتُ قَبْلَ أَنْ أَخْرُجَ إِلَى الصَّلَاةِ، وَعَرَفْتُ أَنَّ الْيَوْمَ يَوْمُ أَكْلٍ وَشُرْبٍ فَتَعَجَّلْتُ وَأَكَلْتُ، وَأَطْعَمْتُ أَهْلِي وَجِيرَانِي. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «تِلْكَ شَاةُ لَحْمٍ». قَالَ: فَإِنَّ عِنْدِي عَنَاقَ جَذَعَةٍ، هِيَ خَيْرٌ مِنْ شَاتَى لَحْمٍ، فَهَلْ تَجْزِي عَنِّي؟ قَالَ: «نَعَمْ، وَلَنْ تَجْزِيَ عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ»^(۱).

۲۳- باسی قسه‌کردنی پیشنوێژ و خه‌لک له کاتی وتاری جه‌ژندا، وه ئه‌گهر پیشنوێژ پرسیار شتیکی لی بکرت له کاتی‌کدا وتار دهدات^(۲)

۹۸۳- به‌رائی کوری عازیب ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له رۆژی جه‌ژنی قورباندا پاش نوێژکردن وتاری بو داین، هه‌رمووی: ((هه‌ر که‌س نه‌م نوێژه‌ی ئیمه‌ی کرد، وه وه‌ک ئیمه قوربانێ سهر بری، نه‌وه بیگومان قوربانێ سهربرینه‌که‌ی دروسته، به‌لام هه‌رکه‌س پێش نوێژی جه‌ژن قوربانێ سهر بریبی، نه‌وه سهربرینی مه‌ری گوشته (قوربانێ نییه‌)))، جا نه‌بو بو‌رده‌ی کوری نیار هه‌ستا و وتی: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ وه‌لاهی به‌راستی من پێش نه‌وه‌ی بێم بو نوێژ مه‌ره‌که‌م سهر بری، زانیم که نه‌م‌رۆ رۆژی خواردن و خواردنه‌وه‌یه، بۆیه په‌له‌م کرد و لیم خوارد، دهرخواردی مال و مندالم و

^۱ بروانه: ۹۵۱.

^۲ وه‌لام بداته‌وه یان نا؟

دراوسیتکاتم دا، پیڼغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فه‌رمووی: ((ئه‌و مه‌ره مه‌ری گوشته))^(۱)، نه‌بو بو‌رده وتی: ئه‌ی پیڼغه‌مبه‌ری خوا ﷺ چتیریکم هه‌یه له دوو مه‌ری گوشت چاک‌تره، نایا دروسته بۆم سه‌ری بپریم؟ فه‌رمووی: ((به‌لێ، به‌لام بۆ که‌سی دیکه جگه له تۆ دروست نییه)).

۹۸۴- حَدَّثَنَا حَامِدُ بْنُ عُمَرَ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدٍ، أَنَّ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَلَّى يَوْمَ النَّحْرِ، ثُمَّ خَطَبَ فَأَمَرَ مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلَاةِ أَنْ يُعِيدَ ذَبْحَهُ، فَقَامَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، جِرَانُ لِي -إِمَّا قَالَ: بِهِمْ خَصَاصَةٌ، وَإِمَّا قَالَ: بِهِمْ فَقْرٌ- وَإِنِّي ذَبَحْتُ قَبْلَ الصَّلَاةِ، وَعِنْدِي عَتَاقٌ لِي أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ شَاتِي لَحْمٍ. فَرَخَّصَ لَهُ فِيهَا^(۲).

۹۸۴- ئه‌نه‌سی کوری مالیک ﷺ ده‌گیریتته‌وه: که پیڼغه‌مبه‌ری خوا ﷺ پو‌زی جه‌ژنی قوربان نو‌یژی جه‌ژنی کرد، پاشان وتاری دا، وه فه‌رمانی کرد ئه‌وه‌ی پێش نو‌یژی جه‌ژن قوربانی سه‌رب‌پو‌ه، دووباره قوربانییه‌که سه‌رب‌پو‌ته‌وه، جا پیاویکی نه‌نصاری هه‌ستایه‌وه و وتی: ئه‌ی پیڼغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌ندی دراوسیم هه‌یه -یان وتی: برسین، یان وتی: هه‌ژارن - منیش پێش نو‌یژ قوربانییه‌که‌م سه‌ر ب‌پ‌ری، به‌لام چتیریکم هه‌یه له دوو مه‌ری دابه‌سته لام چاک‌تره، پیڼغه‌مبه‌ریش ﷺ رینگه‌ی دا سه‌ری ب‌پ‌ری.

۹۸۵- حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ جُنْدُبٍ قَالَ: صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ يَوْمَ النَّحْرِ ثُمَّ خَطَبَ، ثُمَّ ذَبَحَ فَقَالَ: مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ فَلْيَذْبَحْ أُخْرَى مَكَانَهَا، وَمَنْ لَمْ يَذْبَحْ فَلْيَذْبَحْ بِاسْمِ اللَّهِ^(۳).

^۱ نه‌که قوربانی، ئه‌وه به قوربانی دانان‌ریت.

^۲ ب‌روانه: ۹۵۴.

^۳ ب‌روانه: ۵۵۰۰، ۵۵۶۲، ۶۶۷۴، ۷۴۰۰.

۹۸۵- جوندوب ﷺ دهلی: پیغه مبهەر ﷺ له رۆژی جهژنی هورباندا نوێژی کرد، پاشان وتاری دا، پاشان هوربانی سهر بری و ههرمووی: ((ههر کهس هوربانی سهر بریوه پێش نهوهی نوێژ بکات، نهوه با هوربانیهکی دیکه له جیگایدا سهر بری، ههر کهسیش هوربانی سهر نهبریهوه، نهوه با به ناوی خواوه سهری بریت)).

۲۴- بَابُ مَنْ خَالَفَ الطَّرِيقَ إِذَا رَجَعَ يَوْمَ الْعِيدِ

۹۸۶- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبُو مُنْيَلَةَ يَحْيَى بْنُ وَاضِحٍ، عَنْ فُلَيْحِ بْنِ سُلَيْمَانَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا كَانَ يَوْمَ عِيدِ خَالَفَ الطَّرِيقَ. تَابَعَهُ يُوسُفُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ فُلَيْحٍ. وَحَدِيثُ جَابِرٍ أَصَحُّ.

۲۴- باسی کهسێ رێگا کهی بگۆرێ

ئهگهر له رۆژی جهژندا (له نوێژ) گهرايهوه

۹۸۶- جابیر ﷺ دهلی: پیغه مبهەر ﷺ ههمیشه ئهگهر جهژن بووایه رێگای دهمگۆری (له گهرا نه و میدا له نوێژی جهژن). یونوسی کۆری موحه ممه د له هوله یحه وه ئه م ههرمووده میه ی گێرا و مه ته وه و پالێشتی ههرمووده که ی یه حیا ده کات، به لام ههرمووده که ی جابیر سه حیه تره (له ههرمووده که ی نه بو هورمیره).

۲۵- باب: إِذَا قَاتَهُ الْعِيدُ يُصَلِّي رَكَعَتَيْنِ وَكَذَلِكَ النِّسَاءُ،

وَمَنْ كَانَ فِي الْبُيُوتِ وَالْقُرَى

لِقَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ: ((هَذَا عِيدُنَا أَهْلَ الْإِسْلَامِ)). وَأَمَرَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ مَوْلَاهُمْ ابْنَ أَبِي عُبَيْدَةَ بِالزَّائِيَةِ، فَجَمَعَ أَهْلَهُ وَبَنِيهِ، وَصَلَّى كَصَلَاةِ أَهْلِ الْمِصْرِ وَتَكْبِيرِهِمْ. وَقَالَ عِكْرِمَةُ: أَهْلُ السَّوَادِ يَجْتَمِعُونَ فِي الْعِيدِ يُصَلُّونَ رَكَعَتَيْنِ كَمَا يَصْنَعُ الْإِمَامُ. وَقَالَ عَطَاءٌ: إِذَا قَاتَهُ الْعِيدُ صَلَّى رَكَعَتَيْنِ.

۲۵- باسیک: ئەگەر پیاویک نوێژی جه‌ژنه‌که‌ی فه‌وتا

دوو رکات نوێژ ده‌کات، ئا‌فره‌تانیش به‌هه‌مان شیوه،

ئه‌وانه‌ش له‌ماله‌وه‌ن و ئه‌وانه‌ش له‌گونده‌کان(۱)

به‌به‌لگه‌ی ئه‌م فه‌رمووده‌ی پ‌ی‌غهمبه‌ر ﷺ: ((ئهمه‌ جه‌ژنی ئیمه‌ی موسولمانانه))، ئه‌نه‌سی کوری مالیک ﷺ له‌زاوییه‌ فه‌رمانی کرد به‌به‌رده‌سته‌که‌ی که‌ ئیبنو ئه‌بو عوبه‌یه، جا که‌ سوکاری و کورده‌کانی کو‌ کرده‌وه و پ‌یش‌نوێژی بو‌ کردن، وه‌ک نوێژی جه‌ژنی خه‌لکی شار و الله‌ اکبرکردنی ئه‌وان. عیکریمه‌ ده‌لی: خه‌لکی دیهات له‌ جه‌ژندا کو‌ ده‌بنه‌وه و دوو رکات نوێژ ده‌که‌ن، به‌و شیوه‌ی پ‌یش‌نوێژ ده‌یکات. عه‌تاو ده‌لی: ئەگەر که‌سیک نوێژی جه‌ژنی فه‌وتا، دوو رکات نوێژ ده‌کات له‌جیاتی.

۹۸۷- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّ أَبَا بَكْرٍ ﷺ دَخَلَ عَلَيْهَا وَعِنْدَهَا جَارِيتَانِ فِي أَيَّامٍ مِثْلِي تَذْفِقَانِ وَتَضْرِبَانِ،

^۱ ئەگەر نوێژی جه‌ژنیان نه‌کرد و قریای نه‌که‌وتن ئه‌وه‌ خویان دوو رکات نوێژی جه‌ژن ده‌که‌ن.

وَالنَّبِيُّ ﷺ مَتَّعَشْ بِتَوْبِهِ، فَأَنْتَهَرَهُمَا أَبُو بَكْرٍ، فَكَشَفَ النَّبِيُّ ﷺ عَنْ وَجْهِهِ فَقَالَ: دَعُهُمَا يَا أَبَا بَكْرٍ فَإِنَّهَا أَيَّامُ عِيدٍ. وَتِلْكَ الْأَيَّامُ أَيَّامُ مِنِّي ^(۱).

۹۸۷- عائیشه رضی اللہ عنہا ده‌گیریت‌ه‌وه: که نه‌بو به‌کر رضی اللہ عنہ هات بو مالتیان، دوو که‌نیزه‌کی لابوو له رۆژانی جه‌ژندا گۆراننیان ده‌وت و ده‌فیان لی ددها، پی‌غه‌مبه‌ریش رضی اللہ عنہ به پۆشاکه‌که‌ی خوی داپۆشیبوو، جا نه‌بو به‌کر تورمه‌بوو له دوو که‌نیزه‌که‌که و تیی خورین، پی‌غه‌مبه‌ریش رضی اللہ عنہ پۆشاکه‌که‌ی لادا له‌سه‌ری و فه‌رمووی: ((نه‌بو به‌کر وازیان لی بی‌نه، چونکه بی‌گومان رۆژانی جه‌ژنه))، نه‌و رۆژانه‌ش رۆژانی مینا و جه‌ژن بوو.

۹۸۸- وَقَالَتْ عَائِشَةُ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَسْتُرُنِي، وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَى الْحَبَشَةِ وَهُمْ يَلْعَبُونَ فِي الْمَسْجِدِ، فَزَجَرَهُمْ عُمَرُ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: دَعُهُمْ، أَمَّا بَنِي أَرْفَدَةَ. يَعْنِي: مِنَ الْأَمْنِ ^(۲).

۹۸۸- عائیشه رضی اللہ عنہا ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌رم رضی اللہ عنہ بی‌نی له به‌رده‌مدا وه‌ستا، منیش سه‌یری حه‌به‌شییه‌کانم ده‌کرد، له کاتی‌کدا له مزگه‌وتدا یارییان ده‌کرد، جا عومه‌ر تیی خورین و لی‌یان توره‌ بوو، پی‌غه‌مبه‌ریش رضی اللہ عنہ فه‌رمووی: ((عومه‌ر لی‌یان گه‌رئ، به‌نو ئه‌رفیده به‌بی ترس یاری خۆتان بکه‌ن)). واته: (أَمَّا) له (أَمْن) له‌وه وهرگیراوه که به مانای نه‌ترسانه.

۲۶- بَابُ الصَّلَاةِ قَبْلَ الْعِيدِ وَبَعْدَهَا

وَقَالَ أَبُو الْمُعَلَّى: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ جَبْرِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ كَرِهَ الصَّلَاةَ قَبْلَ الْعِيدِ.

^۱ بېروانه: ۹۴۹.

^۲ بېروانه: ۴۵۴.

۹۸۹- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: حَدَّثَنِي عَدِيُّ بْنُ ثَابِتٍ قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَرَجَ يَوْمَ الْفِطْرِ، فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ لَمْ يُصَلِّ قَبْلَهَا وَلَا بَعْدَهَا وَمَعَهُ بِلَالٌ^(۱).

۲۶- باسی نویژ (ی سوننهت) له پیش و پاشی نویژی جهژنه وه (دروسته)

نه بولوعه لالا دهلی: له سه عیدی کوری جوبه یرم بیست له ئیبنو عه باسه وه ﷺ گیرایه وه که نویژی سوننهتی پیش نویژی جهژنی به لاهه ناپه سه ند بوو.

۹۸۹- عه بدولای کوری عه باس ﷺ ده گیرایته وه: که پیغه مبه ر ﷺ له جهژنی رهمه زاندا له شار دهرچوو (بو نویژگه)، دوو رکاتی نویژی جهژنی کرد، نه له پیشیه وه و نه له پاشیه وه نویژی سوننهتی نه کرد، بیلالیشی له گه لدا بوو.

^۱ پروانه: ۹۸.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۴- کتابُ صَلاةِ الوِترِ

به ناوی خواهی به خشندهی میهره بان

۱۴- پهراوی نویژی ویتَر

۱- بَابُ مَا جَاءَ فِي الْوِترِ

۹۹۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ صَلَاةِ اللَّيْلِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «صَلَاةُ اللَّيْلِ مَثْنَى مَثْنَى، فَإِذَا خَشِيَ أَحَدُكُمْ الصُّبْحَ صَلَّى رَكْعَةً وَاحِدَةً، تُوتِرُ لَهُ مَا قَدْ صَلَّى»^(۱).

۱- باسی ئهوهی دهربارهی نویژی ویتَر هاتوو

۹۹۰- عهبدولای کوری عومهر ﷺ دهگیرتهوه: که پیاویک پرسباری له پیغه مبهری خوا ﷺ کرد دهربارهی شهونویژ، پیغه مبهری خواش ﷺ فهرمووی: ((شهونویژ دوو رکات دوو رکاته، جا نهگهر کهسیکتان ترسی ههبوو نویژی بهیانی بیی (بانگ بدات)، ئهوه یهک رکات نویژ بکات، ئهه نویژانهی (بیشتی) کردوو بهتی بوئی دهکات به نویژی ویتَر))^(۱).

۹۹۱- وَعَنْ نَافِعٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يُسَلِّمُ بَيْنَ الرَّكْعَةِ وَالرَّكْعَتَيْنِ فِي الْوِترِ، حَتَّى يَأْمُرَ بِبَعْضِ حَاجَتِهِ.

^۱ بروانه: ۴۷۲.

^۲ واته: یهک رکاته که بری یازده رکاتی ویتَر دهکهوئی بوئی پاداشتی نویژهکانی ویتَری بو ده نووسریت.

۹۹۱- نافع ده‌لی: عه‌بدو‌لای کورێ عومەر ﷺ له نوێزی ویتردا له نیوان یه‌ک رکاته‌که و دوو رکاته‌که‌ی پێشیدا سه‌لامی دمه‌دایه‌وه، هه‌تا جاری وا بوو (له کاتی سه‌لامدانه‌وه‌دا) فه‌رمانی ده‌کرد به هه‌ندی شت که پێویستی بوو.

۹۹۲- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ مَخْرَمَةَ بْنِ سُلَيْمَانَ، عَنْ كُرَيْبٍ، أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ بَاتَ عِنْدَ مَيْمُونَةَ -وَهِيَ خَالَتُهُ- فَاضْطَجَعْتُ فِي عَرَضٍ وَسَادَةٍ، وَاضْطَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَهْلُهُ فِي طَوْلِهَا، فَتَامَ حَتَّى انْتَصَفَ اللَّيْلُ أَوْ قَرِيبًا مِنْهُ، فَاسْتَيْقَظَ يَمْسَحُ النَّوْمَ عَنْ وَجْهِهِ، ثُمَّ قَرَأَ عَشْرَ آيَاتٍ مِنْ آلِ عِمْرَانَ، ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى شَنْ مُعَلَّقَةٍ، فَتَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ، ثُمَّ قَامَ يُصَلِّي فَصَنَعْتُ مِثْلَهُ، فَقُمْتُ إِلَى جَنْبِهِ، فَوَضَعَ يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى رَأْسِي، وَأَخَذَ بِأُذُنِي يَفْتِلُهَا، ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ أَوْتَرَ، ثُمَّ اضْطَجَعَ حَتَّى جَاءَهُ الْمُؤَذِّنُ، فَقَامَ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ، خَرَجَ فَصَلَّى الصُّبْحَ^(۱).

۹۹۲- کورمیب ده‌لی: عه‌بدو‌لای کورێ عه‌باس ﷺ بو‌ی گێڕایه‌وه که (شه‌ویک) له مائی مه‌یمونه مایه‌وه که پووری عه‌بدو‌لا بوو، (ده‌لی:) جا من پاکشام له‌سه‌ر باری پانی راخه‌ره‌که، وه پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ و خیزانی له‌سه‌ر باری درێزی پاکشان، ئینجا (پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ) خه‌وت تا شه‌و نیوه‌ بوو، یان نزیک بوو له نیوه‌شه‌و، ئینجا هه‌ستا له خه‌و و ده‌ستی هینا به دهمو‌چاویدا، ئاسه‌واری خه‌وی لی ده‌سپری، پاشان ده‌ نایه‌تی له سوورمه‌تی ئالی عیم‌ران خویند، پاشان پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌ستا و رو‌یشت بو‌لای جه‌وه‌نه‌یه‌کی هه‌لو‌اسراو (ئاوی تیا بوو)، جا ده‌ست‌نوێژکی جوانی گرت، پاشان هه‌ستا و ده‌ستی کرد به نوێژکردن، (عه‌بدو‌لا وتی:) منیش هه‌ستام وه‌ک ئه‌وم کرد، جا له ته‌نیشیدا وه‌ستام (و)

نوێژم دابه‌ست)، ئینجا پیغه‌مبەر ﷺ دهستی راستی نایه سهر سهرم و گوێی گرتم و بایدا، پاشان پیغه‌مبەر ﷺ دوو رکات نوێزی کرد، پاشان دوو رکاتی دیکه‌ی کرد، پاشان دووانی دیکه‌ی کرد، ئینجا دوو رکاتی دیکه‌ی کرد، پاشان دوو رکاتی دیکه‌ی کرد، پاشان دوو رکاتی دیکه‌ی کرد، ئینجا یه‌ک رکاتی ویتری کرد، پاشان راکشا هه‌تا بانگبێژه‌که هات بو خزمه‌تی (ئاگاداری کرد)، ئیدی هه‌ستا و دوو رکات نوێزی (سوننه‌تی) کرد، ئینجا رویشت و نوێزی به‌یانی کرد (به‌ پی‌شنوێژ بو موسولمانان).

۹۹۳- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «صَلَاةُ اللَّيْلِ مَثْنَى مَثْنَى، فَإِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَنْصَرِفَ فَارْكَعْ رُكْعَةً تُؤْتِرُ لَكَ مَا صَلَّيْتَ.. قَالَ الْقَاسِمُ: وَرَأَيْنَا أَنَا سَا مُنْذُ أَدْرَكْنَا يُوتَرُونَ بِثَلَاثٍ، وَإِنْ كَلَّا لَوَاسِعُ، أَرْجُو أَنْ لَا يَكُونَ بِشَيْءٍ مِنْهُ بَأْسٌ^(۱).

۹۹۳- عه‌بدو‌لای کوری عومهر ﷺ ده‌ئێ: پیغه‌مبهری خوا ﷺ هه‌رمووی: ((شه‌ونوێژ دوو رکات دوو رکاته، نه‌گهر ویتست شه‌ونوێژه‌که‌ت کو‌تایی پی به‌یانی، نه‌وه یه‌ک رکات نوێژ بکه، نه‌و نوێژانه‌ی کردووته بو‌ت ده‌کات به‌ نوێزی تاک)). هاسم ده‌ئێ: خه‌لکانی‌کمان بینیه‌ له‌و کاته‌وه‌ی پی‌گه‌یشتووین سی رکات ویتەر ده‌که‌ن، هه‌مووی دروسته و ده‌بی، ئومید ده‌که‌م به‌ هه‌ر شیوه‌یه‌ک بکری هه‌یناکات و دروست بی.

۹۹۴- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي إِحْدَى عَشْرَةَ رُكْعَةً، كَانَتْ تِلْكَ صَلَاتُهُ -تَعْنِي: بِاللَّيْلِ- فَيَسْجُدُ

^۱ بروه‌انه: ۴۷۲.

السَّجْدَةَ مِنْ ذَلِكَ قَدَرًا مَا يَقْرَأُ أَحَدُكُمْ خَمْسِينَ آيَةً قَبْلَ أَنْ يَرْفَعَ رَأْسَهُ، وَيَرْكَعُ رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الْفَجْرِ، ثُمَّ يَضْطَجِعُ عَلَى شِقِّهِ الْأَيْمَنِ حَتَّى يَأْتِيَهُ الْمَوَدُّنُ لِلصَّلَاةِ^(۱).

۹۹۴- عورپوه دهلی: عائیشه ؓ بوی گیرایه وه که پیغه مبهری خوا ؓ هه میسه یازده رگات نوێزی دهکرد، نوێزکردنی بهو شیومیه بوو- واته: به شهودا، ئینجا سوژدمیهکی دمبرد لهو نوێزدا به ئەندازەى ئەوەى كه سیكتان په‌نجا ئایهت بخوینى، پيش ئەوهى سه‌رى به‌رز کاته‌وه، وه (دواى ویت) دوو رگات نوێزی (سوننه‌تى) ده‌کرد پيش نوێزی به‌یانى، پاشان له‌سه‌ر لای راستى راده‌کش، هه‌تا بانگبێژ ئاگادارى ده‌کرد بۆ نوێزی به‌یانى.

۲- بَابُ سَاعَاتِ الْوُتْرِ

قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ أَوْصَانِي النَّبِيُّ ﷺ بِالْوُتْرِ قَبْلَ النَّوْمِ.

۹۹۵- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ سِيرِينَ قَالَ: قُلْتُ لِابْنِ عُمَرَ: أَرَأَيْتَ الرَّكْعَتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الْغَدَاةِ أُطِيلُ فِيهِمَا الْقِرَاءَةَ؟ فَقَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ مَثْنَى مَثْنَى، وَيُوتِرُ بِرَكْعَةٍ، وَيُصَلِّي الرَّكْعَتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الْغَدَاةِ، وَكَأَنَّ الْأَذَانَ بِأُذُنَيْهِ. قَالَ حَمَادُ: أَيُّ سُرْعَةٍ^(۲).

۲- باسی کاته‌کانی نوێزی ویت

ئەبو هورەیره ؓ دهلی: پیغه مبه‌ر ؓ و‌سییه‌تى بۆ کردم به‌کردنی نوێزی ویت پيش خه‌وتن.

^۱ بپوانه: ۶۱۹.

^۲ بپوانه: ۴۷۲.

۹۹۵- ئەنەسی کوری سیرین دەلی: بە عەبدولای کوری عومەرم ﷺ وت: بێم بلی دوو رکاتە سوننەتەکە ی پێش نوێزی بەیانی هورنانیان زۆر تیدا بخوینم؟ عەبدولاش وتی: پێغەمبەر ﷺ لە شەودا دوو رکات دوو رکات نوێزی دەکرد، یەك رکاتیش نوێزی ویتری دەکرد، پێش نوێزی بەیانیش دوو رکات نوێزی (سوننەتی) دەکرد (ئەومندە بەپەلە دەیکرد)، دەتوت گویی لە قامەتە (و دەترسی هریای سەرمتای نوێزی بەیانی نەکەویت بەجەماعەت). حەماد دەلی: لە پەلەکردندا.

۹۹۶- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ: حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ: حَدَّثَنِي مُسْلِمٌ، عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: كُلَّ اللَّيْلِ أَوْتَرْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَأَنْتَهَى وَتَرَهُ إِلَى السَّحَرِ.

۹۹۶- عائشە ﷺ دەلی: لە هەموو کاتیکی شەودا پێغەمبەری خوا ﷺ نوێزی ویتری کردوو، هەتا کاتی وا هەبوو نوێزی ویترەکی کەوتۆتە بەرمەیان.

۳- بَابُ إِيقَاضِ النَّبِيِّ ﷺ أَهْلَهُ بِالْوَتْرِ

۹۹۷- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ: حَدَّثَنَا هِشَامٌ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي وَأَنَا رَافِدَةٌ مُعْتَرِضَةٌ عَلَى فِرَاشِهِ، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يُوتِرَ أَيْقَظَنِي فَأَوْتَرْتُ^(۱).

۳- باسی پێغەمبەر ﷺ خیزانەکانی خەبەر کردۆتەوه

لە خەو بو ئەنجامدانی نوێزی ویت

۹۹۷- عائشە ﷺ دەلی: پێغەمبەر ﷺ نوێزی دەکرد (لە شەودا) منیش لەسەر نوینەکی راکشابووم، ئینجا کاتی بیویستایە نوێزی ویت بکات، خەبەری دەکردمەوه و نوێزی ویت دەکرد.

۴- باب: لِيَجْعَلَ آخِرَ صَلَاتِهِ وَتَرًا

۹۹۸- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنِي نَافِعٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «اجْعَلُوا آخِرَ صَلَاتِكُمْ بِاللَّيْلِ وَتَرًا»^(۱).

۴- باسیک: (موسولمان) با کو‌تاهه‌مین

نوێژی شه‌وی بکاته نوێژی ویتەر

۹۹۸- نافع له عه‌بدولاه رضی اللہ عنہ له پیغه‌مبه‌ره‌وه صلی اللہ علیہ و آله و سلم ده‌گێڕێته‌وه که فه‌رمووێه‌تی: ((کو‌تاهه‌مین نوێژتان به‌ شه‌ودا بکه‌نه‌ ویتەر)).

۵- بابُ الوترِ عَلَى الدَّائِبَةِ

۹۹۹- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ أَنَّهُ قَالَ: كُنْتُ أَسِيرُ مَعَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بِطَرِيقِ مَكَّةَ. فَقَالَ سَعِيدٌ: فَلَمَّا خَشِيتُ الصُّبْحَ نَزَلْتُ فَأَوْتَرْتُ، ثُمَّ لَحِقْتُهُ، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ: أَيْنَ كُنْتَ؟ فَقُلْتُ: خَشِيتُ الصُّبْحَ، فَنَزَلْتُ فَأَوْتَرْتُ. فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ: أَلَيْسَ لَكَ فِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ؟ فَقُلْتُ: بَلَى وَاللَّهِ. قَالَ: فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُوتِرُ عَلَى الْبَعِيرِ^(۲).

^۱ بېروانه: ۴۷۲.

^۲ بېروانه: ۱۰۰۰، ۱۰۹۵، ۱۰۹۶، ۱۰۹۸، ۱۱۰۵.

0- باسی نوێزی ویتەر به‌سەر وڵاخه‌وه بکرت

۹۹۹- سه‌عیدی کوری یه‌سار ده‌لی: من له‌گه‌ڵ عه‌بدوڵای کوری عومه‌ردا (ﷺ) به‌ رێگای مه‌که‌که‌دا ده‌رۆشتم، سه‌عید ده‌لی: جا که ترسام نوێزی به‌یانی بیت، له‌ وڵاخه‌که‌م دابه‌زیم و نوێزی ویترم کرد، پاشان گه‌شتمه‌وه به‌ عه‌بدوڵا، ئینجا عه‌بدوڵای کوری عومه‌ر وتی: له‌کوێ بوویت؟ منیش وتم: ترسام نوێزی به‌یانی بیت، بۆیه دابه‌زیم و نوێزی ویترمه‌که‌م کرد، عه‌بدوڵاش وتی: ئایا له‌ پێغه‌مبه‌ردا ﷺ باشت‌ترین سه‌رمه‌شقی بۆ تۆ نییه‌؟ منیش وتم: به‌ری وه‌لا، وتی: ده‌ بێگومان پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ به‌سەر وشته‌وه نوێزی ویتری ده‌کرد.

۱- بابُ الْوِثْرِ فِي السَّفَرِ

۱۰۰۰- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ بْنُ أَسْمَاءَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي فِي السَّفَرِ عَلَى رَاحِلَتِهِ حَيْثُ تَوَجَّهَتْ بِهِ، يَوْمِيَّ إِيمَاءَ، صَلَاةَ اللَّيْلِ إِلَّا الْفَرَائِضَ، وَيُوتِرُ عَلَى رَاحِلَتِهِ^(۱).

1- باسی ئه‌نجامدانی نوێزی ویتەر له‌ سه‌فه‌ردا (دروسته)

۱۰۰۰- عه‌بدوڵای کوری عومه‌ر (ﷺ) ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌میشه له‌ سه‌فه‌ردا به‌سەر وڵاخه‌که‌یه‌وه نوێزی ده‌کرد، ڕوو به‌ هه‌ر کوێ برۆشتایه‌، له‌ نوێزی شه‌ونوێژدا به‌ ئاهازه‌کردن ئاهازه‌ی ده‌کرد، جگه‌ له‌ نوێزی فه‌رز (که به‌سەر وڵاخه‌که‌وه نه‌یده‌کرد)، وه نوێزی ویتیشی به‌سەر وڵاخه‌که‌یه‌وه ده‌کرد.

^۱ بروانه: ۹۹۹.

۷- بابُ الْقُنُوتِ قَبْلَ الرُّكُوعِ وَبَعْدَهُ

۱۰۰۱- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدٍ قَالَ سُئِلَ أَنَسٌ أَقْنَتَ النَّبِيُّ ﷺ فِي الصُّبْحِ؟ قَالَ: نَعَمْ. فَقِيلَ لَهُ: أَوْقَنْتَ قَبْلَ الرُّكُوعِ؟ قَالَ بَعْدَ الرُّكُوعِ يَسِيرًا^(۱).

۷- باسی خویندنی دوعای قونوت

له‌پیش کرنوش و له‌دواشیه‌وه (دروسته)

۱۰۰۱- موحه‌مه‌د ده‌لێ: پرسیار له‌ نه‌نه‌س ﷺ کرا ئایا پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ نویژی به‌یانیدا قونوتی خویندوو؟ نه‌نه‌س وتی: به‌لێ، پێی وترا: ئایا پێش کرنوش قونوتی خویندوو؟ وتی: ماومه‌کی که‌م^(۲) پاش کرنوش قونوتی خویندوو.

۱۰۰۲- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ قَالَ: حَدَّثَنَا عَاصِمٌ قَالَ: سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، عَنِ الْقُنُوتِ. فَقَالَ قَدْ كَانَ الْقُنُوتُ. قُلْتُ قَبْلَ الرُّكُوعِ أَوْ بَعْدَهُ؟ قَالَ: قَبْلَهُ. قَالَ: فَإِنْ فَلَانًا أَخْبَرَنِي عَنْكَ أَنَّكَ قُلْتَ: بَعْدَ الرُّكُوعِ. فَقَالَ: كَذَبَ، إِنَّمَا قَنَتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَعْدَ الرُّكُوعِ شَهْرًا -أَرَاهُ- كَانَ بَعَثَ قَوْمًا يُقَالُ لَهُمُ الْقُرَاءُ زُهَاءَ سَبْعِينَ رَجُلًا إِلَى قَوْمٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ دُونَ أُولَئِكَ، وَكَانَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَهْدٌ، فَقَنَتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ شَهْرًا يَدْعُو عَلَيْهِمْ^(۳).

^۱ بېروانه: ۱۰۰۲، ۱۰۰۳، ۱۳۰۰، ۲۸۰۱، ۲۸۱۴، ۳۰۶۴، ۳۱۷۰، ۴۰۸۸، ۴۰۸۹، ۴۰۹۰، ۴۰۹۲، ۴۰۹۴، ۴۰۹۵، ۴۰۹۶، ۷۳۴۱، ۶۳۹۴.

^۲ مه‌به‌ستی نه‌نه‌س ئه‌وه‌یه که‌ بۆ ماومه‌یه‌کی که‌م قونوتی پاش کرنوش خویندوو، هه‌ندی‌ک ده‌لێن: بۆ ماوه‌ی مانگی‌ک بووه قونوتی پاش کرنوش خویندوو و هه‌ک له‌ گێڕانه‌وه‌که‌ی عاصی‌دا هاتوو له‌ فهرمووده‌ی (۲۰۰۲) د. بېروانه: [ارشاد الساری: ۱۴/۳].

^۳ بېروانه: ۱۰۰۱.

۱۰۰۲- عاصیم ده‌لێ: پرسیارم له ئه‌نه‌سی کورێ مالیک ﷺ کرد دهرباره‌ی خویندنی هونوت، ئه‌نه‌سیش وتی: بێگومان له سه‌رده‌می پێش‌شودا خویندنی هونوت هه‌بوو، وتم: پێش کړنوش یان له‌باشیه‌وه؟ وتی: پێش کړنوش، (عاصیم) وتی: هه‌لāن که‌س بو‌ی گێڕامه‌وه له تۆوه که تۆ وتووته: پاش کړنوش! ئه‌نه‌سیش وتی: وا نییه راست ناکات! بێگومان پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ مانگێک پاش کړنوش هونوتی خویندووه، وا دهرانه‌م کۆمه‌لێکی نارد که پێیان ده‌وترا: هورثان‌خوینه‌کان، نزیکه‌ی حه‌فتا پیاو دهبوون، ناردنی بو‌ نێو کۆمه‌لێ له بت‌په‌رستان، جگه له‌وانه‌ی (دوعای لێ کردن)، که له نێوان ئه‌و بت‌په‌رستانه و پێغه‌مبه‌ردا ﷺ په‌یمان هه‌بوو، جا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ یه‌ک مانگ هونوتی خویند، دوعای ده‌کرد له‌و هاوبه‌شدانه‌رانه (ی هورثان‌خوینه‌کانیان شه‌هید کرد).

۱۰۰۳- أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ قَالَ: حَدَّثَنَا زَائِدَةُ، عَنِ التَّيْمِيِّ، عَنْ أَبِي مَجَلَزٍ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَتَلَ النَّبِيُّ ﷺ شَهْرًا يَدْعُو عَلَى رِغْلٍ وَذَكْوَانَ^(۱).

۱۰۰۳- ئه‌نه‌س ﷺ ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ر ﷺ یه‌ک مانگ هونوتی خویند، دوعای ده‌کرد له (هۆزه‌کانی) ریعل و زه‌کوان.

۱۰۰۴- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنَا خَالِدٌ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: كَانَ الْقُتُوبُ فِي الْمَغْرِبِ وَالْفَجْرِ.

۱۰۰۴- ئه‌بو قیلابه ده‌لێ: ئه‌نه‌س ﷺ ده‌لێ: له سه‌رده‌می پێش‌شودا هونوت له نوێزی ئێواره و به‌یاناندا هه‌بوو.

^۱ بڕوانه: ۱۰۰۱.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۵- کِتَابُ الْإِسْتِسْقَاءِ

بهناوی خوامی بهخشندهی میهره بان

۱۵- پهراوی داواکردنی بارانبارین

۱- بَابُ الْإِسْتِسْقَاءِ وَخُرُوجِ النَّبِيِّ ﷺ فِي الْإِسْتِسْقَاءِ

۱۰۰۵- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ عَبَادِ بْنِ مُمِيمٍ، عَنْ عَمِّهِ قَالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ يَسْتَسْقِي وَحَوْلَ رِجَالِهِ^(۱).

۱- باسی داواکردنی بارانبارین و روشتنه دهره وهی

پیغه مبر ﷺ له مه دینه بو نوێژه بارانه

۱۰۰۵- عهبادی کوری ته میم له مامهیه وه دهگیرپته وه و دهلی: پیغه مبهری خودا ﷺ له مه دینه جووه دهره وه داوای بارانبارینی له خودا دهکرد و پوژاکه که ی هه لگیرپیه وه (و دوو رکات نوێژی کرد)^(۲).

۲- بَابُ دُعَاءِ النَّبِيِّ ﷺ: اجْعَلْهَا سَنِينَ كَسَنِي يُوسُفَ (عليه السلام)

۱۰۰۶- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا مُغِيرَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكْعَةِ الْآخِرَةِ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ أَنْجِ عِيَّاشَ بْنَ أَبِي

^۱ بروهانه: ۱۰۰۱، ۱۰۲۳، ۱۰۱۲، ۱۰۲۴، ۱۰۲۵، ۱۰۲۶، ۱۰۲۷، ۱۰۲۸، ۶۳۴۳.

^۲ زیادهی نیو که وانه که ئیمام بوخاری له سه حیه که یدا به هه مان رشته له فه رمووده ی ژماره (۱۰۱۲) دا هیناویه تی.

رَبِّعَةَ، اللَّهُمَّ أَنْجِ سَلَمَةَ بْنَ هِشَامٍ، اللَّهُمَّ أَنْجِ الْوَلِيدَ بْنَ الْوَلِيدِ، اللَّهُمَّ أَنْجِ الْمُسْتَضَعْفِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ، اللَّهُمَّ اشْدُدْ وَطَأَتَكَ عَلَى مُضَرَ، اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا سِنِينَ كَسَنِي يُوسُفَ.. وَأَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: غِفَارُ غَفَرِ اللَّهُ لَهَا، وَأُسْلَمَ سَالَمَهَا اللَّهُ.. قَالَ ابْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ أَبِيهِ: هَذَا كُلُّهُ فِي الصُّبْحِ^(۱).

۲- باسی ئەم دو‌عایە پێ‌غه‌مبەر ﷺ: ((خوایه گرانى و قاتوق‌رییان به سه‌ردا بی‌نى وه‌ک قاتوق‌رى سه‌رده‌مى یوسف (علیه السلام)))

۱۰۰۶- ئەبو هورەیره ؓ ده‌گێ‌ڕێ‌ته‌وه: کاتێ‌ک که پێ‌غه‌مبەر ﷺ سه‌رى به‌رز ده‌کرده‌وه له ک‌ر‌ن‌وشى پ‌کاتى ک‌وتایى نوێ‌ژدا ده‌یفه‌رموو: ((خوایه عه‌یاشى ک‌ور‌ى ئەبو ر‌ه‌بعه‌ ر‌زگار بکه‌یت، خوایه سه‌له‌مه‌ى ک‌ور‌ى ه‌یشام ر‌زگار بکه‌یت، خوایه وه‌لیدی ک‌ور‌ى وه‌لید ر‌زگار بکه‌یت، خوایه ئی‌مانداره‌ لاواز و بێ‌ده‌سه‌لاته‌کان ر‌زگار بکه‌یت، خوایه تۆ‌له و سزای خ‌وت به‌توندى بده‌ى به‌سه‌ر ه‌ۆ‌زى موزمه‌ردا، خوایه گرانى و قاتوق‌رییان به‌سه‌ردا بی‌نى، وه‌ک قاتوق‌رى سه‌رده‌مى یوسف ؓ، پێ‌غه‌مبەر ﷺ فه‌رموو: ((ه‌ۆ‌زى عی‌فار خوا لی‌یان خ‌وش بى و ئەسه‌له‌میش خوا سه‌لامه‌تیان بکات))، ئی‌بنو ئەبو زیناد له‌ باوکیه‌وه ده‌گێ‌ڕێ‌ته‌وه ده‌ئى: ئەمه‌ى باس ک‌را هه‌مووى له‌ نوێ‌زى به‌یاناندا بووه (ئهو قونوت‌خ‌ویننده).

۱۰۰۷- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي الضُّحَى، عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ عَبْدِ اللَّهِ فَقَالَ: إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمَّا رَأَى مِنَ النَّاسِ إِذْبَارًا قَالَ: اللَّهُمَّ سَبِّحْ كَسْبَعِ يُوسُفَ.. فَأَخَذَتْهُمْ سَنَةٌ حَصَّتْ كُلُّ شَيْءٍ حَتَّى أَكَلُوا الْجُلُودَ وَالْمَيْتَةَ وَالْجِيفَ، وَيَنْظُرُ أَحَدُهُمْ إِلَى السَّمَاءِ فَيَرَى الدُّخَانَ مِنَ الْجُوعِ، فَأَتَاهُ أَبُو سَفْيَانَ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ إِنَّكَ تَأْمُرُ بِطَاعَةِ اللَّهِ وَبِصَلَةِ الرَّحِمِ، وَإِنَّ قَوْمَكَ قَدْ هَلَكُوا، فَادْعُ اللَّهَ لَهُمْ.

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ ۝ (١٠) يَغْشى النَّاسُ هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝ (١١) رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ ۝ (١٢) أَفَنُكْفِيهُمْ وَلَهُمْ آلُكَرْبَىٰ وَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مُبِينٌ ۝ (١٣) ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلِّمٌ مِّثْلُ نَحْنُ ۝ (١٤) إِنَّا كَاشِفُو الْعَذَابِ قَلِيلًا إِنَّكُمْ عَائِدُونَ ۝ (١٥) يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَىٰ إِنَّا مُنْتَقِمُونَ ۝ (١٦)﴾ الدخان. قَالِبْطْشَةُ: يَوْمَ بَدْرٍ، وَقَدْ مَضَتْ الدَّخَانُ وَالْبَطْشَةُ وَاللِّزَامُ وَآيَةُ الرُّومِ^(١).

۱۰۰۷- مه‌سروق ده‌لی: ئی‌مه لای عه‌بدو‌لا ﷺ بووین، عه‌بدو‌لا وتی: بی‌گومان پی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ کاتی پشته‌ل‌کردنی خه‌ل‌کی بی‌نی له ئایی‌نی خوا فه‌رمووی: ((خوایه جه‌وت سالی گرانی و قاتو‌ق‌ری‌یان به سه‌ردا بی‌نه وه‌ک جه‌وت سائه‌که‌ی سه‌رده‌می یوسف ﷺ، جا نه‌و بی‌باو‌مه‌رانه گرانی‌یه‌کیان تووش بوو هه‌موو شتی‌کی له‌ناو برد، هه‌تا وایان لی هات پی‌سته و مر‌داره‌وه‌بوو و که‌لا‌کیان ده‌خوارد، که‌سی وا هه‌بوو که سه‌یری ئاسمانی ده‌کرد له برسانا، وای ده‌زانی دوو‌که‌ل به ئاسمانه‌وه‌می، جا نه‌بو سو‌فی‌ان هات بو خزمه‌ت پی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ وتی: نه‌ی مو‌حه‌مه‌د تو فه‌رمان ده‌که‌یت به گو‌پ‌راه‌لی خوا و به‌جیه‌نیانی مافی خزمایه‌تی، وه بی‌گومان که‌له‌که‌ت هه‌موو تیا چوون، له خوا بی‌پ‌اره‌وه بو‌یان.

(ئیی‌نو مسعود ده‌لی: خ‌وای به‌رز و بل‌ند ده‌فه‌رمووی: (جا چاو‌مه‌روان به‌ روژی ئاسمان دوو‌که‌لی‌کی ئاش‌کرای لی په‌یدا ده‌بی، هه‌موو ئاده‌می داده‌گری، (ده‌لین: نه‌مه به‌لایه‌کی سه‌خته نه‌ی په‌رو‌مه‌ر‌گارمان، نه‌م سزایه‌مان له‌سه‌ر لابه، به‌پ‌استی ئی‌مه باو‌مه‌ر دینین، چ‌ون نه‌وانه ته‌می ده‌بن و ئام‌وژ‌گاری و مر‌ده‌گرن؟! که بی‌گومان پی‌غه‌م‌به‌ری‌کی روون و ئاش‌کرایان بو هاتووه، له پاشان گو‌ییان پی نه‌دا و وتیان: فی‌ر‌ک‌راوی‌کی شی‌ته،

^١ بروانه: ۱۰۲۰، ۶۶۹۳، ۶۷۶۷، ۶۷۷۶، ۶۸۰۹، ۶۸۲۰، ۶۸۲۱، ۶۸۲۲، ۶۸۲۳، ۶۸۲۴، ۶۸۲۵.

ئیمه نهم به لایه یان بۆ ماومیه کی کهم له سهر لادمبهین، بئگومان ئیوه دمگه پینه وه (بۆ بیباومری)، رۆژیک دیت په لاماریکی به هیز و گهورمیان بۆ دمبهین، به راستی ئیمه تۆله دمسه نین (له کافران له جهنگی به دردا)، (ئیمام بوخاری دهلی: وشه: (البطشه) له نایه ته کهدا مه بهست پئی رۆژی به دره، دووکه له که و تۆله لیسهندنیان له جهنگی به دردا و نه وهی خوا پنیوستی کردبوو له سهر خوی که تۆله یان لی بسهنی، وه سهرکه وتنی رۆمه کان به سهر فارسه کاندای (هه موویان هاتنه دی و رابوردن).

۳- بابُ سُؤَالِ النَّاسِ الْإِمَامَ الْإِسْتِسْقَاءَ إِذَا قَحَطُوا

۱۰۰۸- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو قُتَيْبَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَتَمَثَّلُ بِشِعْرِ أَبِي طَالِبٍ: وَأَبْيَضُ يُسْتَسْقَى الْعَمَامُ بِوَجْهِهِ ... ثَمَّالُ الْبِتَامَى عِصْمَةٌ لِلْأَرَامِلِ^(۱).

باسی خه لکی داوا دی دوعای بارانبارین له ئیمام بکهن ئه گهر تووشی بیبارانی بوون

۱۰۰۸- عهبدوڵای کوری دینار له باوکیه وه دمگه پیتته وه و دهلی: له عهبدوڵای کوری عومهرم ﷺ بیست نهم شیعره دی ئه بو تالیبی دهخوینده وه^(۲):
به پرووخساری سپی و درهوشاوه داوا دی بارانبارین له هه وره کان دمکری که په نای هه تیوان و پارێزمری بیوه ژنانه^(۳).

^۱ پروانه: ۱۰۰۹.

^۲ مه بهست پئی پیغه مبهری خودایه ﷺ.

^۳ نه وه مانای شیعره که به کوردی نه ک شیعره که.

۱۰۰۹- وَقَالَ عُمَرُ بْنُ حَمْزَةَ: حَدَّثَنَا سَالِمٌ، عَنْ أَبِيهِ: رُبَّمَا ذَكَرْتُ قَوْلَ الشَّاعِرِ وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَى وَجْهِ النَّبِيِّ ﷺ يَسْتَسْقِي، فَمَا يَنْزِلُ حَتَّى يَجِيشَ كُلُّ مِزَابٍ: وَأَبْيَضَ يُسْتَسْقَى الْعَمَامُ بِوَجْهِهِ ... ثَمَّالَ الْيَتَامَى عِصْمَةً لِلْأَرَامِلِ وَهُوَ قَوْلُ أَبِي طَالِبٍ^(۱).

۱۰۰۹- سالیم له عه‌بدولای باوکیه‌وه ده‌گیرپێته‌وه ده‌میوت: زۆر جار که سه‌یری پێغه‌مبه‌رم ده‌کرد ﷺ که داوای بارانبازینی ده‌کرد (له‌سه‌ر دوانگه‌که‌ی له مه‌دینه)، له دوانگه‌که‌ی دانه‌ده‌به‌زی هه‌تا بلوسکه‌کان ده‌خروشان و لافاو هه‌لده‌ستا، ئه‌م شیع‌ره‌ی شاعیرم بیر ده‌که‌وته‌وه که ده‌لی:

به‌ روخساری سپی و دره‌وشاوه داوای بارانبازین له هه‌وره‌مکان ده‌کړی که په‌نا‌ی هه‌تیوان و پارێزمری بپوه‌ژنانه.
ئهم شیع‌ره‌ش شیع‌ری نه‌بو تالیبه^(۲).

۱۰۱۰- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُثَنَّى، عَنْ ثُمَامَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ ﷺ كَانَ إِذَا قَحَطُوا اسْتَسْقَى بِالْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنَّا كُنَّا نَتَوَسَّلُ إِلَيْكَ بِنَبِيِّنَا فَتَسْقِينَا، وَإِنَّا نَتَوَسَّلُ إِلَيْكَ بِعَمِّ نَبِيِّنَا فَاسْقِنَا. قَالَ فَيُسْقَوْنَ^(۳).

۱۰۱۰- ئه‌نه‌س ده‌گیرپێته‌وه که عومه‌ری کورپی خه‌تاب ﷺ نه‌گه‌ر تووشی بپبارانی و گرانی بوونایه به‌ خاتری عه‌باسی کورپی عه‌بدولوته‌لیب له خوا ده‌پارایه‌وه و ده‌میوت: ئه‌ی خوایه! ئی‌مه‌ جاران پێغه‌مبه‌رمان ﷺ ده‌کرد به‌ تکاکار لای تو تووش بارانت بو‌ ده‌باراندین، ئیستاش عه‌باسی مامی پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌که‌ینه‌ تکاکارمان، بارانمان بو‌ ببارینه، (ئه‌نه‌س ده‌لی): ئیدی بارانیان بو‌ ده‌باری.

^۱ ب‌روانه: ۱۰۰۸.

^۲ که مامی پێغه‌مبه‌ره ﷺ.

^۳ ب‌روانه: ۳۷۱۰.

۴- بابُ تَخْوِيلِ الرَّدَاءِ فِي الْإِسْتِسْقَاءِ

۱۰۱۱- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ قَالَ: حَدَّثَنَا وَهْبٌ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ عَبَادِ بْنِ مَعِيْنٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ اسْتَسْقَى فَقَلَبَ رِءَاءَهُ^(۱).

۴- باسی هه لگه پاندنه وهی پۆشاک له کاتی دوعای بارانباریندا

۱۰۱۱- عهبدو لای کوری زمید ﷺ دهگپرته وه که پیغه مبهه ﷺ داوای بارانبارینی کرد و پۆشاکه که هه لگپراییه وه.

۱۰۱۲- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ أَنَّهُ سَمِعَ عَبَادَ بْنَ مَعِيْنٍ يُحَدِّثُ أَبَاهُ، عَنْ عَمِّهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَرَجَ إِلَى الْمُصَلَّى فَاسْتَسْقَى، فَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ، وَقَلَبَ رِءَاءَهُ، وَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: كَانَ ابْنُ عَيِّنَةَ يَقُولُ: هُوَ صَاحِبُ الْأَذَانِ، وَلَكِنَّهُ وَهْمٌ، لَأَنَّ هَذَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ زَيْدٍ بْنُ عَاصِمٍ الْمَازِنِيُّ، مَازِنُ الْأَنْصَارِ.

۱۰۱۲- عهبدو لای کوری زمید ﷺ دهگپرته وه که پیغه مبهه ﷺ رۆشته دهره وه بۆ نوێژگه و داوای بارانبارینی کرد، جا پرووی کرده قیبله و عهباکهی هه لگه پاندنه وه و دوو پکات نوێژی کرد. ئەبو عهبدو لا (ئیمام بوخاری) دهئێ: ئیبنو عوییهینه دهئێ: ئەو (عهبدو لای کوری زمید) ئەو که سه بوو بانگدانی (له خه ودا بینی)، ئەو قسهی ئیبنو عوییهینه هه لئهیه، چونکه ئەو عهبدو لایه، عهبدو لای کوری زمیدی کوری عاصیمی مازینییه، که مازینی ئه نصارییه.

^۱ به عهبا و جوبیه دهوتری که له سهه پۆشاکه وه له بهر ده کرت، ههروهها به پۆشاکیکش دهوتری که بهشی سهروهی لاشه داده پۆشن، له سهه و ئیزارهویه، به لām ئیزار بهشی خواره وهی لاشه داده پۆشن. بروهانه: معجم الوسيط: ۲۶۴.

^۲ بروهانه: ۱۰۰۵.

۵- بابُ انتِقامِ الرَّبِّ جَلَّ وَعَزَّ مِنْ خُلُقِهِ بِالْقَطْعِ إِذَا انْتَهَكَ مَحَارِمُ اللَّهِ

۵- باسی تۆلهی پهروهردگاری بهرز و بهدهسهلات له
دروستکراوهکانی بهیبارانای و وشکهسالی، کاتی
سنورهکانی خوا بشکینری^(۱)

۶- بابُ الْإِسْتِسْقَاءِ فِي الْمَسْجِدِ الْجَامِعِ

۹۰۹۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبُو ضَمْرَةَ أَنَسُ بْنُ عِيَاذٍ قَالَ: حَدَّثَنَا شَرِيكُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي مَرْيَمٍ، أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَذْكُرُ أَنَّ رَجُلًا دَخَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ مِنْ بَابٍ كَانَ وَجْهَهُ الْمُنْبَرِ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَائِمٌ يَخْطُبُ، فَاسْتَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَائِمًا فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلَكْتَ الْمَوَاشِي، وَانْقَطَعَتِ السُّبُلُ، فَادْعُ اللَّهَ يُغِيثُنَا. قَالَ: فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَيْهِ فَقَالَ: اللَّهُمَّ اسْقِنَا، اللَّهُمَّ اسْقِنَا، اللَّهُمَّ اسْقِنَا. قَالَ أَنَسُ: وَلَا وَاللَّهِ مَا نَرَى فِي السَّمَاءِ مِنْ سَحَابٍ وَلَا قَرَعَةٍ وَلَا شَيْئًا، وَمَا بَيْنَنَا وَبَيْنَ سَلْعٍ مِنْ بَيْتٍ وَلَا دَارٍ، قَالَ: فَطَلَعْتُ مِنْ وَرَائِهِ سَحَابَةً مِثْلَ الثُّرَيِّسِ، فَلَمَّا تَوَسَّطَتِ السَّمَاءَ انْتَشَرَتْ ثُمَّ أَمْطَرَتْ. قَالَ: وَاللَّهِ مَا رَأَيْنَا الشَّمْسَ سِتًّا، ثُمَّ دَخَلَ رَجُلٌ مِنْ ذَلِكَ الْبَابِ فِي الْجُمُعَةِ الْمُقْبِلَةِ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَائِمٌ يَخْطُبُ، فَاسْتَقْبَلَهُ قَائِمًا فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلَكْتَ الْأَمْوَالُ، وَانْقَطَعَتِ السُّبُلُ، فَادْعُ اللَّهَ يُمَسِّكْهَا، قَالَ: فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَيْهِ ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا، اللَّهُمَّ عَلَى الْأَكَامِ وَالْجِبَالِ وَالْأَجَامِ وَالظُّرَابِ وَالْأَوْدِيَةِ وَمَنَابِتِ الشَّجَرِ. قَالَ: فَانْقَطَعَتْ وَخَرَجْنَا تَمَشِي فِي الشَّمْسِ. قَالَ شَرِيكٌ: فَسَأَلْتُ أَنَسًا أَهْوَ الرَّجُلُ الْأَوَّلُ؟ قَالَ: لَا أَذْرِي^(۲).

^۱ ئەم سەرپاسە ئیمام بوخاری هیچ فەرموودهیهکی بۆ ئەهیتناوه و ئەنھا لە ڕیوایەتی (الحَمَوِي) دا هاتوووە. فتح

الباري: ۶۳۶/۳.

^۲ بیروانە: ۹۳۲.

۱- باسی دوعای بارانبازین کردن لهو

مزگهوتەى نوێژى هەینی تێدا دەکری

۱۰۱۳- ئەنەسى كۆرى مالیک ﷺ دەلێ: له رۆژی هەینیدا پیاویك لهو دەرگایەى بهرانبەرى دوانگەكەیه هاته ژوورەوه بۆ مزگەوت، لهو كاتەدا پێغه‌مبەرى خوا ﷺ وتارى دەدا، جا ئەو پیاوه رۆو به پێغه‌مبەرى خوا ﷺ وستا و وتی: ئەى پێغه‌مبەرى خوا ﷺ هەموو ئازەله‌كانمان مردن و رێگاكان (بۆ ژيان) براون^(۱)، داوا بكه له خوا بارانمان بۆ ببارینێ. ئەنەس دەلێ: جا پێغه‌مبەرى خوا ﷺ هەردوو دەستی بەرز کردەوه بۆ ئاسمان و فەرمووی: ((خوایه بارانمان بۆ ببارینێ، خوایه بارانمان بۆ ببارینێ، خوایه بارانمان بۆ ببارینێ))، ئەنەس دەلێ: سویند به خوا پەلەیهك هەورمان به ئاسمانەوه نەدمبینی، یان شتیك كه نیشانهى باران بیت، له نیوان ئیمه و کیوى سەلەدا خانوو و مال نەبوو (كه نەهێلێ بەچاکی ببینن)، جا لەپشت کیوى سەلەوه پارچه هەورێك بەشیوهی قەلغان دەرکەوت، ئینجا کاتێ گەیشته نیومەراستی ئاسمان بلأو بۆیهوه، پاشان بارانی لێ بارى، ئەنەس دەلێ: سویند به خوا شەش رۆژ خۆرمان نەبینی، پاشان له هەینی داهاوودا پیاویك له هەمان دەرگای رۆو به دوانگەكەوه هاته ژوورەوه بۆ مزگەوت، پێغه‌مبەرى خواش ﷺ وستاوت و وتارى دەدا، جا ئەو پیاوه رۆو به پێغه‌مبەر ﷺ بەپێوه وستا و وتی: ئەى پێغه‌مبەرى خوا ﷺ ئازەل و مالانمان هەموو فەوتان (بەهۆى بارانەوه)، رێگاكانمان لێ داخران و پچران، داوا بكه له خوا ئەو بارانه بگریتهوه، ئەنەس دەلێ: پێغه‌مبەرى خوا ﷺ هەردوو دەستی بەرز کردەوه، پاشان فەرمووی: ((خوایه له دەورووبەرمان ببارینێ، به سەرماندا

^۱ یان هاوچۆ نەماوه بەهۆی مردنی و شترەکانەوه، یان خواردن و بژێوی نەماوه بیهێتن بۆ بازارەکان.

مه‌یارینه، به‌سه‌ر دهشت و کیو و یال و دۆل و شیو و له‌ومرگا‌کاندا بیبارینه))،
 نه‌نه‌س ده‌لی: نیتدی بارانه‌که خوشی کرد، له‌ نوێژ بووینه‌وه (و له‌ مزگه‌وت)
 دمرچووین، خۆره‌تاو بوو که دمرۆستینه‌وه بۆ ماله‌وه، شه‌ریک ده‌لی: پرسیارم له‌
 نه‌نه‌س کرد، نه‌مو پیاوه‌ی که بۆ جاری دووهم داوای کرد هه‌ر پیاوه‌که‌ی هه‌ینی
 پێشوو بوو؟ وتی: نازانم.

۷- بَابُ الْإِسْتِسْقَاءِ فِي خُطْبَةِ الْجُمُعَةِ غَيْرِ مُسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةِ

۱۰۱۴- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ شَرِيكِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ رَجُلًا دَخَلَ الْمَسْجِدَ يَوْمَ جُمُعَةٍ مِنْ بَابٍ كَانَ نَحْوَ دَارِ الْقَضَاءِ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَائِمٌ يَخْطُبُ، فَاسْتَقْبَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَائِمًا، ثُمَّ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلَكَتِ الْأَمْوَالُ، وَانْقَطَعَتِ السُّبُلُ، فَادْعُ اللَّهَ يُغِيثَنَا. فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَيْهِ ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ اغْنِنَّا، اللَّهُمَّ اغْنِنَّا، اللَّهُمَّ اغْنِنَّا. قَالَ أَنَسٌ: وَلَا وَاللَّهِ مَا نَرَى فِي السَّمَاءِ مِنْ سَحَابٍ وَلَا قَرَعَةٍ، وَمَا بَيْنَنَا وَبَيْنَ سَلْعٍ مِنْ بَيْتٍ وَلَا دَارٍ. قَالَ: فَطَلَعْتُ مِنْ وَرَائِهِ سَحَابَةٌ مِثْلُ الثُّرَيِّسِ، فَلَمَّا تَوَسَّطَتِ السَّمَاءَ انْتَشَرَتْ ثُمَّ أَمْطَرَتْ، فَلَا وَاللَّهِ مَا رَأَيْنَا الشَّمْسَ سِتًّا، ثُمَّ دَخَلَ رَجُلٌ مِنْ ذَلِكَ الْبَابِ فِي الْجُمُعَةِ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَائِمٌ يَخْطُبُ، فَاسْتَقْبَلَهُ قَائِمًا فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلَكَتِ الْأَمْوَالُ، وَانْقَطَعَتِ السُّبُلُ، فَادْعُ اللَّهَ يُمَسِّكْهَا عَنَّا. قَالَ: فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَيْهِ ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا، اللَّهُمَّ عَلَى الْآكَامِ وَالظَّرَابِ وَبُطُونِ الْأَوْدِيَةِ وَمَنَابِتِ الشَّجَرِ.. قَالَ: فَأَقْلَعَتْ وَخَرَجْنَا تَمْشِي فِي الشَّمْسِ. قَالَ شَرِيكٌ: سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ: أَهُوَ الرَّجُلُ الْأَوَّلُ؟ فَقَالَ مَا أَدْرِي^(۱).

^۱ بروانه: ۹۳۲.

۷- باسی دوعای بارانبارین کردن

له وتاری پۆژی هه‌ینیدا بۆ رووکردنه قیبله

۱۰۱۴- ئه‌نه‌سی کوری مالیک ﷺ ده‌لی: له پۆژی هه‌ینیدا پیاویک له‌و دمرگایه‌ی که به‌رانبه‌ری خانووی (ه‌رو‌ش‌راو بۆ) دانه‌وه‌ی قه‌رز بوو^(۱) هاته ژووره‌وه بۆ مزگه‌وت، له‌و کاته‌دا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ وتاری دهما، جا ئه‌و پیاوه‌ روو به پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ وه‌ستا و وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌موو ئازده‌له‌کانمان مردن و پێگاکان بۆ زیان ب‌پاون^(۲)، داوا بکه له‌ خوا بارانمان بۆ بب‌پارێنێ، ئه‌نه‌س ده‌لی: جا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌ردوو ده‌ستی به‌رز کرده‌وه بۆ ئاسمان و هه‌رمووی: ((خوایه بارانمان بۆ بب‌پارێنه، خوایه بارانمان بۆ بب‌پارێنه، خوایه بارانمان بۆ بب‌پارێنه))، ئه‌نه‌س ده‌لی: سوێند به‌ خوا په‌له‌یه‌ک هه‌ورمان به ئاسمانه‌وه نه‌ده‌بینی، یان شتێک نیشه‌نه‌ی باران ب‌یت، وه له‌ نیوان ئیمه و کیوی سه‌له‌دا خانوو و مال نه‌بوو (که نه‌ه‌یلێ به‌چاکی بب‌ینین)، جا له‌به‌شت کیوی سه‌له‌وه‌وه پارچه هه‌و‌ریک به‌شیوه‌ی قه‌لغان دمرکه‌وت، ئینجا کاتی گه‌یشه‌ نیو‌مر‌پ‌راستی ئاسمان ب‌لاو بۆیه‌وه، پاشان بارانی لێ باری، ئه‌نه‌س ده‌لی: سوێند به‌ خوا شه‌ش پۆژ (باران بوو) خۆرمان نه‌بینی، پاشان پیاویک له‌ پۆژی هه‌ینی داها‌تو‌ودا له‌ هه‌مان دمرگاوه هاته ژووره‌وه بۆ مزگه‌وت، پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ به‌پێوه بوو وتاری دهما، جا ئه‌و پیاوه‌ روو به پێغه‌مبه‌ر ﷺ به‌پێوه وه‌ستا و وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئازده‌ل و مالا‌تمان هه‌موو هه‌وتان

^۱ (دار القضاء) هه‌ندێ مانایان کردووه به‌ خانووی ئه‌میر و کاربه‌ده‌ستان، ئه‌م مانایه هه‌له‌یه، به‌لکوو خانووی عومه‌ری کوری خه‌تاب ﷺ بوو، بۆیه ئه‌و ناوه‌ی لێ نراوه چونکه‌ فرۆشراوه بۆ ب‌زاردن و دانه‌وه‌ی قه‌رزێ عومه‌ر ﷺ. فتح الباری: ۶۳۸/۳.

^۲ یان ها‌تو‌چۆ نه‌ماوه به‌ ه‌وی مردنی وش‌تره‌کانه‌وه، یان خواردن و ب‌ژێوی نه‌ماوه بیه‌تین بۆ با‌زا‌ره‌کان.

(به‌هۆی بارانه‌وه)، پێگاکانمان لێ داخران و بچران، داوا بکه له خوا نه‌و بارانه بگریته‌وه، نه‌نه‌س ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ هه‌ردوو ده‌ستی به‌رز کرده‌وه، پاشان فهرمووی: ((خوایه له ده‌ورو به‌رمان بیبارینه، به سه‌رماندا مه‌یبارینه، به‌سه‌ر ده‌شت و کێو و یال و دۆل و شیو و له‌وه‌رگاکاندا بیبارینه))، نه‌نه‌س ده‌لێ: ئیدی بارانه‌که خۆشی کرد و له نوێژ بووینه‌وه، (له مزگه‌وت) دهرچووین خۆرته‌او بوو دهرۆشتینه‌وه بۆ ماله‌وه، شه‌ریک ده‌لێ: پرسیارم له نه‌نه‌س کرد نه‌و پیاوه‌ی که بۆ جاری دووهم پرسیا‌ری کرد هه‌ر پیاوه‌که‌ی هه‌ینی پێشوو بوو؟ وتی: نازانم.

۸- بابُ الْإِسْتِسْقَاءِ عَلَى الْمُنْبَرِ

۱۰۱۵- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: بَيْنَمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَخْطُبُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِذْ جَاءَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَحَطَ الْمَطَرُ، فَادْعُ اللَّهَ أَنْ يَسْقِيَنَا. فَدَعَا، فَمُطِرْنَا، فَمَا كِدْنَا أَنْ نَصِلَ إِلَى مَنَازِلِنَا، فَمَا زِلْنَا نُمَطِرُ إِلَى الْجُمُعَةِ الْمُقْبِلَةِ. قَالَ: فَقَامَ ذَلِكَ الرَّجُلُ أَوْ غَيْرُهُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَصْرِفَهُ عَنَّا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «اللَّهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا». قَالَ: فَلَقَدْ رَأَيْتُ السَّحَابَ يَتَقَطَّعُ يَمِينًا وَشِمَالًا يُمَطِرُونَ وَلَا يُمَطِرُ أَهْلُ الْمَدِينَةِ^(۱).

۸- باسی دوعای بارانبازین کردن له‌سه‌ر دوانگه

۱۰۱۵- نه‌نه‌س ﷺ ده‌لێ: له کاتی‌که‌دا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له رۆژی هه‌ینی‌دا وتاری دهدا، له‌په‌ر پیاوی‌ک هاته ژووره‌وه و وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ

^۱ بروانه: ۹۳۲.

وشکه‌سائی و بی‌بارانییه، داوا بکه له خوا بارانمان بۆ ببارین، ئه‌ویش دوعای کرد و بارانمان بۆ باری، به جۆریک نزیك بوو نه‌توانین بگه‌ینه‌وه بۆ ماله‌كانمان، جا به‌رده‌وام بارانمان بۆ باری تا هه‌ینی داها‌توو، ئه‌نه‌س وتی: جا (هه‌ینی داها‌توو) ئه‌و پیاوه (ی پێشوو) یان كه‌سیکی دیکه هه‌ستا و وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ داوا بکه له خوا كه ئه‌و بارانه‌مان لێ لادات، پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ هه‌رمووی: ((خوایه ئه‌م بارانه به‌ده‌ورو به‌رماندا ببارینه، له‌سه‌رمان مه‌یبارینه))، ئه‌نه‌س ده‌لی: جا سویند به‌ خوا هه‌وره‌كه‌م بی‌نی به‌ لای راست و چه‌پدا بلاو بۆیه‌وه، له‌ دهره‌وه‌ی مه‌دینه باران ده‌باری، به‌لام باران به‌سه‌ر خه‌لكی مه‌دینه‌دا نه‌ده‌باری.

۹- بابٌ مَن اَكْتَفَى بِصَلَاةِ الْجُمُعَةِ فِي الْاِسْتِسْقَاءِ

۱۰۱۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ شَرِيكَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: هَلَكَتِ الْمَوَاشِي، وَتَقَطَّعَتِ السُّبُلُ. فَدَعَا، فَمُطِرْنَا مِنَ الْجُمُعَةِ إِلَى الْجُمُعَةِ، ثُمَّ جَاءَ فَقَالَ: تَهَدَّمَتِ الْبُيُوتُ وَتَقَطَّعَتِ السُّبُلُ، وَهَلَكَتِ الْمَوَاشِي، فَادْعُ اللَّهَ يُمَسِّكْهَا. فَقَامَ ﷺ فَقَالَ: اللَّهُمَّ عَلَى الْأَكَامِ وَالْظَّرَابِ وَالْأُودِيَةِ وَمَنَابِتِ الشَّجَرِ.. فَانْجَابَتْ عَنِ الْمَدِينَةِ انْجِيَابَ الثُّوبِ^(۱).

۹- باسی ئه‌وه‌ی بۆ داوا‌ی بارانبازین ته‌نها نوێژنی هه‌ینی کرد

۱۰۱۶- ئه‌نه‌س ﷺ ده‌لی: بیاویک هات بۆ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ر ﷺ و وتی: ئاژه‌له‌كان مردن و تیا چوون، رێگا‌کانیش بران، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ دوعای (بارانبازینی) کرد، ئیدی بارانمان بۆ باری له‌ رۆژی هه‌ینییه‌وه بۆ هه‌ینی داها‌توو، پاشان (هه‌ینی داها‌توو) کابرا هاته‌وه و وتی: خانوو‌ه‌کان رووخان و

^۱ بڕوانه: ۹۳۲.

رینگاکان بران، نازدهلهکان مردن و تیا چوون، داوا بکه خوا بارانهکه راگریت و خوش بکات، پیغه مبهریش ﷺ ههستایه وه و ههرمووی: ((خوایه له کیو و یال و شیوهکان و لهوهرگاگاندا بیبارینه))، ئیدی هه ورهکه لهسه ره مه دینه لاجوو و نهما، وهک چۆن پۆشاکیک له بهری خاومنه که ی دادمه که نری و لاده چی^(۱).

۱- بابُ الدُّعَاءِ إِذَا تَقَطَّعَتِ السُّبُلُ مِنْ كَثَرَةِ الْمَطَرِ

۱۰۱۷- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ شَرِيكَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي تَمْرٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلَكَتِ الْمَوَاشِي، وَانْقَطَعَتِ السُّبُلُ، فَادْعُ اللَّهَ، فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَمَطَرُوا مِنْ جُمُعَةٍ إِلَى جُمُعَةٍ، فَجَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، تَهَدَّمَتِ الْبُيُوتُ، وَتَقَطَّعَتِ السُّبُلُ، وَهَلَكَتِ الْمَوَاشِي. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «اللَّهُمَّ عَلَى رُءُوسِ الْجِبَالِ وَالْأَكَامِ وَبُطُونِ الْأُودِيَةِ وَمَنَابِتِ الشَّجَرِ.. فَأَنْجِبْنَا عَنْ الْمَدِينَةِ انْجِيَابَ الثُّوبِ»^(۲).

۱- باسی دوعا و پارانه وه، نهگهر هه موو رینگایه ک برا له بهر زۆری بارانبازین

۱۰۱۷- ئەنەس ر.ه.ه: پیاویک هات بو خزمهتی پیغه مبهری خوا ﷺ و وتی: ئە ی پیغه مبهری خوا ﷺ نازدهلهکان مردن و تیا چوون، رینگاکانیش بران، داوا (ی بارانبازین) له خوا بکه، پیغه مبهری خواش ﷺ دوعای کرد، جا بارانیان بو

^۱ یان هه ورهکه پارچه پارچه بوو، وهک چۆن پۆشاک پارچه پارچه دهتی، واته: هه ورهکه له ئاسمانی مه دینه دا نهما بوو به سایه وه و بلاو بۆیه وه به لاکانی دیکه دا.

^۲ بروانه: ۹۳۲.

بارینرا له (پوژی) ههینییهوه بو ههینی داهاتوو، ئینجا بیاویک هاته خزمهتی پیغهمبهری خوا ﷺ وتی: نهی پیغهمبهری خوا ﷺ خانووکان پووخان، پێگانان بران، نازالهکان مردن و تیا چوون، پیغهمبهری خواش ﷺ ههرمووی: ((خوایه له سهر لوتکهی شاخهکان و یال و شیو و لهوهرگاندا بیبارینه))، جا ههورهکه له ئاسمانی مه‌دینه ره‌وییهوه و نه‌ما، به‌ وینهی پۆشاکیک له‌ نیوهرپاسته‌کهیدا برابیی به‌شیوه‌ی بازنه‌یی.

II- بابُ مَا قِيلَ: إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يُحَوَّلْ رِدَاءُهُ فِي الْإِسْتِسْقَاءِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

۱۰۱۸- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ بِشْرِ قَالَ: حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ عِمْرَانَ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ رَجُلًا شَكَاَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ هَلَكَ الْمَالُ وَجَهْدَ الْعِيَالِ، فَدَعَا اللَّهَ يَسْتَسْقِي، وَلَمْ يَذْكُرْ أَنَّهُ حَوَّلَ رِدَاءَهُ وَلَا اسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ^(۱).

II- باسی ئه‌وه‌ی وتراوه: که پیغهمبه‌ر ﷺ پۆشاکه‌کی هه‌له‌نگێرایه‌وه له‌ پوژی هه‌ینیدا که‌ دوعای بارانبارینی کرد

۱۰۱۸- ئه‌نه‌سی کورپی مالیک ﷺ ده‌گێڕێته‌وه: که‌ بیاویک لای پیغه‌مبه‌ر ﷺ سکا‌لای تیا‌چوونی مال و نازهل و برس‌یبوونی من‌دال و خ‌یزانی کرد، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ دا‌وای باران‌بارینی له‌ خودا کرد، باسی ئه‌وه‌ی نه‌کرد که‌ پۆشاکه‌کی هه‌له‌نگێرا‌بیته‌وه، وه‌ باسی ئه‌وه‌شی نه‌کرد که‌ پ‌ووی له‌ ق‌یبله‌ کرد‌ب‌ی.

¹ ب‌روانه: ۹۳۲.

۱۲- باب: إِذَا اسْتَشَقُّوا إِلَى الْإِمَامِ لِيَسْتَسْقِيَ لَهُمْ لَمْ يَرُدَّهُمْ

۱۰۱۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ شَرِيكَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي تَمْرٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّهُ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلَكْتَ الْمَوَاشِي، وَتَقَطَّعَتِ السُّبُلُ، فَادْعُ اللَّهَ. فَدَعَا اللَّهَ، فَمُطِرْنَا مِنَ الْجُمُعَةِ إِلَى الْجُمُعَةِ، فَجَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، تَهْدَمَتِ الْبُيُوتُ، وَتَقَطَّعَتِ السُّبُلُ وَهَلَكْتَ الْمَوَاشِي. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: اللَّهُمَّ عَلَى ظُهُورِ الْجِبَالِ وَالْأَكَامِ وَبُطُونِ الْأَوْدِيَةِ وَمَنَابِتِ الشَّجَرِ.. فَانْجَابَتْ عَنِ الْمَدِينَةِ أَنْجِيَابُ الثُّوبِ^(۱).

۱۲- باسیک: ئەگەر خەڵکانیەک تەکیان لە ئیمام کرد دوعای بارانبازینیان بۆ بکات، (ئیمام) دەست نەنێ بە روویانەوه

۱۰۱۹- شەریکی کۆری عەبدولای کۆری نەبو نەمیر لە نەنەسی کۆری مالیکەوه ﷺ دەگێڕێتەوه کە وتی: پیاویک هات بۆ خزمەتی پێغەمبەری خوا ﷺ و وتی: ئەو پێغەمبەری خوا ﷺ نازەڵەکان مردن و تیا چوون، پێگانیش بران، داوای (بارانبازین) لە خودا بکە، پێغەمبەریش ﷺ دوعای (بارانبازین) لە خودا کرد، جا بارانمان بۆ باری لە (پوژی) هەینییهوه بۆ هەینی داهاوو، ئینجا (هەینی داهاوو) پیاویک هاتە خزمەتی پێغەمبەر ﷺ و وتی: ئەو پێغەمبەری خوا ﷺ خانووکان پووخان، پێگان بران، نازەڵەکان مردن و تیا چوون، پێغەمبەری خواش ﷺ ((خوایە لە سەر کێو و یال و شیو و لەوهرگاندا بیبارینە))، نیدی هەورەکە لەسەر مەدینە لاچوو و نەما، وەک چۆن پۆشاکێک لەبەری خاوەنەکەیدا دەرکەنری و لادەچی^(۲).

^۱ بروانه: ۹۳۲.

^۲ یان هەورەکە پارچە پارچە بوو، وەک چۆن پۆشاک پارچە پارچە دەبێ، واتە: هەورەکە لە ئاسمانی مەدینەدا نەما و بوو بە سایەقە و بلأو بۆیەوه بەلاکانی دیکەدا، قەستەلانی بە هەردوو ماناکەمانی (فانجابت عن المدينة [انجیاب الثوب] ی مانا کردوو. [إرشاد الساري: ۷۳/۳].

۱۳- بَابُ: إِذَا اسْتَشَقَّ الْمُشْرِكُونَ بِالْمُسْلِمِينَ عِنْدَ الْقُحْطِ

۱۰۲۰- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، عَنْ سُفْيَانَ حَدَّثَنَا مَنْصُورٌ وَالْأَعْمَشُ، عَنْ أَبِي الضُّحَى، عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: أَتَيْتُ ابْنَ مَسْعُودٍ فَقَالَ: إِنَّ قُرَيْشًا أَبْطَلُوا عَنِ الْإِسْلَامِ. قَدَعَا عَلَيْهِمُ النَّبِيُّ ﷺ، فَأَخَذَتْهُمْ سَنَةٌ حَتَّى هَلَكُوا فِيهَا وَأَكَلُوا الْمَيْتَةَ وَالْعِظَامَ، فَجَاءَهُ أَبُو سُفْيَانَ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ، جِئْتُ تَأْمُرُ بِصَلَةِ الرَّجِمِ، وَإِنَّ قَوْمَكَ هَلَكُوا، قَادَعُ اللَّهُ. فَقَرَأَ: ﴿فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ﴾ (۱۰) الدخان. ثُمَّ عَادُوا إِلَى كُفْرِهِمْ فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى إِنَّا مُنْقِمُونَ﴾ (۱۱) الدخان. يَوْمَ بَدْرٍ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: وَزَادَ أَصْبَاطُ، عَنْ مَنْصُورٍ: قَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَسُقُوا الْغَيْثَ، فَأَطْبَقَتْ عَلَيْهِمْ سَبْعًا، وَشَكَا النَّاسُ كَثْرَةَ الْمَطَرِ، قَالَ: اللَّهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا. فَأَنْحَدَرَتِ السَّحَابَةُ عَنْ رَأْسِهِ، فَسُقُوا النَّاسَ حَوْلَهُمْ^(۱).

۱۳- باسیک: ئەگەر بته‌رستان تکیان له موسولمانان کرد له کاتی بیبارانیدا

۱۰۲۰- مه‌سروق ده‌لی: روشتم بو لای عه‌بدو‌لای کوری مه‌سعود ﷺ، وتی: بی‌گومان قورمیش دره‌نگ موسولمان بوون، بویه پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ دوعای لی کردن، ئەوانیش تووشی گرانی و قاتوقری بوون، هه‌تا له‌و گرانییه‌دا زوریان تیا چوون، وه مرداره‌مبوو و ئی‌سکیان ده‌خوارد، جا ئەبو سوفیان هات و وتی: ئەه‌ی موحه‌مه‌د تو هاتوویت هه‌رمان ده‌که‌یت به‌ په‌یومندی خزمایه‌تی، بی‌گومان هۆزه‌که‌ت هه‌موو تیا چوون، له‌ خوا به‌بار‌په‌روه‌ه، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ^(۲) ئەم نایه‌ته‌ی خویند: (جا چاوهر‌وان بکه‌ روژیک ناسمان دووکه‌ئیکی ناشکرای لی په‌یدا ده‌بی)، (له‌و کاته‌دا باوم‌ر دینن)، پاشان (که‌ سزاکه‌یان له‌سه‌ر لابر) (له‌و کاته‌دا باوم‌ر دینن)، پاشان (که‌ سزاکه‌یان له‌سه‌ر لابر)

^۱ ب‌روانه: ۱۰۰۷.

^۲ پی‌غه‌مبه‌ری خودا ﷺ ئەو نایه‌ته‌ی خوتندوو‌ه‌ته‌وه‌ نه‌ک عه‌بدو‌لای کوری مه‌سعود ﷺ. ب‌روانه: إرشاد الساری: ۴/۴۱.

دمگه‌پێنه‌وه بۆ بی‌باوه‌ری، نه‌وه مه‌به‌ستی نه‌م فه‌رمایه‌شته‌ی خوايه: (رَوُزَيْك دَيْت پَه‌لاماری به‌هێز و هه‌ره گه‌وره‌یان بۆ دهبه‌ین) که (تیشکانی) جه‌نگی به‌دره، نه‌بو عه‌بدوڵا (ئیمام بوخاری) ده‌ڵێ: ئه‌سبات له مه‌نصوره‌وه فه‌رمووده‌که‌ی گێراوه‌ته‌وه و نه‌مه‌ی بۆ زیاد کردووه: جا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ داوای بارانبارینی کرد و بارانیان بۆ باری، چه‌وت رَوُزْی سه‌ره‌مه‌ر بارانیان بۆ باری، جا خه‌لکی سکاڵایان بۆ پێغه‌مبه‌ر برد ﷺ له ده‌ستی بارانبارینی زۆر، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((خوایه له ده‌وره‌به‌رمان بیبارینه، به سه‌رماندا مه‌یبارینه))، ئیدی هه‌وره‌که له راسه‌ری رۆیشت و نه‌ما، جا باران بۆ خه‌لکانی دیکه‌ی ده‌وره‌به‌ریان باری.

۱۴- بَابُ الدُّعَاءِ إِذَا كَثُرَ الْمَطَرُ: حَوَالِنَا وَلَا عَلَيْنَا

۱۰۲۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ يَوْمَ جُمُعَةٍ، فَقَامَ النَّاسُ فَصَاحُوا فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَحَطَ الْمَطَرُ وَاحْمَرَّتِ الشَّجَرُ، وَهَلَكَتِ الْبَهَائِمُ، قَادَعُ اللَّهُ يَسْقِينَا. فَقَالَ: «اللَّهُمَّ اسْقِنَا. مَرَّتَيْنِ، وَإِنَّمَا اللَّهُ مَا نَرَى فِي السَّمَاءِ قَرَعَةً مِنْ سَحَابٍ، فَتَشَأَتْ سَحَابَةٌ وَأَمْطَرَتْ، وَتَزَلَّ عَنِ الْمُنْبَرِ فَصَلَّى، فَلَمَّا انْصَرَفَ لَمْ تَزَلْ تُمِطُّ إِلَى الْجُمُعَةِ الَّتِي تَلِيهَا، فَلَمَّا قَامَ النَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ صَاحُوا إِلَيْهِ: تَهَدَّمَتِ الْبُيُوتُ، وَانْقَطَعَتِ السُّبُلُ، قَادَعُ اللَّهُ يَحْبِسُهَا عَنَّا. فَتَبَسَّمَ النَّبِيُّ ﷺ ثُمَّ قَالَ: «اللَّهُمَّ حَوَالِنَا وَلَا عَلَيْنَا. فَكُشِطَتِ الْمَدِينَةُ، فَجَعَلَتْ تُمِطُّ حَوْلَهَا وَلَا تَمْطُرُ بِالْمَدِينَةِ قَطْرَةً، فَتَنْظَرْتُ إِلَى الْمَدِينَةِ وَإِنَّهَا لَفِي مِثْلِ الْإِكْلِيلِ»^(۱).

۱۴- باسی ئەگەر باران زۆر باری دوعا بکړي و بوتړي: له دهوروبه‌رمان بیبارینه نهک له‌سه‌رمان

۱۰۲۱- ئەنەس رضی اللہ عنہ ده‌لێ: پيښه‌مبه‌ر عليه السلام له رۆژی هه‌ینیدا وتاری دهدا، ئینجا خه‌لکی هه‌ل‌سان و هاواریان کرد و وتیان: ئەه‌ی پيښه‌مبه‌ری خوا عليه السلام بیبارانییه، دره‌خته‌کان سوور هه‌لگه‌راون، مالات و نازه‌له‌کان تیا چوون و مردار بوونه‌وه، له خوا بپاړپه‌وه بارانمان بۆ ببارینی، نه‌ویش دووجار فهرمووی: ((خوایه بارانمان بۆ ببارینه))، ئەنەس ده‌لێ: سویند به‌ خوا به‌ ناسمانه‌وه په‌له‌یه‌ک هه‌ورمان نه‌دمبینی، ئینجا هه‌ور دروست بوو، باران باری و پيښه‌مبه‌ر عليه السلام له‌سه‌ر دوانگه‌که هاته‌ خواره‌وه و نوێزی کرد، که له‌ نوێزه‌که‌ی بۆیه‌وه به‌رده‌وام باران دهباری، هه‌تا هه‌ینی داهاتوو، جا که پيښه‌مبه‌ر عليه السلام هه‌ستا وتار بدات، خه‌لکی هاواریان بۆ هینا وتیان: خانوه‌کانمان رووخوا، پنگاکان بپران (مالاته‌کانمان فه‌وتان)، داوا بکه‌ خوا بیگرته‌وه لی‌مان و خو‌ش بکات، پيښه‌مبه‌ریش عليه السلام زه‌رده‌خه‌نه‌یه‌کی کرد، پاشان فهرمووی: ((خوایه له‌ ده‌وروبه‌رمان بیبارینه و به‌ سه‌رماندا مه‌یبارینه))، ئیدی (هه‌وره‌که‌ نه‌ما) ناسمانی مه‌دینه دهرکه‌وت، ئینجا له‌ ده‌وروبه‌ری مه‌دینه ده‌ستی به‌ بارین کرد، له‌ مه‌دینه یه‌ک د‌لۆپ نه‌دمباری، ئەنەس ده‌لێ: سه‌یری شاری مه‌دینه‌م کرد وه‌ک گومه‌زی وا بوو ^(۱).

۱۵- بابُ الدُّعَاءِ فِي الْإِسْتِسْقَاءِ قَانِمًا

۱۰۲۲- وَقَالَ لَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، عَنْ زُهَيْرٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ: خَرَجَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ زَيْدٍ الْأَنْصَارِيُّ، وَخَرَجَ مَعَهُ الْبَرَاءُ بْنُ عَازِبٍ وَزَيْدُ بْنُ أَرْقَمَ رضي الله عنه، فَاسْتَسْقَى، فَقَامَ بِهِمْ عَلَى رِجْلَيْهِ عَلَى

^۱ ناسمانی مه‌دینه سایه‌قه بوو، هه‌وره‌که به‌ چواره‌ه‌وریدا وه‌ک گومه‌زی وا بوو، نیه‌ه‌راسته‌که‌ی شین بوو، چواره‌ه‌وری سه‌ی بوو.

عَبْرَ مِنْبَرٍ فَاسْتَغْفَرَ، ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ يَجْهَرُ بِالْقِرَاءَةِ وَلَمْ يُؤَذِّنْ، وَلَمْ يَقُمْ. قَالَ أَبُو إِسْحَاقَ: وَرَأَى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ النَّبِيَّ ﷺ.

۱۰- باسی دوعای بارانبارین به‌راوه‌ستانه‌وه

۱۰۲۲- ئەبو ئیسحاق دەلی: عەبدولای کۆری یەزیدی ئەنصارێ چوو دمره‌وه له شار، به‌پانی کۆری عازیب و زمیدی کۆری ئەرفه‌میش ﷺ له‌گه‌ڵیدا چوونه دمره‌وه، جا دوعای بارانبارینی کرد (له‌گه‌ڵیاندا)، له‌سه‌ر هه‌ردوو قاجی به‌پیوه و مستابوو، بیئهووی عەبدولای له‌سه‌ر دوانگه‌ بیت، وه داوای لیخوشبوونی له‌ خوا کرد، پاشان دوو رکات نویزی کرد، به‌دمنگی به‌رز قورئانی خویند تێیدا، نه‌ بانگی دا و نه‌ قامه‌تی کرد، ئەبو ئیسحاق دەلی: عەبدولای کۆری یەزید پیغه‌مبه‌ری ﷺ بینوه (واته: سه‌حابه‌یه).

۱۰۲۳- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ بْنُ مَيْمٍ، أَنَّ عَمَّهُ -وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ- أَخْبَرَهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَرَجَ بِالنَّاسِ يَسْتَسْقِي لَهُمْ، فَقَامَ فَدَعَا اللَّهَ قَائِمًا، ثُمَّ تَوَجَّهَ قِبَلَ الْقِبْلَةِ، وَحَوَّلَ رِدَاءَهُ، فَاسْقُوا^(۱).

۱۰۲۳- عەبادی کۆری ته‌میم دەلی: مامه‌ی که له هاوه‌لانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ بوو، بۆی گێڕایه‌وه که پیغه‌مبه‌ر ﷺ خه‌لکی برده دمره‌وه‌ی شار، نویژمه‌بارانه‌ی بۆ کردن، جا به‌پیوه و مستا و (له‌سه‌ر دوانگه‌) له‌ خوا پارایه‌وه، پاشان پرووی کرده قیبله و پۆشاکه‌که‌ی هه‌لگێڕایه‌وه، ئیدی بارانیان بۆ باری.

^۱ بروانه: ۱۰۰۵.

۱۶- بَابُ الْجَهْرِ بِالْقِرَاءَةِ فِي الْإِسْتِسْقَاءِ

۱۰۲۴- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَبَادِ بْنِ مَعِيْنٍ، عَنْ عَمِّهِ قَالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ يَسْتَسْقِي فَتَوَجَّهَ إِلَى الْقِبْلَةِ يَدْعُو، وَحَوْلَ رِدَاءَهُ، ثُمَّ صَلَّى رَكَعَتَيْنِ جَهَرَ فِيهِمَا بِالْقِرَاءَةِ^(۱).

۱۶- باسی قورئانخویندن به‌ده‌نگی به‌رز له نوێژه‌بارانه‌دا

۱۰۲۴- عه‌بادی کورێ ته‌میم له مامه‌یه‌وه ده‌گیرێته‌وه ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ر ﷺ له شار چوو ده‌رموه بو نوێژه‌بارانه، ئینجا پرووی کرده قیبله و پارایه‌وه و پو‌شاکه‌کی هه‌لگیرایه‌وه، پاشان دوو رکات نوێزی کرد به‌ده‌نگی به‌رز قورئانی تێدا خویند.

۱۷- بَابُ: كَيْفَ حَوْلَ النَّبِيِّ ﷺ ظَهْرَهُ إِلَى النَّاسِ؟

۱۰۲۵- حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَبَادِ بْنِ مَعِيْنٍ، عَنْ عَمِّهِ قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَوْمَ خَرَجَ يَسْتَسْقِي، قَالَ: فَحَوَّلَ إِلَى النَّاسِ ظَهْرَهُ، وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ يَدْعُو، ثُمَّ حَوَّلَ رِدَاءَهُ، ثُمَّ صَلَّى لَنَا رَكَعَتَيْنِ جَهَرَ فِيهِمَا بِالْقِرَاءَةِ^(۲).

۱۷- باسیک: چۆن پێغه‌مبه‌ر ﷺ پشتی کرده خه‌لکه‌که‌؟

۱۰۲۵- عه‌بادی کورێ ته‌میم له مامه‌یه‌وه ده‌گیرێته‌وه ده‌لێ: پێغه‌مبه‌رم ﷺ بینی له‌و رۆژمه‌دا که چوو ده‌رموه له شار، داوا بارانبازینی ده‌کرد، ده‌لێ: جا پشتی کرده خه‌لکه‌که‌ و پرووی کرده قیبله و ده‌پارایه‌وه، پاشان عه‌باکه‌ی

^۱ بروانه: ۱۰۰۵.

^۲ بروانه: ۱۰۰۵.

هه‌لگیرپیه‌وه، ئینجا دوو رکات نویژی بۆ کردین، به دهنکی بهرز قورئانی تیاياندا خویند.

۱۸- بَابُ صَلَاةِ الْإِسْتِسْقَاءِ رَكَعَتَيْنِ

۱۰۲۶- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ مَيْمٍ، عَنْ عَمِّهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ اسْتَسْقَى فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ، وَقَلَّبَ رِدَاءَهُ^(۱).

۱۸- باسی نویژه‌بارانه دوو رکاته

۱۰۲۶- عه‌بادی کوری ته‌میم له مامه‌یه‌وه ده‌گیریته‌وه: که پیغه‌مبه‌ر ﷺ داواى بارانبازینی کرد، جا دوو رکات نویژی کرد و عه‌باکه‌ی هه‌لگیرپیه‌وه.

۱۹- بَابُ الْإِسْتِسْقَاءِ فِي الْمُصَلَّى

۱۰۲۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، سَمِعَ عَبَّادَ بْنَ مَيْمٍ، عَنْ عَمِّهِ قَالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى الْمُصَلَّى يَسْتَسْقِي، وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ، وَقَلَّبَ رِدَاءَهُ. قَالَ سُفْيَانُ: فَأَخْبَرَنِي الْمَسْعُودِيُّ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ قَالَ: جَعَلَ الِيمِينَ عَلَى الشَّمَالِ^(۲).

۱۹- باسی داوا کردنی بارانبازین له نویژگه

۱۰۲۷- عه‌بادی کوری ته‌میم له مامه‌یه‌وه ده‌گیریته‌وه، ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ چوو‌ه دمره‌وه بۆ نویژگه، داواى بارانبازینی کرد و پرووی کرده قیبله، جا دوو

^۱ بروانه: ۱۰۰۵.

^۲ بروانه: ۱۰۰۵.

رکات نویژی کرد و پۆشاکهکهی هه‌لگیرایه‌وه، سوفیان ده‌لی: مه‌سعودی بۆی گێڕامه‌وه له‌ نه‌بو به‌کرمه‌وه، وتی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ لای راستی عه‌باکه‌ی دا به‌سه‌ر شانی چه‌پیدا (له‌ نویژه‌که‌یدا).

۲۰- بابُ اسْتِقْبَالِ الْقِبْلَةِ فِي الْإِسْتِسْقَاءِ

۱۰۲۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرٍ بْنُ مُحَمَّدٍ، أَنَّ عَبَادَ بْنَ مَعِيْمٍ أَخْبَرَهُ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ زَيْدٍ الْأَنْصَارِيَّ أَخْبَرَهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَرَجَ إِلَى الْمَصَلَّى يُصَلِّي، وَأَنَّهُ لَمَّا دَعَا -أَوْ أَرَادَ أَنْ يَدْعُو- اسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ وَحَوْلَ رِجْلَيْهِ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ابْنُ زَيْدٍ هَذَا مَازِنِيٌّ، وَالْأَوَّلُ كُوفِيٌّ هُوَ ابْنُ يَزِيدٍ^(۱).

۲۰- باسی رووکردنه قیبله له کاتی داوا کردنی بارانبازیندا

۱۰۲۸- عه‌بادی کورێ ته‌میم ده‌لی: عه‌بدو‌لای کورێ یه‌زیدی ئه‌نصارێ بۆی گێڕایه‌وه: که‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ چوو‌ه دهرمه‌وه بۆ نویژگه‌ نویژ بکات، جا کاتێ بارایه‌وه -یان ویستی بپارێته‌وه- رووی کرده قیبله‌ و پۆشاکه‌که‌ی هه‌لگیرایه‌وه، نه‌بو عه‌بدو‌لا (نیام بوخاری) ده‌لی: ئه‌م عه‌بدو‌لای کورێ زه‌یده‌ مازینییه‌، به‌لام عه‌بدو‌لاکه‌ی یه‌که‌م^(۲) خه‌لکی کوفه‌یه‌، ناوی عه‌بدو‌لای کورێ یه‌زیده‌.

۲۱- بابُ رَفْعِ النَّاسِ أَيْدِيَهُمْ مَعَ الْإِمَامِ فِي الْإِسْتِسْقَاءِ

۱۰۲۹- قَالَ أَيُّوبُ بْنُ سُلَيْمَانَ: حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ، قَالَ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ قَالَ: أَتَى رَجُلٌ أَغْرَابِيٌّ مِنْ أَهْلِ الْبَدْوِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

^۱ بروهانه: ۱۰۰۵.

^۲ که له فه‌رموده‌ی ژماره‌ (۱۰۱۲) دایه‌ ئه‌وه کوفیه‌ و ناوی عه‌بدو‌لای کورێ یه‌زیده‌.

يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلَكَتِ الْمَاشِيَةُ، هَلَكَ الْعِيَالُ، هَلَكَ النَّاسُ. فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَيْهِ يَدْعُو، وَرَفَعَ النَّاسُ أَيْدِيَهُمْ مَعَهُ يَدْعُونَ، قَالَ: فَمَا خَرَجْنَا مِنَ الْمَسْجِدِ حَتَّى مُطَرَّنَا، فَمَا زِلْنَا مُطَرُّ حَتَّى كَانَتِ الْجُمُعَةُ الْآخَرَى، فَأَتَى الرَّجُلُ إِلَى نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، بَشَقَّ الْمُسَافِرُ، وَمُنَعَ الطَّرِيقُ^(۱).

۲۱- باسی خه‌لک له‌گه‌ل پێشنوێژدا ده‌ستیان به‌رز بکه‌نه‌وه له‌ کاتی پارانه‌وه بو‌ بارانبازین

۱۰۲۹- نه‌نه‌سی کورێ مالیک ﷺ ده‌لی: پیاویکی ده‌سته‌کی خه‌لکی بیابان له‌ پو‌ژی هه‌ینیدا هات بو‌ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ر ﷺ و وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ نازه‌له‌کانه‌مان هه‌مووی مردن و تیا چوون، مال و منداڵمان تیا چوون، خه‌لکی فه‌وتان، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ هه‌ردوو ده‌ستی به‌رز کرده‌وه و پارایه‌وه، خه‌لکه‌که‌ش له‌گه‌ڵیدا ده‌ستیان به‌رز کرده‌وه و پارانه‌وه، نه‌نه‌س ده‌لی: جا له‌ مزگه‌وت نه‌هاتبووینه دهره‌وه باران باری، ئیدی به‌رده‌وام بارانه‌مان بو‌ دهباری هه‌تا هه‌ینی دواتر، جا پیاوه‌که هاته‌وه خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ و وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ رێبوار بیتوانا بووه، ناتوانی سه‌فه‌ر بکات و رێگاش گه‌راوه (به‌هو‌ی زو‌ری بارانبازینه‌وه).

۱۰۳۰- وَقَالَ الْأَوْسِيُّ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ وَشَرِيكِ، سَمِعَا أَنَسًا، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ رَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى رَأَيْتُ بَيَاضَ إِبْطَيْهِ^(۲).

۱۰۳۰- نه‌نه‌س ﷺ ده‌گه‌رپه‌ته‌وه: که پێغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌ردوو ده‌ستی به‌رز کرده‌وه، هه‌تا سه‌پایه‌ی هه‌ردوو بنه‌بایم بیانی.

^۱ بروهانه: ۹۳۲.

^۲ بروهانه: ۱۰۳۱، ۳۵۶۵، ۶۳۴۱.

۲۲- بَابُ رَفْعِ الْإِمَامِ يَدَهُ فِي الْإِسْتِسْقَاءِ

۱۰۳۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى وَابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ لَا يَرْفَعُ يَدَيْهِ فِي شَيْءٍ مِنْ دُعَائِهِ ^(۱) إِلَّا فِي الْإِسْتِسْقَاءِ، وَإِنَّهُ يَرْفَعُ حَتَّى يَرَى بَيَاضَ إِبْطِئِهِ ^(۲).

۲۲- باسی ده‌ست‌به‌رزکردنه‌وهی پێشنوێژ له پارانه‌وهی بارانبازیندا

۱۰۳۱- ئەنەسی کورێ مالیک رضی اللہ عنہ دەڵێ: پێغه‌مبەری خوا ﷺ لە هیچ کام لە پارانه‌وه‌کانیدا دەسته‌کانی به‌رز نه‌ده‌کرده‌وه، جگه‌ لە پارانه‌وهی بارانبازین، که بێگومان ئەوه‌نده‌ ده‌سته‌کانی به‌رز ده‌کرده‌وه، هه‌تا سپییه‌تی هه‌ردوو بنبالی ده‌بینرا.

۲۳- بَابُ مَا يُقَالُ إِذَا امْطَرَتْ

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ (كَصَبٍ ۱۹) الْبَقْرَةُ. الْمَطَرُ. وَقَالَ غَيْرُهُ: صَابَ يَصُوبُ وَأَصَابَ. ۱۰۳۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ -هُوَ ابْنُ مُقَاتِلٍ أَبُو الْحَسَنِ الْمَرْزُوقِيُّ - قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ: أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا رَأَى الْمَطَرَ قَالَ: صَبَّأْنَا نَافِعًا. تَابَعَهُ الْقَاسِمُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ. وَرَوَاهُ الْأَوْزَاعِيُّ وَعُقَيْلٌ عَنْ نَافِعٍ.

^۱ سه‌رنج: ئەم فەرمووده‌یه‌ی ئەنەس رضی اللہ عنہ مشتومڕی له‌سه‌ره، چونکه پێغه‌مبەری خوا ﷺ زۆربه‌ی کات له‌ دو‌عاکانیدا ده‌ستی به‌رز کردۆته‌وه، جا هه‌ندێک ده‌لێن: په‌نگه‌ ئەنەس له‌بیری کردبێ، یان جوان سه‌رنجی نه‌دابێ، یاخود مه‌به‌ستی ئەوه‌یه‌ که به‌م شێوه‌یه‌ که بنبالی دیار بێ، ئاوا ده‌ستی به‌رز نه‌کردۆته‌وه. پ‌روانه: فتح الباری: ۶۶۷/۲، عمدة القاری: ۷۵/۷.

^۲ پ‌روانه: ۱۰۳۰.

۲۳- باسی ئهو دوعایه ی له کاتی بارانبازین دهوتریت

عهبدو لای کوری عهباس رضی الله عنه دهلی: مانای: ﴿كَصِبَ ۙ﴾ بارانه، کهسانی دیکه دهلین: (صَابَ) کاری رابردوو، (يَصُوبُ) رانهبردوو هکهیهتی، بهلام (أَصَابَ) رابردوو، (يُصِيبُ) واته: باران کاتی دمباری و دمدا له زهوی.

۱۰۳۲- عائشه رضی الله عنها دهگپرتهوه: که پیغه مبهری خوا رضی الله عنه هه میسه که بارانی ببینیایه، دهیفرموو: ((خوایه بیگپری به بارانیکی بهسوود))، ئهه فرموودیه هاسیمی کوری یه حیا له عوبهیدو لاهه گپراویه تهوه، پالپشتی ئهو ریگهیه دهکات که فرمووده که ی پی گپردراوتهوه. ههروها نهوزاعی و عوقهیل له نافیعهوه فرمووده که یان گپراوتهوه.

۲۴- بَابُ مَنْ تَمَطَّرَ فِي الْمَطَرِ حَتَّى يَتَخَادَرَ عَلَى لِحْيَتِهِ

۱۰۳۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ قَالَ: أَخْبَرَنَا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ أَصَابَتِ النَّاسَ سَنَةٌ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَبَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَخْطُبُ عَلَى الْمِنْبَرِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ قَامَ أَعْرَابِيٌّ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلَكَ الْمَالُ، وَجَاعَ الْعِيَالُ، فَادْعُ اللَّهَ لَنَا أَنْ يَسْقِيَنَا. قَالَ: فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَيْهِ، وَمَا فِي السَّمَاءِ قَرَعَةٌ، قَالَ: فَتَارَ سَحَابٌ أَمْثَالُ الْجِبَالِ، ثُمَّ لَمْ يَنْزِلْ عَنْ مِنْبَرِهِ حَتَّى رَأَيْتُ الْمَطَرَ يَتَخَادَرُ عَلَى لِحْيَتِهِ، قَالَ: فَمُطِرْنَا يَوْمَئِذٍ ذَلِكَ، وَفِي الْغَدِ وَمِنْ بَعْدِ الْغَدِ وَالَّذِي يَلِيهِ إِلَى الْجُمُعَةِ الْآخَرَى، فَقَامَ ذَلِكَ الْأَعْرَابِيُّ أَوْ رَجُلٌ غَيْرُهُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، تَهْدِمُ الْبَنَاءَ وَغَرِقَ الْمَالُ، فَادْعُ اللَّهَ لَنَا. فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَيْهِ وَقَالَ: اللَّهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا. قَالَ: فَمَا جَعَلَ يُشِيرُ بِيَدِهِ إِلَى نَاحِيَةِ مِنَ السَّمَاءِ إِلَّا تَفَرَّجَتْ حَتَّى صَارَتِ الْمَدِينَةُ فِي مِثْلِ الْجَوْبَةِ، حَتَّى سَالَ الْوَادِي -وَادِي قَنَاة- شَهْرًا. قَالَ: فَلَمْ يَجِئْ أَحَدٌ مِنْ نَاحِيَةٍ إِلَّا حَدَّثَ بِالْجَوْدِ ^(۱).

۲۴- باسی که سیک له کاتی بارانبازیندا خۆی بداته بهر بارانه که ههتا بهریشیدا بێته خوارهوه

۱۰۳۳- ئەنەسی کوری مالیک ﷺ دەلی: له سەردەمی پێغەمبەردا ﷺ خەلکی (مەدینە) تووشی قاتوقپی و بێبارانی بوون، جا لەکاتیکیدا پێغەمبەر ﷺ لەسەر دوانگە له رۆژی هەینیدا وتاری دەدا، دشتەکیەك هەستایەوه و وتی: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ ئازەل و مالاتمان هەموو تیا چوون، مال و منداڵمان برسی بوون، له خوا بپارێرەوه بارانمان بۆ بباریت، پێغەمبەری خواش ﷺ هەردوو دەستی بەرز کردەوه، له کاتیکیدا له ئاسماندا هیچ بەلەهەورێك نەبوو، (ئەنەس) وتی: ئیدی هەر بەوینە ی کۆ کۆبۆیەوه، پاشان لەسەر دوانگەکی نەهاته خوارهوه هەتا بارانم بینی به ریشیدا دهاته خوار، (ئەنەس) وتی: ئەو رۆژ و سبەینی و دووسبە ی و رۆژی دواتریش بارانمان بۆ باری هەتا هەینی دواتر، (جا هەینی داهاوو) هەر ئەو عەرەبە دشتەکیە، یان پیاویکی دیکە بوو هەستایە سەربێ، وتی: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ خانووەکان پرووخان، ئاو ئازەل و مالاتەکانی خنکاند و کردنی بەزێرەوه، دە ی بپارێرەوه له خوا بۆمان (خۆش بکات)، پێغەمبەریش ﷺ هەردوو دەستی بەرز کردەوه و فەرمووی: ((خوایە له دەورووبەرمان بباریت، نەك به سەرماندا)). (ئەنەس) وتی: جا به دەستی ئاماژە ی دەکرد بۆ هەر لایەکی ئاسمان (که هەوری لی بوو)، هەورەکه دەرەوییەوه، ئیدی (ئاسمانی) مەدینە وەك بازنیەك بۆیە سایەفە، (ئەوهنده باران باری) هەتا شیوەکەش شیوی قەنات- تا یەك مانگ لافاوی پێدا دەرۆشت، (ئەنەس) دەلی: جا هەر کەس له هەر لایەکی ولاتەوه دهاات (بۆ مەدینە)، باسی ئەو بارانە زۆرە پڕبەرەکەتە ی دەکرد.

۲۵- باب: إِذَا هَبَّتِ الرِّيحُ

۱۰۳۴- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي حُمَيْدٌ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسًا يَقُولُ: كَانَتْ الرِّيحُ الشَّدِيدَةُ إِذَا هَبَّتْ عَرَفَ ذَلِكَ فِي وَجْهِ النَّبِيِّ ﷺ.

۲۵- باسیک: کاتیکی با هه‌لیکات

۱۰۳۴- حومه‌ید گێڕایه‌وه که له نه‌نه‌سی ﷺ بیست ده‌یوت: کاتی بای توند هه‌لی بکردایه، (شوینه‌واری ئه‌و بایه تونده) له دهموچاوی پیغه‌مبه‌ردا ﷺ ده‌بینرا و ده‌زانرا^(۱).

۲۶- بابُ قولِ النَّبِيِّ ﷺ: «نُصِرْتُ بِالصَّبَا»

۱۰۳۵- حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «نُصِرْتُ بِالصَّبَا، وَأُهْلِكْتُ عَادٌ بِالدَّبُورِ»^(۲).

۲۶- باسی ئه‌م فهرمووده‌یه‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ:

((من به بای شمال^(۲) سهر خرام)).

۱۰۳۵- عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس ﷺ ده‌گێڕێته‌وه: که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فهرموویه‌تی: ((من به بای خۆره‌ه‌لات^(۱) سهر خرام^(۲)، گه‌لی عادیش به بای خۆرناوا^(۳) له‌ناو بران)).

^۱ واته: ده‌ترسا له‌وه‌ی که زیانی هه‌بێ، یاخود سزا و تووڕه‌یی خودا بێ بۆ ئوممه‌ته‌که‌ی.

^۲ بر‌وانه: ۳۲۰۵، ۳۳۴۳، ۴۱۰۵.

^۳ له‌ فهره‌ه‌نگی خاڵدا ده‌لێ: شه‌مال: بایه‌که له‌لای راستی قیبله‌وه‌ دێ. فهره‌ه‌نگی خاڵ: ۳۷۴، قاموسی صادق: ۴۱۶.

۲۷- بَابُ مَا قِيلَ فِي الزَّلَازِلِ وَالْآيَاتِ

۱۰۳۶- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبُو الزِّنَادِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يُقْبَضَ الْعِلْمُ، وَتَكْثُرَ الزَّلَازِلُ، وَيَتَقَارَبَ الزَّمَانُ، وَتَظْهَرَ الْفِتَنُ، وَيَكْثُرَ الْهَرْجُ - وَهُوَ الْقَتْلُ - حَتَّى يَكْثُرَ فِيكُمْ الْمَالُ فَيَفِيضَ^(٤).

۲۷- باسی ئه‌وهی دهرباره‌ی بومه‌له‌رزه و نیشانه‌کان (ی قیامت) و تراوه

۱۰۳۶- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەلی: پێغەمبەری خوا ﷺ فرمووی: ((قیامت بەرپا نابێت، ههتا زانست و زانیاری هه‌لنه‌گیرێ، بومه‌له‌رزە زۆر نه‌بێ، کات نزیک نه‌بێته‌وه، ئاژاوه په‌یدا نه‌بێ و کوشتن زۆر نه‌بێ -ه‌ه‌رج: واته: کوشتن- هه‌تا ئه‌ومنده مال و سامان له‌نیوتاندا زۆر دمی، لی‌تان دهرژی)).

۱۰۳۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ: حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ: «اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي شَامِنَا، وَفِي مَمْنِنَا. قَالَ: قَالُوا: وَفِي نَجْدِنَا؟ قَالَ: «اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي شَامِنَا وَفِي مَمْنِنَا. قَالَ: قَالُوا: وَفِي نَجْدِنَا؟ قَالَ: «هُنَاكَ الزَّلَازِلُ وَالْفِتَنُ، وَبِهَا يَطْلُعُ قَرْنُ الشَّيْطَانِ..

^١ الصُّبَا: واته: بای خۆره‌لات، بای شه‌مالیشی پێ ده‌وتریت، به‌لکوو له‌ کورده‌وا‌ریدا هه‌ر بای شه‌مالی پێ ده‌وتریت. ب‌روانه: ئه‌ملونجید به‌کوردی: ۱۸/۳.

^٢ له‌ غه‌زای خه‌نده‌قدا.

^٣ الدُّبُور: واته: بای خۆرنشین، یان بای خۆرئاوا. ب‌روانه: ئه‌ملونجید به‌کوردی: ۱۳/۲، ۱۸/۳.

^٤ ب‌روانه: ۸۵.

۱۰۳۷- نافع له عه‌بدولای کورپی عومه‌رموه ﴿﴾ ده‌گیریتته‌وه وتی: ((خوایه بیت و فه‌رمان بو بخه‌یته شام و یه‌مه‌نمانه‌وه)), نافع ده‌لی: وتیان: (بیت و فه‌ر بخه‌یته) نه‌ج‌دیشمانه‌وه؟ ده‌لی: ئینبو عومه‌ر وتی: ((خوایه بیت و فه‌رمان بو بخه‌یته شام و یه‌مه‌نمانه‌وه)), نافع ده‌لی: وتیان: (بیت و فه‌ر بخه‌یته) نه‌ج‌دیشمانه‌وه؟ ده‌لی: عه‌بدولا وتی: ((له‌ویدا بوومه‌له‌زه و نازاوه په‌یدا ده‌بی, هه‌ر له‌ویشه‌وه شه‌یتان هی‌ز و شوینه‌که‌وته‌کانی به‌دی‌ار ده‌که‌وئ))^(۱).

۲۸- بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَجَعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنْتُمْ تُكَذِّبُونَ﴾ ۱۸۲ ﴿الواقعة.

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: شُكْرُكُمْ.

۱۰۳۸- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ أَنَّهُ قَالَ: صَلَّى لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَلَاةَ الصُّبْحِ بِالْحَدِيثِيَّةِ عَلَى إِثْرِ سَمَاءٍ كَانَتْ مِنَ اللَّيْلَةِ، فَلَمَّا انْصَرَفَ النَّبِيُّ ﷺ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ: «هَلْ تَذَرُونَ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟» قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ، فَأَمَّا مَنْ قَالَ: مُطِرْنَا بِفَضْلِ اللَّهِ وَرَحْمَتِهِ. فَذَلِكَ مُؤْمِنٌ بِي، كَافِرٌ بِالْكُوفَةِ، وَأَمَّا مَنْ قَالَ: بِنُوءٍ كَذَا وَكَذَا. فَذَلِكَ كَافِرٌ بِي مُؤْمِنٌ بِالْكُوفَةِ..

۲۸- باسی ئەم فه‌رماییشه‌ی خواسی به‌رز و ب‌لند: (له‌جیاتى سوپاسگوزارى له‌سەر رۆزیتان ئیوه به‌ درۆی ده‌زانن و باوه‌ر ناهیتن) عه‌بدولای کورپی عه‌باس ﴿﴾ له‌جیاتى وشه‌ی (رِزْقُكُمْ) وشه‌ی (شُكْرُكُمْ) خویندوته‌وه^(۱).

^۱ قابیسی ده‌لی: ئەمه فه‌رمووده‌یه‌ی پێغه‌مبه‌ره ﷺ, وشه‌ی پێغه‌مبه‌ر نه‌نووسراوه له ده‌ست‌نووسه‌کاندا و له‌بیر کراوه نه‌گینا هه‌یه. بر‌وانه: فتح الباری: ۶۶۳/۳.

^۲ له‌و کاته‌دا مانای ئایه‌ته‌که به‌و جو‌ره ده‌بی که ئیمه نووسیومانه, دروستیشه ب‌لێن: ئینبو عه‌باس (رِزْقُكُمْ) ی به (شُكْرُكُمْ) مانا کردووه. واته: شوکرانه‌ب‌زیریتان, ئینولحه‌جه‌ر هه‌ردووکیانی ه‌یتاوه: خویندنه‌وه بیت, یان مانا بیت, بر‌وانه: فتح الباری: ۶۶۴/۳.

۱۰۳۸- زمیدی کورپی خالیدی جوهه‌نی ﷺ ده‌گیریت‌ه‌وه و ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا
 ﷺ له حوده‌مبیه‌یه پی‌شنو‌یژی نو‌یژی به‌یانی بو‌ کردین، پاش نه‌وه‌ی نه‌و شه‌وه
 باران باریبوو، جا کات‌ی له نو‌یژه‌که بو‌یه‌وه، رووی کرده خه‌لکه‌که و فه‌رمووی:
 ((نایا د‌مزانن په‌روم‌ردگارتان چی فه‌رموو؟))، وتیان خوا و پی‌غه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ
 د‌مزانن، فه‌رمووی: ((ئه‌م به‌یانییه هه‌ندی له به‌نده‌گانم باوم‌ردار بوون به‌ من و
 هه‌ندیکیان بی‌باوم‌ر بوون به‌ من، جا نه‌ومیان که وتی: به‌ه‌وی به‌خشش و
 به‌زمی خواوه بارانمان بو‌ باری، نه‌وه نه‌ومیان باوم‌ری به‌ من هه‌یه و بی‌باوم‌ره
 به‌ نه‌ستیره، نه‌وه‌شیان که وتی: به‌ه‌وی نه‌و شته‌وه و نه‌و شته‌وه بارانمان بو‌
 باری، نه‌وه نه‌وه‌شیان بی‌باوم‌ر بوو به‌ من و باوم‌ری به‌ نه‌ستیره هه‌یه)).

۲۹- باب: لَا يَدْرِي مَتَى يَجِيءُ الْمَطَرُ إِلَّا اللَّهُ

وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: خَمْسٌ لَا يَعْلَمُهُنَّ إِلَّا اللَّهُ..

۱۰۳۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ
 قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مِفْتَاحُ الْغَيْبِ خَمْسٌ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا اللَّهُ لَا يَعْلَمُ أَحَدٌ مَا يَكُونُ فِي
 غَدٍ، وَلَا يَعْلَمُ أَحَدٌ مَا يَكُونُ فِي الْأَرْحَامِ، وَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَادَا تَكْسِبُ غَدًا، وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ
 بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ، وَمَا يَدْرِي أَحَدٌ مَتَى يَجِيءُ الْمَطَرُ.^(۱)

۲۹- باسیک: کهس نازان‌ت که‌ی باران ده‌بار‌ت جگه له خوا

وه نه‌بو هور‌میره ﷺ له پی‌غه‌مبه‌ره‌وه ﷺ گیر‌اویه‌ته‌وه که ((پینج شت هه‌ن
 جگه له خوا که‌س نایان‌زان‌ت)).

^۱ ب‌روانه: ۴۶۲۷، ۴۶۹۷، ۴۷۷۸، ۷۳۷۹.

۱۰۳۹- عەبدوللای کورێ عومەر ﷺ دەئێ: پێغه‌مبەری خوا ﷺ دەفەرموێ:
 ((کلیلی نەزانراوەکان پێنجن، جگە لە خوا کەس نایانزانێ، کەس نازانێ سبە
 چی دەبێ و چی ڕوو دەدات، کەس نازانێ ئەوەی لە منداڵداندا یە (په‌گه‌زه‌که‌ی)
 چیه، وه‌ کەس نازانێ سبه‌ینێ چی ده‌کات، هه‌روه‌ها کەس نازانێ له‌ چ
 زه‌وییه‌کدا ده‌مریت، وه‌ کەس نازانێ که‌ی باران ده‌بارێ)).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۶- کِتَابُ الْكُسُوفِ

بهناوی خواوی بهخشندهی میهره‌بان

۱۶- پهراوی نوێژی خۆرگیران

۱- بَابُ الصَّلَاةِ فِي كُسُوفِ الشَّمْسِ

۱۰۴۰- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَوْنٍ قَالَ: حَدَّثَنَا خَالِدٌ عَنْ يُونُسَ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ أَبِي بَكْرَةَ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأُنْكَسَفَتِ الشَّمْسُ، فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ: يَجْرُ رِدَاءَهُ حَتَّى دَخَلَ الْمَسْجِدَ، فَدَخَلْنَا فَصَلَّى بِنَا رَكَعَتَيْنِ، حَتَّى انْجَلَتِ الشَّمْسُ فَقَالَ ﷺ: إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ، فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُمَا فَصَلُّوا وَادْعُوا، حَتَّى يُكْشَفَ مَا بَيْنَكُمْ^(۱).

۱- باسی نوێژکردن له خۆرگیراندا

۱۰۴۰- ئەبو بەکرە ﷺ دەلی: ئیمە له خزمەت پیغەمبەردا ﷺ بووین و خۆر گیرا، ئینجا پیغەمبەر ﷺ هەستا و عەباکەیی بەدواي خۆیدا رادەکیشا، هەتا رۆیشتە مزگەوتەوه، ئیمەش رۆیشتینه مزگەوتەوه، ئینجا دوو رکات نوێژ پیسنوێژی بو کردین هەتا خۆر بەربوو، جا فەرمووی: ((بێگومان خۆر و مانگ لەبەر مردنی هیچ کەس ناگیرن، جا هەر کات بینیتان خۆر و مانگ گیران، ئەوه نوێژ بکەن و بپارێنەوه، هەتا ئەو گیرانەتان لەسەر لادەبریت)).

^۱ بڕوانه: ۱۰۴۸، ۱۰۶۲، ۱۰۶۳، ۵۷۸۵.

۱۰۴۱- حَدَّثَنَا شَهَابُ بْنُ عَبَّادٍ قَالَ: حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ حُمَيْدٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ قَيْسٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا مَسْعُودٍ يَقُولُ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ مِنَ النَّاسِ، وَلَكِنَّهُمَا آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ، فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُمَا فَقُومُوا فَصَلُّوا.^(۱)

۱۰۴۱- ئەبو مەسعود ڕ: دەلی: پێغه مەبر ﷺ فەر مووی: ((بێگومان خۆر و مانگ لەبەر مردنی هیچ کەس ناگیرن، بەلکوو هەردووکیان دوو نیشانەن لە نیشانەکانی خوا، جا هەر کاتی گیرانی خۆر، یان مانگتان بینی، ئەو هەست و نوێز بکەن)).

۱۰۴۲- حَدَّثَنَا أَصْبَغُ قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ حَدَّثَهُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ڕ: أَنَّهُ كَانَ يُخْبِرُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَا يَخْسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ، وَلَكِنَّهُمَا آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ، فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُمَا فَصَلُّوا.^(۲)

۱۰۴۲- عەبدولای کوری عومەر ڕ: لە پێغه مەبر ﷺ دەگیر پتەو هە کە فەر موویەتی: ((بێگومان خۆر و مانگ لەبەر مردن یان ژیانی هیچ کەس ناگیرن، بەلکوو ئەو دووانە دوو نیشانەن لە نیشانەکانی خوا، جا هەر کات گیرانی خۆر یان مانگتان بینی، ئەو نوێز بکەن)).

۱۰۴۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ قَالَ: حَدَّثَنَا شَيْبَانُ أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ، عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ: كَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ مَاتَ إِبْرَاهِيمُ، فَقَالَ النَّاسُ: كَسَفَتِ الشَّمْسُ لِمَوْتِ إِبْرَاهِيمَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ، فَإِذَا رَأَيْتُمُ فَصَلُّوا وَادْعُوا اللَّهَ.^(۳)

^۱ بېروانه: ۱۰۵۷، ۳۲۰۴.

^۲ بېروانه: ۳۲۰۱.

^۳ بېروانه: ۱۰۶۰، ۶۱۹۹.

۱۰۴۳- موغیره ی کوری شوعبه رضی الله عنه دهلی: له سهردهمی پیغه مبهری خوادا رضی الله عنه لهو رۆژهدا نیبراهیم (ی کوری پیغه مبهر رضی الله عنه) مرد خۆر گیرا، جا خه لک وتیان: خۆر له بهر مردنی نیبراهیم گیراوه، پیغه مبهری خواش رضی الله عنه فهرمووی: ((بیگومان خۆر و مانگ له بهر مردن یان ژیا نی هیج کهس ناگیرین، جا ههر کاتی نهو گیرانه تان بیینی، نهوه نووژ بکه ن و له خوا بپارینه وه)).

۲- بابُ الصَّدَقَةِ فِي الْكُفُوفِ

۱۰۴۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ: خَسَفَتِ الشَّمْسُ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالنَّاسِ، فَقَامَ فَأَطَالَ الْقِيَامَ، ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ الرُّكُوعَ، ثُمَّ قَامَ فَأَطَالَ الْقِيَامَ وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ الرُّكُوعَ، وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ سَجَدَ فَأَطَالَ السُّجُودَ، ثُمَّ فَعَلَ فِي الرُّكْعَةِ الثَّانِيَةِ مِثْلَ مَا فَعَلَ فِي الْأَوَّلَى، ثُمَّ انْصَرَفَ وَقَدْ انْجَلَتِ الشَّمْسُ، فَخَطَبَ النَّاسَ، فَحَمِدَ اللَّهَ، وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ: إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ، لَا يَنْخَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ ذَلِكَ فَادْعُوا اللَّهَ وَكَبِّرُوا، وَصَلُّوا وَتَصَدَّقُوا. ثُمَّ قَالَ: يَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ، وَاللَّهِ مَا مِنْ أَحَدٍ أَغْيَرُ مِنَ اللَّهِ أَنْ يَزِيَّ عَبْدُهُ أَوْ تَزِيَّ أُمَّتُهُ، يَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ، وَاللَّهِ لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَصَحَحْتُمْ قَلِيلًا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا.^(۱)

۲- باسی مال به خشین له کاتی خورگیراندا

۱۰۴۴- عائشه رضی الله عنها دهلی: له سهردهمی پیغه مبهری خوادا رضی الله عنه خۆر گیرا، پیغه مبهری خوا رضی الله عنه پیشتووژی بو خه لکه که کرد، جا (نووژی دابهست و)

^۱ بروهانه: ۱۰۴۶، ۱۰۴۷، ۱۰۵۰، ۱۰۵۸، ۱۰۶۴، ۱۰۶۴، ۱۰۶۵، ۱۰۶۶، ۱۲۱۲، ۳۲۰۳، ۴۶۲۴، ۵۲۲۱، ۶۶۳۱.

به‌په‌راوه‌ستانه‌وه زۆر وه‌ستا (هه‌ورثانی خۆیند)، پاشان کړنوشی برد و زۆر له کړنوشدا مایه‌وه، پاشان هه‌ستایه‌وه زۆر به‌په‌راوه‌ستاوی وه‌ستا، به‌لام له وه‌ستانی یه‌که‌م که‌متر بوو، پاشان کړنوشی برد و زۆر له کړنوشدا مایه‌وه، به‌لام له کړنوشی یه‌که‌م که‌متر بوو، پاشان سوژده‌ی برد و زۆر له سوژده‌دا مایه‌وه، پاشان له ر‌کاتی دووه‌میشدا به‌و جوړه‌ی کرد که له ر‌کاتی یه‌که‌مدا کردی، پاشان لئ بۆیه‌وه له‌و کاته‌دا خۆر به‌ربوو، جا وتاری دا بۆ خه‌لکه‌که، سوپاس و ستاییشی خوا‌ی کرد، پاشان فه‌رمووی: ((بێگومان خۆر و مانگ دوو نیشانه‌ن له نیشانه‌کانی خوا، له‌به‌ر مردن یان له دایکبوونی ه‌یج که‌س ناگیرین، جا کاتی ئه‌و گیرانه‌تان بینی، ئه‌وه له خوا به‌په‌رینه‌وه و الله اکبر بکه‌ن، نوێژ بکه‌ن و مال ببه‌خشن))، پاشان فه‌رمووی: ((ئه‌ی ئوممه‌تی موحه‌مه‌د سویند به‌ خوا ه‌یج که‌س نییه به‌ئه‌ندازه‌ی خوا ر‌یگر بئ و پئی ناخۆش بئ، کاتی به‌نده‌یه‌کی یان که‌نیزه‌کیکی زینا بکات، ئه‌ی ئوممه‌تی موحه‌مه‌د، ئه‌گه‌ر ئه‌وه‌ی من ده‌یزانم ئیوه به‌تانزانیایه، ئه‌وه بێگومان که‌م بئ ده‌که‌نین و زۆر ده‌گریان)).

۳- بابُ النِّدَاءِ بِ(الصَّلَاةِ جَامِعَةً) فِي الْكُوفِ

۱۰۴۵- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ قَالَ: أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ سَلَامٍ بْنُ أَبِي سَلَامٍ الْحَبَشِيُّ الدَّمَشْقِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ الزُّهْرِيُّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رضي الله عنه قَالَ: لَمَّا كَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ نُودِيَ: إِنَّ الصَّلَاةَ جَامِعَةً^(۱).

^۱ به‌روانه: ۱۰۵۱.

۳- باسى بانگدان به (الصَّلَاةُ جَامِعَةً)^(۱) له كاتى خورگيراندا

۱۰۴۵- عهبدولای كورى عهمر ﷺ دهلى: لهو كاتهدا كه خور گيرا له سهردهمى پيغه مبهري خوادا ﷺ به رستهى: (إِنَّ الصَّلَاةَ جَامِعَةً): بهراستى نويز كوكه ره و ميه، بانگى بو درا.

۴- بَابُ خُطْبَةِ الْإِمَامِ فِي الْكُسُوفِ

وَقَالَتْ عَائِشَةُ وَأَسْمَاءُ خَطَبَ النَّبِيُّ ﷺ.

۱۰۴۶- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ح وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَنَسَةُ قَالَ: حَدَّثَنَا يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، حَدَّثَنِي عُرْوَةُ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ خَسَفَتِ الشَّمْسُ فِي حَيَاةِ النَّبِيِّ ﷺ، فَخَرَجَ إِلَى الْمَسْجِدِ، فَصَفَّ النَّاسُ وَرَاءَهُ، فَكَبَّرَ فَأَقْرَأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قِرَاءَةً طَوِيلَةً، ثُمَّ كَبَّرَ فَرَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا، ثُمَّ قَالَ: سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ.. فَقَامَ وَلَمْ يَسْجُدْ، وَقَرَأَ قِرَاءَةً طَوِيلَةً، هِيَ أَذْنَى مِنَ الْقِرَاءَةِ الْأُولَى، ثُمَّ كَبَّرَ وَرَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا، وَهُوَ أَذْنَى مِنَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ قَالَ: سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ.. ثُمَّ سَجَدَ، ثُمَّ قَالَ فِي الرُّكْعَةِ الْآخِرَةِ مِثْلَ ذَلِكَ، فَاسْتَكْمَلَ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ فِي أَرْبَعِ سَجَدَاتٍ، وَانْجَلَبَتِ الشَّمْسُ قَبْلَ أَنْ يَنْصَرِفَ، ثُمَّ قَامَ فَأَتَى عَلَى اللَّهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ، ثُمَّ قَالَ: هُمَا آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ، لَا يَخْسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ، فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُمَا فَافْزَعُوا إِلَى الصَّلَاةِ.. وَكَانَ يُحَدِّثُ كَثِيرُ بْنُ عَبَّاسٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ ﷺ كَانَ يُحَدِّثُ يَوْمَ خَسَفَتِ الشَّمْسُ مِثْلَ حَدِيثِ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ. فَقُلْتُ لِعُرْوَةَ: إِنَّ أَخَاكَ يَوْمَ خَسَفَتْ بِالْمَدِينَةِ لَمْ يَزِدْ عَلَى رَكَعَتَيْنِ مِثْلَ الصُّبْحِ. قَالَ: أَجَلْ، لِأَنَّهُ أَخْطَأَ السُّنَّةَ^(۲).

^۱ (الصَّلَاةُ جَامِعَةً) به (الصَّلَاةُ جَامِعَةً) ريوایهت كراوه، وه به (الصَّلَاةُ جَامِعَةً) و به (الصَّلَاةُ جَامِعَةً) ريوایهت كراوه. فتح الباری: ۶۷۷/۳.

^۲ بروانه: ۱۰۴۴.

۴- باسی وتاردانی پێشنوێژ له خۆرگیراندا

عائیشه و ئەسما ﷺ دەلێن: پێغه‌مبەر ﷺ له خۆرگیراندا وتاری داوه.

۱۰۴۶- عائیشهی ﷺ خیزانی^(۱) پێغه‌مبەر ﷺ دەلێ: له سهردهمی پێغه‌مبهری خوا ﷺ خۆر گیرا، ئینجا پێغه‌مبەر ﷺ رۆیشت بۆ مزگه‌وت، خه‌لكه‌كه‌ش له دوايه‌وه ریز بوون، الله اكبری كرد (نوێژی دابه‌ست)، جا پێغه‌مبهری خوا ﷺ قورئانیکی زۆری خویند، پاشان الله اكبری كرد و كړنوشیکی درێژی برد، پاشان وتی: (سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ)، ئینجا هه‌ستایه‌وه سوژدهی نه‌برد، قورئانیکی زۆر و درێژی خویند، له قورئانخویندنه‌كه‌ی (وهستانی) یه‌كه‌م كه‌متر بوو، پاشان الله اكبری كرد و كړنوشیکی درێژی برد، كه له كړنوشی یه‌كه‌م كه‌متر بوو، پاشان وتی: (سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ)، پاشان سوژدهی برد، پاشان له ږكاتی دووه‌دا به وینه‌ی ږكاتی یه‌كه‌م (قورئان)ی خویند، جا چوار كړنوش و چوار سوژدهی برد (له دوو ږكاندا)، وه خۆر به‌ربوو پێش ئه‌وه‌ی نوێژه‌كه ته‌واو بکات، پاشان هه‌ستایه‌وه و سوپاس و ستایشی خوای كرد به‌و جۆره‌ی شیاویه‌تی، پاشان فهرمووی: ((گیرانی خۆر و مانگ دوو نیشانه‌ن له نیشانه‌كانی خوا، له‌به‌ر مردن یان ژيان و له‌دايکبوونی هه‌یج كه‌س ناگیرێن، جا کاتی ئه‌و دوو گیرانه‌تان بینی، ئه‌وه په‌نا به‌ن بۆ نوێژکردن))، (ئیبنو شهاب) ده‌لێ: كه‌سیری كۆری عه‌باس ده‌یگیرایه‌وه كه عه‌بدوڵای كۆری عه‌باس ﷺ ئه‌و ږۆژه‌ی خۆر ده‌گیرا، فهرمووده‌كه‌ی ده‌یگیرایه‌وه، هاوشیوه‌ی فهرمووده‌كه‌ی عورپوه له عائیشه‌وه، (ئیبنو شهاب) ده‌لێ: وتم به عورپوه: براكه‌ت (عه‌بدوڵای كۆری زوبه‌یر) ئه‌و ږۆژه‌ی خۆر گیرا له مه‌دینه، دوو ږكات زیاتری نه‌كرد وهك نوێژی به‌یانی، وتی: به‌لێ وا بوو، هه‌له‌ی كرد و سوننه‌تی نه‌پێكا.

^۱ نېمام بوخاری ئهم فهرمووده‌یه‌ی به دوو رشته و سه‌نهد گیراوه‌ته‌وه.

۵- باب: هَلْ يَقُولُ: كَسَفَتِ الشَّمْسُ أَوْ خَسَفَتْ؟

وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَحَسَفَ الْقَمَرُ ۝۸﴾ القيامة.

۱۰۴۷- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُقَيْرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ، أَنَّ عَائِشَةَ -زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ- أَخْبَرَتْهُ. أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَلَّى يَوْمَ خَسَفَتِ الشَّمْسُ، فَقَامَ فَكَبَّرَ، فَقَرَأَ قِرَاءَةً طَوِيلَةً، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ، فَقَالَ: سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ. وَقَامَ كَمَا هُوَ، ثُمَّ قَرَأَ قِرَاءَةً طَوِيلَةً، وَهِيَ أَذَى مِنَ الْقِرَاءَةِ الْأُولَى، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا، وَهِيَ أَذَى مِنَ الرُّكْعَةِ الْأُولَى، ثُمَّ سَجَدَ سُجُودًا طَوِيلًا، ثُمَّ فَعَلَ فِي الرُّكْعَةِ الْآخِرَةِ مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ سَلَّمَ وَقَدْ تَجَلَّتِ الشَّمْسُ، فَخَطَبَ النَّاسَ، فَقَالَ فِي كُسُوفِ الشَّمْسِ وَالْقَمَرِ: إِنَّهُمَا آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ، لَا يَخْسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ، فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُمَا فَافْزِعُوا إِلَى الصَّلَاةِ.^(۱)

۵- باسیک: ئایا بو خۆرگێران

وشهه (كَسَفَتْ) دهوترن یان (خَسَفَتْ)؟

خوای بهرز و بلند دمهه رموو: ﴿وَحَسَفَ الْقَمَرُ ۝۸﴾ وشهه (خَسَفَتْ) ی بو تاریکبوونی مانگ بهکار هیناوه.

۱۰۴۷- عوروهی کوری زوبهیر دهگیریتهوه عانیشهه ﷺ خیزانی بیغه مبهه ﷺ بو گپراپهوه که بیغه مبهه خوا ﷺ نهو رۆژهی خۆر گپرا نوێژی کرد، جا ههستا الله اکبری کرد (و نوێژی دابهست و)، ئینجا قورئانیکی زۆرو درێژی خویند، پاشان کپنوشیکی درێژی برد، پاشان سههه بهرز کردهوه و فهرموو: (سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ)، ئینجا چۆن ومستابوو ومستا، پاشان قورئانیکی زۆری

^۱ بڕوانه: ۱۰۴۴.

خویند، که له قورئانخویندنه که یه کهم که متر بوو، پاشان کړنوشیکی دریزی برد، که له کړنوشه که یه کهم کورت تر بوو، پاشان سوژدمیه کی دریزی برد، پاشان له پرکاتی دووه مددا هاوشیوهی نه وهی (یه کهمی) کرد، پاشان سهلامی دایه وه، له و کاته دا خوړ بهر بوو بوو، ئینجا وتاری بو خه لکه که دا و دهر باره ی گیرانی خوړ و مانگ فهرمووی: ((گیرانی خوړ و مانگ دوو نیشانه ن له نیشانه کانی خوا، له بهر مردن یان زیان و له دایکبوونی هیچ کهس ناگیرین، جا کاتی نه و دوو گیرانه تان بین، نه وه په نا ببه ن بو نوژکردن)).

۶- بابُ قولِ النَّبِيِّ ﷺ: يُخَوِّفُ اللَّهُ عِبَادَهُ بِالْكَسُوفِ.

قَالَ أَبُو مُوسَى عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: ۱۰۴۸- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ أَبِي بَكْرَةَ قَالَ قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَاتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ، لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتٍ أَحَدٍ، وَلَكِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُخَوِّفُ بِهَا عِبَادَهُ. وَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: لَمْ يَذْكُرْ عَبْدُ الْوَارِثِ، وَشُعْبَةُ، وَخَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، وَحَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ يُونُسَ: يُخَوِّفُ بِهَا عِبَادَهُ. وَتَابَعَهُ مُوسَى، عَنْ مُبَارَكٍ، عَنِ الْحَسَنِ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُخَوِّفُ بِهِمَا عِبَادَهُ. وَتَابَعَهُ أَشْعَثُ، عَنِ الْحَسَنِ^(۱).

۶- باسی ئهم فهرموودمیه ی پیغمبر ﷺ:

((خوا به خورگیران به نده کانی ده ترسینت))

ئهم فهرموودمیه نه بو موسا ﷺ له پیغمبره وه ﷺ گپراویه ته وه. ۱۰۴۸- نه بو به کره ﷺ ده ئی: پیغمبره ی خوا ﷺ فهرموویه تی: ((بیگومان خوړ و مانگ دوو نیشانه ن له نیشانه کانی خوا، له بهر مردن هیچ کهس ناگیرین،

به‌لکوو خوای به‌رز و بلند به‌نده‌کانی خو‌ی پی‌ دهرسی‌نی)). ئه‌بو عه‌بدو‌لا (ئیمام بوخاری) ده‌لی: هیچ یه‌ك له عه‌بدولواریس و شوعبه و خالیدی کوری عه‌بدو‌لا و هه‌مادی کوری سه‌له‌مه که له یونوسه‌وه گێ‌راویانه‌ته‌وه بر‌گه‌ی ((به‌نده‌کانی خو‌ی پی‌ دهرسی‌نی)) یان نه‌گێ‌راوه‌ته‌وه و باسیان نه‌کردوه. به‌لام موسا له موباره‌که‌وه ئه‌ویش له هه‌سه‌نه‌وه ده‌لی: ئه‌بو به‌کره بۆی گێ‌رامه‌وه له پی‌غه‌مبه‌ره‌وه ﷺ: ((بی‌گومان خوا به خۆرگیران و مانگ گیران به‌نده‌کانی دهرسی‌نی)), ئه‌م گێ‌راوه‌یه پالېشتی گێ‌راوه‌که‌ی یونوس ده‌کات که ئه‌و بر‌گه‌ی تێ‌دايه، وه ئه‌شعه‌س له هه‌سه‌نه‌وه گێ‌راویه‌ته‌وه، پالېشتی گێ‌راوه‌که‌ی یونوس ده‌کات که ئه‌و بر‌گه‌یه‌ی تێ‌دا نییه.

۷- بابُ التَّعَوُّذِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ فِي الْكُفُوفِ

۱۰۴۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّ يَهُودِيَّةً جَاءَتْ تَسْأَلُهَا فَقَالَتْ لَهَا: أَعَاذَكَ اللَّهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ. فَسَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ: أَيْعَذِبُ النَّاسُ فِي قُبُورِهِمْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: عَائِدًا بِاللَّهِ مِنْ ذَلِكَ^(۱).

۷- باسی په‌ناگرتن (به‌خوا) له‌ سزای گۆر له‌ کاتی خۆرگیراندا

۱۰۴۹- عایشه‌ی رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا خێزانی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ ده‌لی: ئا‌فره‌تیکی جووله‌که هات دا‌وای شتیکی لی کرد، به‌ عایشه‌ی وت: خوا له‌ سزای گۆر بتیاریزی. عایشه‌ش پرسیا‌ری له پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ کرد: ئایا خه‌لك له‌نیو گۆره‌کانیاندا سزا

^۱ بروانه: ۱۰۵۵، ۱۳۷۲، ۶۳۶۶.

دهدرین؟ پیغه مبهری خواش ﷺ فهرمووی: ((پهنا بگره به خوا له سزای نیو
گۆر به په ناگرتنیکی چاک)).

۱۰۵۰- ثُمَّ رَكِبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ غَدَاةٍ مَرْكَبًا، فَخَسَفَتِ الشَّمْسُ، فَرَجَعَ ضَحَى، فَمَرَّ
رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَ ظَهْرَانِي الْحَجَرِ، ثُمَّ قَامَ يُصَلِّي، وَقَامَ النَّاسُ وَرَاءَهُ، فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا، ثُمَّ
رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا، ثُمَّ رَفَعَ فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا، وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا
طَوِيلًا، وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَفَعَ فَسَجَدَ، ثُمَّ قَامَ فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا، وَهُوَ دُونَ
الْقِيَامِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ قَامَ قِيَامًا طَوِيلًا وَهُوَ
دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَفَعَ فَسَجَدَ
وَأَنْصَرَفَ، فَقَالَ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقُولَ، ثُمَّ أَمَرَهُمْ أَنْ يَتَعَوَّدُوا مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ^(۱).

۱۰۵۰- پاشان پیغه مبهری خوا ﷺ بهرمبه یانییهک سواری و لاخیک بوو
(رۆیشت)، جا خۆر گیرا، ئینجا چیشتهنگاو گهراپیهوه، جا پیغه مبهری خوا
ﷺ به پستی هۆده (ی خیزانه) کانیدا رۆیشت، پاشان ههستا دهستی به
نوێژ کرد، خه لکه کهش له دواپیهوه وهستان (و نوێژیان دابهست)، ئینجا
بهراوهستانهوه زۆر وهستا (هورئانی خویند)، پاشان کړنوشیکی درێژی
برد، پاشان ههستاپیهوه بهراوهستاوی زۆر وهستا، بهلام له وهستانی یهکهه
که متر بوو، پاشان کړنوشیکی درێژی برد، بهلام له کړنوشی یهکهه که متر
بوو، پاشان بهرز بۆیهوه جا سوژدهی برد، پاشان ههستاپیهوه و
بهراوهستانهوه زۆر وهستا (هورئانی خویند)، بهلام له وهستانی یهکهه
که متر بوو، پاشان کړنوشیکی درێژی برد، بهلام له کړنوشی یهکهه کورتتر
بوو، پاشان ههستاپیهوه بهراوهستانهوه زۆر وهستا (هورئانی خویند)،

به لām له وهستانی یه کهم که متر بوو، پاشان کړنوشیکی دريژی برد، به لām له کړنوشی یه کهم کورتتر بوو، پاشان بهرز بویهوه، جا سوژدهی برد و کوټایی هیڼا به نوێژهکه، ئینجا نهوهی خوا حهز بکات بیلل فهرمووی، پاشان فهرمانی پي کردن که پهنا بگرن به خوا له سزای نیو گوږ.

۸- بابُ طُولِ السُّجُودِ فِي الْكُسُوفِ

۱۰۵۱- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا شَيْبَانُ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو أَنَّهُ قَالَ: لَمَّا كَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ نُودِيَ: إِنَّ الصَّلَاةَ جَامِعَةٌ. فَرَكَعَ النَّبِيُّ ﷺ رَكَعَتَيْنِ فِي سَجْدَةٍ، ثُمَّ قَامَ فَرَكَعَ رَكَعَتَيْنِ فِي سَجْدَةٍ، ثُمَّ جَلَسَ، ثُمَّ جَلَى عَنِ الشَّمْسِ. قَالَ: وَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: مَا سَجَدْتُ سُجُودًا قَطُّ كَانَ أَطْوَلَ مِنْهَا^(۱).

۸- باسی دريژی سوژده له (نوێژی) خۆرگیراندا

۱۰۵۱- عهبدوڵای کوړی عهمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دهلي: کاتي خور گيرا له سهردهمی پيغه مبهري خوادا ﷺ بانگ درا به پرستهی (إِنَّ الصَّلَاةَ جَامِعَةٌ)، واته: بيگومان نوێژ کوکه رهوهی خه لکه^(۱) (له مزگه وتدا)، ئینجا پيغه مبهمر ﷺ له يه ک رکاتدا دوو کړنوشی برد، پاشان ههستايهوه دوو کړنوشی برد له يه ک رکاتدا، پاشان دانیشت، پاشان خور بهربوو، عهبدوڵا وتی: عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دهلي: ههرگيز هيچ سوژدهیه کهم نه بردوو له سوژدهیه دريژتر بیت.

^۱ بپروانه: ۱۰۴۵.

^۲ یان بیگومان نوێژ به کومه ل ده کړی. بپروانه: إرشاد الساری: ۷۷/۳.

۹- بَابُ صَلَاةِ الْكُسُوفِ جَمَاعَةً

وَصَلَّى ابْنُ عَبَّاسٍ لَهُمْ فِي صُفَّةٍ زَمَزَمَ. وَجَمَعَ عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ. وَصَلَّى ابْنُ عُمَرَ.

۹- باسی نوێژی خۆرگیران به کۆمهڵ

(تاوس ده‌ئێ): عه‌بدولای کوری عه‌باس ﷺ بێشنوێژی نوێژی خۆرگیرانی بۆ کردن له که‌پهرمه‌کی پال ناوی زهمزه‌مدا، هه‌روه‌ها هه‌لی کوری عه‌بدولای کوری عه‌باس به‌جه‌ماعه‌ت نوێژی خۆرگیرانی بۆ کردن، وه عه‌بدولای کوری عومه‌ریش ﷺ بێشنوێژی نوێژی خۆرگیرانی کردوه‌.

۱۰۵۲- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: انْخَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا نَحْوًا مِنْ قِرَاءَةِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا، ثُمَّ رَفَعَ فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا، وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا، وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ سَجَدَ، ثُمَّ قَامَ قِيَامًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَفَعَ فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ سَجَدَ، ثُمَّ انْصَرَفَ وَقَدْ تَجَلَّتِ الشَّمْسُ، فَقَالَ ﷺ: إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ، لَا يَخْسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ ذَلِكَ فَادْكُرُوا اللَّهَ. قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، رَأَيْنَاكَ تَنَاولْتَ شَيْئًا فِي مَقَامِكَ، ثُمَّ رَأَيْنَاكَ كَعَكَعْتَ؟ قَالَ ﷺ: إِنِّي رَأَيْتُ الْجَنَّةَ، فَتَنَاولْتُ عَنْقُودًا، وَلَوْ أَصْبَنَهُ لَأَكَلْتُمْ مِنْهُ مَا بَقِيَتْ الدُّنْيَا، وَأَرَيْتُ النَّارَ، فَلَمْ أَرْ مِنْظَرًا كَالْيَوْمِ قَطُّ أَفْطَعَ، وَرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِهَا النِّسَاءَ. قَالُوا: يَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: يَكْفُرْنَ بِاللَّهِ؟ قَالَ: يَكْفُرْنَ الْعَشِيرَ، وَيَكْفُرْنَ الْإِحْسَانَ، لَوْ أَحْسَنْتَ إِلَى إِحْدَاهُنَّ الدَّهْرَ كُلَّهُ، ثُمَّ رَأَتْ مِنْكَ شَيْئًا قَالَتْ: مَا رَأَيْتُ مِنْكَ خَيْرًا قَطُّ. ^(۱)

۱۰۵۲- عەبدولای کوری عەباس ﷺ دەلی: لە سەردەمی پێغەمبەری خوادا ﷺ خۆر گیرا، پێغەمبەری خواش ﷺ نوێژی خۆرگێرانی کرد (نوێژی دابەست)، بەپێوە زۆر وەستا بەئەندازەی خۆیندنی سورمەتی بەقەرە، پاشان کەرنوشتیکی درێژی برد، پاشان بەرز بۆیەو، جا زۆر بەراوەستاوی مایەو (قورنانی خۆیند)، بەلام لە وەستانی یەکەم کەمتر بوو، پاشان کەرنوشتیکی درێژی برد، بەلام لە کەرنوشتی یەکەم کورتتر بوو، پاشان سوژدە برد، پاشان راوەستا، زۆر بەراوەستاوی مایەو، بەلام لە راوەستانی یەکەم کەمتر بوو، پاشان کەرنوشتیکی درێژی برد، بەلام لە کەرنوشتی یەکەم کەمتر بوو، پاشان بەرز بۆیەو و زۆر بەراوەستاوی مایەو، بەلام لە وەستانی یەکەم کەمتر بوو، پاشان کەرنوشتیکی درێژی برد، بەلام لە کەرنوشتی یەکەم کەمتر بوو، پاشان سوژدە برد، پاشان نوێژەکی تەواو کرد، لەو کاتەدا خۆر بەربوو، ئینجا فەرمووی: ((بێگومان خۆر و مانگ دوو نیشانەن لە نیشانەکانی خوا، لەبەر مردن یان زیان و لەدایکبوونی هیچ کەسێک ناگیرن، جا هەر کات ئەو گیرانەتان بینی، ئەو یادی خوا بکەن))، وتیان: ئەو پێغەمبەری خوا ﷺ چاومان لێت بوو لەو شوێنەی خۆتدا وەك دەست بۆ شتێک ببەیت، پاشان چاومان لێت بوو هاتیتە دواوە؟ فەرمووی: ((بێگومان بەهەشتم بینی دەستم برد بۆ هێشووێک میوە، ئەگەر بمرگرتایە هەتا دنیا ماوو لێتان دەخوارد (و تەواو نەدەبوو)، دۆزەخیشم نیشان درا، هیچ کات دیمەنی تۆقینەر و ترسناکی وەك ئەمڕۆیم نەدیوە، بینیم زۆربەی خەڵکەکی لە ئافەرتانە))، وتیان: بۆچی ئەو پێغەمبەری خوا ﷺ؟! فەرمووی: ((لەبەر پێنەزانینیان))، وترا: بە خوا بێباوەرن؟ فەرمووی: ((دان بە چاکە میردیاندا نانین، دان بە چاکەدا نانین لەگەڵیاندا کراو، ئەگەر بەدریژیی سالت لەگەڵ ئافەرتیکیاندا چاکە بکە، دواوی خراپەیهکت لی ببینی دەلی: هەرگیز چاکەم لی نەبینیویت)).

۱۰- بابُ صَلَاةِ النِّسَاءِ مَعَ الرِّجَالِ فِي الْكُسُوفِ

۱۰۵۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ امْرَأَتِهِ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رضي الله عنها أَنَّهَا قَالَتْ: أَتَيْتُ عَائِشَةَ رضي الله عنها -زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ- حِينَ خَسَفَتِ الشَّمْسُ، فَإِذَا النَّاسُ قِيَامٌ يَصُلُّونَ، وَإِذَا هِيَ قَائِمَةٌ تُصَلِّي فَقُلْتُ: مَا لِلنَّاسِ؟ فَأَشَارَتْ بِيَدِهَا إِلَى السَّمَاءِ وَقَالَتْ: سُبْحَانَ اللَّهِ! فَقُلْتُ: آيَةٌ؟ فَأَشَارَتْ أَيْ نَعَمْ. قَالَتْ: فَقُمْتُ حَتَّى تَجَلَّيَ الْغَشِيُّ، فَجَعَلْتُ أَصْبُ فَوْقَ رَأْسِي الْمَاءَ، فَلَمَّا انْصَرَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: مَا مِنْ شَيْءٍ كُنْتُ لَمْ أَرَهُ إِلَّا قَدْ رَأَيْتُهُ فِي مَقَامِي هَذَا حَتَّى الْجَنَّةِ وَالنَّارِ. وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّكُمْ تُفْتَنُونَ فِي الْقُبُورِ مِثْلَ -أَوْ قَرِيبًا مِنْ- فِتْنَةِ الدِّجَالِ -لَا أَدْرِي أَتَيْتُهُمَا قَالَتْ أَسْمَاءُ-، يُوْنَى أَحَدُكُمْ فَيَقَالُ لَهُ مَا عَلِمَكَ بِهَذَا الرَّجُلِ؟ فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ -أَوْ الْمُؤِقِنُ- لَا أَدْرِي أَى ذَلِكَ قَالَتْ أَسْمَاءُ -فَيَقُولُ: مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، جَاءَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى، فَاجْتَبَيْنَا وَأَمَّنَّا وَاتَّبَعْنَا. فَيَقَالُ لَهُ نَمْ صَالِحًا، فَقَدْ عَلِمْنَا إِنَّ كُنْتَ لَمُوقِنًا. وَأَمَّا الْمُنَافِقُ -أَوْ الْمُرتَابُ- لَا أَدْرِي أَتَيْتُهُمَا قَالَتْ أَسْمَاءُ -فَيَقُولُ: لَا أَدْرِي، سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ شَيْئًا فَقُلْتُهُ. ^(۱)

۱۰- نوێژکردنی ئافره‌تان له‌گه‌ل پیاواندا له نوێژی خۆرگیراندا

۱۰۵۳- ئەسمائی كچی ئەبو بەكر رضي الله عنه دەلی: رۆیشتەم بۆ لای عایشە رضي الله عنها خیزانی پێغه‌مبەر ﷺ کاتی خۆر گیرابوو، دەبینم خەلکی بە‌پێوه وەستاون نوێژ دەکەن، عایشەش وەستاوه نوێژ دەکات، منیش وەم: ئەو خەلکە جیانیانە (نوێژ دەکەن)؟ عایشە بە دەستی ئامازە‌ی کرد بۆ ئاسمان و وتی: (سبحان الله)، وەم: نیشانە‌کە پرووی داوه؟ ئەویش بە ئامازە‌ی وتی: بە‌لی، ئەسماو دەلی: منیش نوێژم دا‌بە‌ست و وەستام (زۆر بە‌پێوه مامە‌وه)، هەتا نزیک بوو له‌هۆش خۆم بچم، بۆیه دەستم کرد

بەئاوکردن بە سەرمدا، جا کە پێغەمبەری خوا ﷺ لە نوێژەکەى بۆیەوه سوپاس و ستایشى خۆى کرد، پاشان فەرمووی: ((ئەوێ کە نەمدیبوو پێشتر، ئا لەم شوێنەى تێیدا وەستاوم بینیم، هەتا بەهەشت و دۆزەخیش، سویند بە خوا نیکام بۆ ھاتوو، ئێوە لەنیو گۆرەکانتاندا بەوێنەى یا نزیک لە- ھیتنەى دەجال تاقى دەکړینەوہ - (ھاتیمە دەلێ): نازانم ئەسماو کامیانى وت، ھەرکەس لە ئێوە دەھێنرێ و پێى دەوترێ: دەربارەى ئەو پیاوہ (موحەممەد ﷺ) چى زانیاریەکت ھەيە؟ جا ئەگەر ئیماندار بێ یان باوەرپى پتەوى ھەبێ، نازانم ئەسماو کامیانى وت- ئەویش: دەلێ موحەممەدە کە پێغەمبەرى خوايە، ئایینی رۆشن و رێنموونی بۆ ھێناوین، ئیمەش وەلامان دایەوہ و باوەرمان پێ ھینا و شوینی کەوتین. جا پێى دەوترێ: بخەوہ بەخۆشى، بەراستی ئیمە دەمانزانى تۆ باوەرپى پتەوت ھەيە. بەلام ئەوێ دووروو - یان بەگومان و دوودل بیت، نازانم ئەسماو کامیانى وت- ئەوہ دەلێ: نازانم (ئەو پیاوہ کێیە؟)، گویم لى بوو خەلک شتیکیان دەوت (لەباریەوہ)، منیش دەموتەوہ)).

II- بابُ مَنْ أَحَبَّ الْعَتَاقَةَ فِي كُسُوفِ الشَّمْسِ

۱۰۵۴- حَدَّثَنَا رَبِيعُ بْنُ يَحْيَى قَالَ: حَدَّثَنَا زَائِدَةُ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ فَاطِمَةَ، عَنْ أَسْمَاءَ قَالَتْ: لَقَدْ أَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ بِالْعَتَاقَةِ فِي كُسُوفِ الشَّمْسِ^(۱).

II- باسی کەسیک ھەزى لە کۆیلەئازادکردن بیت لە کاتى خۆرگیراندا

۱۰۵۴- ئەسما ﷺ دەلێ: بێگومان لە کاتى خۆرگیراندا پێغەمبەر ﷺ ھەرمانى بە نازادکردنى کۆیلە و بەندە کرد.

۱۲- بابُ صَلَاةِ الْكُسُوفِ فِي الْمَسْجِدِ

۱۰۵۵- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ يَهُودِيَّةً جَاءَتْ تَسْأَلُهَا فَقَالَتْ: أَعَاذَكَ اللَّهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ. فَسَأَلْتُ عَائِشَةَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ: أَيْعَذَّبُ النَّاسُ فِي قُبُورِهِمْ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَائِذَا بِاللَّهِ مِنْ ذَلِكَ ^(۱).

۱۲- باسی نوێژی خۆرگێران له مزگهوتدا

۱۰۵۵- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌ڵێ: ئافرهتیکی جووله‌که هات پرسیارى لى بکات به عایشه‌ى وت: خوا له سزای گۆر بته‌بارێزى، عایشه‌ش پرسیارى له پیغه‌مبه‌رى خوا ﷺ کرد نایا خه‌لك له‌نیۆ گۆره‌کانیاندا سزا ده‌درین؟ پیغه‌مبه‌رى خواش ﷺ فه‌رمووی: ((په‌نا بگه‌ به‌ خوا له سزای نیۆ گۆر به‌په‌ناگرته‌نیکى چاک)).

۱۰۵۶- ثُمَّ رَكِبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ غَدَاةٍ مَرْكَبًا، فَكَسَفَتِ الشَّمْسُ فَرَجَعَ ضَحَى، فَمَرَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَ ظَهْرَانِ الْحَجَرِ، ثُمَّ قَامَ فَصَلَّى، وَقَامَ النَّاسُ وَرَاءَهُ، فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَفَعَ فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَفَعَ فَسَجَدَ سُجُودًا طَوِيلًا، ثُمَّ قَامَ فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ قَامَ قِيَامًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ سَجَدَ وَهُوَ دُونَ السُّجُودِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ انْصَرَفَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقُولَ، ثُمَّ أَمَرَهُمْ أَنْ يَتَعَوَّدُوا مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ ^(۲).

^۱ بروهانه: ۱۰۴۹.

^۲ بروهانه: ۱۰۴۴.

۱۰۵۶- پاشان پێغه‌مبەری خوا ﷺ سەرلەبەیانیه‌ك سوارى و لاخىك بوو (رۆشت)، جا خۆر گىرا، ئینجا چێشته‌نگاو گەرايه‌وه، جا پێغه‌مبەرى خوا ﷺ به‌ بشتى هۆده (ى خێزانە)کانیدا رۆشت، پاشان هەستا دەستى به‌ نوێژ کرد، خەلکە‌که‌ش له‌ دوایه‌وه‌ وەستان (و نوێژیان دابه‌ست)، ئینجا به‌راو‌ه‌ستانه‌وه‌ زۆر وەستا (قورئانى خویند)، پاشان کړنوشىکى درىژى برد، پاشان هەستایه‌وه‌ به‌راو‌ه‌ستاوى زۆر وەستا، به‌لام له‌ وەستانى یه‌که‌م کورت‌تر بوو، پاشان کړنوشىکى درىژى برد، به‌لام له‌ کړنوشى یه‌که‌م کورت‌تر بوو، پاشان به‌رز بۆیه‌وه‌ جا سوژدمیه‌کى درىژى برد، پاشان هەستایه‌وه‌ و به‌راو‌ه‌ستانه‌وه‌ زۆر وەستا (قورئانى خویند)، به‌لام له‌ وەستانى یه‌که‌م کورت‌تر بوو، پاشان کړنوشىکى درىژى برد، به‌لام له‌ کړنوشى یه‌که‌م کورت‌تر بوو، پاشان هەستایه‌وه‌، به‌راو‌ه‌ستانه‌وه‌ زۆر وەستا (قورئانى خویند)، به‌لام له‌ وەستانى یه‌که‌م کورت‌تر بوو، پاشان کړنوشىکى درىژى برد، به‌لام له‌ کړنوشى یه‌که‌م که‌م‌تر بوو، (پاشان به‌رز بۆیه‌وه‌) جا سوژدمیه‌کى برد، به‌لام له‌ سوژده‌ى یه‌که‌م کورت‌تر بوو، پاشان گۆتایى هی‌نا به‌ نوێژه‌که‌، ئینجا پێغه‌مبەرى خوا ﷺ ئەوه‌ى خوا حەز بکات بیلێ هەرمووى، پاشان هەرمانى پێ کردن په‌نا بگرن به‌ خوا له‌ سزای نێو گۆر.

۱۳- باب: لَا تَنْكَسِفُ الشَّمْسُ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ

رَوَاهُ أَبُو بَكْرَةَ وَالْمُغِيرَةُ وَأَبُو مُوسَى وَابْنُ عَبَّاسٍ وَابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ.

۱۰۵۷- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: حَدَّثَنِي قَيْسٌ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ، وَلَكِنَّهُمَا آيَاتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ، فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُمَا فَصَلُّوا»^(۱).

^۱ بېروانه: ۱۰۴۱.

۱۳- باسیک: خۆر له بهر مردن یان ژیاڤی هیچ کهس ناگیریت

ئهم فهرموودمیه ئه‌بو به‌که‌ره و موغیره و ئه‌بو موسا و عه‌بدولای کوری عه‌باس و عه‌بدولای کوری عومهر رضی الله عنهما گیراویانه‌ته‌وه. ^(۱)

۱۰۵۷- ئه‌بو مه‌سعود رضی الله عنه ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه و آله فهرمووی: ((خۆر و مانگ له‌به‌ر مردن یان ژیاڤی هیچ کهس ناگیریت، به‌لکوو هه‌ردووکیان دوو نیشانه‌ن له‌ نیشانه‌کانی خودا، جا هه‌ر کاتی گیرانی ئه‌و دووانه‌تان ببنی، ئه‌وه نوێز بکه‌ن)).

۱۰۵۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا هِشَامٌ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، وَهَيْشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رضی الله عنها، قَالَتْ كَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله، فَقَامَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله فَصَلَّى بِالنَّاسِ، فَأَطَالَ الْقِرَاءَةَ ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ الرُّكُوعَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَأَطَالَ الْقِرَاءَةَ وَهِيَ دُونَ قِرَاءَتِهِ الْأُولَى، ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ الرُّكُوعَ دُونَ رُكُوعِهِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ، ثُمَّ قَامَ فَصَنَعَ فِي الرُّكْعَةِ الثَّانِيَةِ مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ قَامَ فَقَالَ: إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَا يَخْسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ، وَلَكِنَّهُمَا آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ يُرِيهَمَا عِبَادَهُ، فَإِذَا رَأَيْتُمُ ذَلِكَ فَأَفْزِعُوا إِلَى الصَّلَاةِ. ^(۲)

۱۰۵۸- عایشه رضی الله عنها ده‌لی: له سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ری خوادا صلی الله علیه و آله خۆر گیرا، پیغه‌مبه‌ریش صلی الله علیه و آله هه‌ستا و پېشنوێزی بو‌ خه‌لکه‌که‌ کرد، جا (نوێزی دابه‌ست و) هورپانی زۆری خویند، پاشان کړنوشی برد و زۆر له کړنوشدا مایه‌وه، پاشان سه‌ری به‌رز کرده‌وه (و هه‌ستایه‌وه)، جا هورپانی زۆری خویند، به‌لام له هورپانخویندنی یه‌که‌م که‌مه‌تر بوو، پاشان کړنوشی برد و زۆر له کړنوشدا

^۱ له پیغه‌مبه‌ره‌وه صلی الله علیه و آله.

^۲ بره‌وانه: ۱۰۴۴.

مايهوه، بهلام له كړنوشى يهكهم كه متر بوو، پاشان سهرى بهرز كردهوه، پاشان دوو سوژدهى برد، پاشان هستايه، ئينجا له ركاتى دووه مدا هاوشيوه ئهوهى (ركاتى يهكهمى) كرد، پاشان هستايه وه و فهرمووى: ((بيگومان خوړ و مانگ له بهر مردن يان ژيان و له دايكبوونى هيچ كهس ناگيرين، بهلكوو ههر دوو كيان دوو نيشانهن له نيشانهكانى خوا، خوا نيشانى بهندهكانى دهدات، جا كاتى نهو گيرانه تان بينى، نهوه پهنا بو نويز بهرن)).

۱۴- بابُ الذِّكْرِ فِي الْكُفْرِ

رَوَاهُ ابْنُ عَبَّاسٍ.

۱۰۵۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ بُرَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ خَسَفَتِ الشَّمْسُ، فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ قِرْعًا، يَخْشَى أَنْ تَكُونَ السَّاعَةُ، فَأَتَى الْمَسْجِدَ، فَصَلَّى بِأَطْوَلِ قِيَامٍ وَرُكُوعٍ وَسُجُودٍ رَأَيْتُهُ قَطُّ يَفْعَلُهُ وَقَالَ: هَذِهِ الْآيَاتُ الَّتِي يُرْسِلُ اللَّهُ لَا تَكُونُ لِمَوْتٍ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ، وَلَكِنْ يَخَوْفُ اللَّهُ بِهِ عِبَادَهُ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ فافزعوا إِلَى ذِكْرِهِ وَدُعَائِهِ وَاسْتِغْفَارِهِ..

۱۴- باسى يادى خوا له خوږگيراندا

نهم فهرموودميه عهبدولاى كورى عهباس ؓ گپړاويهتهوه.

۱۰۵۹- نهبو موسا ؓ دهلى: خوړ گپړا، جا پيغهمبر ﷺ به شلمه ژاوى و ترسه وه هستا، دمترسا روى دوايى بيت، بويه هات بو مزگهوت و نويزى (خوږگيرانى) كرد به دريترين وهستان و كړنوش و سوژده كه من بينيبيتم كردبىتى له نويزدا، وه فهرمووى: ((نهم نيشاناندى خوا دمينيږى له بهر مردن، يان ژيان و له دايكبوونى هيچ كه سيك نيه، بهلكوو خوا بهندهكانى خوى پى دمترسيڼى، جا

کاتی هەر شتی له مانەتان بینی، ئەوه پهنا بیهن بۆ یادی خوا و پارانهوه و داوای
لیخۆشبوونکردن لێی)).

۱۰- بابُ الدُّعَاءِ فِي الْخُسُوفِ

قَالَ أَبُو مُوسَى وَعَائِشَةُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

۱۰۶۰- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ: حَدَّثَنَا زَائِدَةُ قَالَ: حَدَّثَنَا زِيَادُ بْنُ عِلَاقَةَ قَالَ: سَمِعْتُ
الْمُغِيرَةَ بْنَ شُعْبَةَ يَقُولُ: انْكَسَفَتِ الشَّمْسُ يَوْمَ مَاتَ إِبْرَاهِيمُ، فَقَالَ النَّاسُ: انْكَسَفَتْ
لِمَوْتِ إِبْرَاهِيمَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ، لَا يَنْكَسِفَانِ
لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ، فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُمَا فَادْعُوا اللَّهَ وَصَلُّوا حَتَّى يَنْجَلِيَ^(۱).

۱۰- باسی پارانهوه له کاتی خۆرگیراندا

ئەبو موسای و عایشە رضی اللہ عنہما فەرموودەیان لەم بارەیهوه له پێغه مبهروه ﷺ
گیراومتهوه.

۱۰۶۰- موغیرە ی کورێ شوعبە رضی اللہ عنہ دەلی: له سەردەمی پێغه مبهری خوادا ﷺ لهو
پۆژەدا ئیبراھیم (ی کورێ پێغه مبهر ﷺ) مرد خۆر گیرا، بۆیه خەڵک وتیان:
خۆر لەبەر مردنی ئیبراھیم گیراوه، پێغه مبهری خواش ﷺ فەرمووی: ((بێگومان
خۆر و مانگ دوو نیشانەن له نیشانەکانی خوا، لەبەر مردن یان ژیانی هیچ
کەس ناگیرن، جا هەر کاتی (گیرانی) ئەو دووانەتان بینی، ئەوه له خوا
بپارێنەوه و نوێژ بکەن، هەتا بەرببێت)).

^۱ بروانه: ۱۰۴۳.

۱۶- بَابُ قَوْلِ الْإِمَامِ فِي خُطْبَةِ الْكُسُوفِ: أَمَّا بَعْدُ

۱۰۶۱- وَقَالَ أَبُو أَسَامَةَ: حَدَّثَنَا هِشَامٌ قَالَ: أَخْبَرَنِي فَاطِمَةُ بِنْتُ الْمُنْذِرِ، عَنْ أَسْمَاءَ قَالَتْ فَأَنْصَرَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَدْ تَجَلَّتِ الشَّمْسُ فَخَطَبَ، فَحَمِدَ اللَّهَ مِمَّا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ: أَمَّا بَعْدُ^(۱).

۱۶- باسی پێشنوێژ له وتاری خۆرگیراندا بڵێ: جا دواى ئەمه

۱۰۶۱- ئەسماء و هەشام دەڵێ: پێغه‌مبەرى خوا ﷺ له نوێژی خۆرگیران بۆیه‌وه، له‌و کاتهدا خۆر به‌ربوو، ئینجا پێغه‌مبەر ﷺ وتاری دا، سوپاس و ستاییشی خوای کرد به‌و شیوه‌ی شیایوی خوا بێت، پاشان فه‌رمووی: ((جا دواى ئەمه)).

۱۷- بَابُ الصَّلَاةِ فِي كُسُوفِ الْقَمَرِ

۱۰۶۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ أَبِي بَكْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ انْكَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ^(۲).

۱۷- باسی نوێژی مانگگیران

۱۰۶۲- ئەبو بەکرە و هەشام دەڵێ: له‌ سه‌رده‌می پێغه‌مبەری خوادا ﷺ خۆر گیرا، جا دوو رێکات نوێژی کرد.

۱۰۶۳- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ: حَدَّثَنَا يُونُسَ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ أَبِي بَكْرَةَ قَالَ: خَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَخَرَجَ يَجُرُّ رِدَاءَهُ حَتَّى انْتَهَى إِلَى الْمَسْجِدِ، وَتَابَ النَّاسُ إِلَيْهِ فَصَلَّى بِهِمْ رَكَعَتَيْنِ، فَانْجَلَتِ الشَّمْسُ، فَقَالَ: إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ

^۱ بېروانه: ۸۶.

^۲ بېروانه: ۱۰۴۰.

آيَاتِ اللَّهِ، وَإِنَّهُمَا لَا يَخْسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ، وَإِذَا كَانَ ذَاكَ فَصَلُّوا وَادْعُوا حَتَّى يُكْشَفَ مَا بَكُمْ..
وَذَاكَ أَنَّ ابْنًا لِلنَّبِيِّ ﷺ مَاتَ، يُقَالُ لَهُ: إِبْرَاهِيمُ، فَقَالَ النَّاسُ فِي ذَاكَ^(۱).

۱۰۶۳- ئەبو بەکرە ﷺ دەلی: لە سەر دەمی پێغەمبەری خوادا ﷺ خۆر گیرا، ئینجا پێغەمبەر ﷺ لە ماڵ ھاتە دەرەوە، پۆشاکەکی بەدوای خۆیدا ڕادەکیشا ھەتا چوو ھەتا نۆیو مرگەوت، وە خەڵکەکی لێی کۆ بوونەو، جا دوو ڕکات پێشنوێژی بۆ کردن، ئەوسا خۆر بەربوو، جا ھەرمووی: ((بێگومان خۆر و مانگ دوو نیشانەن لە نیشانەکانی خوا، بێگومان ھەردووکیان لەبەر مردنی ھێچ کەس ناگیرن، جا ھەر کات ئەو (گیرانە) بوو ئەو نوێژ بکەن و بپاڕێنەو، ھەتا ئەو گیرانەتان لەسەر لادەبرن))، ئەمەش لەبەر ئەو بوو کە کورپکی پێغەمبەر ﷺ کە ناوی ئیبراھیم بوو مەردبوو، خەلکی وتیان: لەبەر مردنی ئیبراھیم خۆر گیراوە!

۱۸- بَابُ: الرُّكْعَةُ الْأُولَى فِي الْكُسُوفِ أَطْوَلُ

۱۰۶۴- حَدَّثَنَا مَحْمُودٌ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى إِلَيْهِمْ فِي كُسُوفِ الشَّمْسِ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ فِي سَجْدَتَيْنِ، الْأَوَّلُ وَالْأَوَّلُ أَطْوَلُ^(۲).

۱۸- باسیک: ڕکاتی یەکمەمی نوێژی خۆرگیران درێژترە (لە ڕکاتی دووهم)

۱۰۶۴- عایشە ر.ھ.ا. ئەنھا: ئەو نوێژەکانی کە پێغەمبەر ﷺ پێشنوێژی بۆ کردن لە خۆرگیراندا بە چوار کەنوش لە دوو ڕکاتدا، یەکمەمەکانیان درێژتر بوو لەوێ دوای ئەو دیت^(۱).

^۱ بڕوانە: ۱۰۴۰.

^۲ بڕوانە: ۱۰۴۴.

۱۹- بابُ الْجَهْرِ بِالْقِرَاءَةِ فِي الْكُسُوفِ

۱۰۶۵- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِهْرَانَ قَالَ: حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ مَرْ، سَمِعَ ابْنَ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها: جَهَرَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فِي صَلَاةِ الْخُسُوفِ بِقِرَاءَتِهِ، فَإِذَا قَرَعَ مِنْ قِرَاءَتِهِ كَبَّرَ قَرَعًا، وَإِذَا رَفَعَ مِنَ الرَّكْعَةِ قَالَ: سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ... ثُمَّ يُعَاوِدُ الْقِرَاءَةَ فِي صَلَاةِ الْكُسُوفِ، أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ فِي رَكَعَتَيْنِ وَأَرْبَعَ سَجَدَاتٍ ^(۱).

۱۹- باسی قورئانخویندن بهدهنگی بهرز له نوێژی مانگگیراندا ^(۱)

۱۰۶۵- عایشه رضي الله عنها دهلی: پیغه مبه صلى الله عليه وسلم له نوێژی مانگگیراندا بهدهنگی بهرز قورئانی خویند، جا که له قورئانخویندن بویهوه، الله اکبری کرد و کړنوشی برد، کاتیکیش له کړنوش بهرز دمبویهوه دمیغه رموو: (سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ)، پاشان دهستی دهکردهوه به قورئانخویندن له نوێژی خوڤگيراندا، چوار کړنوش و چوار سوژدهی دهبرد له دوو رکاتدا.

۱۰۶۶- وَقَالَ الْأَوْزَاعِيُّ وَغَيْرُهُ: سَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها، أَنَّ الشَّمْسَ خَسَفَتْ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم، فَبَعَثَ مُنَادِيًا بِالصَّلَاةِ جَامِعَةً، فَتَقَدَّمَ فَصَلَّى أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ فِي رَكَعَتَيْنِ وَأَرْبَعَ سَجَدَاتٍ. وَأَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَرْ، سَمِعَ ابْنَ شِهَابٍ مِثْلَهُ. قَالَ الزُّهْرِيُّ: فَقُلْتُ: مَا صَنَعَ أَخُوكَ ذَلِكَ، عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ مَا صَلَّى إِلَّا رَكَعَتَيْنِ مِثْلَ الصُّبْحِ إِذْ صَلَّى بِالْمَدِينَةِ. قَالَ: أَجَلُ، إِنَّهُ أَخْطَأَ السُّنَّةَ. تَابَعَهُ سُفْيَانُ بْنُ حُسَيْنٍ، وَسَلِيمَانُ بْنُ كَثِيرٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، فِي الْجَهْرِ ^(۲).

^۱ دهگونج مهبست لهم دريژتره دريژي وهستانه کان و رکوعه کان و سوجه کان بئ، واته: به که می هه موویان.

^۲ پروانه: ۱۰۴۴.

^۳ یان خوڤگيران. فتح الباري: ۶۹۸/۳.

^۴ پروانه: ۱۰۴۴.

۱۰۶۶- ئەوزاعی و جگه لهو وتووێانه: گوێم له زوهری بوو له عورپوهوه
 گێرپایه‌وه، ئەویش له عانیشه‌وه ﷺ ده‌ڵێ: له سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ
 خۆر گیرا، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ بانگبێژیکی نارد ب‌لێ: ((الصَّلَاةُ جَامِعَةٌ)) واته‌:
 بێگومان نوێژ کۆکه‌رمه‌وی خه‌ڵکه‌^(۱) (له‌ مزگه‌وتدا)، ئینجا پێغه‌مبه‌ر ﷺ ڕویشه‌
 پێشه‌وه و چوار ک‌ر‌ن‌وش و چوار سوژده‌ی برد له‌ دوو ڕکات نوێژدا.
 (وه‌لید ده‌ڵێ^(۲) عه‌بدو‌ر‌ه‌حمانی کور‌ی نه‌میر له‌ ئیبنو شیه‌ابه‌وه، وێنه‌ی ئەم
 فه‌رمووده‌یه‌ی بیستوه‌ه.
 زوهری ده‌ڵێ: به‌ عورپوه‌م وت: عه‌بدو‌ل‌لای کور‌ی زوبه‌یری برات ئەوه‌ی نه‌کرد،
 ئەو هه‌ر دوو ڕکاتی کرد وه‌ك نوێژی به‌یانی، کاتی نوێژی خۆڤگه‌رانی کرد له
 مه‌دینه، عورپوه‌ وتی: به‌لێ وای کرد، ئەو هه‌ڵی کرد و سوننه‌تی نه‌پیکا.
 سو‌فیان‌ی کور‌ی حوسه‌ین و سوله‌یمان‌ی کور‌ی که‌سیر له‌ زوهریه‌وه له‌ ب‌ر‌گه‌ی
 د‌م‌نگ به‌رزکردنه‌وه‌دا پال‌پ‌ستی گێرانه‌وه‌که‌ی عه‌بدو‌ر‌ه‌حمانی کور‌ی نه‌میر
 ده‌که‌ن.

^۱ یان بێگومان نوێژ به‌کۆمه‌ڵ ده‌ک‌ری. ب‌روانه: إرشاد الساری: ۷۷/۳.

^۲ ئەم ب‌ر‌گه‌یه (وه‌لید ده‌ڵێ): له‌ به‌کیک له‌ نوسه‌خه‌کانی یوخاریدا هاتوه‌ه. ب‌روانه: إرشاد الساری: ۱۰۹/۳.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۷- کِتَابُ سُجُودِ الْقُرْآنِ

به ناوی خواي به خشندهي میهره بان

۱۷- په راوی سوژده کانی قورنان خویندن

۱- بَابُ مَا جَاءَ فِي سُجُودِ الْقُرْآنِ وَسُنَنِهَا

۱۰۶۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ: سَمِعْتُ الْأَسْوَدَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: قَرَأَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم النَّجْمَ مِائَةً فَسَجَدَ فِيهَا، وَسَجَدَ مَنْ مَعَهُ، غَيْرَ شَيْخٍ أَخَذَ كَفًّا مِنْ حَصَى أَوْ تُرَابٍ فَرَفَعَهُ إِلَى جَنَهِتِهِ وَقَالَ: يَكْفِينِي هَذَا. فَرَأَيْتُهُ بَعْدَ ذَلِكَ قَتَلَ كَافِرًا^(۱).

۱- باسی ئه وهی ده رباره ی سوژده کانی قورنان و

سوننه ت بوونیان هاتوو

۱۰۶۷- عهبدو لای (کوری مه سعود) رضي الله عنه ده لئ: پیغه مبه ر صلى الله عليه وسلم له مه کهه سو رده تی نه جمی خویندو سوژده ی تیا برد (له کاتی خویندنی نایه تی سوژده له سوورمه ته که دا)، نه وانه ش له که لیدا بوون سوژده یان برد، جگه له پیاویکی پیری به ته مه ن که مشتی چه و (زیخ)، یان خوئی هه لگرت و به رزی کرده وه بو نزیک نیوچاوانی (سوژده ی له سه ر برد)، وتی: من ئه مه م به سه، (عهبدو لا) ده لئ: جا دواتر بینیم به کافری کوژرا.

^۱ بروانه: ۱۰۷۰، ۳۸۵۳، ۳۱۷۲، ۴۸۶۳.

۲- بابُ سَجْدَةِ تَنْزِيلِ السَّجْدَةِ

۱۰۶۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يَقْرَأُ فِي الْجُمُعَةِ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ: ﴿الْم ﴿١﴾ تَنْزِيلُ ﴿٢﴾ السَّجْدَةِ. وَ ﴿هَذَا آتَى عَلَى الْإِنْسَنِ ﴿١﴾﴾ الْإِنْسَانُ ^(۱).

۲- باسی سوژده‌ی سووره‌تی (السجدة)

۱۰۶۸- ئەبو ھورەیرە رضي الله عنه دەلی: پێغه‌مبەر صلى الله عليه وسلم لە نۆیژی به‌یانیا‌نی رۆژی هەینی‌دا سوورەتی سەجدەو سوورەتی ئینسان (لە دوو رگاتە‌کە‌دا).

۳- بابُ سَجْدَةِ (ص)

۱۰۶۹- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو النُّعْمَانِ قَالَا: حَدَّثَنَا حَمَادُ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ عِكْرِمَةَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: (ص) لَيْسَ مِنْ عَزَائِمِ السُّجُودِ، وَقَدْ رَأَيْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم يَسْجُدُ فِيهَا ^(۲).

۳- باسی سوژده‌ی سووره‌تی (ص)

۱۰۶۹- عەبدولای کوری عەباس رضي الله عنه دەلی: سوژده‌ی سوورەتی صاد لە سوژده‌ فەرمان پێ‌کراوە‌کان نییه‌، وه‌ بێ‌گومان پێ‌غه‌مبەرم صلى الله عليه وسلم بێ‌نیوه‌ لە (کاتی خویندنی سوورەتی) صاددا سوژده‌ی دە‌برد.

^۱ بروانه: ۸۹۱.

^۲ بروانه: ۳۴۲۲.

۴- بابُ سَجْدَةِ النَّجْمِ

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

۱۰۷۰- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَرَأَ سُورَةَ النَّجْمِ فَسَجَدَ بِهَا، فَمَا بَقِيَ أَحَدٌ مِنَ الْقَوْمِ إِلَّا سَجَدَ، فَأَخَذَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ كَفًّا مِنْ حَصَى أَوْ تُرَابٍ، فَرَفَعَهُ إِلَى وَجْهِهِ وَقَالَ: يَكْفِينِي هَذَا. فَلَقَدْ رَأَيْتُهُ بَعْدُ قَتَلَ كَافِرًا^(۱).

۴- باسی سوژدهی سوورهتی (النجم)

ئهو فهرموودمیله بهارمیوه هاتووو عهبدووای کوری عهباس ﷺ له پیغه مبهروه ﷺ گیراویه تیهوه.

۱۰۷۰- عهبدووای ﷺ دهلی: پیغه مبهر ﷺ سوورمتی نه جمی خویندو سوژدهی برد، ئینجا له خه لکه کهدا (که له گه لیدا بوون) کهس نهما سوژده نه بات، ئینجا پیاویک له نیو خه لکه کهدا مشتێ جهو (زیخ)، یان خوئی هه لگرت و بهرزی کردهوه بو نزیك نیوجاوانی (سوژدهی له سهر برد)، وتی: من ئه مهم بهسه، عهبدووای دهلی: جا سویند به خوا دواتر بینیم به کافری کوژرا.

۵- بابُ سُجُودِ الْمُسْلِمِينَ مَعَ الْمُشْرِكِينَ، وَالْمُشْرِكُ نَجَسٌ لَيْسَ لَهُ وُضُوءٌ

وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ ﷺ يَسْجُدُ عَلَى وُضُوءٍ

۱۰۷۱- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ: حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ سَجَدَ بِالنَّجْمِ، وَسَجَدَ مَعَهُ الْمُسْلِمُونَ وَالْمُشْرِكُونَ وَالْجِنُّ وَالْإِنْسُ. وَرَوَاهُ ابْنُ طَهْمَانَ عَنْ أَيُّوبَ^(۱).

۵- باسی سوژده‌بردنی مسوڵمانان له‌گه‌ڵ هاوبه‌شدانه‌راندا،

له‌کاتی‌کدا بته‌هرست پیسه - ده‌ستنوێژنی دروست نیه

عه‌بدوڵای کوری عومه‌ر رضی اللہ عنہ هه‌میشه به ده‌ستنوێژه‌وه سوژده‌ی قورئان خویندنی ده‌برد.

۱۰۷۱- عه‌بدوڵای کوری عه‌باس رضی اللہ عنہ ده‌گیرته‌وه که پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم به خویندنی سوورمه‌تی ﴿وَالنَّجْمِ﴾ سوژده‌ی برد، وه مسوڵمانان و بته‌هرست و جنۆکه‌و مروّقه‌کان له‌گه‌ڵیدا سوژده‌یان برد.

ئیبنو ته‌همانی‌ش له ئه‌یوبه‌وه ئه‌م فه‌رمووده‌ی گیراوه‌ته‌وه.

۶- بَابُ مَنْ قَرَأَ السُّجْدَةَ وَلَمْ يَسْجُدْ

۱۰۷۲- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ أَبُو الرَّبِيعِ قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ خُصَيْفَةَ، عَنِ ابْنِ قُسَيْطٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ، أَنَّهُ سَأَلَ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ رضی اللہ عنہ فَرَزَعَمَ أَنَّهُ قَرَأَ عَلَى النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم: ﴿وَالنَّجْمِ ۝۱﴾ النجم. فَلَمْ يَسْجُدْ فِيهَا^(۱).

۶- باسی که‌سی‌ک (ئایه‌تی) سوژده بخوینێ و سوژده نه‌بات

۱۰۷۲- ئیبنو قوسه‌یت له عه‌تای کوری یه‌ساره‌وه ده‌گیرته‌وه، عه‌تا هه‌وائی پێداوه پرسیا‌ری له زه‌میدی کوری سابیت رضی اللہ عنہ کردووه، زه‌مید وتی: که نه‌و سوورمه‌تی ﴿وَالنَّجْمِ﴾ بو پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم خویندۆته‌وه، پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم (له‌کاتی خویندنه‌وه‌یدا) سوژده‌ی نه‌برد.

^۱ ب‌روانه: ۴۸۶۲.

^۲ ب‌روانه: ۱۰۷۳.

۱۰۷۳- حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ قَالَ: حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قُسَيْطٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ ﴿وَالنَّجْمِ﴾ ۱ ﴿النَّجْمِ﴾ فَلَمْ يَسْجُدْ فِيهَا^(۱).

۱۰۷۳- عهتای کورپی یهسار له زمیدی کورپی سابیتهوه دهگیریتتهوه، وتوویهتی: سوورمتی ﴿وَالنَّجْمِ﴾ م بو پیغه مبهه ۱ خویندهوه، پیغه مبهه ۱ لهکاتی خویندنه وهیدا سوژدهی نهبرد.

۷- باب سَجْدَةٍ: ﴿إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ﴾ ۱

۱۰۷۴- حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ وَمَعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ قَالَا: أَخْبَرَنَا هِشَامٌ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ: رَأَيْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ ؓ قَرَأَ: ﴿إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ﴾ ۱ ﴿فَسَجَدَ بِهَا، فَقُلْتُ: يَا أَبَا هُرَيْرَةَ، أَلَمْ أَرَكَ تَسْجُدُ قَالَ: لَوْ لَمْ أَرَ النَّبِيَّ ﷺ يَسْجُدُ لَمْ أَسْجُدْ^(۲).

۷- باسی سوژدهی: ﴿إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ﴾ ۱

۱۰۷۴- ئەبو سه لهمه دهلی: ئەبو هوپمیره م بینى ۱ ﴿إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ﴾ ۱ ی خویندو سوژدهی برد به خویندنی، منیش وتم: ئەى ئەبو هوپمیره ئەوه چیبوو بینیم سوژدهت برد؟ ئەبو هوپمیره وتی: ئەگەر پیغه مبهه ۱ نه دیبايه سوژدهی دهبرد، منیش سوژدهم نه دهبرد.

^۱ بڕوانه: ۱۰۷۲.

^۲ بڕوانه: ۷۶۶.

۸- بَابُ مَنْ سَجَدَ لِسُجُودِ الْقَارِئِ

وَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ لَتَمِيمِ بْنِ حَذَلَمٍ - وَهُوَ غُلَامٌ - فَقَرَأَ عَلَيْهِ سَجْدَةً، فَقَالَ: اسْجُدْ فَإِنَّكَ إِمَامُنَا. ١٠٧٥- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي نَافِعٌ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقْرَأُ عَلَيْنَا السُّورَةَ فِيهَا السَّجْدَةُ، فَيَسْجُدُ وَنَسْجُدُ، حَتَّى مَا يَجِدُ أَحَدُنَا مَوْضِعَ جَبْهَتِهِ ^(١).

۸- باسی ئهو که سهی سوژده دهبات بههوی

سوژدهی قورئان خوینهوه

عهبدوڵای کوری مهسعود رضی اللہ عنہ به تهمیمی کوری حهزلهمی وت که میردمندالتیک بوو- کاتیک ئایهتیک سوژدهی بو عهبدوڵا خویندهوه عهبدوڵا وتی: سوژده ببه، چونکه تو (له سوژدهبردندا) ئیمامی ئیمهی. ١٠٧٥- عهبدوڵای کوری عومهر رضی اللہ عنہ دهلی: پیغه مبههر ﷺ کاتیک سوورتهتیک بو دهخویندینهوه که سوژدهی تیدا بوو، خو سوژدهی دمپردو ئیمهش سوژدهمان دمپرد، (ئهومنده زور بووین) ههتا ههندیکمان شوینیک دمست نهدهکهوت نیوچاوانی لهسهردانی (و سوژدهی لهسهردانی).

۹- بَابُ اِزْدِحَامِ النَّاسِ إِذَا قَرَأَ الْإِمَامُ السَّجْدَةَ

١٠٧٦- حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ أَدَمَ قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقْرَأُ السَّجْدَةَ وَنَحْنُ عِنْدَهُ، فَيَسْجُدُ وَنَسْجُدُ مَعَهُ، فَتَزْدَحِمُ حَتَّى مَا يَجِدُ أَحَدُنَا لِمَجْزَعِهِ مَوْضِعًا يَسْجُدُ عَلَيْهِ ^(١).

^١ بروانه: ١٠٧٦، ١٠٧٩.

٩- باسى قهره بالغي خه لك كاتى ئيمام

ئايه تى سوژده ده خوینى

١٠٧٦- عه بدولای كورى عومهر ﷺ ده لى: پيغه مبهري ﷺ كاتيك ئايه تى سوژده ي ده خویندو ئيمه ش له خزمه تيدا بووين، خو ی سوژده ي ده بردو ئيمه ش سوژده مان ده برد، (ئوه منده قهرم بالغ بووين) هه تا هه نديكمان شوینيكي ده ست نه كه وت بۆ نيوجاوانى سوژده ي له سه ر ببات.

١٠- بَابُ مَنْ رَأَى أَنَّ اللَّهَ لَمْ يُوجِبِ السُّجُودَ

وَقِيلَ لِعِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ: الرَّجُلُ يَسْمَعُ السَّجْدَةَ وَلَمْ يَجْلِسْ لَهَا. قَالَ: أَرَأَيْتَ لَوْ قَعَدَ لَهَا؟ كَأَنَّهُ لَا يُوجِبُهُ عَلَيْهِ. وَقَالَ سَلْمَانُ: مَا لِهَذَا غَدَوْنَا. وَقَالَ عُثْمَانُ: إِنَّمَا السَّجْدَةُ عَلَى مَنْ يَسْمَعُهَا. وَقَالَ الزُّهْرِيُّ: لَا تَسْجُدُ إِلَّا أَنْ تَكُونَ طَاهِرًا، فَإِذَا سَجَدْتَ وَأَنْتَ فِي حَضَرٍ فَاسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ، فَإِنْ كُنْتَ رَاكِبًا فَلَا عَلَيْكَ حَيْثُ كَانَ وَجْهُكَ. وَكَانَ السَّائِبُ بْنُ يَزِيدَ لَا يَسْجُدُ لِسُجُودِ الْقَاصِّ.

١٠- باسى ئه وهى راي وايه كه خوا سوژده بردنى واجب نه كردوه

به عيمراني كورى حوصهين ﷺ وترا: كه سيك گوئي له (ئايه تى) سوژده ده بى، دانانىشى سوژده ي بۆ ببات؟ وتى: پيم بلى نه گهر دانىشت بوى؟ وهك بلى سوژده بردن به لايه وه به واجب نه زانى له سه رى. وه سه مان وتى: ئيمه بۆ ئه م سوژده بردنه نه هاتووين^(٢)، عوسمان ﷺ وتى: سوژده بردن له سه ر كه سيك

^١ بېروانه: ١٠٧٥.

^٢ له كاتيكدا بوو تپه پى به لاي كۆمه ليكدا، ئايه تى سوژده يان خویندو سوژده يان برد، ئه ویش ئه و قسه ي كرد.

پێویسته گوێی بۆ بگرێ، ههروهها زوهری دهلی: سوژده مهیه بهدمستنوێژهوه نهبیته، نهگهر سوژدهت برد و لهشاردا بوویت، نهوه پوو له قیبله بکه، بهلام نهگهر سواری ولاخ بوویت، نهوه هیچته لهسهر نیه پووت لهههر کوێ بیته (دروسته)، سائیپی کوری یهزید به بیستنی سوژده (لهزمانی) حکایهت خوان، یان مهوعیزهگهر سوژدهی نهدهبرد.

۱۰۷۷- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى قَالَ: أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ يُسُفَ، أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عُمَانَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ التَّيْمِيِّ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْهَدَيْرِ التَّيْمِيِّ - قَالَ أَبُو بَكْرٍ: وَكَانَ رَبِيعَةُ مِنْ خِيَارِ النَّاسِ عَمَّا حَضَرَ رَبِيعَةُ مِنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رضي الله عنه، قَرَأَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ عَلَى الْمِنْبَرِ بِسُورَةِ النَّحْلِ، حَتَّى إِذَا جَاءَ السَّجْدَةَ نَزَلَ فَسَجَدَ وَسَجَدَ النَّاسُ، حَتَّى إِذَا كَانَتِ الْجُمُعَةُ الْقَابِلَةَ قَرَأَ بِهَا، حَتَّى إِذَا جَاءَ السَّجْدَةَ قَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا نَمُرُّ بِالسُّجُودِ فَمَنْ سَجَدَ فَقَدْ أَصَابَ، وَمَنْ لَمْ يَسْجُدْ فَلَا إِنَّمْ عَلَيْهِ. وَلَمْ يَسْجُدْ عُمَرُ رضي الله عنه. وَزَادَ نَافِعٌ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه: إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَفْرِضِ السُّجُودَ إِلَّا أَنْ نَشَاءَ.

۱۰۷۷- رهبیعهی کوری عهبدوولای کوری هودمیری تهمی دهگیرپتهوه، که نهبو بهکر وتی: رهبیعه له کهسه چاکهکان بوو، (بوی گیرامهوه) له بهسههرهاتی نامادهبوونی (رهبیعه) له کۆری عومهری کۆری خهتابدا رضي الله عنه که له پوژی ههینیدا لهسهر دوانگه سوورمتهی (النحل)ی خویندههتا گهیشته نایهتی سوژده، دابهزی لهسهر دوانگهکهو سوژدهی برد، خهلهکهکش سوژدهیان برد، جا بۆ ههینی داهاتوو سوورمتهی (النحل)ی خویندهوه، ههتا گهیشته نایهتی سوژده، وتی: خهلهکینه ئیمه سوژدهکانی قورئان دهخوینینهوهو بهسهریاندا دهپوین، جا نهوهی سوژده ببات، نهوه چاکی کردوو، کهسیکیش سوژده نهبات، نهوه هیج گوناهیکی لهسهر نییه، وه عومهر خوی سوژدهی نهبرد، نافع له عهبدوولای

کوری عومهرهوه ﷺ نهم زیادهیهی هیئاوه: بیگومان خوا سوژدهکانی پیویست نهکردوه (سوژدهیان بو بیردری)، مهگهر خویمان بمانهوی.

۱۱- بَابُ مَنْ قَرَأَ السُّبْحَةَ فِي الصَّلَاةِ قَسَبَدَ بِهَا

۱۰۷۸- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي قَالَ: حَدَّثَنِي بَكْرٌ عَنْ أَبِي رَافِعٍ قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ أَبِي هُرَيْرَةَ الْعَتَمَةَ فَقَرَأَ: ﴿إِذَا الْمَاءُ انْشَقَّتْ ۝﴾ الانشقاق. فَسَجَدَ، فَقُلْتُ: مَا هَذِهِ؟ قَالَ: سَجَدْتُ بِهَا خَلَفَ أَبِي الْقَاسِمِ ۝، فَلَا أَزَالُ أَسْجُدُ فِيهَا حَتَّى أَلْقَاهُ^(۱).

۱۱- باسی کهسیک له نوژدا ئایهتی سوژده بخوینتی و به هویهوه سوژده ببات

۱۰۷۸- ئەبو رافیع دەلی: لەگەڵ ئەبو هورەیرەدا ﷺ نوژی عیشام کرد: ﴿إِذَا الْمَاءُ انْشَقَّتْ ۝﴾ ی خویندو سوژدهی برد، وتم: ئەمە جیبە؟ وتی: لە دواى ئەبولقاسیمهوه (پێغه مبهەر ﷺ) سوژدهم بردوه به خویندنی ئەم سوورپهته، بۆیه بهردهوام سوژده دهم به ئەم سوورپهتهدا هەتا (دهمرم و) دهگهه به خزمهتی پێغه مبهەر ﷺ.

۱۲- بَابُ مَنْ لَمْ يَجِدْ مَوْضِعًا لِلسُّجُودِ مَعَ الْإِمَامِ مِنَ الزَّحَامِ

۱۰۷۹- حَدَّثَنَا صَدَقَةُ قَالَ: أَخْبَرَنَا يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ۝ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقْرَأُ السُّورَةَ الَّتِي فِيهَا السَّجْدَةُ، فَيَسْجُدُ وَتَسْجُدُ حَتَّى مَا يَجِدُ أَحَدًا مَكَانًا لِمَوْضِعِ جَنْبَتِهِ^(۱).

۱۲- باسی کهسیک شوینی نهبت سوژدهی تیدا ببات لهبهر قهرهبالغی

۱۰۷۹- عهبدوئای کوری عومهر ﷺ دهئی: پیغهمبهری خوا ﷺ سوورپهتیکی دهخویندهوه که سوژدهی تیدابوو، ئینجا خوی سوژدهی دمپردو ئیمهش سوژدهمان دمپرد، (ئهومنده قهرمبالغ بوو) ههتا ههندیگمان شوینیکی دمست نهدهگهوت بۆ دانانی نیوچاوانی (و سوژده بردنهکهی).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

١٨- کتابُ تَقْصِيرِ الصَّلَاةِ

به ناوی خواهی به خشندهی میهره بان

١٨- په راوی کور تکر د نه وهی نویژ

١- بَابُ مَا جَاءَ فِي التَّقْصِيرِ وَكَمْ يُقِيمُ حَتَّى يَقْصُرَ؟

١٠٨٠- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ عَاصِمٍ وَحَصْنٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: أَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ تِسْعَةَ عَشَرَ يَقْصُرُ، فَتَحَنُّ إِذَا سَافَرْنَا تِسْعَةَ عَشَرَ قَصَرْنَا، وَإِنْ زِدْنَا أَتَمَمْنَا^(١).

١- باسی ئه وهی دهر بارهی نویژ کورت کردنه وه هاتووه، وه
گه شتیار چهند بمینیتیه وه (له سه فهردا) نویژ کورت ده کاته وه؟

١٠٨٠- عه بدولای کوری عه باس رضي الله عنه ده لی: پیغه مبه ر ﷺ نوژده روژ مایه وه نویژی کورت دمکرده وه، بویه نیمه ش نه گهر سه فهرمان کرد تا نوژده روژ نویژ کورت ده کهینه وه، وه نه گهر له نوژده روژ زیاتر ماینه وه، نویژی ته واو ده کهین (کورتی ناکهینه وه).

١٠٨١- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ: خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ مِنَ الْمَدِينَةِ إِلَى مَكَّةَ، فَكَانَ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ حَتَّى رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ. قُلْتُ: أَقَمْتُمْ مَكَّةَ شَيْئًا؟ قَالَ: أَقَمْنَا بِهَا عَشْرًا^(١).

۱۰۸۱- ئەبو ئیسحاق دەلی: لە ئەنەسم بیست ﷺ دەیوت: لەگەڵ پێغه مبهردا ﷺ لە مەدینه دەرچووین دەرۆشتین بۆ مەککه، جا پێغه مبهرد ﷺ نوێژی دوو رکات دوو رکات دەکرد، هەتا گەراینهوه بۆ مەدینه، (ئەبو ئیسحاق دەلی: و تەم: هیچ لە مەککه مانەوه؟ ئەنەس وتی: دە رۆژ لە مەککه مایهوه.

۲- بَابُ الصَّلَاةِ بِمَنْى

۱۰۸۲- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ: أَخْبَرَنِي نَافِعٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ مِئَتِي رَكْعَتَيْنِ، وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ، وَمَعَ عُثْمَانَ صَدْرًا مِنْ إِمَارَتِهِ، ثُمَّ أَتَمَّهَا^(۱).

۲- باسی (حوکمی) نوێژکردن له مینادا

۱۰۸۲- عەبدولای کوری مەسعود ﷺ دەلی: لە مینا لەگەڵ پێغه مبهردا ﷺ دوو رکاتم کردوو، هەروەها لەگەڵ ئەبو بەکرو عومەر و سەرمتای پێشەوایهتی عوسمان دوو رکاتم کردوو (لەجیاتی چوار)، پاشان عوسمان نوێژی تەواوی کرد (چوار رکاتی کرد بۆ کورت کردنهوه).

۱۰۸۳- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، أَتْبَانَا أَبُو إِسْحَاقَ قَالَ: سَمِعْتُ حَارِثَةَ بْنَ وَهْبٍ قَالَ: صَلَّى بِنَا النَّبِيِّ ﷺ أَمَنَ مَا كَانَ- مِئَتِي رَكْعَتَيْنِ^(۲).

۱۰۸۳- حاریسهی کوری وهب ﷺ دەلی: پێغه مبهرد ﷺ لە مینادا پێشەوایهتی دوو رکات نوێژی بۆ کردین- لە ئاسایشتین کاتدا بوو-.

^۱ بڕوانه: ۴۲۹۷.

^۲ بڕوانه: ۱۶۵۵.

^۳ بڕوانه: ۱۶۵۶.

۱۰۸۴- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ، عَنِ الْأَعْمَشِ قَالَ: حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ يَزِيدٍ يَقُولُ: صَلَّى بِنَا عَثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ ۖ مِئَتِي أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ، فَقِيلَ ذَلِكَ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ ۖ فَاسْتَرْجَعَ ثُمَّ قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِئَتِي رَكَعَتَيْنِ، وَصَلَّيْتُ مَعَ أَبِي بَكْرٍ ۖ مِئَتِي رَكَعَتَيْنِ، وَصَلَّيْتُ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ۖ مِئَتِي رَكَعَتَيْنِ، فَلَيْتَ حَظِّي مِنْ أَرْبَعِ رَكَعَاتٍ رَكَعَتَانِ مُتَقَبَّلَتَانِ^(۱).

۱۰۸۴- عهبدوهره حمانی کورپی یهزید دهلی: عوسمانی کورپی عهفان ۖ له مینادا پیسنویژی بو کردین و چوار رکات نویژی کرد، نهومیان به عهبدوولای کورپی مهسعود وت ۖ، وتی: (إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ)، پاشان وتی: لهگهل پیغه مبهردا ۖ له مینا دوو رکات نویژم کردووه، ههرومها لهگهل نهبو بهکر ۖ له مینا دوو رکاتم کردووه، وه لهگهل عومهری کورپی خهتابدا ۖ له مینا دوو رکاتم کردووه، جا خوزگه بهشی من له جیاتی (نویژیکی) چوار رکاتی دوو رکاتی وهرگیراو بووایه.

۳- باب: كَمْ أَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ فِي حَجَّتِهِ؟

۱۰۸۵- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ قَالَ: حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ الْبَرَاءِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ۖ قَالَ: قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَصْحَابُهُ لَصُبحِ رَابِعَةٍ يَلْبُونُ بِالْحَجِّ، فَأَمَرَهُمْ أَنْ يَجْعَلُوهَا عُمْرَةً إِلَّا مَنْ مَعَهُ الْهَدْيُ. تَابَعَهُ عَطَاءٌ، عَنْ جَابِرٍ^(۲).

۳- باسیک: پیغه مبهەر ۖ له حج کردنه کهیدا چند ماوه تهوه؟

۱۰۸۵- عهبدوولای کورپی عهباس ۖ دهلی: پیغه مبهەر ۖ و هاوهلانی له بهیانی روژی چواری (ذِي الْحِجَّة) گهیشتنه مهککه، ئیحرامیان به حج بهست، ئینجا

^۱ بېروانه: ۱۶۷۰.

^۲ بېروانه: ۱۵۶۴، ۲۵۰۵، ۳۸۳۲.

پێغه‌مبەر ﷺ فه‌رمانی پێکردن که بیکه‌ن به عومره، مه‌گهر که‌سی نازهلێ دیاری پێ بیت. عه‌تاش له جابیرهوه گێڕاویه‌تی‌هوه که پالێشتی گێڕانه‌وه‌که‌ی نه‌بولعه‌لیه ده‌کات.

٤- باب: فِي كَمْ يَقْصُرُ الصَّلَاةُ؟

وَسَمَّى النَّبِيُّ ﷺ يَوْمًا وَلَيْلَةً سَفَرًا، وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ وَابْنُ عَبَّاسٍ يَقْصُرَانِ وَيُفْطِرَانِ فِي أَرْبَعَةِ بُرْدٍ، وَهِيَ سِتَّةٌ عَشَرَ فَرَسَخًا.

١٠٨٦- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي أَسَامَةَ: حَدَّثَكُمْ عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: لَا تُسَافِرِ الْمَرْأَةُ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ إِلَّا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ.^(١)

٤- باسیک: له چه‌ندێکدا نوێژ کورت ده‌کریته‌وه؟

پێغه‌مبەر ﷺ (رێگای) شه‌وو رۆژیکی به‌سه‌فه‌ر ناوبردوه، وه عه‌بدوڵای کورێ عومه‌ر و عه‌بدوڵای کورێ عه‌باس ر. نوێژیان کورت ده‌کرده‌وه‌و رۆژوویان ده‌شکاند له چوار بوردا، که ده‌کاته شانزه‌هه‌سه‌خ^(٢).

١٠٨٦- عه‌بدوڵای کورێ عومه‌ر ر. ده‌گێڕیته‌وه که پێغه‌مبەر ﷺ فه‌رمویه‌تی: ((ئافه‌رت سه‌فه‌ریک نه‌کات که سی رۆژ (رێگا) بیت، مه‌گهر مه‌حه‌رمێکی له‌گه‌ڵدا بیت)).

١٠٨٧- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: لَا تُسَافِرِ الْمَرْأَةُ ثَلَاثًا إِلَّا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ.. تَابَعَهُ أَحْمَدُ، عَنْ ابْنِ الْمُبَارَكِ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.^(١)

^١ بروهانه: ١٠٨٧.

^٢ که نزیکه‌ی (٨٨کم) هه‌شتاو هه‌شت کیلومه‌تر ده‌کات.

١٠٨٧- عهبدوولای کورپی عومهر ﷺ دهگیریتهوه که پیغه مبهەر ﷺ فهرموو بهتی:
 ((نافرمت سهفه ریک نهکات که سی رۆژ (رینگا) بیت، مهگهر مهحره میکی لهگه لدا
 بیت))، نهحمهد له ئیبنو موباره کهوه له عوبهیدولاه، له نافیههوه، له
 عهبدوولای کورپی عومهرهوه، له پیغه مبهرهوه ﷺ (نهم فهرموودهی گیراومهتوهوه
 و) پالپشتی گیرانهوه کهی عوبهیدولاه دهکات.

١٠٨٨- حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَلْبٍ قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ الْمَقْبُرِيُّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي
 هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَا يَحِلُّ لِمَرْأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُسَافِرَ مَسِيرَةَ
 يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ لَيْسَ مَعَهَا حُرْمَةٌ.. تَابَعَهُ يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ وَسُهَيْلٌ وَمَالِكٌ، عَنِ الْمَقْبُرِيِّ عَنْ أَبِي
 هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.

١٠٨٨- نهبو هورمیره ﷺ دهلی: پیغه مبهەر ﷺ دهفرمووی: ((هه لال نه بو
 ناهرمهتیک باومری به خواو بهرۆزی دواپی هه بی، شهوو رۆژیک رینگا سهفه ر بکات
 مهحره میکی لهگه لدا نه بی))، یه حیای کورپی نه بی که سیر و سوهیل و مالیک له
 مهقبوریهوه گیراویانهتهوه، نهویش له نهبو هورمیرهوه، نهم رینگایه پالپشتی
 گیرانهوه کهی ئیبنو نه بی زیئب دهکات.

٥- باب: يَقْصُرُ إِذَا خَرَجَ مِنْ مَوْضِعِهِ

وَخَرَجَ عَلَيَّ فَقَصَرَ وَهُوَ يَرَى الْبُيُوتَ، فَلَمَّا رَجَعَ قِيلَ لَهُ: هَذِهِ الْكُوفَةُ. قَالَ: لَا، حَتَّى نَدْخُلَهَا.

۱۰۸۹- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، وَإِبْرَاهِيمَ بْنِ مَيْسَرَةَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: صَلَّيْتُ الظُّهْرَ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْمَدِينَةِ أَرْبَعًا، وَبِذِي الْحَلِيفَةِ رَكْعَتَيْنِ ^(۱).

۵- باسیک: هه‌رکات له شوینی خۆی ده‌رچوو نویژ کورت ده‌کاته‌وه

عه‌لی رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ (له‌کوفه) دمرچوو نویژی کورتکردمه‌وه، له‌کاتی‌کدا خانوو‌ه‌کانی دمی‌بی، کاتی‌کیش گه‌رایه‌وه پێی و‌ترا: نه‌مه کوفه‌یه (نویژی ته‌واو بکه)، عه‌لی وتی: نه‌خیر هه‌تا نه‌چینه نیویه‌وه (نویژی ته‌واو ناکه‌ین).

۱۰۸۹- ئه‌نه‌س رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لی: له‌گه‌ل پێغه‌مبه‌ردا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له‌ مه‌دینه چوار پ‌کات نویژی نیوم‌پ‌ۆم کرد، به‌لام له (ذِي الْحَلِيفَةِ) ^(۲) دوو پ‌کاتم کرد له‌گه‌لیدا.

۱۰۹۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: الصَّلَاةُ أَوَّلُ مَا فُرِصَتْ رَكْعَتَيْنِ، فَأَقْرَبَتْ صَلَاةَ السَّفَرِ، وَأَمَّتْ صَلَاةَ الْحَضَرِ. قَالَ الزُّهْرِيُّ: فَقُلْتُ لِعُرْوَةَ: مَا بَالُ عَائِشَةَ تَبْتُمْ؟ قَالَ: تَأَوَّلَتْ مَا تَأَوَّلَ عُثْمَانُ ^(۳).

۱۰۹۰- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لی: نویژ که یه‌که‌م جار فه‌پ‌ز بوو دوو پ‌کات بوو، جا نویژی سه‌فه‌ر به‌دوو پ‌کاتی جی‌گیر کرا، نویژی شارو ئاوه‌دانی کرا به‌ چوار پ‌کات. زوه‌ری ده‌لی: به‌ عور‌وهم ووت: بۆ‌جی عایشه نویژی ته‌واو ده‌کات و کورتی ناکاته‌وه؟ وتی: عایشه وه‌لام و پاساوی هه‌یه، هه‌ر چۆنی عوسمان وه‌لام و پاساوی هی‌نایه‌وه بۆ کورت نه‌کردنه‌وه‌ی نویژ له‌ مینادا.

^۱ ب‌روانه: ۱۵۴۶، ۱۵۴۷، ۱۵۵۱، ۱۷۱۲، ۱۷۱۴، ۱۷۱۵، ۲۹۵۱، ۲۹۸۶.

^۲ له‌سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ری خودا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (ذِي الْحَلِيفَةِ) له‌ ده‌ره‌وه‌ی مه‌دینه بووه، به‌لام تێستا بووه به‌ به‌شیک له‌ مه‌دینه.

^۳ ب‌روانه: ۳۵۰.

۶- باب: یُصَلِّي الْمَغْرِبَ ثَلَاثًا فِي السَّحَرِ

۱۰۹۱- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَعْجَلَهُ السَّيْرُ فِي السَّحَرِ يُؤَخِّرُ الْمَغْرِبَ حَتَّى يَجْمَعَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ الْعِشَاءِ. قَالَ سَالِمٌ وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ يَفْعَلُهُ إِذَا أَعْجَلَهُ السَّيْرُ ^(۱).

۶- باسیک: نوێزی ئیواره له سه‌فه‌ردا سێ رکات ده‌کرت

۱۰۹۱- عه‌بدولای کوری عومەر رضي الله عنه ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر خوام ﷺ بینووه نه‌گه‌ر له‌رۆشتنی سه‌فه‌ردا په‌له‌ی بکرده‌یه، نوێزی ئیواره‌ی دوا‌ده‌خست هه‌تا له‌گه‌ڵ نوێزی عیشادا کۆی ده‌کرده‌وه، سالی‌م ده‌لی: عه‌بدولاش وای ده‌کرد نه‌گه‌ر له‌ رۆشتن په‌له‌ی بکرده‌یه.

۱۰۹۲- وَزَادَ اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ سَالِمٌ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ رضي الله عنه يَجْمَعُ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ بِالْمُزْدَلِفَةِ. قَالَ سَالِمٌ: وَأَخَّرَ ابْنُ عُمَرَ الْمَغْرِبَ، وَكَانَ اسْتُضْرِحَ ^(۲) عَلَى امْرَأَتِهِ صَفِيَّةَ بِنْتِ أَبِي عُبَيْدٍ، فَقُلْتُ لَهُ: الصَّلَاةُ. فَقَالَ: سِرْ. فَقُلْتُ الصَّلَاةُ. فَقَالَ: سِرْ. حَتَّى سَارَ مِائَتَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةً ثُمَّ نَزَلَ فَصَلَّى، ثُمَّ قَالَ: هَكَذَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يُصَلِّي إِذَا أَعْجَلَهُ السَّيْرُ. وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ إِذَا أَعْجَلَهُ السَّيْرُ يُؤَخِّرُ الْمَغْرِبَ، فَيُصَلِّيهَا ثَلَاثًا ثُمَّ يُسَلِّمُ، ثُمَّ قَلَّمَا يَلْبَثُ حَتَّى يُقِيمَ الْعِشَاءَ فَيُصَلِّيَهَا رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ يُسَلِّمُ، وَلَا يُسَبِّحُ بَعْدَ الْعِشَاءِ حَتَّى يَقُومَ مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ ^(۳).

^۱ بېروانه: ۱۰۹۲، ۱۱۰۶، ۱۱۰۹، ۱۶۶۸، ۱۶۷۳، ۱۸۰۵، ۳۰۰۰.

^۲ اسْتُضْرِحَ: له (الصرّاح) هه‌وه وه‌رگیراوه، که به‌مانای داوای یارمه‌تی کردنه به‌ده‌نگی به‌رز، به‌لام له‌فه‌رمووده‌که‌دا به‌مانای هه‌وآل پێدانی مردنی هه‌وسه‌ریه‌تی. بېروانه: إرشاد الساري: ۱۴۰/۳.

^۳ بېروانه: ۱۰۹۱.

۱۰۹۲- له یس ئەمە ی له فەرموودهکە ی پێشوو زیاد کردوو: یونس بۆی گێرامه وه له ئیبنو شیهابه وه ده‌ئێ: سالی‌م وتی: عه‌بدولای کوری عومه‌ر رضی اللہ عنہ له‌ موزده‌لیفه‌ نویژی ئیواره‌و عیشای کۆده‌کرده‌وه‌، سالی‌م ده‌ئێ: عه‌بدولای کوری عومه‌ر رضی اللہ عنہ نویژی ئیواره‌ی دواخست، وه‌ هه‌والی مردنی سه‌فه‌یه‌ی کچی ئەبی عوبه‌یدی خیزانی پێدرا، منیش پێم وت: نویژه‌، ئەویش وتی: برۆ، منیش وتم: نویژه‌، وتی: برۆ هه‌تا دوو یان سی میل رۆیشت، پاشان دابه‌زی و نویژی کرد، پاشان فەرمووی: پێغه‌مبه‌رم صلی اللہ علیہ وسلم بینیه‌و نه‌گه‌ر په‌له‌ی رۆیشتنی بووايه‌ ئاوی ده‌کرد، وه‌ عه‌بدولای ده‌ئێ: پێغه‌مبه‌رم صلی اللہ علیہ وسلم بینیه‌و نه‌گه‌ر په‌له‌ی رۆیشتنی بووايه‌، نویژی مه‌غریبی دوا‌ده‌خست، ئینجا سی رکاتی (مه‌غریبی) ده‌کردو، پاشان سه‌لامی ده‌دايه‌وه‌، پاشان که‌می‌ک ده‌مايه‌وه‌ هه‌تا قامه‌تی ده‌کرد بۆ نویژی عیشاو دوو رکاتی ده‌کرد، پاشان سه‌لامی ده‌دايه‌وه‌، وه‌ له‌ دوا‌ی نویژی عیشاو نویژی سونه‌تی نه‌ده‌کرد، هه‌تا له‌ نیوه‌شه‌ودا هه‌لده‌ستا (بۆ شه‌ونویژ).

۷- بابُ صَلَاةِ التَّطَوُّعِ عَلَى الدَّابَّةِ حِينَ تَوَجَّهَتْ بِهِ

۱۰۹۳- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى قَالَ: حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَامِرٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم يُصَلِّي عَلَى رَاحِلَتِهِ حِينَ تَوَجَّهَتْ بِهِ ^(۱).

۷- باسی نویژی سونه‌ت کردن به سوار ی و لاخه‌وه‌، و لاخه‌که روو به هه‌رکوت بیبات

۱۰۹۳- عه‌بدولای کوری عامیر له‌ باوکیه‌وه‌ ده‌گێرێته‌وه‌ رضی اللہ عنہ، ده‌ئێ: پێغه‌مبه‌رم صلی اللہ علیہ وسلم بینی به‌ سوا‌ری و لاخه‌که‌یه‌وه‌ نویژی (سونه‌تی) ده‌کرد به‌ره‌و هه‌ر لایه‌ک بیه‌ردایه‌.

^۱ بروانه: ۱۰۹۷، ۱۱۰۴.

۱۰۹۴- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا شَيْبَانُ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ أَخْبَرَهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُصَلِّي التَّطَوُّعَ وَهُوَ رَاكِبٌ فِي غَيْرِ الْقِبْلَةِ^(۱).

۱۰۹۴- جابیری کوری عهبدولای ﷺ دهگیرپتهوه: که پیغه مبهەر نوێژی سوننه تی دهکرد به سوار و لاخه وه، بئ ئه وهی پرووی له قیبله بیئت.

۱۰۹۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَادٍ قَالَ: حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ قَالَ: حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ قَالَ: وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ ﷺ يُصَلِّي عَلَى رَاحِلَتِهِ وَيُوتِرُ عَلَيْهَا، وَيُخْبِرُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَفْعَلُهُ^(۲).

۱۰۹۵- نافیع دهئ: عهبدولای کوری عومهر ﷺ نوێژی (سوننه تی) به سوار و لاخه وه دهکرد، نوێژی ویتیشی به سواریه وه دهکرد، دمیوت که پیغه مبهەر ﷺ به و جوړه دی دهکرد.

۸- بَابُ الْإِيمَاءِ عَلَى الدَّابَّةِ

۱۰۹۶- حَدَّثَنَا مُوسَى قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ قَالَ: كَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ ﷺ يُصَلِّي فِي السَّفَرِ عَلَى رَاحِلَتِهِ، أَيْتِمَا تَوَجَّهَتْ يَوْمِي. وَذَكَرَ عَبْدُ اللَّهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَفْعَلُهُ^(۳).

۸- باسی ئاماره کردن (بو کرنووش و سوژده له نوێژ)

سوننه تدا) به سوار و لاخه وه

۱۰۹۶- عهبدولای کوری دینار دهئ: عهبدولای کوری عومهر ﷺ له سهفه ردا به سوار و لاخه که یه وه نوێژی (سوننه تی) دهکرد، و لاخه که پروو به ههر کوی

^۱ بپروانه: ۴۰۰.

^۲ بپروانه: ۹۹۹.

^۳ بپروانه: ۹۹۹.

برویشتایه، عهبدولا نامازهی دهکرد (بو کړنووش و سوژده). عهبدولا وتی:
پښغه مېهر ﷺ کاتی خوئی وای دهکرد.

۹- باب: يَنْزِلُ الْمَكْتُوبَةُ

۱۰۹۷- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَامِرٍ بْنِ رَبِيعَةَ، أَنَّ عَامِرَ بْنَ رَبِيعَةَ أَخْبَرَهُ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ عَلَى الرَّاحِلَةِ يُسَبِّحُ، يَوْمَئِذٍ بِرَأْسِهِ قَبْلَ أَيِّ وَجْهِ تَوَجَّهَ، وَلَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَصْنَعُ ذَلِكَ فِي الصَّلَاةِ الْمَكْتُوبَةِ^(۱).

۹- باسیک: پښغه مېهر ﷺ بو نوێژي فهرز له و لآخه که می داده بهزی

۱۰۹۷- عهبدولای کورې ربیعه ﷺ دهلی: پښغه مېهرم ﷺ بینی به سواری و لآخه وه بوو نوێژي (سوننه تی) دهکرد، به سهر نامازهی دهکرد و لآخه که پرووی له ههر کوئی بکردایه، نوێژي ویتیشی دهکرد به سواری و لآخه که یه وه، به لآم نه و منده هیه نوێژي فهرزی به سوار یه وه نه دهکرد.

۱۰۹۸- وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: قَالَ سَالِمٌ: كَانَ عَبْدُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي عَلَى دَابَّتِهِ مِنَ اللَّيْلِ وَهُوَ مُسَافِرٌ، مَا يُبَالِي حَيْثُ مَا كَانَ وَجْهَهُ. قَالَ ابْنُ عُمَرَ: وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُسَبِّحُ عَلَى الرَّاحِلَةِ قَبْلَ أَيِّ وَجْهِ تَوَجَّهَ، وَيُوتِرُ عَلَيْهَا، غَيْرَ أَنَّهُ لَا يُصَلِّي عَلَيْهَا الْمَكْتُوبَةَ^(۲).

^۱ بروانه: ۱۰۹۳.

^۲ بروانه: ۹۹۹.

۱۰۹۸- سالیم ده‌لی: عه‌بدولا رضی الله عنه به‌شه‌ودا به‌سواری و لاخه‌کیه‌وه نوێژی (سوننه‌تی) ده‌کرد، له کاتی‌کدا گه‌شتیار بوو، به‌لایه‌وه گرنگ نه‌بوو (ولاخه‌که‌ی) رووی له ههر کوێوه بووایه، ئیبنو عومەر وتی: پیغه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه و آله به‌سواری و لاخه‌وه بوو، نوێژی (سوننه‌تی) ده‌کرد و لاخه‌که رووی له ههر کوێ بکردایه، به‌لام نه‌ومنده هه‌یه نوێژی فه‌رزی به‌سواریه‌وه نه‌ده‌کرد.

۱۰۹۹- حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ ثَوْبَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله كَانَ يُصَلِّي عَلَى رَاحِلَتِهِ نَحْوَ الْمَشْرِقِ، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يُصَلِّيَ الْمَكْتُوبَةَ نَزَلَ فَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ^(۱).

۱۰۹۹- جابیری کورپی عه‌بدولا رضی الله عنه ده‌گیرێته‌وه: که پیغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله نوێژی (سوننه‌تی) ده‌کرد به سواری و لاخه‌که‌یه‌وه روو به خۆره‌ه‌لات، به‌لام کاتی بیویستایه نوێژی فه‌رز بکات، دادمه‌زی و رووی ده‌کرده قیبله.

۱- بابُ صَلَاةِ التَّطَوُّعِ عَلَى الْحِمَارِ

۱۱۰۰- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا حَبَّانُ قَالَ: حَدَّثَنَا هَمَّامٌ قَالَ: حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ سِيرِينَ قَالَ: اسْتَقْبَلْنَا أَنَسًا حِينَ قَدِمَ مِنَ الشَّامِ، فَلَقِينَاهُ بِعَيْنِ التَّمْرِ، فَرَأَيْنَاهُ يُصَلِّي عَلَى حِمَارٍ وَوَجْهُهُ مِنْ ذَا الْجَانِبِ، يُعْنِي عَنْ يَسَارِ الْقِبْلَةِ. فَقُلْتُ: رَأَيْتُكَ تُصَلِّي لِغَيْرِ الْقِبْلَةِ! فَقَالَ: لَوْلَا أَنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَعَلَهُ لَمْ أَفْعَلْهُ. رَوَاهُ ابْنُ طَهْمَانَ، عَنْ حَجَّاجٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَنَسٍ رضی الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله.

۱- باسی (حوکمی) نوێژی سوننه‌ت کردن به سواری گۆیدرێژه‌وه

۱۱۰۰- نه‌نه‌سی کورپی سیرین ده‌لی: پێشوازیمان له نه‌نه‌س کرد صلی الله علیه و آله کاتی له شامه‌وه هات، له (عین التمر) دا پێی گه‌شتین، جا بینیم نوێژی کرد به سواری

^۱ بروه‌نه: ۴۰۰.

گویدریژیکه وه، پرووی ئا له ولاره بوو -واته: پرووی له لای چهپی قیبله وه بوو-، منیش وتم: بینیم نوێژت کردو پرووت له قیبله نه بوو! نه ویش وتی: له بهر نه وه نه بووایه پیغه مبهری خوام ﷺ بینیه کردوویهتی، منیش نه مده کرد، ههروهها ئهم ههروودیه ئیبنو تههمان گیراویه تیه وه له حه جاجه وه، له نه نه سی کوری سیرینه وه، له نه نه سه وه ﷺ، له پیغه مبهروه ﷺ.

۱۱- بابُ مَنْ لَمْ يَتَطَوَّعْ فِي السَّعْرِ دُبُرَ الصَّلَاةِ وَقَبْلَهَا

۱۱۰۱- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، أَنَّ حَفْصَ بْنَ عَاصِمٍ حَدَّثَهُ قَالَ: سَافَرَ ابْنُ عُمَرَ ﷺ فَقَالَ: صَحِبْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَلَمْ أَرَهُ يُسَبِّحُ فِي السَّعْرِ، وَقَالَ اللَّهُ جَلَّ ذِكْرُهُ: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾ (النحل: ۲۱) الأحزاب.

۱۱- باسی ئه وهی نوێژی سونه تی نه کردو وه

له سه فهردا، نه له پاشی نوێژی فه رزه وه و نه له پیشیه وه

۱۱۰۱- حه فصی کوری عاصیم ﷺ ده ئی: عه بدولای کوری عومه ر ﷺ سه فه ری کردو وتی: هاوړپیه تی پیغه مبه رم ﷺ کردو وه، هه رگیز نه مدیه نوێژی سونه تی کردبیت له سه فهردا، خوی گه ورهش ده فه رموی: (به راستی له پیغه مبه ری خوادا جوانترین سه رمه شقی بو ئیوه هیه).

۱۱۰۲- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عِيسَى بْنِ حَفْصٍ بْنِ عَاصِمٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ: صَحِبْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَكَانَ لَا يَزِيدُ فِي السَّعْرِ عَلَى رَكْعَتَيْنِ، وَأَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ وَعُثْمَانَ كَذَلِكَ ﷺ (۱).

۱۱۰۲- عهبدوولای کورپی عومهر ﷺ دهلی: هاورپییهتی پیغهمبهری خوام ﷺ کردووه، ههمیشه له سهفهردا دوو رکات زیاتر نوێژی نهدهکرد، ههروهها نهبو بهکرو عومهر و عوسمانیش ﷺ ههروایان دهکرد.

۱۲- بَابُ مَنْ تَطَوَّعَ فِي السَّعْرِ فِي غَيْرِ دُبْرِ الصَّلَاةِ وَقَبْلَهَا

وَرَكَعَ النَّبِيُّ ﷺ رَكَعَتَيِ الْفَجْرِ فِي السَّعْرِ.

۱۱۰۳- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرِو، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى قَالَ: مَا أَنْبَأَ أَحَدٌ أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى الضُّحَى غَيْرَ أُمَّ هَانٍ، ذَكَرْتُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ يَوْمَ فَتَحَ مَكَّةَ اغْتَسَلَ فِي بَيْتِهَا، فَصَلَّى ثَمَانِ رَكَعَاتٍ، فَمَا رَأَيْتُهُ صَلَّى صَلَاةً أَخَفَّ مِنْهَا، غَيْرَ أَنَّهُ يُتِمُّ الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ^(۱).

۱۲- باسی ئهوهی نوێژی سوننهت دهکات له سهفهردا جگه له پاش و پیشی فهرزهکان

پیغهمبهر ﷺ دوو رکاته سوننهتهکهی پیش نوێژی بهیانی دهکرد له سهفهردا. ۱۱۰۳- ئیبنو نهبی لهیلا دهلی: کهس بوی نهگیراوینهتهوه که پیغهمبهری ﷺ بینیی نوێژی چیشهنگاوی کردبی جگه له ئوممو هانی، که دهلی: پیغهمبهر ﷺ رۆژی ئازادکردنی شاری مهککه له مائی ئهودا خوی شۆردو ههشت رکات نوێژی کرد، که نهمدیوه هیچ نوێژیکی کردبی، نهومندهی ئهو نوێژانه کورت بووبی، بهلام نهومنده ههبوو کرنووش و سوژدهی به چاکی و تهواو دمبرد.

^۱ بروانه: ۱۱۷۶، ۴۲۹۲.

۱۱۰۴- وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرٍ، أَنَّ أَبَاهُ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى السُّبْحَةَ بِاللَّيْلِ فِي السَّقْرِ عَلَى ظَهْرِ رَاحِلَتِهِ حَيْثُ تَوَجَّهَتْ بِهِ^(۱).

۱۱۰۴- عهبدولای کوری عامیر دهلی باوکی ﷺ بوی گیرپایه وه: که پیغه مبهری ﷺ بینویه نویزی سوننه تی شهوی له سههه ردا به سواری و لاخه که یه وه دهکرد، روو به ههر شوینیک بیدرایه.

۱۱۰۵- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُسَبِّحُ عَلَى ظَهْرِ رَاحِلَتِهِ حَيْثُ كَانَ وَجْهَهُ، يُومِي بِرَأْسِهِ، وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَفْعَلُهُ^(۲).

۱۱۰۵- سالیمی کوری عهبدولا دهلی: عهبدولای کوری عومه ر ﷺ دهگیرپته وه: که پیغه مبهری خوا ﷺ نویزی (سوننه تی) دهکرد به سواری و لاخه که یه وه، رووی له ههر کوئ بووایه، به سهر ناماژه ی دهکرد (بو کرنووش و سوژده)، وه عهبدولای کوری عومه ریش وای دهکرد.

۱۳- بَابُ الْجَمْعِ فِي السَّقْرِ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ

۱۱۰۶- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: سَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَجْمَعُ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ إِذَا جَدَّ بِهِ السَّيْرُ^(۳).

^۱ بروه: ۱۰۹۳.

^۲ بروه: ۹۹۹.

^۳ بروه: ۱۰۹۱.

۱۳- باسی کوکوردنه وی نوێژ مه غریب و عیسا له سه فهردا

۱۱۰۶- سالیام له (عهبدوڵای) باوکیه وه ﷺ دهگیرێته وه: پیغه مبه ر ﷺ نه گهر به له ی رویشتنی بووايه، نوێژی مه غریب و عیسا ی به یه که وه کو ده کرده وه.

۱۱۰۷- وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ، عَنِ الْحُسَيْنِ الْمُعَلِّمِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَجْمَعُ بَيْنَ صَلَاةِ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ إِذَا كَانَ عَلَى ظَهْرِ سَيْرٍ، وَيَجْمَعُ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ.

۱۱۰۷- عهبدوڵای کوری عهباس ﷺ ده لێ: پیغه مبه ری خوا ﷺ نه گهر له سه فهردا بووايه (برویشتا یه)، نوێژی نیوهرۆ و عه سری به یه که وه کو ده کرده وه^(۱)، ههروه ها نوێژی مه غریب و عیسا ی کو ده کرده وه.

۱۱۰۸- وَعَنْ حُسَيْنٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ حَفْصِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَجْمَعُ بَيْنَ صَلَاةِ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ فِي السَّفَرِ. وَتَابَعَهُ عَلِيُّ بْنُ الْمُبَارَكِ وَحَرْبٌ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ حَفْصٍ، عَنْ أَنَسٍ: جَمَعَ النَّبِيُّ ﷺ^(۲).

۱۱۰۸- نه نه سی کوری مالیک ﷺ ده لێ: پیغه مبه ری خوا ﷺ له سه فهردا نوێژی مه غریب و عیسا ی کو ده کرده وه، عه لی کوری موباره ک و حه رب له یه حیا وه ده گیر نه وه، له حه فسه وه، نه ویش له نه نه سه وه ده لێ: پیغه مبه ر ﷺ نوێژی کو ده کرده وه.

^۱ به کوکوردنه وه ی دوا خستن (جَمْعٌ تَأْخِير).

^۲ بروانه: ۱۱۱۰.

۱۴- باب: هَلْ يُؤْذَنُ أَوْ يُقِيمُ إِذَا جَمَعَ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ؟

۱۱۰۹- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَعْجَلَهُ السَّيْرُ فِي السَّفَرِ يُؤْخِرُ صَلَاةَ الْمَغْرِبِ حَتَّى يَجْمَعَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ الْعِشَاءِ. قَالَ سَالِمٌ: وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ يَفْعَلُهُ إِذَا أَعْجَلَهُ السَّيْرُ، وَيُقِيمُ الْمَغْرِبَ فَيُصَلِّيُهَا ثَلَاثًا ثُمَّ يَسْلُمُ، ثُمَّ قَلَمَا يَلْبَثُ حَتَّى يُقِيمَ الْعِشَاءَ فَيُصَلِّيُهَا رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ يَسْلُمُ، وَلَا يُسَبِّحُ بَيْنَهُمَا بِرَكْعَةٍ وَلَا بَعْدَ الْعِشَاءِ بِسَجْدَةٍ حَتَّى يَقُومَ مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ ^(۱).

۱۴- باسیک: ئایا (نوێژخوێن) بانگ دهدات، یان قامهت دهکات ئه گهر نوێژی مه‌غریب و عیशा کووبکاتهوه؟

۱۱۰۹- سالییم ده‌ئێ عه‌بدولای کوری عومه‌ر رضي الله عنه وتی: پێغه‌مبه‌ری خوام ﷺ بینه‌وه ئه‌گه‌ر له سه‌فه‌ردا په‌له‌ی رۆیشتنی بووایه، نوێژی مه‌غریبی دوا‌ده‌خست هه‌تا نوێژی مه‌غریب و عی‌شای پێکه‌وه کو‌ده‌کرده‌وه.

سالییم ده‌ئێ: عه‌بدولاش وای ده‌کرد ^(۲) کاتی په‌له‌ی رۆیشتنی بووایه، قامه‌تی ده‌کرد بۆ نوێژی مه‌غریب و سی ر‌کاتی ده‌کرد، پاشان سه‌لامی ده‌دایه‌وه، پاشان ئه‌ومنده نه‌ده‌مایه‌وه هه‌تا قامه‌تی ده‌کرد بۆ نوێژی عی‌شا و دوو ر‌کاتی ئه‌ویشی ده‌کرد، پاشان سه‌لامی ده‌دایه‌وه، له نیوانیاندا یه‌ک ر‌کاتیش نوێژی سونه‌تی نه‌ده‌کرد، وه له دوا‌ی عی‌شاشه‌وه سونه‌تی نه‌ده‌کرد، هه‌تا له نیوه‌ی شه‌ودا هه‌ل‌ده‌ستا بۆ شه‌ونوێژ.

^۱ ب‌روانه: ۱۰۹۱.

^۲ نوێژی مه‌غریبی دوا ده‌خست و له‌گه‌ڵ نوێژی عی‌شادا ده‌یکرد.

۱۱۱۰- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ، حَدَّثَنَا حَرْبٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ: حَدَّثَنِي حَفْصُ بْنُ عُبَيْدٍ اللَّهِ بْنِ أَنَسٍ، أَنَّ أَنَسًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ حَدَّثَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَجْمَعُ بَيْنَ هَاتَيْنِ الصَّلَاتَيْنِ فِي السَّفَرِ. يَعْنِي: الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ^(۱).

۱۱۱۰- ئه نه س ﷺ ده گێڕێته وه: که پیغه مبه ری خوا ﷺ نه و دوو نویژه ی کۆده کرد وه له سه فه ردا. مه به ستی مه غریب و عیسا بوو.

۱۵- بَابُ: يُؤَخَّرُ الظُّهْرُ إِلَى الْعَصْرِ إِذَا ارْتَحَلَ قَبْلَ أَنْ تَزِيغَ الشَّمْسُ

فِيهِ ابْنُ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.
 ۱۱۱۱- حَدَّثَنَا حَسَنُ الْوَاسِطِيِّ قَالَ: حَدَّثَنَا الْمُفَضَّلُ بْنُ قُضَّالَةَ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا ارْتَحَلَ قَبْلَ أَنْ تَزِيغَ الشَّمْسُ أَخَّرَ الظُّهْرَ إِلَى وَقْتِ الْعَصْرِ، ثُمَّ يَجْمَعُ بَيْنَهُمَا، وَإِذَا زَاغَتْ صَلَّى الظُّهْرَ ثُمَّ رَكِبَ^(۲).

۱۵- باسیک: (گهشتیار) نویژی نیوهرۆ دوا ده خات ئه گهر

پیش کاتی نویژی نیوهرۆ دهستی به رویشتن کرد

له م با سه دا فه رمووده ی عه بدو لای کور ی عه باس هه یه له پیغه مبه ره وه ﷺ ده گێڕێته وه.

۱۱۱۱- ئه نه سی کور ی مالیک ﷺ ده لی: پیغه مبه ر ﷺ ئه گهر پیش نه وه ی رۆژ لای بدایه له نیوهراستی ئاسمان (و نویژی نیوهرۆ ببیت) دهستی به رویشتن بکرا دیه (له سه فه ردا)، نه وه نویژی نیوهرۆی دوا ده خست بو کاتی نویژی عه سر، پاشان کۆی ده کرد نه وه و پیکه وه ده یکردن، به لام ئه گهر رۆژ لای بدایه له

^۱ بروه: ۱۱۰۸.

^۲ بروه: ۱۱۱۲.

نیومرپاستی ئاسمان (نوێژی نیومرپۆ ببووایه)، نوێژی نیومرپۆ دهکرد، پاشان سوار
(ی و لاخه که ی) دمبوو (و دمرۆیشت).

۱۶- بَابُ: إِذَا ارْتَحَلَ بَعْدَ مَا زَاغَتِ الشَّمْسُ صَلَّى الظُّهْرَ ثُمَّ رَكِبَ

۱۱۱۲- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ: حَدَّثَنَا الْمُفَضَّلُ بْنُ فَضَالَةَ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا ارْتَحَلَ قَبْلَ أَنْ تَزِيغَ الشَّمْسُ آخَرَ الظُّهْرِ إِلَى وَقْتِ الْعَصْرِ، ثُمَّ نَزَلَ فَجَمَعَ بَيْنَهُمَا، فَإِنْ زَاغَتِ الشَّمْسُ قَبْلَ أَنْ يَرْتَحَلَ صَلَّى الظُّهْرَ ثُمَّ رَكِبَ^(۱).

۱۶- باسیک: ئەگەر دوای ئەوەی نوێژی نیومرپۆ ببووایه

دهستی بهرۆشتن بکردایه نوێژی نیومرپۆ دهکرد،

پاشان سوار ی و لاخه که ی دمبوو (دهرۆیشت)

۱۱۱۲- ئەنەسی کوری مالیک ﷺ دهلی: بێغه مبهەر ﷺ ئەگەر پێش ئەوەی رۆژ
لای بدایه له نیومرپاستی ئاسمان (و نوێژی نیومرپۆ ببی) دهستی بهرۆیشتن
بکردایه (له سهفهردا)، نوێژی نیومرپۆ دوا دهخست بۆ کاتی نوێژی عهسر،
پاشان لایه دواو پێکهوه ههردووکیانی دهکرد، به لام ئەگەر رۆژ لایه بدایه (نوێژی
نیومرپۆ ببووایه)، پێش ئەوەی دهستی به رۆیشتن بکات نوێژی نیومرپۆ دهکرد،
پاشان سوار (ی و لاخه که ی) دمبوو دهرۆیشت.

۱۷- بابُ صَلَاةِ الْقَاعِدِ

۱۱۱۳- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي بَيْتِهِ وَهُوَ شَاكٍ، فَصَلَّى جَالِسًا وَصَلَّى وَرَاءَهُ قَوْمٌ قِيَامًا، فَأَشَارَ إِلَيْهِمْ أَنْ اجْلِسُوا، فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ: إِمَّا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ، فَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا، وَإِذَا رَفَعَ فَارْفَعُوا.^(۱)

۱۷- باسی نوێژکردن به‌دانیشتنه‌وه

۱۱۱۳- هیشامی کوری عورپوه له باوکیه‌وه گێڕایه‌وه، نه‌ویش له عایشه‌وه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا گێڕایه‌وه، که وتویه‌تی: بێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ نه‌خۆش بوو، له مائی خۆیدا نوێژی کرد، جا به‌دانیشتنه‌وه نوێژی کرد، خه‌لکانی‌کیش له دوايه‌وه به‌پێوه نوێزیان کرد، بۆیه ناماژه‌ی بۆ کردن که دانیشتن، جا کاتی له نوێژه‌که‌ی بوویه‌وه فهرمووی: ((بیگومان پێشنوێژ بۆیه دانراوه تا په‌ی‌په‌وی لێ بکری، که‌وا بوو نه‌گهر کړنووشی برد ئیوه‌ش کړنووش بیه‌ن، وه نه‌گهر به‌رز بوویه‌وه (له کړنوش) ئیوه‌ش به‌رز بینه‌وه)).

۱۱۱۴- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَقَطَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ قَرَسٍ فَخُدَّشَ - أَوْ فَجَحِشَ - شِقُّهُ الْأَيْمَنِ، فَدَخَلْنَا عَلَيْهِ نَعُوذُهُ، فَحَضَرَتِ الصَّلَاةُ، فَصَلَّى قَاعِدًا، فَصَلَّيْنَا فُعُودًا، وَقَالَ: إِمَّا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ، فَإِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا، وَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا، وَإِذَا رَفَعَ فَارْفَعُوا، وَإِذَا قَالَ: سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ. فَقُولُوا: اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ.^(۲)

^۱ بېروانه: ۶۸۸.

^۲ بېروانه: ۳۷۸.

۱۱۱۴- نه‌نه‌سی کوری مالیک رضی الله عنه ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا رضی الله عنه له سواری نه‌سپیک که‌وته‌خواره‌وه‌و لای راستی بریندار بوو-یان پی‌سته‌که‌ه رووشا، ئیمه‌ش رویش‌تین بو لای و سه‌ردانمان کرد، کاتی نویژ هات، پی‌غه‌مبه‌ر رضی الله عنه به دانیش‌تینه‌وه پی‌شنویژی کردو ئیمه‌ش به دانیش‌تینه‌وه نویژمان کرد، جا فه‌رمووی: ((بی‌گومان پی‌شنویژ بویه دانراوه په‌یره‌وی لیوه بکری، جا کاتی نه‌لاهو نه‌کبه‌ری کرد، ئیوه‌ش نه‌لاهو نه‌کبه‌ر بکه‌ن، وه کاتی کپ‌نووشی برد، ئیوه‌ش کپ‌نووش ببه‌ن، کاتی‌کیش به‌رزبوویه‌وه (له کپ‌نووش)، ئیوه‌ش به‌رزبینه‌وه، وه کاتی وتی: (سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ)، ئیوه‌ش بلین: (اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ).

۱۱۱۵- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، أَخْبَرَنَا حُسَيْنٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رضی الله عنه أَنَّهُ سَأَلَ نَبِيَّ اللَّهِ صلی الله علیه و آله. أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي قَالَ: حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ، عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي عِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ -وَكَانَ مَبْسُورًا- قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَنْ صَلَاةِ الرَّجُلِ قَاعِدًا فَقَالَ: إِنْ صَلَّى قَائِمًا فَهُوَ أَفْضَلُ، وَمَنْ صَلَّى قَاعِدًا فَلَهُ نِصْفُ أَجْرِ الْقَائِمِ، وَمَنْ صَلَّى نَائِمًا فَلَهُ نِصْفُ أَجْرِ الْقَاعِدِ^(۱).

۱۱۱۵- عه‌بدو‌لای کوری بو‌رمیده له عیم‌رانی کوری حوصه‌ینه‌وه رضی الله عنه ده‌گپ‌رته‌وه که په‌رسیاری کرد له پی‌غه‌مبه‌ری خوا رضی الله عنه. ئیسحاق بو‌ی گپ‌راینه‌وه‌و وتی: عه‌بدو صه‌مه‌د بو‌ی گپ‌راینه‌وه‌و وتی: له باو‌کم بیست وتی: حوسه‌ین بو‌ی گپ‌راینه‌وه له ئیبنو بو‌رمیده‌وه وتی: عیم‌رانی کوری حوصه‌ین رضی الله عنه بو‌ی گپ‌رامه‌وه که نه‌خوشی مایه‌سیری هه‌بوو- وتی: په‌رسیارم له پی‌غه‌مبه‌ری خوا کرد صلی الله علیه و آله ده‌رباره‌ی نویژ‌کردنی مرو‌ف به دانیش‌تینه‌وه، نه‌ویش فه‌رمووی: ((نه‌گه‌ر به‌پی‌وه نویژ بکات نه‌وه چاک‌تره،

^۱ ب‌روانه: ۱۱۱۶، ۱۱۱۷.

که‌سی‌کی‌ش به‌دانیشتنه‌وه نویژ بکات، نه‌وه نیوه‌ی پاداشتی نه‌وه نویژ خویننه‌ی هه‌یه که به‌پیوه نویژ دهکات، نه‌وه که‌سه‌شی به‌پالکه‌وتنه‌وه نویژ دهکات، نه‌وه نیوه‌ی پاداشتی نه‌وه نویژ خویننه‌ی هه‌یه که به‌دانیشتنه‌وه نویژ دهکات)).

۱۸- بَابُ صَلَاةِ الْقَاعِدِ بِالْإِيمَاءِ

۱۱۱۶- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ: حَدَّثَنَا حُسَيْنُ الْمُعَلَّمِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ، أَنَّ عِمْرَانَ بْنَ حُصَيْنٍ -وَكَانَ رَجُلًا مَبْسُورًا، وَقَالَ أَبُو مَعْمَرٍ مَرَّةً: عَنْ عِمْرَانَ- قَالَ: سَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ صَلَاةِ الرَّجُلِ وَهُوَ قَاعِدٌ، فَقَالَ: مَنْ صَلَّى قَائِمًا فَهُوَ أَفْضَلُ، وَمَنْ صَلَّى قَاعِدًا فَلَهُ نِصْفُ أَجْرِ الْقَائِمِ، وَمَنْ صَلَّى نَائِمًا فَلَهُ نِصْفُ أَجْرِ الْقَاعِدِ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: نَائِمًا عِنْدِي مُضْطَجِعًا هَا هُنَا^(۱).

۱۸- باسی نویژی که‌سی دانیشتوو به‌ئامازه‌کردن

۱۱۱۶- عه‌بدولای کوری بو‌ره‌یده ده‌گیریتنه‌وه، که عیم‌رانی کوری حوصه‌ین ﷺ - بیاویک بوو نه‌خوشی مایه‌سیری هه‌بوو- نه‌بو مه‌مه‌ر جاریک له عیم‌رانه‌وه گیرایه‌وه وتی: پرسیارم له پیغه‌مبه‌ر ﷺ کرد دهر‌باره‌ی نویژ‌کردنی مرو‌ف به‌دانیشتنه‌وه، نه‌ویش فه‌رمووی: ((که‌سیک به‌پیوه نویژ بکات نه‌وه جاک‌تره، که‌سی‌کی‌ش به‌دانیشتنه‌وه نویژ بکات نه‌وه نیوه‌ی پاداشتی نه‌وه نویژ خویننه‌ی هه‌یه که به‌پیوه نویژ دهکات، نه‌وه که‌سه‌شی به‌پالکه‌وتنه‌وه نویژ دهکات، نه‌وه نیوه‌ی پاداشتی نه‌وه نویژ خویننه‌ی هه‌یه که به‌دانیشتنه‌وه نویژ دهکات))، نه‌بو عه‌بدولای (ئیمامی بوخاری) ده‌لی: وشه‌ی (نَائِمًا) به‌لای منه‌وه مانای راکشاو و پالکه‌وتوو ده‌گه‌یه‌نی ئا لی‌ردا.

۱۹- باب: إِذَا لَمْ يُطِقْ أَنْ يُصَلِّيَ قَاعِدًا صَلَّى عَلَى جَنْبٍ

وَقَالَ عَطَاءٌ: إِنْ لَمْ يَقْدِرْ أَنْ يَتَحَوَّلَ إِلَى الْقِبْلَةِ صَلَّى حَيْثُ كَانَ وَجْهَهُ.
 ۱۱۱۷- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ طَهْمَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي الْحُسَيْنُ
 الْمُكْتَبُ، عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رضي الله عنه قَالَ: كَانَتْ بِي بَوَاسِيرُ، فَسَأَلْتُ النَّبِيَّ
ﷺ عَنِ الصَّلَاةِ، فَقَالَ: صَلِّ قَائِمًا، فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَقَاعِدًا، فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَعَلَى جَنْبٍ.^(۱)

۱۹- باسیک: ئەگەر نەیتوانی بەدانیشتنەوه

نوێژ بکات ئەوه لەسەر لا نوێژەکهی بکات

۱۱۱۷- عیمرانی کوری حوصهین رضي الله عنه دهلی: من مایه سیریم هه‌بوو، بۆیه پرسیارم
 له پێغه‌مبەر ﷺ کرد دهرباره‌ی نوێژکردن، ئەویش فەرمووی: ((به پێوه نوێژ
 بکه، جا ئەگەر نەیتوانی ئەوه بەدانیشتنەوه نوێژەکهت بکه، جا ئەگەر نەویش
 نەتوانی، ئەوه لەسەر تەنیشت راکشی (و نوێژەکهت بکه).

۲۰- باب: إِذَا صَلَّى قَاعِدًا ثُمَّ صَحَّ أَوْ وَجَدَ خِفَةً تَمَّمَ مَا بَقِيَ

وَقَالَ الْحَسَنُ إِنْ شَاءَ الْمَرِيضُ صَلَّى رَكَعَتَيْنِ قَائِمًا وَرَكَعَتَيْنِ قَاعِدًا.
 ۱۱۱۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ
 أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا لَمْ تَرَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي
 صَلَاةَ اللَّيْلِ قَاعِدًا قَطُّ حَتَّى أَسَنَّ، فَكَانَ يَفْرَأُ قَاعِدًا حَتَّى إِذَا أَرَادَ أَنْ يَرْكَعَ قَامَ،
 فَقَرَأَ نَحْوًا مِنْ ثَلَاثِينَ آيَةً أَوْ أَرْبَعِينَ آيَةً، ثُمَّ رَكَعَ.^(۲)

^۱ بروهانه: ۱۱۱۵.

^۲ بروهانه: ۱۱۱۹، ۱۱۴۸، ۴۸۳۷.

۲۰- باسیک: ئەگەر کەسیک بەدانیشتنەوه نویژی کرد، پاشان چاک بوویەوه، یان سووکیەتی لە خۆیدا هەست پێکرد، ئەوهی ماوه لە نویژەکەیی تەواوی دەکات

حەسەن دەلی: نەخۆش ئەگەر ویستی دمتوانی دوو ڕکاتی نویژەکەیی بە پێوه
بکات و، دوو ڕکاتی تری بەدانیشتنەوه بکات.

۱۱۱۸- هیشامی کورپی عورپوه لە باوکیەوه گیراپه‌وه، کە عائیشەیی دایکی
ئیمانداران (ع) بۆی گیراوتەوه، کە ئەو هەرگیز پێغه‌مبەری خوای (ﷺ) نەبینیوه
شەونویژی بەدانیشتنەوه کردبێ هەتا چوو تەمەنەوه^(۱)، ئەو بەدانیشتنەوه
قورئانی دەخویند (لە شەونویژدا)، هەتا کاتی دەیویست بڕوات بۆکرنووش
هەل‌دەستایەوه، نزیکەیی سی، یان چل ئایەتی دەخویند (بەراوتەستایەوه)، پاشان
کرنووشی دەبێرد.

۱۱۱۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدٍ، وَأَبِي النَّضْرِ -
مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ- عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ (ع) أَنَّ
رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) كَانَ يُصَلِّي جَالِسًا فَيَقْرَأُ وَهُوَ جَالِسٌ، فَإِذَا بَقِيَ مِنْ قِرَاءَتِهِ نَحْوُ مِنْ ثَلَاثِينَ
أَوْ أَرْبَعِينَ آيَةً قَامَ فَقَرَأَهَا وَهُوَ قَائِمٌ، ثُمَّ يَرْكَعُ ثُمَّ يَسْجُدُ، يَفْعَلُ فِي الرَّكْعَةِ الثَّانِيَةِ مِثْلَ
ذَلِكَ، فَإِذَا قَضَى صَلَاتَهُ نَظَرَ، فَإِنْ كُنْتُ يَقْطِى تَحَدَّثَ مَعِيَ، وَإِنْ كُنْتُ نَائِمَةً اضْطَجَعَ^(۲).

۱۱۱۹- عائیشەیی دایکی ئیمانداران (ع) دەگیریتەوه: کە پێغه‌مبەری خوا (ﷺ)
بەدانیشتنەوه نویژی دەکرد، بەدانیشتنەوه قورئانی دەخویند، جا کە سی یان

^۱ واتە: تەمەنی گەوره‌بوو، پیر‌بوو.

^۲ بڕوانە: ۱۱۱۸.

چل ئایه تی بمایه له قورئان خویندنه که ی، ئه وه هه لده ستایه وه و ئه و سی یان
چل ئایه ته ی به را و مستانه وه ده خویند، پاشان کړنووشی دمبرد، پاشان سوژده ی
دمبرد، له رگاتی دووهمیشدا به ههمان شیوه ی ده کرد، ئینجا که له نویژه که ی
دمبوویه وه سهیری ده کرد، ئه گهر من به خه بهر بوومایه قسه ی ده کرد له گه لم،
ئه گهر خه وتوو بوومایه راده کشا.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۹- کِتَابُ التَّهَجُّدِ

به ناوی خواهی به خشندهی میهره بان

۱۹- پهراوی شهو نوێژ

۱- بَابُ التَّهَجُّدِ بِاللَّيْلِ

وَقَوْلِهِ ﷺ: ﴿وَمِنْ أَيْلٍ فَتَهَجَّدْ بِهِ، نَافِلَةً لَكَ﴾ (۷۸) الإسراء.

۱۱۲۰- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَبِي مُسْلِمٍ، عَنْ طَاوُسٍ، سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ يَتَهَجَّدُ قَالَ: «اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ قَيِّمُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ، وَلَكَ الْحَمْدُ لَكَ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ، وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ الْحَقُّ، وَوَعْدُكَ الْحَقُّ، وَلِقَاؤُكَ حَقٌّ، وَقَوْلُكَ حَقٌّ، وَالْجَنَّةُ حَقٌّ، وَالنَّارُ حَقٌّ، وَالنَّبِيُّونَ حَقٌّ، وَمُحَمَّدٌ ﷺ حَقٌّ، وَالسَّاعَةُ حَقٌّ، اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ، وَبِكَ آمَنْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ، وَإِلَيْكَ أُنَبْتُ، وَبِكَ خَاصَمْتُ، وَإِلَيْكَ حَاكَمْتُ، فَاعْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ، وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ، أَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَوْ لَا إِلَهَ غَيْرُكَ». قَالَ سُفْيَانُ: وَزَادَ عَبْدُ الْكَرِيمِ أَبُو أُمَيَّةَ: «وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ». قَالَ سُفْيَانُ: قَالَ سُلَيْمَانُ بْنُ أَبِي مُسْلِمٍ: سَمِعَهُ مِنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ^(۱).

بەناوی خواى بەخشندەى مێهرەبان

۱- باسى شەونوێژ کردن لە شەودا

وە باسى ئەو فەرمايشتەى خوا ﷺ كە دەفەرموێ: (وە ئەى موحەممەد ﷺ) لە بەشێكى شەودا هەستە شەونوێژ بكە (بە قورئان خوێندن تێیدا)، ئەوە زیادە نوێژى تايبەت بە تۆيە).

۱۱۲۰- تاووس دەڵێ: گوێی لە عەبدوڵای كۆرى عەباس بوو ﷺ وتی: پێغەمبەرى خوا ﷺ كاتى لە شەودا هەڵسايە شەونوێژ بكات دەیفەرموو: ((خوايە هەموو سوپاس ھەر بۆ تۆيە، تۆ بەرپۆەبەرى ئاسمانەكان و زەوى و ئەوھشى لە نىوانياندايە، سوپاس و ستايش ھەر بۆ تۆيە، مۆلك و دەسەلاتى ئاسمانەكان و زەوى و ئەوھى لە نىوانياندايە ھەر بۆ تۆيە، سوپاس بۆ تۆ، ھەر تۆى ڤووناكى ئاسمانەكان و زەوى و ئەوھشى لە نىوانياندايە، سوپاس بۆ تۆ، تۆ ڤاستى و ھەقى، بەلئىنت ڤاست و دروستە، گەيشتن بە خزمەتت (لە قيامەتدا) ڤاستە، فەرموودمت ڤاستە، بەھەشت و دۆزەخ ڤاستن، پێغەمبەران ھەق و ڤاستن، موحەممەدیش ﷺ ڤاستە، ھەستانى قيامەت ڤاستە، خوايە گەردنكەچى تۆم، باومڤم بەتۆ ھىناووە پشتم تەنھا بەتۆ بەستوو، ھەر بۆ لاى تۆش گەڤامەو، وە بە پشتيوانى تۆ دەچم بەگژ دۆزمناندا، بڤيارو ھۆكم ھەر لەتۆ وەردەگرم، ئەوھى كردوووە و ئەوھشى دەيكەم لە تاوان لىم خۆش بە، ئەوھشى بەنھانم كردوو، ئەوھشى ئاشكرام كردوو، تۆ پێش ھەموو شتێك بوويت دواى ھەموو شتێكيش دەمىنيت، ھىچ پەرسراوێكى ڤاست نىيە جگە لە تۆ))، يان ((بىجگە لە تۆ ھىچ پەرسراوێكى ڤاست نىيە))، سوفيان دەڵێ: عەبدولكەرىمى ناسراو بە ئەبو ئومەييە، ئەم زیادەى ھىناووە ((ھىچ پشت و پەناو ھىزىك نىيە جگە لە خوا))، سوفيان دەڵێ: سولەيمانى كۆرى ئەبو موسلىم دەڵێ: ئەم فەرموودەى لە تاووس بىستوو، ئەویش لە عەبدوڵای كۆرى عەباسەو، ئەویش لە پێغەمبەرەو ﷺ گىڤراوێتەو.

۲- بابُ قُضْلِ قِيَامِ اللَّيْلِ

۱۱۲۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا هِشَامٌ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ. وَحَدَّثَنِي مَحْمُودٌ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ عليه السلام قَالَ: كَانَ الرَّجُلُ فِي حَيَاةِ النَّبِيِّ ﷺ إِذَا رَأَى رُؤْيَا قَصَّهَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَتَمَنَّى أَنْ أَرَى رُؤْيَا فَأَقْصُهَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَكُنْتُ غُلَامًا شَابًا، وَكُنْتُ أَنَا فِي الْمَسْجِدِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَرَأَيْتُ فِي النَّوْمِ كَأَنَّ مَلَكَئِينَ أَخَذَانِي فَذَهَبَا بِي إِلَى النَّارِ فَإِذَا هِيَ مَطْوِيَةٌ كَطَيِّ الْبِئْرِ، وَإِذَا لَهَا قَرْنَانِ، وَإِذَا فِيهَا أَنَاسٌ قَدْ عَرَفْتُهُمْ، فَجَعَلْتُ أَقُولُ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ. قَالَ: فَلَقِينَا مَلِكَ آخَرَ فَقَالَ لِي: لَمْ تُرْعَ^(۱).

۲- باسی گه‌وره‌یی شه‌ونوێژ

۱۱۲۱- سالیام له عه‌بدولای باوکیه‌وه ده‌گێڕێته‌وه ﷺ ده‌لێ: له ژیا‌نی پێغه‌مبه‌ردا ﷺ ئه‌گه‌ر که‌سیک خه‌وێکی بینیا ده‌گێڕایه‌وه بۆ پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، بۆیه منیش ئاوا‌ته‌خوا‌زبووم که خه‌وێ ببینم و بی‌گێڕمه‌وه بۆ پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، له‌وکاته‌دا من کورێکی گه‌نج بووم، وه من له سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له مزگه‌وته‌دا ده‌خه‌وتم، له خه‌ومدا بینیم: دوو فریسته‌گرتمیان و بردمیان بۆ دۆزه‌خ، بینیم وه‌ک بیر هه‌له‌سه‌راوه و دیوار و چواره‌دو‌ری بۆ کرابوو، دوو لا ته‌نیشتی هه‌بوو، وه بینیم خه‌لکانیکی تێدا‌یه که پێشتر ده‌مناسین، منیش ده‌ستم کرد به‌ وتنی په‌نا ده‌گرم به‌خوا له ئاگری دۆزه‌خ، عه‌بدولا ده‌لێ: ئینجا گه‌شتین به‌ فریسته‌یه‌کی تر پێی وتم: مه‌ترسه‌.

۱۱۲۲- فَقَصَّصْتُهَا عَلَى حَفْصَةَ، فَقَصَّصْتُهَا حَفْصَةُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: نِعَمَ الرَّجُلُ عَبْدُ اللَّهِ، لَوْ كَانَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ... فَكَانَ بَعْدُ لَا يَتَأَمُّ مِنَ اللَّيْلِ إِلَّا قَلِيلًا^(۱).

۱۱۲۲- (عه‌بدولآ ده‌لی:) جا ئەم خەوهم گێڕایه‌وه بۆ حەفصە ﷺ، حەفصەش گێڕایه‌وه بۆ پێغه‌مبەری خوا ﷺ ئەویش فەرمووی: ((ئای چەند پیاویکی چاکە عەبدولآ ئەگەر (خۆزگە) شە‌نوویژی بکردایه‌))، (سالم ده‌لی:) نیتەر دواى ئەوه عەبدولآ کەمێک نەبێ بە‌شە‌ودا نە‌ده‌خە‌وت (هەر شە‌نوویژی دە‌کرد).

۳- بَابُ طُولِ السُّجُودِ فِي قِيَامِ اللَّيْلِ

۱۱۲۳- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَخْبَرَتْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً، كَانَتْ تِلْكَ صَلَاتَهُ، يَسْجُدُ السَّجْدَةَ مِنْ ذَلِكَ قَدْرَ مَا يَقْرَأُ أَحَدُكُمْ خَمْسِينَ آيَةً قَبْلَ أَنْ يَرْفَعَ رَأْسَهُ، وَيَرْكَعُ رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الْفَجْرِ، ثُمَّ يَضْطَجِعُ عَلَى شِقِّهِ الْأَيْمَنِ حَتَّى يَأْتِيَهُ الْمُنَادِي لِلصَّلَاةِ^(۲).

۳- باسی درێژی سوژده‌کان له شه‌نوویژدا

۱۱۲۳- عوروه ده‌لی: عایشه رادی‌الله‌عن‌ها بۆی گێڕایه‌وه: کە پێغه‌مبەری خوا ﷺ (له شه‌ودا) یازده ر‌کات نو‌یژی ده‌کرد، هه‌میشه ئەوه شی‌وه‌ی شه‌‌نوویژی بوو، سوژده‌یه‌کی د‌م‌برد له‌و نو‌یژانه‌دا به ئەندازه‌ی ئەوه‌ی کە‌سی‌کتان په‌نج‌ا نایه‌ت بخو‌ینێ پ‌یش ئەوه‌ی سه‌ر له‌ سوژده‌که به‌رز بکاته‌وه، وه له‌ پ‌یش نو‌یژی به‌یانیدا دوو ر‌کات نو‌یژی سونه‌تی ده‌کرد، پاشان له‌سه‌ر لای راستی ر‌اده‌کشا، هه‌تا بانگ‌ب‌ێژه‌که ده‌هات ناگاداری ده‌کرده‌وه بۆ نو‌یژی به‌یانی.

^۱ ب‌روانه: ۱۱۵۷، ۳۷۳۹، ۳۷۴۱، ۷۰۱۶، ۷۰۳۱.

^۲ ب‌روانه: ۶۱۹.

۴- بابُ تَرْكِ الْقِيَامِ لِلْمَرِيضِ

۱۱۲۴- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَسْوَدِ قَالَ: سَمِعْتُ جُنْدَبًا يَقُولُ: اشْتَكَى النَّبِيُّ ﷺ فَلَمْ يَقُمْ لَيْلَةً أَوْ لَيْلَتَيْنِ^(۱).

۴- باسی وازهینانی نه‌خۆش له شه‌نوویژکردن

۱۱۲۴- جوندەب ﷺ دەلی: پێغه‌مبەر ﷺ نه‌خۆش بوو شه‌ویک یان دوو شه‌و هه‌لنه‌دهستا بو شه‌نوویژ.

۱۱۲۵- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ جُنْدَبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: احْتَبَسَ جَبْرِيلُ ﷺ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَتْ امْرَأَةٌ مِنْ قُرَيْشٍ: أَبْطَأَ عَلَيْهِ شَيْطَانُهُ. فَنَزَلَتْ: ﴿وَالْضُّحَىٰ (۱) وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ (۲)﴾ الضحی^(۳).

۱۱۲۵- جوندەبی کوری عەبدوللا ﷺ دەلی: جبریل ﷺ (چەند رۆژیک) نه‌هات بو لای پێغه‌مبەر ﷺ، بۆیه ئافرەتیکی قورمیشی وتی: شه‌یتانه‌که‌ی دواکه‌توو له‌ی و نه‌هاتوو بو لای، ئیتر به‌وه‌وییه‌وه ئهم ئایه‌تانه‌ دابه‌زین: ﴿وَالْضُّحَىٰ (۱) وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ (۲)﴾ الضحی^(۳).

^۱ بڕوانه: ۱۱۲۵، ۴۹۵۰، ۴۹۵۱، ۴۹۸۳.

^۲ بڕوانه: ۱۱۲۴.

^۳ واته: سوێند به‌چێشته‌نگاو، وه سوێند به‌شه‌و کاتیکی که ئارام ده‌گرێ، په‌روه‌ردگارت وازی له‌ نه‌هتیاویتی و لێت د‌لگیر نه‌بووه.

۵- بابُ تَخْرِیضِ النَّبِيِّ ﷺ عَلَى صَلَاةِ اللَّيْلِ وَالنَّوَافِلِ مِنْ غَيْرِ إِجَابِ

وَطَرَقَ النَّبِيُّ ﷺ قَاطِمَةَ وَعَلِيًّا عَلَيْهِمَا السَّلَامُ لَيْلَةً لِلصَّلَاةِ

۱۱۲۶- حَدَّثَنَا ابْنُ مِقَاتٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ هِنْدِ بِنْتِ الْخَارِثِ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ اسْتَيْقَظَ لَيْلَةً فَقَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ! مَاذَا أُنْزِلَ اللَّيْلَةَ مِنَ الْفِتْنَةِ؟ مَاذَا أُنْزِلَ مِنَ الْخَزَائِنِ؟ مَنْ يُوقِظُ صَوَاحِبَ الْحُجُرَاتِ؟ يَا رَبُّ كَاسِيَةٍ فِي الدُّنْيَا عَارِيَةٍ فِي الْآخِرَةِ.^(۱)

۵- باسی هاندانی پیغه مبهەر ﷺ له سهر شهونویژ و نویژه

سوننه ته کان که سوننه تن، پیغه مبهەر ﷺ شهویک رویشت

بو مالی فاتیمه و علی (سهلامی خویان لی بئ) بو

هاندانیان له سهر شهونویژ

۱۱۲۶- ئوممو سه له مه ﷺ دهگیریته وه: که پیغه مبهەر ﷺ شهویک له خه و ههستا و فهرمووی: ((پاک و بیگهردی بو خوا ئهم شهو چ ئاشووب و فیتنه دابارینرا؟! وه چهند گهنجینه و خهزینه دابهزینرا (که دهستی مسولمانان دهکهوئ و دهگیرئ)^(۱)؟ کئ ئافرمتانی ئهم مالانه (مه بهستی خیزانهکانی خویهتی ﷺ) خه بهردهکاته وه (بو شهونویژکردن)؟، چونکه زورکهس له دنیا دا پوشتهیه، بهلام له رۆزی دوا پیدا رووت و هووته)).

۱۱۲۷- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَلِيُّ بْنُ حُسَيْنٍ، أَنَّ حُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ أَخْبَرَهُ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ أَخْبَرَهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ طَرَقَهُ وَقَاطِمَةَ بِنْتَ

^۱ بروهانه: ۱۱۵.

^۲ یان چهند دهراگی په حمهقی په روهردگار کرایه وه و دابهزینرا. بروهانه: إرشاد الساری: ۱۷۶/۳.

النَّبِيِّ ﷺ لَيْلَةً فَقَالَ: «أَلَا تُصَلِّيَانِ؟» فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنْفُسَنَا بِيَدِ اللَّهِ، فَإِذَا شَاءَ أَنْ يَبْعَثَنَا بَعَثَنَا. فَأَنْصَرَفَ حِينَ قُلْنَا ذَلِكَ وَلَمْ يَرْجِعْ إِلَيَّ شَيْئًا. ثُمَّ سَمِعْتُهُ وَهُوَ مُوَلٌّ يَضْرِبُ فَخِذَهُ وَهُوَ يَقُولُ: ﴿وَكَانَ الْإِنْسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا﴾ (٥٤) الكهف.

۱۱۲۷- عه‌لی کوری نه‌بو تالیب ﷺ ده‌گیرێته‌وه: که پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ شه‌وێک هات بو‌لای نه‌و و فاتیمه‌ی کچی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ و فه‌رمووی: ((نه‌وه هه‌ردووکتان هه‌ئاستن شه‌و نوێژ بکه‌ن؟!)), عه‌لی ده‌لی: وتم نه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا، گیانمان به‌دهستی خواجه، نه‌گه‌ر ویستی خه‌به‌رمان بکاته‌وه نه‌وه هه‌لده‌ستین، ئێتر که نه‌وه‌مان وت پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ گه‌رایه‌وه هیج وه‌لامێکی نه‌دامه‌وه، پاشان که پشتی هه‌لکردو رو‌شت، گویم لی بوو دمیدا به‌رانی‌داو دمیفه‌رموو: ((به‌راستی ئاده‌میزاد له هه‌موو شتی زیاتر مو‌جاده‌له‌و ده‌مه‌ده‌می ده‌کات)).

۱۱۲۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيَدْعُ الْعَمَلَ وَهُوَ يُحِبُّ أَنْ يَعْمَلَ بِهِ خَشْيَةً أَنْ يَعْمَلَ بِهِ النَّاسُ فَيُفْرَضَ عَلَيْهِمْ، وَمَا سَبَّحَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سُبْحَةَ الضُّحَى قَطُّ، وَإِنِّي لَأُسَبِّحُهَا^(١).

۱۱۲۸- عایشه ر‌ض‌ی‌ه‌ الله‌ عن‌ها ﷺ ده‌گیرێته‌وه: که پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ وازی له کاریک ده‌هینا له کاتی‌کدا هه‌زی ده‌کرد بیکات، (نه‌وه‌ش) له ترسی نه‌وه‌ی نه‌وه‌ک خه‌لێک کاری بی‌بکه‌ن و نه‌وسا فه‌رز بی‌ت له‌سه‌ریان، وه پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌رگیز نوێژی چێشته‌نگاوی نه‌کردووه، وه بی‌گومان خو‌م نوێژی چێشته‌نگاو ده‌که‌م.

¹ بروانه: ۱۱۷۷.

۱۱۲۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الرُّبَيْعِ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ عليها السلام أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَلَّى ذَاتَ لَيْلَةٍ فِي الْمَسْجِدِ فَصَلَّى بِصَلَاتِهِ نَاسٌ، ثُمَّ صَلَّى مِنَ الْقَابِلَةِ فَكَثُرَ النَّاسُ، ثُمَّ اجْتَمَعُوا مِنَ اللَّيْلَةِ الثَّالِثَةِ أَوِ الرَّابِعَةِ، فَلَمْ يَخْرُجْ إِلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَلَمَّا أَصْبَحَ قَالَ: قَدْ رَأَيْتُ الَّذِي صَنَعْتُمْ وَلَمْ يَمْنَعْنِي مِنَ الْخُرُوجِ إِلَيْكُمْ إِلَّا أَنِّي خَشِيتُ أَنْ تُفْرَضَ عَلَيَّكُمْ.. وَذَلِكَ فِي رَمَضَانَ^(۱).

۱۱۲۹- عایشه‌ی دایکی ئیمانداران عليها السلام ده‌گێڕێته‌وه: كه پێغه‌مبهری خوا ﷺ شه‌وێك له مزگه‌وت شه‌نوێژی كرد، خه‌لكێك له‌دوای نوێژه‌كه‌یه‌وه به‌ جه‌ماعه‌ت نوێزیان كرد، پاشان له‌ شه‌وی داهاتوودا شه‌نوێژی كرد، جا خه‌لكی زۆرتر بوون (له‌گه‌ڵی جه‌ماعه‌تیان كرد)، پاشان له‌ شه‌وی سییه‌م یان چواره‌مدا خه‌لكه‌كه‌ كۆبوونه‌وه، به‌لام پێغه‌مبهری خوا ﷺ نه‌رۆیشت (بۆ مزگه‌وت) بۆ لایان، جا كه رۆژ بوویه‌وه فهرمووی: ((به‌راستی ئه‌وه‌ی كردتان بینیم هه‌یج شتێك ڕێگری نه‌كردم له‌وه‌ی بێم بۆ نیوتان، ته‌نها ئه‌وه‌ نه‌بی ترسام ئه‌و شه‌نوێژه‌ فهرز ببه‌یت له‌سه‌رتان))، (عایشه‌ ده‌ڵێ: وه‌ ئه‌وه‌ی (باسكرا) له‌ ڕه‌مه‌زанда بوو.

۶- بَابُ قِيَامِ النَّبِيِّ ﷺ حَتَّى تَرِمَ قَدَمَاهُ

وَقَالَتْ عَائِشَةُ: قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى تَفْطَرَ قَدَمَاهُ. وَالْفُطُورُ: الشُّمُوقُ. (انْفَطَرَتْ ۱) الْانْفِطَارُ: انْشَقَّتْ. ۱۱۳۰- حَدَّثَنَا أَبُو نَعِيمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ، عَنْ زِيَادٍ قَالَ: سَمِعْتُ الْمُغِيرَةَ رضي الله عنه يَقُولُ إِنْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ لَيَقُومُ لِيُصَلِّيَ حَتَّى تَرِمَ قَدَمَاهُ - أَوْ سَاقَاهُ - فَيَقَالَ لَهُ، فَيَقُولُ: أَفَلَا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا؟^(۲).

^۱ بېروانه: ۷۲۹.

^۲ بېروانه: ۴۸۳۶، ۶۴۷۱.

۶- باسی پیغه‌مبەر ﷺ ئەوه‌نده شه‌نوێژی ده‌کرد هه‌تا هه‌ردوو قاچی شه‌قیان بردبوو

عائیشه رضی اللہ عنہا ده‌لی: پیغه‌مبەر ﷺ ئەوه‌نده شه‌نوێژی ده‌کرد هه‌تا پیغه‌کانی شه‌قیان بردبوو، وشه‌ی (الْفُطُور)، واته‌: درز و شه‌ق بردن، وه ﴿ أَفْطَرْتُ ﴾ واته‌: پارچه‌ پارچه‌ بوون شه‌ق و په‌ق بوون.

۱۱۳۰- موغیره‌ی کوری شوعبه رضی اللہ عنہ ده‌لی: بیگومان پیغه‌مبەر ﷺ هه‌لده‌سا بۆ شه‌نوێژکردن هه‌تا پیغه‌کانی- یان لاقه‌کانی - دهن‌اوسان، بۆیه‌ پێیان ده‌وت: (بۆ ئەوه‌نده ئەزیه‌تی خۆت ده‌ده‌ی)، ئەه‌یش ده‌یفه‌رموو: ((ده‌ی به‌نده‌یه‌کی شوکرانه‌بژی‌ری خوا نه‌بم؟!)).

۷- بَابُ مَنْ نَامَ عِنْدَ السَّخْرِ

۱۱۳۱- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ، أَنَّ عَمْرُو بْنَ أَوْسٍ، أَخْبَرَهُ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو بْنَ الْعَاصِ رضی اللہ عنہ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَهُ: أَحَبُّ الصَّلَاةِ إِلَى اللَّهِ صَلَاةُ دَاوُدَ عليه السلام، وَأَحَبُّ الصَّيَامِ إِلَى اللَّهِ صِيَامُ دَاوُدَ، وَكَانَ يَنَامُ نِصْفَ اللَّيْلِ وَيَقُومُ ثُلُثَهُ وَيَنَامُ سُدُسَهُ، وَيَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا.^(۱)

۷- باسی ئەو که سه‌می له‌به‌ره‌به‌یاندا بخه‌وی

۱۱۳۱- عه‌بدوڵای کوری عه‌مری کوری عاص رضی اللہ عنہ ده‌گێڕێته‌وه‌: که پیغه‌مبهری خوا ﷺ پێی فهرمووه‌: ((خۆشه‌ویست‌ترین نوێژ لای خوا نوێژی داوود پیغه‌مبهره‌

^۱ بره‌وانه‌: ۱۱۵۲، ۱۱۵۳، ۱۹۷۴، ۱۱۷۵، ۱۹۷۶، ۱۹۷۷، ۱۹۷۸، ۱۹۷۹، ۱۹۸۰، ۳۴۱۸، ۳۴۱۹، ۳۴۲۰، ۵۰۵۲، ۵۰۵۳.

ﷺ، وه خوشهویسترتین رۆژووگرتن لای خوا رۆژووگرتنی داوود پیغه مبه ره
ﷺ، که نیوهی شهو دمخهوت و سییهکی شهو هه لدهساو شهونویژی دهکرد، وه
شهش یهکی شهو دمخهوت وه (له بهرمبه یاندا)، وه رۆژیک به رۆژوو دمبوو،
رۆژیکیش به رۆژوو نه دمبوو).

۱۱۳۲- حَدَّثَنِي عَبْدَانُ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ أَشْعَثَ، سَمِعْتُ أَبِي قَالَ: سَمِعْتُ
مَسْرُوقًا قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَيُّ الْعَمَلِ كَانَ أَحَبَّ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ؟ قَالَتْ: الدَّائِمُ. قُلْتُ:
مَتَى كَانَ يَقُومُ؟ قَالَتْ: يَقُومُ إِذَا سَمِعَ الصَّارِخَ.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَامٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ عَنِ الْأَشْعَثِ قَالَ: إِذَا سَمِعَ الصَّارِخَ قَامَ فَصَلَّى^(۱).
۱۱۳۲- مهسروق دهلی: پرسیارم کرد له عائشه ﷺ چ کرده و میه ک به لای
پیغه مبه ره وه ﷺ خوشهویسترتین بوو؟ عائشه ش ﷺ وتی: نهو کرده و می به رده و ام
بیّت، وتم: چ کاتی پیغه مبه ره ﷺ هه لدهستا بو شهونویژ؟ عائشه وتی: کاتی
که له شیر دهخویند هه لدهستا بو شهونویژ.

(نیمای بوخاری دهلی:) موحه مبه دی کوری سهلام بوی گیراینه وه وتی:
نه بولنه حووص بوی گیراینه وه له نه شهسه وه وتی: کاتی گوئی له خویندنی
که له شیر دهبوو، هه لدهستاو شهونویژی دهکرد.

۱۱۳۳- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ قَالَ: ذَكَرَ أَبِي، عَنْ أَبِي
سَلَمَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: قَالَتْ: مَا أَلْفَاهُ السَّحَرُ عِنْدِي إِلَّا نَائِمًا. تَغْنِي: النَّبِيُّ ﷺ.

۱۱۳۳- عائشه ﷺ دهلی: هه کات لای من بووایه له بهرمبه یاندا خهوتبوو، که
مه بهستی پیغه مبه ره ﷺ بوو.

۸- بابُ مَنْ تَسَحَّرَ قَلَّمَ يَنْمُ حَتَّى صَلَّي الصُّبْحَ

۱۱۳۴- حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: حَدَّثَنَا رَوْحٌ قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وَزَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ رضي الله عنه تَسَحَّرَا، فَلَمَّا فَرَغَا مِنْ سَحُورِهِمَا قَامَ نَبِيُّ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم إِلَى الصَّلَاةِ فَصَلَّى. قُلْنَا لِأَنَسٍ: كَمْ كَانَ بَيْنَ فَرَغِهِمَا مِنْ سَحُورِهِمَا وَدُخُولِهِمَا فِي الصَّلَاةِ؟ قَالَ: كَقَدْرِ مَا يَقْرَأُ الرَّجُلُ خَمْسِينَ آيَةً^(۱).

۸- باسی ئەو کە سەھ ی پارشیو بکات و نەخەوێتەو هەتا نوێژی به یانیشت دەکات

۱۱۳۴- ئەنەسی کورێ مالیک رضي الله عنه دەگێڕێتەو: کە پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم و زمیدی کورێ سابیت رضي الله عنه پارشیویان کرد، جا کاتی لیبۆونەو هە لە پارشیوکردنەکیان، پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم هەستا بو نوێزکردن و نوێژی به یانی کرد. قەتادە دەلی: بە ئەنەسمان وت: نیوانی تەواو بوونیان لە پارشیوکردنەکیان و دەست کردنیان بە نوێژی به یانیان چەند بوو؟ ئەنەس وتی: بە ئەندازەی ئەوێ کە سێک پەنجای نایەتی قورئان بخوێنی.

۹- بابُ طُولِ الْقِيَامِ فِي صَلَاةِ اللَّيْلِ

۱۱۳۵- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم لَيْلَةً، فَلَمْ يَزَلْ قَائِمًا حَتَّى هَمَمْتُ بِأَمْرِ سَوْءٍ. قُلْنَا: وَمَا هَمَمْتَ؟ قَالَ: هَمَمْتُ أَنْ أَقْعُدَ وَأَذَرَ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم.

^۱ بروانه: ۵۷۶.

۹- باسی زۆر راوه‌ستان به‌پیوه له شه‌نوێژدا^(۱)

۱۱۳۵- عه‌بدوڵای (کوری مه‌سعود) رحمه‌الله‌ه ده‌لی: شه‌ویک له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ردا صلی الله علیه و آله شه‌نوێژم کرد، جا ئه‌وه‌نده به‌پیوه و مستا (و قورئانی خویند)، نیازی کاریکی خراب هات به‌دلما، (ئه‌بو وائیل ده‌لی) وتمان: چی هات به‌ دلتما؟ عه‌بدوڵا وتی: نیازم وابوو که دانیشم و واز له پیغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله بینم.

۱۱۳۶- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ قَالَ: حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ حُصَيْنٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ حُذَيْفَةَ رضی الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله كَانَ إِذَا قَامَ لِلتَّهَجُّدِ مِنَ اللَّيْلِ يَشُوصُ فَاهُ بِالسَّوَاكِ ^(۲).
۱۱۳۶- حوزمیفه رحمه‌الله‌ه ده‌گێڕپه‌وه، که پیغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله هه‌میشه که هه‌لده‌سا بۆ شه‌نوێژ له شه‌ودا، سیواکی ده‌هینا به‌ دم و ددانیدا.

۱۰- باب: کَیْفَ كَانَ صَلَاةُ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله وَكَمْ كَانَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله

يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ؟

۱۱۳۷- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رضی الله عنه قَالَ: إِنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَيْفَ صَلَاةُ اللَّيْلِ؟ قَالَ: «مَثْنَى مَثْنَى، فَإِذَا خِفَتِ الصُّبْحُ فَأَوْزِرْ بِوَاحِدَةٍ» ^(۳).

^۱ وته: قورئان زۆر خویندن له و راوه‌ستانه‌دا، چونکه وه‌ستانه‌که بۆ قورئان خویندنه.

^۲ بروانه: ۲۴۵.

^۳ بروانه: ۴۷۲.

۱۰- باسیک: شه‌نوویژنی پیغه‌مبه‌ر ﷺ چۆن بووه، وه له

شه‌ودا چهند رکات نوویژنی ده‌کرد؟

۱۱۳۷- عه‌بدو‌لای کورپی عومه‌ر رضی الله عنه ده‌لی: پیاویک وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا شه‌نوویژ چۆن ده‌کری؟ پیغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((دوو رکات دوو رکات، جا نه‌گه‌ر ترسایت نوویژی به‌یاننی بیی، ئه‌وه یه‌ک رکات نوویژی ویت‌ر بکه)).

۱۱۳۸- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ شُعْبَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو جَمْرَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی الله عنه قَالَ: كَانَ صَلَاةُ النَّبِيِّ ﷺ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً. يَعْنِي بِاللَّيْلِ.

۱۱۳۸- عه‌بدو‌لای کورپی عه‌باس رضی الله عنه ده‌لی: هه‌میشه نوویژی پیغه‌مبه‌ر ﷺ سیزده رکات بوو. مه‌به‌ستی له شه‌نوویژدا.

۱۱۳۹- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ قَالَ: حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ قَالَ: أَخْبَرَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي حَصِينٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ وَثَّابٍ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ رضی الله عنها عَنْ صَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِاللَّيْلِ، فَقَالَتْ: سَبْعٌ، وَتِسْعٌ، وَإِخْدَى عَشْرَةَ، سِوَى رَكْعَتِي الْفَجْرِ.

۱۱۳۹- مه‌سروق ده‌لی: په‌رسیارم کرد له عایشه رضی الله عنها ده‌رباره‌ی نوویژکردنی پیغه‌مبه‌ر ﷺ له شه‌ودا؟ عایشه‌ش وتی: جه‌وت و نو و یازده ^(۱) رکاتی ده‌کرد، جگه له دوو رکاته سونه‌ته‌که‌ی پیش نوویژی به‌یاننی.

۱۱۴۰- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى قَالَ: أَخْبَرَنَا حَنْظَلَةُ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَائِشَةَ رضی الله عنها قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً، مِنْهَا الْوُتْرُ، وَرَكْعَتَا الْفَجْرِ ^(۲).

^۱ واته: جاری وا هه‌بوو جه‌وت رکاتی ده‌کرد، جاری واش هه‌بووه نو یان یازده رکاتی کردووه.

^۲ بروانه: ۱۱۴۷.

۱۱۴۰- عانیشه ﷺ ده‌ئێ: هه‌میشه پێغه‌مبهر ﷺ له شه‌ودا سێزده رپکات نوێژی ده‌کرد به رپکاته ویت‌مه‌که‌وه، وه به دوو رپکاته‌که‌ی پێش نوێژی به‌یانیش.

II- بَابُ قِيَامِ النَّبِيِّ ﷺ بِاللَّيْلِ وَنَوْمِهِ، وَمَا نُسَخَ مِنْ قِيَامِ اللَّيْلِ

وَقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿يَا أَيُّهَا الْمَرْزَلُ ① قُرْ الْبَيْتَ إِلَّا قَلِيلًا ②﴾ يَصْفُهُ، أَوْ أَقْصَ مِنْهُ قَلِيلًا ③ أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَقْلُ الْقُرْآنِ تَرْبِيلًا ④ إِنَّا سَأَلْنَا عَلَيْكَ قَوْلًا نَفِيلًا ⑤ إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْأً وَأَقْوَمُ قِيلًا ⑥ إِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا ⑦﴾ الْمَزْمَل. وَقَوْلِهِ: ﴿عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصَوْهُ فَنَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَءُوا مَا يَنْسَرُ مِنَ الْقُرْآنِ عِلْمَ أَنْ سَبَكُونُ مِنْكُمْ مَرَضًى وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَآخَرُونَ يُقْتُلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَاقْرَءُوا مَا يَنْسَرُ مِنْهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاقْرَءُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا وَمَا نُفَعِيكُمْ مِنْ خَيْرٍ نَحْدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ وَأَعْظَمُ أَجْرًا ⑩﴾ الْمَزْمَل. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: نَشَأَ: قَامَ بِالْحَبَشِيَّةِ، وَطَاءَ: مُوَاطَاةَ الْقُرْآنِ أَشَدُّ مُوَافَقَةً لِسَمْعِهِ وَبَصَرِهِ وَقَلْبِهِ ﴿لِيُوَاطِعُوا ③٧﴾ التَّوْبَةِ. لِيُؤَافِقُوا.

II- باسی هه‌ستانێ پێغه‌مبهر ﷺ بو شه‌ونوێژ و خه‌وتنێ، هه‌روه‌ها ئه‌وه‌ی نه‌سخ بوته‌وه له شه‌ونوێژ

وه ئه‌م فه‌رمایشته‌ی خوای به‌رزو بلند: (ئه‌ی ئه‌و که‌سه‌ی خۆت دا‌پۆشیوه، شه‌و هه‌سته (شه‌ونوێژ بکه‌) که‌میکی نه‌بی، نیوه‌ی یان که‌متر له‌ نیوه‌ی، یان زیاتر له‌ نیوه‌ی ده‌وری قورئان بکه‌ره‌وه به‌ له‌سه‌رخوێ، بێگومان ئێمه‌ له‌مه‌ولا قورئانیکی هورس و گرانت بو‌ دهنێرینه‌ خواره‌وه، به‌راستی هه‌ستانی شه‌و دوا‌ی

خهوتن (بو خواپهرستى) كاريگه رتره له پرووى كردارموه (له خواپهرستى رۆژ بو دن)، بيگومان تو له رۆژدا له هاتوچو كړدنكي زوردایت). ههرومه ها نه م فهرمایشتهى خواش: (بيگومان خوا چاك دمرانى كه ئیوه ناتوانن ئه ندازهى شهونويز رابگرن، بویه ليتان خوش بوو، دهى ئه وهى بو تان ئاسانه قورپان بخوينن، خوا دمرانى كه له مه ولا ليتان نه خوش دمی، وه هه ندیكى تر تان به زه ويدا ده گهرين بو به ده سته ينانى رۆزى و به هرهى خوا، وه هه ندیكى تر تان له پيناوى خوادا ده جهنگن (له دزى دوژمنانى ئيسلام)، ئينجا ئه وه ندهى ئاسانه بو تان قورپان بخوينن و به چاكى نويز بكهن و زهكات بدن، قهرزى چاكيش بدن به خوا (له پيناو خوادا به خشن)، وه هه ر چاكه يه ك پيش خوتان بخه ن (بو دوا رۆژ)، لای خوا ده يبيننه وه و ده ستان ده كه ويته وه، ئه وهى لای خوا يه چاكر و گه ورمتره (له وهى دنيا) له پرووى پاداشته وه).

عه بدولای كورى عه باس ﷺ ده لى: وشه ی (نَشَأَ) واته: هه ستا، به زمانى حه به شى، وه (وَطَاءَ) واته: رپكى و گونجاوى له گه ل قورپاندا، كاريگه رتره بو گوئ و چاو و دلى، وه (لِيُؤَاطُوا) يانى: تا بگونجى، له گه لى پيك بيته وه.

۱۱۴۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ حُمَيْدٍ، أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُفْطِرُ مِنَ الشَّهْرِ حَتَّى نَظُنَّ أَنْ لَا يَصُومَ مِنْهُ، وَيَصُومُ حَتَّى نَظُنَّ أَنْ لَا يُفْطِرَ مِنْهُ شَيْئًا، وَكَانَ لَا تَشَاءُ أَنْ تَرَاهُ مِنَ اللَّيْلِ مُصَلًيًا إِلَّا رَأَيْتَهُ وَلَا نَائِمًا إِلَّا رَأَيْتَهُ. تَابَعَهُ سُلَيْمَانُ وَأَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ، عَنْ حُمَيْدٍ^(۱).

۱۱۴۱- ئه نه س ﷺ ده لى: پيغه مبه رى خوا ﷺ له مانگي كدا هه ندی جار ئه وه نده به رۆژوو نه دمبوو هه تا واما ن دمرانى هيچى لى به رۆژوو نه بووه، وه هه ندی جار ئه وه نده رۆژوو تيا ده گرت، هه تا واما ن دمرانى رۆژيك نه بوو به رۆژوو نه بى،

^۱ بروه: ۱۹۷۲، ۱۹۷۳، ۲۰۶۱.

وه له‌شه‌ودا هه‌رکاتی بتو‌یستایه له شه‌نوویژدا بی‌بینی ده‌تبینی، وه له هه‌ر کاتی‌کدا بتو‌یستایه به‌خه‌وتوو‌یی بی‌بینی ده‌تبینی. سوله‌یمان و نه‌بو خالیده سوور له حومه‌یده‌وه ئه‌م هه‌رمووده‌یان گیراومه‌وه‌و پالێستی هه‌رمووده‌که‌ی بێ‌شوو ده‌کات.

۱۲- بَابُ عَقْدِ الشَّيْطَانِ عَلَى قَافِيَةِ الرَّأْسِ إِذَا لَمْ يُصَلِّ بِاللَّيْلِ

۱۱۴۲- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ: «يَعْقِدُ الشَّيْطَانُ عَلَى قَافِيَةِ رَأْسِ أَحَدِكُمْ إِذَا هُوَ نَامَ ثَلَاثَ عُقَدٍ، يَضْرِبُ كُلَّ عُقْدَةٍ عَلَيْكَ لَيْلٌ طَوِيلٌ فَارْقُدْ، فَإِنْ اسْتَيْقَظَ فَذَكَرَ اللَّهَ انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ، فَإِنْ تَوَضَّأَ انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ، فَإِنْ صَلَّى انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ فَأَصْبَحَ نَشِيطًا طَيِّبَ النَّفْسِ، وَإِلَّا أَصْبَحَ خَبِيثَ النَّفْسِ كَسَلَانَ».

۱۲- باسی گری‌دانی شه‌یتان له پشت‌ه‌سه‌ری مرو‌ف ئه‌گه‌ر شه‌نوویژ نه‌کات

۱۱۴۲- ئه‌بو هوره‌یره رضي الله عنه ده‌گێڕێته‌وه: که پێغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وسلم هه‌رموو‌یه‌تی: ((ئه‌گه‌ر که‌سی‌کتان خه‌وت، شه‌یتان سی‌ گری‌ ده‌دات له پشتی سه‌ری، ده‌مالی به‌ یه‌که‌ یه‌که‌ی گری‌کانداو ده‌لی: شه‌ویکی درێژت له‌به‌ره‌و بخه‌وه، جا ئه‌گه‌ر هه‌ستاو یادی خوای کرد گری‌یه‌کیان ده‌کری‌ته‌وه، ئینجا ئه‌گه‌ر ده‌ست‌نوویژی گرت گری‌یه‌کی تریان ده‌کری‌ته‌وه، ئه‌وسا ئه‌گه‌ر نوویژی کرد گری‌یه‌کی تری‌شان ده‌کری‌ته‌وه، ئینجا به‌ گورج و گو‌لی و دل‌ خوشی‌یه‌وه رۆژ ده‌کاته‌وه، ئه‌گه‌رنا به‌ دل‌ گرانی و ته‌مبه‌لی رۆژ ده‌کاته‌وه)).

۱۱۴۳- حَدَّثَنَا مُؤَمَّلُ بْنُ هِشَامٍ قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنَا عَوْفٌ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو رَجَاءٍ قَالَ: حَدَّثَنَا سَمُرَةُ بْنُ جُنْدَبٍ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فِي الرُّؤْيَا قَالَ: «أَمَّا الَّذِي يُتْلَعُ رَأْسُهُ بِالْحَجَرِ فَإِنَّهُ يَأْخُذُ الْقُرْآنَ فَيَرْفُضُهُ وَيَتَأَمَّ عَنِ الصَّلَاةِ الْمَكْتُوبَةِ»^(۱).

۱۱۴۳- سه‌موره‌ی کورێ جو‌ندەب رضي الله عنه ده‌لێ: پێغه‌مبەر ﷺ له‌ (به‌شێکی) خه‌وێکدا که بینوویه‌تی فه‌رمووی: ((جا نه‌و که‌سه‌یان که به‌به‌رد سه‌ری ده‌شکێنرێ، نه‌وه بی‌گومان که‌سی‌که شارم‌زای هور‌ئان بووه و (له‌به‌ری کردووه به‌لام کار‌پێکردنی) واز لێ‌ده‌هێنێ و ده‌خه‌وێ و هه‌لناسێ بۆ نوێژی فه‌رمز)).

۱۳- باب: إِذَا نَامَ وَلَمْ يُصَلِّ بِالِ الشَّيْطَانُ فِي أَذْنِهِ

۱۱۴۴- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ قَالَ: حَدَّثَنَا مَنْصُورٌ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: ذَكَرَ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ رَجُلٌ فَقِيلَ: مَا زَالَ نَائِمًا حَتَّى أَصْبَحَ، مَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ. فَقَالَ: «بَالَ الشَّيْطَانُ فِي أَذْنِهِ»^(۲).

۱۳- با‌سێک: ئە‌گەر خه‌وت و شه‌ونوێژێ نه‌کرد شه‌یتان می‌ز ده‌کاته گوێیه‌وه

۱۱۴۴- عه‌بدوڵا رضي الله عنه ده‌لێ: له‌ خزمه‌ت پێغه‌مبهردا ﷺ با‌سی پیاوێک کرا و وترا: به‌رده‌وام خه‌وی لێ‌ده‌که‌وێ هه‌تا رۆژ ده‌بێته‌وه، هه‌لناسێ بۆ نوێژی به‌یانی یان شه‌ونوێژ، پێغه‌مبهریش ﷺ فه‌رمووی: ((ئه‌وه که‌سه شه‌یتان می‌زی کردۆته‌ گوێیه‌وه)).

^۱ ب‌روانه: ۸۴۵.

^۲ ب‌روانه: ۳۲۷۰.

۱۴- بَابُ الدُّعَاءِ وَالصَّلَاةِ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ

وَقَالَ تَعَالَى: ﴿كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ﴾ (۱۷) ﴿أَيُّ مَا يَنَامُونَ﴾ ﴿وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ

يَسْتَغْفِرُونَ﴾ (۱۸) الذاریات ۱۷ - ۱۸.

۱۱۴۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ وَأَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «يَنْزِلُ رَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا حِينَ يَبْقَى ثُلُثُ اللَّيْلِ الْآخِرِ، يَقُولُ: مَنْ يَدْعُونِي فَأَسْتَجِيبَ لَهُ، مَنْ يَسْأَلُنِي فَأُعْطِيَهُ، مَنْ يَسْتَغْفِرُنِي فَأَغْفِرَ لَهُ»^(۱).

۱۴- باسی پارانهوه و نوێژکردن له کوټای شیودا

خوای به‌رزو بڵند دمه‌رموی: (ئیمانداران) که‌می‌ک له شه‌ودا دمه‌هوتن^(۲)
(شه‌ونوێژیان ده‌کرد)، وه له‌به‌رمبه‌یاندا داوای لی‌خو‌شبوونیان ده‌کرد).
۱۱۴۵- ئەبو هورەیرە رەزیدە دەگێڕێتە‌وه که پی‌غه‌مبەری خوا ﷺ فه‌رمووی:
(هه‌موو شه‌وی‌ک په‌روم‌ردگاری گه‌وره‌و بڵندمان دی‌ته‌ خواره‌وه بو‌ ئاسمانی دنیا
کاتی سی‌یه‌کی کوټایی شه‌و ماوه، دمه‌رموی: کی لی‌م ده‌پاری‌ته‌وه تا وه‌لامی
بده‌مه‌وه؟ کی داوام لی‌ ده‌کات تا داواکه‌ی پی‌بده‌م؟ کی داوای لی‌خو‌شبوونم لی‌
ده‌کات تا لی‌ خو‌ش بم؟)).

^۱ بر‌وانه: ۷۴۹۴، ۶۳۲۱.

^۲ (ما یه‌جعون) له‌ ری‌ویه‌تی حه‌میدا به‌مجۆره‌یه: (ما یه‌جعون) ینامون وما زائده، واته: ده‌خه‌ون و (ما) زیاده‌یه. إرشاد الساری: ۱۹۹/۳.

۱۰- بَابُ مَنْ نَامَ أَوَّلَ اللَّيْلِ وَآخِيَا آخِرَهُ

وَقَالَ سَلْمَانُ لِأَبِي الدَّرْدَاءِ: تَمَّ. فَلَمَّا كَانَ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ قَالَ: قُمْ الْآنَ. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: صَدَقَ سَلْمَانُ.^(۱)

۱۱۴۶- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ. وَحَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْأَسْوَدِ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: كَيْفَ صَلَاةُ النَّبِيِّ ﷺ بِاللَّيْلِ؟ قَالَتْ: كَانَ يَتَأَمَّ أَوَّلَهُ وَيَقُومُ آخِرَهُ، فَيُصَلِّي ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى فِرَاشِهِ، فَإِذَا أَذَّنَ الْمُؤَذِّنُ وَتَبَّ، فَإِنْ كَانَ بِهِ حَاجَةٌ اغْتَسَلَ، وَإِلَّا تَوَضَّأَ وَخَرَجَ.

۱۰- باسی ئەو کەسەى سەرەتای شوو دەخەوت و لە کۆتایی شەودا هەڵدەسێ شەونوێژ دەکات

سەلمان بە ئەبو دەرەائی وت ﷺ: بخەوه، جا کاتێ لە کۆتایی شەودا بوو وتی: نێستا هەستە، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((سەلمان راستی وتوو)).

۱۱۴۶- ئەسود دەلی: پرسیارم لە عایشە کرد ﷺ، نوێژ کردنی پێغەمبەر ﷺ لە شەودا چۆن بوو؟ عایشە وتی: هەمیشە لە سەرەتای شەودا دەخەوت و لە کۆتایی شەودا هەڵدەساو شەونوێژی دەکرد، پاشان دەگەراییه‌وه بوو نێو جێگەی خەوتنەکەى، ئینجا کە بانگبێژەکە بانگی دەدا هەڵدەسا، جا ئەگەر بپووستی بە خۆشۆردن ببوایه‌ خۆی دەشۆرد، ئەگەرنا دەستنوێژی دەگرت و دەرەجوو (بوو مزگەوت).

^۱ بەشیکە لە فەرموودەیه‌ک ئیمامی بوخاری لە (کتاب الأدب، بَابُ مَنْ أَقْسَمَ عَلَى أَخِيهِ لِيُفْطِرَ فِي التَّطَوُّعِ) به ژماره: ۱۹۶۸.

۱۶- بَابُ قِيَامِ النَّبِيِّ ﷺ بِاللَّيْلِ فِي رَمَضَانَ وَغَيْرِهِ

۱۱۴۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ، أَنَّهُ سَأَلَ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: كَيْفَ كَانَتْ صَلَاةُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي رَمَضَانَ؟ فَقَالَتْ: مَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَزِيدُ فِي رَمَضَانَ وَلَا فِي غَيْرِهِ عَلَى إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً، يُصَلِّي أَرْبَعًا، فَلَا تَسْلُ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطَوْلِهِنَّ، ثُمَّ يُصَلِّي أَرْبَعًا، فَلَا تَسْلُ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطَوْلِهِنَّ، ثُمَّ يُصَلِّي ثَلَاثًا، قَالَتْ عَائِشَةُ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَتَنَامُ قَبْلَ أَنْ تُؤْتِرَ؟ فَقَالَ: يَا عَائِشَةُ، إِنَّ عَيْنَيَّ تَنَامَانِ وَلَا يَنَامُ قَلْبِي.^(۱)

۱۶- باسی شه‌ونوێژنی پێغه‌مبەر ﷺ له‌ رهمه‌زان و غه‌یری رهمه‌زанда

۱۱۴۷- ئەبو سەله‌مەیی کورێ عەبدوڕەحمان دەلی: کە پرسبیری کرد له‌ عایشە رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا شه‌ونوێژی پێغه‌مبەری خوا ﷺ له‌ رهمه‌زанда چۆن بوو؟ عایشەش وتی: پێغه‌مبەری خوا ﷺ نه‌ له‌ رهمه‌زان و، نه‌ له‌ غه‌یری رهمه‌زанда یازده‌ رگات زیاتری نه‌ده‌کرد، (له‌ پێشدا) چوار رگاتی ده‌کرد، مه‌پرسه‌ چەند جوان ده‌یکردن و چەند درێژه‌ی پێ‌ ده‌دان، پاشان چوار رگاتی تری ده‌کرد، جا مه‌پرسه‌ چەند جوان ده‌یکردن و چەند درێژه‌ی پێ‌ ده‌دان، پاشان سێ رگاتی تری ده‌کرد، جا عایشە دەلی: وتم ئەه‌ی پێغه‌مبەری خوا ئایا پێش ئەوه‌ی سوننه‌تی وێتر بکه‌یت ده‌خه‌وی؟ ئەوه‌یش فه‌رمووی: ((عایشە بیگومان چاوه‌کانم ده‌خه‌ون، به‌لام دڵم به‌ ناگایه‌و ناخه‌وی)).

۱۱۴۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ هِشَامٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: مَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقْرَأُ فِي شَيْءٍ مِنْ صَلَاةِ اللَّيْلِ جَالِسًا، حَتَّى إِذَا كَبَّرَ قَرَأَ جَالِسًا، فَإِذَا بَقِيَ عَلَيْهِ مِنَ السُّورَةِ ثَلَاثُونَ أَوْ أَرْبَعُونَ آيَةً قَامَ فَقَرَأَهُنَّ، ثُمَّ رَكَعَ.^(۲)

^۱ بڕوانه: ۲۰۱۳، ۳۵۶۹، ۱۱۴۰.

^۲ بڕوانه: ۱۱۱۸.

۱۱۴۸- عانیسه ﷺ دهلی: پێغه مبهرم ﷺ نه بینیه له هیچ نوێژیکی شهودا به دانیشتنهوه قورئانی خویندبێ، ههتا نهوکاتهی که ته مهنی گهوره بوو به دانیشتنهوه (نوێژی دهکردو) قورئانی دهخویند، جا نهگهر له سوورتهکه (که دهیخویند) سی، یان چل ئایهتی بمابایه، ههله دستایهوه به پێوهی دهخویند، پاشان کړنووشی دمبرد.

۱۷- بَابُ قَضِ الطُّهُورِ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ، وَقَضِ الصَّلَاةِ بَعْدَ الْوُضُوءِ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ

۱۱۴۹- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ نَصْرِ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ أَبِي حَتَّانَ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لِبِلَالٍ عِنْدَ صَلَاةِ الْفَجْرِ: يَا بِلَالُ، حَدِّثْنِي بِأَرْجَى عَمَلٍ عَمِلْتُهُ فِي الْإِسْلَامِ، فَإِنِّي سَمِعْتُ دَفَّ نَعْلَيْكَ بَيْنَ يَدَيَّ فِي الْجَنَّةِ.. قَالَ: مَا عَمِلْتُ عَمَلًا أَرْجَى عِنْدِي أَنِّي لَمْ أَتَطَهَّرْ طُحُورًا فِي سَاعَةِ لَيْلٍ أَوْ نَهَارٍ إِلَّا صَلَّيْتُ بِذَلِكَ الطُّهُورِ مَا كُتِبَ لِي أَنْ أُصَلِّيَ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: دَفَّ نَعْلَيْكَ. يَعْنِي: تَحْرِيكَ.

۱۷- باسی گهروهیی دهستنویژ به شهو و بهروژ، وه گهروهیی نوێژ پاش دهستنویژ له شهو و روژدا

۱۱۴۹- نهبو هورمیره ﷺ دهگیرتهوه: که پێغه مبهرم ﷺ له کاتی نوێژی بهیانیدا ههرمووی به بیلال: ((بیلال پێم بلی چ کرده و میهکت کردوو له ئیسلامدا زیاتر ئومیدت پێی بێ، چونکه به دلنیا بیهوه من گویم له خشی نهعلهکانت بوو له پێشمهوه (دهرویشیت) له بهههشتدا))، بیلالیش وتی: هیچ کرده و میهکم نهکردوو زیاتر ئومیدم پێی بێت، جگه لهوهی که هیچ کاتێک دهستنویژم

نه گرتوووه نه له شهودا، نه له رۆژدا، ئیلا بهو دهستنويزهوه نه وهندهی له چارهه نووسرابی نويز بکهه، نويزم کردوووه، نه بو عهبدو لا (ئیمامی بوخاری) دهلی: وشهی: (دَفَّ نَعْلَيْكَ) یانی: جو له و خشی نه عله کانت.

۱۸- بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنَ التَّشْدِيدِ فِي الْعِبَادَةِ

۱۱۵۰- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ فَإِذَا حَبْلٌ مَمْدُودٌ بَيْنَ السَّارِيَتَيْنِ، فَقَالَ: مَا هَذَا الْحَبْلُ؟.. قَالُوا: هَذَا حَبْلٌ لِرَيْتَبٍ، فَإِذَا فَتَرَتْ تَعَلَّقَتْ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَا، حُلُوهُ، لِيُصَلَ أَحَدُكُمْ نَشَاطُهُ، فَإِذَا فَتَرَ فَلْيَقْعُدْ.

۱۸- باسی ئهوهی که ناپه سنده له زیاده رویی له په رستش دا

۱۱۵۰- ئه نهسی کوری مالیک رضي الله عنه دهلی: پیغه مبهه ﷺ هاته زوورهوه بو مزگهوت بینی گوریسی به ستراره به دوو کو له که وه، نه ویش فهرمووی: ((نهم گوریسه چیه؟)) وتیان: نه مه گوریسی زمینه به، که له نويز کردن ماندوو بوو دهستی پیوه دهگری. پیغه مبهه ریش ﷺ فهرمووی: ((وا مه کهن بیکه نه وه، هه رکامتان چه ند گورجو گوول بوو، با نويزه سونه ته کان به پیوه بکات، ئینجا که ماندوو بوو با دانیشیت)).

۱۱۵۱- قَالَ: وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: كَانَتْ عِنْدِي امْرَأَةٌ مِنْ بَنِي أَسَدٍ، فَدَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: مَنْ هَذِهِ؟.. قُلْتُ: فُلَانَةٌ لَا تَنَامُ بِاللَّيْلِ. - تَذَكَّرُ مِنْ صَلَاتِهَا-، فَقَالَ: مَهْ، عَلَيْكُمْ مَا تُطِيقُونَ مِنَ الْأَعْمَالِ، فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَمَلُّ حَتَّى تَمَلُّوا. ^(۱)

۱۱۵۱- هیشامی کوری عوروه له باوکیهوه دهگیرپتهوه نهویش له عانیسهوه (خوا لئی رازی بئ) گیرپیهوه، وتی: ئافرمتیکم لایوو که له بهنی نهسهه بوو، ئینجا پیغهمبهری خوا ﷺ هاتهوه بۆ مالهوه، پیغهمبهر ﷺ فهرمووی: ((نهم ئافرمته کییه؟)) وتم: فلانه ئافرمته به شهو ناخهوی، عانیسه باسی نویژی نهو ئافرمتی کرد- پیغهمبهریش ﷺ فهرمووی: ((وازیینه! نهومنده بهرستش بکهه که له تواناتاندایه، چونکه بیگومان خوا له پاداشت دانهومتان) وهرمس نابئ، ههتا ئیوه (لهبهندایهتی) وهرمس دهب)).

۱۹- بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنْ تَرْكِ قِيَامِ اللَّيْلِ لِمَنْ كَانَ يَقُومُهُ

۱۱۵۲- حَدَّثَنَا عَبَّاسُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنَا مُبَشَّرٌ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ. وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ أَبُو الْحَسَنِ قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: يَا عَبْدَ اللَّهِ، لَا تَكُنْ مِثْلَ فُلَانٍ، كَانَ يَقُومُ اللَّيْلَ فَتَرَكَ قِيَامَ اللَّيْلِ.. وَقَالَ هِشَامٌ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي الْعَشِيرِينَ، حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْحَكَمِ بْنِ ثَوْبَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ مِثْلَهُ. وَتَابَعَهُ عَمْرُو بْنُ أَبِي سَلَمَةَ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ^(۱).

۱۹- باسی ئهوهی که ناپهسهنده کهسیک شهونویژ بکات

و (دواتر) وازی لئ بیئت

۱۱۵۲- عهبدولای کوری عهمری کوری عاص ﷺ دهئ: پیغهمبهری خوا ﷺ به منی فهرموو: ((نهی عهبدولا وهک فلان کهس مهیه، نهوسا شهونویژی دهکرد،

^۱ بروانه: ۱۱۳۱.

کەچی شەونویژی واز لێ هێنا))، هیشام دەلی: ئیبنو ئەبی لعیشرین بۆی گێڕاینەوه وتی: ئەوزاعی بۆی گێڕاینەوه وتی: یەحیا بۆی گێڕامەوه لە عومەری کورپی حەکەمی کورپی سەوبانەوه وتی: ئەبو سەلەمە وینەهی فەرموودەکەهی پیشووی بۆ گێڕامەوه. بەم رێگەییەش: عەمری کورپی ئەبی سەلەمە لە ئەوزاعییەوه ئەم فەرموودەهی گێڕایەوه، پالێستی گێڕانەوهکەهی ئیبنو لعیشرین دەکات.

۲- باب

۱۱۵۳- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو، عَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو: رضي الله عنه قَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ: «أَلَمْ أُخْبَرْ أَنَّكَ تَقُومُ اللَّيْلَ وَتَصُومُ النَّهَارَ؟» قُلْتُ: إِنِّي أَفْعَلُ ذَلِكَ. قَالَ: «فَإِنَّكَ إِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ هَجَمْتَ عَيْنَكَ وَنَفِهْتَ نَفْسَكَ، وَإِنَّ لِنَفْسِكَ حَقًّا، وَلِأَهْلِكَ حَقًّا، فَصُمْ وَأَفْطِرْ، وَقُمْ وَنَمْ.»^(۱)

۲۰- باسیک

۱۱۵۳- عەبدولای کورپی عەمری کورپی عاص رضي الله عنه دەلی: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی پێم: ((ئەوه وایە پێم گەشتوووە کە تۆ هەموو شەو شەونویژ دەکەیت، بە پۆزیش بەپۆژوو دەبیت؟)) منیش وتم: بەلێ راستە من وادەکەم، فەرمووی: ((دەو بەراستی ئەگەر تۆ وا بکەیت، چاوت بە قولدا دەچیت و لاواز دەبیت، لاشەت ماندوو دەبیت، بێگومان لاشەت مافی هەیه لەسەرت، خێزانێت مافی هەیه لەسەرت، کەواتە بەپۆژوو ببە و بەپۆژووش مەبە، شەونویژ بکەو بسخەوه)).

^۱ بروانه: ۱۱۱۳.

۲۱- بَابُ قَضْلِ مَنْ تَعَارَّ مِنَ اللَّيْلِ قَضَى

۱۱۵۴- حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ الْفَضْلِ، أَخْبَرَنَا الْوَلِيدُ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي عُمَيْرُ بْنُ هَانِئٍ قَالَ: حَدَّثَنِي جُنَادَةُ بْنُ أَبِي أُمَيَّةَ، حَدَّثَنِي عُبَادَةُ بْنُ الصَّامِتِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَنْ تَعَارَّ مِنَ اللَّيْلِ فَقَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، الْحَمْدُ لِلَّهِ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ. ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي. أَوْ دَعَا اسْتَجِيبَ، فَإِنْ تَوَضَّأَ وَصَلَّى قُبِلَتْ صَلَاتُهُ..

۲۱- باسی گه وره یی ئەو کە سەھ ی لە شەودا خەبەر ی بوویە وەو شهونویژ ی کرد

۱۱۵۴- عوبادە ی کور ی صامیت ﷺ لە بیخە مبه رەو وە ﷺ دەگێر پتە وە کە فەر موویە تی: ((هەر کەس لە شەودا خەبەر ی بوویە وەو وتی: هیچ پەرستراویکی راست نییە جگە لە خوای تاک و تەنیا، کە هاوەلی نییە، دەسەلات و سوپاس هەر بۆ ئەو وە، ئەو بە سەر هەموو شتێکدا بە دەسەلاتە، سوپاس بۆ ئەو خوایە، پاک و بیگەردی بۆ ئەو خوایە، وە هیچ پەرستراویکی راست نییە جگە لەو، خوا لە هەموو شتێک گەورە ترە، هەموو تواناو هیژێک بۆ خوایە. پاشان بلی: خوایە لێم خۆش بیت یان بپارێتە وە، داواکە ی گیرا دەکریت، ئینجا ئەگەر دەستنوێژ بگرێ و نوێژ بکات، نوێژە کە ی گیرا دەبی)).

۱۱۵۵- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، أَخْبَرَنِي الْهَيْثَمُ بْنُ أَبِي سِنَانٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ ﷺ وَهُوَ يَقْصُصُ فِي قَصَصِهِ - وَهُوَ يَذْكُرُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّ أَحَا لَكُمْ لَا يَقُولُ الرَّقَّتْ.. يَعْنِي بِذَلِكَ: عَبْدَ اللَّهِ بْنِ رَوَاحَةَ. وَفِينَا رَسُولُ اللَّهِ يَتْلُو كِتَابَهُ ... إِذَا انْشَقَّ مَعْرُوفٌ مِنَ الْفَجْرِ سَاطِعٌ أَرَانَا الْهُدَى بَعْدَ الْعَمَى فَقُلُوبُنَا ... بِهِ مَوْقِنَاتٌ أَنْ مَا قَالَ وَاقِعٌ

يَبِيْتُ يَجَافِي جَنْبَهُ عَنْ فِرَاشِهِ ... إِذَا اسْتَقَلَّتْ بِالْمُشْرِكِينَ الْمَضَاجِعُ
تَابَعَهُ عَقِيلٌ. وَقَالَ الزُّبَيْدِيُّ: أَخْبَرَنِي الزُّهْرِيُّ، عَنْ سَعِيدٍ وَالْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه ^(١).

١١٥٥- هه یسه می کوری ئەبو سینان گوێی لیبوو ئەبو هورمیرە رضي الله عنه له کاتی کدا
ئامۆزگارییهکی خۆی باس دهکرد، وتی: پێغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی:
(برایه کتان (مه بهستی عه بدولای کوری ره و احه بوو) که قسه ی هیج و پووج
ناکات)) وتوو یه تی:

پێغه مبهری خوا ﷺ له نیۆماندایه له گه ل شه به قی به رم به یاندا (پیش نوێزیمان
بو دهکات)، هور ئانمان بو ده خوینی که نامه ی خودایه، له پاش کویری
به رچا ورونی نیشاندا ی، جا به دل با وهری پته ومان هینا نه وه ی فهرمووی هه تی
راسته و دیته دی، کاتی بته رستان له ناو نوینه کانیاندا خه وتوون، شه و
به شه و نوێژ به سه ر ده بات و تو خنی نیۆ جیگا و نوین ناکه و ی.

عوه هیل له ریگه ی خۆیه وه ئەم فهرمووده ی گیرا و ته وه و پالپشتی فهرمووده که ی
یونسی کوری یه زید دهکات، زوبهیدی ده لی: زوهری بو ی گیرا مه وه له سه عید و
ئه عره جه وه هه ردو وکیان له ئەبو هورمیرە وه رضي الله عنه گیرا و یانه ته وه، جا هه مان
فهرمووده ی پیشو و دینی.

١١٥٦- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ
رضي الله عنه قَالَ: رَأَيْتُ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ كَأَنَّ بِيَدِي قِطْعَةً إِسْتَبْرَقٍ، فَكَأَنِّي لَا أُرِيدُ مَكَانًا مِنَ
الْجَنَّةِ إِلَّا طَارَتْ إِلَيْهِ، وَرَأَيْتُ كَأَنَّ اثْنَيْنِ أَتَيَانِي أَرَادَا أَنْ يَذْهَبَا بِي إِلَى النَّارِ فَتَلَقَاهُمَا
مَلَكٌ فَقَالَ: لَمْ تُرْعَ، خَلِّيًا عَنْهُ ^(٢).

^١ بروهانه: ٦١٥١.

^٢ بروهانه: ٤٤٠.

۱۱۵۶- عەبدولای کوری عومەر ﷺ دەلی: لە سەردەمی پێغەمبەردا ﷺ خەوم بینی لە خەومدا پارچەیهک ئاوریشم بەدەستەوه بوو، جا حەزم لە ھەر شوینێک بووایە لە بەھەشت، (پارچەکە) منی لەگەڵ خۆی بەفرین دەبردە ئەو شوینەو، ئەو خەومدا بینیم دوو فریشتە ھاتن بۆ لام و ویستیان بمبەن بۆ نیو ئاگری دۆزەخ، ئینجا فریشتەیهکی تر بەوان گەشت و پێی وتم: مەترسە، (بەدوو فریشتەکە ی وت): وازی لێ بێن.

۱۱۵۷- فَقَصْتُ حَفْصَةَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ إِحْدَى رُؤْيَايَ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: نِعَمَ الرَّجُلُ عَبْدُ اللَّهِ لَوْ كَانَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ... فَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ^(۱).

۱۱۵۷- ئینجا حەفصە ﷺ یەکیک لە خەوەکان کە من بینیبوم گێڕایەوه بۆ پێغەمبەر ﷺ، پێغەمبەریش ﷺ فەرمووی: ((عەبدوللە ﷺ) باشترین پیاو بوو، ئەگەر شەونۆزی بکردایە)) نافع دەلی: ئینجا لەوەدوا عەبدوللە بەردەوام شەونۆزی دەکرد (کەمێک نەبووایە نەدەخەوت).

۱۱۵۸- وَكَانُوا لَا يَزَالُونَ يَقْضُونَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ الرُّؤْيَا أَنَّهُا فِي اللَّيْلِ السَّابِعَةِ مِنَ الْعَشْرِ الْآخِرِ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَرَى رُؤْيَاكُمْ قَدْ تَوَاطَتْ فِي الْعَشْرِ الْآخِرِ، فَمَنْ كَانَ مُتَحَرِّيًا فَلْيَتَحَرَّهَا مِنَ الْعَشْرِ الْآخِرِ»^(۲).

۱۱۵۸- جا ھاوێلان بەردەوام خەونەکانیان بۆ پێغەمبەر ﷺ دەگێڕایەوه کە شەوی قەدر لە شەوی حەوتەمی دە شەوی کۆتایی ڕەمەزاندایە، پێغەمبەریش

^۱ بڕوانە: ۱۱۲۲.

^۲ بڕوانە: ۲۰۱۵، ۶۹۹۱.

ﷺ فه‌رمووی: ((وا دهبینم خه‌وبینینی هه‌مووتان له ده شه‌وی کۆتاییدا یه‌کی گرتۆته‌وه، بۆیه هه‌ر که‌س به‌شوێن شه‌وی فه‌دردا ده‌گه‌ڕێ، با له ده شه‌وی کۆتایی په‌مه‌زاندا به‌ شوێنیدا بگه‌ڕێ)).

۲۲- بَابُ الْمُدَاوَمَةِ عَلَى رَكَعَتَيْ الْقَبْرِ

۱۱۵۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ، حَدَّثَنَا سَعِيدٌ -هُوَ ابْنُ أَبِي أَيُّوبَ- قَالَ: حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ، عَنْ عِرَاكِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ الْعِشَاءَ، ثُمَّ صَلَّى ثَمَانَ رَكَعَاتٍ، وَرَكَعَتَيْنِ جَالِسًا، وَرَكَعَتَيْنِ بَيْنَ النَّدَاءَيْنِ، وَلَمْ يَكُنْ يَدْعُهُمَا أَبَدًا^(۱).

۲۲- باسی به‌رده‌وام بوون له‌سه‌ر دوو رکاته سوننه‌ته‌که‌ی پیش نوێژی به‌یانی

۱۱۵۹- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لی: پی‌خه‌مبه‌ر ﷺ نوێژی عیشای کرد، پاشان هه‌شت رکات (شه‌ونوێژی کرد، دوو رکاتی‌شی به‌ دانیشه‌وه کرد، دوو رکاتی‌شی کرد له نیوان بانگ و قامه‌تدا، که هه‌رگیز وازی له‌و دوو رکاته (سوننه‌تی پیش به‌یانی) نه‌ده‌یانا.

۲۳- بَابُ الضَّجَّةِ عَلَى الشَّقِّ الْأَيْمَنِ بَعْدَ رَكَعَتَيْ الْقَبْرِ

۱۱۶۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ، حَدَّثَنَا سَعِيدٌ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو الْأَسْوَدِ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا صَلَّى رَكَعَتَيِ الْقَبْرِ، اضْطَجَعَ عَلَى شَقِّهِ الْأَيْمَنِ^(۱).

۲۳- باسی پاکشان له سهر لای راست دواى کردنى دوو ړکاته سوننه ته که ی پیش نویژى به یانى

۱۱۶۰- عائشه رضی الله عنها ده لى: پیغه مبهري خوا عليه السلام هه میسه که دوو ړکاته که ی پیش نویژى به یانى ده کرد، له سهر لای راستی راده کشا.

۲۴- بابُ مَنْ تَحَدَّثَ بَعْدَ الرُّكْعَتَيْنِ وَلَمْ يَضْطَجِعْ

۱۱۶۱- حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْحَكَمِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: حَدَّثَنِي سَالِمُ أَبُو النَّضْرِ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عَائِشَةَ رضی الله عنها أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم كَانَ إِذَا صَلَّى فَإِنْ كُنْتُ مُسْتَقِظَةً حَدَّثَنِي، وَإِلَّا اضْطَجَعَ حَتَّى يُؤَدَّنَ بِالصَّلَاةِ ^(۱).

۲۴- باسی که سیک پاش دوو ړکاته سوننه ته که (ی پیش نویژى به یانى) قسه بکات و رانه کشی

۱۱۶۱- عائشه رضی الله عنها ده گپړته وه که پیغه مبهري عليه السلام کاتى که سوننه تی نویژى به یانى ده کرد، نه گهر من به خه بهر بوومايه قسه ی له گهل ده کردم، نه گهرنا راده کشا هه تا بانگی به یانى دمه را.

۲۵- بابُ مَا جَاءَ فِي التَّطَوُّعِ مَثْنَى مَثْنَى

وَيُذَكِّرُ ذَلِكَ عَنْ عَمَارٍ وَأَبِي ذَرٍّ وَأَنَسٍ وَجَابِرِ بْنِ زَيْدٍ وَعِكْرِمَةَ وَالزُّهْرِيَّ. وَقَالَ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْأَنْصَارِيُّ: مَا أَدْرَكْتُ فُقَهَاءَ أَرْضِنَا إِلَّا يُسَلِّمُونَ فِي كُلِّ اثْنَتَيْنِ مِنْ صَلَاةِ النَّهَارِ.

^۱ بېروانه: ۶۱۹.

^۲ بېروانه: ۶۱۹.

۱۱۶۲- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي الْمَوَالِي، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُثَنِّدِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُعَلِّمُنَا الْإِسْتِخَارَةَ فِي الْأُمُورِ، كَمَا يُعَلِّمُنَا السُّورَةَ مِنَ الْقُرْآنِ يَقُولُ: إِذَا هَمَّ أَحَدُكُمْ بِالْأَمْرِ فَلْيَرْكَعْ رَكَعَتَيْنِ مِنْ غَيْرِ الْفَرِيضَةِ، ثُمَّ لِيَقُلِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ، وَأَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ، وَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَظِيمِ، فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلَا أَقْدِرُ، وَتَعْلَمُ وَلَا أَعْلَمُ، وَأَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ، اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ خَيْرٌ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي - أَوْ قَالَ: عَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ - فَاقْضْهُ لِي وَيَسِّرْهُ لِي ثُمَّ بَارِكْ لِي فِيهِ، وَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ شَرٌّ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي - أَوْ قَالَ: فِي عَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ - فَاصْرِفْهُ عَنِّي وَاصْرِفْنِي عَنْهُ، وَاقْضْ لِي الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ ثُمَّ أَرْضِنِي - قَالَ: - وَيُسَمِّي حَاجَتَهُ^(۱).

۲۰- باسی نوێژی سوننهت دوو رکات دوو رکات سوننهته

ئهم رایه گیردراومهوه له عه‌ممارو نه‌بو زه‌رو ئه‌نه‌س و جابیری کوری زه‌مید و عیکریمه و زوه‌ریه‌وه رضي الله عنه. وه یه‌حیا‌ی کوری سه‌عیدی ئه‌نصار‌ی ده‌لی: ئه‌وه‌ی من پێی گه‌یشتووم له شه‌رع زانانی ولاته‌که‌م، له هه‌موو دوو رکاتیکی سوننه‌تی رۆژدا سه‌لامیان ده‌دا‌یه‌وه.

۱۱۶۲- جابیری کوری عه‌بدو‌لا رضي الله عنه ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فیری نیستیخاره‌ی^(۲) ده‌کردین له هه‌موو نیش و کاریکدا، وه‌ک چۆن فیری سووپه‌متیک له قورئانی ده‌کردین، ده‌یفه‌رموو: ((نه‌گه‌ر که‌سیکتان نیازی کاریکی هه‌بوو، ئه‌وه با دوو رکات نوێژی سوننه‌ت بکات، پاشان بلی: خوا‌یه! داوات لی ده‌که‌م چاکه‌و خیرم نیشان بده به زانیاری خۆت، داوا‌ی توانات لی ده‌که‌م به توانای

^۱ ب‌روانه: ۶۳۸۲، ۷۳۹۰.

^۲ نیستیخاره: واته: شتیکه دوو باری هه‌یه، داوا بکه‌یت خیر و چاکه له کامیاندایه، خوا ئه‌وه‌یان‌ت بۆ بکات.

خۆت، داواى چاکەت لى دەکەم لە بەهرەى گەورەت، چونکە بە راستى تۆ بە توانایت و من هیچ توانام نییە، تۆ هەموو شتێک دىزانى و من نازانم، تۆ زانایت بە هەموو شتە پەنھانەکان، خۆدایە ئەگەر دىزانى ئەم کارە چاکە بۆ نایین و ژيان و دواپۆژم یان وتى: بۆ دنیا و دواپۆژم، ئەو لە چارەمى بنووسە و بۆم ئاسان بکە، پاشان فەر و بەرەکەتى تێبخە بۆم، وە ئەگەر دىزانى ئەم کارە خراپە بۆ نایین و ژيانم و دواپۆژم یان وتى: بۆ دنیا و دواپۆژم، ئەو لایدە لێم و دوورم بگەوێ، وە خەيرو چاکە لە چارەم بنووسە لە هەر کوێیەک هەمە، پاشان رازیم بکە (پێی). فەرمووی: ((ناوی کارەمەى بێنى لە کاتى دوعاکەیدا)).

۱۱۶۳- حَدَّثَنَا الْمُكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَامِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ سُلَيْمٍ الزُّرْقِيِّ، سَمِعَ أَبَا قَتَادَةَ بْنَ رِبْعِيٍّ الْأَنْصَارِيَّ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمُ الْمَسْجِدَ فَلَا يَجْلِسُ حَتَّى يُصَلِّيَ رَكَعَتَيْنِ.^(۱)

۱۱۶۳- ئەبو قەتادەى كۆرى رېبعى ئەنصارى رضي الله عنه دەلى: پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم فەرمووی: ((ئەگەر كەسێك تان رۆیشتە مزگەوتەو، ئەو بە دانەنیشى تا دوو ركات نوێژ دەكات)).

۱۱۶۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ: صَلَّى لَنَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم رَكَعَتَيْنِ ثُمَّ انْصَرَفَ.^(۲)

۱۱۶۴- ئەنەسى كۆرى مالیک رضي الله عنه دەلى: پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم خوا صلى الله عليه وسلم دوو ركات پێشنوێژى بۆ کردین، پاشان گەراپەو (بۆ مالى خۆیان).

^۱ بڕوانە: ۴۴۴.

^۲ بڕوانە: ۳۸۰.

۱۱۶۵- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم رَكَعَتَيْنِ قَبْلَ الظُّهْرِ، وَرَكَعَتَيْنِ بَعْدَ الظُّهْرِ، وَرَكَعَتَيْنِ بَعْدَ الْجُمُعَةِ، وَرَكَعَتَيْنِ بَعْدَ الْمَغْرِبِ، وَرَكَعَتَيْنِ بَعْدَ الْعِشَاءِ ^(۱).

۱۱۶۵- عه‌بدو‌لای کوری عومەر رضي الله عنه ده‌لی له‌گه‌ل پێغه‌مبه‌ری خودا صلى الله عليه وسلم له‌ پێش نوێژی نیوم‌پۆدا دوو ر‌کات نوێژی سوننه‌تم کرد، له‌پاش نیوم‌پۆش دوو ر‌کاتم کرد، وه‌ له‌ پاش نوێژی هه‌ینی دوو ر‌کاتم کرد، وه‌ له‌ پاش نوێژی ئیواره‌ش دوو ر‌کاتم کرد، وه‌ له‌ پاش عیشاش دوو ر‌کاتم کرد.

۱۱۶۶- حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وَهُوَ يَخْطُبُ: إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمْ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ -أَوْ قَدْ خَرَجَ- فَلْيُصَلِّ رَكَعَتَيْنِ. ^(۲)

۱۱۶۶- جابیری کوری عه‌بدو‌لای رضي الله عنه ده‌لی: له‌ کاتی‌کدا پێغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وسلم وتاری دمدا فه‌رمووی: ((نه‌گه‌ر که‌سی‌کتان هات بو‌ مزگه‌وت له‌وکاته‌دا ئیمام وتاری دمدا- یان ئیمام رو‌یشتبووه‌ سه‌ر دوانگه‌-، نه‌وه‌ با دوو ر‌کات نوێژی سوننه‌ت بکات)).

۱۱۶۷- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا سَيْفُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْمَكِّيُّ، سَمِعْتُ مُجَاهِدًا يَقُولُ: أُنِّي ابْنُ عُمَرَ رضي الله عنه فِي مَنْزِلِهِ، فَقِيلَ لَهُ: هَذَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَدْ دَخَلَ الْكَعْبَةَ. قَالَ: فَأَقْبَلْتُ فَأَجِدُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَدْ خَرَجَ، وَأَجِدُ بِلَالًا عِنْدَ الْبَابِ قَائِمًا، فَقُلْتُ: يَا بِلَالُ، صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فِي الْكَعْبَةِ؟ قَالَ: نَعَمْ. قُلْتُ فَأَيْنَ؟ قَالَ: بَيْنَ هَاتَيْنِ الْأُسْطُوَانَتَيْنِ. ثُمَّ خَرَجَ فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ فِي

^۱ ب‌روانه: ۹۳۷.

^۲ ب‌روانه: ۹۳۰.

وَجِهَ الْكَعْبَةِ^(۱). قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ: أَوْصَانِي النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم بِرَكْعَتَيِ الضُّحَى^(۲). وَقَالَ عِثْبَانُ: عَدَا عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم وَأَبُو بَكْرٍ رضی اللہ عنہ بَعْدَ مَا امْتَدَّ النَّهَارُ، وَصَفَقْنَا وَرَاءَهُ، فَرَكَعَ رَكْعَتَيْنِ^(۳).

۱۱۶۷- موحاهید ده‌لی: هه‌وال هینرا بو عه‌بدولای کوردی عومهر رضی اللہ عنہ له مائی خویداو پئی و ترا: نه‌وه پیغه‌مبه‌ری خوایه چووه نیو که‌عه، (عه‌بدولاش) وتی: منیش رویشتم، له‌وکاته‌دا پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم هاته دمره‌وهو بیلالم دی له‌لای دمرگاکه‌ی که‌عه وه‌ستابوو، وتم: نه‌ی بیلال نایا پیغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم له که‌عه‌دا نوێژی کرد؟ وتی: به‌لی، وتم: له‌ کویدا؟ وتی: له‌ نیوان نه‌و دوو کو‌له‌که‌یه، پاشان پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم هاته دمره‌وه له‌ که‌عه‌و پروو به‌که‌عه‌ دوو رکات نوێژی کرد، نه‌بو عه‌بدولا (ئیمامی بوخاری) ده‌لی: نه‌بو هورمیره رضی اللہ عنہ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم ناموزگاری کردم به‌ کردنی دوو رکات سوننه‌تی چیشته‌نگاو. وه عیتبان رضی اللہ عنہ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم و نه‌بو به‌کر رضی اللہ عنہ سهر له‌به‌یانیه‌ک هاتن بو لام دواي نه‌وه‌ی خو‌ر به‌رزبوو بوویه‌وه، ئیمه‌ش دواي پیغه‌مبه‌ره‌وه صلی اللہ علیہ وسلم ریز بووین و دوو رکات پی‌شنوێژی بو‌ کردین.

۲۱- بَابُ الْحَدِيثِ بَعْدَ رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ

۱۱۶۸- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: أَبُو النَّضْرِ حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا أَنَّ النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم كَانَ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ، فَإِنْ كُنْتُ مُسْتَقِظَةً حَدَّثَنِي وَإِلَّا اضْطَجَعْتُ. قُلْتُ لِسُفْيَانَ: فَإِنْ بَعْضُهُمْ يَرْوِيهِ رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ. قَالَ سُفْيَانُ: هُوَ ذَاكَ^(۱).

^۱ ب‌روانه: ۳۹۷.

^۲ ب‌روانه: ۱۹۸۱.

^۳ ب‌روانه: ۱۱۸۶.

۲۶- باسی قسه‌کردن پاش دوو رکات سوننه‌ته‌که‌ی پیش به‌یانی

۱۱۶۸- عائشه رضی الله عنها ده‌گێڕێته‌وه که پێغه‌مبەر صلی الله علیه و آله دوو رکاته سوننه‌ته‌که‌ی (پیش نوێژی به‌یانی) ده‌کرد، جا نه‌گهر من به‌خه‌ربوو‌مايه قسه‌ی ده‌کرد له‌گه‌لمدا، نه‌گه‌رنا راده‌کشا، (عه‌لی کوری عه‌بدو‌لای مه‌دینی ده‌لی:) به‌ سوفیانم ^(۱) وت: هه‌ندی له‌ راوییه‌کان به‌ دوو رکاته سوننه‌ته‌که‌ی (پیش نوێژی) به‌یانی ده‌گێڕنه‌وه؟ سوفیان وتی: هه‌روایه و راسته‌.

۲۷- بابُ تَعَاهُدِ رَكَعَتَيِ الْقَجْرِ وَمَنْ سَمَّاهُمَا تَطَوُّعًا

۱۱۶۹- حَدَّثَنَا بَيَانُ بْنُ عَمْرٍو، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءٍ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ عَائِشَةَ رضی الله عنها قَالَتْ: لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله عَلَى شَيْءٍ مِنَ النَّوَافِلِ أَشَدَّ مِنْهُ تَعَاهُدًا عَلَى رَكَعَتَيِ الْقَجْرِ ^(۲).

۲۷- باسی چاودێری و له‌بیرنه‌کردنی دوو رکاته‌که‌ی پیش نوێژی به‌یانی، وه ئه‌وه‌ی به‌ سوننه‌ت ناوی بردووه

۱۱۶۹- عائشه رضی الله عنها ده‌لی: پێغه‌مبهری خوا صلی الله علیه و آله له‌سه‌ر هه‌چ کام له‌ نوێژه سوننه‌ته‌کان وه‌ک دوو رکاته سوننه‌ته‌که‌ی پیش نوێژی به‌یانی به‌رده‌وام له‌به‌رچاوگرتنی نه‌بووه ^(۳).

^۱ بڕوانه: ۶۱۹.

^۲ عه‌لی و سوفیان هه‌ردووکیان گێره‌وه‌ی ئه‌م فهرمووده‌یه‌ن.

^۳ بڕوانه: ۶۱۹، ۱۱۱۹.

^۴ واته: به‌رده‌وام ده‌یکرد و به‌هه‌چ جو‌ر وازی لێ نه‌ده‌هێنا.

۲۸- بَابُ مَا يُقْرَأُ فِي رَكَعَتَيْ الْقَبْرِ؟

۱۱۷۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي بِاللَّيْلِ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً، ثُمَّ يُصَلِّي إِذَا سَمِعَ النِّدَاءَ بِالصُّبْحِ رَكَعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ ^(۱).

۲۸- باسی له دوو رکاته سوننه‌ته‌که‌ی پیش به‌یانیدا چی ده‌خوینرێ؟

۱۱۷۰- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ له شه‌ودا سیازده رکات نوێژی (سوننه‌تی) ده‌کرد، کاتی‌کیش گوێی له بانگی نوێژی به‌یانی ده‌بوو، ئینجا دوو رکاتی سوکه‌له‌ی ده‌کرد.

۱۱۷۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَمَّتِهِ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ ^(۲). وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى - هُوَ ابْنُ سَعِيدٍ - عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُخَفِّفُ الرِّكَعَتَيْنِ اللَّتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الصُّبْحِ، حَتَّى إِنِّي لَأَقُولُ: هَلْ قَرَأَ بِأَمِّ الْكِتَابِ؟ ^(۳).

۱۱۷۱- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لی: هه‌میشه پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ نه‌و دوو رکات سوننه‌ته‌ی پیش نوێژی به‌یانی نه‌و منده به کورتی ده‌کرد، هه‌تا من ده‌مووت: ئایا سووپرتی هاتی‌حه‌ی تیدا خویند؟

^۱ بڕوانه: ۱۱۱۹.

^۲ ئیمام بوخاری ئه‌م فهرمووده‌یه‌ی به دوو پرشته و سه‌نهد له عایشه‌وه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا گێراوه‌ته‌وه.

^۳ بڕوانه: ۶۱۹.

۲۹- بَابُ التَّطَوُّعِ بَعْدَ الْمَكْتُوبَةِ

۱۱۷۲- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ: أَخْبَرَنَا نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ سَجْدَتَيْنِ قَبْلَ الظُّهْرِ، وَسَجْدَتَيْنِ بَعْدَ الظُّهْرِ، وَسَجْدَتَيْنِ بَعْدَ الْمَغْرَبِ، وَسَجْدَتَيْنِ بَعْدَ الْعِشَاءِ، وَسَجْدَتَيْنِ بَعْدَ الْجُمُعَةِ، فَأَمَّا الْمَغْرِبُ وَالْعِشَاءُ فَفِي بَيْتِهِ. قَالَ ابْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ: بَعْدَ الْعِشَاءِ فِي أَهْلِهِ. تَابَعَهُ كَثِيرٌ بْنُ قَرْقَدٍ وَأَيُّوبُ عَنْ نَافِعٍ ^(۱).

۲۹- باسی نویژی سوننهت کردن له پاش نویژه فهرزهکان

۱۱۷۲- عهبدولای کوری عومهر ﷺ دهلی: لهگهه پینغه مبهردا ﷺ دوو رکاتی سوننهتم کرد له پيش نویژی نیومرودا، دوو رکاتیش له پاش نیومرؤ، وه دوو رکات له پاش نویژی مهغریب، دوو رکاتیش له پاش نویژی عیسا، وه دوو رکات له پاش نویژی ههینی، بهلام دوو رکاتهکهی پاش مهغریب و عیسا له مالهوه کردی، ئیبنو ئهبی زمناد له مووسای کوری عوقبهوه له نافیعهوه بهم شیوه گیراویه تیهوه، وتی: دوو رکاتی کرد له پاش عیسا له مالهوه له نیو خوا خیزانیدا، ههریهک له کهسیری کوری فهرقه دو ئه یووب له نافیعهوه ئهم فهرموودمیان گیراومهوه، که پالپستی گیرانه وه کهی عوبهیدولا دهکهن.

۱۱۷۳- وَحَدَّثَنِي أُخْتِي حَفْصَةُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُصَلِّي سَجْدَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ بَعْدَ مَا يَطْلُعُ الْفَجْرُ، وَكَانَتْ سَاعَةً لَا أَدْخُلُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فِيهَا. تَابَعَهُ كَثِيرٌ بْنُ قَرْقَدٍ وَأَيُّوبُ، عَنْ نَافِعٍ. وَقَالَ ابْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ: بَعْدَ الْعِشَاءِ فِي أَهْلِهِ ^(۲).

^۱ بروانه: ۹۳۷.

^۲ بروانه: ۶۱۸.

۱۱۷۳- عهبدولای کوری عومهر ﷺ دهلی: حهفصه ی خوشکم ﷺ بۆی گیرامهوه: که پیغه مبهەر ﷺ دوا ی نهوه ی سپیده هه لدهات^(۱)، دوو رکات نویژی (سوننه تی) کورتی دهکرد، نهو کاته کاتیک بوو که من نه دهرویشتم بۆ لای پیغه مبهەر ﷺ. که سیری کوری فهرقه دو نه یووب نه م فهرموودمیان له نافیعه وه گیراومه وه، که پالپستی گیرانه وه که ی عوبه ی دو لا دهکن. وه ئیبنو نه بی زیناد له مووسای کوری عوقبه و نهویش له نافیعه وه به شیکی فهرمووده که ی پیشوی به م شیوه گیراومه وه: (((دوو رکاتی دهکرد) له پاش عیسا له نیو مال و مندالیدا))), نه م به شه که سیری کوری فهرقه دو نه یووب له نافیعه وه گیراویانه ته وه، که پالپستی گیرانه وه که ی ئیبنو نه بی زیناد دهکات.

۳۰- بَابُ مَنْ لَمْ يَتَطَوَّعْ بَعْدَ الْمَكْتُوبَةِ

۱۱۷۴- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الشَّعْثَاءِ جَابِرًا قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ثَمَانِيًا جَمِيعًا، وَسَبْعًا جَمِيعًا. قُلْتُ: يَا أَبَا الشَّعْثَاءِ، أَظْنُهُ آخَرَ الظُّهْرِ وَعَجَلَ الْعَصْرَ، وَعَجَلَ الْعِشَاءَ وَآخَرَ الْمَغْرَبِ. قَالَ: وَأَنَا أَظْنُهُ^(۲).

۳۰- باسی نهو که سه ی له پاش نویژه فهرزه کان سوننه تی نه کردوه

۱۱۷۴- عهبدولای کوری عهباس ﷺ دهلی: له گه ل پیغه مبهیری خوا ﷺ ههشت رکات و جهوت رکات نویژم کرد به کوکراومیی بیکه وه^(۳)، (سوفیان دهلی) وتم به

^۱ نویژی به یانی ده بوو.

^۲ بروانه: ۵۴۳.

^۳ نویژی مه غریب و عیشای کوکردوته وه.

ئەبو شەعسا: وا گومان دەبەم نوێژی نیومەرۆی دواخستوو^(۱) و نوێژی عەسری
پیشخستوو^(۲)، وە نوێژی عیشای پیشخستوو و نوێژی مەغریبی دواخستوو،
ئەبو شەعسا: وتی: منیش وا گومان دەبەم (کە وای کردبێ وەك تۆ دەتیت).

۳۱- بَابُ صَلَاةِ الضُّحَى فِي السَّكْرِ

۱۱۷۵- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ تَوْبَةَ، عَنْ مُورِقٍ قَالَ: قُلْتُ لِابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه:
أُصَلِّي الضُّحَى؟ قَالَ: لَا. قُلْتُ: فَعُمَرُ؟ قَالَ: لَا. قُلْتُ: فَأَبُو بَكْرٍ؟ قَالَ لَا. قُلْتُ: فَالنَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم؟ قَالَ: لَا إِخَالَه^(۳).

۳۱- باسی نوێژی چێشته‌نگاو کردن له سه‌فه‌ردا

۱۱۷۵- موومریق دەلی: بە عەبدولای کوری عومەرم رضي الله عنه وت: نایا نوێژی
چێشته‌نگاو دەکەیت؟ وتی: نەخێر، وتم: ئەی عومەر کردووێتی؟ وتی: نەخێر،
وتم: ئەی ئەبو بەکر؟ وتی: نەخێر، وتم: ئەی پیغەمبەر صلى الله عليه وسلم کردووێتی؟ وتی:
گومان نابەم کردبێتی.

۱۱۷۶- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ مُرَّةٍ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي
لَيْلَى يَقُولُ: مَا حَدَّثَنَا أَحَدٌ أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم يُصَلِّي الضُّحَى غَيْرَ أُمِّ هَانِيٍّ، فَإِنَّهَا قَالَتْ: إِنَّ
النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم دَخَلَ بَيْتَهَا يَوْمَ فَتَحَ مَكَّةَ فَاعْتَسَلَ وَصَلَّى ثَمَانِي رَكَعَاتٍ فَلَمْ أَرِ صَلَاةً قَطُّ أَخَفَّ
مِنْهَا، غَيْرَ أَنَّهُ يُتِمُّ الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ^(۴).

^۱ بۆ کۆتایی کاتەکە ی تا بگاتە سەرەتای کاتی نوێژی عەسری.

^۲ عەسری پیش خستوو بۆ سەرەتای کاتەکە ی، تا بیکەو لەگەڵ نوێژی نیومەرۆدا بیانکات.

^۳ بڕوانە: ۷۷.

^۴ بڕوانە: ۱۱۰۳.

۱۱۷۶- نیبنو ئەبی لەیلا دەلی: کەس بۆی نەگێڕاوی نەتەوێه کە پێغه‌مبەری ﷺ بینیبی نوێژی چێشتەنگاوی کردبێ (لە سەفەردا) جگە لە ئوممو هانی، کە دەلی: پێغه‌مبەر ﷺ رۆژی نازادکردنی شاری مەککە رۆیشتە مالی ئەو (ئوممو هانی) و خۆی شۆرد و هەشت رکات نوێژی کرد، کە نەمدیوه هیچ نوێژیکی کردبێ ئەو‌م‌ندە‌ی ئەو نوێژانە کورت کردبیتی، بە‌لام ئەو‌م‌ندە هەبوو ک‌رن‌و‌وش و سوژدەکانی بە‌چاکی و تەواو دەبرد.

۳۲- بَابُ مَنْ لَمْ يُصَلِّ الضُّحَىٰ وَرَأَاهُ وَاسِعًا

۱۱۷۷- حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ سَبَّحَ سُبْحَةَ الضُّحَى، وَإِنِّي لَأَسْبَحُهَا^(۱).

۳۲- باسی ئەو کەسە‌ی نوێژی چێشتەنگاوی

نەکردوو و رای وایە دروستە بک‌رت

۱۱۷۷- عایشە ر‌ض‌ی‌ه‌ه‌ دەلی: هەرگیز پێغه‌مبەری خوام ﷺ نەدیوو نوێژی سوننەتی چێشتەنگاوی کردبێ، بە‌لام من دەیکەم.

۳۳- بَابُ صَلَاةِ الضُّحَىٰ فِي الْحَضَرِ

قَالَ عِثْبَانُ بْنُ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: ۱۱۷۸- حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ بْنُ أَبِرَاهِيمَ، أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا عَبَّاسُ الْجَرِيرِيُّ -هُوَ ابْنُ قُرُوحٍ- عَنْ أَبِي عُمَرَ النَّهْدِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَوْصَانِي خَلِيلِي بِثَلَاثٍ لَا أَدْعُهُنَّ حَتَّى أَمُوتَ: صَوْمُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ، وَصَلَاةُ الضُّحَى، وَنَوْمٌ عَلَى وَتَرٍ^(۱).

^۱ ب‌روانە: ۱۱۲۸.

۳۳- باسی نوێژی چێشته‌نگاوکردن له‌ شار و ئاوه‌دانیدا

عیتبانی کورێ مالیک ﷺ و تویه‌تی و له‌ پی‌غه‌مبه‌روه ﷺ گێ‌راویه‌تیه‌وه که نوێژی چێشته‌نگاوی له‌ شار و ئاوه‌دانیدا کردوه^(۱).

۱۱۷۸- ئەبو هورەیره ﷺ ده‌لی: خو‌شه‌ویستم پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ نامۆزگاری کردم به‌ سێ شت، که‌ وازیان لێ نه‌هێنم هه‌تا ده‌رم: سێ پۆژ پۆژووگرتن له‌ هه‌موو مانگی‌کدا، نوێژی چێشته‌نگاو، خه‌وتن دوا‌ی ئە‌نجامدانی (نوێژی) ویت‌.

۱۱۷۹- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ، أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَنَسِ بْنِ سِيرِينَ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ: قَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ -وَكَانَ ضَخْمًا- لِلنَّبِيِّ ﷺ: إِنِّي لَا أَسْتَطِيعُ الصَّلَاةَ مَعَكَ. فَصَنَعَ لِلنَّبِيِّ ﷺ طَعَامًا، فَدَعَاهُ إِلَى بَيْتِهِ، وَنَضَحَ لَهُ طَرَفَ حَصِيرٍ مَاءً، فَصَلَّى عَلَيْهِ رَكَعَتَيْنِ. وَقَالَ فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ بْنُ جَارُودٍ لَأَنَسٍ ﷺ: أَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي الضُّحَى؟ فَقَالَ: مَا رَأَيْتُهُ صَلَّى غَيْرَ ذَلِكَ الْيَوْمِ^(۲).

۱۱۷۹- ئە‌نه‌سی کورێ مالیکی ئە‌نصارێ ﷺ ده‌لی: پیاویکی ئە‌نصارێ که‌ لاشه‌ی که‌وره‌و قورس بوو- به‌ پی‌غه‌مبه‌ری ﷺ و ت: من ناتوانم له‌گه‌لت به‌ جه‌ماعه‌ت نوێژ بکه‌م! بۆیه‌ نان و خواردنیکی دروست کرد بو‌ پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ و ده‌عوته‌ی کرد بو‌ مائه‌وه، (پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ رۆشت بو‌ مانیان) ئاوی پ‌رژاند له‌لایه‌کی هه‌سیرێک بۆی، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ دوو رکات نوێژی له‌سه‌ر کرد، فلانی کورێ فلانی کورێ جاروود به‌ ئە‌نه‌سی و ت: ئایا پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ نوێژی چێشته‌نگاوی ده‌کرد؟ ئە‌نه‌س وتی: جگه‌ له‌و رۆژه نه‌مدیوه نوێژی چێشته‌نگاوی کردبیت.

^۱ بر‌وانه: ۱۹۸۱.

^۲ نی‌مامی ئە‌حمه‌د گێ‌راویه‌تیه‌وه که‌ پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ له‌ مالی ئە‌ودا نوێژی چێشته‌نگاوی کردوه، ئە‌وانیش له‌ دوايه‌وه وه‌ستان و به‌ کۆمه‌ل نوێزیان کرد له‌ دوايه‌وه.

^۳ بر‌وانه: ۶۷۰.

۳۴- بابُ: الرُّكُوعَتَانِ قَبْلَ الظُّهْرِ

۱۱۸۰- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: حَفِظْتُ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ عَشْرَ رَكَعَاتٍ: رَكَعَتَيْنِ قَبْلَ الظُّهْرِ، وَرَكَعَتَيْنِ بَعْدَهَا، وَرَكَعَتَيْنِ بَعْدَ الْمَغْرِبِ فِي بَيْتِهِ، وَرَكَعَتَيْنِ بَعْدَ الْعِشَاءِ فِي بَيْتِهِ، وَرَكَعَتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الصُّبْحِ، وَكَانَتْ سَاعَةً لَا يَدْخُلُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فِيهَا^(۱).

۳۴- باسیک: دوو رکاته سوننه‌ته‌که‌ی پێش نیوهرۆ

۱۱۸۰- عه‌بدو‌لای کو‌ری عومه‌ر رضي الله عنه ده‌لی: ده‌ رکات نوێژی سوننه‌تم له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ وەرگرتوووه‌ له‌به‌رکردوووه‌: دوو رکات پێش نوێژی نیوهرۆ، دوو رکاتیش له‌ دوایه‌وه‌، وه‌ دوو رکات له‌ پاش نوێژی مه‌غریب له‌ مائی خۆیان ده‌یکرد، وه‌ دوو رکات له‌ پاش نوێژی عی‌شا له‌ مائی خۆیان ده‌یکرد، هه‌روه‌ها دوو رکات پێش نوێژی به‌یانی، که‌ کاتی‌ک بوو تییدا که‌س نه‌ده‌چوو له‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ.

۱۱۸۱- حَدَّثَنِي حَفْصَةُ أَنَّهَ كَانَ إِذَا أَدَّانَ الْمُؤَدَّنَ وَطَلَعَ الْفَجْرُ، صَلَّى رَكَعَتَيْنِ^(۲).

۱۱۸۱- (عه‌بدو‌لای ده‌لی): حه‌فصه رضي الله عنه بۆی گێڕامه‌وه‌: هه‌میشه‌ کاتی بانگبێژده‌که‌ بانگی ده‌داو سێده‌ هه‌لده‌ها‌ت (نوێژی به‌یانی ده‌بوو)، پێغه‌مبه‌ر ﷺ دوو رکات نوێژی (سوننه‌تی) ده‌کرد.

^۱ ب‌روانه: ۹۳۷.

^۲ ب‌روانه: ۶۱۸.

۱۱۸۲- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ الْمُثَنَّى، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ لَا يَدْعُ أَرْبَعًا قَبْلَ الظُّهْرِ، وَرَكَعَتَيْنِ قَبْلَ الْعَدَاةِ. تَابَعَهُ ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ وَعَمَرُو عَنْ شُعْبَةَ.

۱۱۸۲- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دهگێڕێتهوه: که پیغه مبهه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چوار پکات نوێژی (سوننهتی) پێش نوێژی نیومرو و دوو پکاتی پێش نوێژی بهیانی واز لێ نهدههینا، ئیبنو ئەبی عەدی و عەمر له شوعهوه ئەم فهرموودهیان گێڕاومتهوهو پالێستی گێڕانهوهکهی یه حیا دمهکن، که فهرموودهکهی پێشووی گێڕاومتهوه.

۳۵- بَابُ الصَّلَاةِ قَبْلَ الْمَغْرِبِ

۱۱۸۳- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، عَنِ الْحُسَيْنِ، عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ الْمُزَنِيُّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «صَلُّوا قَبْلَ صَلَاةِ الْمَغْرِبِ.. قَالَ فِي الثَّلَاثَةِ: لِمَنْ شَاءَ.. كَرَاهِيَةً أَنْ يَتَّخِذَهَا النَّاسُ سُنَّةً»^(۱).

۳۵- باسی نوێژی سوننهت پێش نوێژی مهغریب

۱۱۸۳- عەبدولای موزەنی رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ له پیغه مبهروه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گێڕاویهتیوه که فهرموویهتی: ((پێش نوێژی مهغریب نوێژ (ی سوننهت) بکهن)) له جاری سییه مدا فهرمووی: ((بۆ کهسێک ویستی (سوننهت بکات))) له ترسی ئهوهی نهوهک خهێک بیکهنه سوننهتێک (و بهردهوام بن له سههری).

۱۱۸۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ قَالَ: حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ أَبِي حَبِيبٍ قَالَ: سَمِعْتُ مَرْثَدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْيَزَنِيَّ قَالَ: أَتَيْتُ عُقْبَةَ بْنَ عَامِرٍ الْجُهَنِيَّ فَقُلْتُ: أَلَا

^۱ بروانه: ۷۳۶۸.

أَعْجَبُكَ مِنْ أَبِي تَمِيمٍ، يَزْكُجُ رَكَعَتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الْمَغْرِبِ. فَقَالَ عُقْبَةُ: إِنَّا كُنَّا نَفْعَلُهُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. قُلْتُ: فَمَا يَمْنَعُكَ الْآنَ؟ قَالَ: الشُّغْلُ.

۱۱۸۴- مه‌سه‌دی کوری عه‌بدو‌لای یه‌زمنی ده‌لی: رۆیشتم بۆ لای عوقبه‌ی کوری عامیری جوهه‌نی و وتم: ئایا نه‌و کاره‌ی نه‌بی ته‌میمت لا سه‌یر نییه؟ پێش نویژی مه‌غریب دوو رکات نویژ ده‌کات؟ عوقبه‌ش وتی: بێگومان ئیمه‌ نه‌و نویژه‌مان ده‌کرد له‌ سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ردا ﷺ، وتم: نه‌ی ئیستا چی رێگریت ده‌کات (له‌ کردنی)؟ وتی: سه‌رقالی.

۳۶- بَابُ صَلَاةِ النَّوَافِلِ جَمَاعَةً

ذَكَرَهُ أَنَسٌ وَعَائِشَةُ #، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.
۱۱۸۵- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا أَبِي، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الرَّبِيعِ الْأَنْصَارِيُّ أَنَّهُ عَقَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، وَعَقَلَ مَجَّةً مَجَّهَا فِي وَجْهِهِ مِنْ بَنَرٍ كَانَتْ فِي دَارِهِمْ^(۱).

۳۶- باسی کردنی نویژه‌ سوننه‌ ته‌کان به‌کۆمه‌ل

نه‌سه‌س و عایشه ﷺ له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گیرنه‌وه که نویژی سوننه‌تی به‌کۆمه‌ل کردووه له‌گه‌ل مسوڵماناندا.
۱۱۸۵- مه‌حمودی کوری رهبیعی نه‌نصاری ﷺ ده‌لی: که پێغه‌مبه‌ری خوای ﷺ له‌ بیر، هه‌روه‌ها له‌ بیر دیته‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌می پر ئاو کرد له‌ ناوی بیریک که له‌ مالیاندا بوو، پرژاندی به‌ ده‌م و چاویدا^(۱).

۱۱۸۶- فَرَعَمَ مَحْمُودٌ أَنَّهُ سَمِعَ عِثْبَانَ بْنَ مَالِكٍ الْأَنْصَارِيَّ رضی اللہ عنہ وَكَانَ مِنْ شُهَدَاءِ بَدْرًا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم يَقُولُ: كُنْتُ أَصْلَى لِقَوْمِي بَنِي سَالِمٍ، وَكَانَ يَحُولُ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ وَإِذَا جَاءَتِ الْأَمْطَارُ، فَيَشْقُ عَلَيَّ اجْتِيَاؤُهُ قَبْلَ مَسْجِدِهِمْ، فَجِئْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم فَقُلْتُ لَهُ: إِنِّي أَنْكَرْتُ بَصْرِي، وَإِنَّ الْوَادِيَّ الَّذِي بَيْنِي وَبَيْنَ قَوْمِي يَسِيلُ إِذَا جَاءَتِ الْأَمْطَارُ، فَيَشْقُ عَلَيَّ اجْتِيَاؤُهُ، فَوَدِدْتُ أَنَّكَ تَأْتِي فَتُصَلِّيَ مِنْ بَيْتِي مَكَانًا أَتَّخِذُهُ مُصَلًّى. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم: سَأَفْعَلُ.. فَعَدَا عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم وَأَبُو بَكْرٍ رضی اللہ عنہ بَعْدَ مَا اشْتَدَّ النَّهَارُ فَاسْتَأْذَنَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم، فَأَذِنْتُ لَهُ، فَلَمْ يَجْلِسْ حَتَّى قَالَ: أَيْنَ تُحِبُّ أَنْ أَصْلَى مِنْ بَيْتِكَ؟.. فَأَشْرْتُ لَهُ إِلَى الْمَكَانِ الَّذِي أُحِبُّ أَنْ أَصْلَى فِيهِ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم فَكَبَّرَ وَصَفَّقْنَا وَرَاءَهُ، فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ سَلَّمَ وَسَلَّمْنَا حِينَ سَلَّمَ، فَحَبَسْتُهُ عَلَى خَزِيرٍ يُصْنَعُ لَهُ، فَسَمِعَ أَهْلَ الدَّارِ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم فِي بَيْتِي، فَتَابَ رِجَالٌ مِنْهُمْ حَتَّى كَثُرَ الرِّجَالُ فِي الْبَيْتِ. فَقَالَ رَجُلٌ مِنْهُمْ: مَا فَعَلَ مَالِكٌ؟ لَا أَرَاهُ. فَقَالَ رَجُلٌ مِنْهُمْ: ذَاكَ مُنَافِقٌ، لَا يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ. فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم: لَا تَقُلْ ذَاكَ، أَلَا تَرَاهُ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ؟.. فَقَالَ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. أَمَا نَحْنُ فَوَاللَّهِ لَا نَرَى وَدَّهُ وَلَا حَدِيثَهُ إِلَّا إِلَى الْمُنَافِقِينَ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم: فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ حَرَّمَ عَلَى النَّارِ مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ.. قَالَ مَحْمُودٌ: فَحَدَّثْتُهَا قَوْمًا فِيهِمْ أَبُو أَيُّوبَ، صَاحِبُ رَسُولِ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم فِي غَزْوَتِهِ الَّتِي تُوُفِّيَ فِيهَا، وَيزِيدُ بْنُ مُعَاوِيَةَ عَلَيْهِمُ بَارِضُ الرُّومِ، فَأَنْكَرَهَا عَلَيَّ أَبُو أَيُّوبَ قَالَ: وَاللَّهِ مَا أَظُنُّ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ مَا قُلْتُ قَطُّ. فَكَبَّرُ ذَلِكَ عَلَيَّ، فَجَعَلْتُ لِلَّهِ عَلَيَّ إِنْ سَلَّمَنِي حَتَّى أَقْفَلَ مِنْ غَزْوَتِي، أَنْ أَسْأَلَ عَنْهَا عِثْبَانَ بْنَ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ، إِنْ وَجَدْتُهُ حَيًّا فِي مَسْجِدِ قَوْمِهِ، فَقَفَلْتُ فَأَهْلَلْتُ بِحَبَّةٍ -أَوْ بَعْمَرَةٍ-، ثُمَّ سِرْتُ حَتَّى قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ فَأَتَيْتُ بَنِي سَالِمٍ، فَإِذَا عِثْبَانُ شَيْخٌ أَعْمَى يُصَلِّيَ لِقَوْمِهِ، فَلَمَّا سَلَّمَ مِنَ الصَّلَاةِ سَلَّمْتُ عَلَيْهِ وَأَخْبَرْتُهُ مَنْ أَنَا، ثُمَّ سَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِكَ الْحَدِيثِ، فَحَدَّثَنِيهِ كَمَا حَدَّثَنِيهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ ^(۱).

^۱ ئەم کارە ییغەمبەری خودا صلی اللہ علیہ وسلم وەک سووێت بوو لەگەڵیدا بو دڵخۆشکردنی دایک و باوکی، وە بو ریزگرتن لە رەبیع.

^۲ بڕوانە: ۴۲۴.

۱۱۸۶- مه‌حمود ﷺ ده‌گیرێته‌وه که له عیتبانی کوری مالیکی ئەنصاری ﷺ بیستوووه که له‌و که‌سانه‌ بوو ناماده‌ی جه‌نگی به‌در بوو له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ری خودا ﷺ ده‌یوت: من پێشنویژیم ده‌کرد بۆ هۆزه‌که‌م که به‌نو سالیمن، نه‌گه‌ر باران بباریایه‌ له‌ نیوان من و ئەواندا شیوێک هه‌بوو رێگر بوو، بۆ من سه‌خت بوو لێی بپه‌رمه‌وه بۆ مزگه‌وته‌که‌یان، بۆیه‌ رویشتمه‌ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ری خودا ﷺ و پێم وت: بینینی چاوم خراپ بووه‌، ئەو شیوه‌ش له‌ نیوان من و هۆزه‌که‌مدایه‌، که‌ باران باری لافاوی لێ هه‌لده‌سی‌ت، ئیتر په‌رینه‌وه‌ بۆ من ناره‌حه‌ته‌، بۆیه‌ ئاواته‌خواز بووم که‌ جه‌نابت ته‌شریفت به‌ینایه‌وه‌ له‌ جی‌گایه‌کی ماله‌که‌مدا نوێژت بکرایه‌، به‌م‌کرایه‌ به‌شوین نوێژ، ده‌لێ پێغه‌مبه‌ری خواش فه‌رمووی: ((به‌ زوویی ئەو کاره‌ ده‌که‌م))، عیتبان ده‌لێ: کاتی خۆر به‌رزبوویه‌وه‌ پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ و ئەبو به‌کر هاتن بۆ لام، جا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ مۆله‌تی هاتنه‌ ژووره‌وه‌ی خواست، منیش مۆله‌تم دا، دانه‌نیشته‌ هه‌تا فه‌رمووی: ((حه‌زده‌که‌یت له‌ چ جی‌گایه‌کی ماله‌که‌مدا نوێژ بکه‌م؟))، منیش ئاماژه‌م بۆ ئەو جی‌گایه‌ کرد که‌ پێم خو‌ش بوو نوێژی تیدا بکات، پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ هه‌ستاو ئە‌لاه‌و ئە‌گبه‌ری کرد، ئیمه‌ش له‌دوایه‌وه‌ ریز بووین، ئینجا دوو پ‌کات نوێژی کرد، پاشان سه‌لامی دایه‌وه‌، ئیمه‌ش سه‌لاممان دایه‌وه‌ که‌ ئەو سه‌لامی دایه‌وه‌، جا ه‌یشتمانه‌وه‌ بۆ (خواردنی) خواردنێک^(۱) که‌ بۆی دروست کرابوو، وه‌ خه‌لکی گه‌ره‌که‌که‌^(۲) زانیان پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌ مالی منه‌، ئیتر چه‌ند پیاویکیان هاتن (ئه‌وه‌نده‌ زۆر بوون) مالمان پ‌ر بوو له‌ پیاو، پیاویکیان وتی: مالیک چی ئە‌کات؟ نایبینم.

^۱ خَزیر: خواردنێکه‌ له‌ گوشت و ئارد دروست ده‌کرێت. ب‌روانه‌: إرشاد الساري: ۳/۲۳۸.

^۲ قه‌سته‌لانی ده‌لێ: (أهل الدار) أي: أهل المحلة. واته‌: (أهل الدار) به‌ واتای خه‌لکی گه‌ره‌که‌که‌. إرشاد الساري: ۳/۲۳۸.

بیاوێکیان وتی: ئەو (مالیک) دووڕووێ خواو پێغەمبەرەکی خوش ناوێت،
 پێغەمبەری خواش ﷺ فەرمووی: ((قەسە وێ مەکە ئایا نابینی دەلی: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) مەبەستیشی پێی ڕەزەمەنی خوایە!)) پیاوێکە وتی: خوا و
 پێغەمبەرەکی زانارت، بەلام سوێند بەخوا ئێمە دەبینین هەموو دڵسۆزی و
 قەسە بۆ بەرزەوێندی ناپاکانە، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((بێگومان خوا
 ئەوێ بلی: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) قەدەغە دەکات لەچوونە دۆزەخ، کە مەبەست (لەو
 گوتنەوێ) ڕەزەمەندی خوا بێت!))، مەحمود دەلی: ئەو باسەم بۆ کۆمەڵێک
 گێڕامەوێ کە ئەبو ئەییووبی هاوێلی پێغەمبەری خوا ﷺ تێدا بوو، لەو
 غەزایە ئەبو ئەییووب وەفاتی کرد تێیدا، وێ یەزیدی کۆری مەعاویە
 سەرکردەیان بوو لە خاکی ڕۆمدا، ئەبو ئەییووب نکۆلی کرد لەوێ من
 گێڕامەوێ و وتی: گومانم وانییە ئەوێ تۆ وێت پێغەمبەری خوا ﷺ هەرگیز
 فەرمووبێتی، ئەوێش زۆر قورس و گران بوو بەلامەوێ، منیش نەزرم کرد
 لەسەر خۆم ئەگەر خوا نەمەریێ تا دەگەرێمەوێ لەم غەزایە، دەبی دووبارە
 پرسیار لە عێتبانێ کۆری مالیک ﷺ بکەم، ئەگەر لە ژياندا مابی بیبینیم لە
 مزگەوتی ھۆزەکە، جا گەرەمەوێ ئیحرامم بەست بە حەج یان بە عومرە،
 پاشان ڕۆیشتم تا گەیشتمە مەدینە، ڕۆیشتم بۆ نیو ھۆزی بەنی سالیق، بینیم
 عێتبان بیاوێکی پیری کوێرەو پێشنوێژی بۆ ھۆزەکە دەکات، جا کە سەلامی
 داوە لە نوێزەکە، سەلامم لێ کردو خۆم پێ ناساند، پاشان پرسیارم لێکرد
 دەربارە ئەو فەرموودمە، ئەویش بۆی گێڕامەوێ بەو شیوەی یەکەم جار بۆی
 گێڕامەوێ.

۳۷- بَابُ التَّطَوُّعِ فِي الْبَيْتِ

۱۱۸۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَّادٍ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، عَنْ أَيُّوبَ وَعُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: اجْعَلُوا فِي بُيُوتِكُمْ مِنْ صَلَاتِكُمْ، وَلَا تَتَّخِذُوهَا قُبُورًا. تَابَعَهُ عَبْدُ الْوَهَّابِ، عَنْ أَيُّوبَ ^(۱).

۳۷- باسی نوێژی سوننهت کردن له مالهوه

۱۱۸۷- عهبدولای کوری عومەر رضي الله عنه له پیغمبهرهوه ﷺ دهیگێڕێتهوه که فهرموویهتی: ((ههندی له نوێژهکانتان (سوننهتهکان) دانین بۆ مالهکانتان، وه مالهکانتان مهکهنه گۆرستان)) ^(۲)، عهبدولوهاب له ئهییووبهوه ئهم فهرموودهی گێڕاوتهوه، پالێستی گێڕانهوهکهی وههیب دهکات.

^۱ بروانه: ۴۳۲.

^۲ واته: نوێژه سوننهتهکان له مالهوه بکهن و مالتان وهک گۆرستان لێ مهکهن، که نوێژی تیدا ناکرێ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۲۰- كِتَابُ فَضْلِ الصَّلَاةِ فِي مَسْجِدِ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ

بەناوی خۆای بەخشندەیی میهرەبان

۲۰- پەراوی گەورەیی نوێژکردن لە مزگەوتی

مەککە و مەدینە

۱- بَابُ فَضْلِ الصَّلَاةِ فِي مَسْجِدِ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ

۱۱۸۸- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عُمَرَ، عَنْ قَزَعَةَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ رضي الله عنه أَرْبَعًا قَالَ: سَمِعْتُ مِنَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، وَكَانَ غَرًّا مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم ثِنْتَيْ عَشْرَةَ غَزْوَةً^(۱).

۱- باسی گەورەیی نوێژکردن لە مزگەوتی مەککە و مەدینەدا

۱۱۸۸- قەزەعە دەلی: چوار شتم^(۲) لە ئەبو سەعید بیست رضي الله عنه کە وتی: لە پیغەمبەرم صلى الله عليه وسلم بیستوو، وە ئەبو سەعید لەگەڵ پیغەمبەردا صلى الله عليه وسلم دوازدە غەزای کردوو.

۱۱۸۹- حَدَّثَنَا عَلِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: لَا تُشَدُّ الرَّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ: الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، وَمَسْجِدِ الرَّسُولِ صلى الله عليه وسلم وَمَسْجِدِ الْأَقْصَى..

۱۱۸۹- ئەبو ھورەیرە رضي الله عنه لە پیغەمبەرەوه صلى الله عليه وسلم دەگێڕێتەوه کە فەرموویەتی: ((بۆ سێ مزگەوت نەبێ بنە و بارگە نابێچڕیتەوه^(۳)، مزگەوتی حەرەم و مزگەوتی پیغەمبەر صلى الله عليه وسلم و مزگەوتی ئەقصا)).

^۱ بڕوانە: ۵۸۶.

^۲ لە فەرموودەی ژمارە: ۱۱۹۷ ئەو چوار شتە باس دەکات.

^۳ واتە: سەفەر ناکریت.

۱۱۹۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ زَيْدِ بْنِ رَبَاحٍ، وَعُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيمَا سِوَاهُ، إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ..

۱۱۹۰- نهبو هورمیره رضي الله عنه دمگیریته وه که پیغه مبه رضي الله عنه فهرموویه تی: ((نوێژیک لهم مزگهوتی مندا له هزار نوێژی مزگهوتی تر پاداشتی زیاتره جگه له مزگهوتی حه رام)).

۲- بابُ مَسْجِدِ قُبَاءٍ

۱۱۹۱- حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ - هُوَ: الدَّوْرَقِيُّ- حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمَةَ، أَخْبَرَنَا أَيُّوبُ، عَنْ نَافِعٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رضي الله عنه كَانَ لَا يُصَلِّي مِنَ الصُّحَى إِلَّا فِي يَوْمَيْنِ: يَوْمَ يَقْدَمُ مَكَّةَ، فَإِنَّهُ كَانَ يَقْدُمُهَا صُحَى، فَيَطُوفُ بِالْبَيْتِ، ثُمَّ يُصَلِّي رَكَعَتَيْنِ خَلْفَ الْمَقَامِ، وَيَوْمَ يَأْتِي مَسْجِدَ قُبَاءٍ، فَإِنَّهُ كَانَ يَأْتِيهِ كُلُّ سَبْتٍ، فَإِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ كَرِهَ أَنْ يَخْرُجَ مِنْهُ حَتَّى يُصَلِّيَ فِيهِ. قَالَ: وَكَانَ يُحَدِّثُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم كَانَ يَزُورُهُ رَاكِبًا وَمَاشِيًا^۱.

۲- باسی (گه ورمیی) مزگهوتی قوبا

۱۱۹۱- نافع دمگیریته وه که عهبدولای کورپی عومهر رضي الله عنه نوێژی له چیشتهنگاودا نه دهکرد له دوو رۆژدا نهبی: نهو رۆژهی دهگه یشته مهککه، چونکه له چیشتهنگاو دهاته مهککه، تهوایی که عبهی دهکرد، پاشان دوو رکات نوێژی له پشت مهقامی ئیبراهیمه وه دهکرد، وه لهو رۆژمدا که دههات بو مزگهوتی قوبا، چونکه له هه موو شه ممهیه کدا دههات بو مزگهوتی قوبا، جا که دههاته ژووره وه بو مزگهوت ناپهسند بوو به لایه وه له مزگهوتی قوبا بجیته

^۱ بروهانه: ۱۱۹۳، ۱۱۹۴، ۷۳۲۶.

دمره وه ههتا نوێژی تیدا نهکات، نافیع له عهبدوڵاوه دهیگیرایه وه، پیغه مبهری خوا ﷺ سهردانی مزگهوتی قوبای دهکرد به سواری و به پیاده.

۱۱۹۲- قَالَ: وَكَانَ يَقُولُ: إِنَّمَا أَصْنَعُ كَمَا رَأَيْتُ أَصْحَابِي يَصْنَعُونَ، وَلَا أَمْنَعُ أَحَدًا أَنْ يُصَلِّيَ فِي أَيِّ سَاعَةٍ شَاءَ مِنْ لَيْلٍ أَوْ نَهَارٍ، غَيْرَ أَنْ لَا تَتَحَرَّوْا طُلُوعَ الشَّمْسِ وَلَا غُرُوبَهَا^(۱).

۱۱۹۲- (نافیع) دهلی: عهبدوڵا دمیوت: بیگومان من نه وه دهکهم که هاوه لانیم دیوه کردووینه، وه پێگری له هیچ کهسێک ناکهم له ههر کاتێکی شهو و رۆژدا نوێژ بکات، تهنها نهومنده ههیه نوێژهکانتان مهخه نه کاتی ههلهاتنی خۆر و ئاوابوونی.

۳- بَابُ مَنْ أَتَى مَسْجِدَ قُبَاءٍ كُلَّ سَبْتٍ

۱۱۹۳- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَأْتِي مَسْجِدَ قُبَاءٍ كُلَّ سَبْتٍ مَاشِيًا وَرَاكِبًا. وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ يَفْعَلُهُ^(۲).

۳- باسی ئهوهی ههموو رۆژیکی شههمان دههات بو مزگهوتی قوبا

۱۱۹۳- عهبدوڵای کوری دینار له عهبدوڵای کوری عومهروه رضي الله عنه دهگیریته وه دهلی: پیغه مبهر ﷺ ههموو رۆژانی شهمه به پیاده و بهسواری دههات بو مزگهوتی قوبا، وه عهبدوڵاش ﷺ نه کارهی دهکرد.

^۱ بڕوانه: ۵۸۲.

^۲ بڕوانه: ۱۱۹۱.

۴- بابُ اثْنَانِ مَسْجِدِ قُبَاءٍ رَاكِبًا وَمَاشِيًا

۱۱۹۴- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي نَافِعٌ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يَأْتِي قُبَاءَ رَاكِبًا وَمَاشِيًا. زَادَ ابْنُ مُمَيِّزٍ: حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ: فَيُصَلِّي فِيهِ رَكْعَتَيْنِ ^(۱).

۴- باسی هاتن بو مزگهوتی قوبا به پیاده و به سواری

۱۱۹۴- عهبدولای کوری عومەر رضي الله عنه دهلی: پێغه مبهەر صلى الله عليه وسلم به سواری و به پیاده دمها ت بو مزگهوتی قوبا، ئیبنو نومهر ئه مهی بو زیاد کردوو: عوبهیدولای بوێ گێڕاینه وه له ناهیه وه: دوو رکات نوێژی تیدا دهکرد.

۵- بابُ قُضِلَ مَا بَيْنَ الْقَبْرِ وَالْمَنْبَرِ

۱۱۹۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ مَعِيٍّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ الْمَازِنِيِّ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ: مَا بَيْنَ بَيْتِي وَمَنْبَرِي رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ..

۵- باسی پلهو پایهی نیوان قهبری پێغه مبهەر صلى الله عليه وسلم و دوانگه کهی

۱۱۹۵- عهبدولای کوری زمیدی مازینی رضي الله عنه دهگێڕایته وه: که پێغه مبهری خوا صلى الله عليه وسلم فهرموو یه تی: ((ئهو هی له نیوان مالی من و دوانگه کهم دایه، باخیکه له باخهکانی بهههشت)).

^۱ بڕوانه: ۱۱۹۱.

۱۱۹۶- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ عَنْ يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي حُبَيْبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَا بَيْنَ بَيْتِي وَمِنْبَرِي رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ، وَمِنْبَرِي عَلَى حَوْضِي^(۱).

۱۱۹۶- نه بو هوړمیره رضي الله عنه له پیغه مبهروه ﷺ دهگیرپته وه که فهرموویه تی: ((نه وهی له نیوان مالی من و دوانگه که م دایه، باغیکه له باغه کانی به ههشت، وه دوانگه که م له سهر چه وزمه که مه)).

۶- بَابُ مَسْجِدِ بَيْتِ الْمَقْدِسِ

۱۱۹۷- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ، سَمِعْتُ قَزْعَةَ -مَوْلَى زِيَادٍ- قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ رضي الله عنه يُحَدِّثُ بِأَرْبَعٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، فَأَعْجَبَنِي وَأَنْقَنِي، قَالَ: لَا تُسَافِرِ الْمَرْأَةُ يَوْمَيْنِ إِلَّا مَعَهَا زَوْجُهَا أَوْ ذُو مَحْرَمٍ. وَلَا صَوْمَ فِي يَوْمَيْنِ: الْفِطْرُ وَالْأَضْحَى، وَلَا صَلَاةَ بَعْدَ صَلَاتَيْنِ: بَعْدَ الصُّبْحِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ، وَبَعْدَ الْعَصْرِ حَتَّى تَغْرُبَ، وَلَا تُشَدُّ الرَّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ: مَسْجِدِ الْحَرَامِ، وَمَسْجِدِ الْأَقْصَى، وَمَسْجِدِي^(۲).

۶- باسی مزگه وتی به یتولمه قدیس

۱۱۹۷- فهزده خازادکراوی زیاد- ده لی: له نه بو سه عیدی خودریم بیست ﷺ چوار شتی له پیغه مبهروه ﷺ دهگیرپه وه زور سه رسام و دلخوشی کردم، فهرمووی: ((نافرمت دوو رپژ رپگا سه فهر نه کات، مه گهر میړدی یان مه حره میکی له گه لدا بیت، نابی له دوو پوژدا پوژوو بگیری: رپژی جه زنی

^۱ بروانه: ۱۸۸۸، ۶۵۸۸، ۷۳۳۵.

^۲ بروانه: ۵۸۶.

پەمەزان و پۆژی جەژنی قوربان، لەپاش دوو نوێزمەو نابی نوێز بکری: پاش نوێزی بەیانی هەتا خۆر هەڵدی، پاش نوێزی عەسر هەتا خۆر ئاوا دەبی، وە نابی بنە و بارگە بپیچریتەو تەنها بۆ سی مزگەوت نەبی: مزگەوتی حەرەم و مزگەوتی ئەقصا و مزگەوتی من))^(۱).

^۱ واتە: مزگەوتی پیغمبەر ﷺ لە مەدینە.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۲۱- کتابُ العمل في الصلاة

بهناوی خوامی بهخشندهی میهره بان

۲۱- پهراوی جولان له کاتی نوێژکردندا

۱- بابُ استِعَانَةِ الْيَدِ فِي الصَّلَاةِ إِذَا كَانَ مِنْ أَمْرِ الصَّلَاةِ

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: يَسْتَعِينُ الرَّجُلُ فِي صَلَاتِهِ مِنْ جَسَدِهِ بِمَا شَاءَ. وَوَضَعَ أَبُو إِسْحَاقَ فَلَنَسُوتهُ فِي الصَّلَاةِ وَرَفَعَهَا. وَوَضَعَ عَلِيٌّ كَفَّهُ عَلَى رُضْغِهِ الْأَيْسَرِ، إِلَّا أَنْ يَحُكَّ جِلْدًا أَوْ يُصْلَحَ ثَوْبًا.

۱- باسی جولانی دهست له نوێژدا ئهگهر بۆ کاروباری نیو

نوێژهکه بێت

عهبدو لای کورپی عهباس رضی اللہ عنہ دهلی: مروف له نوێژهکهیدا ههر ئهنادامیکی لاشهی ویست، دهتوانی بهکاری بێنی. ئهبو ئیسحاق (ی سوبه یعی) کلارهکهی داناوه له نوێژداو ههلیگرتوووه، وه عهلی رضی اللہ عنہ دهستی خستوته سهر مهچهکی چهپی، (نهيجولاندوه) مهگهر شوینیکی لهشی خوراندبی، یان پوڤشاکهکهی چاککردبی.

۱۱۹۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ مَخْرَمَةَ بِنِ سُلَيْمَانَ، عَنْ كُرَيْبٍ - مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ - أَنَّهُ أَخْبَرَهُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ أَنَّهُ بَاتَ عِنْدَ مَيْمُونَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ

﴿وَهِيَ: خَالَتُهُ- قَالَ: فَاضْطَجَعْتُ عَلَى عَرِضِ الْوِسَادَةِ، وَاضْطَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَهْلُهُ فِي طُولِهَا، فَتَأَمَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى انْتَصَفَ اللَّيْلُ، أَوْ قَبْلَهُ بِقَلِيلٍ، أَوْ بَعْدَهُ بِقَلِيلٍ، ثُمَّ اسْتَيْقَظَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَجَلَسَ، فَمَسَحَ النَّوْمَ عَنْ وَجْهِهِ بِيَدِهِ، ثُمَّ قَرَأَ الْعَشْرَ آيَاتِ خَوَاتِيمِ سُورَةِ آلِ عِمْرَانَ، ثُمَّ قَامَ إِلَى شَنْ مُعَلَّقَةٍ فَتَوَضَّأَ مِنْهَا، فَأَحْسَنَ وُضْوءَهُ، ثُمَّ قَامَ يُصَلِّي. قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ ؓ فَقُمْتُ فَصَنَعْتُ مِثْلَ مَا صَنَعَ، ثُمَّ ذَهَبْتُ فَقُمْتُ إِلَى جَنْبِهِ، فَوَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى رَأْسِي، وَأَخَذَ بِأُذُنِي الْيُمْنَى يَفْتُلُهَا بِيَدِهِ، فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ أَوْتَرَ، ثُمَّ اضْطَجَعَ حَتَّى جَاءَهُ الْمُؤَدُّنُ، فَقَامَ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ، ثُمَّ خَرَجَ فَصَلَّى الصُّبْحَ^(١).

۱۱۹۸- عہدولای کورپی عہباس ﴿﴾ دہگپڑتہوہ: کہ شہوئک لہ مالی مہیموونہی دایکی ٹیمانداران ﴿﴾ مایہوہ کہ پووری عہدولای بوو، دہلّی: جا من لہسہر باری پانی سہرینہکہ راکشام و پیغہمبہری خوا ﴿﴾ و خیزانی لہسہر باری دریزئی سہرینہکہ راکشان، ٹینجا پیغہمبہری خوا ﴿﴾ خہوت تا نیوہی شہو یان گہمّ پیش یان دوی نیوہ شہو، ٹینجا ہستا لہ خہو و دانیشٹ و دہستی ہینا بہ دم و چاویدا، خہوی لہ چاوهکانی زپاند، پاشان دہ نایہتہکہی کوتایی سوورہتی نالی عیمرائی خویند، پاشان ہستاو پویشٹ بو لای جہومنہیہکی ہہلواسراو (ناوی تیابوو)، دہستنوئیزی گرت لہ ناوی ئەو جہومنہیہ بہ دہستنوئیز گرتنیکی جوان، پاشان ہستاو دہستی کرد بہ نوئیز کردن، عہدولای کورپی عہباس ﴿﴾ دہلّی: منیش ہہستام وەك ئەوم کرد، پاشان لہ تہنیشٹیدا وہستام (و نوئیزم دابہست)، پیغہمبہریش ﴿﴾ دہستی راستی نایہ سہر سہرم و بہ دہستی گوئی راستی گرم و بایدا، ٹینجا پیغہمبہر ﴿﴾ دوو رکات نوئیزی کرد، پاشان دوو رکاتی تری کرد، پاشان دوو رکاتی تری کرد، ٹینجا دوو رکاتی تری کرد، پاشان دوو رکاتی تری کرد، ٹینجا یەك رکاتی

بروانه: ۱۱۷.

ویتری کرد، پاشان ږاکشا ههتا بانگبیزه که هات بو خزمهتی (ئاگاداری کرد)، جا ههستاو دوو ږکات نوێژی (سوننهتی) سووکه لهی کرد، ئینجا له مال دمرچوو بو مزگهوت و نوێژی به یانی کرد (به پیشنوێژی بو مسولمانان).

۲- بابُ مَا يُنْهَى عَنْهُ مِنَ الْكَلَامِ فِي الصَّلَاةِ

۱۱۹۹- حَدَّثَنَا ابْنُ مُثَرِّ، حَدَّثَنَا ابْنُ فَضِيلٍ، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: كُنَّا نُسَلِّمُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ فِي الصَّلَاةِ فَيَرُدُّ عَلَيْنَا، فَلَمَّا رَجَعْنَا مِنْ عِنْدِ النَّجَاشِيِّ، سَلَّمْنَا عَلَيْهِ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْنَا وَقَالَ: إِنَّ فِي الصَّلَاةِ شُغْلًا..
حَدَّثَنَا ابْنُ مُثَرِّ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا هُرَيْمُ بْنُ سَفْيَانَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ نَحْوَهُ^(۱).

۲- باسی ئهوهی ږیگری لت کراوه له قسه کردن له نوێژدا

۱۱۹۹- عهبدولا ﷺ دهلی: ئیمه جاران پیغه مبهه ﷺ که له نوێژدا بوو سهلامان لی دهکرد، نهویش وهلامی دهداینهوه، بهلام کاتی له لای نهجاشی گهراینهوه (له نوێژدا) سهلامان له پیغه مبهه کرد ﷺ، وهلامی نهداینهوه و (دواتر) فهرمووی: ((بئگومان له نیو نوێژدا سهرفالی همیه (بهفورئان خویندن و شتی ترهوه)).
(ئیمامی بوخاری دهلی: ئیبنو نومهر بوی گپراینهوه وتی: ئیسحاقی کوری مهنصور بوی گپراینهوه وتی: هوریمیی کوری سوفیان له ئهعهمه شهوه، له ئیبراهیمه وه، له عهلقه مهوه، له عهبدولاوه له پیغه مبهه وه ﷺ وینهی فهرموودهی پیشووی گپرایه وه.

۱۲۰۰- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا عَيْسَى هُوَ ابْنُ يُونُسَ عَنْ إِسْمَاعِيلَ، عَنِ الْخَارِثِ بْنِ شُبَيْلٍ، عَنْ أَبِي عَمْرٍو الشَّيْبَانِيِّ قَالَ قَالَ لِي زَيْدُ بْنُ أَرْقَمَ: إِنَّ كُنَّا لَنَتَّكَلَّمُ فِي الصَّلَاةِ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ، يُكَلِّمُ أَحَدُنَا صَاحِبَهُ بِحَاجَتِهِ حَتَّى نَزَلَتْ: ﴿حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ﴾ ﴿٣٢٨﴾ البقرة. فَأَمَرْنَا بِالسُّكُوتِ^(۱).

۱۲۰۰- زمیدی کوری نه پرقهم ﷺ دهلی: ئیمه له سهرده می پیغه مبهردا ﷺ له نیو نوێژدا قسه مان دهکرد، که سیکیان دمر باره ی پیویستییه که ی له گهل هاوریکهیدا قسه ی دهکرد، ههتا نه م نایه ته دابهزی: (پاریزگاری له نوێژه کانتان بکهن، (به تایبهتی) نوێژی نیوهراس (که نوێژی عهسره)، وه له نوێژدا به گهردن که چی بوخوا بومستن (واته: قسه مه کهن)). نیت فرمانمان پیکرا به بی دهنگی له نوێژدا.

۳- بَابُ مَا يَجُوزُ مِنَ التَّسْبِيحِ وَالْحَمْدِ فِي الصَّلَاةِ لِلرِّجَالِ

۱۲۰۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَهْلِ ﷺ قَالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّحُ بَيْنَ بَنِي عَمْرٍو بْنِ عَوْفٍ، وَحَائِثِ الصَّلَاةِ، فَجَاءَ بِلَالٌ أَبَا بَكْرٍ ﷺ فَقَالَ: حُسِبَ النَّبِيُّ ﷺ، فَتَوَمَّ النَّاسُ؟ قَالَ: نَعَمْ، إِنْ شِئْتُمْ. فَأَقَامَ بِلَالٌ الصَّلَاةَ، فَتَقَدَّمَ أَبُو بَكْرٍ ﷺ فَصَلَّى، فَجَاءَ النَّبِيُّ ﷺ يَمْشِي فِي الصُّفُوفِ يَشْقُهَا شَقًّا، حَتَّى قَامَ فِي الصَّفِّ الْأَوَّلِ، فَأَخَذَ النَّاسُ بِالتَّصْفِيحِ - قَالَ سَهْلٌ: هَلْ تَذَرُونَ مَا التَّصْفِيحُ؟ هُوَ التَّصْفِيحُ - وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ ﷺ لَا يَلْتَفِتُ فِي صَلَاتِهِ، فَلَمَّا أَكْثَرُوا التَّفَتَّ فَإِذَا النَّبِيُّ ﷺ فِي الصَّفِّ، فَأَشَارَ إِلَيْهِ مَكَانَكَ، فَرَفَعَ أَبُو بَكْرٍ يَدَيْهِ، فَحَمِدَ اللَّهَ، ثُمَّ رَجَعَ الْقَهْقَرَى وَرَاءَهُ، وَتَقَدَّمَ النَّبِيُّ ﷺ فَصَلَّى^(۲).

^۱ بروهانه: ۴۵۳۴.

^۲ بروهانه: ۶۸۴.

۳- باسی نهوهی که (سبحان الله والحمد لله) کردن لهنووتژدا بو پیاوان دروسته

۱۲۰۱- سههله دهلی: پیغهمبهری خوا ﷺ رویشت بو نیو بهنی عهمری کوری
عهوف تا نیوانیان چاک بکات، کاتی نووژ هاته پیش و نووژ بوو، بیلالیش هات
بو لای نهبو بهکر ﷺ وتی: پیغهمبهری ﷺ ماتهله کراوه (یان گیردراوه)،
پیشنوویژی دهکهیت بو خه لکه که (قامهت بکه م)؟ نهبو بهکریش وتی: بهلی،
نهگه ر دهمانه وی، بیلالیش قامهتی نوویژی کرد، نهبو بهکریش رویشته پیشه وه
دهستی به پیش نوویژی کرد، ئینجا پیغهمبهری خوا ﷺ هاته وه (خه لکه که ش
لهنووتژدا بوون)، به نیو ریزهکاندا دهرویشت و بهینی تی دهخستن تا له پیزی
یه که مدا و مستا، نووژخوینهکان دهستیان کرد به چه پله لیدان، - لیردهدا سههله
دهلی: ئایا دهمانن (التَّصْفِيحُ) جیهه؟ چه پله لیدانه، نهبو بهکریش له نووتژدا لای
نه دهکرده وه، جا کاتیک چه پله یان زور لیدا، لایکرده وه پیغهمبهری ﷺ بینی
له ریزه که دایه، پیغهمبهریش ﷺ ناماژهی بو کرد ((که له شوینی خوت
بمینه ره وه))، نهبو بهکریش ههردوو دهستی بهرزکرده وه سوپاسی خوی کرد^(۱)،
پاشان نهبو بهکر به پشتدا گه پایه وه دواوهی خوی، وه پیغهمبهری ﷺ رویشته
پیشه وه پیشنوویژی کرد (بو یان).

۴- بَابُ مَنْ سَمَى قَوْلًا أَوْ سَلَّمَ فِي الصَّلَاةِ عَلَى غَيْرِهِ مُوَاجَهَةً وَهُوَ لَا يَعْلَمُ

۱۲۰۲- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عِيسَى، حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الصَّمَدِ عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ، حَدَّثَنَا
حُصَيْنُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ ﷺ قَالَ: كُنَّا نَقُولُ:

^۱ لهسه رهوهی که پیغهمبهری خوا ﷺ فرمانی پیکرد بهردهوام بیت له پیش نووییه کهیدا.

التَّحِيَّةُ فِي الصَّلَاةِ وَتُسَمَّى، وَيُسَلَّمُ بَعْضُنَا عَلَى بَعْضٍ، فَسَمِعَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: قُولُوا: التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ. فَإِنَّكُمْ إِذَا فَعَلْتُمْ ذَلِكَ فَقَدْ سَلَّمْتُمْ عَلَى كُلِّ عَبْدٍ لِلَّهِ صَالِحٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ.^(۱)

۴- باسی (حوکمی) ئهوهی له نیو نوێژدا ناوی کهسانیک بهیئێ، یان سهلام بکات له کهسیکی بهران بهری به نه زانین

۱۲۰۲- عهبدوولای کوری مهسعود ؓ دهلی: ئیمه جاران له نوێژدا دهمانوت: سهلام له فلانه کهس بیت و ناویمان دهیئا، وه ههندی کمان سهلامی دمکرد له وانی تر، پیغه مبهری خواش ﷺ گوئی لی بوو فهرمووی: ((بلین: التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ^(۲)، جا نهگهر ئه ومان کرد، ئه وه سهلامتان کردوو له هه موو بهندهیهکی صالحی خوا له ئاسمان و له زه ویدا)).

۵- باب: التَّصْفِيْقُ لِلنِّسَاءِ

۱۲۰۳- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: التَّسْبِيْحُ لِلرِّجَالِ وَالتَّصْفِيْقُ لِلنِّسَاءِ..

^۱ بڕوانه: ۸۳۱.

^۲ واته: مۆلک و مانه وه و گهره یی و درود و پارانه وه و لآنه وه و وشه ی پاک و چاک هه ر بۆ خودایه، سلاوو په رحمت و به ره که ق خودات له سه ر بێ ئه ی پیغه مبهری خوا ﷺ، سلاو له سه ر ئیمه ش و له سه ر هه موو بهنده چاکه کانی خودای گهره، وه شایه تی ده دم که هه یج په سترایک نییه به هه ق جگه له (الله)، وه شایه تی ئه دم که موحه ممد ﷺ بهنده و نیترداوی خودایه.

۵- باسیک: چه پله لیدان بو ئافرماتانه

۱۲۰۳- ئەبو هوریرە رضی اللہ عنہ له پیغمه مبهروه ﷺ دهگێڕێتهوه كه فهرموویهتی: ((سبحان الله وتن^(۱) بو پیاوانه، چه پله لیدانیشت بو ئافرماتانه)).

۱۲۰۴- حَدَّثَنَا يَحْيَى، أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: التَّسْبِيحُ لِلرِّجَالِ وَالتَّصْفِيحُ لِلنِّسَاءِ.^(۲)

۱۲۰۴- سههلی کوری سهعد رضی اللہ عنہ دهلی: پیغمه مبهره ﷺ فهرمووی: ((سبحان الله کردن (له کاتی هه لهی پێشنوێژدا) بو پیاوانه، چه پله لیدانیشت بو ئافرماتانه)).

۶- بَابُ مَنْ رَجَعَ الْقَهْقَرَى فِي صَلَاتِهِ، أَوْ تَقَدَّمَ بِأَمْرٍ يَنْزِلُ بِهِ

رَوَاهُ سَهْلُ بْنُ سَعْدٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.
 ۱۲۰۵- حَدَّثَنَا يَشْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ: قَالَ يُونُسُ: قَالَ الزُّهْرِيُّ: أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ الْمُسْلِمِينَ بَيْنَا هُمْ فِي الْفَجْرِ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ، وَأَبُو بَكْرٍ رضی اللہ عنہ يُصَلِّي بِهِمْ، فَقَجَأَهُمُ النَّبِيُّ ﷺ، قَدْ كَشَفَ سِتْرَ حُجْرَةِ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا، فَنَظَرَ إِلَيْهِمْ، وَهُمْ صُفُوفٌ، فَتَبَسَّمَ يَضْحَكُ، فَكَصَّ أَبُو بَكْرٍ رضی اللہ عنہ عَلَى عَقْبِيهِ، وَظَنَّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُرِيدُ أَنْ يَخْرُجَ إِلَى الصَّلَاةِ، وَهُمْ الْمُسْلِمُونَ أَنْ يَفْتَتِنُوا فِي صَلَاتِهِمْ فَرَحًا بِالنَّبِيِّ ﷺ حِينَ رَأَوْهُ، فَأَشَارَ بِيَدِهِ أَنْ أَمُّوا، ثُمَّ دَخَلَ الْحُجْرَةَ وَأَرْخَى السُّتْرَ، وَتَوُفِّيَ ذَلِكَ الْيَوْمَ.^(۳)

^۱ له کاتی پروو داوێک یان ئاگادار کردنه وه یان راستکردنه وهی هه له یه ک بو پێشنوێژ له نوێژه کهیدا.

^۲ بپروانه: ۶۸۴.

^۳ بپروانه: ۶۸۰.

۱- باسی ئهوهی پشتاو پشت بگهڕێتهوه لهنیو نوێژهکهیدا،

یان پیشکهوی لهبهر کاریک بۆی پیش هاتوه

ئهم فهرموودهیه سههلی کوری سهعد له پیغهمبهروه ﷺ گیراویهتیهوه. ۱۲۰۵- زوهری دهلی: ئهههسی کوری مالیک ﷺ بۆی گیرامهوه وتی: لهکاتیکیدا مسوڵمانان لهنوێزی بهیانی رۆژی دووشهمهدا بوون، نهبو بهکر ﷺ پیشنوێزی بۆ دهکردن، له ناگاو پیغهمبهر ﷺ پهردهی ژووردهکی عانیشهی لاداو سهیری کردن مسوڵمانان ریز بوو بوون، جا زمردهخهیهکی کردو بیکهنی، ئینجا ئهبو بهکر پاشه و پاش گهرايه دواوه، وای زانی که پیغهمبهری خوا ﷺ دهمهوی بیته دهمهوه بۆ نوێژ، وه مسوڵمانان خهریک بوو نوێژهکهیان لێ تیک بجیت، له خوشی پیغهمبهردا ﷺ که بینیان (حالی باشه)، پیغهمبهریش ﷺ به دهستی ئاماژهی بۆ کردن ((که نوێژهکهیان تهواو بکهن))، پاشان چوویهوه ژووردهوه پهردهکهی دادایهوهوه ههر لهو رۆژمدا ومهاتی کرد.

۷- بَابُ إِذَا دَعَتِ الْأُمُّ وَلَدَهَا فِي الصَّلَاةِ

۱۲۰۶- وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي جَعْفَرٌ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هُرْمَزٍ قَالَ: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: نَادَتْ امْرَأَةٌ ابْنَهَا، وَهُوَ فِي صَوْمَعَةٍ قَالَتْ: يَا جُرَيْجُ. قَالَ: اللَّهُمَّ أُمِّي وَصَلَاتِي. قَالَتْ: يَا جُرَيْجُ. قَالَ: اللَّهُمَّ أُمِّي وَصَلَاتِي. قَالَتْ: اللَّهُمَّ لَا يَمُوتُ جُرَيْجٌ حَتَّى يَنْظُرَ فِي وَجْهِ الْمَيِّمِيسِ. وَكَانَتْ تَأْوِي إِلَى صَوْمَعَتِهِ رَاعِيَةً تَرْعَى الْغَنَمَ، فَوَلَدَتْ، فَقِيلَ لَهَا: مِمَّنْ هَذَا الْوَلَدُ؟ قَالَتْ: مِنْ جُرَيْجٍ، نَزَلَ مِنْ صَوْمَعَتِهِ. قَالَ جُرَيْجُ: أَيْنَ هَذِهِ الَّتِي تَرْعُمُ أَنْ وَلَدَهَا لِي؟ قَالَ: يَا بَابُوسُ مَنْ أَبُوكَ؟ قَالَ: رَاعِي الْغَنَمِ.^(۱)

۷- باسی نهگهر دایکی کورهکهی بانگ بکات کاتی (کورهکه) له نوێژدا بی

۱۲۰۶- نهبو هورمیره عليه السلام دهلی: پیغه مبهری خوا عليه السلام فهرمووی: ((ئافرمتهک)) کورهکهی بانگ کرد، له کاتیکدا له خه لومتهگهیه کدا بوو، ئافرمتهکه وتی: نهی جورمیج، نهویش وتی: خوايه (مافی) دایکم و نوێژهکه م (کوڤوتهوه، ته و فیکم بده باشرینیان به جیبینم)، ئافرمتهکه وتی: نهی جورمیج، (جورمیج) وتی: خوايه (مافی) دایکم و نوێژهکه م (کوڤوتهوه، ته و فیکم بده باشرینیان به جیبینم)، ئافرمتهکه وتی: نهی جورمیج . (جورمیج) وتی: خوايه (مافی) دایکم و نوێژهکه م (کوڤوتهوه، ته و فیکم بده باشرینیان به جیبینم)، ئافرمتهکه وتی: خوايه جورمیج نه مریت ههتا ته ماشای رووخساری ئافرمتهانی داوین پیس دهکات. وه ئافرمتهکی شوان که مه پری دهله وهراند دهجوویه خه لومتهگاکی جورمیجهوه، ئینجا (ئافرمته شوانهکه) مندا لکی بوو ^(۱)، پیی وترا: نه م مندا له (ی بوویهتی) له چ پیاویکه؟ ئافرمتهکه وتی: له جورمیجه، له خه لومتهگاکی هاتوته خوارموه (و زینای کردووه له گه لیدا)، جورمیج وتی: نهو ئافرمته له کوویه که دهلی مندا له کهی له منه؟ (داوای مندا له کهی کردو هینایان)، جورمیج وتی: بجکول کی باوگته؟ مندا له که وتی: پیاوی شوانی مه رکان)).

۸- بابُ مَسْمُوحِ الْحَصَى فِي الصَّلَاةِ

۱۲۰۷- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا شَيْبَانُ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي مُعَيْقِبٌ أَنَّ النَّبِيَّ عليه السلام قَالَ فِي الرَّجُلِ يُسْوِي التُّرَابَ حَيْثُ يَسْجُدُ قَالَ: إِنْ كُنْتَ فَاعِلًا فَوَاحِدَةً.

^۱ پیاویکی شوان زینای له گه ل کردبوو سکی پر بوو بوو.

۸- باسی دهستان له چهو (ورده بهرد) له نوێژدا

۱۲۰۷- موعه یقیب ﷺ دهگیرێتهوه: که پیغه مبهری خوا ﷺ دهرباره ی پیاویک که خۆله که ی تهخت دهکرد، لهو شوینه دا که سوژده ی له سهر دهبرد هه رمووی: ((نه گهر نه و کارمت کرد با په ک جار زیاتر نه بیت)).

۹- بابُ بَسَطِ التَّوْبِ فِي الصَّلَاةِ لِلْسُّجُودِ

۱۲۰۸- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا بِشْرٌ، حَدَّثَنَا غَالِبٌ، عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ قَالَ: كُنَّا نُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي شِدَّةِ الْحَرِّ، فَإِذَا لَمْ يَسْتَطِعْ أَحَدُنَا أَنْ يُمَكِّنَ وَجْهَهُ مِنَ الْأَرْضِ بَسَطَ تَوْبَهُ فَسَجَدَ عَلَيْهِ^(۱).

۹- باسی راخستنی پۆشاکی له نیو نوێژدا بۆ سوژده بردن له سهری

۱۲۰۸- نه نه سی کوری مالیک ﷺ ده ئی: ئیمه له رابردوودا له گه ل پیغه مبه ر ﷺ له تینی گهرمادا نوێژمان ده کرد، جا نه گهر که سی کمان نه یتوانی بایه نیوچاوانی بخته سهر زهوی، پۆشا که که ی راده خست و سوژده ی له سهر دهبرد.

۱۰- بابُ مَا يَجُوزُ مِنَ الْعَمَلِ فِي الصَّلَاةِ

۱۲۰۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عَائِشَةَ ﷺ قَالَتْ كُنْتُ أُمِدُّ رِجْلِي فِي قِبْلَةِ النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ يُصَلِّي، فَإِذَا سَجَدَ عَمَزَنِي فَرَفَعْتُهَا، فَإِذَا قَامَ مَدَدْتُهَا^(۲).

^۱ برپوانه: ۳۸۵.

^۲ برپوانه: ۳۸۲.

۱۰- باسی ئه و کرده و ه و جولە می له نیو نوێژدا دروسته

۱۲۰۹- عایشه رضی اللہ عنہا ده‌لی: له کاتی‌کدا پیغه‌مبەر صلی اللہ علیہ وسلم نوێژی ده‌کرد، من قاجم درێژ ده‌کرد له‌به‌رده‌می پیغه‌مبەر هوه صلی اللہ علیہ وسلم، جا کاتی سوژده‌ی بیردایه‌ تیی ده‌کوتام (نقورچکه‌ی لیده‌دام)، منیش قاجم ده‌هینایه‌ دواوه‌، که هه‌لده‌ستایه‌ وه‌ قاجم درێژ ده‌کرده‌وه‌.

۱۲۱۰- حَدَّثَنَا مَخْمُودٌ، حَدَّثَنَا شَبَابَةُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ، عَنِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم أَنَّهُ صَلَّى صَلَاةً قَالَ: «إِنَّ الشَّيْطَانَ عَرَضَ لِي، فَشَدَّ عَلَيَّ لِيَقْطَعَ الصَّلَاةَ عَلَيَّ، فَأَمَكَّنِي اللَّهُ مِنْهُ، فَدَعَعْتُهُ، وَلَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أُوثِقَهُ إِلَى سَارِيَةٍ حَتَّى تُصِحُّوا فَتَنْظُرُوا إِلَيْهِ، فَذَكَّرْتُ قَوْلَ سُلَيْمَانَ عليه السلام: رَبِّ هَبْ لِي مَلَكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي. قَرَدَهُ اللَّهُ حَاسِيًا. ثُمَّ قَالَ النَّصْرُ بْنُ شَمِيلٍ: فَدَعَعْتُهُ. بِالذَّالِ أَيْ: خَنَقْتُهُ. وَدَعَعْتُهُ. مِنْ قَوْلِ اللَّهِ: ﴿يَوْمَ يَدْعُوكَ﴾ (۱۳) الطور. أَيْ: يُدْفَعُونَ وَالصَّوَابُ: فَدَعَعْتُهُ، إِلَّا أَنَّهُ كَذَا قَالَ بِتَشْدِيدِ الْعَيْنِ وَالنَّاءِ ^(۱).

۱۲۱۰- ئه‌بو هورمیره رضی اللہ عنہ له پیغه‌مبەر هوه صلی اللہ علیہ وسلم ده‌گیریته‌وه‌ که پیغه‌مبەر صلی اللہ علیہ وسلم نوێژی کرد فه‌رمووی: ((بیگومان (ئه‌مشه‌و) شه‌یتان (دیویکی جنۆکه‌) خوی پیشان دام، په‌لاماری بۆ هینام بۆ ئه‌وه‌ی نوێژه‌که‌م پێی بێرێ، به‌لام خوا زالی کردم به‌سه‌ریداو، گرتم، ئینجا توند پالم پیوه‌نا، سویند به‌ خوا به‌راستی ویستم بیبه‌ستمه‌وه‌ به‌ پایه‌یه‌ک (له‌ پایه‌کانی مزگه‌وت) هوه‌، هه‌تا رۆژ بکه‌نه‌وه‌و هه‌مووتان سه‌یری بکه‌ن، به‌لام نزاکه‌ی سوله‌یمانی برام صلی اللہ علیہ وسلم بیرکه‌وته‌وه‌ که ده‌لی: ئه‌ی په‌رومردگارم پاشایه‌تییه‌کی وام پێبده‌ که له‌پاش من بۆ که‌س نه‌لوی.

نیتړ خوا نهو (شهیتانهکهی) به پيسوايي گهړاندهوه))، پاشان نه زری کوری شومه یل وتی: (قَدَعْتُهُ) به ژال، واته: خنکاندم، وه (قَدَعْتُهُ) له شیوهی نه مه یه له م نایه ته دا هاتووه: ﴿يَوْمَ يُدْعَوْنَ﴾ (۱۳) الطور، واته: پالیان پیوه دمنری، نه م وشه یان راستره: (قَدَعْتُهُ)، به لام نهو (شوعبه) به گرتنی پیتی عهین و تا (قَدَعْتُهُ) هیناویه تی.

II- باب: إِذَا انْقَلَبَتِ الدَّابَّةُ فِي الصَّلَاةِ

وَقَالَ قَتَادَةُ: إِنْ أَخَذَ ثَوْبُهُ يَتَّبِعُ السَّارِقَ وَيَدْعُ الصَّلَاةَ.
 ۱۲۱۱- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا الْأَزْرَقُ بْنُ قَنِسٍ قَالَ: كُنَّا بِالْأَهْوَازِ نُقَاتِلُ الْحُرُورِيَّةَ، فَبَيْنَا أَنَا عَلَى جُرْفٍ نَهَرٍ إِذَا رَجُلٌ يُصَلِّي، وَإِذَا لِحَامٌ دَابَّتْهُ بِيَدِهِ، فَجَعَلَتِ الدَّابَّةُ تُنَازِعُهُ، وَجَعَلَ يَتَّبِعُهَا -قَالَ شُعْبَةُ: هُوَ أَبُو بَرْزَةَ الْأَسْلَمِيُّ- فَجَعَلَ رَجُلٌ مِنَ الْخَوَارِجِ يَقُولُ: اللَّهُمَّ افْعَلْ بِهَذَا الشَّيْخِ. فَلَمَّا انْصَرَفَ الشَّيْخُ قَالَ: إِنِّي سَمِعْتُ قَوْلَكُمْ، وَإِنِّي غَزَوْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سِتَّ غَزَوَاتٍ أَوْ سَبْعَ غَزَوَاتٍ أَوْ ثَمَانَ، وَشَهِدْتُ تَبْسِيرَهُ، وَإِنِّي إِنْ كُنْتُ أَنْ أَرَاكَ مَعَ دَابَّتِي، أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَدْعَاهَا تَرْجِعُ إِلَى مَالِهَا فَيَشُقَّ عَلَيَّ^(۱).

II- باسیک: نه گهر له نیو نویره کهیدا ولاخه کهی به ره لابی

و بروات (چی بکات؟)

قه تاده دهلی: نه گهر کراسه کهی فرینرا له نیو نویره کهیدا، شوین دزه که بکه وئ و واز له نویره کهی بینیت.

۱۲۱۱- نه زرهقی کوری قه یس دهلی: نیمه له نه هواز بووین له دزی حه روریه کان (خه واریجه کان) ده جهنگاین، له کاتی کدا من له قه راغی روواری کدا بووم،

^۱ بروانه: ۶۱۲۷.

پیاویکم بینی نوێژی دهکردو رهشوی و لاخهکهی بهدمستیهوه بوو، و لاخهکهی رایدهکیشاو پیاوهکهش شوین و لاخهکه دهکهوت، شوعبه دهلی: نهو پیاوه نهبو بهرزهی نهسله می بوو، ئینجا پیاویک که خهوارایج بوو بهردهوام دمپوت: خوايه نهو پیاوه پیره وا لی بکهیت^(۱)، جا کاتی پیاوه پیره که (نهبو بهرزه) له نوێژهکهی بوویهوه وتی: بهراستی گویم له قسهکانتان بوو، من لهگهڵ پیغهمبهری خوا ﷺ شهش یان چهوت یان ههشت غهزام کردووه، وه ئاسانکاری نهوم بینیهوه، بیگومان من کاتی لهگهڵ و لاخهکهمدا یهکتریمان رادهکیشا، نهوهم پی باشر بوو لهوهی وازی لی بینم بگهڕێتهوه بۆ نهو جیگهی هۆگری بوو، که ناردههت و گران دمبوو بۆ من (بیهینمهوه).

۱۲۱۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِقَاتٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ قَالَ: قَالَتْ عَائِشَةُ: خَسَفَتِ الشَّمْسُ، فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَرَأَ سُورَةَ طَوِيلَةً، ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ، ثُمَّ اسْتَفْتَحَ بِسُورَةِ أُخْرَى، ثُمَّ رَكَعَ حَتَّى قَضَاهَا وَسَجَدَ، ثُمَّ فَعَلَ ذَلِكَ فِي الثَّانِيَةِ، ثُمَّ قَالَ: إِنَّهُمَا آيَاتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ ذَلِكَ فَصَلُّوا حَتَّى يُفْرَجَ عَنْكُمْ، لَقَدْ رَأَيْتُ فِي مَقَامِي هَذَا كُلَّ شَيْءٍ وَعِدَّتُهُ، حَتَّى لَقَدْ رَأَيْتُ أُرِيدُ أَنْ أَخَذَ قِطْفًا مِنَ الْجَنَّةِ حِينَ رَأَيْتُمُونِي جَعَلْتُ أَتَقَدَّمُ، وَلَقَدْ رَأَيْتُ جَهَنَّمَ يَخْطُمُ بَعْضُهَا بَعْضًا حِينَ رَأَيْتُمُونِي تَأْخَرْتُ، وَرَأَيْتُ فِيهَا عَمْرَوَ بْنَ لُحَيٍّ وَهُوَ الَّذِي سَبَبَ السَّوَابِقَ.^(۲)

۱۲۱۲- عایشه رضی اللہ تعالیٰ عنہا: خۆرگیرا، ئینجا پیغهمبهریش ﷺ ههستاو نوێژی دابهست و سوورپهتیکی درێژی خویند، پاشان گرینووشی بردو درێزه پێدا،

^۱ دوعای لی دهکرد و جنتوی به نهبو بهرزه دهدا.

^۲ بروانه: ۱۰۴۴.

پاشان سه‌ری به‌رزکردوه (له کړنووش)، پاشان دهستی به‌خویندنی سووپه‌تیکی تر کرد، پاشان کړنووشیکی تری برد (و دريژه‌ی پيدا)، تا ته‌واوی کرد و سوژده‌ی برد، پاشان نه‌مه‌ی له ږکاتی دووه‌میشدا دووباره کردوه، پاشان هه‌رمووی: ((بېگومان نه‌م خوړ و مانگ گیرانه دوو نیشان‌ه‌ن له نیشان‌ه‌گانی خوا، جا هه‌ر کات نه‌وانه‌تان بینی نه‌وه نوێژ بکه‌ن، هه‌تا دهرووتان لی بکړیته‌وه، سویند به‌خوا نا له‌م جیگایه‌دا که ږاوه‌ستاوم، نه‌وه‌ی به‌لینم پیدرا‌بوو هه‌موویم بینی، هه‌تا بینیم ویستم بو‌شک‌یک میوه‌ی به‌هه‌شت لی‌بکه‌مه‌وه کاتی منتان بینی (له نوێژه‌که‌مدا) بو پېشه‌وه دهر‌ویشتم، سویند به‌خوا دۆزه‌خم بینی هه‌ندیکی هه‌ندیکی تری تیک دمه‌شکاند کاتی منتان بینی هاتمه‌ دواوه، وه عه‌مری کوری لوحه‌یم بینی له دۆزه‌خدا (چونکه) نه‌و بوو به‌خشی‌نی و‌شتری به‌به‌ته‌گان داهینا، که سواریان نه‌بن و ږیگری له‌ومړ و ناویان لی نه‌کړی)).

۱۲- بَابُ مَا يَجُوزُ مِنَ الْبُصَاقِ وَالنَّفْخِ فِي الصَّلَاةِ

وَيَذْكُرُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو: نَفَخَ النَّبِيُّ ﷺ فِي سُجُودِهِ فِي كُوفٍ.
 ۱۲۱۳- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَأَى نُحَامَةً فِي قِبْلَةِ الْمَسْجِدِ، فَتَغَيَّظَ عَلَى أَهْلِ الْمَسْجِدِ وَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ قَبْلَ أَحَدِكُمْ، فَإِذَا كَانَ فِي صَلَاتِهِ فَلَا يَبْزُقَنَّ، أَوْ قَالَ لَا يَتَنَحَّمَنَّ. ثُمَّ نَزَلَ فَحَتَّهَا بِيَدِهِ. وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: ﷺ إِذَا بَزَقَ أَحَدُكُمْ فَلْيَبْزُقْ عَلَى يَسَارِهِ^(۱).

^۱ بېروانه: ۴۰۶.

۱۲- باسى نهوهى كه دروسته له تف و به لغهم و فوو كردن له نيو نوښدا

له عهبدولای كورې عهمرهوه ﷺ دهگيرنهوه كه وتوويهتى: پيغه مېهر ﷺ له سوژدهى نوښرى خوږگيراندا فووى كړدووه.

۱۲۱۳- عهبدولای كورې عومهر ﷺ دهگيرپتهوه كه پيغه مېهر ﷺ له قيبلى مزگه وتدا (بهديواره كه يه وه) به لغهميكى بينى، بويه رقى ههستا له خه لكى مزگه وت و فهرمووى: ((بيگومان (له نوښدا) خوا بهرانبهر ههر يه كيكتانه، جا نه گهر له نوښره كهيدا بوو نهوه باتف نه كات))، يان فهرمووى: ((به لغهم فرئ نه دات))، پاشان دابهزى له دوانگه كهى و به دهستى (به بهرديك به لغهمه كهى) كړاند و لای برد، عهبدولای كورې عومهر ﷺ وتى: نه گهر كه سيكتان (له نوښدا) تفى كړد، با بيكاتنه لای چه بپيه وه.

۱۲۱۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: سَمِعْتُ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِذَا كَانَ فِي الصَّلَاةِ فَإِنَّهُ يُتَاجَى رَبَّهُ، فَلَا يَنْزُقَنَّ بَيْنَ يَدَيْهِ وَلَا عَنْ يَمِينِهِ، وَلَكِنْ عَنْ شِمَالِهِ تَحْتَ قَدَمِهِ الْيُسْرَى»^(۱).

۱۲۱۴- نه نهس ﷺ له پيغه مېهرهوه ﷺ دهگيرپتهوه كه فهرموويهتى: ((نه گهر كه سيك له نوښدا بوو، نهوه بيگومان له گهل پهرومردگاريدا قسه دهكات، كه واته با تف نه كاته بهرده ميه وه، وه نه يكاتنه لای راستيه وه، بهلكو بيكاتنه لای چه پي و ژير پتي چه بپيه وه)).

^۱ بروانه: ۲۴۱.

۱۳- بَابُ: مَنْ صَفَّقَ جَاهِلًا مِنَ الرِّجَالِ فِي صَلَاتِهِ لَمْ تَفْسُدْ صَلَاتُهُ

فِيهِ سَهْلُ بْنُ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

۱۳- باسیک: ئەگەر کەسیک له پیاوان به نهزانی له نوێژه کهیدا چه پلهی لیدا نوێژه کهی به تال نابیته وه

له سهر نهه باسه نهو فهرموودهیه هاتووه که سههلی کورپی سهعد له پیغه مبهروه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ گیراویه تیه وه ^(۱)

۱۴- بَابُ: إِذَا قِيلَ لِلْمُصَلِّيِّ تَقَدَّمَ أَوْ انْتَظَرَ قَانْتَظَرَ قَلًا بَأْسَ

۱۲۱۵- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّاسُ يُصَلُّونَ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُمْ عَاقِدُو أُرْجِهِمْ مِنَ الصُّغَرِ عَلَى رِقَابِهِمْ، فَقِيلَ لِلنِّسَاءِ: لَا تَرْفَعْنَ رُءُوسَكُمْ حَتَّى يَسْتَوِيَ الرِّجَالُ جُلُوسًا. ^(۲)

۱۴- باسیک: ئەگەر و ترا به نوێژکەر برۆره پێشه وه، یان چاوه روان به، ئەویش چاوه روان بوو قهینا کات.

۱۲۱۵- سههلی کورپی سهعد رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دهلی: خه لکانیک له گهل پیغه مبهردا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نوێژیان دهکرد، له بهر بجووکی پۆشاکه کهیان بهستبوویان به ملیانه وه، وه به ئاوه رتهانیش و ترا: ((له کاتی سوژدهدا)) ههتا پیاوهکان به تهواوی هه ئه نه سته وه وه دانه نیشن، ئیوه سهرتان بهرز مه که نه وه)).

^۱ بڕوانه فهرمووده ی ژماره: ۶۸۴.

^۲ بڕوانه: ۳۶۲.

۱۵- بَابُ: لَا يَرُدُّ السَّلَامَ فِي الصَّلَاةِ

۱۲۱۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا ابْنُ فَضِيلٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: كُنْتُ أَسْلَمُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ فِي الصَّلَاةِ فَيَرُدُّ عَلَيَّ، فَلَمَّا رَجَعْنَا سَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ وَقَالَ: إِنَّ فِي الصَّلَاةِ شُغْلًا.^(۱)

۱۵- باسیک: له‌نیو نوێژدا وه‌لامی سه‌لامکردن نادریته‌وه

۱۲۱۶- عه‌بدوللا ﷺ ده‌لی: من جاران پیغه‌مبه‌ر ﷺ له نوێژدا بوو، سه‌لامم لی دمکرد، نه‌ویش وه‌لامی ده‌دامه‌وه، به‌لام کاتی گه‌راینه‌وه (له‌لای نه‌جاشی، له‌نوێژدا) سه‌لامم له پیغه‌مبه‌ر ﷺ کرد، وه‌لامی نه‌دامه‌وه و فه‌رمووی: ((بیگومان له‌نیو نوێژدا سه‌ره‌قالی هه‌یه (به‌ه‌ورئان خویندن و شتی تره‌وه)) .

۱۲۱۷- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا كَثِيرُ بْنُ شَنْظِيرٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي حَاجَةٍ لَهُ فَأَنْطَلَقْتُ، ثُمَّ رَجَعْتُ وَقَدْ قَضَيْتُهَا، فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ، فَوَقَعَ فِي قَلْبِي مَا اللَّهُ أَعْلَمُ بِهِ، فَقُلْتُ فِي نَفْسِي: لَعَلَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَجَدَ عَلَيَّ أَنِّي أَبْطَأْتُ عَلَيْهِ، ثُمَّ سَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ، فَوَقَعَ فِي قَلْبِي أَشَدُّ مِنَ الْمَرَّةِ الْأُولَى، ثُمَّ سَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَرَدَّ عَلَيَّ فَقَالَ: إِنَّمَا مَنَعَنِي أَنْ أَرُدَّ عَلَيْكَ أَيُّ كُنْتُ أَصْلِي.. وَكَانَ عَلَى رَاحِلَتِهِ مُتَوَجِّهًا إِلَى غَيْرِ الْقِبْلَةِ.^(۲)

۱۲۱۷- جابیری کوری عه‌بدوللا ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ناردمی بو کاریکی خوی، منیش رویشتم، پاشان کارمه‌کم به‌نه‌نجام گه‌یاند و گه‌رامه‌وه، ننجا هاتم

^۱ بروانه: ۱۱۹۹.

^۲ بروانه: ۴۰۰.

بۆ خزمهت پێغه‌مبەر ﷺ و سه‌لامم لێ‌کرد، وه‌لامی نه‌دامه‌وه، منیش شتێک له دڵمدا دروست بوو، مه‌گه‌ر هه‌ر خوا بزانی چه‌ند ناخۆش بوو، له دلی خو‌مدا وتم: له‌وانه‌یه پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ د‌ل‌گران بوو ب‌یت ل‌یم، چون‌که دره‌نگ گه‌رامه‌وه بۆ لای، پاشان سه‌لامم لێ‌ کرده‌وه، هه‌ر وه‌لامی نه‌دامه‌وه، ئه‌مه‌جاره له جاری پ‌یشوو زیاتر د‌ل‌گران بووم، پاشان جاریکی تر سه‌لامم لێ‌ کرد، وه‌لامی دامه‌وه و فه‌رمووی: ((ب‌ی‌گومان ئه‌وه‌ی ر‌ی‌گر بوو که وه‌لامت بده‌مه‌وه، ئه‌وه بوو که من نوێژم ده‌کرد))، له‌وکاته‌دا پ‌ی‌غه‌مبه‌ر ﷺ به سواری و‌لا‌خه‌که‌یه‌وه بوو رووی له ق‌ی‌بله نه‌بوو.

١٦- بابُ رَفْعِ الْيَدَيْنِ فِي الصَّلَاةِ لِأَمْرِ يَنْزِلُ بِهِ

١٢١٨- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَلَغَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنَّ بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ بِقَبَاءٍ كَانَتْ بَيْنَهُمْ شَيْءٌ، فَخَرَجَ يُصَلِّحُ بَيْنَهُمْ فِي أَنْاسٍ مِنْ أَصْحَابِهِ، فَحُبِسَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَحَانَتْ الصَّلَاةُ، فَجَاءَ بِلَالٌ إِلَى أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ: يَا أَبَا بَكْرٍ، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدْ حُبِسَ وَقَدْ حَانَتْ الصَّلَاةُ، فَهَلْ لَكَ أَنْ تَوْمَ النَّاسَ؟ قَالَ: نَعَمْ، إِنْ شِئْتَ. فَأَقَامَ بِلَالٌ الصَّلَاةَ، وَتَقَدَّمَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَكَبَّرَ لِلنَّاسِ، وَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَمْشِي فِي الصُّفُوفِ يَشْفُقُهَا شَفًّا، حَتَّى قَامَ فِي الصَّفِّ، فَأَخَذَ النَّاسُ فِي التَّصْفِيحِ -قَالَ سَهْلٌ: التَّصْفِيحُ هُوَ التَّصْفِيحُ-. قَالَ: وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ لَا يَلْتَفِتُ فِي صَلَاتِهِ، فَلَمَّا أَكْثَرَ النَّاسُ التَّفَتَّ، فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَشَارَ إِلَيْهِ بِأَمْرِهِ أَنْ يُصَلِّيَ، فَرَفَعَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَدَهُ، فَحَمَدَ اللَّهُ، ثُمَّ رَجَعَ الْقَهْقَرَى وَرَاءَهُ حَتَّى قَامَ فِي الصَّفِّ، وَتَقَدَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَصَلَّى لِلنَّاسِ، فَلَمَّا فَرَغَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ، مَا لَكُمْ حِينَ نَابَكُمْ شَيْءٌ فِي الصَّلَاةِ أَخَذْتُمْ بِالتَّصْفِيحِ، إِنَّمَا التَّصْفِيحُ لِلنِّسَاءِ، مَنْ نَابَهُ شَيْءٌ فِي صَلَاتِهِ فَلْيُكَلِّمْ سُبْحَانَ اللَّهِ.. ثُمَّ التَفَتَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ: يَا أَبَا بَكْرٍ، مَا مَنَعَكَ أَنْ تُصَلِّيَ لِلنَّاسِ حِينَ أَشْرْتُ إِلَيْكَ؟ .. قَالَ أَبُو بَكْرٍ: مَا كَانَ يَنْبَغِي لِابْنِ أَبِي قُحَافَةَ أَنْ يُصَلِّيَ بَيْنَ يَدَيِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ.^(١)

١٦- باسی بهرزکردنه وهی دهسته کان له نیو نویژدا له بهر کاریک لیی روودهدات

١٢١٨- سه هلی کوری سهعد ﷺ دهلی: پیغه مبهری خوا ﷺ پیی گه شتبوو که هوزی عه مری کوری عه وف له هوبا نا کوکی هیه له نیوانیاندا، بویه پیغه مبهری خواش ﷺ له گه ل جهند که سی له هاوه لانی رویش تا نیوانیان چاک بکات، ئینجا پیغه مبهری خوا ﷺ دواخرا (هر نه هاته وه) و کاتی نویژ هات، بیلال ﷺ هات بو لای نه بو به کر ﷺ وتی: نهی نه بو به کر بیگومان پیغه مبهری خوا ﷺ دواکهوت و کاتی نویژه، دهی نایا پیشنویژی ده که ی بو خه لکی؟ وتی: به لی نه گهر ویست، بیلالیش ﷺ قامه تی نویژی کرد، نه بو به کر رویشه پیشه وه، نه لاهو نه کبهری کرد به پیشنویژ بو خه لکه که، پیغه مبهری خواش ﷺ (گه رایه وه) به نیوان ریزه کاند دپرویش، بهینی تیده خستن هتا له ریزی یه که مدا وستا، خه لکه که ش دستیان کرد به چه پله لیدان سه هل وتی: (التَّصْفِیحُ) واته: چه پله لیدان- دهلی: نه بو به کریش ﷺ له نویژدا لای نه ده کرده وه، جا که خه لکه که زور چه پله یان لیدا، نه بو به کر لای کرده وه پیغه مبهری خوی بینی ﷺ، پیغه مبهریش ﷺ ئامازه بو کرد و فه رمانی پی کرد که پیشنویژییه که ی بکات، نه بو به کریش ﷺ هه ردوو دهستی بهرز کرده وه سوپاسی خوی کرد، ئینجا پشتاو پشت گه رایه وه دواوه هتا له ریزه که دا وستا، پیغه مبهری خوا ﷺ رویشه پیشه وه پیشنویژی بو خه لکه که کرد، جا که لی بوویه وه رووی کرده خه لکه که و فه رمووی: ((نه ی خه لکینه! نه وه چیتانه کاتی له نویژدا ئاگاداریتان دا بو شتی، دهستان کرد به چه پله لیدان؟ بیگومان چه پله لیدان بو ئا فره تانه، نه گهر که سی ئاگاداری به شتی دا له نویژه که یدا، نه وه با بلتیت: (سبحان الله))، پاشان لای کرده وه به لای نه بو به کردا ﷺ فه رمووی:

((ئەبو بەکر جی رێگری کردی لەوەی کە پێشنوێزی بکەیت بۆ خەڵکە کە کە
من نامازەم بۆ کردیت؟)) ئەبو بەکریش ﷺ وتی: شیوا نییه بۆ کۆری ئەبی
قوحافە کە لە پێشی پێغەمبەری خواوە ﷺ نوێژ بکات.

۱۷- بَابُ الْخَصْرِ فِي الصَّلَاةِ

۱۲۱۹- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا حَمَادٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ:
نَهَى عَنِ الْخَصْرِ فِي الصَّلَاةِ. وَقَالَ هِشَامٌ وَأَبُو هِلَالٍ: عَنِ ابْنِ سَرِيْنٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ
النَّبِيِّ ﷺ^(۱).

۱۷- باسی دەست خستنه کە لە کە لە نوێژدا

۱۲۱۹- ئەبو هورەیرە ﷺ دەلی: دەست خستنه کە لە کە لە نوێژدا قەدەغە کراوە.
هیشام و ئەبو هیلال لە ئیبنو سیرینەو، ئەویش لە ئەبو هورەیرەو ﷺ لە
پێغەمبەرەو ﷺ ئەم قەرموودە گێراوەتەو.

۱۲۲۰- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ
ﷺ قَالَ: نَهَى أَنْ يُصَلِّيَ الرَّجُلُ مُخْتَصِرًا^(۲).

۱۲۲۰- ئەبو هورەیرە ﷺ دەلی: رێگری کراوە لەوەی مڕۆڤ کاتی نوێژ دەکات،
هەردوو دەستی بخاتە سەر کە لە کە ی.

^۱ بڕوانه: ۱۲۲۰.

^۲ بڕوانه: ۱۲۱۹.

۱۸- باب: يُفَكِّرُ الرَّجُلُ الشَّيْءَ فِي الصَّلَاةِ

وَقَالَ عُمَرُ رضي الله عنه: إِنِّي لِأَجْهَزُ جَيْشِي وَأَنَا فِي الصَّلَاةِ.

۱۲۲۱- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا رَوْحٌ، حَدَّثَنَا عُمَرُ -هُوَ ابْنُ سَعِيدٍ- قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ الْحَارِثِ رضي الله عنه قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم الْعَصْرَ، فَلَمَّا سَلَّمَ قَامَ سَرِيعًا دَخَلَ عَلَى بَعْضِ نِسَائِهِ، ثُمَّ خَرَجَ وَرَأَى مَا فِي وُجُوهِ الْقَوْمِ مِنْ تَعَجُّبِهِمْ لِسُرْعَتِهِ فَقَالَ: ذَكَرْتُ وَأَنَا فِي الصَّلَاةِ نَبْرًا عِنْدَنَا، فَكْرِهْتُ أَنْ يُمَسِّيَ أَوْ يَبِيتَ عِنْدَنَا فَأَمَرْتُ بِقِسْمَتِهِ. ^(۱)

۱۸- باسیک: مروث له نیو نوێژدا شتیکی بیر بکهوێتهوه

عومەر رضي الله عنه ده‌ئێ: بێگومان من سوپاکەم پێک دەخەم لەکاتیکیدا کە لە نوێژدام. ۱۲۲۱- عوقبەیی کوری حاریس رضي الله عنه ده‌ئێ: لەگەڵ پێغەمبەردا صلى الله عليه وسلم نوێژی عەسرم کرد، جا کە سەلامی دایەوه بە پەله هەستا رویشت بوو مائی یەکیک لە خێزانەکانی، پاشان هاتە دەرەوه، لەدەم و چاوی خەلکەکەدا سەرسامی بەدیکرد لە پەله‌کردنەکە، بۆیە فەرمووی: ((لەنیو نوێژەکەدا بیرم کەوتەوه پارچە ئالتونیک ^(۲) لە مالماندایە، حەزم نەکرد ئیوارە یان شەوی بەسەردا بیست لە لامان بمینیتهوه، بۆیە فەرمانم کرد بە دابەشکردنی)).

۱۲۲۲- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ جَعْفَرٍ عَنِ الْأَعْرَجِ قَالَ: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رضي الله عنه: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: إِذَا أَدَّنَ بِالصَّلَاةِ أَذْبَرَ الشَّيْطَانُ لَهُ ضَرَاطٌ حَتَّى لَا يَسْمَعَ التَّأَذِينَ، فَإِذَا سَكَتَ الْمُؤَذِّنُ أَقْبَلَ، فَإِذَا تَوَبَّ أَذْبَرَ، فَإِذَا سَكَتَ أَقْبَلَ، فَلَا يَزَالُ بِالْمَرْءِ يَقُولُ لَهُ: اذْكُرْ

^۱ بروانه: ۸۵۱.

^۲ تیرا: به ئالتونیک دەوترێ نەکراپێ بەخشل و، نەکراپێ بەدراو و پارە، وه به خۆلی ئالتون و ئالتونی وردکراویش دەوترێ.

مَا لَمْ يَكُنْ يَذْكُرُ، حَتَّى لَا يَذَرِي كَمْ صَلَّى.. قَالَ أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ: إِذَا فَعَلَ أَحَدُكُمْ ذَلِكَ فَلْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ قَاعِدٌ. وَسَمِعَهُ أَبُو سَلَمَةَ مِنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه ^(۱).

۱۲۲۲- نه‌بو هورمیره رضي الله عنه ده‌لئ: پیغه‌مبه‌ری خوا رضي الله عنه فه‌رمووی: ((کاتی بانگدرا بو نوێژ شه‌یتان پشت هه‌لده‌کات و دهروات و تر لیده‌دات، هه‌تا گوێی له بانگدانه‌که نه‌بیت، جا که بانگبێژه‌که بیده‌نگ بوو دیته‌وه، ئینجا که قامه‌ت کرا پشت هه‌لده‌کات و دهروات، ئینجا که (قامه‌تبێژه‌که) بیده‌نگ بوو دیته‌وه، به‌رده‌وام له‌گه‌ل مرو‌ف هه‌ول ده‌دا پێی ده‌لئ: بیرکه‌ره‌وه له شتی که بیرى لى نه‌کردۆته‌وه، هه‌تا وای لى ده‌کات نازانى چه‌ند رکات نوێژی کردووه))، نه‌بو سه‌له‌مه‌ی کورێ عه‌بدوهره‌حمان وتی: نه‌گه‌ر که‌سیکتان وای کرد، با دوو سوژده ببات به‌دانیشته‌وه. نه‌بو سه‌له‌مه نه‌مه‌ی له نه‌بو هورمیره بیستووه رضي الله عنه.

۱۲۲۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي ذَلْبٍ، عَنْ سَعِيدِ الْمَقْبُرِيِّ قَالَ: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رضي الله عنه: يَقُولُ النَّاسُ أَكْثَرُ أَبُو هُرَيْرَةَ. فَلَقِيتُ رَجُلًا فَقُلْتُ: يَمْ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الْبَارِحَةَ فِي الْعَتَمَةِ؟ فَقَالَ لَا أَذْرِي. فَقُلْتُ: لَمْ تَشْهَدْهَا؟ قَالَ: بَلَى. قُلْتُ: لَكِنْ أَنَا أَذْرِي، قَرَأَ سُورَةَ كَذَا وَكَذَا.

۱۲۲۳- نه‌بو هورمیره رضي الله عنه ده‌لئ: خه‌لکی ده‌لئین نه‌بو هورمیره فه‌رمووده‌ی زۆر ده‌گێڕیته‌وه، جا به پیاویک گه‌یشتم و وتم: ئهم شه‌وی رابورد پیغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله له نوێژی عیشادا ج سوورپه‌تیکی خویند؟ وتی: نازانم، ئینجا وتم: ئاماده‌ی نوێژه‌که نه‌بوویت؟ وتی: با ئاماده‌ بووم، وتم: به‌لام من دهمانم چی خویند، سوورپه‌تی نه‌وه‌و نه‌وه‌ی خویند.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۲۲- کتاب السهو

به ناوی خواي به خشندهی میهره بان

۲۲- په راوی هه له کردن

۱- باب فِي السَّهْوِ إِذَا قَامَ مِنْ رَكْعَتَيْ الْقِرَاضِ

۱۲۲۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ بُحَيْنَةَ رضي الله عنه أَنَّهُ قَالَ: صَلَّى لَنَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم رَكْعَتَيْنِ مِنْ بَعْضِ الصَّلَوَاتِ، ثُمَّ قَامَ فَلَمْ يَجْلِسْ، فَقَامَ النَّاسُ مَعَهُ، فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ وَنَظَرْنَا تَسْلِيمَهُ كَبَّرَ قَبْلَ التَّسْلِيمِ، فَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ، ثُمَّ سَلَّمَ ^(۱).

۱- باسی ئه وهی له بارهی (حوکمی) هه له کردنه وه

هاتوو، ئه گهر نوێژخوێن له دووهم رکاتی فه رزدا

هه ستایه وه (دانه نیشت بو ته حیات خویندن)

۱۲۲۴- ئیبنو شیهاب له عهبدوهره حمانی ئه عهره جه وه گیرایه وه ئه ویش له عهبدو لای کوری بوحهینه وه رضي الله عنه گیرایه وه که وتی: پێغه مبهری خوا صلى الله عليه وسلم له نوێژیک له نوێژه کاندای دوو رکات پێش نوێژی بو کردین، پاشان هه ستایه وه وه دانه نیشت (ته حیات یه کهم بخوین)، خه لکه کهش له گه ئیدا هه ستانه وه (به رده وام بوون)، ئینجا که

نویژه که ی ته و او کرد چاو پر وانی سه لامدانه و همان کرد، پیش سه لامدانه وه نه لاهو نه کبه ری کرد، جا به دانیشته وه دوو سوژده ی برد، پاشان سه لامی دایه وه.

۱۲۲۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ بُحَيْنَةَ رضي الله عنه أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَامَ مِنْ اثْنَتَيْنِ مِنَ الظُّهْرِ لَمْ يَجْلِسْ بَيْنَهُمَا، فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ، ثُمَّ سَلَّمَ بَعْدَ ذَلِكَ ^(۱).

۱۲۲۵- په حیای کوری سه عید له عه بدوره حمانی نه عه ره جه وه ده گپ رته وه، نه ویش له عه بدولای کوری بوچه ی نه وه رضي الله عنه ده گپ رته وه، که وتویه تی: پیغه مبه ری خوا صلى الله عليه وسلم له رگاتی دوو می نویزی نیومر ودا هه ستایه وه له نیوانیاندا دانه نیشت (بو ته حیات خویندن)، جا که نویژه که ی ته و او کرد دوو سوژده ی برد، پاشان دوا ی نه وه سه لامی دایه وه.

۲- باب: إِذَا صَلَّى خُمُسًا

۱۲۲۶- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم صَلَّى الظُّهْرَ خُمُسًا، فَقِيلَ لَهُ: أَزِيدُ فِي الصَّلَاةِ؟ فَقَالَ: «وَمَا ذَاكَ..» قَالَ: صَلَّيْتُ خُمُسًا. فَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ بَعْدَ مَا سَلَّمَ ^(۲).

۲- باسیک: گهر نویژخوین پینج رگاتی کرد

۱۲۲۶- عه بدولای رضي الله عنه ده گپ رته وه که پیغه مبه ری خوا صلى الله عليه وسلم نویزی نیومر و پینج رگاتی کرد، نینجا پی وترا: نایا نویژ زیادکراوه؟ نه ویش فهرمووی: ((چی بووه؟)) وتی: پینج رگات کرد، پیغه مبه ریش صلى الله عليه وسلم دوا ی نه وه سه لامی دابوویه وه دوو سوژده ی بر.

^۱ بر وانه: ۸۲۹.

^۲ بر وانه: ۴۰۱.

۳- باب: إِذَا سَلَّمَ فِي رَكَعَتَيْنِ أَوْ فِي ثَلَاثٍ،

فَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ مِثْلَ سُجُودِ الصَّلَاةِ أَوْ أَطَوَّلَ

۱۲۲۷- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: صَلَّى بِنَا النَّبِيِّ ﷺ الظُّهْرَ - أَوْ الْعَصْرَ - فَسَلَّمَ، فَقَالَ لَهُ دُو الْيَدَيْنِ: الصَّلَاةُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنْقَصَتْ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِأَصْحَابِهِ: أَحَقُّ مَا يَقُولُ؟.. قَالُوا: نَعَمْ. فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ أُخْرَيْنِ، ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ. قَالَ سَعْدٌ: وَرَأَيْتُ عُرْوَةَ بِنَ الزُّبَيْرِ صَلَّى مِنَ الْمَغْرِبِ رَكَعَتَيْنِ، فَسَلَّمَ وَتَكَلَّمَ، ثُمَّ صَلَّى مَا بَقِيَ وَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ، وَقَالَ: هَكَذَا فَعَلَ النَّبِيُّ ﷺ ^(۱).

۳- باسیک: ئەگەر له پکاتی دووهم، یان سییه‌مدا سهلامی دایه‌وه و دوو سوژده‌ی برد، وهک سوژده‌کانی نوێژ یان درێژتر

۱۲۲۷- ئەبو هورمیرە رضي الله عنه ده‌ڵێ: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ پێشنوێژی نوێژیکی نیومرو و - یان عه‌س‌ری بو کردین، پاشان سه‌لامی دایه‌وه، بیاوه ده‌ستدرێژه‌که‌ش پێی وت: ئەه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ نوێژ کورت بو‌ته‌وه؟ پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی به‌هاوه‌لانی: ((نایا ئەوه‌ی ده‌می‌لی راسته‌؟))، ئەوانیش وتیان: به‌ئێ وایه، ئێنجا دوو پکاتی تریشی کرد، پاشان دوو سوژده‌ی برد، سه‌عد (ی کورپی ئیبراهیم) ده‌ڵێ: عوروه‌ی کورپی زوبه‌یرم بینی له نوێژی مه‌غریبدا دوو پکاتی کرد، ئێنجا سه‌لامی دایه‌وه‌و هه‌سی کرد، پاشان پکاته‌که‌ی که مابوو کردی و دوو سوژده‌ی (هه‌له‌کردنی) بردو، وتی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ ئاوه‌های کرد.

۴- بابُ عَنْ لَمْ يَتَشَهَّدْ فِي سَجْدَتِي السَّهْوِ

وَسَلَّمَ أَنَسُ وَالْحَسَنُ وَلَمْ يَتَشَهَّدَا. وَقَالَ قَتَادَةُ لَا يَتَشَهَّدُ.
 ۱۲۲۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ أَبِي مَيْمَةَ
 السَّخْتِيَانِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ انْصَرَفَ مِنَ اثْنَتَيْنِ،
 فَقَالَ لَهُ ذُو الْيَدَيْنِ: أَقْصَرَتِ الصَّلَاةُ أَمْ نَسِيتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَصَدَقَ
 ذُو الْيَدَيْنِ؟. فَقَالَ النَّاسُ: نَعَمْ. فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَصَلَّى اثْنَتَيْنِ أُخْرَيْنِ، ثُمَّ سَلَّمَ ثُمَّ كَبَّرَ
 فَسَجَدَ مِثْلَ سُجُودِهِ أَوْ أَطْوَلَ ثُمَّ رَفَعَ^(۱).

۴- باسی نهوهی له بردنی دوو سوژده که ی هه له کردندا ته حیات نه خوینی

نه نهس و چه سهن (دوای سوژدهی هه له کردن) سهلامیان داوتمه وهو ته حیاتیان
 نه خویندوه، قهتاده دهلی: ته حیات ناخوینی.

۱۲۲۸- نه بو هورمهیره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دمهگیرته وه: که پیغه مبهری خوا ﷺ له دووهم پکاتدا نویره که ی
 کوتایی بیهینا، پیاوه دهستدریژه کهش پی و ت: نه ی پیغه مبهری خوا ﷺ نایا نویره کورت
 بوته وه، یان له بیرت جوو؟ پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((دهستدریژ راست دهکات؟))،
 خه لکه کهش وتیان: به لی راست دهکات، نینجا پیغه مبهری خوا ﷺ هه ستاو دوو پکاتی
 تری کرد، پاشان سهلامی دایه وه، پاشان نه لاهو نه کهبری کرد، جا به وینه ی سوژده ی
 نویره دوو سوژده ی برد، یان دریژتر، پاشان سهری بهرزگرده وه.

۱۲۲۸م- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ عَلْقَمَةَ قَالَ: قُلْتُ لِمُحَمَّدٍ:
 فِي سَجْدَتِي السَّهْوِ تَشَهُدُ؟ قَالَ: لَيْسَ فِي حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ.

١٢٢٨م- سولهیمانی کوری حه رب دهلی: حه مهاد بوی گیراینه وه له سه له مهی کوری عه لقه مه وه دهلی: به موحه مهادم وت: ئایا له دوو سوژده که ی هه له کردندا ته حیات خویندن هه یه؟ وتی: له فه رمووده که ی نه بو هو پر مه دا نیه.

٥- بابُ مَنْ يُكَبِّرُ فِي سَجْدَتَيْ السُّهُوِ

١٢٢٩- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: صَلَّى النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم إِحْدَى صَلَاتَيِ الْعِشِيِّ - قَالَ مُحَمَّدٌ: وَأَكْثَرُ ظَنِّي الْعَصْرَ - رَكَعَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ، ثُمَّ قَامَ إِلَى خَشْبَةٍ فِي مُقَدِّمِ الْمَسْجِدِ فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَيْهَا، وَفِيهِمْ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ رضي الله عنه فَهَابَا أَنْ يُكَلِّمَاهُ، وَخَرَجَ سَرْعَانَ النَّاسِ فَقَالُوا: أَقْصَرَتِ الصَّلَاةُ؟ وَرَجُلٌ يَدْعُوهُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم دُو الْيَدَيْنِ فَقَالَ: أَنْسَيْتَ أَمْ قَصُرَتْ؟ فَقَالَ: لَمْ أَنْسَ وَلَمْ تُقْصَرْ. قَالَ: بَلَى قَدْ نَسِيتَ. فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ، ثُمَّ كَبَّرَ فَسَجَدَ مِثْلَ سُجُودِهِ أَوْ أَطْوَلَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَكَبَّرَ، ثُمَّ وَضَعَ رَأْسَهُ فَكَبَّرَ فَسَجَدَ مِثْلَ سُجُودِهِ أَوْ أَطْوَلَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَكَبَّرَ ^(١).

٥- باسی ئه وهی له دوو سوژده که ی هه له کردندا

ئه لاهو ئه کبهر دهکات

١٢٢٩- ئه بو هو پر مه رضي الله عنه دهلی: پیغه مبه ر صلى الله عليه وسلم یه کیك له دوو نوێزه که ی تا هی ئیواره ی کرد موحه مهاد (یه کیکه له راوییه کان) وتی: زۆرتر گومانم به لای ئه ومدا یه نوێزی عه سر بوو، دوو رکاتی کرد، پاشان سه لامی دایه وه، جا هه ئساو رویشت بو لای ئه و ته خته ی که له پی شه وه ی مزگه وتندا دانرا بوو، دهستی خسته سه ری، ئه بو به کر و عومه ریش صلى الله عليه وسلم له نیو خه لکه که دا بوون، به لام شه رمیان

کرد قسه له گهل پښغه مبهردا ﷺ بکهن، وه نهوانه ی به په له بوون له مزگهوت روښتنه دمرهوه، وتیان: نو یژ کورت بوته وه؟ پیاوێک هه بوو پښغه مبهردا ﷺ پپی دموت دهستدریژه که، (نهو پیاوه) وتی: (نه ی پښغه مبهردی خوا ﷺ) نایا له بیرت چوو (دوو رکاتت کرد)، یان نو یژ کورت بوته وه؟ فهرمووی: ((نه له بیرم چوووه نه نو یژیش کورت بوته وه)) وتی: به دلتیاییه وه بیرت چوو، ئینجا دوو رکاتی تری کرد، پاشان سهلامی دایه وه، پاشان (الله اکبر) ی کردو سوژده ی برد وهک سوژده ی تر، یان دریژتر، پاشان سهری بهرز کرده وه (الله اکبر) ی کرد، پاشان سهری نزم کرده وه و (الله اکبر) ی کردو سوژده ی که وهک سوژده گانی تری برد یان دریژتر، پاشان سهری بهرز کرده وه و (الله اکبر) ی کرد.

۱۲۳۰- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا لَيْثٌ، عَنِ ابْنِ شَهَابٍ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ بُحَيْئَةَ الْأَسَدِيِّ حَلِيفِ بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَامَ فِي صَلَاةِ الظُّهْرِ وَعَلَيْهِ جُلُوسٌ، فَلَمَّا أَتَمَّ صَلَاتَهُ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ، فَكَبَّرَ فِي كُلِّ سَجْدَةٍ وَهُوَ جَالِسٌ قَبْلَ أَنْ يُسَلَّمَ، وَسَجَدَهُمَا النَّاسُ مَعَهُ مَكَانَ مَا نَسِيَ مِنَ الْجُلُوسِ. تَابَعَهُ ابْنُ جُرَيْجٍ، عَنِ ابْنِ شَهَابٍ فِي التَّكْبِيرِ^(۱).

۱۲۳۰- عهبدو لای کوری بوچهینه ی نه سهدی ﷺ که هاو پیمانی بنه ماله ی عهبدو لوته لیبه دهگیر پته وه، که پښغه مبهردی خوا ﷺ له نو یژ نیوه پو دا هه ستایه وه که ده بوو دانیشتبایه (بو ته حیات)، جا کاتی نو یژه که ی ته واو کرد، دوو سوژده ی (هه له کردنی) برد، جا له هه سوژده یه کیاندا نه لاهو نه که بهری کرد به دانیشتنه پښش نه وه ی سهلام بداته وه، خه لکه کهش له گه لیدا نهو دوو سوژده یان برد پیا یاتی نهو دانیشتنه ی له بیر ی چوو دانیشیت. ئیبنو جورم یج

له ئیبنو شیهابه وه فهرموودمه کی گێراوته وه، له ئه لاهو ئه کبه رکر د نه که دا (بو سوژده ی هه له کردن) پالپشتی فهرموودمه کی له یس دمکات له ئیبنو شیهابه وه.

۱- باب: إِذَا لَمْ يَدْرِ كَمْ صَلَّى ثَلَاثًا أَوْ أَرْبَعًا، سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ

۱۲۳۱- حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَصَالَةَ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ أَبِي عُبَيْدٍ اللَّهُ الدَّسْتَوَائِي، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِذَا نُودِيَ بِالصَّلَاةِ أَدْبَرَ الشَّيْطَانُ وَلَهُ ضُرَاطٌ حَتَّى لَا يَسْمَعَ الْأَذَانَ، فَإِذَا قُضِيَ الْأَذَانُ أَقْبَلَ، فَإِذَا ثُوبَ بِهَا أَدْبَرَ، فَإِذَا قُضِيَ التَّوْبُ أَقْبَلَ حَتَّى يَخْطَرَ بَيْنَ الْمَرْءِ وَنَفْسِهِ، يَقُولُ: اذْكُرْ كَذَا وَكَذَا. مَا لَمْ يَكُنْ يَذْكُرْ، حَتَّى يَظَلَّ الرَّجُلُ إِنْ يَذُرِي كَمْ صَلَّى، فَإِذَا لَمْ يَدْرِ أَحَدُكُمْ كَمْ صَلَّى ثَلَاثًا أَوْ أَرْبَعًا، فَلْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ»^(۱).

۱- باسیک: ئه گهر که سیک نه یزانی چهند رکاتی کردوه

سێ یان چوار، به دانیشتنه وه دوو سوژده ده بات

۱۲۳۱- ئەبو هورمیره رضي الله عنه ده ئی: پیغه مبه ری خوا ﷺ ده فهرمووی: ((ئه گهر بانگ درا بو نوێژ، شهیتان پشت هه لده کات و دمپوا به ترلیدانه وه (بای لی دمرده چی)، بو ئه وه ی بانگه که نه بیستی، جا که بانگه که ته واو بوو دیته وه، ئینجا که قامه ت کرا پشت هه لده کات و دمپوا، که قامه ته که ته واو کرا دیته وه، هه تا دوودلی و وه سوه سه بخاته نیوان مرووف و دلیه وه و ده ئی: بیرى ئه وه و ئه وه بکه، که بیرى لی نه کردووته وه، هه تا

نویژخوینهکه وا لئ دهکات نازانی چهند رکات نویژی کردوو، جا نهگهر کهسیکتان نهیزانی چهند رکات نویژی کردوو سی یان چوار، نهوه با بهدانیشتهوه دوو سوژده ببات)).

۷- بابُ السُّهُوِ فِي الْقَرْضِ وَالتَّطَوُّعِ

وَسَجَدَ ابْنُ عَبَّاسٍ سَجْدَتَيْنِ بَعْدَ وَثْرِهِ.
 ۱۲۳۲- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِنْ أَحَدُكُمْ إِذَا قَامَ يُصَلِّي جَاءَ الشَّيْطَانُ فَلَبَسَ عَلَيْهِ حَتَّى لَا يَذَرِي كَمْ صَلَّى، فَإِذَا وَجَدَ ذَلِكَ أَحَدُكُمْ فَلْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ»^(۱).

۷- باسی ههلهکردن له نویژی فهرز و سونهتدا

عهبدو لای کوری عهباس رضي الله عنه له دواى سونهتی ویترهکهی دوو سوژدهی (ههلهکردنی) برد.

۱۲۳۲- نهبو هورمیره رضي الله عنه دهگیرپتهوه: پیغهمبهری خوا ﷺ فهرموویهتی: ((بیگومان کهسی له نیوه کاتی ههستا نویژ بکات، شهیتان دیت و سهری لئ تیک دمدات، ههتا نازانی چهند رکات نویژی کردوو، جا نهگهر کهسیکتان نهوهی ههست پی کرد، نهوه با بهدانیشتهوه دوو سوژدهی (ههلهکردنی) ببات)).

۸- باب: إِذَا كَلَّمَ وَهُوَ يُصَلِّي فَأَشَارَ بِيَدِهِ وَاسْتَمَعَ

۱۲۳۳- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو، عَنْ بُكَيْرٍ، عَنْ كُرَيْبٍ، أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ، وَالْمِسْوَرِ بْنَ مَخْرَمَةَ، وَعَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَزْهَرَ رضي الله عنه أَرْسَلُوهُ إِلَى عَائِشَةَ رضي الله عنها، فَقَالُوا: اقْرَأْ عَلَيْهَا السَّلَامَ مِنَّا جَمِيعًا وَسَلِّمْهَا عَنِ الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ صَلَاةِ الْعَصْرِ وَقُلْ لَهَا: إِنَّا أَخْبَرْنَا أَنَّكَ تُصَلِّيْنَهُمَا وَقَدْ بَلَّغْنَا أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم نَهَى عَنْهَا. وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: وَكُنْتُ أَضْرِبُ النَّاسَ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ عَنْهُمَا. فَقَالَ كُرَيْبٌ: فَدَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ رضي الله عنها فَبَلَّغْتُهَا مَا أَرْسَلُونِي. فَقَالَتْ: سَلْ أُمَّ سَلَمَةَ. فَخَرَجْتُ إِلَيْهِنَّ فَأَخْبَرْتُهُمْ بِقَوْلِهَا، فَردُّوني إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ يَمِثِلُ مَا أَرْسَلُونِي بِهِ إِلَى عَائِشَةَ. فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ رضي الله عنها: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم يَنْهَى عَنْهَا، ثُمَّ رَأَيْتُهُ يُصَلِّيهِمَا حِينَ صَلَّى الْعَصْرَ، ثُمَّ دَخَلَ عَلَيَّ وَعِنْدِي نِسْوَةٌ مِنْ بَنِي حَرَامٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فَأَرْسَلْتُ إِلَيْهِ الْجَارِيَةَ فَقُلْتُ: قُومِي بِجَنِبِهِ، قُولِي لَهُ: تَقُولُ لَكَ أُمُّ سَلَمَةَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، سَمِعْتُكَ تَنْهَى عَنْ هَاتَيْنِ وَآرَاكَ تُصَلِّيهِمَا. فَإِنْ أَشَارَ بِيَدِهِ فَاسْتَأْخِرِي عَنْهُ. فَفَعَلْتُ الْجَارِيَةُ فَأَشَارَ بِيَدِهِ فَاسْتَأْخَرْتُ عَنْهُ فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ: يَا بِنْتُ أَبِي أُمَيَّةَ سَأَلْتِ عَنِ الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْعَصْرِ وَإِنَّهُ أَتَانِي نَاسٌ مِنْ عَبْدِ الْقَيْسِ فَشَغَلُونِي عَنِ الرَّكْعَتَيْنِ اللَّتَيْنِ بَعْدَ الظُّهْرِ، فَهَمَّا هَاتَانِ. ^(۱)

۸- باسیک: ئەگەر نوێژخوێن لەکاتی نوێژکردندا قسهی لەگەڵدا کرا ئەویش بەدهستی ئاماژەمی کردو گۆیی گرت

۱۲۳۳- کورەیب دەلی: عەبدولای کوری عەباس و میسومری کوری مەخرەمەو
عەبدورەحمانی کوری ئەزھەر رضي الله عنه ناریدیان بو لای عایشە رضي الله عنها و وتیان سەلامی
هەموومانى پێ بگەیهنە، وە پرسىارى لى بکە دەربارەى دوو رىکاتەکەى پاش

نویژی عه سرو پێی بلێ: ئیمه بۆیان گیراوی نه ته وه که تۆ نه و دوو رکاتهی پاش
نویژی عه سر ده که یت، له کاتی کدا به دڵنیا ییه وه ئیمه پیمان گهشتوو ده که
پێغه مبه ر ﷺ پێگری لێ کردوو ده، وه عه بدولای کوری عه باس ﷺ وتی: من
له گه ل عومهری کوری خه تابدا له خه لکم ده دا له سر کردنی نه و دوو رکاته،
کورمبیش وتی: منیش پویشتم بۆ مائی عائیشه ﷺ، ئه وهی به مندا ناردیان
پیم را گه یاند، عائیشه ش ﷺ وتی: پرسیار له ئوممو سه له مه بکه، منیش
پویشتمه دمه وه بۆ لایان و قسه که ی عائیشه م پێ وتن، ئه وانیش نارد میان وه بۆ
لای ئوممو سه له مه بۆ هه مان پرسیار که نارد میان بۆ لای عائیشه، ئوممو
سه له مه ش ﷺ وتی: له پێغه مبه رم ﷺ بیستوو ده پێگری کردوو ده له و (دوو رکاته)
نویژه، پاشان پێغه مبه رم ﷺ بینیه وه نه و دوو رکاته ی ده کرد کاتی نویژی
عه سری کرد، پاشان هات بۆ مائی من چهند ئافره تی کم له به نو چه پامی
ئه نصاریم لای بوو، ئینجا کچی کم نارد بۆ لای وتم: له ته نیشتی دا بوسته و پێی
بلێ: ئوممو سه له مه ده لێ: ئه ی پێغه مبه ری خوا گویم لێ بووه ئه م دوو رکاته
سوننه ته ت قه ده مغه کردوو ده، که چی ده بینم خۆت ده میان که یت؟ جا ئه گه ر
به دهستی ئاماژه ی بۆ کردی لێی دوور که وه، که چه که ش وای کرد پێغه مبه ر ﷺ
به دهستی ئاماژه ی کرد و که چه که لێی دوور که وته وه، جا که له نویژه که بوویه وه
فه رمووی: ((ئه ی کچی ئه بی ئومه ییه ده رباره ی ئه م دوو رکات نویژه ی پاش
عه سر پرسیار ت کرد بوو، چهند که سیکی هۆزی عه بدولقه یس هاتن بۆ لام
سه ره ئالیان کردم له دوو رکاته سوننه ته که ی پاش نیومرۆ، ئه م دوو رکاته نه و
دوو رکاته یه (نیستا ده میان که م)).

۹- بابُ الإِشَارَةِ فِي الصَّلَاةِ

قَالَ كُرَيْبٌ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

۱۲۳۴- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَلَغَهُ أَنَّ بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ كَانُوا يَتَّبِعُهُمْ شَيْءٌ فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّحُ بَيْنَهُمْ فِي أَنْاسٍ مَعَهُ، فَحَبَسَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَحَانَتِ الصَّلَاةُ فَجَاءَ بِلَالٌ إِلَى أَبِي بَكْرٍ ﷺ فَقَالَ: يَا أَبَا بَكْرٍ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدْ حَبَسَ وَقَدْ حَانَتِ الصَّلَاةُ فَهَلْ لَكَ أَنْ تَتَوَمَّ النَّاسَ؟ قَالَ: نَعَمْ إِنْ شِئْتَ. فَأَقَامَ بِلَالٌ وَتَقَدَّمَ أَبُو بَكْرٍ ﷺ فَكَبَّرَ لِلنَّاسِ وَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَمْشِي فِي الصُّفُوفِ حَتَّى قَامَ فِي الصَّفِّ، فَأَخَذَ النَّاسُ فِي التَّصْفِيقِ، وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ ﷺ لَا يَلْتَفِتُ فِي صَلَاتِهِ، فَلَمَّا أَكْثَرَ النَّاسُ التَّفَتَ إِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَأَشَارَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِأَمْرِهِ أَنْ يُصَلِّيَ، فَرَفَعَ أَبُو بَكْرٍ ﷺ يَدَيْهِ فَحَمِدَ اللَّهَ وَرَجَعَ الْقَهْقَرَى وَرَاءَهُ حَتَّى قَامَ فِي الصَّفِّ، فَتَقَدَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَصَلَّى لِلنَّاسِ، فَلَمَّا فَرَغَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ مَا لَكُمْ حِينَ نَابَكُمْ شَيْءٌ فِي الصَّلَاةِ أَخَذْتُمْ فِي التَّصْفِيقِ، إِنَّمَا التَّصْفِيقُ لِلنِّسَاءِ، مَنْ نَابَهُ شَيْءٌ فِي صَلَاتِهِ فَلْيَقُلْ سُبْحَانَ اللَّهِ. فَإِنَّهُ لَا يَسْمَعُهُ أَحَدٌ حِينَ يَقُولُ سُبْحَانَ اللَّهِ إِلَّا التَّفَتَ، يَا أَبَا بَكْرٍ، مَا مَنَعَكَ أَنْ تُصَلِّيَ لِلنَّاسِ حِينَ أَشْرُتْ إِلَيْكَ؟.. فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ ﷺ: مَا كَانَ يَنْبَغِي لِابْنِ أَبِي قُحَافَةَ أَنْ يُصَلِّيَ بَيْنَ يَدَيِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ.^(۱)

۹- باسی ئاماژەکردن لەنیۆ نوێژدا

کوردیپ له ئوممو سه له مه وه ﷺ، ئه ویش له پیغه مبه ره وه ﷺ گێراویه تیه وه (وهک له فه رمووده ی پی شوودا هاتووه).

۱۲۳۴- سه هلی کورپی سه عدی ساعیدی ﷺ ده گێریتیه وه: که پیغه مبه ری خوا ﷺ پیی گه شتوو که هوژی عه مری کورپی عه وف له نیوانیاندا ناکوکی ههیه، بویه پیغه مبه ری خواش ﷺ له گه ل چه ند که سی رۆشت تا نیوانیان چاک بکات، جا

پێغه‌مبهری خوا ﷺ دواکه‌وت و کاتی نوێژ هات، بیلال هات بۆ لای ئەبو به‌کر
 وتی: ئەه‌ی ئەبو به‌کر بێگومان پێغه‌مبهری خوا ﷺ دواکه‌وت و کاتی
 نوێژیشه، ده‌ی ئایا پێشنوێژی ده‌که‌ی بۆ خه‌لکی؟ ئەبو به‌کریش وتی: به‌لێ
 نه‌گهر وێستت، بیلالیش قامه‌تی کرد، ئەبو به‌کر رۆیشته پێشه‌وه ئەلاه‌و
 نه‌که‌هری کرد به پێشنوێژ بۆ خه‌لکه‌که، له‌وکاته‌دا پێغه‌مبهری خوا ﷺ هاته‌وه
 به‌نیو ریزه‌کاندا ده‌رۆیشت، هه‌تا له ریزی یه‌که‌مه‌دا وه‌ستا، خه‌لکه‌که ده‌ستیان
 کرد به چه‌پله‌لێدان، ئەبو به‌کریش له نوێژدا لای نه‌ده‌گه‌ردوه، جا که خه‌لکه‌که
 زۆر چه‌پله‌یان لێ دا، ئەبو به‌کر لای گه‌ردوه‌و پێغه‌مبهری خوا ی بێنی،
 پێغه‌مبهری خواش ﷺ به‌ئامازه بۆ کردن فه‌رمانی پێکرد که پێشنوێژیه‌که‌ی
 بکات، ئەبو به‌کریش هه‌ردوو ده‌ستی به‌رزگه‌ردوه سوپاسی خوا ی کرد، وه پش‌تاو
 پشت گه‌راپه‌وه دواوه هه‌تا له ریزه‌که‌دا وه‌ستا، پێغه‌مبهری خواش ﷺ رۆیشته
 پێشه‌وه پێشنوێژی بۆ خه‌لکه‌که کرد، جا که لێ بوویه‌وه رووی کرده خه‌لکه‌که و
 فه‌رمووی: ((ئه‌ی خه‌لکینه! ئەوه چیتانه کاتێ له نوێژدا ئاگاداری ده‌دمن بۆ
 شتێ ده‌ست ده‌که‌ن به چه‌پله‌لێدان؟ بێگومان چه‌پله‌ لێدان بۆ ئافه‌رمه‌تانه، نه‌گه‌ر
 که‌سێ ئاگاداری به‌شتێ دا له نوێژه‌که‌یدا، ئەوه با ب‌ل‌ئیت: (سبحان الله)، چونکه
 به‌راستی هه‌رکه‌سێ بب‌ی‌یستێ که‌سێ ده‌لێ: (سبحان الله)، لاده‌کاته‌وه، ئەه‌ی ئەبو
 به‌کر چی رێگری کردی که پێشنوێژی بۆ خه‌لکه‌که بکه‌یت که من ئامازه‌م بۆ
 کردیت؟))، ئەبو به‌کریش وتی: شیوا نیه بۆ کۆری ئەبی قوحافه نوێژ بکات
 له پێش پێغه‌مبهری خواوه ﷺ.

۱۲۳۵- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ، حَدَّثَنَا الثَّوْرِيُّ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ
 فَاطِمَةَ، عَنْ أَسْمَاءَ قَالَتْ: دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، وَهِيَ تُصَلِّي قَائِمَةً، وَالنَّاسُ قِيَامٌ فَقُلْتُ:
 مَا شَأْنُ النَّاسِ؟ فَأَشَارَتْ بِرَأْسِهَا إِلَى السَّمَاءِ. فَقُلْتُ آيَةً؟ فَقَالَتْ بِرَأْسِهَا أَيْ: نَعَمْ.^(۱)

۱۲۳۵- نهسمائی (کچی نه بو به کر) ﷺ ده لئ: رۆیشتم بۆ لای عانیشه له کاتی کدا وهستا بوو نوێزی (خۆرگیرانی) ده کرد، خه لکیش وهستا بوون (له پشت پیغه مبهروهه ﷺ نوێزیان ده کرد)، وتم: نه وه خه لکی جییانه (شه ژاون)؟ عانیشهش به سه ری ئاماژه ی کرد بۆ ئاسمان (واته: خۆرگیراوه). وتم: نه م خۆرگیرانه نیشانه یه که (خوا بهنده گانی پی دهرسینی)؟ نه ویش به سه ر ئاماژه ی کرد به لئ وایه.

۱۲۳۶- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا رَوَى النَّبِيُّ ﷺ أَنَّهَا قَالَتْ: صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي بَيْتِهِ وَهُوَ شَاكٍ جَالِسًا، وَصَلَّى وَرَاءَهُ قَوْمٌ قِيَامًا، فَأَشَارَ إِلَيْهِمْ أَنْ اجْلِسُوا، فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ: «إِنَّمَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ، فَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا، وَإِذَا رَفَعَ فَارْفَعُوا»^(۱).

۱۲۳۶- عانیشه ی ﷺ خیزانی پیغه مبه ر ﷺ ده لئ: پیغه مبه ری خوا ﷺ نه خوش بوو، له ماله وه به دانیشه وه نوێزی کرد، که سانیک له دوایه وه به پیوه نوێزیان کرد، نه ویش ئاماژه ی بۆ کردن: ((که دانیشن))، جا کاتی له نوێزمکه ی بوویه وه فهرمووی: ((بیگومان بیسنوێژ بویه دانراوه تا په پرهوی لی بکری، که وا بوو نه گهر کرنووشی برد ئیومش کرنووش ببهن، وه نه گهر بهرز بوویه وه ئیومش بهرز ببهنه وه))

^۱ بروانه: ۶۸۸.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۲۳- کتاب الجنائز

بهناوی خواهی بهخشندهی میهره بان

۲۳- پهراوی مردوو و جهنازه

۱- باب: فِي الْجَنَائِزِ، وَمَنْ كَانَ آخِرُ كَلَامِهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

وَقِيلَ لَوَهْبِ بْنِ مَتْبَهٍ: أَلَيْسَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مِفْتَاحُ الْجَنَّةِ؟ قَالَ: بَلَى، وَلَكِنْ لَيْسَ مِفْتَاحُ إِلَّا لَهُ أَسْتَانٌ، فَإِنْ جِئْتَ مِفْتَاحٍ لَهُ أَسْتَانٌ فَتُحَ لَكَ، وَإِلَّا لَمْ يُفْتَحْ لَكَ.

۱۲۳۷- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا مَهْدِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ، حَدَّثَنَا وَاصِلُ الْأَخْذَبِ، عَنِ الْمَعْرُورِ بْنِ سُوَيْدٍ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَتَانِي آتٍ مِنْ رَبِّي فَأَخْبَرَنِي -أَوْ قَالَ: بَشَّرَنِي- أَنَّهُ مَنْ مَاتَ مِنْ أُمَّتِي لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ. قُلْتُ: وَإِنْ زَنَى وَإِنْ سَرَقَ؟! قَالَ: وَإِنْ زَنَى وَإِنْ سَرَقَ.^(۱)

۱- باسیک: دهر باره می جهنازه، وه ههر کهس

کوئا وتهی (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) بَيْت

به وهبی کوری مونه بی و ترا: نایا (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) کللی بههشت نییه؟ وتی: بهلئ، بهلام کللی نییه ددانی نه بیئت، جا نه گهر کللیکت هیئا ددانی هه بوو دهر گای بههشتت بو دهر کیتته وه، نه گهر ددانی نه بوو نا کیتته وه بوئت.

۱۲۳۷- نه بوو زمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دهلئ: پیغه مبهری خوا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ هه رمووی: ((نیردراویک (جیریل) له لایهن خوی گه وره وه هات بو لام، هه وائی دامی -یان مژدهی دامی-

^۱ بروانه: ۱۴۰۸، ۲۳۸۸، ۳۳۲۲، ۵۸۲۷، ۶۳۶۸، ۶۴۴۳، ۶۴۴۴، ۷۴۸۷.

که هه‌رکه‌س له ئوممه‌ته‌که‌م بم‌ریت، هیچ شتیکی نه‌کردبیته هاوبه‌شی خوا، ده‌جیته به‌هه‌شته‌وه))، ئه‌بو زمر ده‌لی و‌تم: ئه‌گه‌ر زیناو دزیشی کردبی؟ فه‌رمووی: ((ئه‌گه‌ر زیناو دزیشی کردبی)).

۱۲۳۸- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، حَدَّثَنَا شَقِيقٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ مَاتَ يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ النَّارَ. وَقُلْتُ أَنَا: مَنْ مَاتَ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ»^(۱).

۱۲۳۸- عه‌بدوڵا ﷺ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((هه‌رکه‌س بم‌ری شتیکی کردبیته هاوبه‌شی خوا ده‌جیته دۆزه‌خه‌وه))، عه‌بدوڵا ده‌لی: منیش و‌تم: هه‌رکه‌س بم‌ری هیچ شتیکی نه‌کردبیته هاوبه‌شی خوا ده‌جیته به‌هه‌شته‌وه.

۲- بَابُ الزَّهْرِ بِاتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ

۱۲۳۹- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْأَشْعَثِ قَالَ: سَمِعْتُ مُعَاوِيَةَ بْنَ سُوَيْدٍ بْنِ مِقْرَنٍ، عَنِ الْبَرَاءِ ﷺ قَالَ: أَمَرَنَا النَّبِيُّ ﷺ بِسَبْعٍ، وَنَهَانَا عَنْ سَبْعٍ، أَمَرَنَا بِاتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ، وَعِيَادَةِ الْمَرِيضِ، وَإِجَابَةِ الدَّاعِي، وَنَصْرِ الْمَظْلُومِ، وَإِبْرَارِ الْقَسَمِ، وَرَدِّ السَّلَامِ، وَتَشْمِيتِ الْعَاطِسِ. وَنَهَانَا عَنْ آتِيَةِ الْفِضَّةِ، وَخَاتَمِ الذَّهَبِ، وَالْحَرِيرِ، وَالذَّبْيَاجِ، وَالْقَسِيِّ، وَالْإِسْتَبْرَقِ^(۲).

۲- باسی فه‌رمان کردن به شوین کهوتنی ته‌رم

۱۲۳۹- به‌را ﷺ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمانی چه‌وت شتی پی کردین و رێگری چه‌وت شتی لی کردین، فه‌رمانی پی کردین به‌شوین کهوتنی ته‌رم، سه‌ردانی

^۱ ب‌روانه: ۴۴۹۷، ۶۶۸۳.

^۲ ب‌روانه: ۲۴۴۵، ۵۱۷۵، ۵۶۳۵، ۵۶۵۰، ۵۸۳۸، ۵۸۴۹، ۵۸۶۳، ۶۲۲۲، ۶۲۳۵، ۶۶۵۴.

کردنی نه‌خۆش، وه‌لامدانه‌وه‌ی میوانداری، یارمه‌تی دانی سته‌م لی‌کراو، نه‌شکاندنی سویند، وه‌لامدانه‌وه‌ی سه‌لام، وتنی (يَرْحَمُكَ اللَّهُ) به‌که‌سی ده‌پژمی و ده‌لی: (الْحَمْدُ لِلَّهِ)، وه‌ پێگری لی‌ کردین له‌ به‌کاره‌ینانی قاپ و قاچاگی زیو، نه‌موس‌تیه‌ی ئالتوون، ئاوریشم، دی‌باج^(۱)، قه‌سی^(۲) و ئاوریشمی نه‌ستوو.

۱۲۴۰- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ أَبِي سَلَمَةَ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: حَقُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ خَمْسٌ: رَدُّ السَّلَامِ، وَعِيَادَةُ الْمَرِيضِ، وَاتِّبَاعُ الْجَنَائِزِ، وَإِجَابَةُ الدَّعْوَةِ، وَتَشْمِيتُ الْعَاطِسِ.. تَابَعَهُ عَبْدُ الرَّزَّاقِ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ. وَرَوَاهُ سَلَمَةُ، عَنْ عُقَيْلٍ.

۱۲۴۰- نه‌بو هو‌ره‌په‌ر هه‌ ده‌لی: گویم له‌ پێغه‌مبه‌ری خوا بوو ﷺ ده‌یفه‌رموو: ((هه‌ق و مافی مسو‌لمان به‌سه‌ر مسو‌لمان‌ه‌وه‌ پێنجه‌: وه‌لامدانه‌وه‌ی سه‌لام، سه‌ردانی نه‌خۆش، شوین ته‌رم که‌وتن، وه‌لامدانه‌وه‌ی میوانداری، وتنی: (يَرْحَمُكَ اللَّهُ) بو‌ نه‌وه‌ی ده‌پژمی و ده‌لی (الْحَمْدُ لِلَّهِ))، عه‌بدو‌ره‌زاق ده‌لی: مه‌عه‌مر بو‌ی گێ‌پ‌را‌ینه‌وه‌ نه‌م فه‌رمووده‌ ده‌گێ‌پ‌رێته‌وه‌ و پال‌پشتی گێ‌پ‌را‌نه‌وه‌که‌ی عه‌مری کو‌ری سه‌له‌مه‌ ده‌کات، سه‌لامه‌ش هه‌مان فه‌رمووده‌ له‌ عو‌قه‌یه‌وه‌ ده‌گێ‌پ‌رێته‌وه‌.

۳- بَابُ الدُّخُولِ عَلَى الْمَيِّتِ بَعْدَ الْمَوْتِ إِذَا أُدْرِجَ فِي أَكْفَانِهِ

۱۲۴۱- ۱۲۴۲- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ: أَخْبَرَنِي مَعْمَرٌ وَيُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ، أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا -زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ- أَخْبَرَتْهُ قَالَتْ: أَقْبَلَ أَبُو

^۱ دی‌باج جو‌رێکه‌ له‌ ئاوریشم.

^۲ قه‌سی قوما‌شیک‌ی که‌تانه‌، ئاوریشمی تیکه‌له‌.

بَكْرٍ ۞ عَلَى قَرَسِهِ مِنْ مَسْكِنِهِ بِالسُّنْحِ حَتَّى نَزَلَ، فَدَخَلَ الْمَسْجِدَ، فَلَمْ يُكَلِّمِ النَّاسَ حَتَّى نَزَلَ، فَدَخَلَ عَلَى عَائِشَةَ ۞، فَتَيَمَّمَتِ النَّبِيَّ ۞ - وَهُوَ مُسَجَّى بِبُرْدٍ حَبْرَةٍ - فَكَشَفَ عَنْ وَجْهِهِ، ثُمَّ أَكَبَّ عَلَيْهِ فَقَبَّلَهُ، ثُمَّ بَكَى فَقَالَ: يَا أَبَا أَنْتَ وَأُمِّي يَا نَبِيَّ اللَّهِ، لَا يَجْمَعُ اللَّهُ عَلَيْكَ مَوْتَيْنِ، أَمَّا الْمَوْتَةُ الَّتِي كُتِبَتْ عَلَيْكَ فَقَدْ مُتَّهَا^(۱).

قَالَ أَبُو سَلَمَةَ: فَأَخْبَرَنِي ابْنُ عَبَّاسٍ ۞ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ ۞ خَرَجَ وَعُمَرُ ۞ يُكَلِّمُ النَّاسَ. فَقَالَ: اجْلِسْ. فَأَبَى. فَقَالَ اجْلِسْ. فَأَبَى، فَتَشَهَّدَ أَبُو بَكْرٍ ۞، فَمَالَ إِلَيْهِ النَّاسُ وَتَرَكُوا عُمَرَ، فَقَالَ: أَمَّا بَعْدُ، فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ يَعْْبُدُ مُحَمَّدًا ۞ فَإِنَّ مُحَمَّدًا ۞ قَدْ مَاتَ، وَمَنْ كَانَ يَعْْبُدُ اللَّهَ فَإِنَّ اللَّهَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَصُرَ اللَّهُ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ﴾ ۞ آل عمران. وَاللَّهُ لَكَأَنَّ النَّاسَ لَمْ يَكُونُوا يَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ الْآيَةَ حَتَّى تَلَاهَا أَبُو بَكْرٍ ۞، فَتَلَقَّاهَا مِنْهُ النَّاسُ، فَمَا يُسْمَعُ بَشَرٌ إِلَّا يَتْلُوهَا^(۲).

۳- باسی رویشتن بو لای تهرم دواى مردنى کاتى خرابیته نیو کفنه کهیهوه

۱۲۴۱- ۱۲۴۲- نهبو سه لهمه دهلی: عائیشه ۞ خیزانی پیغه مبه ۞ بوئ
گیرایه وه و وتی: نهبو بهکر بهسوار نهسپه کهیه وه هات بو مالمان له مالى
خویه وه که له سونج بوو، جا دابهزى و رویشته مزگهوت و قسه له گهل کهس
نهکرد، ههتا رویشت بو مالى عائیشه ۞، پروو به پیغه مبه ۞ رویشت که
به پوشاکیکی خهت خهتی یه مهنی داپوشرابوو -، ئینجا پوشاکه که ی له سهر دهم و

^۱ پروانه: ۳۶۶۷، ۳۶۶۹، ۴۴۵۲، ۴۴۵۵، ۴۴۵۶، ۵۷۰۹، ۵۷۱۰.

^۲ پروانه: ۴۴۵۴، ۴۴۵۷، ۵۷۱۱.

چاوی لادا و کهوت به‌سه‌ریدا و ماچی کرد، پاشان گریاو وتی: به‌دایک و باوکه‌وه به قوربانت بم نه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ، خوا دوو مردنت له‌سه‌ر کو‌ناکاته‌وه: جا نه‌و مردنه‌ی که بو‌ت نووسرابوو جه‌شتت.

نه‌بو سه‌له‌مه ده‌لی: عه‌بدو‌لای کو‌ری عه‌باس ﷺ بو‌ی گی‌پ‌امه‌وه: که نه‌بو به‌کر ﷺ، هاته دمه‌روه، له‌وکاته‌دا عومه‌ر ﷺ قسه‌ی ده‌کرد بو‌ خه‌لکی، نه‌بو به‌کر وتی: دانیسه، عومه‌ر به‌گو‌یی نه‌کرد، جاریکی تر وتی: دانیسه، هر به‌گو‌یی نه‌کرد، ئینجا نه‌بو به‌کر وتی: (أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ)، ئیتر خه‌لکه‌که روویان کرده نه‌بو به‌کر و وازیان له عومه‌ر هینا، جا نه‌بو به‌کر وتی: ئینجا دوا‌ی نه‌مه نه‌و که‌سه‌تان موحه‌مه‌دی ﷺ په‌رستوو، نه‌وه بی‌گومان موحه‌مه‌د مردوو، هه‌رکه‌سی‌کیش خوا دمه‌رست، نه‌وه خوا زیندوو و نامری، خوا‌ی به‌رز و بلند دمه‌رموی: (موحه‌مه‌د ﷺ) ته‌نها پی‌غه‌مبه‌ری‌که، که له پیش نه‌ودا زور پی‌غه‌مبه‌ر هاتوون و رو‌شتوون، جا نه‌گه‌ر مرد یان کو‌زرا، ئیوه پاشگه‌ز دمه‌نه‌وه له ئایینه‌که‌تان، هه‌رکه‌س پاشگه‌ز ببی‌ته‌وه له ئایینه‌که‌ی، نه‌وه نه‌و که‌سه هیچ زیانی‌ک به‌خوا ناگه‌یه‌نی‌ت، وه بی‌گومان خوا پاداشتی سوپاسگوزاران دمه‌داته‌وه)، عه‌بدو‌لا ده‌لی: سو‌یند به‌ خوا خه‌لکه‌که دمتوت نه‌یانزانی‌بوو خوا نه‌و ئایه‌ته‌ی دابه‌زان‌دوو، هه‌تا نه‌بو به‌کر خو‌یندی‌ه‌وه، ئیتر خه‌لکه‌که لی‌یان و مرگرت، گو‌یت له هه‌ر که‌س بوا‌یه له‌به‌ر خو‌یه‌وه ده‌یخو‌یند‌وه.

۱۲۴۳- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي خَارِجَةُ بْنُ زَيْدٍ بِنِ ثَابِتٍ، أَنَّ أُمَّ الْعَلَاءِ -امْرَأَةً مِنَ الْأَنْصَارِ بَايَعَتِ النَّبِيَّ ﷺ- أَخْبَرَتْهُ أَنَّهُ اقْتَسَمَ الْمُهَاجِرُونَ قُرْعَةً، فَطَارَ لَنَا عُثْمَانُ بْنُ مَطْعُونٍ، فَأَنْزَلَنَاهُ فِي أَبْيَاتِنَا، فَوَجَعَ وَجَعَهُ الَّذِي تُوُفِّيَ فِيهِ، فَلَمَّا تُوُفِّيَ وَغُسِّلَ وَكُفِّنَ فِي أَتَوَابِهِ، دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَقُلْتُ: رَحِمَهُ اللَّهُ عَلَيْكَ أَبَا السَّائِبِ، فَشَهِدَاتِي عَلَيْكَ لَقَدْ أَكْرَمَكَ اللَّهُ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: وَمَا يُدْرِيكَ أَنَّ اللَّهَ قَدْ

كَرَّمَهُ؟.. فَقُلْتُ: يَا أَبَا أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَنْ يُكْرِمُهُ اللَّهُ؟ فَقَالَ: «أَمَّا هُوَ فَقَدْ جَاءَهُ الْيَقِينُ،
وَاللَّهُ إِنِّي لَأَرْجُو لَهُ الْخَيْرَ، وَاللَّهُ مَا أَدْرِي -وَأَنَا رَسُولُ اللَّهِ- مَا يُفْعَلُ بِهِ.. قَالَتْ: فَوَاللَّهِ لَا أُزَكِّي
أَحَدًا بَعْدَهُ أَبَدًا.

حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَفْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ مِثْلَهُ. وَقَالَ نَافِعُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ عَقِيلٍ: «مَا يُفْعَلُ بِهِ.
وَتَابَعَهُ شَعِيبٌ وَعَمْرُو بْنُ دِينَارٍ وَمَعْمَرٌ^(۱).

۱۲۴۳- خاريجهی کورپی زمیدی کورپی سابیت دهگیریتتهوه: ئوممو عهلا که
ئاهرمیتیکی ئه نصاری بوو پهیمانی به پیغه مبهري ﷺ دابوو- بوی گیراپهوه: که
کۆچه رییهکان بهتیر و پشک دابهشکران، عوسمانی کورپی مهزعون بهر ئیمه
کهوت، ئیمه له خانوو و مالی خۆماندا نیشته جیمان کرد، ئینجا نهخۆش کهوت
بهو نهخۆشییهی که پئی مرد، جا که مرد و شۆردرا و کفن کرا له پارچه
قوماشهکانیدا، پیغه مبهري خوا ﷺ هاته ژوورهوه (بۆ سهر تهرمه کهی)، منیش
وتم: ئه بو سائیب پهحمهتی خوات لی بی، شایهتیت بۆ ددهم بیگومان خوا
رپزی لی گرتویت، پیغه مبهريش ﷺ فهرمووی: ((تۆ چۆن دهمانیت خوا رپزی لی
گرتووه؟))، وتم: باوکم بهقوربانیت بی ئه ی پیغه مبهري خوا ﷺ، ئه ی خوا رپز
له کی دهگری؟ فهرمووی: ((بهلام عوسمان مردنی بهسهردا هاتووه، وهلاهی من
ئومیدی خیری بۆ دهکهم، وه سویند به خوا من که پیغه مبهري خوا - نازانم
چیم لی دهکری و چیم بهسهردا دیتا)) ئوممو عهلا وتی: سویند به خوا له
دوای ئه و (عوسمانی کورپی مهزعون) ههرگیز کهس بهچاک و بهههشتی دانانیم.
(ئیمامی بوخاری دهلی: سهعیدی کورپی عوفهیر بوی گیراپهوه وتی: لهیس
وینه ی فهرمووده که ی پيشووی بۆ گیراپهوه. وه نافیعی کورپی یهزید له

^۱ بروانه: ۲۶۸۷، ۳۹۲۹، ۷۰۰۳، ۷۰۰۴، ۷۰۱۸.

عوقه‌یله‌وه گێڤا‌یه‌وه فه‌رمووی: ((نازانم (عوسمان) چی له‌گه‌لدا ده‌کری))،
شوعه‌یب و عه‌مری کورپی دینار و مه‌عه‌مه‌ڤ به‌م شیوه‌ی عوقه‌یل گێڤا‌ویانه‌ته‌وه
و پالېشتی گێڤا‌نه‌وه‌که‌ی ئه‌وه‌ ده‌که‌ن.

١٢٤٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ
الْمُنْكَدِرِ قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: لَمَّا قُتِلَ أَبِي جَعَلْتُ أَكْشِفُ الثُّوبَ عَنْ
وَجْهِهِ أَبْنِي، وَيَنْهَوْنِي عَنْهُ وَالنَّبِيُّ ﷺ لَا يَنْهَانِي، فَجَعَلْتُ عَمَّتِي فَاطِمَةَ تَبْكِي، فَقَالَ النَّبِيُّ
ﷺ: تَبْكِينَ أَوْ لَا تَبْكِينَ، مَا زَالَتِ الْمَلَائِكَةُ تُظِلُّهُ بِأَجْنِحَتِهَا حَتَّى رَفَعْتُمُوهُ. تَابَعَهُ ابْنُ
جُرَيْجٍ: أَخْبَرَنِي ابْنُ الْمُنْكَدِرِ، سَمِعَ جَابِرًا رضي الله عنه ^(١).

١٢٤٤- جابیری کورپی عه‌بدو‌لا رضي الله عنه ده‌لی: کاتی باوکم شه‌ید بوو ده‌ستم کرد به
لادانی هوماشه‌که‌ی سه‌ر ده‌م و چاوی و ده‌گریام، خه‌لکیش ڤیگریان ده‌کردم له
گریان، به‌لام ڤیغه‌مبه‌ر ﷺ ڤیگری لی نه‌کردم، جا فاتیمه‌ی پوریشم ده‌ستی کرد
به‌گریان، ڤیغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی به‌ پورم: ((بگریت یان نه‌گریت به‌رده‌وام
فریشته‌کان به‌بالیان دایان پو‌شیبوو، هه‌تا هه‌لتانگرت و بردتان))، ئیبنو
جو‌ره‌یج به‌گێڤا‌نه‌وه‌که‌ی پالېشتی ئه‌م گێڤا‌نه‌وه‌ ده‌کات و ده‌لی: ئیبنو مونه‌که‌دیر
بو‌ی گێڤا‌مه‌وه‌ که ئه‌م فه‌رمووده‌ی له جابیری بیستوو.

^١ ب‌روانه: ١٢٩٣، ٢٨١٦، ٤٠٨٠.

۴- بَابُ الرَّجُلِ يَنْعَسِي إِلَى أَهْلِ الْمَيْتِ بِنَفْسِهِ

۱۲۴۵- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم نَعَى النَّجَاشِيَّ فِي الْيَوْمِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ، خَرَجَ إِلَى الْمُصَلَّى، فَصَفَّ بِهِمْ وَكَبَّرَ أَرْبَعًا^(۱).

۴- باسی که سیکی بو خۆی مردنی مردوو یهک به کهس و کاری راده‌گه‌یه‌نی

۱۲۴۵- نه‌بو هورمیره رضي الله عنه ده‌گیریت‌ه‌وه: که پیغه‌مبه‌ری خودا صلى الله عليه وسلم هه‌والی مردنی نه‌جاشی راگه‌یانده‌ له‌و رۆژمه‌دا که تیییدا مرد بوو، رۆیشت بو نوێژگه‌و مسوڵمانانی ریز کردو چوار نه‌لاه‌و نه‌که‌به‌ری کرد^(۱) (نوێژی مردوو له‌سه‌ر کرد).

۱۲۴۶- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: «أَخَذَ الرَّائِيَةُ زَيْدٌ فَأَصِيبَ، ثُمَّ أَخَذَهَا جَعْفَرٌ فَأَصِيبَ، ثُمَّ أَخَذَهَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ فَأَصِيبَ -وَإِنَّ عَيْنِي رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم لَتَذَرِقَانِ- ثُمَّ أَخَذَهَا خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ مِنْ غَيْرِ إِمْرَةٍ فَفُتِحَ لَهُ»^(۲).

۱۲۴۶- نه‌نه‌سی کوری مالیک رضي الله عنه ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم فه‌رمووی: ((زמיד ئالاکه‌ی هه‌لگرت و بیکرا، پاشان جه‌عفه‌ر هه‌لگرت و بیکرا، پاشان عه‌بدولای کوری ره‌واحه‌ هه‌لگرت و بیکرا، -له‌وکاته‌دا هه‌ردوو چاوی پیغه‌مبه‌ر فرمیسیکیان پێدا

^۱ ب‌روانه: ۱۳۱۸، ۱۳۲۷، ۱۳۲۸، ۱۳۳۳، ۳۸۰، ۳۸۱.

^۲ که له‌ نوێژی مردوودا ده‌کرتی، واته: نوێژی مردوو بو مردنی نه‌جاشی کرد و چوار نه‌لاه‌و نه‌که‌به‌ری تیدا کرد.

^۳ ب‌روانه: ۲۷۹۸، ۳۰۶۳، ۳۷۵۷، ۳۶۳۰، ۴۲۶۲.

دههاته خوار، پاشان خالیدی کوری وه‌لید ئالاکه‌ی هه‌لگرت، بئ نه‌وه‌ی کرابی به سهرکرده و نه‌و کاره‌ی پی سپی‌درابی، ئینجا سهرخرا))^(۱).

۵- بابُ الْإِذْنِ بِالْجَنَازَةِ

وَقَالَ أَبُو رَافِعٍ: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ، «أَلَا أَذْنُمُونِي»^(۲).
 ۱۲۴۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الشَّيْبَانِيِّ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: مَاتَ إِنْسَانٌ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَعُودُهُ فَمَاتَ بِاللَّيْلِ فَدَفَنُوهُ لَيْلًا، فَلَمَّا أَصْبَحَ أَخْبَرُوهُ، فَقَالَ: «مَا مَنَعَكُمْ أَنْ تَعْلِمُونِي؟» .. قَالُوا: كَانَ اللَّيْلُ فَكَرِهْنَا -وَكَانَتْ ظُلْمَةٌ- أَنْ نَشُقَّ عَلَيْكَ. فَأَتَى قَبْرَهُ فَصَلَّى عَلَيْهِ^(۳).

۵- باسی ئاگادارکردنه‌وه (ی ئیمام) به مردنی مردوویه‌ک

ئه‌بو رافیع له ئه‌بو هورمیره‌وه ر‌ه‌ده‌گ‌یر‌یت‌ه‌وه که پی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((ئه‌وه بۆ ئاگادارتان نه‌کردم له مردنی؟)).

۱۲۴۷- عه‌بدو‌ل‌لای کوری عه‌باس ر‌ه‌ده‌لئ: که‌س‌یک مرد (که نه‌خۆش بوو)، پی‌غه‌م‌به‌ری خوا ﷺ زۆر‌جار (پیش مردنی) سه‌ردانی ده‌کرد، جا له شه‌ودا مردو هاوه‌لان به‌شه‌ودا ناشتیان، که پۆز بوویه‌وه هه‌والیان دا به پی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ، نه‌ویش فه‌رمووی: ((چی ر‌ینگ‌ر بوو له‌وه‌ی ئاگادارم بکه‌ن؟)) هاوه‌لان وتیان: شه‌و

^۱ لیره‌دا پی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ له‌نیو مزگه‌وت‌دا باسی جه‌نگی موته‌ ده‌کات بۆ هاوه‌لان، که له‌وکاته‌دا له‌ نێوان مسوولمانان و پۆمه‌کان‌دا پوویدا.

^۲ ب‌روانه: ۴۵۸.

^۳ ب‌روانه: ۸۵۷.

بوو بویه -له‌بهر تاریکی- جه‌زمان نه‌کرد نه‌زیه‌تت بدهین، ئینجا پیغه‌مبهر ﷺ رویشت بو سهر گوڤره‌که‌ی و نویژی له‌سهر کرد.

۱- بابُ قَضَلٍ مِّنْ مَّاتَ لَهُ وَلَدٌ قَاخْتَسَبَ

وَقَالَ اللَّهُ ﷻ: ﴿وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ﴿١٥٥﴾﴾ البقرة.

۱۲۴۸- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ، عَنْ أَنَسٍ ﷺ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَا مِنَ النَّاسِ مِنْ مُسْلِمٍ يَتَوَقَّى لَهُ ثَلَاثٌ لَمْ يَبْلُغُوا الْحِنْتَ، إِلَّا أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ بِفَضْلِ رَحْمَتِهِ إِيَّاهُمْ»^(۱).

۱- باسی گه‌وره‌یی ئهو که‌سه‌ی مندالی بمریت و چاوه‌روانی پاداشتی لای خوا بیت

وه خوای گه‌وره‌و بالاده‌ست ده‌فه‌رموی: (مژده بدهن به خوراک‌گران و نارام‌گران).
۱۲۴۸- نه‌نه‌سی کوری مالیک ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبهر ﷺ فه‌رمووی: ((له‌نیو خه‌لک‌دا ه‌یج مسوولمانیک نییه سی مندالی نابالغی بمریت، ئیلا خوا به‌هوی ره‌حمی خوی به‌و مندالانه‌دا ده‌یخاته به‌هه‌شته‌وه))^(۲).

۱۲۴۹- حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْأَصْبَهَانِيِّ، عَنْ ذُكْوَانَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ﷺ أَنَّ النِّسَاءَ قُلْنَ لِلنَّبِيِّ ﷺ: اجْعَلْ لَنَا يَوْمًا. فَوَعَّظَهُنَّ، وَقَالَ: «أَيُّمَا امْرَأَةٍ مَاتَ لَهَا ثَلَاثَةٌ مِنَ الْوَلَدِ، كَانُوا حِجَابًا مِنَ النَّارِ.. قَالَتِ امْرَأَةٌ: وَاثْنَانِ؟ قَالَ وَاثْنَانِ»^(۱).

^۱ بروهانه: ۱۳۸۱.

^۲ مه‌به‌ست دایک و باوکی منداله‌کانه به‌چوونه به‌هه‌شته‌وه.

۱۲۴۹- زمکوان له ئەبو سه‌عیدهوه رضی اللہ عنہ دمگیرپتتهوه که ژنان به‌پیغه‌مبه‌ریان رضی اللہ عنہ وت: رۆژیکمان بۆ دابنێ (نامۆزگاریمان بکه)، ئەویش نامۆزگاری کردن و فەرمووی: ((هەر ژنیک سێ مندالی بمریت، (ئەو مندالانە) دمبە به‌ریه‌ست بۆی له‌چوونه‌ دۆزه‌خ))، ژنیک وتی: دوو مندالیش (دمبە به‌ریه‌ست)؟ فەرمووی: ((دووانیش)).

۱۲۵۰- وَقَالَ شَرِيكٌ، عَنِ ابْنِ الْأَصْبَهَانِيِّ: حَدَّثَنِي أَبُو صَالِحٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ وَأَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہما، عَنِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم، قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: لَمْ يَنْلُغُوا الْحِنْتَ. ^(۱)

۱۲۵۰- (نیمای بوخاری ده‌لی): شەریک لە ئیبنو ئەصبەهانیه‌وه گێڕایه‌وه وتی: ئەبو سالح لە ئەبو سه‌عید و ئەبو هورەیره رضی اللہ عنہما گێڕایه‌وه، هەردووکیان لە پیغه‌مبه‌ره‌وه صلی اللہ علیہ وسلم ئەم رپوايه‌ته‌یان گێراووته‌وه، ئەبو هورەیره رضی اللہ عنہ گێڕایه‌وه: ((مندالەکان بەلغ نه‌بووبن)) ^(۲).

۱۲۵۱- حَدَّثَنَا عَلِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: سَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ، عَنِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ: لَا يَمُوتُ لِمُسْلِمٍ ثَلَاثَةٌ مِنَ الْوَلَدِ، فَيَلْجِ النَّارَ إِلَّا تَحِلَّةَ الْقَسَمِ..

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ رحمته اللہ علیہ وَإِنْ زَنْكُمُ إِلَّا وَارِدُهَا ص ۷۱ ﴿۷۱﴾ مريم ^(۳).

۱۲۵۱- ئەبو هورەیره رضی اللہ عنہ لە پیغه‌مبه‌ره‌وه صلی اللہ علیہ وسلم دمگیرپتتهوه که فەرموویه‌تی: ((مسولمان نییه سێ مندالی بمریت و بپرواته دۆزه‌خه‌وه، مه‌گەر به‌خاتری سوینده‌که‌ی په‌رومردگان)).

^۱ بڕوانه: ۱۰۱.

^۲ بڕوانه: ۱۰۲.

^۳ ئەم بڕگه: ((مندالەکان بەلغ نه‌بووبن)) ئەبو هورەیره بۆ فەرمووده‌که‌ی زیاد کردووه، واته: قسه‌ی خۆیه‌تی،

ده‌شگونجی به‌شیکی فەرمووده‌که‌ی بیت و، وته‌ی پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم بیت. إرشاد الساری: ۳۲۲/۳.

^۴ بڕوانه: ۶۶۰۶.

ئه بو عهبدو لا (نیمای بوخاری) دهلی: مه بهست پئی نهم نایه تهیه: ﴿وَإِنْ مَنَعَكَ إِلَّا وَارِدُهَا﴾ مريم، (واته: هه ریه که له ئیوه ههردمبی بپرواته نیویه وه، یان بپرواته دیداری دۆزهخ).

٧- بابُ قَوْلِ الرَّجُلِ لِلْمَرْأَةِ عِنْدَ الْقَبْرِ: اصْبِرِي

١٢٥٢- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا ثَابِتٌ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؓ قَالَ: مَرَّ النَّبِيُّ ﷺ بِامْرَأَةٍ عِنْدَ قَبْرِ وَهْيَ تَبْكِي فَقَالَ: «اتَّقِي اللَّهَ وَاصْبِرِي»^(١).

٧- باسی ئهو پیاوهی به ئافره تیکی وت که لای گۆرێکدا دهگریا: ئارام بگره

١٢٥٢- ئه نه سی کوری مالیک ؓ دهلی: پیغه مبه ر ؓ تیبه ری به لای ئافره تیکدا لای گۆرێکدا دهگریا، فهرمووی: ((له خوا بترسه و ئارام بگره)).

٨- بابُ غَسْلِ الْمَيِّتِ وَوُضُوئِهِ بِالْمَاءِ وَالسُّدْرِ

وَحَنَظَ ابْنُ عُمَرَ ؓ ابْنَ لِسَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ، وَحَمَلَهُ وَصَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ. وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: «الْمُسْلِمُ لَا يَنْجُسُ حَيًّا وَلَا مَيِّتًا. وَقَالَ سَعِيدٌ: لَوْ كَانَ نَجَسًا مَا مَسِسْتُهُ. وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «الْمُؤْمِنُ لَا يَنْجُسُ»^(٢).

^١ بپروانه: ١٢٨٣، ١٣٠٢، ٧١٥٤.

^٢ بپروانه: ٢٨٣.

۸- باسی شۆردن و ده‌ست نویژگرتن بۆ مردوو به ئاو و سیدر

عه‌بدو‌لای کورپی عومهر عليه السلام بۆنی خو‌شی دا له کورپکی سه‌عیدی کورپی زه‌مید و هه‌لیگرت و نویژی له‌سه‌ر کرد و ده‌ست نویژی نه‌گرت. عه‌بدو‌لای کورپی عه‌باس عليه السلام ده‌لی: مسو‌لمان پیس نابێ نه‌ به‌زیندوویی نه‌ به‌مردوویی. سه‌عید ده‌لی: نه‌گه‌ر مردوو پیس بو‌وايه ده‌ستم لی نه‌ده‌دا. وه‌ پی‌غه‌مبه‌ر عليه السلام ده‌فه‌رمو‌وی: ((ئیماندار پیس نابیت)).

۱۲۵۳- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ أَيُّوبَ السَّخْتِيَانِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ الْأَنْصَارِيَّةِ عليها السلام، قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ عليه السلام حِينَ تُوُفِّيَتْ ابْنَتُهُ فَقَالَ: «اغْسِلْنَهَا ثَلَاثًا أَوْ خَمْسًا أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ إِنْ رَأَيْتُ ذَلِكَ مَاءً وَسِدْرٍ، وَاجْعَلْنَ فِي الْآخِرَةِ كَافُورًا أَوْ شَيْئًا مِنْ كَافُورٍ، فَإِذَا فَرَعْتُنَّ فَادْنِيْنِي.. فَلَمَّا فَرَعْنَا آذَنَاهُ، فَأَعْطَانَا حِقُّوهُ»^(۱) فَقَالَ: «أَشْعِرْنَهَا إِيَّاهُ.. تَعْنِي: إِزَارَهُ»^(۲).

۱۲۵۳- ئوممو عه‌تییه‌ی نه‌نصارپی عليه السلام ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا عليه السلام کاتی کچه‌که‌ی مرد، هاته‌ لامان و فه‌رمو‌وی: ((سی جار، یان پی‌نج، یان زیاتر له‌وه نه‌گه‌ر به‌ پی‌ویستتان زانی بیشۆرن به‌ ئاو و سیدر، له‌ جاری کو‌تایی‌دا کافور یان هه‌ندی کافوری تی‌که‌ن، جا که‌ لی‌بو‌ونه‌وه‌ ناگادارم بکه‌ن))، ئوممو عه‌تییه‌ ده‌لی: جا که‌ لی‌بو‌وینه‌وه‌ ناگادارمان کرد، حیقو‌ه‌که‌ی خو‌ی پیداین و فه‌رمو‌وی: ((تی‌وه‌ی بی‌پین))^(۳)، مه‌به‌ستی ئیزاره‌که‌ی بو‌و.

^۱ حِقُّوهُ الحقو: له‌ به‌نه‌رتدا به‌و شو‌ینه‌ ده‌وتری که‌ له‌ نێ‌وقه‌دی مرو‌ف ئیزاری تیدا گری ده‌دری، بۆیه‌ کراوه‌ به‌نیو بۆ نه‌و قوماشه‌ی له‌ نێ‌وقه‌دی مرو‌ف گری ده‌دری، (الحقو) له‌ زمان هۆزی هوزه‌یلدا واته‌: ئیزار، که‌ به‌ پۆشاکیک ده‌وتری له‌ نێ‌وقه‌دی مرو‌ف بۆ خواره‌وه‌ بێ، ب‌روانه‌: إرشاد الساري: ۳/۳۲۶. وه‌ له‌ کوردیدا ئیزار ده‌رپێ و شه‌روالی پێ‌ده‌وتریت.

^۲ ب‌روانه‌: ۱۶۷.

^۳ واته‌: پێش کفنکردن نه‌و قوماشه‌ی پێ‌وه‌پین.

۹- بابُ مَا يُسْتَحَبُّ أَنْ يُغْسَلَ وَتَرًا

۱۲۵۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ رضي الله عنها قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَنَحْنُ نَغْسِلُ ابْنَتَهُ فَقَالَ: «اغْسِلْنَهَا ثَلَاثًا أَوْ خَمْسًا أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ مَاءٍ وَسِدْرٍ، وَاجْعَلْنَ فِي الْآخِرَةِ كَافُورًا، فَإِذَا فَرَعْتَنَ فَأَذِنِّي.. فَلَمَّا فَرَعْنَا آذَنَاهُ، فَأَلْقَى إِلَيْنَا حِقْوَهُ فَقَالَ: «أَشْعِرْنَهَا إِيَّاهُ».

فَقَالَ أَيُّوبُ: وَحَدَّثَنِي حَفْصَةُ مِثْلَ حَدِيثِ مُحَمَّدٍ، وَكَانَ فِي حَدِيثِ حَفْصَةَ: «اغْسِلْنَهَا وَتَرًا.. وَكَانَ فِيهِ: ثَلَاثًا أَوْ خَمْسًا أَوْ سَبْعًا.. وَكَانَ فِيهِ أَنَّهُ قَالَ: «ابْدِءُوا بِمِيَامِنِهَا وَمَوَاضِعِ الْوُضُوءِ مِنْهَا.. وَكَانَ فِيهِ أَنَّ أُمَّ عَطِيَّةَ قَالَتْ: وَمَشَطْنَاهَا ثَلَاثَةَ قُرُونٍ^(۱).

۹- باسی ئه‌وهی سوننه‌ته شۆردنی مردوو تاک بیّت

۱۲۵۴- ئوممو عه‌تییه رضي الله عنه ده‌لی: بی‌غه‌مبه‌ری خوا رضي الله عنه کاتی کچه (مردوو) که‌یمان د‌شووری، هاته لامان و فه‌رمووی: ((سی جار، یان پی‌نج، یان زیاتر له‌وه نه‌گه‌ر به‌پی‌ویستان زانی بی‌شوړن به‌ ناو و سیدر، له‌جاری کو‌تاییدا کافور یان هه‌ندی کافوری تی‌که‌ن، جا که لی‌بوونه‌وه ئاگادارم بکه‌ن))، ئوممو عه‌تییه ده‌لی: جا که لی‌بووینه‌وه ئاگادارمان کرد، ئیزاره‌که‌ی خو‌ی بو‌ فری‌داین و فه‌رمووی: ((تی‌وه‌ی بی‌ی‌چن)).

ئه‌یووب ده‌لی: حه‌فصه فه‌رمووده‌یه‌کی وه‌ک فه‌رمووده‌که‌ی مو‌حه‌مه‌دی بو‌ گ‌ی‌رامه‌وه، له‌گ‌ی‌رانه‌وه‌که‌ی حه‌فصه‌دا ئه‌مانه‌ی تی‌دایه: ((به‌ تاک بی‌شوړن))، ئه‌مه‌شی تی‌دایه: ((سی جار یان پی‌نج یان حه‌وت جار بی‌شوړن))، هه‌روه‌ها ئه‌مه‌شی تی‌دایه که فه‌رمووی: ((له‌ نه‌ندامه‌کانی لای راست و شوینی د‌ست‌نو‌یز‌گرت‌نی‌وه د‌ست پی‌ بکه‌ن))، وه ئه‌مه‌شی تی‌دایه که ئوممو عه‌تییه وتی: ق‌زیمان شانه‌کرد و کردمان به‌ سی‌ په‌لکه.

۱۰- باب: يُبْدَأُ بِمَيَّامِنِ الْمَيِّتِ

۱۲۵۵- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا خَالِدٌ، عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ رضي الله عنها، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي غَسْلِ ابْنَتِهِ: «ابْدَأْ بِمَيَّامِنِهَا وَمَوَاضِعِ الْوُضُوءِ مِنْهَا».^(۱)

۱۰- باسیک: له ئەندامه‌کانی لای راستی مردوو هوه ده‌ست به‌شۆردنی بکریت

۱۲۵۵- ئوممو عه‌تییه رضي الله عنها ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌کاتی شۆردنی زه‌ینه‌بی کچیدا فه‌رمووی: ((له ئەندامه‌کانی لای راست و شوینی ده‌ست‌نوێژ‌گرتنه‌وه ده‌ست پی بکه‌ن)).

۱۱- بابُ مَوَاضِعِ الْوُضُوءِ مِنَ الْمَيِّتِ

۱۲۵۶- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ خَالِدِ الْحَدَّاءِ، عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ رضي الله عنها، قَالَتْ: لَمَّا غَسَلْنَا بِنْتَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَنَا وَنَحْنُ نَغْسِلُهَا: «ابْدَأْ بِمَيَّامِنِهَا وَمَوَاضِعِ الْوُضُوءِ».^(۲)

۱۱- باسی (سونه‌ته له) شوینی

ده‌ست‌نوێژ‌گرتنی مردوو (هوه ده‌ست به‌شۆردنی بکریت)

۱۲۵۶- ئوممو عه‌تییه رضي الله عنها ده‌لی: کاتی کچه‌که‌ی پیغه‌مبه‌رمان ﷺ شۆرد، فه‌رمووی پیمان له‌ کاتی‌کدا ده‌مانشۆرد: ((له ئەندامه‌کانی لای راست و شوینی ده‌ست‌نوێژ‌گرتنه‌وه ده‌ست پی بکه‌ن)).

^۱ ب‌روانه: ۱۶۷.

^۲ ب‌روانه: ۱۶۷.

۱۲- باب: هَلْ تُكْفَنُ الْمَرْأَةُ فِي إِزَارِ الرَّجُلِ؟

۱۲۵۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ حَمَّادٍ، أَخْبَرَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ: تُوَفِّيَتْ بِنْتُ النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ لَنَا: «اغْسِلْنَهَا ثَلَاثًا أَوْ خَمْسًا أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ إِنْ رَأَيْتُنَّ، فَإِذَا فَرَعْتُنَّ فَادْنِيْنِي.. فَلَمَّا فَرَعْنَا آذَنَاهُ، فَتَزَعَّ مِنْ حِقْوِهِ إِزَارَهُ وَقَالَ: «أَشْعِرْنَهَا إِيَّاهُ»^(۱).

۱۲- باسیک: ئایا ئافرهت به کراسی پیاو کفن دهکرت؟

۱۲۵۷- ئوممو عهتییه ﷺ دهلی: کچیکی پیغه مبهەر ﷺ مرد، فهرمووی پیمان: ((سی جار یان پینج جار یان زیاتر له وه بیشۆرن نهگهر به باشتان زانی، جا که لیبونه وه ئاگادارم بکه))، جا که تهواو بووین ئاگادارمان کرد، ئیزاره کهی^(۲) داکه ند و فهرمووی: ((پیوهی پیجن)).

۱۳- باب: یَجْعَلُ الْكَافُورَ فِي آخِرِهِ

۱۲۵۸- حَدَّثَنَا حَامِدُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ: تُوَفِّيَتْ إِحْدَى بَنَاتِ النَّبِيِّ ﷺ فَخَرَجَ فَقَالَ: «اغْسِلْنَهَا ثَلَاثًا أَوْ خَمْسًا أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ إِنْ رَأَيْتُنَّ مَاءً وَسِدْرٍ، وَاجْعَلْنَ فِي الْآخِرَةِ كَافُورًا أَوْ شَيْئًا مِنْ كَافُورٍ، فَإِذَا فَرَعْتُنَّ فَادْنِيْنِي.. قَالَتْ: فَلَمَّا فَرَعْنَا آذَنَاهُ، فَأَلْقَى إِلَيْنَا حِقْوَهُ فَقَالَ: «أَشْعِرْنَهَا إِيَّاهُ» وَعَنْ أَيُّوبَ، عَنْ حَفْصَةَ، أُمِّ عَطِيَّةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا بَنَحُوهُ^(۳).

^۱ بروهانه: ۱۶۷.

^۲ ئیزار: به پۆشاکیک دهوتری له تیوقه دی مرووف بو خواره وه بن، بروهانه: إرشاد الساري: ۳/۳۲۶، له کوردیدا ئیزار ده ربی و شهروالی پنده وتری.

^۳ بروهانه: ۱۶۷.

۱۳- باسیک: ئاوی شۆردنه‌که له دواجاردا کافوری تیبکریت

۱۲۵۸- ئوممو عه‌تییه ﷺ ده‌لی: یه‌کیک له کچه‌کانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ مرد، هاته لامان و فه‌رمووی: ((سێ یان پینج یان زیاتر له‌وه نه‌گهر به‌پیویستان زانی بیشۆرن به‌ ئاو و سیدر، له‌جاری کو‌تاییدا کافور یان هه‌ندی کافوری تیکهن، جا که لی‌بوونه‌وه ئاگادارم بکه‌ن))، ئوممو عه‌تییه ده‌لی: جا که لی‌بووینه‌وه ئاگادارمان کرد، ئیزاره‌که‌ی خۆی بو‌ فریادین و فه‌رمووی: ((تیوه‌ی پیچن))، وه ئه‌یووب له‌ حه‌فصه‌وه ئه‌ویش له‌ ئوممو عه‌تییه‌وه ﷺ وینه‌ی فه‌رمووده‌که‌ی بیشووی گیراوتمه‌وه.

۱۲۵۹- وَقَالَتْ: إِنَّهُ قَالَ: اغْسِلْنَهَا ثَلَاثًا أَوْ خَمْسًا أَوْ سَبْعًا أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ إِنْ رَأَيْتُ..
قَالَتْ حَفْصَةُ: قَالَتْ أُمُّ عَطِيَّةَ ﷺ: وَجَعَلْنَا رَأْسَهَا ثَلَاثَةَ قُرُونٍ^(۱).

۱۲۵۹- ئوممو عه‌تییه ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((سێ یان پینج یان چه‌وت یان زیاتر له‌وه بیشۆرن نه‌گهر به‌ چاکتان زانی))، حه‌فصه ده‌لی: ئوممو عه‌تییه ﷺ وتی: قزێ سه‌ریمان کرد به‌ سێ په‌لکه‌.

۱۴- بَابُ نَقْضِ شَعْرِ الْمَرْأَةِ

وَقَالَ ابْنُ سِيرِينَ: لَا بَأْسَ أَنْ يُنْقَضَ شَعْرُ الْمَيِّتِ.
۱۲۶۰- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ أَيُّوبُ: وَسَمِعْتُ حَفْصَةَ بِنْتَ سِيرِينَ قَالَتْ: حَدَّثَتْنَا أُمُّ عَطِيَّةَ ﷺ أَنَّهُنَّ جَعَلْنَ رَأْسَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ثَلَاثَةَ قُرُونٍ نَقَضْنَهُ، ثُمَّ غَسَلْنَهُ، ثُمَّ جَعَلْنَهُ ثَلَاثَةَ قُرُونٍ^(۱).

۱۴- باسی کردنه‌وهی په‌لکه‌ی ئافرمت

ئیبنو سیرین ده‌لێ: هیچی تیدا نییه په‌لکه‌ی ئافرمتی مردوو بکریته‌وه‌و هه‌لومشێنریته‌وه‌.

۱۲۶۰- ئوممو عه‌تییه رضی الله عنه ده‌لێ: نه‌وان ه‌زی زه‌ینه‌بی کچی پێغه‌مبه‌ریان صلی الله علیه و آله کرد به‌ سێ په‌لکه‌، کردیانه‌وه‌، پاشان شو‌ردیان، ئینجا کردیانه‌وه‌ به‌ سێ په‌لکه‌.

۱۵- باب: کَیْفَ الْإِشْعَارِ لِلْمَيِّتِ؟

وَقَالَ الْحَسَنُ: الْخِرْقَةُ الْخَامِسَةُ تَشُدُّ بِهَا الْفَخَذَيْنِ وَالْوَرَكَيْنِ تَحْتَ الذَّرْعِ.
 ۱۲۶۱- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَنَّ أَيُّوبَ أَخْبَرَهُ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ سِيرِينَ يَقُولُ: جَاءَتْ أُمُّ عَطِيَّةَ رضی الله عنها -امْرَأَةً مِنَ الْأَنْصَارِ مِنَ اللَّاتِي بَايَعْنَ- قَدِمَتِ الْبَصْرَةَ، تَبَادِرُ ابْنًا لَهَا فَلَمْ تَذَرِكُهُ فَحَدَّثَتْنَا قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيْنَا النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله وَنَحْنُ نَغْسِلُ ابْنَتَهُ فَقَالَ: اغْسِلْنَهَا ثَلَاثًا أَوْ خَمْسًا أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ إِنْ رَأَيْتِ ذَلِكَ مِمَّا وَسَدِرٍ وَاجْعَلْنَ فِي الْآخِرَةِ كَافُورًا، فَإِذَا فَرَعْتِي فَأَذِنِّي.. قَالَتْ: فَلَمَّا فَرَعْنَا أَلْقَى إِلَيْنَا حَقْوَهُ فَقَالَ: أَشْعِرْنَهَا إِيَّاهُ.. وَلَمْ يَزِدْ عَلَى ذَلِكَ، وَلَا أَذْرِي أَيُّ بَنَاتِهِ. وَزَعَمَ أَنَّ الْإِشْعَارَ: الْفُقْنَهَا فِيهِ، وَكَذَلِكَ كَانَ ابْنُ سِيرِينَ يَأْمُرُ بِالْمَرْأَةِ أَنْ تُشْعَرَ وَلَا تُؤَزَّرَ^(۱).

۱۵- باسیک: چۆنییه‌تی پۆشاک پێچان به‌ مردوو‌وه‌؟

حه‌سه‌ن ده‌لێ پارچه‌ی پێنجه‌م هه‌ردوو ڕان و هه‌ردوو سمتی پێده‌به‌ستری له ژێر کراسه‌که‌یه‌وه‌.

^۱ بڕوانه: ۱۶۷.

^۲ بڕوانه: ۱۶۷.

۱۲۶۱- ئیبنو سیرین ده‌ئێ: ئوممو عه‌تییه ﷺ -كه ئافره‌تێكی ئه‌نصارى بوو له‌و ئافره‌تانه‌ بوو په‌یمانى (به‌پێغه‌مبه‌ر ﷺ) دابوو- هات بۆ به‌صره، له‌به‌ر كورپێكى په‌له‌ی ده‌کرد بیبینی، به‌لام فریای نه‌كه‌وت (نه‌یبینی رۆشیتبوو یان مردبوو)، بۆی گیراینه‌وه و وتی: له‌ كاتێكدا ئێمه‌ كچه‌كه‌ی پێغه‌مبه‌رمان ﷺ ده‌شۆرد، پێغه‌مبه‌ر ﷺ هات بۆ لامان و فه‌رمووی: ((سێ جار یان پێنج جار یان زیاتر له‌وه‌ بیشۆرن به‌ئاو و سیدر ئه‌گه‌ر به‌باشتان زانی، له‌دوا جارى شۆردنه‌كه‌دا كافور بکه‌نه‌ ئاوه‌كه‌وه، ئینجا كه‌ لیبونه‌وه ئاگادارم بکه‌ن))، ئوممو عه‌تییه ده‌ئێ: جا كه‌ لیبونه‌وه (ئاگادارمان كرد)، ئیزاره‌كه‌ی خۆی بۆ هه‌لداین و فه‌رمووی: ((پێوه‌ی بپێچن))، له‌وه‌ زیاتر هیچی نه‌وت، (ئه‌یووب) وتی: نازانم كام كچی پێغه‌مبه‌ر بوو ﷺ، وه ده‌ئێ: وشه‌ی (الإشعار) یانی: بپێچن پێیه‌وه، هه‌روه‌ها ئیبنو سیرینیش فه‌رمانی كرد به‌ئافره‌ته‌وه‌ بپێچرێ، نه‌كرێته‌ كراس بۆی.

۱۶- باب: هَلْ يُجْعَلُ شَعْرُ الْمَرْأَةِ ثَلَاثَةَ قُرُونٍ؟

۱۲۶۲- حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أُمِّ الْهَدَيْلِ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ ﷺ قَالَتْ: صَفَرْنَا شَعْرَ بِنْتِ النَّبِيِّ ﷺ. تَعْنِي ثَلَاثَةَ قُرُونٍ. وَقَالَ وَكِيعٌ: قَالَ سُفْيَانُ: نَاصِيَتَهَا وَقَرْنَيْهَا^(۱).

۱۶- باسیك: ئایا قژی ئافره‌ت بكریته سێ په‌لكه‌؟

۱۲۶۲- ئوممو عه‌تییه ﷺ ده‌ئێ: ه‌زی سه‌ری كچه‌كه‌ی پێغه‌مبه‌رمان ﷺ كرد به‌په‌لكه‌ مه‌به‌ستی سێ په‌لكه‌یه‌، وه‌كیع ده‌ئێ: سوفیان ده‌ئێ: (سێ په‌لكه‌كه‌ بۆ) پێشی سه‌ری و ئه‌ملاولای سه‌ری بوو.

^۱ بروانه: ۱۶۷.

۱۷- بابُ: يُلْقَى شَعْرُ الْمَرْأَةِ خَلْفَهَا

۱۲۶۳- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ قَالَ: حَدَّثَنَا حَفْصَةُ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ رضي الله عنها قَالَتْ: تُوَفِّيْتُ إِحْدَى بَنَاتِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، فَأَتَانَا النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ: اغْسِلْنَهَا بِالسُّدْرِ وَنِثْرًا ثَلَاثًا أَوْ خَمْسًا أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ إِنْ رَأَيْتُ ذَلِكَ، وَاجْعَلْنَ فِي الْآخِرَةِ كَافُورًا أَوْ شَيْئًا مِنْ كَافُورٍ، فَإِذَا فَرَعْتُنَّ فَادْنِيْنِي.. فَلَمَّا فَرَعْنَا آذَنَاهُ، فَأَلْقَى إِلَيْنَا حِقْوَهُ، فَضَفَرْنَا شَعْرَهَا ثَلَاثَةً قُرُونٍ وَأَلْقَيْنَاهَا خَلْفَهَا^(۱).

۱۷- باسیک: قرژی سه‌ری ئافرهت بخزیتته پشتیه‌وه

۱۲۶۳- نومیو عه‌تییه رضي الله عنها ده‌لی: یه‌کیک له‌ که‌ه‌کانی پی‌غه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم مرد، جا پی‌غه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم هات بو لامان (کاتی ده‌مانشورد) و فه‌رمووی: ((به‌ناو و سیدر چه‌ند جار یکی تاک بی‌شورن، سی جار یان پی‌نج جار یان زیاتر له‌وه نه‌گه‌ر به‌پی‌ویستان زانی، وه کو‌تاجار کافور یان هه‌ندی کافوری تیکه‌ن، ئینجا که‌ لی‌بوونه‌وه ناگادارم بکه‌ن))، جا که‌ لی‌بووینه‌وه ناگادارمان کردموه، نه‌ویش کراسه‌که‌ی بو هه‌لداين (و بی‌مانه‌وه پی‌جا)، قرژی سه‌ریمان کرد به‌ سی په‌لکه‌و خستمانه پشتیه‌وه.

۱۸- بابُ الشُّيَابِ الْبَيْضِ لِلْكَفَنِ

۱۲۶۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم كَفَّنَ فِي ثَلَاثَةِ أَثْوَابٍ بَيَاضٍ سَحُولِيَّةٍ مِنْ كُرْسُفٍ، لَيْسَ فِيهِنَّ قَمِيصٌ وَلَا عِمَامَةٌ^(۲).

^۱ ب‌روانه: ۱۶۷.

^۲ ب‌روانه: ۱۲۷۱، ۱۲۷۲، ۱۲۷۳، ۱۲۸۷.

۱۸- باسی قوماشی سپی بو کفن کردن

۱۲۶۴- عائشه رضی الله عنها ده‌گیریت‌ه‌وه که پیغه‌مبه‌ری خوا رضی الله عنه له سی لۆ قوماشی یه‌مه‌نی سپی پاکی لۆکه‌دا کفن کرا، له نیویاندا نه‌کراس نه‌ میزهری تیدا نه‌بوو.

۱۹- بابُ الْكَفَنِ فِي تَوْبَتَيْنِ

۱۲۶۵- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی الله عنهما قَالَ: بَيْنَمَا رَجُلٌ وَاقِفٌ بِعَرَفَةَ إِذْ وَقَعَ عَنْ رَاحِلَتِهِ فَوَقَصَتْهُ - أَوْ قَالَ: فَأَوْقَصَتْهُ - قَالَ: النَّبِيُّ ﷺ: «اغْسِلُوهُ مَاءٍ وَسِدْرٍ، وَكَفِّنُوهُ فِي تَوْبَتَيْنِ، وَلَا تُحَنِّطُوهُ، وَلَا تُخَمِّرُوا رَأْسَهُ، فَإِنَّهُ يُبْعَثُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُلَبِّيًا»^(۱).

۱۹- باسی کفن کردن (ی مردوو) له دوو به‌رگدا

۱۲۶۵- عه‌بدو‌لای کورێ عه‌باس رضی الله عنه ده‌ئێ: له‌کاتی‌کدا پیاوی‌ک له‌ عه‌ره‌فه‌دا وه‌ستابوو له‌ ولا‌خه‌که‌ی که‌وته‌ خواره‌وه‌، ملی شکاند (و مرد) -یان وتی: ملی شکاند-، پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((به‌ناو و سیدر بیشۆرن، له‌ دوو پۆشاکدا کفنی بکه‌ن، بو‌نی خو‌شی لی مه‌ده‌ن، سه‌ری دامه‌پۆشن، چونکه‌ بی‌گومان له‌ رو‌ژی دوا‌ییدا به‌ (پۆشاک‌ی ئی‌حرام و) ته‌لبیه‌کردنه‌وه‌^(۲) زیندوو ده‌کریته‌وه‌)).

^۱ ب‌روانه: ۱۲۶۶، ۱۲۶۷، ۱۲۶۸، ۱۸۳۹، ۱۸۴۹، ۱۸۵۰، ۱۸۵۱.

^۲ ته‌لبیه‌کردن: ب‌ریته‌ له‌ وتی: لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنُّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ.

۲۰- باب الْخُطُوطِ لِلْمَيِّتِ

۱۲۶۶- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: بَيْنَمَا رَجُلٌ وَقَفَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِعَرَفَةَ إِذْ وَقَعَ مِنْ رَاحِلَتِهِ فَأَقْصَعَتْهُ - أَوْ قَالَ: فَأَقْصَعَتْهُ - فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «اغْسِلُوهُ بِمَاءٍ وَسِدْرٍ، وَكَفِّنُوهُ فِي ثَوْبَيْنِ، وَلَا تُحَنِّطُوهُ، وَلَا تُخَمِّرُوا رَأْسَهُ، فَإِنَّ اللَّهَ يَبْعَثُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُلَبِّيًا»^(۱).

۲۰- بۆنی خوش به‌کاره‌ئێنان بۆ مردوو

۱۲۶۶- عه‌بدو‌لای کورێ عه‌باس رضي الله عنه ده‌لێ: له کاتی‌کدا پیاوی‌ک له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ له عه‌رمفه‌دا و مستابوو، له و‌لا‌خه‌که‌ی که‌وته خواره‌وه و ملی شکاند (و مرد) - یان: یه‌کسه‌ر کوشتی و مرد -، پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((به‌ ناو و سیدر بیشۆرن، له دوو لۆ پۆشاکدا کفنی بکه‌ن، بۆنی خوشی لێ مه‌ده‌ن، سه‌ری دامه‌پۆشن، چونکه‌ بی‌گومان خوا له رۆژی دوا‌ییدا به‌ (پۆشاکێ ئی‌حرام و ته‌لبیه‌کردنه‌وه زیندووێ ده‌کاته‌وه))

۲۱- باب: كَيْفَ يُكْفَنُ الْمُحْرِمُ

۱۲۶۷- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ أَبِي بَشِيرٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه أَنَّ رَجُلًا وَقَصَهُ بَعِيرُهُ - وَنَحْنُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ مُحْرِمٌ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «اغْسِلُوهُ بِمَاءٍ وَسِدْرٍ، وَكَفِّنُوهُ فِي ثَوْبَيْنِ، وَلَا تُمَسِّسُوهُ طَبِيبًا، وَلَا تُخَمِّرُوا رَأْسَهُ، فَإِنَّ اللَّهَ يَبْعَثُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُلَبَّدًا»^(۲).

^۱ بڕوانه: ۱۲۶۵.

^۲ بڕوانه: ۱۲۶۵.

۲۱- باسیک: که‌سیک له ئیحرامدا بمرئ چۆن کفن ده‌کرت؟

۱۲۶۷- عه‌بدو‌لای کورێ عه‌باس رضی اللہ عنہ ده‌گیرێته‌وه که ئیمه له‌گه‌ل پێغه‌مبه‌ردا صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم بووین، پیاویک وشتره‌که‌ی ملی شکاند، له کاتی‌کدا له ئیحرامدا بوو، پێغه‌مبه‌ریش صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم فه‌رمووی: ((به‌ناو وسیدر بیشۆرن، له دوو به‌رگدا کفنی بکه‌ن، بۆنی خو‌شی لی مه‌ده‌ن، سه‌ری دامه‌پۆشن، چونکه بیگومان خوا له‌ رۆژی دوا‌ییدا به‌ ته‌لبیه‌کردنه‌وه زیندووی ده‌کاته‌وه)).

۱۲۶۸- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ عَمْرِوٍ وَأَيُّوبَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْنٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: كَانَ رَجُلٌ وَقَفَ مَعَ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم بِعَرَفَةَ فَوَقَعَ عَنْ رَاحِلَتِهِ - قَالَ أَيُّوبُ: فَوَقَصْتُهُ، وَقَالَ عَمْرُو: فَأَقْصَعْتُهُ - فَمَاتَ، فَقَالَ: «اغْسِلُوهُ مَاءٍ وَسِدْرٍ، وَكَفِّنُوهُ فِي ثَوْبَيْنِ، وَلَا تُحَنِّطُوهُ، وَلَا تُخَمِّرُوا رَأْسَهُ، فَإِنَّهُ يُبْعَثُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» قَالَ أَيُّوبُ: «يَلْبِي» وَقَالَ عَمْرُو: «مُلَبِّيًا»^(۱).

۱۲۶۸- سه‌عیدی کورێ جو‌به‌یر له عه‌بدو‌لای کورێ عه‌باسه‌وه رضی اللہ عنہ ده‌گیرێته‌وه ده‌لی: پیاویک له عه‌ره‌فه له‌گه‌ل پێغه‌مبه‌ردا صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم وه‌ستا‌بوو، له ولا‌خه‌که‌ی که‌وته خواره‌وه - ئه‌یووب ده‌لی: جا ملی شکاند، وه عه‌مر ده‌لی: ئیسکه‌کانی ورد کرد- و مرد، پێغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم فه‌رمووی: ((به‌ ناو و سیدر بیشۆرن، له دوو به‌رگدا کفنی بکه‌ن، بۆنی خو‌شی لی مه‌ده‌ن، سه‌ری دامه‌پۆشن، چونکه بیگومان له‌ رۆژی دوا‌ییدا زیندوو ده‌کریته‌وه))، ئه‌یووب وتی: ((لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ ...)) ده‌لی، عه‌مریش ده‌لی: ((به‌ده‌م لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ)) ده‌وه.

^۱ ب‌روانه: ۱۲۶۵.

۲۲- بَابُ الْكَفَنِ فِي الْقَمِيصِ الَّذِي يُكَفُّ أَوْ لَا يُكَفُّ، وَمَنْ

كُفِّنَ بِغَيْرِ قَمِيصٍ

۱۲۶۹- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أُبَيٍّ لَمَّا تُوُفِّيَ جَاءَ ابْنُهُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَعْطِنِي قَمِيصَكَ أَكْفُنُهُ فِيهِ، وَصَلَّ عَلَيْهِ وَاسْتَغْفِرْ لَهُ، فَأَعْطَاهُ النَّبِيُّ ﷺ قَمِيصَهُ فَقَالَ: «أَذِنِي أَصْلِي عَلَيْهِ.. فَأَذَنَهُ، فَلَمَّا أَرَادَ أَنْ يُصَلِّيَ عَلَيْهِ جَذَبَهُ عُمَرُ رضي الله عنه فَقَالَ: أَلَيْسَ اللَّهُ نَهَاكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى الْمُنَافِقِينَ؟! فَقَالَ: أَنَا بَيْنَ خَيْرَيْنِ، قَالَ: ﴿اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ﴾ (٨٠) التوبة. فَصَلَّى عَلَيْهِ، فَتَزَلَّتْ: ﴿وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا﴾ (٨١) التوبة^(١).

۲۲- باسی کردنی کراس به کفن بو مردوو سزا لابادات یان

لای نه‌بات، وه ئه‌وهی به بی کراس کفن بکرت^(٢)

۱۲۶۹- عه‌بدو‌لای کو‌ری عومەر رضي الله عنه ده‌گیرێته‌وه کاتێ عه‌بدو‌لای کو‌ری ئوبه‌ی مرد، کو‌ره‌که‌ی هات بو خزمه‌ت پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ وتی: ئه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ کراسه‌که‌ی خۆتم بده‌ری با بیکه‌مه‌ کفن بو باوکم، نوێژی له‌سه‌ر بکه‌ و داوای لی خوش‌بوونی بو بکه‌، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ کراسه‌که‌ی خۆی دا‌یه‌ و فه‌رمووی: ((ناگادارم بکه‌ با نوێژی له‌سه‌ر بکه‌م))، ئه‌ویش ناگاداری کرد، جا کاتێ ویستی نوێژی له‌سه‌ر بکات عومەر رایکیشا وتی: ئایا خوا رێگری لی نه‌کردووی له‌وه‌ی نوێژ بکه‌یت له‌سه‌ر دو‌ورو‌وان؟ فه‌رمووی: ((من سه‌رپشک کراوم له‌ نیوان دوو

^١ بروانه: ٤٦٧٠، ٤٦٧٢، ٥٧٩٦.

^٢ کفنی مردوو چه‌ند پارچه‌یه‌که‌، یه‌کیکیان کراسه‌، جا ئه‌گه‌ر کفن کراو کراسی تیا نه‌بوو، حوکمی چیه‌؟

شتدا، خوا دمفه‌رمووی: (داوای لی خوش بوونیان بو بکه‌یت یان داوای لی خوش بوونیان بو نه‌که‌یت، نه‌گهر جه‌فتا جاریش داوای لی خوشبوونیان بو بکه‌یت، نه‌وه خوا لییان خوش نابی)، جا پیغه‌مبه‌ر ﷺ نویژی له‌سه‌ر گرد، ئیتر به‌و هویه‌وه نه‌م نایه‌ته دابه‌زی: (هه‌رگیز نویژ مه‌که له‌سه‌ر هیچ کام له‌و دوو‌روانه که مرد).

۱۲۷۰- حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ عَمْرِو سَمِعَ جَابِرًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَلَى النَّبِيِّ ﷺ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَعْدَ مَا دُفِنَ فَأَخْرَجَهُ، فَتَفَتَّ فِيهِ مِنْ رِيقِهِ وَأَلْبَسَهُ قَمِيصَهُ.

۱۲۷۰- عه‌مر ده‌لی: له جابیری بیست ﷺ وتی: داوای ئه‌وه‌ی عه‌بدو‌لای کوری ئوبه‌ی خرابویه گۆره‌وه، پیغه‌مبه‌ر ﷺ هات و له‌گۆره‌که‌ی دهریه‌نا، تفی کرد و تفه‌که‌ی دا له لاشه‌ی و کراسه‌که‌ی کرده به‌ری.

۲۳- بَابُ الْكَفَنِ بِغَيْرِ قَمِيصٍ

۱۲۷۱- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَفَّنَ النَّبِيُّ ﷺ فِي ثَلَاثَةِ أَثْوَابٍ سَحُولَ كُرْسُفٍ، لَيْسَ فِيهَا قَمِيصٌ وَلَا عِمَامَةٌ^(۱).

۲۳- باسی کفن کردنی مردوو به‌بی کراس

۱۲۷۱- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌گیڕێته‌وه که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌سی لۆ قوماشی یه‌مه‌نی سپی پاکی لۆکه‌دا کفن کرا، له نیویاندا نه‌کراس نه‌می‌زهری تیدا نه‌بوو.

۱۲۷۲- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ هِشَامٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كُفِّنَ فِي ثَلَاثَةِ أَنْوَافٍ، لَيْسَ فِيهَا قَمِيصٌ وَلَا عِمَامَةٌ^(۱).

۱۲۷۲- عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌گپ‌رێته‌وه که پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له سێ به‌رگدا کفن کرا، که نه‌کراس نه‌می‌زهری تێدا نه‌بوو.

۲۴- بَابُ الْكَفَنِ وَلَا عِمَامَةٍ

۱۲۷۳- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كُفِّنَ فِي ثَلَاثَةِ أَنْوَافٍ بَيْضَ سَحُولِيَّةٍ، لَيْسَ فِيهَا قَمِيصٌ وَلَا عِمَامَةٌ^(۲).

۲۴- باسی کفن کردنی مردوو به‌بێ می‌زهر

۱۲۷۳- عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌گپ‌رێته‌وه که پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له سێ قوماشی یه‌مه‌نی سپی پاکی لۆکه‌دا کفن کرا، له نیویاندا نه‌کراس نه‌می‌زهری تێدا نه‌بوو.

۲۵- بَابُ: الْكَفَنِ مِنْ جَمِيعِ الْمَالِ

وَبِهِ قَالَ عَطَاءٌ وَالزُّهْرِيُّ وَعَمْرُو بْنُ دِينَارٍ وَقَتَادَةُ. وَقَالَ عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ: الْحَنُوطُ مِنْ جَمِيعِ الْمَالِ. وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ: يُبْدَأُ بِالْكَفَنِ، ثُمَّ بِالذِّينِ، ثُمَّ بِالْوَصِيَّةِ. وَقَالَ سُفْيَانُ: أَجْرُ الْقَبْرِ وَالْغَسْلُ هُوَ مِنَ الْكَفَنِ.

^۱ بروانه: ۱۲۶۴

^۲ بروانه: ۱۲۶۴.

۲۰- باسیک: کفن کردن له هموو مال و سامانی

مردوو‌ه‌که ده‌کری^(۱)

ئه‌مه رای عه‌تاو زوهری و عه‌مری کوری دینار و قه‌تادهیه (ده‌لێن: کفن له هموو سامانی مردوو‌ه‌که ده‌کری)، عه‌مری کوری دینار ده‌لێ: بۆنی خوش له هموو سامانی مردوو‌ه‌که ده‌کپردی، ئیبراهیم ده‌لێ: له پێشدا له سامانه‌که‌ی کفنی ده‌کری، پاشان قه‌رزه‌که‌ی ده‌دریته‌وه، پاشان وه‌سیه‌ت جی به‌جی ده‌کری، سوفیان ده‌لێ: کری گۆر و ناشتن و شو‌ردنی هه‌ر له‌گه‌ل کفنه (واته: ئه‌مانه‌ش وه‌ک کفنه‌که له سامانی گشتی مردوو‌ه‌که ده‌دری، ئه‌گه‌ر سامانی هه‌بوو).

۱۲۷۴- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَكِّيُّ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ سَعْدٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: أُنِيَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَوْمًا بِطَعَامِهِ فَقَالَ: قُتِلَ مُضْعَبُ بْنُ عُمَيْرٍ، وَكَانَ خَيْرًا مِنِّي، فَلَمْ يُوجَدْ لَهُ مَا يُكْفَنُ فِيهِ إِلَّا بُرْدَةٌ، وَقُتِلَ حَمْرَةُ - أَوْ رَجُلٌ آخَرٌ - خَيْرٌ مِنِّي، فَلَمْ يُوجَدْ لَهُ مَا يُكْفَنُ فِيهِ إِلَّا بُرْدَةٌ، لَقَدْ خَشِيتُ أَنْ يَكُونَ قَدْ عَجَلْتُ لَنَا طَيِّبَاتِنَا فِي حَيَاتِنَا الدُّنْيَا، ثُمَّ جَعَلَ يَبْكِي^(۱).

۱۲۷۴- سه‌عد له باوکیه‌وه (ئیبراهیم) ده‌گی‌ریته‌وه و ده‌لێ: رۆژێک خواردنیک هینرا بۆ عه‌بدوهره‌مانی کوری عه‌وف وتی: موصعه‌بی کوری عومه‌یر کوژرا که له من چاکتر بوو، به‌لام هه‌یج نه‌بوو بکریته کفن بۆی عه‌بايه‌ک نه‌بی، حه‌مزه - یان پیاویکی تر- کوژرا له من چاکتر بوو، هه‌یج نه‌بوو بۆ کفن کردنی عه‌بايه‌ک نه‌بی، به‌راستی ترسم هه‌یه پاداشت و چاکه‌مان پێشخراپی‌ت بۆمان له ژیا‌نی دونیا‌ماندا، پاشان ده‌ستی کرد به‌گریان.

^۱ واته: له سێ یه‌ک ناکری، که دروسته مردوو‌ه‌که تا سێهه‌کی ماله‌که‌ی وه‌سیه‌ت بکات، به‌لکو له کۆی ماله‌که‌ی ده‌کری.

^۲ بر‌وانه: ۱۲۷۵، ۴۰۴۵.

۲۶- باب: إِذَا لَمْ يُوَجَدْ إِلَّا تَوْبٌ وَاحِدٌ

۱۲۷۵- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ إِبْرَاهِيمَ، أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ عَوْفٍ رضي الله عنه أَتَى بِطَعَامٍ وَكَانَ صَائِمًا، فَقَالَ: قُتِلَ مُضْعَبُ بْنُ عُمَيْرٍ وَهُوَ خَيْرٌ مِنِّي، كُفِّنَ فِي بُرْدَةٍ، إِنْ غُطِّيَ رَأْسُهُ بَدَتْ رِجْلَاهُ، وَإِنْ غُطِّيَ رِجْلَاهُ بَدَا رَأْسُهُ -وَأَرَاهُ قَالَ:- وَقُتِلَ حَمْرَةُ وَهُوَ خَيْرٌ مِنِّي، ثُمَّ بُسِطَ لَنَا مِنَ الدُّنْيَا مَا بُسِطَ -أَوْ قَالَ: أُعْطِينَا مِنَ الدُّنْيَا مَا أُعْطِينَا- وَقَدْ خَشِينَا أَنْ تَكُونَ حَسَنَاتُنَا عُجِّلَتْ لَنَا. ثُمَّ جَعَلَ يَبْكِي حَتَّى تَرَكَ الطَّعَامَ^(۱).

۲۶- باسیک: ئەگەر تەنها یەک پۆشاکی هەبوو (بۆ کفن)

۱۲۷۵- ئیبراهیم دەگێڕێتەوه: خواردنیکیان بۆ عەبدورەحمانی کۆری عەوف هینا، لەوکاتەدا بەرپۆزوو بوو، ئینجا وتی: موصعه‌بی کۆری عومه‌یر رضي الله عنه کوژرا که له من چاکتر بوو به عەبایه‌ک کفن کرا، که سه‌ری داده‌پۆشرا قاچه‌کانی دهرده‌که‌وت، که قاچه‌کانی داده‌پۆشرا سه‌ری دهرده‌که‌وت، - وابزانم وتی- وه‌همزه‌ کوژرا که له‌من چاکتر بوو، پاشان ئەه‌ومنده‌ سامان و دونیا رژی‌نراوه به‌سه‌رماندا -یان وتی: ئەه‌ومنده‌ دونیامان پێ دراوه -، که به‌راستی ترسمان هه‌یه له‌وه‌ی پاداشتی چاکه‌کانمان بپیشخرابی بۆمان له‌ دونیادا، پاشان ده‌ستی کرد به‌ گریان به‌جو‌ری وازی له‌ خواردنه‌که‌ هینا.

۲۷- باب: إِذَا لَمْ يَجِدْ كَفَنًا إِلَّا مَا يُوَارِي رَأْسَهُ أَوْ قَدَمَيْهِ غُطِّيَ رَأْسُهُ

۱۲۷۶- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ بْنُ غِيَاثٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، حَدَّثَنَا شَقِيقٌ، حَدَّثَنَا حَبَّابٌ رضي الله عنه قَالَ: هَاجَرْنَا مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم نَلْتَمِسُ وَجْهَ اللَّهِ، فَوَقَعَ أَجْرُنَا عَلَى اللَّهِ، فَمِمَّا مَاتَ لَمْ

^۱ برونه: ۱۲۷۴.

يَأْكُلُ مِنْ أَجْرِهِ شَيْئًا مِنْهُمْ: مُصْعَبُ بْنُ عُمَيْرٍ - وَمِمَّا مَنْ أَيْتَعَتْ لَهُ مَرَّتُهُ فَهُوَ يَهْدِيهَا - قَتَلَ يَوْمَ أَحَدٍ، فَلَمْ نَجِدْ مَا نُكْفِنُهُ إِلَّا بُرْدَةً، إِذَا غَطَيْنَا بِهَا رَأْسَهُ خَرَجَتْ رِجْلَاهُ، وَإِذَا غَطَيْنَا رِجْلَيْهِ خَرَجَ رَأْسُهُ، فَأَمَرَنَا النَّبِيُّ ﷺ أَنْ نَغْطِيَ رَأْسَهُ، وَأَنْ نَجْعَلَ عَلَى رِجْلَيْهِ مِنَ الْإِذْخِرِ^(۱).

۲۷- باسیک: ئەگەر کفن نه‌بوو بو مردوو یه‌ک ته‌نا ئهو‌نده نه‌بێ که سه‌ری یان قاچه‌کانی داپۆشی، ئهو سه‌ری پێ داده‌پۆشی

۱۲۷۶- خه‌بباب ﷺ ده‌لی له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ردا ﷺ کۆچمان کرد، وه مه‌به‌ستمان ته‌نا ره‌زامه‌ندی خوا بوو، ئێتر پاداشتمان که‌وته لای خوا، جا که‌سی وامان هه‌بوو مردو هیچی له به‌ره‌می پاداشته‌که‌ی نه‌خوارد، له‌وانه موصعه‌بی کوری عومه‌یر ﷺ - هه‌شمان بوو به‌روبوومی پاداشته‌که‌ی پێگه‌شت نه‌ومتا لێی ده‌کاته‌وه- له جه‌نگی ئوحووددا شه‌هید بوو^(۲)، هیج نه‌بوو پێوه‌ی کفن بکه‌پن عه‌بایه‌ک نه‌بێ، که سه‌ریمان پێ داده‌پۆشی هه‌ردوو قاچی دهرده‌که‌وت، که قاچه‌کانیمان پێ داده‌پۆشی سه‌ری دهرده‌که‌وت، بۆیه پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمانی پێکردین که سه‌ری داپۆشین، وه به‌گه‌ڵای ئیزخیریش^(۳) قاچه‌کانی داپۆشین.

۲۸- بَابُ مَنْ اسْتَعَدَّ الْكَفْنَ فِي زَمَنِ النَّبِيِّ ﷺ فَلَمْ يُنْكَرْ عَلَيْهِ

۱۲۷۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَهْلِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ امْرَأَةً جَاءَتْ النَّبِيَّ ﷺ بِبُرْدَةٍ مَنْسُوجَةٍ فِيهَا حَاشِيَتُهَا - أَتَدْرُونَ مَا الْبُرْدَةُ؟ قَالُوا: الشَّمْلَةُ؟ قَالَ:

^۱ بېروانه: ۳۸۹۷، ۳۹۱۳، ۴۰۴۷، ۴۰۸۲، ۶۴۳۲، ۶۴۴۸.

^۲ واته: موصعه‌بی کوری عومه‌یر ﷺ.

^۳ گیاهه‌که وه‌ک کاروته.

نَعَمْ- قَالَتْ: نَسَجْتُهَا بِيَدِي، فَجِئْتُ لَأَكْسُو كَهَا. فَأَخَذَهَا النَّبِيُّ ﷺ مُحْتَاجًا إِلَيْهَا، فَخَرَجَ إِلَيْنَا وَإِنَّهَا إِزَارُهُ، فَحَسَنَهَا فَلَانَ فَقَالَ: اكْسِنِيهَا، مَا أَحْسَنَهَا. قَالَ الْقَوْمُ: مَا أَحْسَنَتْ، لَيْسَهَا النَّبِيُّ ﷺ مُحْتَاجًا إِلَيْهَا، ثُمَّ سَأَلَتْهُ وَعَلِمَتْ أَنَّهُ لَا يَرُدُّ. قَالَ: إِنِّي وَاللَّهِ مَا سَأَلْتُهَ لِأَلْبَسَهَا، إِنَّمَا سَأَلْتُهَ لِيَكُونَ كَفَنِي. قَالَ سَهْلٌ: فَكَأَنَّتْ كَفَنَهُ^(۱).

۲۸- باسی ئەو کەسەکی لە سەردەمی پێغەمبەردا ﷺ کفنی بۆ خۆی ئامادە کردوو و پەخنەشی لێ نه‌گیراوه

۱۲۷۷- سەهل ﷺ دەگێڕێتەووە کە ئافەرمێک بە‌لاپۆشێکی شالی چنراوی هێنا بۆ پێغەمبەر ﷺ، هێشتا ریشووەکانی پێوہوو (تازمبوو نہ‌برابوو)، دەرزان بە‌لاپۆش چییە؟ وتیان: عابایە، سەهل وتی: بە‌لێ وایە- ئافەرمێکە وتی: بە‌دەستی خۆم چنیومە و هاتووم تا پێت بدم لەبەری بکەیت. پێغەمبەریش لێی وەرگرت، چونکە پێویستی بوو، ئینجا پێغەمبەر ﷺ هات بۆ نێومان ئەو شالەکی پۆشیبوو، جا فلان (کەسێک) شالەکەکی پێ جوان بوو وتی: بیدە بە من لەبەری بکەم، ئای چەند جوانە! خەڵکەکەش وتیان: چاکت نہ‌کرد، پێغەمبەر ﷺ بۆیە لەبەری کرد پێویستی پێی بوو، پاشان تۆش داوات لێ کرد و زانیت دەست نانیت بە‌پرووی کەسەو، پیاوێکە وتی: دلنیا بن سویند بە‌خوا من بۆ ئەو داوام نہ‌کرد لەبەری بکەم و ببپۆشم، بە‌راستی بۆ ئەو داوام کرد تا ببیتە کفنم، سەهل دەلێ: وا دەرچوو بوو بە‌کفنی.

^۱ بروانە: ۲۰۹۳، ۵۸۱۰، ۶۰۳۶.

۲۹- بابُ اتِّبَاعِ النِّسَاءِ الْجَنَائِزِ

۱۲۷۸- حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ بْنُ عُقْبَةَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ خَالِدِ الْحَدَّاءِ، عَنْ أُمِّ الْهَدَيْلِ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ رضي الله عنها قَالَتْ: نُهَيْتَا عَنِ اتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ، وَلَمْ يُعَزَّمْ عَلَيْنَا^(۱).

۲۹- باسی ئافرمتان شوین ته‌رم بکه‌ون

۱۲۷۸- ئوممو عه‌تیبه رضي الله عنها ده‌ئی: ئیمه ریگری گراین له شوینکه‌وتنی ته‌رم، به‌لام لیمان یاساغ نه‌کرا^(۲).

۳۰- بابُ إِخْدَادِ الْمَرْأَةِ عَلَى غَيْرِ زَوْجِهَا

۱۲۷۹- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ، حَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ عَلْقَمَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ قَالَ: تُوِّفِيَ ابْنٌ لَأُمِّ عَطِيَّةَ رضي الله عنها، فَلَمَّا كَانَ الْيَوْمَ الثَّالِثُ دَعَتْ بِصُفْرَةٍ، فَتَمَسَّحَتْ بِهِ وَقَالَتْ: نُهَيْتَا: أَنْ نُحِدَّ أَكْثَرَ مِنْ ثَلَاثٍ إِلَّا بِزَوْجٍ^(۳).

۳۰- باسی پرسه‌باری ئافرمت بو جگه له می‌رده‌که‌ی

۱۲۷۹- موحه‌مه‌دی کوری سیرین ده‌ئی: کورپکی ئوممو عه‌تیبه مرد رضي الله عنه، جا کاتی سییه‌م رۆزی پرسه‌که‌ی بوو، ئوممو عه‌تیبه داوای بوئیکی خوشی کرد که زه‌رد بوو به‌ده‌ستی دای له خوی و وتی: ریگریمان لی کراوه له سی رۆز زیاتر پرسه‌بگیرین مه‌گهر بو می‌رد.

^۱ بروانه: ۳۱۳.

^۲ واته: ریگریه‌که بو یاساغ و چه‌پامیتی نییه، به‌لکو باش نییه‌و بو که‌راهه‌ته.

^۳ بروانه: ۳۱۳.

۱۲۸۰- حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ بْنُ مُوسَى قَالَ: أَخْبَرَنِي حُمَيْدُ بْنُ نَافِعٍ، عَنْ زَيْنَبِ ابْنَةِ أَبِي سَلَمَةَ قَالَتْ: لَمَّا جَاءَ نَعْيُ أَبِي سُفْيَانَ مِنَ الشَّامِ دَعَتْ أُمَّ حَبِيبَةَ عليها السلام بِصُفْرَةٍ فِي الْيَوْمِ الثَّلَاثِ، فَمَسَحَتْ عَارِضِيهَا وَذِرَاعَيْهَا وَقَالَتْ: إِنِّي كُنْتُ عَنْ هَذَا لَعَنِيَّةً، لَوْلَا أَنِّي سَمِعْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ: لَا يَحِلُّ لِمَرْأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُحْدِثَ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ، إِلَّا عَلَى زَوْجٍ، فَإِنَّهَا تُحْدِثُ عَلَيْهِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا.^(۱)

۱۲۸۰- زمینه‌بی کچی نه‌بو سه‌له‌مه ده‌لی: کاتی هه‌والی مردنی نه‌بو سوفیان هات له شامه‌وه، ئوممو حه‌بیبه عليها السلام ^(۱) له رۆژی سییه‌می پرسه‌که‌یدا داوای بۆنی خوشی کرد که زمرد بوو، وه به‌دهستی هی‌نای به‌لاجاینی و هه‌ردوو بالیداو، وتی: من پی‌ویستیم به‌م بۆنی خوش له‌خودان نییه، له‌به‌ر نه‌وه نه‌بووایه که له پی‌غه‌مبه‌رم صلى الله عليه وسلم بیستوو ده‌یفه‌رموو: ((دروست نیه بۆ ئافه‌رمێک باومری به‌ خوا و به‌رۆژی دوایی هه‌بی‌ت پرسه و ماتهم بگرێ زیاد له سی رۆژ مه‌گه‌ر بۆ می‌ردی، نه‌وه بی‌گومان (بۆ می‌ردی) جوار مانگ و ده‌ رۆژ ماتهم ده‌گرێ)).

۱۲۸۱- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ نَافِعٍ، عَنْ زَيْنَبِ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ أَخْبَرَتْهُ قَالَتْ: دَخَلْتُ عَلَى أُمَّ حَبِيبَةَ -زَوْجِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم- فَقَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ: لَا يَحِلُّ لِمَرْأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ تُحْدِثُ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ، إِلَّا عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا.^(۲)

۱۲۸۱- حومه‌یدی کوری نافع ده‌لی: زمینه‌بی کچی نه‌بو سه‌له‌مه بۆی گێرایه‌وه وتی: رۆیستم بۆ مالی ئوممو حه‌بیبه‌ی عليها السلام خێزانی پی‌غه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم وتی: له

^۱ بروانه: ۱۲۸۱، ۵۲۳۴، ۵۳۳۹، ۵۳۴۵.

^۲ ئوممو حه‌بیبه‌ی کچی نه‌بو سوفیانه عليها السلام. [ارشاد الساری: ۳/۳۵۴].

^۳ بروانه: ۱۲۸۰.

په مبهری خوام ﷺ بیست دمیقه رموو: ((دروست نییه بو ئاخرمتیک باومری به خوا و به رۆزی دوا یی هه بی زیاتر له سی رۆژ ماته م بگریت بو هیچ مردوو یه ک، مه گهر بو میردی چوار مانگ و ده رۆژ ماته م ده گری)).

۱۲۸۲- ثُمَّ دَخَلْتُ عَلَى زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ حِينَ تُؤَفِّي أَخُوهَا، فَدَعَتْ بِطَبِيبٍ فَمَسَّتْ، ثُمَّ قَالَتْ: مَا لِي بِالطَّبِيبِ مِنْ حَاجَةٍ، غَيْرَ أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى الْمِنْبَرِ يَقُولُ: لَا يَحِلُّ لِمَرْأَةٍ تُوْمَنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ تَحِدُّ عَلَى مَيِّتٍ قَوْقَ ثَلَاثٍ، إِلَّا عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا.^(۱)

۱۲۸۲- (زهمینه بی کچی نه بو سه له مه ده لی): پاشان رۆیشتم بو لای زهمینه بی کچی جه حش کاتی براکه ی مرد، جا داوا ی بو نی خو شی کردو له خو ی دا، پاشان وتی: من پیو یستیم به بو نی خو ش نیه، ته نها نه و منده هه یه گویم له پیغه مبهری خوا بوو ﷺ له سه ر دوانگه دمیقه رموو: ((دروست نیه بو هیچ ئاخرمتیک باومری به خوا و به رۆزی دوا یی هه بی، زیاد له سی رۆژ ماته م بگری بو هیچ مردوو یه ک، جگه له میرد که چوار مانگ و ده رۆژ دروسته)).

۳۱- بَابُ زِيَارَةِ الْقُبُورِ

۱۲۸۳- حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا ثَابِتٌ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: مَرَّ النَّبِيُّ ﷺ بِامْرَأَةٍ تَبْكِي عِنْدَ قَبْرِ فَقَالَ: «اتَّقِيَ اللَّهَ وَاصْبِرِي». قَالَتْ: إِلَيْكَ عَنِّي، فَإِنَّكَ لَمْ تُصَبِّ مُصِيبَتِي وَلَمْ تَعْرِفْهُ. فَقِيلَ لَهَا: إِنَّهُ النَّبِيُّ ﷺ. فَأَتَتْ بَابَ النَّبِيِّ ﷺ فَلَمْ تَجِدْ عِنْدَهُ بَوَائِينَ فَقَالَتْ: لَمْ أَعْرِفْكَ. فَقَالَ: «إِنَّمَا الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى».^(۲)

^۱ بروانه: ۵۳۳۵.

^۲ بروانه: ۱۲۵۲.

۳۱- باسی سهردانی گۆرستان (دروسته)

۱۲۸۳- نه نه سی کوری مالیک ﷺ ده لی: پیغه مبه ر ﷺ به لای نافرمتیکدا تیپه ری له لای گۆرینکدا ده گریا، پیغه مبه ریش ﷺ فه رمووی: ((له خوا بترسه و نارام بگره))، نافرمته که ش وتی: وازم لی بی نه، به راستی تو به لای وهک منت به سه ر نه هاتوو ده! نافرمته که پیغه مبه ری ﷺ نه ناسی، ئینجا به نافرمته که وترا: بیگومان نه و پیاوه پیغه مبه ر بوو ﷺ، نه ویش هات بو به ردمرگای مالی پیغه مبه ر ﷺ، هیچ باسه وانیک یان دمرگاوانیکی له بهر دمرگای مالی نه بی نی^(۱)، ئینجا به پیغه مبه ری ﷺ وت: من تو م نه ناسی، پیغه مبه ریش ﷺ فه رمووی: ((بیگومان نارامگرتنی (که خوا پی رازی به) له سهرمتای لیقه ومانه که ومیه)).

۳۲- بابُ قولِ النَّبِيِّ ﷺ «يُعَذِّبُ الْمَيِّتُ بَعْضُ بُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ»

إِذَا كَانَ النَّوْمُ مِنْ سُنَّتِهِ

لِقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿فَرَأَى أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا ۖ﴾ (٦) التحريم. وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: كُلُّكُمْ رَاعٍ، وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ^(۲). فَإِذَا لَمْ يَكُنْ مِنْ سُنَّتِهِ، فَهُوَ كَمَا قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: ﴿وَلَا نَزْرُ وَازِرَةً وَزَرَ أُخْرَى﴾ (١٦٤) الأنعام. وَهُوَ كَقَوْلِهِ: ﴿وَإِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَىٰ جَمِلِهَا لَا يَحْمِلْ مِنْهُ شَيْءٌ﴾ (١٨) فاطر. وَمَا يُرْخَضُ مِنَ الْبُكَاءِ فِي غَيْرِ نَوْحٍ. وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَا تُقْتَلُ نَفْسٌ ظُلْمًا إِلَّا كَانَ عَلَىٰ ابْنِ آدَمَ الْأَوَّلِ كِفْلٌ مِنْ دَمِهَا^(۳). وَذَلِكَ لِأَنَّهُ أَوَّلُ مَنْ سَنَّ الْقَتْلَ.

^۱ واته: که بیان وت: نه وه پیغه مبه ره ﷺ، وایزانی وهک پادشاكان دهرگاوان یان باسه وانی هه به، که چی که هات بۆچوونه که ی راست دهرنه چوو.

^۲ بر وانه: ۸۹۳.

^۳ بر وانه: ۳۳۵.

٣٢- باسی ئەم فەرمووده‌یه‌ی پیغه‌مبەر ﷺ: ((مردوو سزا ده‌درت به هه‌ندێ گریانێ کهس و کاری له‌سه‌ری)) ئەگەر شین و شه‌پۆره‌که‌ مردوو‌ه‌که‌ خۆی هۆکار بوو که بکرت

به‌به‌لگه‌ی ئەم فەرمايشته‌ی خۆی به‌رزو بڵند: (خۆتان و مال و منداڵتان به‌پاریزن له‌ ئاگرێ)، وه‌ پیغه‌مبەرش ﷺ دمه‌رمووی: ((هه‌مووتان شوانن و به‌رپرسیارن له‌ شوانیه‌تییه‌که‌تان))، جا ئەگەر مردوو‌ه‌که‌ خۆی هۆی ئەو شین و شه‌پۆره‌ نه‌بوو، ئەوه به‌و جوورمیه‌ که‌ عانیسه‌ ده‌لی (به‌لگه‌شی ئەم ئایه‌ته‌یه‌): (که‌س تاوانی که‌س هه‌لناگرێ)، وه‌ وه‌ک ئەم ئایه‌ته‌ وایه‌: (ئەگەر که‌سیک باری تاوانی گران بێ، داوا بکات به‌شیک له‌و تاوانه‌ که‌سیکی تر بو‌ی هه‌لگرێ، هه‌یچیک له‌ تاوانه‌که‌ی هه‌لناگرێ)، وه‌ باسی ئەوه‌ی رێگه‌ی پێدراوه‌ له‌ گریان به‌بی شین و شه‌پۆر. وه‌ پیغه‌مبەر ﷺ دمه‌رمووی: ((هه‌رکه‌سیک به‌سته‌م بکوژرێ، ئەوه به‌شیکی خۆینه‌که‌ی له‌سه‌ر کۆری یه‌که‌می ئاده‌مه‌))، چونکه‌ یه‌که‌م که‌س بوو کوشتنی داھێنا.

١٢٨٤- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ وَمُحَمَّدٌ قَالَا: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا عَاصِمُ بْنُ سُليْمَانَ، عَنْ أَبِي عُمَرَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَرْسَلَتِ ابْنَةُ النَّبِيِّ ﷺ إِلَيْهِ: إِنَّ ابْنًا لِي قُبِضَ فَأَتَيْتَنَا. فَأَرْسَلَ يُقْرِئُ السَّلَامَ وَيَقُولُ: إِنَّ لِلَّهِ مَا أَخَذَ وَلَهُ مَا أُعْطِيَ، وَكُلُّ عِنْدَهُ بِأَجَلٍ مُّسَمًّى، فَلْتَضِرُّ وَلْتَحْتَسِبْ.. فَأَرْسَلْتُ إِلَيْهِ تُقْسِمُ عَلَيْهِ لَيَأْتِيَنَهَا، فَقَامَ وَمَعَهُ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ، وَمُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ، وَأَبِي بْنُ كَعْبٍ، وَزَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ، وَرِجَالٌ، فَرَفَعَ إِلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الصَّبِيُّ وَنَفْسُهُ تَتَفَقَّعُ - قَالَ: حَسِبْتُهُ أَنَّهُ قَالَ - كَأَنَّهُا شَنْ. فَقَاضَتْ عَيْنَاهُ. فَقَالَ سَعْدُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا هَذَا؟ فَقَالَ: هَذِهِ رَحْمَةٌ جَعَلَهَا اللَّهُ فِي قُلُوبِ عِبَادِهِ، وَإِنَّمَا يَرْحَمُ اللَّهُ مِنْ عِبَادِهِ الرُّحَمَاءَ.^(١)

۱۲۸۴- ئوسامه‌ی کوری زمید ﷺ ده‌لی: کچیکی پیغه‌مبهر ﷺ که‌سیکی نارد بۆ‌لای پیغه‌مبهر ﷺ (پیی بلّیت) که کورپکم له گیانکی‌شان دایه و مره بۆ مالمان، پیغه‌مبهریش ﷺ که‌سیکی نارد که سه‌لامی لی بکات و پیی بلّی: ((بیگومان خوا نه‌وه‌ی دمبباته‌وه و نه‌وه‌ی دمیدات ههر هی خو‌یه‌تی، وه هه‌موو شتی‌کیش لای خوا بۆ ماومیه‌کی دیاری کراوه، جا با ئارام بگرئ و چاوهروانی پاداشتی لای خوا بی‌ت))، ئینجا که‌که‌ی ناردیه‌وه بۆ‌لای پیغه‌مبهر ﷺ سویندی لی خوارد که دمبی بروات بۆ مالیان، نه‌ویش هه‌ستا و رۆ‌یشت و سه‌عدی کوری عوباده و موغازی کوری جه‌به‌ل و ئوبه‌ی کوری که‌عب و زمیدی کوری سابیت و پیاوانیکی تری له‌گه‌لدا بوو، ئینجا مندا‌له‌که هینرا بۆ پیغه‌مبهر ﷺ گیانی دهداو به ناره‌حمت هه‌ناسه‌ی دهدا، ئوسامه ده‌لی - وایزانم وتی: ده‌توت مه‌شکه‌یه، جا چاوهرکانی پیغه‌مبهر ﷺ فرمی‌سکیان پیا هاته‌خوار. سه‌عدیش وتی: نه‌ی پیغه‌مبهری خوا نه‌وه چییه؟ نه‌ویش فهرمووی: ((ئه‌مه به‌زمیه که خوا له‌دلی به‌نده‌کانیدا دروستی کردوو، وه بیگومان خوی گه‌وره له‌نیو به‌نده‌کانیدا ره‌حم به‌وانه‌یان ده‌کات که به به‌زمین)).

۱۲۸۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ، حَدَّثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ هِلَالِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؓ قَالَ: شَهِدْنَا بِنْتًا لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ جَالِسٌ عَلَى الْقَبْرِ، قَالَ: فَرَأَيْتُ عَيْنَيْهِ تَدْمَعَانِ قَالَ: فَقَالَ: هَلْ مِنْكُمْ رَجُلٌ لَمْ يُقَارِفِ اللَّيْلَةَ؟ فَقَالَ أَبُو: طَلَحَةَ أَنَا. قَالَ: فَأَنْزِلْ... قَالَ: فَنَزَلَ فِي قَبْرِهَا^(۱).

۱۲۸۵- نه‌نه‌سی کوری مالیک ﷺ ده‌لی: ئاماده‌ی (ناشتنی) کچیکی پیغه‌مبهری خوا ﷺ بووین، ده‌لی: پیغه‌مبهری خوا ﷺ له‌وکاته‌دا له قه‌راغی گوهره‌که‌دا

دانیشتبوو، (ئهنه‌س) ده‌لی: بینیم جاوه‌گانی فرمی‌سکیان پێدا ده‌هاته خواره‌وه، ده‌لی: جا فه‌رمووی: ((پیاویکتان تێدایه ئه‌م‌شه‌و نزیک‌ی خیزانی نه‌که‌وتی؟))، نه‌بو ته‌لحه ﷺ وتی: من، فه‌رمووی: ((دابه‌زه نیو گوڤه‌که))، ئهنه‌س ده‌لی: نه‌بو ته‌لحه‌ش دابه‌زییه نیو گوڤی کچه‌که.

۱۲۸۶- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُبَيْدٍ اللَّهِ بْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ قَالَ: تُوَفِّيَتْ ابْنَةُ لِعُثْمَانَ ﷺ مَكَّةَ وَجِئْنَا لِنَشْهَدَهَا، وَحَضَرَهَا ابْنُ عُمَرَ وَابْنُ عَبَّاسٍ ﷺ، وَإِنِّي لَجَالِسٌ بَيْنَهُمَا - أَوْ قَالَ: جَلَسْتُ إِلَيْ أَحَدِهِمَا. ثُمَّ جَاءَ الْآخَرُ، فَجَلَسَ إِلَيَّ جَنْبِي - فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ ﷺ لِعُمَرُو بْنِ عُثْمَانَ: أَلَا تَنْهَى عَنِ الْبُكَاءِ؟ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِنْ الْمَيِّتَ لَيُعَذَّبُ بِبُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ..

۱۲۸۶- عه‌بدو‌لای کور‌ی عوبه‌یدولای کور‌ی ئه‌بی موله‌یکه ده‌لی: کچی‌کی عوسمان له مه‌که‌که مرد، ئیمه‌ش هاتین بو ئه‌وه‌ی ئاماده‌ی ناشته‌که‌ی بین، عه‌بدو‌لای کور‌ی عومه‌ر و عه‌بدو‌لای کور‌ی عه‌باس ﷺ ئاماده‌ی بوون، منیش له نیوانیاندا دانیشتبووم یان وتی: له‌لای یه‌کی‌کیاندا دانیشتبووم، پاشان ئه‌وی تریان هات له ته‌نیشتمدا دانیشت -، عه‌بدو‌لای کور‌ی عومه‌ریش ﷺ به‌ عه‌مری کور‌ی عوسمانی وت: بو ریگری (ئافه‌رتان) ناکه‌یت له‌گریان؟ چونکه‌ به‌راستی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((بیگومان مردوو به‌هوی گریان‌ی که‌س و کارییه‌وه سزا ده‌دری)).

۱۲۸۷- فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﷺ: قَدْ كَانَ عُمَرُ ﷺ يَقُولُ بَعْضَ ذَلِكَ. ثُمَّ حَدَّثَ قَالَ: صَدَرْتُ مَعَ عُمَرَ ﷺ مِنْ مَكَّةَ حَتَّى إِذَا كُنَّا بِالْبَيْدَاءِ، إِذَا هُوَ بِرَكْبٍ تَحْتَ ظِلِّ سَمَرَةٍ، فَقَالَ: اذْهَبْ فَاَنْظُرْ مَنْ هَؤُلَاءِ الرُّكْبُ؟ قَالَ: فَتَنَظَرْتُ فَإِذَا صُهِيبٌ، فَأَخْبَرْتُهُ، فَقَالَ: ادْعُهُ لِي. فَرَجَعْتُ إِلَيَّ صُهِيبٌ فَقُلْتُ: ارْتَحِلْ فَالْحَقْ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ. فَلَمَّا أُصِيبَ عُمَرُ دَخَلَ صُهِيبٌ

يَبْكِي يَقُولُ وَالْأَخَاهُ، وَاصْحَابَاهُ. فَقَالَ عُمَرُ رضي الله عنه: يَا صُحَيْبُ أَتَبْكِي عَلَيَّ وَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنْ أَمَلَيْتَ يُعَذَّبُ بِبَعْضِ بُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ؟^(١)

١٢٨٧- وه عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس رضي الله عنه وتی: به‌راستی عومه‌ر رضي الله عنه هه‌ندی له‌و. قسانه‌ی ده‌کرد، پاشان گه‌پرایه‌وه‌و وتی: له‌گه‌ل عومه‌ر له‌ پێشه‌وه‌ی خه‌لکه‌که‌وه‌ بووین له‌ مه‌که‌که‌ دهر‌چووین هه‌تا گه‌یشتی‌نه‌ به‌یدا، له‌په‌ر (له‌ نا‌کا‌و) چه‌ند سواری‌کی بی‌نی له‌ژێر سی‌به‌ری دار مۆردی‌کدا وتی: به‌رۆ سه‌یری ئه‌و سو‌اران‌که‌ بزانه‌ کین؟ عه‌بدو‌لا ده‌لی: منیش سه‌یرم کرد دم‌بینم صوه‌ه‌یبه‌ (له‌گه‌ل چه‌ند که‌سی‌کدا) و هه‌واله‌که‌م پێدا، عومه‌ریش وتی: صوه‌ه‌یبه‌م بۆ بانگ بکه‌، منیش گه‌پرا‌مه‌وه‌ بۆ لای صوه‌ه‌یبه‌ و وتم: هه‌ئسه‌ به‌رۆ بکه‌ به‌ پێشه‌وای ئی‌مان‌داران (عومه‌ری کوری خه‌تاب)، (صوه‌ه‌یبه‌یش گه‌یشه‌وه‌ به‌ عومه‌ر هه‌تا هه‌موومان به‌یه‌که‌وه‌ رۆیشتی‌نه‌ نی‌و مه‌دینه‌)، جا کاتی عومه‌ر لی‌یدرا^(٢)، صوه‌ه‌یبه‌ رۆیشه‌ لای و ده‌ستی کرد به‌گریان و دم‌یوت: ئه‌ی هاوار بۆ برا‌که‌م ئه‌ی هاوار بۆ هاو‌رپه‌که‌م، عومه‌ریش وتی: ئه‌ی صوه‌ه‌یبه‌ چۆن ده‌گریت بۆم؟ له‌ کاتی‌کدا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموو‌یه‌تی: ((بێ‌گومان مردوو به‌هۆی گریانی که‌س و کاری‌به‌وه‌ سزا دم‌دری)).

١٢٨٨- قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رضي الله عنه: فَلَمَّا مَاتَ عُمَرُ رضي الله عنه ذَكَرْتُ ذَلِكَ لِعَائِشَةَ رضي الله عنها فَقَالَتْ: رَجِمَ اللَّهُ عُمَرَ، وَاللَّهِ مَا حَدَّثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ اللَّهَ لَيُعَذِّبُ الْمُؤْمِنَ بِبُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ. وَلَكِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ لَيَزِيدُ الْكَافِرَ عَذَابًا بِبُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ. وَقَالَتْ حَسْبُكُمُ الْقُرْآنُ ﴿وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ﴾ (١٦٤) الْأَنْعَام. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رضي الله عنه: عِنْدَ ذَلِكَ: وَاللَّهِ هُوَ أَضْحَكَ وَأَبْكَى. قَالَ ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ: وَاللَّهِ مَا قَالَ ابْنُ عُمَرَ رضي الله عنه شَيْئًا^(٣).

^١ به‌روانه: ١٢٩٠، ١٢٩٢.

^٢ ئی‌مامی عومه‌ر رضي الله عنه پاش ئه‌وه‌ی له‌ سه‌فه‌ری جه‌ج گه‌پرایه‌وه‌ بۆ مه‌دینه‌، له‌ مر‌گه‌وت‌دا له‌ کاتی نو‌ژ‌دا لی‌ی درا.

^٣ به‌روانه: ١٢٨٩، ٣٩٧٨.

۱۲۸۸- عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس رضی الله عنه ده‌لی: کاتی عومهر رضی الله عنه مرد، نه‌و قسه‌یه‌م گیر‌په‌یه‌وه بو عائیشه رضی الله عنها، عائیشه‌ش وتی: خوا ر‌حم به عومهر بکات، سویند به خوا پیغه‌مبه‌ری خوا رضی الله عنه نه‌یفه‌رموو: بیگومان مردوو به هو‌ی گریانی که‌س و کارییه‌وه سزا د‌دری، به‌لکو پیغه‌مبه‌ری خوا رضی الله عنه فه‌رمووی: ((بیگومان خوا سزای کافر زیاتر ده‌کات، به‌هو‌ی گریانی که‌س و کاری بو‌ی))، وه عائیشه وتی: قور‌نان به‌سه بو ئیوه بیکه‌نه به‌لکه که د‌فه‌رمو‌ی: (وه هیچ تاوانباریک تاوانی که‌سی تر هه‌لناگری)، عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس رضی الله عنه له‌ویدا وتی: خوا مرو‌ف پ‌یده‌که‌نین و د‌میگرینی^(۱)، نیبنو نه‌بی موله‌یکه وتی: سویند به خوا عه‌بدو‌لای کوری عومهر رضی الله عنه هیچی نه‌وت.

۱۲۸۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ، أَنَّهَا سَمِعَتْ عَائِشَةَ رضی الله عنها -زَوْجَ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله - قَالَتْ: إِذَا مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلَى يَهُودِيَّةٍ يَبْكِي عَلَيْهَا أَهْلُهَا فَقَالَ: إِنَّهُمْ لَيَبْكُونَ عَلَيْهَا، وَإِنَّهَا لَتُعَذَّبُ فِي قَبْرِهَا.^(۲)

۱۲۸۹- عائیشه‌ی رضی الله عنها خ‌یزانی پیغه‌مبه‌ر رضی الله عنه ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا رضی الله عنه ت‌په‌ری به‌لای ته‌رمی نافرته‌تیک‌ی جووله‌که‌دا، که‌س و کاره‌که‌ی ده‌گریان بو‌ی، پیغه‌مبه‌ریش رضی الله عنه فه‌رمووی: ((بیگومان نه‌وانه به‌سه‌ریدا ده‌گرین، نه‌ویش له گوره‌که‌یدا (به‌هو‌ی بی‌پاوم‌ریه‌که‌یه‌وه) سزا د‌دری)).

۱۲۹۰- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ خَلِيلٍ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ -وَهُوَ: الشَّيْبَانِيُّ- عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: لَمَّا أُصِيبَ عُمَرُ رضی الله عنه جَعَلَ ضَهْنُ يَبْكُوقُلُ: وَأَخَاهُ. فَقَالَ عُمَرُ: أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله قَالَ: إِنَّ الْمَيِّتَ لَيُعَذَّبُ بِبُكَاءِ الْحَيِّ؟^(۳)

^۱ واته: پ‌یکه‌نین و گریان به ده‌ست مرو‌ف نه‌، خوا نه‌و حاله‌تانه‌ی به‌ف‌یره‌ت له له‌شی مرو‌فا دروست کرد‌وه.

^۲ ب‌روانه: ۱۲۸۸.

^۳ ب‌روانه: ۱۲۸۸.

۱۲۹۰- نه‌بو بو‌رده له باوکیه‌وه ده‌گیرێته‌وه ده‌لی: کاتی عومه‌ر لی درا، صوه‌ه‌یب ده‌ستی کرد به وتی: ئه‌ی هاوار بو براکه‌م، عومه‌ریش وتی: ئایا نه‌ترانیوه که پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموو‌یه‌تی: ((بی‌گومان مردوو به هوی گریان‌ی زیندوو‌ه‌کانه‌وه سزا ده‌دری)).

۳۳- بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنَ النَّيَاحَةِ عَلَى الْمَيِّتِ

وَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: دَعَهْنَ يَبْكِينَ عَلَى أَبِي سُلَيْمَانَ مَا لَمْ يَكُنْ نَفْعٌ أَوْ لَفْلَقَةٌ. وَالنَّفْعُ: التَّرَابُ عَلَى الرَّأْسِ، وَاللَّفْلَقَةُ الصَّوْتُ.

۱۲۹۱- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُبَيْدٍ، عَنْ عَلِيٍّ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنِ الْمُغِيرَةِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: إِنْ كَذَبَا عَلَيَّ لَيْسَ كَذِبٌ عَلَى أَحَدٍ، مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ. سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: مَنْ نِيحَ عَلَيْهِ يُعَذَّبُ بِمَا نِيحَ عَلَيْهِ.

۳۳- باسی ئه‌وه‌ی ناپه‌سه‌نده له شین و شه‌پۆ‌کردن بو مردوو

وه عومه‌ر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وتی: ^(۱) وازیان لی بی‌نه با بگرین به‌سه‌ر نه‌بو سوله‌یماندا (واته: خالید)، به مه‌رجی خو‌ل نه‌که‌ن به‌سه‌ریانداو ده‌نگ به‌رز نه‌که‌نه‌وه، (النَّفْعُ): خو‌ل به‌سه‌رخو‌داکردن، (اللَّفْلَقَةُ): ده‌نگ به‌رزکردنه‌وه.

۱۲۹۱- مو‌عه‌یره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لی: له پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ بیست ده‌یفه‌رموو: ((بی‌گومان درو‌کردن به‌ده‌م منه‌وه وه‌ک درو‌کردن نییه به‌ده‌م هیج که‌سه‌وه، هه‌رکه‌س به نه‌نقه‌ست درو‌ بکات به‌ده‌م منه‌وه، نه‌وه با شو‌ینی خو‌ی له

^۱ کاتی خالیدی کو‌ری وه‌لید مرد، ئافره‌تانی خزمی ده‌گریان، وتیان به عومه‌ر: رێ‌گریان بکه.

دۆزه‌خدا ئاماده بکات))، وه گویم له پیغه‌مبهر بوو ﷺ فه‌رمووی: ((هه‌رک‌سه‌س گریان و شه‌پۆری بۆ بکری، به‌هۆی ئهو گریان و شه‌پۆره‌وه سزا دهمدری)).

۱۲۹۲- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيْبِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنْ أَبِيهِ عليه السلام، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: الْمَيِّتُ يُعَذَّبُ فِي قَبْرِهِ مِمَّا نَبَحَ عَلَيْهِ.. تَابَعَهُ عَبْدُ الْأَعْلَى: حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا سَعِيدٌ، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ. وَقَالَ آدَمُ، عَنْ شُعْبَةَ، الْمَيِّتُ يُعَذَّبُ بِبُكَاءِ الْحَيِّ عَلَيْهِ. ^(۱)

۱۲۹۲- عه‌بدو‌لای کوری عومهر عليه السلام له پیغه‌مبهره‌وه ﷺ ده‌گپ‌رێته‌وه که فه‌رموویه‌تی: ((مردوو له گۆره‌که‌یدا سزادهمدری، به‌هۆی ئهو گریان و شین و شه‌پۆره‌ی بۆی کراوه))، وه له گپ‌رانه‌وه‌که‌ی عه‌بدو‌لنه‌علا که پالپشتی فه‌رمووده‌که‌ی پێشوو ده‌کات و ده‌لی: یه‌زیدی کوری زورمیع بۆی گپ‌رێنه‌وه، ئه‌ویش ده‌لی: سه‌عید بۆی گپ‌رێنه‌وه‌وه ده‌لی: فه‌تاده بۆی گپ‌رێنه‌وه. وه ئاده‌م له‌رێگه‌ی شو‌عه‌به‌وه ده‌گپ‌رێته‌وه که پیغه‌مبهر ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((مردوو سزا دهمدری به‌ هۆی گریانێ زیندوووه‌وه بۆی)).

۳۴- باب

۱۲۹۳- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُنْكَدِرِ قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: جِيءَ بِأَبِي يَوْمَ أُحُدٍ، قَدْ مُثِّلَ بِهِ حَتَّى وُضِعَ بَيْنَ يَدَيِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَقَدْ سُجِّيَ ثَوْبًا، فَذَهَبْتُ أُرِيدُ أَنْ أَكْشِفَ عَنْهُ فَتَهَايَ قَوْمِي، ثُمَّ ذَهَبْتُ أَكْشِفُ عَنْهُ فَتَهَايَ قَوْمِي، فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَرَفَعَ فَسَمِعَ صَوْتَ صَاحِبَةٍ، فَقَالَ: مَنْ هَذِهِ؟.. فَقَالُوا: ابْنَتُهُ عَمْرُو - أَوْ أُخْتُ عَمْرُو - قَالَ: فَلِمَ تَبْكِي؟ - أَوْ لَا تَبْكِي - فَمَا زَالَتْ الْمَلَائِكَةُ تُظِلُّهُ بِأَجْنِحَتِهَا حَتَّى رُفِعَ. ^(۱)

^۱ بېروانه: ۱۲۸۷.

^۲ بېروانه: ۱۲۴۴.

٣٤- باسیک

١٢٩٣- جابیری کورێ عه‌بدولاً ﷺ ده‌لێ: له‌ پۆزی غه‌زای ئو‌خوددا (ته‌رمی) باوکم هه‌ینرا که‌ بێگومان شیوینرابوو، (هه‌ینرا) هه‌تا له‌به‌رده‌می پێغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ دانرا، که‌ به‌ قوماشیک داپۆشرابوو، منیش پۆشتم ویستم قوماشه‌که‌ی سه‌ر پوو‌خساری لاده‌م، به‌لام خزمه‌کانم پێگریان لێ کردم، پاشان دووباره‌ پۆشتم ویستم قوماشه‌که‌ی سه‌ر پوو‌خساری لاده‌م، به‌لام خزمه‌کانم پێگریان لێ کردم، جا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمانی کرد و (ته‌رمه‌که‌) هه‌لگیرا، ئینجا گوێی له‌ئافه‌رتیک بوو به‌ده‌نگی به‌رز ده‌گه‌ریا، جا پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((ئه‌و ئافه‌رته‌ کییه‌؟))، عه‌ززیان کرد: که‌هه‌که‌ی عه‌مره‌ یان خوشکه‌که‌ی عه‌مره‌، فه‌رمووی: ((بوچی ده‌گه‌رت یان مه‌گه‌ری، به‌رده‌وام فره‌شته‌کان به‌بالیان دایان پۆشیبوو هه‌تا هه‌لگیرا و بردرا)).

٣٥- باب: لَيْسَ مِنَّا مَنْ شَقَّ الْجُيُوبَ

١٢٩٤- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا زَيْدُ الْيَامِي، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَطَمَ الْخُدُودَ، وَشَقَّ الْجُيُوبَ، وَدَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ.^(١)

٣٥- باسیک: ئه‌و که‌سه‌ی یه‌خه‌ی دادرێ له‌ ئیمه‌ نییه

١٢٩٤- عه‌بدولاً ﷺ ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((ئه‌و که‌سه‌ له‌ ئیمه‌ نییه‌ له‌ روومه‌تی خوی بدات، یه‌خه‌ی دادریت، هاوار بکات، وه‌ک هاوارو قیزه‌ی که‌سانی سه‌رده‌می نه‌فامی)).

۳۶- باب: رِثَاءِ النَّبِيِّ ﷺ سَعْدَ ابْنِ خَوْلَةَ

۱۲۹۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ، عَنْ أَبِيهِ ﷺ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَعُودُنِي عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ مِنْ وَجَعٍ اشْتَدَّ بِي، فَقُلْتُ: إِنِّي قَدْ بَلَغَ بِي مِنَ الْوَجَعِ وَأَنَا ذُو مَالٍ، وَلَا يَرِثُنِي إِلَّا ابْنَتُهُ، أَفَأَتَصَدَّقُ بِثُلْثِي مَالِي؟ قَالَ: لَا. فَقُلْتُ: بِالشَّطْرِ؟ فَقَالَ: لَا. ثُمَّ قَالَ: الثُّلُثُ وَالثُّلُثُ كَبِيرٌ - أَوْ كَثِيرٌ - إِنَّكَ أَنْ تَذَرَ وَرَثَتَكَ أَغْنِيَاءَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَذَرَهُمْ عَالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ، وَإِنَّكَ لَنْ تُنْفِقَ نَفَقَةً تَبْتَغِي بِهَا وَجْهَ اللَّهِ إِلَّا أُجِزْتَ بِهَا، حَتَّى مَا تَجْعَلَ فِي فِي امْرَأَتِكَ. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَخْلَفَ بَعْدَ أَصْحَابِي؟ قَالَ: إِنَّكَ لَنْ تُخْلَفَ فَتَعْمَلَ عَمَلًا صَالِحًا إِلَّا ازْدَدْتَ بِهِ دَرَجَةً وَرِفْعَةً، ثُمَّ لَعَلَّكَ أَنْ تُخْلَفَ حَتَّى يَنْتَفِعَ بِكَ أَقْوَامٌ وَيُضَرَّ بِكَ آخَرُونَ، اللَّهُمَّ أَمْضِ لِأَصْحَابِي هِجْرَتَهُمْ، وَلَا تَرُدَّهُمْ عَلَى أَعْقَابِهِمْ، لَكِنَّ الْبَائِسُ سَعْدُ ابْنُ خَوْلَةَ، يَرِثُنِي لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ مَاتَ مِمَّكَ^(۱).

۳۶- باسیک: به‌زه‌یی هاتنه‌وه‌ی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ به‌سه‌عدی

کوردی خه‌وله‌دا

۱۲۹۵- عامیری کوردی سه‌عدی کوردی ئه‌بی وه‌فقا‌ص له سه‌عدی باوکیه‌وه ﷺ ده‌گیرینه‌وه که وتی: له سالی چه‌جی مالتاوا‌ییدا زۆر نه‌خۆش بووم، پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ سه‌ردانی کردم، وه به پی‌غه‌مبه‌رم ﷺ وت: بی‌گومان نه‌خۆشی‌یه‌که‌م گه‌یشتۆته نه‌وه‌په‌ری، وه من خاوه‌ن مال و سامانه‌م، وه ته‌نها کچی‌کم هه‌یه میراتم لی ببات، ئایا دوو له‌سه‌ر سی‌ی ماله‌که‌م ببه‌خشم؟ پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((نه‌خیر))، ئینجا وتم: نیوه‌ی ببه‌خشم؟ فه‌رمووی: ((نه‌خیر))، پاشان فه‌رمووی: ((سی‌ی یه‌کی ببه‌خشه، سی‌ی یه‌کی‌ش گه‌ورمه‌یه یان زۆره‌، چونکه تو

میراتگره کانت به دهوله مهندي به جی بهیلى، باشتره له وهی که بههه ژاری به جیان بهیلى دمست له خه لک پان بکه نه وه، وه بیگومان تو ههر به خشینیک ببه خشیت که مه به ست پئی رهمه نندی خوابیت، ئیلا پاداشتت دهریته وه له سهری، ههتا نهو پارووش دهیخه یته دهی خیزانه که ته وه (بیخوات)، نه وسا وتم: نهی پیغه مبهری خوا ﷺ له پاش هاورپکانم (له مه کهه) به جی دهیتریم (واته نامرم)؟ همرمووی: ((دنیابه که به جی دهینى (نامری)، ههر کرده و میه کی چاکه بکهیت، پلهو پایت پئی بهرز دمیته وه، پاشان ئومید ده کهم به جیمان کهت و ابیت تا که سانیک (که مسولمانن) به هوئی تووه سوودیان پئی بگات، وه که سانیکش (که خراپن) به هوئی تووه زیانیان پئی بگات، خواجه کوچی هاوه لانه گیرا بکه، پاشکه زیان نه که یته وه، به لام داماو و ههزار سهعدی کوری خه وله یه))^(١)، پیغه مبهری خوا ﷺ غه مباربوو بوئی و دلی بوئی سووتا که له مه کهه مرد.

٣٧- بابُ مَا يُنْهَى مِنَ الْخَلْقِ عِنْدَ الْمَصِيبَةِ

١٢٩٦- وَقَالَ الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى: ثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمَزَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جَابِرٍ، أَنَّ الْقَاسِمَ بْنَ مَخِيمَةَ حَدَّثَهُ: قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو بُرْدَةَ بْنُ أَبِي مُوسَى قَالَ: وَجَعَ أَبُو مُوسَى وَجَعًا فَعُشِيَ عَلَيْهِ، وَرَأْسُهُ فِي حَجَرٍ امْرَأَةٍ مِنْ أَهْلِهِ، فَلَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يَرُدَّ عَلَيْهَا شَيْئًا، فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ: أَنَا بَرِيءٌ مِمَّنْ بَرِئَ مِنْهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَرِئَ مِنَ الصَّالِقَةِ وَالْحَالِقَةِ وَالشَّاقَةِ.

^١ دوو سه رنج:

- ١- سهعدی کوری نهو وه ققاص له مه کهه بهو نه خوشیه نه مرد و له دواى خوی بیتجه لهو کهه ی بو پیغه مبهری ﷺ باس ده کات که ته نها نهو میراتگریه تی، چهن کوری تری بووه، له وانه: عامیر که راوی نهو ریوایه ته به.
- ٢- سهعدی کوری خه وله لهو سه فهره یاندا بو حه جی مالتاواپی له که ل پیغه مبهری خوادا ﷺ له مه کهه کوچی دواپی کرد، پیغه مبهر ﷺ زور دلگران بوو بوئی، چونکه پئی ناخوش بوو هاوه له موهاجیره کان له مه کهه بمرن و جیگیر بن.

٣٧- باسی ئه‌وه‌ی رێگری لێ کراوه له قژرین له کاتی لێقه‌وماندا

١٢٩٦- ئه‌بو بوڕده‌ی کورپی ئه‌بو مووسا ده‌لی: ئه‌بو مووسا رضی اللہ عنہ جارێک نه‌خۆش که‌وت و بو‌رایه‌وه، سه‌ری له‌ کۆشی ئافرمێکدا بوو له‌که‌س و کاری خۆی (ئافرمته‌که‌ شین و شه‌پۆری ده‌کرد بو‌ی)، ئه‌بو مووساش نه‌یدمه‌توانی هیچ وه‌لامێکی بداته‌وه، جا که‌ هۆشی کرده‌وه وتی: من به‌ریم له‌وه‌که‌سه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم خۆی لێ به‌ری گردووه، بێگومان پێغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم خۆی به‌ری کرد له‌و ئافرمته‌ی به‌دمنگی به‌رز شین و شه‌پۆر ده‌کات، ئافرمتی قژی دهرنی و ئافرمتی یه‌خه‌ی داده‌دری (له‌ کاتی لێقه‌ومان و کارساتدا).

٣٨- باب: لَيْسَ مِنَّا مَنْ ضَرَبَ الْخُدُودَ

١٢٩٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُرَّةَ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رضی اللہ عنہ، عَنِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ: لَيْسَ مِنَّا مَنْ ضَرَبَ الْخُدُودَ، وَشَقَّ الْجُيُوبَ، وَدَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ.^(١)

٣٨- باسیک: ئه‌و که‌سه‌ی له‌ روومه‌تی خۆی ده‌دات

(له‌کاتی کاره‌ساتدا) له‌ ئیمه‌ نییه

١٢٩٧- عه‌بدوللا رضی اللہ عنہ له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه صلی اللہ علیہ وسلم ده‌گێڕێته‌وه که‌ فه‌رمووی: ((له‌ ئیمه‌ نییه‌ ئه‌و که‌سه‌ی له‌ روومه‌تی خۆی ده‌دات، یه‌خه‌ی داده‌رنیت و هاوار و قیزه‌ قیز ده‌کات وه‌ک سه‌رده‌می نه‌فامی)).

^١ بڕوانه: ١٢٩٤.

٣٩- بَابُ مَا يُنْهَى مِنَ الْوَيْلِ وَدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ عِنْدَ الْمَصِيبَةِ

١٢٩٨- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُرَّةَ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَيْسَ مِنَّا مَنْ ضَرَبَ الْخُدُودَ، وَشَقَّ الْجُيُوبَ، وَدَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ.^(١)

٣٩- باسی ئهوهی رێگری کراوه له هاوار و قیزهی سهردهمی نهفامی لهکاتی لێقهوماندا

١٢٩٨- عهبدوللا ﷺ دهلی: بێغه مبههه ﷺ فهرمووی: ((ئهو کهسه له ئیمه نییه که له روومهتی خوی دهدات و یهخهی دادمهینیت، هاوار بکات و ههه هاوار و قیزهی کهسانی سهردهمی نهفامی)).

٤٠- بَابُ مَنْ جَلَسَ عِنْدَ الْمَصِيبَةِ يُعْرِفُ فِيهِ الْحُزْنَ

١٢٩٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرَةُ قَالَتْ: سَمِعْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: لَمَّا جَاءَ النَّبِيُّ ﷺ قَتَلَ ابْنَ حَارِثَةَ وَجَعَفَرٍ وَابْنَ رَوَاحَةَ جَلَسَ يُعْرِفُ فِيهِ الْحُزْنَ، وَأَنَا أَنْظُرُ مِنْ صَائِرِ الْبَابِ - شَقَّ الْبَابِ - فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ: إِنَّ نِسَاءَ جَعَفَرٍ وَذَكَرَ بُكَاءَهُنَّ، فَأَمَرَهُ أَنْ يَنْهَاهُنَّ، فَذَهَبَ ثُمَّ أَتَاهُ الثَّانِيَةَ، لَمْ يُطْعَنهُ فَقَالَ: انْهَئْنِ. فَأَتَاهُ الثَّالِثَةَ قَالَ: وَاللَّهِ غَلَبَنَّا يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَزَعَمْتُ أَنَّهُ قَالَ: فَاحْثُ فِي أَفْوَاهِهِنَّ التُّرَابَ.. فَقُلْتُ: أَرَعَمَ اللَّهُ أَنْفَكَ، لَمْ تَفْعَلْ مَا أَمَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، وَلَمْ تَتْرُكْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مِنَ الْعَنَاءِ.^(٢)

^١ بېروانه: ١٢٩٤.

^٢ بېروانه: ١٣٠٥، ٤٢٦٣.

٤٠- باسی ئهوهی له کاتی لیقهوماندا دانیشتی و

خهفته خواردنی پیوه دیار بیت

١٢٩٩- عائشه رضی اللہ عنہا دهلی: کاتی ههوالی کوژرانی زمیدی کوپی حاریسه و جهعفر و عهبدوڵای کوپی رهواحه به پیغهمبه صلی اللہ علیہ وسلم گهیشته، دانیشته و خهفتهتباری پیوه دیاربوو، لهوکاته من له درزی دمرگاکهوه سهیرم دهکرد - (صائر الباب)، واته: درزی دمرگاکه، ئینجا پیاویک هات بو خزمهتی و وتی: ئافهرتهکانی خزمی جهعفر، باسی شین و گریانانی کرد (بو جهعفر)، پیغهمبه صلی اللہ علیہ وسلم فهرمانی پیکرد که ریگریان لی بکات، پیاوهکهش رویشته (پی و تن)، پاشان بو جاری دووهم هاتهوهو ئافهرتهکان به گوئیان نهکردبوو، پیغهمبه صلی اللہ علیہ وسلم فهرموویهوه: ((ریگریان لیبکه لهگریان))، (پیاوهکه رویشته و پی و تن، بهلام به گوئیان نهکرد)، ئینجا بو جاری سییهه هاتهوهو وتی: به خوا ئهه پیغهمبه صلی اللہ علیہ وسلم جاریان ناکهین، عائشه وتی: پیغهمبه صلی اللہ علیہ وسلم فهرمووی: ((برو خوڵ بکه دهیان))، (عائشه دهلی): منیش (بهو پیاوهم) وت: خوا سهرشوړت بکات، ئهوهی پیغهمبه صلی اللہ علیہ وسلم فهرمانی پیکردی نهکرد و کهمتهرخه میت کرد، وازیشت له نارهحه تکرندی پیغهمبه صلی اللہ علیہ وسلم خوا نههینا.

١٣٠٠- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ، حَدَّثَنَا عَاصِمُ الْأَحْوَلُ، عَنْ أَنَسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: قَتَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم شَهْرًا حِينَ قُتِلَ الْقُرَاءُ، فَمَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم حَزَنَ حَزْنًا قَطُّ أَشَدَّ مِنْهُ^(١).

١٣٠٠- نه‌نه‌س ﷺ ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ یه‌ك مانگ قونوتی خویند، کاتی قورئان خوینه (بانگ‌خوازه) کان شه‌هید کران، جا هه‌رگیز پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ نه‌دیوه نه‌ومنده خه‌مبار بووبی.

٤١- بَابُ مَنْ لَمْ يُظْهِرْ حُرَّتَهُ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ

وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ كَعْبٍ الْقُرْظِيُّ: الْجَزَعُ الْقَوْلُ السَّيِّئُ وَالظَّنُّ السَّيِّئُ. وَقَالَ يَعْقُوبُ:

﴿ إِنَّمَا أَشْكُوا بَنِي وَحُرَّتِي إِلَى اللَّهِ ﴾ (٨٦) يوسف.

١٣٠١- حَدَّثَنَا يَشْرُ بْنُ الْحَكَمِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ ﷺ يَقُولُ: اشْتَكَى ابْنُ لَآئِي طَلْحَةَ، قَالَ: فَمَاتَ وَأَبُو طَلْحَةَ خَارِجٌ، فَلَمَّا رَأَتْ أَمْرَئَهُ أَنَّهُ قَدْ مَاتَ هَيَّأَتْ شَيْئًا وَنَحَّتَهُ فِي جَانِبِ الْبَيْتِ، فَلَمَّا جَاءَ أَبُو طَلْحَةَ قَالَ: كَيْفَ الْغَلَامُ؟ قَالَتْ: قَدْ هَدَأَتْ نَفْسُهُ، وَأَرْجُو أَنْ يَكُونَ قَدْ اسْتَرَّاحَ. وَظَنَّ أَبُو طَلْحَةَ أَنَّهَا صَادِقَةٌ، قَالَ: فَبَاتَ، فَلَمَّا أَصْبَحَ اغْتَسَلَ، فَلَمَّا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ، أَعْلَمَتْهُ أَنَّهُ قَدْ مَاتَ، فَصَلَّى مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ثُمَّ أَخْبَرَ النَّبِيَّ ﷺ بِمَا كَانَ مِنْهُمَا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يُبَارِكَ لَكُمَا فِي لَيْلَتِكُمَا. قَالَ سُفْيَانُ: فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ: فَرَأَيْتُ لَهْمًا تِسْعَةَ أَوْلَادٍ كُلُّهُمْ قَدْ قَرَأَ الْقُرْآنَ^(١).

٤١- باسی ئه‌و که‌سه‌ی له‌ کاتی لێقه‌وماندا خه‌فت و

په‌ژاره‌ی ده‌رنه‌برێ

موحه‌مه‌دی کوری که‌عبی قورمزێ ده‌لێ: وشه‌ی (الْجَزَعُ)^(١) قسه‌ی خراب و گومانی خراپه‌، وه‌ قورئان له‌سه‌ر زمانێ یه‌عقوب ده‌فه‌رموی: (بێگومان من باسی خه‌فت و په‌ژاره‌ی خۆم هه‌ر لای خوا ده‌که‌م).

^١ بېروانه: ٥٤٧٠.

^٢ وشه‌ی جزوعا له‌ سووره‌تی المعارج ئایه‌تی ٢٠ دا هاتوووه‌.

١٣٠١- عه‌بدو‌لای کوری ئه‌بو ته‌لحه ده‌لی: له ئه‌نه‌سی کوری مالیکی ﷺ بیست ده‌یوت: مندا‌لیکی ئه‌بو ته‌لحه نه‌خۆش بوو، جا له‌کاتی‌کدا که ئه‌بو ته‌لحه له ماله‌وه نه‌بوو مندا‌له‌که مرد، جا که خیزانه‌که‌ی ئه‌بو ته‌لحه زانی و د‌نیا بوو که مندا‌له‌که مردوو، خوار‌دن‌یکی ئاماده‌کرد (بو ئه‌بو ته‌لحه)، وه له‌گۆشه‌یه‌کی ماله‌که‌دا مندا‌له‌که‌ی دانا، ئینجا کاتی ئه‌بو ته‌لحه هاته‌وه وتی: مندا‌له‌که چۆنه؟ (خیزانه‌که‌ی) وتی: به‌راستی ئارام و بێ‌ده‌نگه، ئومید ده‌که‌م که پشوو داب‌یت، ئه‌بو ته‌لحه وای زانی راست ده‌گات، ئه‌نه‌س ده‌لی: شه‌وی له‌گه‌ل خیزانیدا به‌سه‌ربرد، جا کاتی نو‌یژی به‌یانی ئه‌بو ته‌لحه خۆی شو‌ری، ئینجا که ویستی له مال ب‌رواته د‌مه‌وه پ‌یی وت: که مندا‌له‌که‌یان مردوو، ئینجا له خزمه‌ت پی‌غه‌مه‌ردا ﷺ نو‌یژی به‌یانی کرد، پاشان ئه‌و ده‌نگ و باسه‌ی خۆی و خیزانی بو پی‌غه‌مه‌ر ﷺ گیرایه‌وه، پی‌غه‌مه‌ری خواش ﷺ فه‌رمووی: ((ئومید‌ه‌وارم خوا گه‌وره به‌ره‌که‌ت و فه‌ر ب‌رژینی به‌سه‌رتاندا له‌و دروست‌بوونه‌ی ئه‌م شه‌وتاندا))، سو‌فیان ده‌لی: پیاو‌یکی ئه‌نصاری وتی: به‌چاوی خۆم بینیم ئه‌بو ته‌لحه و خیزانی نو کورپان هه‌بوو، هه‌ر نو‌یان هور‌نان خوین بوون.

٤٢- بابُ الصَّبْرِ عِنْدَ الصَّدَمَةِ الْأُولَى

وَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: نِعْمَ الْعِدْلَانِ، وَنِعْمَ الْعِلَاوَةُ: ﴿الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ (١٦) أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ (١٧) ﴿البقرة. وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَأَسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ﴾ (١٨)﴾ (البقرة.

١٣٠٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ ثَابِتٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسًا رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى»^(١).

٤٢- باسی نارامگرتن له سه‌ره‌تای کاره‌سات و لیقه‌ومانه‌وه ده‌بی

عومهر رضي الله عنه دهرباره‌ی ئەم ئایه‌تانه ده‌فه‌رمووی: ئای چەند دوو‌تبار و سه‌رباریکی جوانن ئەوه‌ی لەم ئایه‌ته‌دا هاتوو‌ه: (ئەو کەسانه‌ی کاتی ناره‌حه‌تی و لیقه‌ومانیکیان تووش ده‌بی ده‌لێن: ئێمه‌ هەر هی خوا‌ین و ته‌نها بۆ لای ئەو‌یش ده‌گه‌رپێنه‌وه، ئا ئەوانه‌ دروود و به‌زه‌می به‌سه‌ریاندا ده‌باری له‌لایه‌ن په‌روم‌ردگارانه‌وه، وه‌ هەر ئەوانه‌ له‌سه‌ر رێگای راستن)، وه‌ ئەم فه‌رمایسته‌ی خوا‌ی به‌رزو بلێد: (به‌شت به‌نارامگرتن و نوێژ به‌سه‌ستن (بۆگه‌یشتن به‌مه‌به‌ست)، بیگومان نوێژ نه‌رکیکی گه‌وره‌ و گرانه‌ به‌لای کەسانیکه‌وه‌ نه‌بی که‌ له‌ خوا ده‌ترسن و خویان به‌گه‌وره‌ نازانن).

١٣٠٢- ئەنه‌س رضي الله عنه له‌ بیغه‌مبه‌ره‌وه رضي الله عنه ده‌گه‌رپێته‌وه‌ که‌ فه‌رمووی: ((نارامگرتن له‌ سه‌ره‌تای کاره‌سات و لیقه‌ومانه‌وه‌ ده‌بی)).

٤٣- بابُ قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ «إِنَّا بِكَ لَمَخْرُؤُونَ»

وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: تَدْمَعُ الْعَيْنُ وَيَخْرُؤُ الْقَلْبُ..

١٣٠٣- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ، حَدَّثَنَا قُرَيْشٌ -هُوَ: ابْنُ حَيَّانَ- عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: دَخَلْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَلَى أَبِي سَيْفٍ

^١ بېروانه: ١٢٥٢.

الْقَيْنِ -وَكَانَ ظَنَرًا لِإِبْرَاهِيمَ ؑ- فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِبْرَاهِيمَ فَقَبَّلَهُ، وَشَمَّهُ، ثُمَّ دَخَلْنَا عَلَيْهِ بَعْدَ ذَلِكَ، وَإِبْرَاهِيمَ يَجُودُ بِنَفْسِهِ، فَجَعَلْتُ عَيْنَا رَسُولِ اللَّهِ ﷺ تَذَرِقَانِ. فَقَالَ لَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ ؓ: وَأَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟! فَقَالَ: يَا ابْنَ عَوْفٍ، إِنَّهَا رَحْمَةٌ.. ثُمَّ أَتَبَعَهَا بِأُخْرَى فَقَالَ ﷺ: إِنَّ الْعَيْنَ تَذْمَعُ، وَالْقَلْبَ يَحْزَنُ، وَلَا نَقُولُ إِلَّا مَا يَرْضَى رَبُّنَا، وَإِنَّا بِفِرَاقِكَ يَا إِبْرَاهِيمَ لَمَحْزُونُونَ.. رَوَاهُ مُوسَى، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ الْمُغِيرَةِ عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ ؓ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

٤٣- باسی ئەم فەرموودەیی پیغەمبەر ﷺ (کە بە ئیبراھیمی کوردی فەرموو): ((بێگومان ئێمە بە مردنت خەفەتبارین))

وہ عەبدولای کوردی عومەر ؓ لہ پیغەمبەرہوہ ﷺ دەگێڕێتہوہ کە فەرمووی: ((چاو فرمیسک دەرپێژی، دلێش خەمبارو خەفەتبار دەبی)).

١٣٠٣- ئەنەسی کوردی مالیک ؓ دەلی: لەگەڵ پیغەمبەری خوا ﷺ رۆشتین بو لای ئەبو سەیفی ناسنگەر -مێردی دایکی شیرى ئیبراھیم^(١) بوو، نینجا پیغەمبەری خوا ﷺ باومشی کرد بە ئیبراھیمدا و ماچی کرد و بوئی کرد، پاشان ئێمە دواى ئەوہ رۆشتینە لای ئیبراھیم لەگیانە لادابوو (لەسەرەمەرگدا بوو)، وە چاوہکانی پیغەمبەری خوا فرمیسکیان پیاوا دەھاتەخوار، عەبدورەحمانی کوردی عەووف وتی: ئەى پیغەمبەری خوا ﷺ تۆش دەگیت؟ فەرمووی: ((ئەى عەبدورەحمانی کوردی عەووف ئەوہ سۆز و بەزمیی یە))، پاشان ھەر چاوہکانی فرمیسکیان دەرپشت و فەرمووی: ((بێگومان چاو فرمیسک دەرپێژی، دل خەمبارو خەفەتبار دەبی، بەلام شتێک نالێین پەرورەدگارمان پێی ناخۆش بێت، وە

^١ واتە: خێزانەکەى شیرى دابوو بە ئیبراھیمی کوردی پیغەمبەر ﷺ.

به‌پراستی ئیبراهیم ئیمه به جیابوونه‌وو مردنت دلگرانین))، هه‌روه‌ها موسا له سوله‌یمانی کوری موغیره‌وو له سابته‌وو، ئه‌ویش له ئه‌نه‌سه‌وو ﷺ له پیغه‌مبه‌روه‌وو ﷺ هه‌مان هه‌رمووده‌ی گپ‌راومه‌وو.

٤٤- بابُ الْبُكَاءِ عِنْدَ الْمَرِيضِ

١٣٠٤- حَدَّثَنَا أَصْبَغُ عَنْ ابْنِ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْحَارِثِ الْأَنْصَارِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو ﷺ قَالَ: اشْتَكَيْ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ شَكْوَى لَهُ فَأَتَاهُ النَّبِيُّ ﷺ يَعُودُهُ مَعَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، وَسَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ ﷺ، فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهِ فَوَجَدَهُ فِي غَاشِيَةٍ أَهْلِهِ فَقَالَ: قَدْ قَضَى؟.. قَالُوا: لَا يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَبَكَى النَّبِيُّ ﷺ، فَلَمَّا رَأَى الْقَوْمُ بُكَاءَ النَّبِيِّ ﷺ بَكَوْا، فَقَالَ: أَلَا تَسْمَعُونَ إِنَّ اللَّهَ لَا يُعَذِّبُ بِدَمْعِ الْعَيْنِ، وَلَا يَحْزِنُ الْقَلْبَ، وَلَكِنْ يُعَذِّبُ بِهَذَا -وَأَشَارَ إِلَى لِسَانِهِ- أَوْ يَرْحَمُ، وَإِنَّ الْمَيِّتَ يُعَذِّبُ بِبُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ. وَكَانَ عَمْرُو ﷺ يَضْرِبُ فِيهِ بِالْعَصَا، وَيَرْمِي بِالْحِجَارَةِ، وَيَخْنِي بِالثَّرَابِ.

٤٤- باسی گریان له لای که‌سی نه‌خۆش

١٣٠٤- عه‌بدو‌لای کوری عومه‌ر ﷺ ده‌لی: سه‌عدی کوری عوباده ﷺ به نه‌خۆشییه‌ک نه‌خۆش که‌وتبوو، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ هات بو لای و سه‌ردانی کرد له‌گه‌ل عه‌بدو‌ره‌حمانی کوری عه‌وف و سه‌عدی کوری ئه‌بی وه‌ققاص و عه‌بدو‌لای کوری مه‌سه‌عوددا ﷺ، جا کاتی رو‌شته ژووره‌وو بو لای بی‌نی بو‌راومه‌وو، که‌س و کاره‌که‌ی ده‌ورمیان داوه، بو‌یه هه‌رمووی: ((مردوو؟))، وتیان: نه‌خێر ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ، گریا کاتی خه‌لکه‌که پیغه‌مبه‌ریان ﷺ بی‌نی گریا ئه‌وانیش گریان، جا هه‌رمووی: ((ئه‌وه گوێ ناگرن؟ بی‌گومان خوی گه‌وره به فرمی‌سکی چاوو خه‌فه‌ت خواردنی دل سزای مرو‌ف

نادات، به‌لام به ئا نه‌مه‌ئامازه‌ی کرد بو زمانی^(١) - سزای دهدات، یان ره‌حمی پیدهدکات، وه بیگومان مردوو به‌هو‌ی گریان‌ی که‌س و کارییه‌وه سزا دهمدری^(٢)، وه عومهر ﷺ نه‌هو‌ی بگریایه به‌دارو به‌به‌رد لی‌ی دهداو خو‌لی پیدا ده‌کرد.

٤٥- بَابُ مَا يُنْهَى عَنِ النَّوْمِ وَالْبُكَاءِ وَالزَّجْرِ عَنْ ذَلِكَ

١٣٠٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَوْشَبٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: أَخْبَرْتَنِي عَمْرَةُ قَالَتْ: سَمِعْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَقُولُ: لَمَّا جَاءَ قَتْلُ زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ وَجَعَفَرٍ وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَوَاحَةَ، جَلَسَ النَّبِيُّ ﷺ يُعْرِفُ فِيهِ الْحُزْنَ، وَأَنَا أَطْلُعُ مِنْ شَقِّ الْبَابِ، فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ نِسَاءَ جَعَفَرٍ، وَذَكَرَ بُكَاءَهُنَّ، فَأَمَرَهُ بِأَنْ يَنْهَاهُنَّ، فَذَهَبَ الرَّجُلُ ثُمَّ أَتَى فَقَالَ: قَدْ نَهَيْتُهُنَّ، وَذَكَرَ أَنَّهُنَّ لَمْ يُطِيعْنَهُ، فَأَمَرَهُ الثَّانِيَةَ أَنْ يَنْهَاهُنَّ، فَذَهَبَ ثُمَّ أَتَى، فَقَالَ: وَاللَّهِ لَقَدْ غَلَبْتَنِي - أَوْ غَلَبَتْنَا الشُّكُّ مِنْ مُحَمَّدٍ بْنِ حَوْشَبٍ - فَرَعَمْتُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: فَاخْتُ فِي أَفْوَاهِهِنَّ التُّرَابَ.. فَقُلْتُ: أَرَعَمَ اللَّهُ أَنْفَكَ، فَوَاللَّهِ مَا أَنْتَ بِفَاعِلٍ، وَمَا تَرَكْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مِنَ الْعَنَاءِ^(٣).

٤٥- باسی نه‌وه‌ی ریگری لی‌کراوه له شین و شه‌پۆر و گریان، وه هه‌ره‌شه له‌باره‌یه‌وه

١٣٠٥- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لی: کاتی هه‌والی کوژرانی زهیدی کوری حاریسه و جه‌عفه‌ر و عه‌بدو‌لای کوری ره‌واحه به‌پیغه‌مبه‌ر ﷺ گه‌یشت، دانیشت و خه‌فه‌تباری پی‌وه دیاری‌وو، له‌وکاته من له‌درزی دهرگاکه‌وه سه‌یرم ده‌کرد، ئینجا پی‌اوێک هات بو خزمه‌تی و وتی: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بیگومان ئافه‌رمه‌کانی خزمی جه‌عفه‌ر، ئیتر باسی شین و گریان‌یانی کرد (بو جه‌عفه‌ر) پیغه‌مبه‌ریش

^١ واته: به شین و شه‌پۆر که به زمان ده‌کری.

^٢ بره‌وانه: ١٣٩٩.

فه‌رمانی پێ‌کرد که رێ‌گرییان لێ بکات، پیاوه‌که‌ش رۆ‌یشت (پێ‌ی وتن)، پاشان هاته‌وه وتی: بێ‌گومان رێ‌گریم لێ‌یان کرد، وه وتی: ئاف‌رمته‌کان به‌گو‌ی‌یان نه‌کردوو، پێ‌غه‌مبه‌ر ﷺ بو‌و جاری دووم فه‌رمانی پێ‌کرد رێ‌گرییان لێ بکات، پیاوه‌که‌ش رۆ‌یشت، پاشان هاته‌وه‌و وتی: سو‌پ‌ند به‌خوا به‌پاستی نه‌وان زالبوون به‌سه‌رمدا -یان زالبوون به‌سه‌رماندا، گو‌مانه‌که له مو‌حه‌مه‌دی کوری حه‌وشه‌به‌وه بو‌وه، جا عایشه ده‌لی: پێ‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((خو‌ل بکه‌ره ده‌میان))، (عایشه ده‌لی): منیش (به‌و پیاوه‌م) وت: خوا لوتت بکات به‌ خو‌لدا، ده‌ی سو‌پ‌ند به‌خوا نه‌وت نه‌کرد (که پێ‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمانی پێ‌کردی)، وازیشت له ناره‌حه‌تکردنی پێ‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ نه‌هینا.

١٣٠٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ ؓ، قَالَتْ: أَخَذَ عَلَيْنَا النَّبِيُّ ﷺ عِنْدَ الْبَيْعَةِ أَنْ لَا نَنْوَحَ، فَمَا وَقَّتْ مِنَّا امْرَأَةٌ غَيْرَ خَمْسِ نِسْوَةٍ: أُمِّ سُلَيْمٍ، وَأُمِّ الْعَلَاءِ، وَابْنَةُ أَبِي سَبْرَةَ امْرَأَةٌ مُعَاذٍ وَامْرَأَتَيْنِ. أَوْ ابْنَةُ أَبِي سَبْرَةَ وَامْرَأَةٌ مُعَاذٍ وَامْرَأَةٌ أُخْرَى^(١).

١٣٠٦- ئوممو عه‌تییه ﷺ ده‌لی: پێ‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌کاتی په‌یمان لێ وهرگرتندا په‌یمانی لێ وهرگرتین که شین وشه‌پۆر نه‌که‌ین، هیچ ئاف‌رمته‌یکمان په‌یمان‌ه‌که‌ی نه‌برده سه‌ر جگه له پێنج ئاف‌رمته که نه‌مانه‌بوون: ئوممو سوله‌یم و ئوممو له‌لاو کچی نه‌بی سه‌بره که خێزانی مو‌عاز بوو وه دوو ئاف‌رمته تر .
یان وتی: کچی نه‌بی سه‌بره و خێزانی مو‌عازو ئاف‌رمته‌یکی تر.

^١ بروانه: ٤٨٩٢، ٧٢١٥.

٤٦- بَابُ الْقِيَامِ لِلْجَنَازَةِ

١٣٠٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِذَا رَأَيْتُمْ الْجَنَازَةَ فَقُومُوا حَتَّى تُخَلَّفَكُمْ. قَالَ سُفْيَانُ: قَالَ الزُّهْرِيُّ: أَخْبَرَنِي سَالِمٌ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: أَخْبَرَنَا عَامِرُ بْنُ رَبِيعَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. زَادَ الْحُمَيْدِيُّ: حَتَّى تُخَلَّفَكُمْ أَوْ تُوضَعَ.^(١)

٤٦- باسی ههستان له بهر تهرم

١٣٠٧- عامیری کورپی رهبیعه ﷺ له پیغه مبهروهه ﷺ دهگیرپتهوه که ههرموویهتی: ((ئهگهر تهرمتان بیانی (دهبرا بو گوپرستان) نهوه له بهری ههستان ههتا لیتان تیدهپهری)). (هه مان ههرموو ده بهم ریگهش گیردراوتهوه) سوفیان دهلی زوهری دهلی: سالییم بووی گیرپامهوه له باوکیهوه وتی: عامیری کورپی رهبیعه له پیغه مبهروهه ﷺ بووی گیرپاینهوه . وه حومهیدی نهوه ههرموو دهی گیرپاوتهوهوه نهه زیادهشی ههیه: ((ههتا تیدهپهری لیتان یان دادهنری)).

٤٧- بَابُ: مَتَى يَقْعُدُ إِذَا قَامَ لِلْجَنَازَةِ؟

١٣٠٨- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنْ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ جَنَازَةً فَإِنْ لَمْ يَكُنْ مَاشِيًا مَعَهَا فَلْيَقُمْ حَتَّى يُخَلَّفَهَا - أَوْ تُخَلَّفَهُ - أَوْ تُوضَعَ مِنْ قَبْلِ أَنْ تُخَلَّفَهُ.^(٢)

^١ بروهانه: ١٣٠٨.

^٢ بروهانه: ١٣٠٧.

٤٧- باسیک: ئەگەر کەسێ هه‌ستا له‌به‌ر ته‌رم که‌ی دانیشتیه‌وه؟

١٣٠٨- عامیری کۆری رهبیعه ع له پێغه‌مبه‌رموه ع ده‌گێڕێته‌وه که هه‌رموویه‌تی: ((ئەگەر که‌سیکتان جه‌نازمیه‌کی بینی و ئەگەر له‌گه‌ڵ جه‌نازمکه‌دا نه‌دمڕۆشت نه‌وه با هه‌لسیته سه‌رپێ تا جه‌نازمکه تێدمه‌په‌رێ لێ یان نه‌وه له جه‌نازمکه تێدمه‌په‌رێ، یان داده‌نری پێش نه‌وه‌ی لێ تێپه‌رێ)).

١٣٠٩- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَلْبٍ، عَنْ سَعِيدِ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: كُنَّا فِي جَنَازَةٍ فَأَخَذَ أَبُو هُرَيْرَةَ ع بِيَدِ مَرْوَانَ فَجَلَسَا قَبْلَ أَنْ تُوَضَعَ، فَجَاءَ أَبُو سَعِيدٍ ع فَأَخَذَ بِيَدِ مَرْوَانَ فَقَالَ: قُمْ فَوَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمَ هَذَا أَنَّ النَّبِيَّ ص نَهَانَا عَنْ ذَلِكَ. فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: صَدَقَ ^(١).

١٣٠٩- سه‌عیدی کۆری مه‌قبوری له باوکیه‌وه ده‌گێڕێته‌وه که وتویه‌تی: ئێمه له‌گه‌ڵ جه‌نازمیه‌کدا بووین، ئەبو هورمه‌یره ع ده‌ستی مه‌روانی گرت، هه‌ردووکیان دانیشتن پێش نه‌وه‌ی جه‌نازمکه دانه‌ری، ئینجا ئەبو سه‌عید ع هات ده‌ستی مه‌روانی گرت، وتی: هه‌سته سویند به‌ خوا بێگومان نه‌وه (واته: ئەبو هورمه‌یره) ده‌زانی پێغه‌مبه‌ر ص هه‌ده‌غه‌ی دانیشتنی لی کردووین، ئەبو هورمه‌یره‌ش وتی: راست ده‌کات.

٤٨- بَابُ مَنْ تَبِعَ جَنَازَةً فَلَا يَقْعُدُ حَتَّى تُوَضَعَ

عَنْ مَنَاكِبِ الرِّجَالِ، فَإِنْ قَعَدَ أَمَرَ بِالْقِيَامِ

١٣١٠- حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ -يَعْنِي: ابْنَ إِبْرَاهِيمَ- حَدَّثَنَا هِشَامٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِذَا رَأَيْتُمُ الْجَنَازَةَ فَقُومُوا، فَمَنْ تَبِعَهَا فَلَا يَقْعُدُ حَتَّى تُوَضَعَ.^(١)

٤٨- باسی که سی‌ک له‌گه‌ل جه‌نازه‌یه‌کدا بوو ناب‌ت دانیشت هه‌تا دانه‌نرت له‌سه‌ر شانی ئه‌و پیاوانه‌ی هه‌لیان گرتوو، ئه‌گه‌ر دانیشت پ‌تی ده‌وترت هه‌لس‌یت‌ه‌وه

١٣١٠- ئه‌بو سه‌عیدی خودری رضي الله عنه له پیغه‌مبه‌روه ﷺ ده‌گ‌یر‌یت‌ه‌وه که هه‌رموو‌یه‌تی: ((ئه‌گه‌ر جه‌نازمتان بین‌ی له‌به‌ری هه‌ستن، ئینجا ئه‌وه‌ی له‌ گه‌ئیدا روشت ئه‌وه دانه‌نیشت هه‌تا دانه‌نرت)).

٤٩- بَابُ مَنْ قَامَ لَجَنَازَةِ يَهُودِيٍّ

١٣١١- حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ مِقْسَمٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: مَرَّ بِنَا جَنَازَةٌ فَقَامَ لَهَا النَّبِيُّ ﷺ وَقُمْنَا لَهُ. فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّهَا جَنَازَةٌ يَهُودِيٍّ. قَالَ: إِذَا رَأَيْتُمُ الْجَنَازَةَ فَقُومُوا..

^١ پروانه: ١٣٠٩.

٤٩- باسی ئه وهی له بهر ته رمی جوله که هه لسیٓت

١٣١١- جابیری کوری عه بدولا ﷺ ده لئ: ته رمیک به لاماندا تی بهری، پیغه مبه ریش ﷺ له بهری هه ستا و ئیمه ش له بهر ئه و^(١) هه ستاین، ئینجا وتمان: ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه وه ته رمی پیاویکی جوله که بوو؟ فه رمووی: ((ئه کهر جه نازمتان بینی له بهری هه ستن)).

١٣١٢- حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ مُرَّةَ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي لَيْلَى قَالَ: كَانَ سَهْلُ بْنُ حُنَيْفٍ -وَقَيْسُ بْنُ سَعْدٍ- قَاعِدَيْنِ بِالْقَادِسِيَّةِ، فَمَرُّوا عَلَيْهِمَا بِجَنَازَةٍ فَقَامَا. فَقِيلَ لَهُمَا: إِنَّهَا مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ، أَيُّ مِنْ أَهْلِ الذَّمَّةِ فَقَالَا: إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ مَرَّتْ بِهِ جَنَازَةٌ فَقَامَ فَقِيلَ لَهُ: إِنَّهَا جَنَازَةُ يَهُودِيٍّ. فَقَالَ: أَلَيْسَتْ نَفْسًا؟^(٢)

١٣١٢- عه بدوره حمانی کوری ئه بی له یلا ده لئ: سه هلی کوری حونه یف - و فه یسی کوری سه عد- له قادیسیه دانیشتبوون، ته رمیکیان به لایاندا برد، هه ردووکیان هه ستانه سه ری، پیاوان وترا: ئه و ته رمه خه لکی ئه م ولاته یه- واته: مسولمان نییه، له وانه یه سه رانه دده دن، هه ردووکیان وتیان: ته رمیک به لای پیغه مبه ردا ﷺ تی بهری له بهری هه ستا، پیاوان وت: ئه وه ته رمی پیاویکی جوله که یه، فه رمووی: ((نایا مروؤ نییه؟!!)).

١٣١٣- وَقَالَ أَبُو حَمْرَةَ: عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى قَالَ: كُنْتُ مَعَ قَيْسٍ وَسَهْلٍ ﷺ فَقَالَا: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ^(٣)

^١ له بهر پیغه مبه ر ﷺ یان له بهر هه ستانه که ی ئه و هه ستاین.

^٢ بروانه: ١٣١٣.

^٣ بروانه: ١٣١٢.

قَالَ زَكَرِيَّا، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى: كَانَ أَبُو مَسْعُودٍ وَقَيْسٌ يَقُومَانِ لِلْجِنَازَةِ. ١٣١٣- عهبدوپه رحمانی کورپی ئه بی له یلا ده لئ: من له گهل قه یس و سه هلدا بووم ﷺ هه ردووکیان وتیان: ئیمه له گهل پیغه مبهردا بووین ^(١). زمکه ریا ده لئ: شه عبی له عهبدوپه رحمانی کورپی نه بو له یلاوه گپرایه وه که وتی: نه بو مه سعودو قه یس ﷺ له بهر تهرم هه لده ستانه وه.

٥٠- بَابُ حَمْلِ الرَّجَالِ الْجِنَازَةَ دُونَ النِّسَاءِ

١٣١٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ سَعِيدِ الْمَقْبَرِيِّ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِذَا وُضِعَتِ الْجِنَازَةُ وَاحْتَمَلَهَا الرَّجَالُ عَلَى أَعْنَاقِهِمْ، فَإِنْ كَانَتْ صَالِحَةً قَالَتْ: قَدُمُونِي. وَإِنْ كَانَتْ غَيْرَ صَالِحَةٍ قَالَتْ: يَا وَيْلَهَا، أَيْنَ يَذْهَبُونَ بِهَا؟ يَسْمَعُ صَوْتَهَا كُلُّ شَيْءٍ إِلَّا الْإِنْسَانَ، وَلَوْ سَمِعَهُ صَعِقَ. ^(٢)

٥٠- باسی پیاوان تهرم هه لده گرن نه ک ئافره تان

١٣١٤- نه بو سه عیدی خودری ﷺ ده گپریته وه، که پیغه مبهری خوا ﷺ هه رمووی: ((نه گهر تهرم دانرا و پیاوان خستیانه سه ر شانیان، جا نه گهر پیاو چاک بیته ده لئ: زوو بمبهن، به لام نه گهر پیاو خراب بیته ده لئ: نه ی هاوار نه م نه فسه بو کوئ دمه بن؟ هه موو شتیک دمنگی دمیستی جگه له مروف، نه گهر (مروف) گوئی له دمنگی بووایه، (له ترسا) گیانی دهرده چوو)).

^١ نه م رنکه یه ش پالشتی هه رمووده که ی پتشیو ده کات و نه و زیاده ی تیدایه.

^٢ بروهانه: ١٣١٦، ١٣٨٠.

٥١- بابُ السُّرْعَةِ بِالْجِنَازَةِ

وَقَالَ أَنَسٌ: أَنْتُمْ مُشِيعُونَ، فَامْشُوا بَيْنَ يَدَيْهَا، وَخَلْفَهَا وَعَنْ مِمينَهَا، وَعَنْ شِمَالِهَا. وَقَالَ غَيْرُهُ قَرِيبًا مِنْهَا.

١٣١٥- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: حَفِظْنَاهُ مِنَ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: «أَسْرِعُوا بِالْجِنَازَةِ، فَإِنْ تَكَ صَالِحَةً فَخَيْرٌ تُقَدِّمُونَهَا (إليه)»^(١)، وَإِنْ يَكُ سَوَى ذَلِكَ فَشَرُّ تَضَعُونَهُ عَنْ رِقَابِكُمْ..

٥١- باسی پهله کردن له بردنی ته رم بو گوړستان

ئهنهس رضي الله عنه دهلی: ئیوه نهگەر لهگهل ته رمدا بوون، له پیشیهوهو له دوایهوه، له راستیهوهو له چهپیهوهو برؤن. وه جگه له نههسش وتوویانه: له نزیکیهوهو برؤن. ١٣١٥- نهبو هورمیره رضي الله عنه له پیغه مبرهوه صلى الله عليه وسلم دهگیریتهوه که فهرموویهتی: ((پهله بکهن له بردنی ته رمدا، چونکه نهگەر چاک بیت، ئهوه چاکهیهکه زوو پیشکesh بهو مردووهی دهکهن، وه نهگەر چاک نهبی ئهوه خراپهیهکه و له ملی خوتانی دهکهنهوه)).

٥٢- بابُ قَوْلِ الْمَيِّتِ وَهُوَ عَلَى الْجِنَازَةِ قَدِّمُونِي

١٣١٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، حَدَّثَنَا سَعِيدٌ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ: إِذَا وُضِعَتِ الْجِنَازَةُ فَاحْتَمَلَهَا الرَّجَالُ عَلَى أَعْنَاقِهِمْ، فَإِنْ كَانَتْ صَالِحَةً قَالَتْ: قَدِّمُونِي. وَإِنْ كَانَتْ غَيْرَ صَالِحَةٍ قَالَتْ لِأَهْلِهَا: يَا وَيْلَهَا، أَيْنَ يَذْهَبُونَ بِهَا؟ يَسْمَعُ صَوْتَهَا كُلُّ شَيْءٍ إِلَّا الْإِنْسَانَ، وَلَوْ سَمِعَ الْإِنْسَانُ لَصَعِقَ.^(٢)

^١ إليه: ئیبنو چهجر و عینی ئەم وشەیان زیاد کردوو بو فهرموودهکه، بروانه: إرشاد الساري: ٣٩٧/٣.

^٢ بروانه: ١٣١٤.

٥٢- باسی مردوو کاتی به‌سەر دارمه‌یته‌وه‌یه که ده‌لی زوو بمبه‌ن

١٣١٦- ئه‌بو سه‌عیدی خودری رضی الله عنه ده‌گیریته‌وه، که پیغه‌مبه‌ری خوا رضی الله عنه فهرمووی: ((ئه‌گهر تهرم دانرا و پیاوان خستیانه سهر شانیان، جا ئه‌گهر پیاوچاک بیت ده‌لی: زوو بمبه‌ن، به‌لام ئه‌گهر پیاو خراب بیت ده‌لی: ئه‌ی هاوار نه‌م نه‌فسه‌ بو کوی ده‌به‌ن؟ هه‌موو شتیک دمنگی ده‌بیستی جگه‌ له‌مروڤ، ئه‌گهر (مروڤ) گویی له‌ دمنگی بووايه، (له‌ ترسا) گیانی دهرده‌جوو)).

٥٣- بابُ مَنْ صَفَّ صَفِّينِ أَوْ ثَلَاثَةٍ عَلَى الْجَنَازَةِ خَلْفَ الْإِمَامِ

١٣١٧- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، عَنْ أَبِي عَوَّانَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضی الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله صَلَّى عَلَى النَّجَاشِيِّ، فَكُنْتُ فِي الصَّفِّ الثَّانِي أَوْ الثَّلَاثِ ^(١).

٥٣- باسی که‌سیک نوێژخوینانی مردوو بکاته دوو یان سێ ریزه‌وه له‌دوای ئیمامه‌وه

١٣١٧- جابیری کوری عه‌بدولā رضی الله عنه ده‌گیریته‌وه، که پیغه‌مبه‌ری خوا رضی الله عنه نوێژی مردووی کرد له‌سهر نه‌جاشی ^(٢) من له‌ ریزی دووهم یان سییه‌مدا بووم.

^١ بروانه: ١٣٢٠، ١٣٣٤، ٣٨٧٧، ٣٨٧٨، ٣٨٧٩.

^٢ نه‌جاشی مه‌لیکی هه‌به‌شه‌ بوو له‌ سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ردا صلی الله علیه و آله موسولمان بوو، ههر له‌و سه‌رده‌مه‌دا مرد، پیغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله له‌ مه‌دینه‌ نوێژی غائبی له‌سهر کرد.

٥٤- بابُ الصُّوْفِ عَلَى الْجِنَازَةِ

١٣١٨- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: نَعَى النَّبِيُّ ﷺ إِلَى أَصْحَابِهِ النَّجَاشِيَّ، ثُمَّ تَقَدَّمَ فَصَفُّوا خَلْفَهُ فَكَبَّرَ أَرْبَعًا^(١).

٥٤- باسی ریزه‌کانی (نوێژ کردن) له‌سه‌ر مردوو

١٣١٨- ئەبو هورەیرە رضي الله عنه دەلی: پێغه‌مبەر ﷺ مردنی نه‌جاشی به‌ هاوه‌لانی راگه‌یاندا، پاشان رو‌یشته‌ پێشه‌وه‌و هاوه‌لانی‌ش له‌ دوايه‌وه‌ ریز بوون، (نوێژی مردووێ کردو تێیدا) چوار جار ئە‌لاه‌و ئە‌که‌به‌ری کرد.

١٣١٩- حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا الشَّيْبَانِيُّ، عَنِ الشَّعْبِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي مَنْ شَهِدَ النَّبِيَّ ﷺ أَنَّهُ أُنِيَ عَلَى قَبْرِ مُنْبُوذٍ فَصَفَّهُمْ وَكَبَّرَ أَرْبَعًا. قُلْتُ مَنْ حَدَّثَكَ؟ قَالَ: ابْنُ عَبَّاسٍ رضي الله عنه^(٢).

١٣١٩- (سوله‌یمان) شه‌یبانی ده‌لی: له‌ شه‌عبیم بیست وتی: ئەو هاوه‌له‌ بو‌ی گێڕامه‌وه‌ که‌ له‌گه‌ن پێغه‌مبەر‌دا ﷺ تێپه‌ری به‌‌لای گۆڕێکی به‌ته‌نیای په‌ردا، جا پێغه‌مبەر ﷺ ریزیکردن و (پێشنوێژی بو‌ کردن و) چوار جار ئە‌لاه‌و ئە‌که‌به‌ری کرد، (سوله‌یمان ده‌لی:) وتم: ئەبو عه‌بدوهره‌حمان کی ئە‌مه‌ی بو‌ گێڕایته‌وه‌؟ وتی: عه‌بدو‌لای کورێ عه‌باس رضي الله عنه.

١٣٢٠- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ يُسُفَ، أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه يَقُولُ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: قَدْ تَوَفَّى الْيَوْمَ رَجُلٌ صَالِحٌ مِنَ الْخَبَشِ، فَهَلُمَّ

^١ بېروانه: ١٢٤٢.

^٢ بېروانه: ٨٥٧.

فَصَلُّوا عَلَيْهِ.. قَالَ: فَصَفَقْنَا فَصَلَّى النَّبِيُّ ﷺ عَلَيْهِ وَنَحْنُ صُفُوفٌ. قَالَ أَبُو الزُّبَيْرِ: عَنْ جَابِرٍ كُنْتُ فِي الصَّفِّ الثَّانِي^(١).

١٣٢٠- عه‌تا گێڕایه‌وه که جابیری کورێ عه‌بدولای ﷺ بیست دمیوت: پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((بی‌گومان نه‌مرۆ پیاویکی چاکی حه‌به‌شی مردوو، ده‌ی وهرن نوێزی له‌سه‌ر بکه‌ن))، جابیر ده‌لی: ئی‌مه‌ش ریز بووین، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ نوێزی له‌سه‌ر کردو ئی‌مه‌ له‌گه‌ڵیدا ریز ببووین (نوێزمان له‌سه‌ر کرد)، ئه‌بو زوبه‌یر له‌ جابیره‌وه گێڕایه‌وه که وتی: من له‌ ریزی دووه‌مدا بووم.

٥٥- بَابُ صُفُوفِ الصَّبْيَانِ مَعَ الرِّجَالِ

١٣٢١- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ، حَدَّثَنَا الشَّيْبَانِيُّ، عَنْ عَامِرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَرَّ بِقَبْرِ قَدْ دُفِنَ لَيْلًا فَقَالَ: «مَتَى دُفِنَ هَذَا؟» قَالُوا: الْبَارِحَةَ. قَالَ: «أَفَلَا آذَنْتُمُونِي؟» قَالُوا: دَفَنَاهُ فِي ظِلْمَةِ اللَّيْلِ فَكَرِهْنَا أَنْ نُوقِظَكَ. فَقَامَ فَصَفَقْنَا خَلْفَهُ. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: وَأَنَا فِيهِمْ فَصَلَّى عَلَيْهِ^(٢).

٥٥- باسی ریزی منداڵان له‌گه‌ڵ ریزی پیاواندا (بو) نوێزکردن له‌سه‌ر مردوو

١٣٢١- عه‌بدولای کورێ عه‌باس ﷺ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ تێپه‌ری به‌لای گۆرێکدا شه‌و نی‌ژرابوو، فه‌رمووی: ((ئه‌م مردوو هه‌ی نی‌ژراوه‌؟))، وتیان: شه‌وی رابردوو، فه‌رمووی: ((ئه‌ی بو ناگادارتان نه‌کردم؟)) وتیان: له‌ تاریکی شه‌ودا

^١ ب‌روانه: ١٣١٧.

^٢ ب‌روانه: ٨٥٧.

ناشتمان و چه‌زمان نه‌کرد له‌خه‌و خه‌به‌رت بکه‌ینه‌وه، ئینجا (پروو به‌قیبله) وه‌ستاو ئی‌مه‌ش له‌ دوایه‌وه ریز بووین، عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس ده‌لی: من له‌گه‌لیاندا بووم، پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ نو‌یژی له‌سه‌ر (گۆره‌که) کرد.

٥٦- بَابُ سُنَّةِ الصَّلَاةِ عَلَى الْجَنَازَةِ

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَنْ صَلَّى عَلَى الْجَنَازَةِ.. وَقَالَ: «صَلُّوا عَلَى صَاحِبِكُمْ.. وَقَالَ: «صَلُّوا عَلَى النَّجَاشِيِّ.. سَمَاهَا صَلَاةً، لَيْسَ فِيهَا رُكُوعٌ وَلَا سُجُودٌ، وَلَا يَتَكَلَّمُ فِيهَا، وَفِيهَا تَكْبِيرٌ وَتَسْلِيمٌ. وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ لَا يُصَلِّي إِلَّا طَاهِرًا. وَلَا يُصَلِّي عِنْدَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَلَا غُرُوبِهَا، وَيَرْفَعُ يَدَيْهِ، وَقَالَ الْحَسَنُ: أَذْرَكْتُ النَّاسَ وَأَحَقُّهُمْ -يعني بالصلاة- عَلَى جَنَائِزِهِمْ مَنْ رَضَوْهُمْ لِفَرَائِضِهِمْ. وَإِذَا أَحَدٌ يَوْمَ الْعِيدِ أَوْ عِنْدَ الْجَنَازَةِ يَطْلُبُ الْمَاءَ وَلَا يَتَيَمَّمُ، وَإِذَا انْتَهَى إِلَى الْجَنَازَةِ وَهُمْ يُصَلُّونَ يَدْخُلُ مَعَهُمْ بِتَكْبِيرَةٍ. وَقَالَ ابْنُ الْمُسَيَّبِ: يُكَبِّرُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالسَّفَرِ وَالْحَضَرِ أَرْبَعًا. وَقَالَ أَنَسٌ: التَّكْبِيرَةُ الْوَاحِدَةُ اسْتِفْتَاحُ الصَّلَاةِ. وَقَالَ: ﴿ وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا ﴾ التوبة. وَفِيهِ صُفُوفٌ وَإِمَامٌ.

٥٦- باسی چۆنیه‌تی نو‌یژکردن له‌سه‌ر مردوو

پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((هه‌ر که‌س نو‌یژ بکات له‌سه‌ر ته‌رم))، هه‌روه‌ها فه‌رموویه‌تی: ((نو‌یژ بکه‌ن له‌سه‌ر هاو‌ریکه‌تان))، وه‌ فه‌رموویه‌تی: ((نو‌یژ بکه‌ن له‌سه‌ر نه‌جاشی))، له‌م فه‌رموودانه‌دا نو‌یژی مردووی به‌ نو‌یژ ناو‌بردووه، نو‌یژی مردوو ک‌ر‌نووش و سو‌ژده‌ی تێدانیه‌ی، نابێ قسه‌ی تێدا بک‌ری‌ت، ئه‌لا‌هو ئه‌که‌به‌رو سه‌لامدانه‌وه‌ی تێدا‌یه، وه‌ عه‌بدو‌لای کوری عومه‌ر ﷺ نو‌یژی مردووی نه‌ده‌کرد به‌ ده‌ست‌نو‌یژه‌وه‌ نه‌بی، وه‌ له‌ کاتی هه‌له‌اتن و ئاوا‌بوونی خو‌ردا نو‌یژی مردووی نه‌دم‌کرد، (له‌ کاتی ئه‌لا‌هو ئه‌که‌به‌ره‌کاندا) هه‌ردوو ده‌ستی به‌رزده‌کرده‌وه، وه‌

حه‌سه‌ن ده‌لئ: ئەوانه‌ی من پێیان گه‌یشتووم (له‌ هاوه‌لان)، شیاوترین که‌سیان - بو پێشنوێژی نوێژ- له‌سه‌ر مردووانیان ئەو که‌سانه‌ بوون که‌ بو پێشنوێژی نوێژه‌ فه‌رزه‌کانیان لێی پازی بوون. وه‌ ئەگه‌ر که‌سی بێ دهمست‌نوێژ بوو له‌ رۆژی جه‌ژندا، یان له‌ کاتی نوێژی مردوودا، به‌دوای ئاودا بگه‌ڕێ و ته‌یه‌مووم نه‌کات، وه‌ ئەگه‌ر له‌کاتی‌کدا گه‌یشه‌ لای مردووکه‌ نوێژیان له‌سه‌ر ده‌کرد، ئەویش نوێژ دابه‌ستێ له‌گه‌ژێندا به‌ ئە‌لاه‌و ئەکبه‌ر کردنێک، سه‌عیدی کوری موسه‌یه‌به‌ ده‌لئ: چ شه‌و بێ، یان رۆژ، له‌ سه‌فه‌ردا بێت یان له‌ ماله‌وه‌، چوار ئە‌لاه‌و ئەکبه‌ر ده‌کری، ئەه‌ه‌س ﷺ ده‌لئ: یه‌کێک له‌ ئە‌لاه‌و ئەکبه‌ره‌کان دهمبێته‌ دهمسپێکی نوێژ دابه‌ستن (له‌ نوێژی مردوودا)، وه‌ خ‌وای گه‌وره‌ دمه‌فرم‌وئ: (هه‌رگیز نوێژ مه‌که‌ له‌سه‌ر ه‌یچ کام له‌ دوور‌ووان کاتێک که‌ مرد)^(١)، وه‌ له‌ نوێژی مردوودا پیزی نوێژ‌خوێنان و پێشنوێژی هه‌یه‌^(٢).

١٣٢٢- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الشَّيْبَانِيِّ، عَنِ الشَّعْبِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي مَنْ مَرَّ مَعَ نَبِيِّكُمْ ﷺ عَلَى قَبْرِ مَنْبُودٍ، فَأَمَّا فَصَقْنَا خَلْفَهُ. فَقُلْنَا: يَا أَبَا عَمْرٍو مَنْ حَدَّثَكَ؟ قَالَ: ابْنُ عَبَّاسٍ ﷺ^(٣).

١٣٢٢- (سوله‌یمانی) شه‌یبانی ده‌لئ له‌ شه‌عبیم بیست وتی: که‌سێک بو‌ی گێر‌پامه‌وه‌ که‌ له‌گه‌ژ پێغه‌مبه‌ره‌که‌تاندا ﷺ تێپه‌ری بوو به‌لای گۆرێکی به‌ ته‌نیای لاپه‌ردا، وتی: جا پێغه‌مبه‌ر ﷺ پێشنوێژی بو‌ کردن و ئێمه‌ش له‌دوایه‌وه‌

^١ واته‌: یه‌کیکی تر له‌و شتانه‌ی په‌یوه‌ندی به‌ نوێژی مردوووه‌ هه‌یه‌ ئەمه‌یه‌ که‌ نوێژ له‌سه‌ر دوور‌ووان ناکری و دروست نییه‌.

^٢ ئەم بێرگه‌ په‌یوه‌ندی به‌و بێرگه‌وه‌یه‌ که‌ پێشتر وترا نوێژی مردوو ئە‌لاه‌و ئەکبه‌رو سه‌لامدانه‌وه‌ی تێدایه‌.

^٣ بر‌وانه‌: ٨٥٧.

ریزبووین (و نوێژمان له‌سه‌ر کرد)، (سولهیمان ده‌لی: وتمان: ئه‌بو عه‌مر کی ئه‌مه‌ی بۆ گێڕاویته‌وه؟ وتی: عه‌بدوڵای کوری عه‌باس رضی اللہ عنہ).

٥٧- بابُ فَضْلِ اتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ

وَقَالَ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ: إِذَا صَلَّيْتَ فَقَدْ قَضَيْتَ الَّذِي عَلَيْكَ.
وَقَالَ حُمَيْدُ بْنُ هِلَالٍ: مَا عَلِمْنَا عَلَى الْجَنَازَةِ إِذْنَا، وَلَكِنْ مَنْ صَلَّى ثُمَّ رَجَعَ فَلَهُ قِيرَاطٌ.
١٣٢٣- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ قَالَ: سَمِعْتُ نَافِعًا يَقُولُ حَدَّثَ ابْنُ عُمَرَ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ يَقُولُ: مَنْ تَبَعَ جَنَازَةً فَلَهُ قِيرَاطٌ. فَقَالَ: أَكْثَرَ أَبُو هُرَيْرَةَ عَلَيْنَا^(١).

٥٧- باسی گه‌ره‌یی پاداشتی شوین کهوتنی تهره‌م

زه‌یدی کوری سابیت رضی اللہ عنہ ده‌لی: ئه‌گه‌ر نوێژت کرد له‌سه‌ر مردوو، ئه‌وه بێگومان ئه‌رکی سه‌رشانت ئه‌نجام داوه‌.

حومه‌یدی کوری هیلال ده‌لی: ئێمه‌ نه‌مانزانیه‌وه‌ دوا‌ی نوێژکردن له‌سه‌ر تهره‌م^(٢) مو‌ئه‌لت و مرگرتن (له‌ که‌س و کاره‌که‌ی) پێویست بێ بۆ گه‌رانه‌وه‌، به‌لکو که‌سی نوێژ بکات له‌سه‌ری، پاشان بگه‌رپته‌وه‌وه‌ له‌گه‌لیدا نه‌روات بۆ گۆرستان، ئه‌وه به‌ ئه‌ندازه‌ی قیراتیك پاداشتی هه‌یه‌.

١٣٢٣- عه‌بدوڵای کوری عومه‌ر له‌ ئه‌بو هورمه‌یره‌وه رضی اللہ عنہ ده‌گێرپته‌وه‌وه‌ ده‌لی: هه‌رکه‌س شوین تهره‌می بکه‌ویت، ئه‌وه قیراتیك پاداشتی بۆ هه‌یه‌، عه‌بدو‌لا وتی: ئه‌بو هورمه‌یره‌ پاداشتیکی زۆری بۆ باس کردین له‌سه‌ر ئه‌م کاره‌، یان فه‌رمووده‌ی زۆری بۆ گێڕاینه‌وه‌.

^١ بر‌وانه: ٤٧.

^٢ وه‌ گه‌رانه‌وه‌ و نه‌ڕۆشتن بۆ گۆرستان له‌گه‌ل تهرمه‌که‌دا پێویست به‌مو‌ئه‌لت وه‌رگرتن له‌ که‌س ناکات، به‌لکو کاریکی ره‌وايه‌.

١٣٢٤- فَصَدَّقَتْ -يَعْنِي: عَائِشَةُ- أَبَا هُرَيْرَةَ وَقَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُهُ. فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: لَقَدْ قَرَطْنَا فِي قَرَارِيطٍ كَثِيرَةٍ، ﴿قَرَطْتُ ﴿٦﴾﴾ الزمر. ضَيَّعْتُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ. ١٣٢٤- نهو -واته: عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا- وته‌که‌ی نه‌بو هورمه‌یره‌ی پشت پاست کرده‌وه و وتی: له پیغه‌مبه‌ری خوام رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بیست نه‌وه‌ی فه‌رمووه که نه‌بو هورمه‌یره گپ‌رایه‌وه، عه‌بدولای کوری عومه‌ریش رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وتی: به‌راستی زور قیراتمان له کیس خو‌مان دا، وشه‌ی: ﴿قَرَطْتُ ﴿٦﴾﴾ له هورئاندا واته: فه‌رمانی خوام فه‌وتاندو فه‌راموشم کرد.

٥٨- بَابُ مَنْ اِنْتَظَرَ حَتَّى تُدْفَنَ

١٣٢٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى ابْنِ أَبِي ذَلْبٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ سَأَلَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ شَيْبٍ بْنِ سَعِيدٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ ابْنُ شَهَابٍ: وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجُ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ شَهِدَ الْجَنَازَةَ حَتَّى يُصَلِّيَ عَلَيْهَا فَلَهُ قِرَاطٌ، وَمَنْ شَهِدَ حَتَّى تُدْفَنَ كَانَ لَهُ قِرَاطَانِ. قِيلَ: وَمَا الْقِرَاطَانِ؟ قَالَ: مِثْلُ الْجَبَلَيْنِ الْعَظِيمَيْنِ.^(١)

٥٨- باسی نهو که‌سه‌ی له‌گه‌ل ته‌رمدا ده‌مینیت‌هوه تا ده‌نیژریت

١٣٢٥- نه‌بو سه‌عیدی مه‌قبوری له باوکیه‌وه ده‌گپ‌ریت‌هوه ده‌لی: که نهو پرسپاری کرد له نه‌بو هورمه‌یره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نه‌ویش وتی: له پیغه‌مبه‌ری خوام رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بیست.

^١ بېروانه: ٤٧.

- وه عه‌بدوره‌حمانی ئه‌عرج ده‌گیرێته‌وه‌و ده‌لی: ئه‌بو هورهمیره‌ وتی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((هه‌ر که‌سیک ئاماده‌ی ته‌رمیک بیت تا نویژی له‌ سه‌ر ده‌کریت، ئه‌وه‌ قیراتی‌ک پاداشتی هه‌یه‌، وه‌ که‌سیک ئاماده‌بیت هه‌تا ده‌نی‌زری، ئه‌وه‌ دوو قیرات پاداشتی هه‌یه‌))، و‌ترا: دوو قیرات چیه‌؟ فه‌رمووی: ((وه‌ک دوو کیوی گه‌وره‌ وایه‌)).

٥٩- بابُ صَلَاةِ الصُّبْحِ مَعَ النَّاسِ عَلَى الْجَنَائِزِ

١٣٢٦- حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا زَائِدَةُ، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الشَّيْبَانِيُّ، عَنْ عَامِرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: أَمَّا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَبْرًا، فَقَالُوا: هَذَا دُفْنٌ، أَوْ دُفِنَتِ الْبَارِحَةَ. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: فَصَفْنَا خَلْفَهُ ثُمَّ صَلَّى عَلَيْهَا^(١).

٥٩- باسی نویژی مندا‌لان له‌گه‌ل خه‌لکه‌که‌دا له‌سه‌ر ته‌رم

١٣٢٦- عامیر له‌ عه‌بدولای کوری عه‌باسه‌وه‌ ﷺ ده‌گیرێته‌وه‌ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ رۆشته‌ سه‌ر گو‌رێک، وتیان: ئه‌م پیاوه‌ یان ئه‌م ئافه‌رته‌ شه‌وی رابردوو نی‌زراوه‌، عه‌بدولای کوری عه‌باس ﷺ وتی: ئینجا ئیمه‌ له‌دوایه‌وه‌ ریز بووین، پاشان نویزی (مردووی) له‌سه‌ر کرد (به‌ پی‌شنوێژ له‌گه‌ل ئیمه‌دا).

١٣٢٩- عهبدولای کورپی عومهر ﷺ دهگپرتهوه: که جووله که کان پیاو و زنیکیان له خوڤیان هینا بو لای پیغه مبهه ﷺ که زینایان کردبوو، پیغه مبهه ریش ﷺ فه رمانی کرد (به بهردباران کردنیان)، نینجا له نزیکى نهو شوینهی نویزی مردووی^(١) تیدا دهکرا له پال مزگهوتدا بهرد باران کران.

٦١- بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنْ اتِّخَاذِ الْمَسَاجِدِ عَلَى الْقُبُورِ

وَلَمَّا مَاتَ الْحَسَنُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ صَرَبَتْ امْرَأَتُهُ الْقُبَّةَ عَلَى قَبْرِهِ سَنَةً، ثُمَّ رُفِعَتْ، فَسَمِعُوا صَائِحًا يَقُولُ: أَلَا هَلْ وَجَدُوا مَا فَقَدُوا؟ فَأَجَابَهُ الْآخَرُ: بَلْ يَنْسُوا فَأَنْقَلَبُوا.
١٣٣٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، عَنْ شَيْبَانَ، عَنْ هِلَالٍ -هُوَ: الْوَزَّانُ- عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ فِي مَرَضِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ: لَعَنَ اللَّهُ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى؛ اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسْجِدًا. قَالَتْ: وَلَوْلَا ذَلِكَ لَأَبْرَزُوا قَبْرَهُ غَيْرَ أَنِّي أَخَشَى أَنْ يُتَّخَذَ مَسْجِدًا^(٢).

٦١- باسی نهوهی ناپه سهنده له سهه گۆر مزگهوت دروست بکریت

کاتی که سههنی کورپی که سههنی کورپی عهلی مرد، خیزانه که یه ک سان خپومتیکی له سهه گۆر که ی هه لدا، پاشان لابر او هه لگرا، نینجا گوینیان له دهنگیک بوو هاواری کردو وتی: ئایا نهوهی له دهستیاندا دهستیان کهوتهوه؟ یه کیکى تر وهلامی دایه وه و وتی: نه خیر به لکو بی ئومید بوون و نیت گه رانه وه.

^١ پروانه: فتح الباری: ٢٥٦/٤.

^٢ پروانه: ٤٣٥.

١٣٣٠- عائیشه رضی اللہ عنہا ده‌گیرێته‌وه له پیغه‌مبه‌ره‌وه صلی اللہ علیہ وسلم که له وه نه‌خۆشییه‌ی تیی‌دا ومفات‌ی کرد فه‌رمووی: ((خوا نه‌فرینی کرد له جووله‌که و گاوره‌کان، چونکه گۆری پیغه‌مبه‌ره‌کانیان کرد به مزگه‌وت))، عائیشه ده‌لی: له‌به‌ر نه‌و فه‌رمووده‌ی خۆی نه‌بووايه گۆره‌که‌ی پیغه‌مبه‌ریان به‌رز ده‌کرده‌وه ^(١)، به‌لام من ده‌ترسم گۆره‌که‌ی پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم بکری به مزگه‌وت.

٦٢- بَابُ الصَّلَاةِ عَلَى النُّفْسَاءِ إِذَا مَاتَتْ فِي نَفْسِهَا

١٣٣١- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا حُسَيْنٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُرَيْدَةَ، عَنْ سَمُرَةَ رضی اللہ عنہا قَالَتْ: صَلَّيْتُ وَرَاءَ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم عَلَى امْرَأَةٍ مَاتَتْ فِي نَفْسِهَا، فَقَامَ عَلَيْهَا وَسَطَهَا.

٦٢- باسی نوێژکردن له‌سه‌ر ئا‌فره‌تی زه‌یسان ئه‌گه‌ر له‌کاتی زه‌یسانییه‌که‌یدا بمری

١٣٣١- سه‌موره رضی اللہ عنہا ده‌لی: له‌دوا‌ی پیغه‌مبه‌ره‌وه صلی اللہ علیہ وسلم نوێژم کرد له‌سه‌ر ئا‌فره‌تی‌ک که له‌ کاتی زه‌یسانییه‌که‌یدا مردبوو، پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم له‌ نی‌وم‌راستی ئا‌فره‌ته‌که‌ ومستا (بو نوێژکردن له‌سه‌ری).

٦٣- بَابُ: آيِنَ يَقُومُ مِنَ الْمَرْأَةِ وَالرَّجُلِ؟

١٣٣٢- حَدَّثَنَا عِمْرَانُ بْنُ مَيْسَرَةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا حُسَيْنٌ، عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ، حَدَّثَنَا سَمُرَةُ بْنُ جُنْدُبٍ رضی اللہ عنہا قَالَتْ: صَلَّيْتُ وَرَاءَ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم عَلَى امْرَأَةٍ مَاتَتْ فِي نَفْسِهَا فَقَامَ عَلَيْهَا وَسَطَهَا ^(٢).

^١ کێل و شتی له‌و جو‌ره‌یان بو‌ دروست ده‌کرد.

^٢ ب‌روانه: ٣٣٢.

٦٣- باسیک: ئیمام له کوئی مردووی ئافرمت و

پیاودا دهووستی بۆ نوێژکردن له سهریان؟

١٣٣٢- سه مورهی کوری چوندمب ﷺ دهلی: له دواى پیغه مبهروه ﷺ نوێژم کرد له سهر ئافرمتیک که له کاتی زمیسانیه کهیدا مردبوو، پیغه مبهر ﷺ له نیوه پاستی ئافرمته کهدا و مستا (بۆ نوێژکردن له سهری).

٦٤- بابُ التَّكْبِيرِ عَلَى الْجَنَازَةِ اَرْبَعًا

وَقَالَ حُمَيْدُ بْنُ هَلَالٍ صَلَّى بِنَا أَنَسُ فَكَبَّرَ ثَلَاثًا، ثُمَّ سَلَّمَ، فَقِيلَ لَهُ: فَاسْتَقْبَلَ الْقَبْلَةَ، ثُمَّ كَبَّرَ الرَّابِعَةَ ثُمَّ سَلَّمَ. ١٣٣٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَعَى النَّجَاشِيَّ فِي الْيَوْمِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ، وَخَرَجَ بِهِمْ إِلَى الْمُصَلَّى، فَصَفَّ بِهِمْ، وَكَبَّرَ عَلَيْهِ أَرْبَعَ تَكْبِيرَاتٍ^(١).

٦٤- باسی مردوو چوار ئه لاهو ئه کبهری له سهر ده کری^(٢)

حومهیدی کوری هیلال دهلی: ئه نهس ﷺ پيشنوێژی نوێژی مردوویهکی بۆ کردین و سى ئه لاهو ئه کبهری کرد، پاشان سهلامی دایهوه، جا پێی وترا: (سى ئه لاهو ئه کبهرت کرد!)، بۆیه رووی کرده قیبله، پاشان ئه لاهو ئه کبهری چواره می کردو ئینجا سهلامی دایهوه.

^١ بڕوانه: ١٢٤٥.

^٢ یان: ئه لاهو ئه کبهر کردن له سهر مردوو چواره.

١٣٣٣- نه‌بو هورمیره رحمه الله ده‌گیرپته‌وه: که پیغه‌مبه‌ری خوا رحمه الله مردنی نه‌جاشی را‌گه‌یانده‌و ره‌و رۆژمه‌دا که تییدا مرد، مسو‌لمانانی برد بۆ نو‌یزگه‌و ریزی کردن (نو‌یزی مردووی کرد)، چوار نه‌لا‌هو نه‌کبه‌ری له‌سه‌ر کرد.

١٣٣٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَنَانَ، حَدَّثَنَا سَلِيمُ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مِينَاءَ، عَنْ جَابِرٍ رحمه الله أَنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله صَلَّى عَلَى أَصْحَمَةَ النَّجَاشِيِّ فَكَبَّرَ أَرْبَعًا. وَقَالَ يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ وَعَبْدُ الصَّمَدِ، عَنْ سَلِيمٍ: أَصْحَمَةَ. وَتَابَعَهُ عَبْدُ الصَّمَدِ ^(١).

١٣٣٤- جابر رحمه الله ده‌گیرپته‌وه: که پیغه‌مبه‌ر رحمه الله نو‌یزی مردووی له‌سه‌ر نه‌صحمه‌ی ^(٢) نه‌جاشی کردو چوار نه‌لا‌هو نه‌کبه‌ری کرد (له نو‌یزه‌که‌یدا)، یه‌زیدی کورپی هاروون و عه‌بدو‌سه‌مه‌د له سه‌لیمه‌وه گیراویانه‌ته‌وه به: (أَصْحَمَةَ) نه‌صحمه‌ه، وه عه‌بدو‌سه‌مه‌دیش ئەم فه‌رمووده‌ی گیراومه‌وه‌و پالپشتی گیرانه‌وه‌که‌ی یه‌زیدی کورپی هاروون ده‌کات.

٦٥- بَابُ قِرَاءَةِ قَاتِحَةِ الْكِتَابِ عَلَى الْجَنَازَةِ

وَقَالَ الْحَسَنُ: يَفْرَأُ عَلَى الطُّفْلِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَيَقُولُ: اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا قَرَطًا وَسَلَفًا وَأَجْرًا.

١٣٣٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سَعْدٍ، عَنْ طَلْحَةَ قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ ابْنِ عَبَّاسٍ رحمه الله. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَوْفٍ قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ ابْنِ عَبَّاسٍ رحمه الله عَلَى جَنَازَةٍ فَقَرَأَ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ قَالَ: لِيَعْلَمُوا أَنَّهَا سُنَّةٌ.

^١ بېروانه: ١٣١٧.

^٢ نازناوی به‌رپرِس و ده‌سه‌لاتدارانی حه‌به‌شه بوو، وه‌ک: پێشه‌وا‌ی ئیمانداران بۆ مسو‌لمانان، قه‌یسه‌ر بۆ رۆمه‌کان، کيسرا بۆ فارسه‌کان.

٦٠- باسی خویندنی سوورپه‌تی فاتیه له‌سهر تهرم (له نوێژی مردودا)

حه‌سه‌ن ده‌لی: له نوێژی مردودا له‌سهر منداڵ سوورپه‌تی فاتیه ده‌خویندریت و ئه‌م دو‌عا‌یه‌ش ده‌لی: خوا‌یه بیکه‌ره پاداشتی پێشه‌کی و تو‌یشوو و پاداشتی بۆمان.

١٣٣٥- ته‌لحه ده‌لی: له دوا‌ی عه‌بدو‌لای کوری عه‌باسه‌وه ﷺ نوێژی مردووم کرد، وه عه‌بدو‌لای کوری عه‌وف ده‌لی: له دوا‌ی عه‌بدو‌لای کوری عه‌باسه‌وه ﷺ نوێژم کرد له‌سهر مردوویه‌ک، ئینجا سوورپه‌تی فاتیه‌ی خویند (له نوێژه‌که‌دا) و وتی: تا بزانی که سوننه‌ته.

٦١- بابُ الصَّلَاةِ عَلَى الْقَبْرِ بَعْدَ مَا يُدْقُنُ

١٣٣٦- حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ الشَّيْبَانِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ قَالَ: أَخْبَرَنِي مَنْ مَرَّ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ عَلَى قَبْرِ مَنْبُودٍ، فَأَمَّهُمْ وَصَلُّوا خَلْفَهُ. قُلْتُ: مَنْ حَدَّثَكَ هَذَا يَا أَبَا عَمْرٍو؟ قَالَ: ابْنُ عَبَّاسٍ ^(١).

٦١- باسی نوێژکردن له‌سهر مردوو پاش ئه‌وه‌ی ده‌نیژریت

١٣٣٦- سوله‌یمانی شه‌یبانی ده‌لی: له شه‌عبیم بیست وتی: ئه‌و هاوه‌له‌ بۆی گیرامه‌وه که له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ردا ﷺ تیپه‌ری بوو به‌لای گۆڕیکی به‌ته‌نیای په‌ردا، ئینجا پێغه‌مبه‌ر ﷺ پێشنوێژی بۆ کردن و ئه‌وانیش له دوا‌یه‌وه نوێژیان (له‌سهر) کرد، (سوله‌یمان ده‌لی) وتم: ئه‌بوعه‌مر کی ئه‌مه‌ی بۆ گیرایته‌وه وتی: عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس ﷺ.

^١ بروه‌نه: ٨٥٧.

١٣٣٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ، حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ أَسْوَدَ -رَجُلًا أَوْ امْرَأَةً- كَانَ يَقُمُ الْمَسْجِدَ فَمَاتَ، وَلَمْ يَعْلَمْ النَّبِيُّ ﷺ بِمَوْتِهِ، فَذَكَرَهُ ذَاتَ يَوْمٍ فَقَالَ: «مَا فَعَلَ ذَلِكَ الْإِنْسَانُ؟» .. قَالُوا: مَاتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «أَفَلَا آذَنْتُمُونِي؟» فَقَالُوا: إِنَّهُ كَانَ كَذَا وَكَذَا -قِصَّتُهُ- قَالَ: فَحَقَرُوا شَأْنَهُ. قَالَ: «فَدُلُّونِي عَلَى قَبْرِهِ» .. فَأَتَى قَبْرَهُ فَصَلَّى عَلَيْهِ ^(١).

۱۳۳۷- ئەبو ھورمېرە ﷺ دىگىرپتەۋە كە رەش پېستىكى - پياۋ يان ئافرىت-
مىزگەۋتى پاك دىگىردەۋەۋ گىسكى دەدا، جا مىرد، پېغەمبەرىش ﷺ ئاگادارى مىردنەكەۋى
نەبوۋ، ئىنجا رۇۋىكىيان بىرى كەۋتەۋە ۋ فەرموۋى: ((ئەۋ كەسە جى لى ھات؟))،
ۋتىان: ئەۋ پېغەمبەرى خوا ﷺ مىرد، فەرموۋى: ((ئەۋ بۇ مىتان ئاگادار نەگىرد؟))،
ۋتىان: جەسەرھاتەكەۋى- ئاۋاۋ ئاۋا بوۋ، ئەبو ھورمېرە ۋتى: بەكەمىيان زانى ۋ
گىرنگىيان پى نەدا. فەرموۋى: ((گۆرەكەۋىم نىشاندىن))، (ئەۋانىش گۆرەكەۋىيان
نىشاندا)، پېغەمبەرىش ﷺ رۆيشتە سەر گۆرەكەۋى ۋ نوپۇزى لەسەر كىرد.

٦٧- بَابُ الْمَيِّتِ يَسْمَعُ خَفَقَ النُّعَالِ

١٣٣٨- حَدَّثَنَا عَيَّاشُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى، حَدَّثَنَا سَعِيدٌ قَالَ: وَقَالَ لِي خَلِيفَةُ: حَدَّثَنَا ابْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: الْعَبْدُ إِذَا وُضِعَ فِي قَبْرِهِ، وَتَوَلَّى^(١) وَذَهَبَ أَصْحَابُهُ، حَتَّى إِنَّهُ لَيَسْمَعُ قَرْعَ نِعَالِهِمْ، أَنَاهُ مَلَكَانِ فَأَقْعَدَاهُ فَيَقُولَانِ لَهُ: مَا كُنْتَ تَقُولُ فِي هَذَا الرَّجُلِ مُحَمَّدٍ ﷺ؟ فَيَقُولُ: أَشْهَدُ أَنَّهُ عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ. فَيَقَالُ: انْظُرْ إِلَى مَقْعَدِكَ

بروانه: ۴۵۸.

٢ بهم جوره (تَوَلَّى) هاتوو له (الْيُونَنِينَّة)، به لَام له زۆر بهی ریبوابه ته کانی نری سه حیحی بوخاریدا به (تَوَلَّى) هاتوو.

مِنَ النَّارِ، أُنْذِرَكَ اللَّهُ بِهِ مَقْعَدًا مِنَ الْجَنَّةِ - قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: فَيَرَاهُمَا جَمِيعًا - وَأَمَّا الْكَافِرُ - أَوِ الْمُنَافِقُ - فَيَقُولُ: لَا أَذْرِي، كُنْتُ أَقُولُ مَا يَقُولُ النَّاسُ. فَيَقَالُ: لَا دَرَيْتَ وَلَا تَلَيْتَ. ثُمَّ يُضْرَبُ بِمِطْرَقَةٍ مِنْ حَدِيدٍ ضَرْبَةً بَيْنَ أُذُنَيْهِ، فَيَصِيحُ صَيْحَةً يَسْمَعُهَا مَنْ يَلِيهِ إِلَّا الثَّقَلَيْنِ.^(١)

٦٧- باسی مردوو گوئی له دهنگی پیلأوه‌كانه

١٣٣٨- نه‌نه‌س ﷺ له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گیریت‌ه‌وه که فه‌رمووی: ((کاتیک مروؤ خرایه گۆره‌که‌یه‌وه، نه‌و که‌سانه‌ی له‌گه‌لیدا بوون پشتیان هه‌لکردو رویشتن (ناگاداریانه)، هه‌تا گوئی له دهنگ و خسه‌ی پیلأوه‌کانیانه، دوو فریشته دین بو لای و هه‌لی دهمین‌ه‌وه داید‌منیشین و پئی ده‌لین: تو دهرباری نه‌و پیاوه که ناوی موحه‌مه‌ده چی ده‌لیت؟ نه‌ویش ده‌لی: شایه‌تی دهم که به‌نده و پیغه‌مبه‌ری خوایه، جا پئی ده‌وتری: سه‌یری جیگا‌که‌ت بکه له دۆزه‌خدا، خوا بو‌ی گۆریت به جیگایه‌ک له به‌هه‌شتا))، پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((هه‌ردوو جیگا‌که دهمین پیکه‌وه، به‌لام بی‌باومر یان دو‌وروو- (له وه‌لامی پرسیاره‌که‌دا) ده‌لی: نازانم، منیش خه‌لکی چیان ده‌وت (له باره‌یه‌وه) دو‌وباره‌م ده‌کرده‌وه، جا پئی ده‌وتریت نه‌ترانیوه و نه‌توتوه، پاشان به‌گورزیکی ئاسنین یه‌ک گورز ده‌دریت له نیوان هه‌ردوو گوئی، نه‌وسا هاواریکی نه‌وه‌نده گه‌وره ده‌کات، هه‌رجی به‌ده‌وریدایه ده‌بیستی جگه له مروؤ و جنۆکه)).#

٦٨- بَابُ مَنْ أَحَبَّ الدَّفْنَ فِي الْأَرْضِ الْمَقْدَسَةِ أَوْ نَحْوَهَا

١٣٣٩- حَدَّثَنَا مَحْمُودٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ: أُرْسِلَ مَلَكُ الْمَوْتِ إِلَيَّ مُوسَى عَلَيْهِمَا السَّلَامُ فَلَمَّا جَاءَهُ صَكُّهُ، فَرَجَعَ إِلَيَّ رَبِّهِ فَقَالَ: أُرْسَلْتَنِي إِلَى عَبْدٍ لَا يُرِيدُ الْمَوْتَ. فَقَرَدَ اللَّهُ عَلَيْهِ عَيْنَهُ وَقَالَ: ارْجِعْ فَقُلْ لَهُ: يَضَعُ

^١ بروانه: ١٣٧٤.

يَدُهُ عَلَى مَثَرِ ثَوْرٍ، فَلَهُ بِكُلِّ مَا غَطَّتْ بِهِ يَدُهُ بِكُلِّ شَعْرَةٍ سَنَةٌ. قَالَ: أَيُّ رَبِّ، ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: ثُمَّ الْمَوْتُ. قَالَ: فَلَا نَ. فَسَأَلَ اللَّهُ أَنْ يُدْنِيَهُ مِنَ الْأَرْضِ الْمُقَدَّسَةِ رَمِيَّةً بِحَجَرٍ.. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: فَلَوْ كُنْتُ نَمَّ لَأَرَيْتُكُمْ قَبْرَهُ إِلَى جَانِبِ الطَّرِيقِ عِنْدَ الْكُتَيْبِ الْأَحْمَرِ.^(١)

٦٨- باسی کهست که پئی خوش بت له زهوی پیروزو^(٢) لهو شیوه‌دا بنیژرت

١٣٣٩- نه‌بو هورمیره ﷺ ده‌لی: ((فریشته‌ی گیان کی‌شان نی‌ردرا بو لای موسا ﷺ، کاتی هاته‌ی لای (موسا) شه‌پازله‌یه‌کی لی دا^(٣)، فریشته‌که‌ش که‌پایه‌وه بو لای په‌روم‌ردگاری و وتی: منت ناردوووه بو لای که‌سیک نایه‌وئی به‌مری، نینجا خوای که‌وره جاوه‌که‌ی بو گێ‌پرایه‌وه‌و چاک بوویه‌وه، وه فه‌رمووی: بکه‌پۆوه‌و پئی بلی ده‌ستی بخاته‌ سه‌ر پستی گایه‌ک، جا ده‌ستی چهند تاله‌مووی پستی گاکه‌ی داپۆشی، نه‌وه به‌ هه‌ر تاله‌موویه‌ک سالیک ته‌مه‌نی زیاد ده‌بی، (فریشته‌که‌ چۆیه‌ لای و پئی وت)، موسا ﷺ وتی: نه‌ی په‌روم‌ردگار پاشان چیه‌؟ فه‌رمووی پاشان مردنه‌، موسا وتی: ده‌ی با نی‌ستا بی‌ت، وه داوای کرد له‌ خوا که به‌ نه‌ندازه‌ی به‌رد هاوینژیک نزیکی بکاته‌وه له‌ به‌یتولوفه‌ده‌س))، نه‌بو هورمیره ﷺ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((جا نه‌که‌ر من له‌و شوینه‌دا بوومایه‌ گۆره‌که‌ی موسام نیشان ده‌دان، له‌ فه‌راغی رینگاکه‌دایه‌ لای ته‌پۆلکه‌یه‌کی سووردا)).

^١ پروانه: ٣٤٠٧.

^٢ مه‌به‌ست پئی (بَيْتُ الْمَقْدِس)ه‌.

^٣ چاوینکی کو‌نر کرد، وه‌ک له‌ سه‌حیحی موسلیمدا هاتوه‌.

٦٩- بَابُ الدَّفْنِ بِاللَّيْلِ

وَدُفِنَ أَبُو بَكْرٍ لَيْلًا.

١٣٤٠- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الشَّيْبَانِيِّ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: صَلَّى النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم عَلَى رَجُلٍ بَعْدَ مَا دُفِنَ بِلَيْلَةٍ، قَامَ هُوَ وَأَصْحَابُهُ، وَكَانَ سَأَلَ عَنْهُ فَقَالَ: مَنْ هَذَا؟.. فَقَالُوا: فَلَانٌ، دُفِنَ الْبَارِحَةَ. فَصَلُّوا عَلَيْهِ^(١).

٦٩- باسی مردوو ناشتن له شهودا (دروسته)

نه‌بو به‌گر رضي الله عنه به‌شهو نیژرا.

١٣٤٠- عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس رضي الله عنه ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا رضي الله عنه نو‌یژی مردووی له‌سه‌ر پی‌او‌یک کرد دوا‌ی ناشتنی به شه‌ویک^(١)، خو‌ی و هاوه‌لانی و مستان، وه پی‌شتر پرس‌یاری کرد ده‌رباره‌ی و فه‌رمو‌وی: ((ئه‌مه کی‌یه؟))، هاوه‌لانی‌ش وتیان: فلانه‌که‌س شه‌وی راب‌ردوو نیژراوه، نیتر پی‌غه‌مبه‌ر رضي الله عنه و هاوه‌لانی نو‌یژیان له‌سه‌ر کرد.

٧٠- بَابُ بِنَاءِ الْمَسْجِدِ عَلَى الْقَبْرِ

١٣٤١- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: لَمَّا اشْتَكَى النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم ذَكَرْتُ بَعْضَ نِسَائِهِ كَنِيْسَةً رَأَيْتُهَا بِأَرْضِ الْحَبَشَةِ، يُقَالُ لَهَا مَارِيَةُ، وَكَانَتْ أُمُّ سَلَمَةَ وَأُمُّ حَبِيبَةَ رضي الله عنهما أَتَتَا أَرْضَ الْحَبَشَةِ، فَذَكَرَتَا مِنْ حُسْنِهَا وَتَصَاوِيرِ فِيهَا، فَرَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ: أُولَئِكَ إِذَا مَاتَ مِنْهُمُ الرَّجُلُ الصَّالِحُ بَنَوْا عَلَى قَبْرِهِ مَسْجِدًا، ثُمَّ صَوَّرُوا فِيهِ تِلْكَ الصُّورَةَ، أُولَئِكَ شِرَارُ الْخَلْقِ عِنْدَ اللَّهِ.^(٢)

^١ بېروانه: ٨٥٧.

^٢ ئه‌مه به‌لگه‌یه که ناشتن له شه‌ودا دروسته، چونکه که به پی‌غه‌مبه‌ریان رضي الله عنه وت: شه و نیژراوه په‌خته‌ی لیته‌گرتن، که‌واته دروسته.

^٣ بېروانه: ٤٣٧.

٧٠- باسی دروستکردنی مزگهوت لهسەر گۆر

١٣٤١- عائشه رضی اللہ عنہا دهلی: کاتی پیغممبەر صلی اللہ علیہ وسلم نهخوش کهوت، یهکی له خیزانهکانی باسی کهنیهیهکی کرد که له ولاتی حه بهشه دیویهتی، که بییان دهوت: مارییه، نوممو سه له مهو نوممو حه بیبه رضی اللہ عنہا رویشتبووون بو ولاتی حه بهشه، جا باسی جوانی نهو کهنیهو وینهکانیان کرد که تئیداوو، پیغممبهریش صلی اللہ علیہ وسلم سهری بهرزکردهوه و فهرمووی: ((نهوانه کاتی پیاویکی چاک له نیواندا بهردایه، لهسەر گۆرهکی مزگهوتیکیان دروست دهکرد، پاشان نهو وینهان تیدا دروست دهکرد، ئا نهوانه خراپترین دروست کراون لای خوا)).

٧١- بَابُ مَنْ يَدْخُلُ قَبْرَ الْمَرْأَةِ

١٣٤٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِتَانَ، حَدَّثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا هِلَالُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ أَنَسٍ رضی اللہ عنہ، قَالَ: شَهِدْنَا بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم، وَرَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم جَالِسٌ عَلَى الْقَبْرِ، فَرَأَيْتُ عَيْنَيْهِ تَدْمَعَانِ، فَقَالَ: هَلْ فِيكُمْ مِنْ أَحَدٍ لَمْ يُقَارِفِ اللَّيْلَةَ؟ .. فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ: أَنَا. قَالَ: فَأَنْزِلْ فِي قَبْرِهَا. فَنَزَلَ فِي قَبْرِهَا فَقَبَّرَهَا. قَالَ ابْنُ مُبَارَكٍ: قَالَ فُلَيْحٌ: أَرَاهُ يَعْني: الذَّنْبُ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ رحمہ اللہ: ﴿وَلْيَقْرَئُوا ۝١٣٣﴾ الْأَنْعَامِ. أَيُّ: لِيَكْتَسِبُوا^(١).

٧١- باسی نهو کهسهی دهرواته نیو گۆری ئافرهتهوه (تا بیخاته گۆرهوه)

١٣٤٢- نه نهس رضی اللہ عنہ دهلی: نامادهی ناشتنی کههکی پیغممبەر صلی اللہ علیہ وسلم بووین، لهوکاته دا پیغممبەر صلی اللہ علیہ وسلم لهسەر گۆرهکه دانیشتبوو، بینیم چاوهکانی فرمیسیان

^١ بروانه: ١٢٨٥.

بېدا دههاته خوار، ئینجا فه‌رمووی: ((ئایا که‌سیکتان تېدايه نه‌م شه‌و گوناھی^(١) نه‌کردبێ؟))، ئه‌بو ته‌لحه‌ وتی: من تاوانم نه‌کردوو، فه‌رمووی: ((دابزه‌ گۆره‌که‌ی))، ئه‌بو ته‌لحه‌ش دابه‌زیه‌ گۆره‌که‌ی و نافرمته‌که‌ی خسته‌ گۆره‌که‌وه‌، عه‌بدوڵای کورێ موباره‌ک ده‌لی: فوله‌یح وتی: مه‌به‌ستی له‌ وشه‌ی (يُقَارِف) گونا‌هه‌.

ئیمامی بوخاریش ده‌لی: مانای: ﴿وَلْيَقْرَأُوا﴾^(٢) با گونا‌ه نه‌نجام بدن.

٧٢- بَابُ الصَّلَاةِ عَلَى الشَّهِيدِ

١٣٤٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يَجْمَعُ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ مِنْ قَتْلَى أَحَدٍ فِي تَوْبٍ وَاحِدٍ، ثُمَّ يَقُولُ: أَيُّهُمَا أَكْثَرَ أَخْذَاً لِلْقُرْآنِ؟ .. فَإِذَا أُشِيرَ لَهُ إِلَى أَحَدِهِمَا قَدَّمَهُ فِي اللَّحْدِ وَقَالَ: أَنَا شَهِيدٌ عَلَى هَؤُلَاءِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.. وَأَمَرَ بِدَفْنِهِمْ فِي دِمَائِهِمْ، وَلَمْ يُغَسَّلُوا وَلَمْ يُصَلَّ عَلَيْهِمْ^(٣).

٧٢- باسی (حوکمی) نوێژکردن له‌سه‌ر شه‌هید

١٣٤٣- جابیری کورێ عه‌بدوڵا رضي الله عنه ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وسلم دوو پیاوی له‌ شه‌هیده‌کانی ئوحوود ده‌خسته‌ یه‌ک قوماش و کفنه‌وه‌، پاشان دمیقه‌رموو: ((کامیان قورنانی زۆرتری له‌به‌ر بووه‌؟)) جا نه‌گه‌ر ئاماژه‌یان بکردایه‌ بو

^١ هه‌ندێ له‌ زانا‌یان (لَمْ يُقَارِف) یان به‌: سه‌رجینی له‌گه‌ڵ خێزانی‌دا نه‌کردبێ مانا کردوو هه‌ که‌ نه‌و مانابه‌ش ده‌گونجێ و پاسته‌، پروه‌نه‌: إرشاد الساري: ٤٣٠/٣.

^٢ پروه‌نه‌: ١٣٤٥، ١٣٤٦، ١٣٤٧، ١٣٤٨، ١٣٥٣، ٤٠٧٩.

یه‌کیکیان، له‌خستنه‌گۆردا ده‌یخسته‌پێشه‌وه و ده‌یفه‌رموو: ((من شایه‌تی بۆ نا ئه‌مانه‌ دهم‌ له‌ رۆژی دوا‌ییدا))، وه‌ فه‌رمانی کرد به‌ خوێنه‌کانیا‌نه‌وه‌ بنیژرین، وه‌ نه‌شۆران و نوێژیان له‌سه‌ر نه‌کرا.

١٣٤٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ أَبِي الْخَيْرِ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَرَجَ يَوْمًا فَصَلَّى عَلَى أَهْلِ أُحُدٍ صَلَاتَهُ عَلَى الْمَيِّتِ، ثُمَّ انْصَرَفَ إِلَى الْمَنْبَرِ فَقَالَ: «إِنِّي فَرَطُ لَكُمْ، وَأَنَا شَهِيدٌ عَلَيْكُمْ، وَإِنِّي وَاللَّهِ لَأَنْظُرُ إِلَى حَوْضِي الْآنَ، وَإِنِّي أُعْطِيتُ مَفَاتِيحَ خَزَائِنِ الْأَرْضِ - أَوْ مَفَاتِيحَ الْأَرْضِ - وَإِنِّي وَاللَّهِ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ أَنْ تُشْرِكُوا بَعْدِي، وَلَكِنْ أَخَافُ عَلَيْكُمْ أَنْ تَتَأَقَّسُوا فِيهَا».^(١)

١٣٤٤- عه‌قه‌ی کوری عام‌ر ﷺ ده‌گێڕێته‌وه‌ که‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ رۆژێک له‌ مال‌ دهر‌چوو (رۆیشت بۆ به‌قیع)، وه‌ک نوێژکردنی له‌سه‌ر مردوو نوێژی له‌سه‌ر شه‌هیده‌کانی ئو‌حود کرد، پاشان گه‌را‌یه‌وه‌ سه‌ر دوانگه‌که‌ی و فه‌رمووی: ((من پێش ئێوه‌ ده‌که‌وم (له‌هه‌موو شتێکدا)، من شایه‌تم بۆ ئێوه‌، وه‌ سویند به‌خوا من نا ئیستا سه‌یری هه‌زه‌که‌م ده‌که‌م، وه‌ به‌راستی کللی خه‌زینه‌کانی زه‌وی یان کللی زه‌وی-م پێدراوه‌، سویند به‌خوا من ناترسم لی‌تان که‌ دوا‌ی من ها‌وبه‌ش بۆ خوا په‌یدا بکه‌ن، به‌لکو ترسم هه‌یه‌ لی‌تان له‌سه‌ر دونه‌یا رکا‌به‌را‌یه‌تی یه‌کتر بکه‌ن)).

٧٣- بَابُ دَفْنِ الرَّجُلَيْنِ وَالثَّلَاثَةِ فِي قَبْرِ

١٣٤٥- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، حَدَّثَنَا ابْنُ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَعْبٍ، أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ أَخْبَرَهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَجْمَعُ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ مِنْ قَتْلَى أُحُدٍ.^(١)

^١ ب‌روانه: ٣٥٩٦، ٤٠٤٢، ٤٠٨٥، ٦٤٣٦، ٦٥٩٠.

^٢ ب‌روانه: ١٣٤٣.

٧٣- باسی ناشتنی دوو پیاو و سئ پیاو له گۆرێکدا (دروسته)

١٣٤٥- عهبدوهرهحماني كورپ كهعب دهلى: جابیری كورپ عهبدولا ﷺ بۆی گیرایهوه وتی: كه پیغهمبهر ﷺ دوو پیاوی له شههیدهکانی ئوحوود بیکهوه دهناشت.

٧٤- بابُ مَنْ لَمْ يَرِ غَسَلَ الشُّهَدَاءِ

١٣٤٦- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا لَيْثٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَعْبٍ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ: النَّبِيُّ ﷺ: «اذْفَنُوهُمْ فِي دِمَائِهِمْ» - يَعْنِي: يَوْمَ أُحُدٍ. وَلَمْ يُغَسَّلْهُمْ^(١).

٧٤- باسی ئهوهی رای لهگهڵ شۆردنی شههیداندا نییه

١٣٤٦- جابیری كورپ عهبدولا ﷺ دهلى: پیغهمبهر ﷺ فهرمووی: ((شههیدهكان بنیژن بهخوینهکانیانهوه)), واته: له رۆزی غهزای جهنگی ئوحوود, نهشیشۆردن.

٧٥- بابُ مَنْ يُقَدِّمُ فِي اللَّحْدِ

وَسَمَّى اللَّحْدَ: لِأَنَّهُ فِي نَاحِيَةٍ، وَكُلُّ جَائِرٍ مُلْحِدٌ: ﴿مُلْتَحِدًا﴾ ٢٧ ﴿الْكَهْفَ، مَعْدِلًا، وَلَوْ كَانَ مُسْتَقِيمًا كَانَ ضَرِيحًا.

١٣٤٧- حَدَّثَنَا ابْنُ مِقَاتٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا لَيْثُ بْنُ سَعْدٍ، حَدَّثَنِي ابْنُ شِهَابٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَجْمَعُ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ مِنْ قَتْلَى أُحُدٍ فِي تَوْبٍ وَاحِدٍ ثُمَّ يَقُولُ: «أَيُّهُمْ أَكْثَرُ أَخَذًا لِلْقُرْآنِ؟» فَإِذَا أُشِيرَ لَهُ إِلَى أَحَدِهِمَا قَدَّمَهُ فِي اللَّحْدِ وَقَالَ: «أَنَا شَهِيدٌ عَلَى هَؤُلَاءِ». وَأَمَرَ بِدَفْنِهِمْ بِدِمَائِهِمْ، وَلَمْ يُصَلِّ عَلَيْهِمْ، وَلَمْ يُغَسَّلْهُمْ^(٢).

^١ بېروانه: ١٣٤٣.

^٢ بېروانه: ١٣٤٣.

٧٠- باسی ئهو مردوو هه له دانانی نیو گۆره کهدا پیش دهخه

بۆیه پێی دهوتری له حد چونکه له لایمه، وه هه موو لادهریک له ئیسلام بی دینه، وه مانای ﴿مُتَحَدًا﴾ (٢٧) پهنگایهك پهناى بۆ بهریت، وه نهگه گۆرینهجه که له نیومراستی گۆره کهدا بوو پێی دهوتری: (صَریح).

١٣٤٧- جابیری کوری عهبدوللا ؓ دهگیریته وه که پێغه مبهری خوا ﷺ دوو پیاوی له شههیدهکانی ئو خود دهخسته یهك قوماش و کفنه وه، پاشان دمیهرموو: ((کامیان قورنانی زۆرتری له بهر بووه؟)) جا نهگه نامازهیان بکردایه بۆ یهکیکیان، له خسته گۆره کهدا پیشی دهخست و دمیهرموو: ((من شایهتی بۆ نا ئه مانه دهم له رۆژی دوایدا))، فرمانی کرد به خوینهکانیانه وه بنیزرین، وه نوێزی نه کرد له سهریان و نهیشۆردن.

١٣٤٨- وَأَخْبَرَنَا الْأَوْزَاعِيُّ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؓ، كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لِقَتْلَى أُخْدٍ: أَيُّ هَؤُلَاءِ أَكْثَرُ أَخْذَاً لِلْقُرْآنِ؟.. فَإِذَا أُشِيرَ لَهُ إِلَى رَجُلٍ قَدَّمَهُ فِي اللَّحْدِ قَبْلَ صَاحِبِهِ. وَقَالَ جَابِرٌ: فَكُفَّنَ أَبِي وَعَمِّي فِي مَرَّةٍ وَاحِدَةٍ^(١). وَقَالَ سُلَيْمَانُ بْنُ كَثِيرٍ: حَدَّثَنِي الزُّهْرِيُّ، حَدَّثَنَا مَنْ سَمِعَ جَابِرًا ؓ.

١٣٤٨- جابیری کوری عهبدوللا ؓ دهئ: پێغه مبهری خوا ﷺ به شههیدهکانی ئو خودی دهفرموو: ((کام له ئه مانه قورنانی زیاتری له بهره؟)) نهگه نامازهیان بکردایه بۆ کهسیك له گۆرینهجه کهدا پیشی دهخست له هاوڕیکه بۆ ناشتن، وه جابیر دهئ: باوکم و مامه له پارچه قوماشیکدا کفن کران، سولهیمانی کوری کهسیر دهئ: زوهری بۆی گیرامه وه وتی: کهسیك بۆی گیراینه وه که له جابیری ؓ بیستبوو.

^١ بروانه: ١٣٤٣.

٧٦- بابُ الإِذْخِرِ وَالْحَشِيشِ فِي الْقَبْرِ

١٣٤٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَوْشِبٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا خَالِدٌ، عَنْ عِكْرِمَةَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: حَرَّمَ اللَّهُ مَكَّةَ، فَلَمْ تَحِلَّ لِأَحَدٍ قَبْلِي وَلَا لِأَحَدٍ بَعْدِي، أَحِلَّتْ لِي سَاعَةٌ مِنْ نَهَارٍ، لَا يُخْتَلَى خَلَاهَا، وَلَا يُعَصَّدُ شَجَرُهَا، وَلَا يُنْفَرُ صَيْدُهَا، وَلَا تُلْتَطَفُ لُقَطَتُهَا إِلَّا لِمُعَرَّفٍ..

فَقَالَ الْعَبَّاسُ رضي الله عنهما: إِلَّا الإِذْخِرَ لِصَاعَتِنَا وَقُبُورِنَا. فَقَالَ: إِلَّا الإِذْخِرَ..

وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: لِقُبُورِنَا وَبُيُوتِنَا. ^(١)

وَقَالَ أَبَانُ بْنُ صَالِحٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ شَيْبَةَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ مِثْلَهُ.

وَقَالَ مُجَاهِدٌ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما: لِقَيْنِهِمْ وَبُيُوتِهِمْ. ^(٢)

٧٦- باسی ئیزخیر و پووش بو نیوگۆر به‌کاره‌یینان

١٣٤٩- عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس رضي الله عنهما له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گیریته‌وه که فه‌رموو‌یه‌تی: ((خوا مه‌که‌ه‌ی یاساغ کردوو (جه‌نگی تیدا بکری)، ئینجا هه‌لāl نه‌بووه بو که‌س له پێش من و له دوا‌ی منیش، ته‌نها کاتژمێرێک له رۆژدا (جه‌نگ کردن) تیی‌دا بو من هه‌لāl کرا، گیاو پووشی ناب‌ردی و هه‌لناکه‌ندری، دره‌ختی ناب‌ردی، نیچیری راونا‌نری (راونا‌کری)، شتی ونبووی هه‌لناگیریته‌وه، مه‌گه‌ر بو که‌سی جارێ بو بدات))، عه‌باس رضي الله عنه وتی: جگه له ئیزخیر بو خانوو و گۆره‌کانمان؟ پیغه‌مبه‌ریش فه‌رمووی: ((جگه له ئیزخیر))، وه نه‌بو هورپه‌ره

^١ ب‌روانه: ١١٢.

^٢ ب‌روانه: ١٥٨٧، ١٣٤٨، ١٨٣٤، ٢٠٩٠، ٢٤٣٣، ٢٧٨٣، ٢٨٢٥، ٣٠٧٧، ٣١٨٩، ٤٣١٣.

ﷺ له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گیرێته‌وه که فه‌رمووێه‌تی: ((بۆ گۆر و خانوو ده‌کانمان)).

ئه‌بانی کۆری صالح له‌ هه‌سه‌نی کۆری موسلیمه‌وه ده‌گیرێته‌وه، ئه‌ویش له‌ سه‌فه‌یه‌ی کچی شه‌یبه‌وه ده‌لی: وێنه‌ی فه‌رموو ده‌که‌ی پێشووی له‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ بیستوه.

وه‌ موحاهید ده‌گیرێته‌وه له‌ تاووسه‌وه، له‌ عه‌بدوڵای کۆری عه‌باسه‌وه ﷺ که ده‌لی: ((بۆ ئاسنگه‌رو خانوو ده‌کانیان)).

٧٧- باب: هَلْ يُخْرِجُ الْمَيِّتُ مِنَ الْقَبْرِ وَاللَّحْدِ لَعَلَّ؟

١٣٥٠- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ عَمْرُو: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: أَمَّا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَعْدَ مَا أُدْخِلَ حُفْرَتَهُ فَأَمَرَ بِهِ فَأُخْرِجَ، فَوَضَعَهُ عَلَى رُكْبَتَيْهِ، وَنَفَثَ عَلَيْهِ مِنْ رِيقِهِ، وَأَلْبَسَهُ قَمِيصَهُ، فَأَلَّهَ أَعْلَمَ، وَكَانَ كَسَا عَبَّاسًا قَمِيصًا. قَالَ سُفْيَانُ: وَقَالَ أَبُو هَرِيرَةَ: وَكَانَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَمِيصَانِ، فَقَالَ لَهُ ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَيْسَ أَبِي قَمِيصَكَ الَّذِي يَلِي جِلْدَكَ. قَالَ سُفْيَانُ: فَيَرَوْنَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَلْبَسَ عَبْدَ اللَّهِ قَمِيصَهُ مُكَافَأَةً لِمَا صَنَعَ^(١).

٧٧- باسیک: ئایا مردوو له‌ گۆر و گۆرینچه ده‌رده‌هێنرێ له‌ به‌ر هه‌ر هۆیه‌ک؟

١٣٥٠- جابیری کۆری عه‌بدوڵا ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ رۆیشت بۆ (به‌خاک سپاردنی) عه‌بدوڵای کۆری ئوبه‌ی، دواى ئه‌وه‌ی خرابوویه‌ گۆره‌که‌یه‌وه، ئینجا پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمانی کرد دهره‌ینرا له‌ گۆره‌که‌ی، له‌سه‌ر هه‌ردوو

^١ بروه‌نه: ١٢٧٠.

نه‌ژنوی خوئی داینا تفی ده‌می خوئی لی‌دا، کراسه‌که‌ی خوئی کردمه‌بری، خواش دهمزانی (سودی ده‌بی بۆی یان نا)، عه‌بدو‌لای کوری ئوبه‌ی کاتی خوئی کراسی‌کی دا به عه‌باس (ی مامی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ) و له به‌ریکرد (له جه‌نگی به‌دردا).
 سوفیان ده‌لی: ئه‌بو هورهمیره ﷺ ده‌لی: له‌وکاته‌دا پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ دوو کراسی له‌به‌ردا بوو، ئینجا عه‌بدو‌لای کوری عه‌بدو‌لا (ی کوری ئوبه‌ی) وتی: ئه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئه‌و کراسه‌یانت که له ژیره‌وه‌یه‌و دراوه به لاشه‌ته‌وه بیکه به‌ری باو‌کم، سوفیان ده‌لی: هاوه‌لان رایان وایه پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ کراسه‌که‌ی خوئی بۆیه کرده به‌ری عه‌بدو‌لا پاداشتی نه‌وه‌ی دایه‌وه که کردی (که کراسی‌کی دا به عه‌باسی مامی، کاتی به‌دیل گیرا له جه‌نگی به‌درداو کراسی له‌به‌ردا نه‌بوو).

١٣٥١- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، أَخْبَرَنَا بَشْرُ بْنُ الْمُقْصِلِ، حَدَّثَنَا حُسَيْنُ الْمُعَلِّمِ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ جَابِرٍ ﷺ قَالَ: لَمَّا حَضَرَ أَحَدُ دَعَايِ أَبِي مِنَ اللَّيْلِ فَقَالَ: مَا أَرَانِي إِلَّا مَقْتُولًا فِي أَوَّلِ مَنْ يُقْتَلُ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ، وَإِنِّي لَا أَتْرُكُ بَعْدِي أَعَزَّ عَلَيَّ مِنْكَ، غَيْرَ نَفْسِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَإِنِّي عَلَى دِينِ قَافِضٍ، وَاسْتَوْصِ بِأَخَوَاتِكَ خَيْرًا. فَأَصْبَحْنَا فَكَانَ أَوَّلَ قَتِيلٍ، وَدُفِنَ مَعَهُ آخَرُ فِي قَبْرِ، ثُمَّ لَمْ تَطُبْ نَفْسِي أَنْ أَتْرُكَهُ مَعَ الْآخِرِ، فَاسْتَخْرَجْتُهُ بَعْدَ سِتَّةِ أَشْهُرٍ، فَإِذَا هُوَ كَيَوْمٍ وَضَعْتُهُ هُنَيْئَةً غَيْرَ أَذْنِهِ^(١).

١٣٥١- جابیر ﷺ ده‌لی: کاتی جه‌نگی ئو‌حود پێش هات، باو‌کم له شه‌ودا بانگی کردم و وتی: دانیام من یه‌که‌م که‌سم که ده‌کوژریم له هاوه‌لانی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ، وه من له پاش خۆم جگه له خودی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ بی‌گومان له تو خوشه‌ویستر به‌جیناهیلیم، بی‌گومان قه‌رزیکم لایه بیدمه‌وه، له‌گه‌ل خوشکه‌کانیشتدا چاک به و خه‌مخوریان به، جا که پۆژمان لی بوویه‌وه باو‌کم یه‌که‌م که‌س بوو شه‌هید کرا، وه له گۆرینکدا پیاویکی تری له‌گه‌لدا نی‌ژرا، پاشان پیم خۆش نه‌بوو وازی لی بینم له‌گه‌ل که‌سیکی تردا له‌گۆرینکدا بیت، بۆیه دوا‌ی

شہس مانگ لہ ناشتنی لہ گورہکھی دمرہینا، ہر دمتوت ئہو ساتہ ودختہیہ کہ ناشتبووم گوپیہکی نہبی (کہ میکی نہ مابو).

۱۳۵۲- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: دُفِنَ مَعَ أَبِي رَجُلٍ، فَلَمْ تَطْبُثْ نَفْسِي حَتَّى أَخْرَجْتُهُ، فَجَعَلْتُهُ فِي قَبْرِ عَلَى حِدَةٍ^(۱).

۱۳۵۲- جابر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دهلی: لہ گہل باوکمدا بیاویک نیڑرابوو، بویہ پیم خوش نہبوو، ہمتا دمرم ہینا و بہ تہنہا لہ گوریکدا ناشتم۔

٧٨- بَابُ الشَّقِّ وَاللُّخْدِ فِي الْقَبْرِ

١٣٥٣- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَجْمَعُ بَيْنَ رَجُلَيْنِ مِنْ قَتْلَى أَحَدٍ، ثُمَّ يَقُولُ: أَيُّهُمَا أَكْثَرُ اخْتِدَاً لِلْقُرْآنِ؟.. فَإِذَا أُشِيرَ لَهُ إِلَى أَحَدِهِمَا قَدَّمَهُ فِي اللَّحْدِ فَقَالَ: أَنَا شَهِيدٌ عَلَى هَؤُلَاءِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.. فَأَمَرَ بِدَفْنِهِمَا بِدِمَائِهِمَا، وَلَمْ يُعَسَّلْهُمَا^(٢).

٧٨- باسی گورو گۆرینچه که ی له پیشه وه بی^(٣) یان له

نیوہ راستی گۆره کەدا

۱۳۵۳- جابیری کوری عبداللہ ﷺ دہلی: پیغمبرہری خوا ﷺ دوو پیاوی له
شہیدہگانی نوحود دہخستہ یهك قوماش و کفنہود، پاشان دہیفہرموو:

۱ پروانه: ۱۳۵۱.

بروانه: ۱۳۴۳.

دواى هه لکه ندى گۆره که له رووى قسله وه که ندرکړي، يان له نټوه راستى گۆره که دا گۆرنجه ي ټو بکړي.

((کامیان قورپانی زۆرتری له‌بهر بووه؟)) جا ئەگەر ئاماژمیان بکردایه بۆ یه‌کێکیان، له‌ خستنه‌ گۆردا پێشی ده‌خست و ده‌یفه‌رموو: ((من شایه‌تی بۆ ئا ئەمانه‌ ده‌دم له‌ رۆژی دوایدا))، وه‌ فه‌رمانی کرد به‌خوێنه‌کانیان‌وه‌ بنیژرێن، وه‌ نه‌یشۆردن (و نوێژی له‌سه‌ر نه‌کردن).

٧٩- باب: إِذَا أَسْلَمَ الصَّبِيُّ قَمَاتَ هَلْ يُصَلِّي عَلَيْهِ؟

وَهَلْ يُعْرَضُ عَلَى الصَّبِيِّ الْإِسْلَامُ؟

وَقَالَ الْحَسَنُ وَشُرَيْحٌ وَإِبْرَاهِيمُ وَقَتَادَةُ: إِذَا أَسْلَمَ أَحَدُهُمَا فَالْوَلَدُ مَعَ الْمُسْلِمِ. وَكَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ مَعَ أُمِّهِ مِنَ الْمُسْتَضْعَفِينَ، وَلَمْ يَكُنْ مَعَ أَبِيهِ عَلَى دِينِ قَوْمِهِ. وَقَالَ: الْإِسْلَامُ يَغْلُو وَلَا يُغْلَى.

٧٩- باسیک: ئەگەر منداڵ مسوڵمان بوو ئینجا مرد ئایا نوێژی

له‌سه‌ر ده‌کری؟ وه‌ ئایا داوا‌ده‌کری له‌ منداڵ مسوڵمان بپێ؟

حه‌سه‌ن و شوهره‌یح و ئیبراهیم و قه‌تاده‌ ده‌لێن: ئەگەر ژن و پیاو یه‌کێکیان مسوڵمان ببن، ئەوه‌ منداڵه‌که‌یان له‌گه‌ڵ مسوڵمانه‌که‌یاندایه‌. عه‌بدوڵای کوری عه‌باس رضی اللہ عنہ له‌گه‌ڵ دایکیدا بوو، له‌و مسوڵمانانه‌ بوون که‌ بێ ده‌سه‌لات بوون، وه‌ له‌گه‌ڵ باوکیدا نه‌بوو که‌ (باوکی) له‌سه‌ر ئایینی گه‌له‌که‌ی مابوو یه‌وه^(١)، (پێغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم) ده‌فه‌رموی: ((ئایینی ئیسلام به‌رز و زاله‌، هه‌یج ئایینی‌ک زال و به‌رز نابێت به‌سه‌ریدا))^(٢).

١٣٥٤- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ عَنْ يُونُسَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رضی اللہ عنہ أَخْبَرَهُ، أَنَّ عُمَرَ انْطَلَقَ مَعَ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم فِي رَهْطٍ قَبِلَ ابْنِ صَيَّادٍ، حَتَّى وَجَدُوهُ

^١ دواى هه‌لکه‌ندى گۆره‌که‌ له‌پرووی قبیله‌وه‌ که‌ندركری، یان له‌ نێوه‌راستی گۆره‌که‌دا گۆرینچه‌ی بۆ بکری.

^٢ ئەم وته‌یه‌ ئێن حه‌جهر به‌ فه‌رمووده‌ی پێغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم هه‌تاویه‌تی، دواتر ده‌لی: به‌ وته‌ی ئێن عه‌باسه‌ش بیه‌نومه‌ ئێن حه‌زم له‌ موحه‌لا هه‌تاویه‌تی. فتح الباری: ٢٨٢/٤.

يَلْعَبُ مَعَ الصَّبِيَّانِ عِنْدَ أَطْمِ بَنِي مَعَالَةَ - وَقَدْ قَارَبَ ابْنُ صَيَّادٍ الْحُلْمَ - فَلَمْ يَشْعُرْ حَتَّى ضَرَبَ النَّبِيُّ ﷺ بِيَدِهِ، ثُمَّ قَالَ لِابْنِ صَيَّادٍ: تَشْهَدُ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ؟. فَنَظَرَ إِلَيْهِ ابْنُ صَيَّادٍ فَقَالَ: أَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُولُ الْأُمِّيِّينَ. فَقَالَ ابْنُ صَيَّادٍ: لِلنَّبِيِّ ﷺ: أَتَشْهَدُ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ؟ فَرَفَضَهُ وَقَالَ: آمَنْتُ بِاللَّهِ وَبِرُسُلِهِ.. فَقَالَ لَهُ: مَاذَا تَرَى.. قَالَ ابْنُ صَيَّادٍ: يَأْتِينِي صَادِقٌ وَكَاذِبٌ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: خُلِّطَ عَلَيْكَ الْأَمْرُ. ثُمَّ قَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: إِنِّي قَدْ حَبَّأْتُ لَكَ حَبِيبًا. فَقَالَ ابْنُ صَيَّادٍ: هُوَ الدُّخُّ. فَقَالَ: احْسَأْ، فَلَنْ تَعْدُوَ قَدْرَكَ.. فَقَالَ عُمَرُ ؓ: دَعْنِي يَا رَسُولَ اللَّهِ أَضْرِبَ عُنُقَهُ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: إِنْ يَكُنْهُ فَلَنْ تُسَلِّطَ عَلَيْهِ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْهُ فَلَا حَيْرَ لَكَ فِي قَتْلِهِ.^(١)

١٣٥٤- سالیمی کوری عه‌بدو لا گێڕایه‌وه که عه‌بدو لا ی کوری عومهر ﷺ بو ی گێڕاوه‌ته‌وه؛ که عومهر و کومه‌لی له هاوه‌لان له‌گه‌ل پێغه‌مبه‌ردا ﷺ رۆیشتن به‌ره‌و نه‌و شوێنه‌ی ئیبنو سه‌ییادی^(٢) لێیه، هه‌تا بینیان لای قه‌لا ی به‌نی مه‌غاله له‌گه‌ل مندا لا‌ندا یاری ده‌کرد - له‌وکاته‌دا ئیبنو سه‌ییاد نزیک بانگ بوون بوو-، هه‌ستی نه‌کرد هه‌تا پێغه‌مبه‌ر ﷺ له دوايه‌وه ده‌ستی له‌پشتیدا، پاشان فه‌رمووی به ئیبنو سه‌ییاد: ((شایه‌تی ده‌ده‌ی که من پێغه‌مبه‌ری خوا‌م؟))، ئیبنو سه‌ییادیش ته‌ماشای پێغه‌مبه‌ری ﷺ کرد، وتی: شایه‌تی ده‌ده‌م که تۆ پێغه‌مبه‌ری نه‌خوێنده‌واره‌کانی. ئینجا ئیبنو سه‌ییاد وتی به پێغه‌مبه‌ر ﷺ: نه‌ی تۆ شایه‌تی ده‌ده‌یت که من پێغه‌مبه‌ری خوا‌م؟ پێغه‌مبه‌ریش ﷺ ئیتر پرسیاری لێ نه‌کردو فه‌رمووی: ((باوه‌رم هه‌یه به خواو به پێغه‌مبه‌رانی))، ئینجا پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی پێی: ((ج جوړه خه‌ویک ده‌بینی؟))، ئیبنو سه‌ییاد وتی: خه‌وی راست و خه‌وی درۆش ده‌بینم، پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((سه‌رت لێ شوێن‌راوه؟)) پاشان پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی پێی: ((بێگومان من

^١ بڕوانه: ٣٠٥٥، ٦١٧٣، ٦٦١٨.

^٢ نه‌مه پێش مسو‌لمانبوونی عه‌بباس بوو.

شتیکم له دلمدا شاردوتهوه بۆت جیهه؟)) ئیبنو صهیباد وتی: (الدُّخُّ) ^(١)، پیغه مبهه ﷺ فهرمووی: ((بیدنگ به، تو له پلهی خۆت (که فالجیه تییه) تییه پر ناکهیت (ئهوهی په نهانه نایزانی))، ئینجا عومهر ﷺ وتی: ئهه پیغه مبهه ری خوا ﷺ لیم گهری با بدهم له گهر دنی، پیغه مبهه ریش ﷺ فهرمووی: ((نهگهر (دهجبال) خوی بیت ئهوه تو ناتوانی بیکوژی و زال بیت به سه ریدا، وه نهگهر نهویش نهبی که لکیک له کوشتنیدا نییه)).

١٣٥٥- وَقَالَ سَالِمٌ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ رضی اللہ عنہ يَقُولُ: انْطَلَقَ بَعْدَ ذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَنُو كَعْبٍ إِلَى النَّخْلِ الَّتِي فِيهَا ابْنُ صَيَّادٍ، وَهُوَ يَخْتَلُ أَنْ يَسْمَعَ مِنْ ابْنِ صَيَّادٍ شَيْئًا قَبْلَ أَنْ يَرَاهُ ابْنُ صَيَّادٍ، فَرَأَهُ النَّبِيُّ ﷺ وَهُوَ مُضْطَجِعٌ - يَعْنِي: فِي قَطِيفَةٍ لَهُ فِيهَا رَمَزَةٌ أَوْ رَمَزَةٌ ^(٢) - فَرَأَتْ أُمُّ ابْنِ صَيَّادٍ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يَتَّقِي بَجْدُوعِ النَّخْلِ فَقَالَتْ لِابْنِ صَيَّادٍ: يَا صَافٍ - وَهُوَ اسْمُ ابْنِ صَيَّادٍ - هَذَا مُحَمَّدٌ ﷺ. فَتَارَ ابْنُ صَيَّادٍ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَوْ تَرَكَتُهُ بَيْنَ.. وَقَالَ شُعَيْبٌ فِي حَدِيثِهِ: فَرَقَصَهُ رَمَزَةً، أَوْ رَمَزَةً ^(٣). وَقَالَ إِسْحَاقُ الْكَلْبِيُّ وَعَقِيلٌ: رَمَزَةً. وَقَالَ مَعْمَرٌ: رَمَزَةٌ ^(٤).

١٣٥٥- وه سالیلم دهلی: له عهبدولای کوری عومهرم ﷺ بیست دمیوت: پاش ئهوهی پیغه مبهه و ﷺ نوبهی کوری کهعب ﷺ دمرچوون و رویشتن بو ئهوه

^١ (الدُّخُّ) ویستی بلن: (الدخان) دوکه له، به لام نهیتوانی تهواوی بکات، وهک چون فالجیهه کان هه ندی له وشه کان ده زانن ناتوانن تهواوی بکهن، پیغه مبهه ری خودا ﷺ دخانی له دلی خویدا شاردبووه.

^٢ (رَمَزَةٌ) و (رَمَزَةٌ) ماناکه یان لهیه که وه نزیکه، (رَمَزَةٌ) له (الرمز) وه هاتوو که به مانای ئاماژه به، وه (رَمَزَةٌ) ماناکه ی له بزماره وه وه رگیراوه.

^٣ (رَمَزَةٌ) له نه سلدا به مانای جو له دیت، وه له فهرمووده که دا به مانای دهنگی هتواش و نرم دیت، ههروه ها (رَمَزَةٌ) ماناکه ی وهک (رَمَزَةٌ) وایه.

^٤ برهانه: ٢٦٢٨، ٣٠٣٣، ٣٠٥٦، ٦١٧٤.

باخه دارخورمایه‌ی که ئیبنوصه‌ییادی لى بوو، پیغه‌مبه‌ر ﷺ دمیویست به‌شیومه‌یه‌ک ئیبنو سه‌ییاد هه‌ستی پى نه‌گات، بۆ ئه‌وه‌ی هه‌ندى قسه‌ی لى بییستی پىش ئه‌وه‌ی ئیبنو سه‌ییاد پیغه‌مبه‌ر ﷺ بیینی، جا کاتى پیغه‌مبه‌ر ﷺ ئیبنو سه‌ییادی بینى پراکشابوو -واته: پارچه‌یه‌ک قه‌دیقه‌ی دابوو به‌خویدا، له‌به‌رى خو‌یه‌وه‌ ده‌مى ده‌جولاندو قسه‌ی ده‌کرد جا دایکى ئیبنو سه‌ییاد پیغه‌مبه‌رى ﷺ بینى، له‌کاتی‌کدا خو‌ی ده‌دایه‌ پال دارخورماکان (تا ئیبنو سه‌ییاد نه‌بیینی)، دایکى به‌ ئیبنو سه‌ییادی وت: ئه‌ی صاف -که‌ ناوی ئیبن سه‌ییاده- ئه‌وه‌ موحه‌مه‌ده ﷺ، نیت‌ر ئیبنو سه‌ییادیش دهرپه‌رى، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((ئه‌گه‌ر دایکى وازى لى به‌ینایه‌ ئاشکرا دمیوو(که‌ ده‌ججاله‌ یاخود نا))، شوعه‌یب له‌ گى‌رانه‌وه‌ی ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌ به‌م شیوه‌ ئه‌م وشانه‌ی گى‌راوته‌وه‌: ((فَرَقَصَهُ رَمَرَةً، أَوْ رَمَرَةً))، وه‌ ئیسحاقى که‌لبى و عوفه‌یل به‌ ((رَمَرَةً)) هیناویانه‌ وه‌ مه‌مه‌ر به‌ ((رَمَرَةً)) هیناویه‌تى.

١٣٥٦- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ -وَهُوَ: ابْنُ زَيْدٍ- عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ غُلَامٌ يَهُودِيٌّ يَخْدُمُ النَّبِيَّ ﷺ فَمَرَضَ، فَأَتَاهُ النَّبِيُّ ﷺ يَعُودُهُ، فَقَعَدَ عِنْدَ رَأْسِهِ فَقَالَ لَهُ: «أَسْلِمَ». فَنَظَرَ إِلَيْ أَبِيهِ وَهُوَ عِنْدَهُ فَقَالَ لَهُ: أَطْعَمَ أَبَا الْقَاسِمِ ﷺ. فَأَسْلَمَ، فَخَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ وَهُوَ يَقُولُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْقَذَهُ مِنَ النَّارِ.^(١)

١٣٥٦- ئه‌نه‌س ﷺ ده‌لى: مێردمنداڵىكى جووله‌كه‌ خزمه‌تى پیغه‌مبه‌رى ده‌کرد ﷺ، جا نه‌خوش كه‌وت پیغه‌مبه‌ریش ﷺ رۆیشت بۆلاى و سه‌ردانى كرد، له‌لاى سه‌رىدا دانىشت و فه‌رمووی پى: ((مسولمان به‌ه))، مێردمنداڵه‌كه‌ش سه‌رى باوكى كرد كه‌ لايدا دانىشتبوو، باوكیشى وتى:

^١ بڕوانه: ٥٦٥٧.

به‌گوئی نه‌بولقاسیم^(١) بکه، نه‌ویش (شایه‌تومانى هیناو) مسولمان بوو،
ئیتیر پیغه‌مبهر ﷺ له ماله‌که‌یان هاته دمره‌وه و فه‌رمووی: ((سوپاس بو
نه‌و خوایه‌ی رزگاری کرد له ناگری دۆزه‌خ)).

١٣٥٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: قَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رضي الله عنه
يَقُولُ: كُنْتُ أَنَا وَأُمِّي مِنَ الْمُسْتَضْعَفِينَ، أَنَا مِنَ الْوِلْدَانِ، وَأُمِّي مِنَ النِّسَاءِ^(٢).

١٣٥٧- عه‌بدو‌لای کورێ عه‌باس رضي الله عنه ده‌لێ: من و دایکم له‌وانه‌ بووین که بی
ده‌سه‌لات و لاواز بوون^(٣) (له‌ مه‌که‌ه)، من له‌ مندا‌ل‌اند‌او دایکم له‌ ئا‌هره‌تان‌دا.

١٣٥٨- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: يُصَلِّي عَلَى كُلِّ مَوْلُودٍ
مُتَوَفًى وَإِنْ كَانَ لِعِيَةٍ؛ مِنْ أَجْلِ أَنَّهُ وُلِدَ عَلَى فِطْرَةِ الْإِسْلَامِ، يَدْعِي أَبَوَاهُ الْإِسْلَامَ أَوْ
أَبُوهُ خَاصَّةً، وَإِنْ كَانَتْ أُمُّهُ عَلَى غَيْرِ الْإِسْلَامِ، إِذَا اسْتَهَلَ صَارِحًا صَلَّي عَلَيْهِ، وَلَا يُصَلَّى
عَلَى مَنْ لَا يَسْتَهَلُّ مِنْ أَجْلِ أَنَّهُ سَقَطَ، فَإِنْ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه كَانَ يَحْدُثُ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ:
مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يَنْصَرَانِهِ أَوْ مَجَسَّسَانِهِ، كَمَا تَنْتَجِ
الْبَهِيمَةُ بِهَيْمَةٍ جَمْعَاءَ، هَلْ تُحْسِنُونَ فِيهَا مِنْ جَذَعَاءَ؟.. ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ رضي الله عنه:

﴿فَطَرَتِ اللَّهُ أَلَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا﴾ الروم، الآية^(٤).

١٣٥٨- ئیبنو شیهاب ده‌لێ: نوێژ له‌سه‌ر هه‌موو مندا‌ل‌یک ده‌کرێ که به‌مری، با
مندا‌لی زیناش بی‌ت، له‌به‌ر نه‌وه‌ی به‌ مسولمانی‌تی له‌دایک بووه، دایک و باوکی

^١ نازناوی پیغه‌مبهره ﷺ.

^٢ به‌روانه: ٤٥٨٧، ٤٥٨٨، ٤٥٩٧.

^٣ که موسلمان بووین توانامان نه‌بوو کوچ بکه‌ین بو مه‌دینه.

^٤ به‌روانه: ١٣٥٩، ١٣٨٥، ٤٧٧٥، ٦٥٩٩.

خۆیان به مسوڵمان دهمزانن، یان باوکی به تاییه تی با دایکیشی له سهه نایینی ئیسلام نه بیته، نه گهر (له کاتی له دایکبوونیدا) دهنگی لیومهات و هاوارو گریانێ هه بوو، نوێزی له سهه دهمکرێ (نه گهر مرد)، وه نوێز ناگریت له سهه مندالیک دهنگی لیوه نه یهت، له بهر نه وهی له بارچوو^(١)، جا به راستی نه بو هورمهیره ﷺ ده گێرته وه که پێغه مبههه ﷺ فه رموو یه تی: ((هیج مندالیک نییه ئیلا له سهه سروشتی پاکی ئیسلام له دایک دهمبێ، جا دایک و باوکی دمیکن به جووله که، یان گاور، یان ناگر په رست، ههروهک چۆن به چکهی نازه ئیک به ته واوی و بێ کهم و کورێ له دایک دهمبێ، ئایا ههست دهمکن به چکه یهک لوتی یان گوێی برابیی؟)) پاشان نه بو هورمهیره ﷺ نه م نایه تهی ده خوینده وه: (نهو سروشتی دیندار یهی خوا خه لکی له سهه دروست کردوه).

١٣٥٩- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يُنَصِّرَانِهِ أَوْ يُمَجَّسَانِهِ، كَمَا تُنْتَجِ الْبَهِيمَةُ بِهَيْمَةٍ جَمْعَاءَ، هَلْ تُحِسُّونَ فِيهَا مِنْ جَدْعَاءَ؟» ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «فَطَرَتِ اللَّهُ أَلَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا يَبْدِيلُ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الْكَلِمَ الْقَيُّمُ» ﴿٣٠﴾ في الروم^(٢).

١٣٥٩- زوهری ده لێ: نه بو سه له مهی کورێ عه بدوره حمان بۆی گێرهمه وه که نه بو هورمهیره ﷺ وتی: پێغه مبههه ﷺ خوا ﷺ فه رموو ی: ((هیج مندالیک نییه ئیلا له سهه سروشتی پاکی دیندار ی له دایک دهمبێ، جا دایک و باوکی دمیکن به

^١ به مردووی له دایک بووه.

^٢ بهروانه: ١٣٥٨.

جووله که، یان گاور یان ناگرپه رست، ههروهک چۆن به چکه ی نازده لیک به ته واوی و بی که م و کوری له دایک دمی، ئایا ههست ده که ن به چکه یهک لوتی یان گوپی برابی؟^(١)، پاشان نه بو هورمیره ﷺ، نه م نایه ته ی ده خوینده وه: (نه و سروشتی دینداریه ی خوا خه لکی له سه ر دروست کردوو، ئایین و دروستکراوه کانی خوا هیچ جور گۆرانی بو نییه، نه و (نایینه ی باسکرا) هه ر نه وه ئایینی ریک و راسته).

٨٠- باب: إِذَا قَالَ الْمُشْرِكُ عِنْدَ الْمَوْتِ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

١٣٦٠- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ، أَخْبَرَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي شَهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ لَمَّا حَضَرَتْ أَبَا طَالِبٍ الْوَفَاةُ جَاءَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَوَجَدَ عِنْدَهُ أَبَا جَهْلٍ بْنُ هِشَامٍ، وَعَبْدَ اللَّهِ بْنُ أَبِي أُمَيَّةَ بْنِ الْمُغِيرَةِ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِأَبِي طَالِبٍ: يَا عَمُّ، قُلْ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، كَلِمَةً أَشْهَدُ لَكَ بِهَا عِنْدَ اللَّهِ.. فَقَالَ أَبُو جَهْلٍ، وَعَبْدَ اللَّهِ بْنُ أَبِي أُمَيَّةَ: يَا أَبَا طَالِبٍ، أَتَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ؟! فَلَمْ يَزَلْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَعْزِضُهَا عَلَيْهِ، وَيَعُودَانِ بِتِلْكَ الْمَقَالَةِ، حَتَّى قَالَ أَبُو طَالِبٍ آخِرَ مَا كَلَّمَهُمْ هُوَ عَلَى مِلَّةِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، وَأَبَى أَنْ يَقُولَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَمَّا وَاللَّهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ، مَا لَمْ أَتِهِ عَنْكَ.. فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى فِيهِ: ﴿مَنْ كَانَتْ لِيَّتِي وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولَى قُرْبَى مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ

الْجَحِيمِ ﴿١٣٦﴾ التوبة^(٢).

^١ واته: سه ره تا ساغ و سه لیمن، دواپی خاوه نه کانیان گوپی یان لوتیان نیشانه ده که ن و ده ییرن.

^٢ بر وانه: ٣٨٨٤، ٤٦٧٥، ٤٧٧٢، ٦٦٨١.

٨٠- باسیک: ئەگەر هاوبه‌شدانەریک لە کاتی مردندا بڵێ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

١٣٦٠- سه‌عیدی کۆری موسه‌یه‌ب له‌ باوکیه‌وه ده‌گیرێته‌وه که ده‌لێ: کاتی ئەبو تالیب له‌سه‌رمه‌رگدا بوو پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هات بۆلای و بینی ئەبو جه‌هلی کۆری هیشام و عه‌بدوڵای کۆری ئەبی ئومه‌یه‌ی کۆری موغیره‌ی له‌لایه‌، پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ به‌ ئەبو تالیبی وت: ((ئەي مامه بليّ (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ)، به‌م وشه‌یه‌ شایه‌تیت بۆ ده‌ده‌م لای خوا (له‌ رۆژی دوايیدا)))، جا ئەبو جه‌هل و عه‌بدوڵای کۆری ئەبو ئومه‌یه‌ و تیان: ئەي ئەبو تالیب ئایا پشت ده‌که‌یت له‌ ئایینی عه‌بدولموته‌ئیب؟! پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ به‌رده‌وام وتی ئەو وشه‌یه‌ی بۆ پێشنیار ده‌کرد و ئەبو جه‌هل و عه‌بدوڵاش قسه‌که‌ی پێشوویان بۆ دووباره‌ ده‌کرده‌وه، هه‌تا ئەبو تالیب له‌کو‌تایی قسه‌ی له‌گه‌‌ئاندا وتی: ئەو له‌سه‌ر ئایینی عه‌بدولموته‌ئیبه‌، وه‌ خو‌ی گرت له‌وه‌ی بڵێ: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ)، پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فه‌رمووی: ((ده‌سا سوێند به‌خوا هه‌ر داوای لی‌بورده‌نت بۆ ده‌که‌م له‌ خوا هه‌تا رێگه‌رم لێ ده‌کړی))، به‌و هۆیه‌وه‌ خ‌وای به‌رز و ب‌ل‌ند ئەم ئایه‌ته‌ی دابه‌زاند له‌ باره‌یه‌وه‌: (دروست نییه‌ بۆ پێغه‌مبه‌ر و ئەوانه‌ی باوه‌ردارن که داوای لی‌خ‌وش بوون بکه‌ن بۆ هاوه‌لدانه‌ران و بته‌هرستان، با خزمی زۆر نزیکیشیان بن، د‌و‌ای ئەوه‌ی بۆیان پروون بۆته‌وه‌ که بی‌گومان ئەوان دۆزه‌خین).

٨١- بابُ الْجَرِيدِ عَلَى الْقَبْرِ

وَأَوْصَى بُرَيْدَةُ الْأَسْلَمِيُّ أَنْ يُجْعَلَ فِي قَبْرِهِ جَرِيدَتَانِ. وَرَأَى ابْنُ عَمْرٍو فُسْطَاطًا عَلَى قَبْرِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ فَقَالَ: انْزِعْهُ يَا غُلَامُ، فَإِنَّمَا يُظْلَهُ عَمَلُهُ. وَقَالَ خَارِجَةُ بْنُ زَيْدٍ: رَأَيْتُنِي وَنَحْنُ شَبَابٌ فِي زَمَنِ عُمَانَ، وَإِنْ أَشَدَّنَا وَتَبَّهَ الَّذِي يَثْبُ قَبْرُ عُمَانَ بْنِ مَطْعُونٍ حَتَّى يُجَاوِزَهُ. وَقَالَ

عُثْمَانُ بْنُ حَكِيمٍ: أَخَذَ يَدَيَّ خَارِجَهُ فَأَجْلَسَنِي عَلَى قَبْرِ، وَأَخْبَرَنِي عَنْ عَمِّهِ يَزِيدَ بْنِ ثَابِتٍ قَالَ: إِنَّمَا كُرِهَ ذَلِكَ لِمَنْ أَحَدَّثَ عَلَيْهِ. وَقَالَ نَافِعٌ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ يَجْلِسُ عَلَى الْقُبُورِ.

٨١- باسی (ناشتنی) په‌لی دارخورما له‌سه‌ر گۆر

بو‌ره‌یده‌ی ئه‌سه‌له‌می ﷺ و‌ه‌سیه‌تی کرد دوو په‌لی دارخورما له‌سه‌ر گۆره‌که‌ی بنی‌زری. عه‌بدو‌لای کوری عومه‌ر ﷺ جادریکی له‌سه‌ر گۆری عه‌بدو‌ره‌حمان بی‌نی وتی: ئه‌ی گه‌نج لایبه، چونکه بی‌گومان کرده‌وه‌کانی سی‌به‌ری بو‌ ده‌کات، خاریجه‌ی کوری زمید ده‌لی: بیرم دی کاتی گه‌نج بو‌وین له‌ سه‌رده‌می عوسماندا ﷺ باز درێژترینمان نه‌وه‌مان بوو باز بدات به‌سه‌ر گۆره‌که‌ی عوسمانی کوری مه‌زعوندا و لی‌ی تی‌به‌پری. عوسمانی کوری هه‌کیم ده‌لی: خاریجه ده‌ستی گرتم له‌سه‌ر گۆری دای‌نیشاندم، وه له زمیدی کوری سابیتی مامیه‌وه بو‌ی گیر‌امه‌وه که وتوو‌یه‌تی: ئه‌وه ناپه‌سه‌نده بو‌ که‌سی قسه‌بکات له‌سه‌ر گۆره‌که (نه‌ک دانیشن)، نافع ده‌لی: عه‌بدو‌لای کوری عومه‌ر ﷺ له‌سه‌ر گۆره‌کان داده‌نیشت.

١٣٦١- حَدَّثَنَا يَحْيَى، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ مَرَّ بِقَبْرَيْنِ يُعَذَّبَانِ فَقَالَ: إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَيْفٍ، أَمَّا أَحَدُهُمَا فَكَانَ لَا يَسْتَتِرُ مِنَ الْبَوْلِ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَكَانَ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ.. ثُمَّ أَخَذَ جَرِيدَةً رَطْبَةً فَشَقَّهَا بِنِصْفَيْنِ، ثُمَّ غَرَزَ فِي كُلِّ قَبْرٍ وَاحِدَةً. فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لِمَ صَنَعْتَ هَذَا؟ فَقَالَ: لَعَلَّهُ أَنْ يُخَفَّفَ عَنْهُمَا مَا لَمْ يَنْبَسَا.^(١)

١٣٦١- عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس ﷺ ده‌گیر‌یته‌وه که پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ تی‌به‌ری به‌لای دوو گۆردا (خاوه‌نه‌کانیان له گۆره‌کانیاندا) سزا ده‌دران، پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمو‌وی:

^١ بروانه: ٢١٦.

((ببگومان ئەم دووانه سزا دهمدرین، له‌سه‌ر شتیکی گهوره‌ش سزا نادرین، جا یه‌کیکیان خو‌ی نه‌ده‌پاراست له‌ پرژی میزه‌که‌ی^(١)، ئەوه‌ی تریان له‌ نیوان خه‌لکدا دوو زمانی دم‌کرد))، پاشان په‌لیکی دار خورمای هه‌لگرت (هینای) و کردی به‌ دوو له‌ته‌وه، له‌سه‌ر هه‌ر گۆرپکیان له‌تیکیانی دانا (ناستی)، وتیان: ئە‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بۆ‌چی ئە‌مه‌ت کرد؟ فه‌رمووی: ((به‌لکو له‌ سزاکه‌یان سووک بکه‌ن تا ئە‌و کاته‌ی وشک دهمین)).

٨٢- بابُ مَوْعِظَةِ الْمُدَّتِ عِنْدَ الْقَبْرِ، وَقَعُودِ أَصْحَابِهِ حَوْلَهُ

﴿يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ ۖ﴾ القمر. الْقُبُورُ. ﴿بُعِثْتَ ۖ﴾ الانْفِطَار. أُثِيرْتُ. بُعِثْتُ حَوْضِي: جَعَلْتُ أَسْفَلَهُ أَعْلَاهُ، الْإِيقَاضُ: الْإِسْرَاعُ. وَقَرَأَ الْأَعْمَشُ: (إِلَى نَصْبٍ). إِلَى شَيْءٍ مَنْصُوبٍ يَسْتَبْقُونَ إِلَيْهِ، وَالنَّصْبُ وَاحِدٌ، وَالنَّصْبُ مَصْدَرٌ ﴿يَوْمُ الْخُرُوجِ ۖ﴾ ق. مِنْ الْقُبُورِ. ﴿يَسْأَلُونَ ۖ﴾ يسْ يَخْرُجُونَ.

٨٢- باسی ئامۆژگاری کردنی ئەوه‌ی لای گۆردا قسه‌ده‌کات و دانیشتنی هاوه‌لانی به‌ده‌وریدا

وشه‌ی: ﴿الْأَجْدَاثِ﴾ له‌م نایه‌ته‌دا: ﴿يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ ۖ﴾، واته‌: گۆره‌کان، وه‌ وشه‌ی: ﴿بُعِثْتَ ۖ﴾ واته‌: (گۆره‌که‌) هه‌لگێردرایه‌وه، ده‌وتری: (بُعِثْتُ حَوْضِي) خواره‌وه‌ی چه‌وزه‌که‌م هینایه‌ سه‌ره‌وه، وشه‌ی (الْإِيقَاضُ): په‌له‌کردن، ئە‌عمه‌ش ئە‌م

^١ یان خو‌ی نه‌ده‌شارده‌وه و په‌نای نه‌ده‌دا له‌ کاتی میزکردندا. إرشاد الساري: ٤٥٦/٣.

به‌شه‌ی نایه‌ته‌که‌ی به‌م شیوه‌ خویندۆته‌وه: (إِلَى نَضْبٍ)، واته: پێشپڕکی دمه‌کن بۆ لای شتیکی دانراو، وشه‌ی: (النَّضْبُ) تاکه‌ و (النَّضْبُ) چاوه‌گه‌، هه‌روه‌ها ﴿يَوْمَ الْخُرُوجِ﴾ (٤٢) هاتنه‌ دهره‌ومیه‌ له‌ گۆره‌کان ﴿يَنْسِلُونَ﴾ (٥١) واته: دینه‌ دهره‌وه‌.

١٣٦٢- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ قَالَ: حَدَّثَنِي جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: كُنَّا فِي جَنَازَةٍ فِي بَقِيعِ الْعَرْقَدِ، فَأَتَانَا النَّبِيُّ ﷺ فَقَعَدَ وَقَعَدْنَا حَوْلَهُ، وَمَعَهُ مِخْصَرَةٌ فَتَكَّسَ، فَجَعَلَ يَنْكُتُ بِمِخْصَرَتِهِ ثُمَّ قَالَ: مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ، مَا مِنْ نَفْسٍ مَنُفُوسَةٍ إِلَّا كُتِبَ مَكَانُهَا مِنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ، وَإِلَّا قَدْ كُتِبَ شَقِيَّتُهُ أَوْ سَعِيدَتُهُ.. فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَفَلَا نَتَكَلَّمُ عَلَى كِتَابَتَا وَنَدْعُ الْعَمَلَ، فَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ السَّعَادَةِ فَسَيَصِيرُ إِلَى عَمَلِ أَهْلِ السَّعَادَةِ، وَأَمَّا مَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الشَّقَاوَةِ فَسَيَصِيرُ إِلَى عَمَلِ أَهْلِ الشَّقَاوَةِ قَالَ: أَمَّا أَهْلُ السَّعَادَةِ فَيُيَسِّرُونَ لِعَمَلِ السَّعَادَةِ، وَأَمَّا أَهْلُ الشَّقَاوَةِ فَيُيَسِّرُونَ لِعَمَلِ الشَّقَاوَةِ، ثُمَّ قَرَأَ: ﴿فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى﴾ (٥٠) الليل، الآية^(١).

١٣٦٢- عه‌لی ﷺ ده‌لی: ئی‌مه‌ له‌گه‌ڵ جه‌نازه‌یه‌که‌دا بووین له‌ به‌قیعی غه‌رقه‌دا، جا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هات بۆ لاما‌ن و دانیشت، ئی‌مه‌ش به‌ ده‌وریدا دانیشتین، دارده‌ستیکی به‌ده‌سته‌وه‌ بوو سه‌ری داخستبوو، به‌ دارده‌سته‌که‌ی زه‌ویه‌که‌ی هه‌لده‌که‌ند، پاشان فه‌رمووی: ((هیچ کام له‌ ئیوه‌ نییه‌، وه‌ هیچ گیاندارێک نییه‌، ئیلا شوی‌نی نووسراوه‌ له‌ به‌هه‌شت و دۆزه‌خدا، ئیلا نووسراوه‌ به‌دبه‌خته‌ یان به‌خته‌ومره‌))، جا پیاوی‌ک وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بۆ پشت به‌وه‌ نه‌به‌ستین بۆ‌مان نووسراوه‌ واز له‌ کرده‌وه‌کردن بێنین، ئه‌وسا هه‌رکامی‌که‌مان له‌ به‌خته‌ومران بوو، ئه‌وه‌ دهروات به‌ره‌و کرده‌وه‌ی به‌خته‌ومران، ئه‌وه‌شمان له‌ به‌دبه‌ختان بوو،

^١ بڕوانه: ٤١٤٥، ٤٩٤٦، ٤٩٤٧، ٤٩٤٨، ٤٩٤٩، ٦٢١٧، ٦٦٠٥، ٧٥٥٢.

ئەو دەرواڧ بەرمو گردهوى بەدبەختان؟! پېغەمبەر ﷺ فەرمووى: ((جا ئەوى بەختەومرە كارى بەختەومرانيان بۇ ئاسان دەكرى، وە ئەوش بەدبەختە ئەو گردهوى بەدبەختانى بۇ ئاسان دەكرى))، پاشان ئەم ئايەتى خویندەو: (جا ئەوكەسەى مالّ ببەخشى و پارىزكار بىت). تا كۆتايى ئايەتكە.

٨٣- بَابُ مَا جَاءَ فِي قَاتِلِ النَّفْسِ

١٣٦٣- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا حَالِدٌ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ ثَابِتِ بْنِ الضَّحَّاكِ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَنْ حَلَفَ بِمِلَّةٍ غَيْرِ الْإِسْلَامِ كَاذِبًا مُتَعَمِّدًا فَهُوَ كَمَا قَالَ، وَمَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِحَدِيدَةٍ عَذَّبَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ. ^(١)

۸۳- باسی ئەوەى لە بارەى خۆ کوژەوە ھاتووە

۱۳۶۳- سابیتی کورې زححاک ﷺ له پیغمبره وه ډمگپرته وه که فەرموویتۍ: ((هر که سیک سویند بخوات به ئایینیک بیجگه له ئیسلام به درؤ و به نه نقه ست، نه وه وهک نه وه وایه که خوۍ وتوویتۍ ^(۲)، هر که سیکیش به پارچه ئاسنیک خوۍ بکوژی، له ناگری دۆزه خدا بهو پارچه ئاسنه سزا ددری)).

١٣٦٤- وَقَالَ حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ: حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ، عَنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا جُنْدَبٌ رضي الله عنه فِي هَذَا الْمَسْجِدِ فَمَا نَسِينَا، وَمَا نَخَافُ أَنْ يَكْذِبَ جُنْدَبٌ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: كَانَ بِرَجُلٍ جِرَاحٌ فَقَتَلَ نَفْسَهُ، فَقَالَ اللَّهُ: بَدَّرَنِي عَبْدِي بِنَفْسِهِ حَرَمْتُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ. ^(٣)

بروانه: ۴۱۷۱، ۴۸۴۳، ۶۰۴۷، ۶۱۰۵، ۶۶۵۲.

۲ واته: له نیسلام دهرچووهو باوهردار نه ماوه، بوووته نهو ناینه‌ی که وتوویه‌تی، بۆ غموونه بلتی: نهو به نه‌گهر نه‌م قسه‌وا نه‌بی.

^۳ بروانه: ۳۴۶۳.

١٣٦٤- جه‌سه‌ن ده‌لێ: ئا لهم مزگه‌وته‌دا جونده‌ب ﷺ بۆی گێراينه‌وه‌و له‌بیرمان نه‌چوو، ناشترسین که جونده‌ب درۆ بکات (بێگومان راستگۆیه)، له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه‌ گێرايه‌وه‌ ﷺ که فه‌رمووی: ((پیاویک برینیکی پێوه‌ بوو، ئینجا خۆی کوشت، خوای گه‌وره‌ش فه‌رمووی: به‌نده‌که‌م په‌له‌ی له‌ (کوشتنی) خۆی کرد، منیش به‌هه‌شتم لێ قه‌دمه‌ه‌ کرد)).

١٣٦٥- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الرِّثَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: الَّذِي يَخْنُقُ نَفْسَهُ يَخْنُقُهَا فِي النَّارِ، وَالَّذِي يَطْعُنُهَا يَطْعُنُهَا فِي النَّارِ.^(١)

١٣٦٥- ئه‌بو هورمیره‌ ﷺ ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((ئهو که‌سه‌ی خۆی ده‌خنکێنێ، له‌ ناگری دۆزه‌خدا هه‌ر خۆی ده‌خنکێنێ، ئهو که‌سه‌ی (شمشیر یان چه‌قۆیه‌ک) ده‌کات به‌ شوینیکی خۆیدا (و خۆی پێ دموژی)، له‌ ناگری دۆزه‌خیشدا هه‌ر دمیدات له‌ خۆی)).

٨٤- بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنَ الصَّلَاةِ عَلَى الْمُنَافِقِينَ وَالْإِسْتِغْفَارِ لِلْمُشْرِكِينَ

رَوَاهُ ابْنُ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.^(٢)

١٣٦٦- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: لَمَّا مَاتَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي ابْنِ سُلُوفٍ دُعِيَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِيُصَلِّيَ عَلَيْهِ، فَلَمَّا قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَتَبْتُ إِلَيْهِ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَتُصَلِّيَ عَلَى ابْنِ أَبِي وَقَدْ قَالَ يَوْمَ كَذَا وَكَذَا؟ أَعَدَدْتُ عَلَيْهِ قَوْلَهُ فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَالَ: أَخْرَ عَنِّي يَا عُمَرُ.. فَلَمَّا أَكْثَرْتُ عَلَيْهِ قَالَ: إِنِّي خَشِيتُ

^١ بېروانه: ٥٧٧٨.

^٢ بېروانه: ١٣٦٩.

فَاخْتَرْتُ، لَوْ أَعْلَمُ أَنِّي إِنْ زِدْتُ عَلَى السَّعِينِ فَقَعِرَ لَهُ لَزِدْتُ عَلَيْهَا. قَالَ: فَصَلَّى عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ انْصَرَفَ، فَلَمْ يَمُكِّثْ إِلَّا يَسِيرًا حَتَّى نَزَلَتِ الْآيَتَانِ مِنْ بَرَاءَةٍ: ﴿وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ﴾ إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَمَآ تَوَّاهُمْ فَسَقُوتَ ﴿٨٤﴾ التَّوْبَةِ. قَالَ: فَعَجِبْتُ بَعْدَ مِنْ جُرْأَتِي عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمَئِذٍ، وَاللَّهِ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ^(١).

٨٤- باسی ئه‌وه‌ی ناپه‌سه‌نده له نوێژکردن له‌سه‌ر دوو‌رووان، وه داوای لیخۆش بوون کردن بۆ هاوبه‌شدانه‌ران

ئهم فهرموودمیه عه‌بدو‌لای کورێ عومهر ﷺ له پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ گێراویه‌تی‌ه‌وه.

١٣٦٦- عومهری کورێ خه‌تاب (ره‌زای خ‌وای لی بێ) ده‌لی: کاتی عه‌بدو‌لای کورێ ئوبه‌ی کورێ سه‌لول مرد، پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بانگه‌را تا نوێژی له‌سه‌ر بکات، جا کاتی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌ستا (نوێژی له‌سه‌ر بکات)، من لیی چوومه‌ پێشه‌وه و وتم: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئایا نوێژ ده‌که‌ی له‌سه‌ر عه‌بدو‌لای کورێ ئوبه‌ی له‌کاتی‌که‌دا له‌و پۆژه‌و له‌و پۆژه‌دا ئا‌واو ئا‌وای وت؟ هه‌سه‌کانی عه‌بدو‌لام بۆ گێرایه‌وه (که‌ وتبووی)، پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ زه‌رده‌خه‌نه‌یه‌کی کردو فهرمووی: ((ئه‌ی عومهر دوورکه‌وه‌ لیم))، جا که من زۆرم پی وت (هه‌سه‌که‌م دووباره‌ کرده‌وه)، فهرمووی: ((من سه‌ره‌پشک کراوم (له‌ نیوان کردن و نه‌کردنی نوێژ له‌سه‌ری)، منیش کردنم هه‌لب‌زارد، ئه‌گه‌ر به‌مزانی‌بایه‌ له‌ هه‌فتا جار زیاتر دا‌وای لیخۆش‌بوونی بۆ بکه‌م خوا لیی خۆش ده‌بی، زیاترم ده‌کرد له‌ هه‌فتا جار))، عومهر ده‌لی: ئیت‌ر پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ نوێژی له‌سه‌ر کرد، پاشان

^١ بر‌وانه: ٤٦٧١.

لێ بوویه‌وه، جا زۆری پێ نه‌چوو ئه‌م دوو ئایه‌ته‌ی سوورمه‌تی به‌پارته‌ دابه‌زی: (ئه‌ی موحه‌مه‌د ﷺ بۆ هه‌تا هه‌تایه نوێژ له‌سه‌ر هه‌چ کام له‌و دوو‌پروانه‌ مه‌که که مرد، وه له‌سه‌ر گوێه‌که‌ی رانه‌وسته، بێگومان نه‌وانه بێباوم‌پروون به‌خوا و پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی، له کاتی‌که‌دا هه‌تا مردن دهرچوو بوون له‌ فه‌رمانی خوا و سنوورشکێن بوون)، عومه‌ر ده‌لی: جا دواتر سه‌رم سوورده‌ما له‌ زات و بویری خۆم له‌و رۆژهدا به‌رانبه‌ر به‌ پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، وه خوا و پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی زاناتر و شارمه‌زاتر.

٨٥- بَابُ ثَنَاءِ النَّاسِ عَلَى الْمَيِّتِ

١٣٦٧- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ صُهَيْبٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: مَرُّوا بِجَنَازَةٍ فَأَتْنَوْا عَلَيْهَا خَيْرًا، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: وَجَبَتْ.. ثُمَّ مَرُّوا بِأُخْرَى فَأَتْنَوْا عَلَيْهَا شَرًّا، فَقَالَ: وَجَبَتْ.. فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: مَا وَجَبَتْ؟ قَالَ: هَذَا أَتَيْنْتُمْ عَلَيْهِ خَيْرًا فَوَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ، وَهَذَا أَتَيْنْتُمْ عَلَيْهِ شَرًّا فَوَجَبَتْ لَهُ النَّارُ، أَنْتُمْ شُهَدَاءُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ.^(١)

٨٥- باسی باسکردنی مردوو به‌چاکه له‌لایهن خه‌لکه‌وه

١٣٦٧- ئه‌نه‌سی کورێ مالیک ﷺ ده‌لی: (پێغه‌مبه‌ر ﷺ و هاوه‌لان) به‌لای جه‌نازمه‌که‌دا تێپه‌رین، به‌چاکه باسیان کردو بیا‌ی‌اندا هه‌ل‌دا، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((واجب بوو))، پاشان تێپه‌رین به‌لای جه‌نازمه‌که‌ی ت‌ردا، به‌خراپه باسیان کرد، فه‌رمووی: ((واجب بوو))، جا عومه‌ری کورێ خه‌تاب وتی: چی

^١ پروانه: ٢٦٤٢.

واجب بوو؟ فه‌رمووی: ((ئه‌وه‌یان به‌چاکه باستان کرد، به‌هه‌شتی بو مسوگهر بوو، وه ئه‌وه‌ی تریان به خراپه باستان کرد، ئه‌ویش دۆزه‌خی بو مسوگهر بوو، ئیوه شایه‌تده‌رانی خوان له‌سه‌ر زه‌ویدا)).

١٣٦٨- حَدَّثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ أَبِي الْفَرَاتِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ قَالَ: قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ وَقَدْ وَقَعَ بِهَا مَرَضٌ، فَجَلَسْتُ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، فَمَرَّتْ بِهِمْ جَنَازَةٌ فَأَتْنِي عَلَى صَاحِبِهَا خَيْرًا، فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: وَجَبَتْ. ثُمَّ مَرَّ بِأُخْرَى، فَأَتْنِي عَلَى صَاحِبِهَا خَيْرًا، فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: وَجَبَتْ. ثُمَّ مَرَّ بِالثَّالِثَةِ، فَأَتْنِي عَلَى صَاحِبِهَا شَرًّا فَقَالَ: وَجَبَتْ. فَقَالَ أَبُو الْأَسْوَدِ: فَقُلْتُ: وَمَا وَجَبَتْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ؟ قَالَ: قُلْتُ كَمَا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَيُّمَا مُسْلِمٍ شَهِدَ لَهُ أَرْبَعَةٌ بِخَيْرٍ أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ.. فَقُلْنَا: وَثَلَاثَةٌ؟ قَالَ: «وَالثَّلَاثَةُ.. فَقُلْنَا: وَاثْنَانِ؟ قَالَ: «وَاثْنَانِ.. ثُمَّ لَمْ نَسْأَلْهُ عَنِ الْوَاحِدِ^(١)».

١٣٦٨- ئه‌بو ئه‌سوهد ده‌لی: رۆیشتم بو شاری مه‌دینه و نه‌خۆشییه‌کی تیدا بلاو بوو بوویه‌وه، منیش له‌لای عومه‌ری کوری خه‌تابدا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دانیشتم، جه‌نازمیه‌ک به‌لایاندا تیپه‌ری به‌چاکه باسی گرا، عومه‌ر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وتی: واجب بوو، پاشان جه‌نازمیه‌کی تر به‌لایاندا برا به‌چاکه باسی گرا، عومه‌ر وتی: واجب بوو، پاشان جه‌نازه‌ی سییه‌م به‌لایاندا تیپه‌ری، به‌خراپه باسی خاوه‌نه‌که‌ی گرا، عومه‌ر وتی: واجب بوو، ئینجا ئه‌بو ئه‌سوهد ده‌لی: وتم: ئه‌ی گه‌وره‌ی باوهرداران یانی چی واجب بوو؟ عومه‌ر وتی: من شتیکم وت که پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((ههر مسوئلمانیک چوار کهس شایه‌تی چاکه‌ی بو بدات، خوا ده‌یخاته به‌هه‌شته‌وه))، وتمان سیانیش؟ فه‌رمووی: ((سیانیش))، وتمان دووانیش؟ فه‌رمووی: ((دووانیش))، پاشان پرسیری یه‌کمان لی نه‌کرد.

٨٦- بَابُ مَا جَاءَ فِي عَذَابِ الْقَبْرِ

وَقَوْلُهُ ﷺ: إِذَا الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُوا أَيْدِيهِمْ أَخْرِجُوا أَنْفُسَكُمْ الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ ﴿١٣﴾ الأنعام. وَالْهُونُ هُوَ الْهَوَانُ. وَالْهُونُ: الرِّفْقُ، وَقَوْلُهُ جَلَّ ذِكْرُهُ: ﴿سَتُعَذِّبُهُمْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّونَ إِلَىٰ عَذَابٍ عَظِيمٍ﴾ ﴿١٠١﴾ التوبة. وَقَوْلُهُ ﴿وَحَاقَ بِآلِ فِرْعَوْنَ سُوءُ الْعَذَابِ﴾ ﴿٥٥﴾ النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ ﴿٦١﴾ غافر.

٨٦- باسی ئه‌وهی دهر باره‌ی سزای گۆر هاتوو

هه‌روه‌ها ئه‌م فه‌رمایشته‌ی خوا ﷺ: (کاتی سته‌مکاران وان له ناره‌حه‌تی و سه‌ختی سه‌ره‌مه‌رگدا، وه فریشته‌کان ده‌ستیان بۆ درێژ ده‌که‌ن (و بێیان ده‌لێن): رۆحه‌کانتان ده‌ربێنن (له لاشه‌تان)^(١)، ئه‌م‌رۆ پاداشتی ریسواکه‌ر ده‌درێنه‌وه، وشه‌ی (الهون) واته‌: زه‌لیلی و ریسوایی، به‌لام وشه‌ی: (الهون) واته‌: له‌سه‌رخوویی و هه‌یووشی، وه ئه‌م فه‌رمایشته‌ی خوا گه‌وره (بێگومان ئی‌مه دوو جار)^(٢) سزایان ده‌دمین، پاشان ده‌گه‌رێنرێنه‌وه بۆ نیو سزای سه‌خت و گه‌وره (که دۆزه‌خه)، هه‌روه‌ها ئه‌م فه‌رمایشته‌ی خوا: (سزای سه‌خت و خراب دوو‌جاری دار و ده‌سته‌که‌ی فیرعه‌ون بوو، که ئاگرێکه به‌یانیان و ئی‌واران ده‌برێنه دیاری ئاگری دۆزه‌خ)^(٣)، رۆژی‌کیش قیامه‌ت هه‌ل‌ده‌سێت دار و ده‌سته‌ی فیرعه‌ون ب‌خه‌نه سه‌خته‌رین سزاوه).

^١ یان خۆتان دهر باز بکه‌ن له‌م سه‌ختی دۆزه‌خه، وه‌ک له‌هه‌ندێ له‌ ته‌فسیره‌کاندا هاتوو.

^٢ به‌ ئاب‌روو‌چوونیان له‌ دنیا‌دا، وه سزادانیان له‌ گۆره‌کانیاندا، یان لێدانی فریشته‌کان له‌ رو‌وخسارو پاشیان له‌ کاتی گیان‌کێشانیاندا.

^٣ له‌ به‌رزه‌خدا دوا‌ی مرده‌یان و پێش به‌رپا‌بوونی قیامه‌ت.

١٣٦٩- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ، عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِذَا أَقْعَدَ الْمُؤْمِنُ فِي قَبْرِهِ أَتَى، ثُمَّ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، فَذَلِكَ قَوْلُهُ ﷺ يَثْبُتُ اللَّهُ الَّذِيكَ ءَامِنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ ٢٧ ﷺ إبراهيم.

١٣٦٩م- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بِهِذَا وَزَادَ: ﷺ يَثْبُتُ اللَّهُ الَّذِيكَ ءَامِنُوا ٢٧ ﷺ إبراهيم، نَزَلَتْ فِي عَذَابِ الْقَبْرِ ^(١).

١٣٦٩- بهراڻی کورپی عازیب رضي الله عنه له پیغه مبهروه ﷺ دهگیریته وه که فهرموویه تی: ((کاتی باومردار له گۆره کهیدا دادمنیشینری، فریشته (ی گۆر) دیته لای، پاشان شایه تی دمدات که هیچ په رستراویکی راست نییه جگه له خوا، وه شایه تی دمدات که موحه ممد پیغه مبهری خوایه، نه وه مانای نهم نایه ته یه: (نه وانیه که باومریان هیناوه، خوا دامه زراویان دهکات به وتی وتیه بهرپی و به جی (که شایه توومانه) ((.

١٣٦٩- موحه ممدی کورپی به شار دهلی: غوندهر بوئی گیراینه وه وتی: شوعبه نهم فهرمووده ی بو گیراینه وه، نه مه ی لی زیاد کرد، نهم نایه ته: ﷺ يَثْبُتُ اللَّهُ الَّذِيكَ ءَامِنُوا ٢٧ ﷺ، دمبراره ی سزای گۆر دابه زیوه.

١٣٧٠- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ صَالِحٍ حَدَّثَنِي نَافِعٌ، أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رضي الله عنه أَخْبَرَهُ قَالَ: أَطَّلَعَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى أَهْلِ الْقَلْبِ فَقَالَ:

عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: فَمَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعْدُ صَلَّى صَلَاةً إِلَّا تَعَوَّدَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ. زَادَ غُنْدَرُ: عَذَابُ الْقَبْرِ حَقٌّ.^(١)

١٣٧٢- عائیشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌گێڕێته‌وه: که ئاهازمێکی جووله‌که هات بو لای و باسی سزای گۆری کرد، به عائیشه‌ی وت: خوا له سزای گۆر بتپاریزی، عائیشه‌ش پرسیاری له پیغه‌مبهری خوا کرد ﷺ دهرباره‌ی سزای نیو گۆر، پیغه‌مبهریش ﷺ هه‌رمووی: ((به‌ئێ سزای نیوگۆر هه‌یه))، عائیشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لی: جا دوا‌ی نه‌وه ئێتر پیغه‌مبهری خوا ﷺ نه‌دیوه هه‌ج نوێزکی کردبێ، ئیلاا په‌نا‌ی گرتوه به‌ خوا له سزای گۆر. غوندر نه‌م زیاده‌ی هه‌ناوه: ((سزای نیوگۆر هه‌ق و راسته)).

١٣٧٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ أَسْمَاءَ بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَقُولُ: قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَطِيبًا فَذَكَرَ فِتْنَةَ الْقَبْرِ الَّتِي يَفْتَنُ فِيهَا الْمَرْءُ، فَلَمَّا ذَكَرَ ذَلِكَ صَجَّ الْمُسْلِمُونَ صَجَّةً.^(٢)

١٣٧٣- نه‌سمانی که‌ی نه‌بو به‌کر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لی: پیغه‌مبهری خوا ﷺ هه‌ستایه سه‌رپێ و وتاری دا، ئینجا باسی تاقی‌کردنه‌وه‌ی نیوگۆری کرد که تووشی مرو‌ف دیت، جا کاتی نه‌وه‌ی باسکرد، مسو‌لمانه‌کان هاوارو ده‌نگه ده‌نگی گه‌ورمیان لێهات.

١٣٧٤- حَدَّثَنَا عَيَّاشُ بْنُ الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى، حَدَّثَنَا سَعِيدٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ حَدَّثَهُمْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا وُضِعَ فِي قَبْرِهِ، وَتَوَلَّى عَنْهُ أَصْحَابُهُ، وَإِنَّهُ لَيَسْمَعُ قَرَعَ نَعَالِهِمْ، أَتَاهُ مَلَكَانِ فَيَقْعِدَانِهِ فَيَقُولَانِ: مَا كُنْتَ تَقُولُ فِي هَذَا الرَّجُلِ لِمَحَمَّدٍ ﷺ؟ فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ فَيَقُولُ: أَشْهَدُ أَنَّهُ عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ. فَيَقَالُ لَهُ: انْظُرْ إِلَى

^١ بېروانه: ١٠٤٩.

^٢ بېروانه: ٨٦.

مَقْعَدِكَ مِنَ النَّارِ، قَدْ أَبْدَلَكَ اللَّهُ بِهِ مَقْعَدًا مِنَ الْجَنَّةِ، فَيَرَاهُمَا جَمِيعًا. قَالَ فَتَادَهُ: وَذَكَرَ لَنَا أَنَّهُ يُفْسَحُ فِي قَبْرِهِ. ثُمَّ رَجَعَ إِلَيَّ حَدِيثِ أَنَسٍ قَالَ: «وَأَمَّا الْمُتَأَفِّقُ وَالْكَافِرُ فَيَقَالُ لَهُ: مَا كُنْتَ تَقُولُ فِي هَذَا الرَّجُلِ فَيَقُولُ: لَا أَدْرِي، كُنْتُ أَقُولُ مَا يَقُولُ النَّاسُ. فَيَقَالُ: لَا ذَرَيْتَ وَلَا تَلَيْتَ. وَيُضْرَبُ بِمِطْرَاقٍ مِنْ حَدِيدٍ ضَرْبَةً، فَيَصِيحُ صَيْحَةً يَسْمَعُهَا مَنْ يَلِيهِ، غَيْرَ الثَّقَلَيْنِ»^(١).

١٣٧٤- ئەنەس رضی اللہ عنہ دەلی: پێغه‌مبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((کاتی مرۆف خرایه گۆرەکه‌یه‌وه، ئەو که‌سانە‌ی له‌گه‌ڵیدا بوون پشتیان لی هه‌لکردو رو‌یشتن، (مردوو‌ه‌که‌ ناگاداریانه‌) هه‌تا گو‌ی له‌ دهنگ و خسه‌ی پێلاوه‌کانیانه‌، دوو فریسته‌ دین بو‌ لای و هه‌ڵیدە‌سێننه‌وه‌و دایده‌نیشین، پێی ده‌لێن: تو‌ دهرباره‌ی ئەو پیاوه‌ که‌ موحه‌مه‌ده‌ له‌ دونیادا چیت ده‌وت؟ ئەویش ده‌لی: شایه‌تی ده‌ده‌م که‌ به‌نده‌و پێغه‌مبەری خوایه‌، جا پێی ده‌وتری: سه‌یری جیگا‌که‌ت بکه‌ له‌ دۆزه‌خدا، خوا بو‌ی گو‌ریت به‌ جیگایه‌ک له‌ به‌هه‌شتدا، جا هه‌ردوو جیگا‌که‌ دهبینێ پێکه‌وه‌))، فه‌تاده‌ (یه‌کێک له‌ گێڕمه‌وه‌کانی فەرموو‌ده‌که‌یه‌) ده‌لی: بو‌مان باسکراوه‌ که‌ گۆرەکه‌ی بو‌ فراوان ده‌کری. پاشان گه‌رايه‌وه‌ بو‌ فەرموو‌ده‌که‌ی ئەنەس وتی: ((به‌لام دوو‌روو یان کافر پێی ده‌وتری: تو‌ چیت ده‌وت دهرباره‌ی ئەو پیاوه‌ ئەویش ده‌لی: نازانم خه‌لکی جیان ده‌وت، منیش هه‌ر ئەوه‌م ده‌وت، جا پێی ده‌وتری نه‌زانیه‌وه‌ و نه‌توتوه‌، پاشان به‌ گو‌رزێکی ناسنین یه‌ک گو‌رزێ لی دمه‌ری، ئەوسا هاواریکی ئەوه‌نده‌ گه‌وره‌ ده‌کات، هه‌رچی به‌ده‌وریدا‌یه‌ ده‌بیستی جگه‌ له‌ مرۆف و جنۆکه‌)).

٨٧- بَابُ التَّعَوُّذِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ

١٣٧٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا يَحْيَى، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: حَدَّثَنِي عَوْْنُ بْنُ أَبِي جُحَيْفَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ ؓ # قَالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ وَقَدْ وَجَبَتِ الشَّمْسُ، فَسَمِعَ صَوْتًا فَقَالَ: يَهُودُ تُعَذَّبُ فِي قُبُورِهَا..
وَقَالَ النَّصْرُ: أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا عَوْْنٌ، سَمِعْتُ أَبِي، سَمِعْتُ الْبَرَاءَ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ ؓ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

٨٧- باسی په‌ناگرتن به‌خوا له سزای نیوگۆر

١٣٧٥- ئەبو ئەییووب (رمزای خوای لی بێ) ده‌لی: پێغه‌مبەر ﷺ له مال دمرجوو له‌کاتی‌کدا خوڕئاوابوو بوو، جا گوئی له ده‌نگێک بوو، بۆیه فه‌رمووی: ((ئەوه جووله‌که‌ن له گۆره‌کانیاندا سزا ده‌درێن)).

(به‌م رێگه‌یه‌ش فه‌رمووده‌که گێردراوته‌وه) نه‌زر ده‌لی: شوعبه بۆی گێرپایه‌وه‌و وتی: عه‌ون بۆی گێرپایه‌وه‌و، وتی: له باوکم بیست وتی: له به‌رائم بیست، ئەوی‌ش له ئەبو ئەییووبی بیست: ﷺ که له پێغه‌مبهره‌وه گێرپایه‌وه.

١٣٧٦- حَدَّثَنَا مُعَلَّى، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنَةُ خَالِدِ بْنِ سَعِيدٍ ابْنِ الْعَاصِ أَنَّهَا سَمِعَتِ النَّبِيَّ ﷺ وَهُوَ يَتَعَوَّذُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ ^(١).

١٣٧٦- کچی خالیدی کۆری سه‌عیدی کۆری عاص ؓ ده‌گێرپایته‌وه که له پێغه‌مبهری ﷺ بیستوو به‌نا‌ی ده‌گرت به‌خوا له سزای نیوگۆر.

١٣٧٧- حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِدْرِاهِيمَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدْعُو: اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ عَذَابِ النَّارِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ..

١٣٧٧- نه‌بو هورمیره ﷺ ده‌لی: هه‌میشه پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئه‌م نزایه‌ی ده‌کرد: ((خوایه من په‌نات پی ده‌گرم له سزای گۆر، وه له سزای دۆزه‌خ، وه له فیتنه‌و نا‌زاوه‌ی ژیان و مردن، هه‌روه‌ها له نا‌زاوه‌ی ده‌ج‌جاله‌ کوی‌ره‌که)).

٨٨- بَابُ عَذَابِ الْقَبْرِ مِنَ الْغِيْبَةِ وَالْبَوْلِ

١٣٧٨- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ طَاوُسٍ، قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: ﷺ مَرَّ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى قَبْرَيْنِ فَقَالَ: إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ، وَمَا يُعَذَّبَانِ مِنْ كَبِيرٍ- ثُمَّ قَالَ:- بَلَى أَمَّا أَحَدُهُمَا فَكَانَ يَسْعَى بِالنَّمِيمَةِ، وَأَمَّا آخِذُهُمَا فَكَانَ لَا يَسْتَتِرُ مِنْ بَوْلِهِ.. قَالَ: ثُمَّ أَخَذَ عُودًا رَطْبًا فَكَسَرَهُ بِأُثْتَيْنِ ثُمَّ عَرَزَ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا عَلَى قَبْرٍ، ثُمَّ قَالَ: لَعَلَّهُ يُخَفَّفُ عَنْهُمَا مَا لَمْ يَتَبَسَّ^(١).

٨٨- باسی سزای گۆر به هۆی غه‌یبه‌ت کردن و میزه‌وه

١٣٧٨- عه‌بدو‌لای کورپی عه‌باس ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ تیپه‌ری به‌لای دوو گۆر‌دا فه‌رمووی: ((بی‌گومان ئه‌م دووانه سزا دمه‌دین، له‌سه‌ر شتیکی گه‌وره‌ش سزا ناده‌ین))، پاشان فه‌رمووی: ((به‌لی له‌سه‌ر شتیکی گه‌وره‌یه، جا یه‌کیکیان له نیوان خه‌ل‌ک‌دا دوو زمانی ده‌کرد، نه‌وه‌ی تریان خۆی نه‌دم‌پاراست له‌ پرژی میزه‌که‌ی))، عه‌بدو‌لا وتی: پاشان په‌لیکی دارخورمای ته‌ری هه‌ل‌گرت (و هینیای)، شکاندی و‌کردی به‌ دوو له‌ته‌وه، پاشان له‌سه‌ر هه‌ر گۆریکیان له‌تیکیانی ناشت، پاشان فه‌رمووی: ((به‌ل‌کو له‌ سزاکه‌یان سووک بکه‌ن تا ئه‌و کاته‌ی وشک دمه‌ین))

^١ بروانه: ٢١٦.

٨٩- بَابُ الْمَيِّتِ يُعْرَضُ عَلَيْهِ بِالْعَدَاةِ وَالْعَشِيِّ

١٣٧٩- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا مَاتَ عُرِضَ عَلَيْهِ مَقْعَدُهُ بِالْعَدَاةِ وَالْعَشِيِّ، إِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَمِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَإِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَمِنْ أَهْلِ النَّارِ، فَيَقَالُ: هَذَا مَقْعَدُكَ حَتَّى يَبْعَثَكَ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ»^(١).

٨٩- باسی مردوو له به‌یانیان و ئیواران (جیگا‌که‌ی) نیشان ده‌دری

١٣٧٩- عه‌بدو‌لای کوری عومەر رضي الله عنه ده‌گیریت‌ه‌وه: که پی‌خه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموو‌یه‌تی: ((ببگومان نه‌گه‌ر که‌سی‌ک له‌نیوه‌ مرد، شو‌ینه‌که‌ی له‌به‌یانیان و ئیواران نیشان ده‌دریت، جا نه‌گه‌ر به‌هه‌شتی بیت، نه‌وه جیگا‌که‌ی له‌گه‌ن به‌هه‌شتیه‌کاندا نیشان ده‌دری، نه‌گه‌ر له‌ دۆزه‌خیانی‌ش بی، نه‌وه له‌گه‌ن دۆزه‌خیاندا جیگا‌که‌ی نیشان ده‌دری، پێی ده‌وتری: ئا نه‌وه شو‌ینی تۆیه‌ هه‌تا خوا له‌ پۆزی دوا‌ییدا زیندووت ده‌کاته‌وه)).

٩٠- بَابُ كَلَامِ الْمَيِّتِ عَلَى الْجَنَازَةِ

١٣٨٠- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ رضي الله عنه يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِذَا وُضِعَتِ الْجَنَازَةُ فَاحْتَمَلَهَا الرِّجَالُ عَلَى أَعْنَاقِهِمْ، فَإِنْ كَانَتْ صَالِحَةً قَالَتْ: قَدُمُونِي قَدُمُونِي. وَإِنْ كَانَتْ غَيْرَ صَالِحَةٍ قَالَتْ: يَا وَيْلَهَا أَيْنَ يَذْهَبُونَ بِهَا؟ يَسْمَعُ صَوْتَهَا كُلُّ شَيْءٍ إِلَّا الْإِنْسَانَ، وَلَوْ سَمِعَهَا الْإِنْسَانُ لَصَعِقَ»^(٢).

^١ بروانه: ٣٢٤٠، ٦٥١٥.

^٢ بروانه: ١٣١٤.

٩٠- باسى قسه‌کردنى مردوو به‌سهر داره‌مه‌يته‌كه‌يه‌وه

١٣٨٠- نه‌بو سه‌عیدی خودرى ﷺ ده‌لى: پيغه‌مبه‌رى خوا ﷺ فه‌رمووى: ((كاتى جه‌نازه دانراو پياوان خستيانه سهر شانيان، جا نه‌گهر چاك بيت ده‌لى: زوو بمبه‌ن، زوو بمبه‌ن، خو نه‌گهر خراب بيت ده‌لى: ئاى هاوار بوى بو كويى دمبه‌ن؟ هه‌موو شتيك دمنگى دمبيستى جگه له مروف، خو نه‌گهر مروف دمنگى ببيستايه، دستبه‌جى (له ترسناكى دمنگه‌كه) ده‌مرد)).

٩١- بَابُ مَا قِيلَ فِي أَوْلَادِ الْمُسْلِمِينَ

قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: «مَنْ مَاتَ لَهُ ثَلَاثَةٌ مِنَ الْوَلَدِ لَمْ يَبْلُغُوا الْجَنَّةَ كَانَ لَهُ حِجَابًا مِنَ النَّارِ، أَوْ دَخَلَ الْجَنَّةَ».

١٣٨١- حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمَةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ صُهَيْبٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَا مِنَ النَّاسِ مُسْلِمٌ يَمُوتُ لَهُ ثَلَاثَةٌ مِنَ الْوَلَدِ لَمْ يَبْلُغُوا الْجَنَّةَ، إِلَّا أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ بِفَضْلِ رَحْمَتِهِ إِيَّاهُمْ»^(١).

٩١- باسى نه‌وهى ده‌رباره‌ى مندالى مسولمانان وتراوه

نه‌بو هورمپره ﷺ ده‌لى: پيغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووى: ((هه‌ر كه‌س سى مندالى نابالغى بمرى، نه‌وه دمبه‌ن په‌رژين بوى له چوونه دۆزه‌خ، يان ده‌جيت به‌هه‌شته‌وه)).

١٣٨١- نه‌نه‌سى كورى ماليك ﷺ ده‌لى: پيغه‌مبه‌رى خوا ﷺ فه‌رمووى: ((هيچ كه‌س نيه‌يه له مسولماناندا كه سى مندالى نابالغى بمريت، ئيلا خوا ده‌يخاته به‌هه‌شته‌وه به‌هوى به‌هه‌رو به‌زميى هاتنه‌وهى خوى پيياندا)).

١٣٨٢- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ أَنَّهُ سَمِعَ الْبَرَاءَ رضي الله عنه قَالَ: لَمَّا تَوَفَّى إِبْرَاهِيمَ عليه السلام قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّ لَهُ مُرْصَعًا فِي الْجَنَّةِ»^(١).

١٣٨٢- بهرا رضي الله عنه دهلي: کاتى ئیبراهیم (ی کورى پیغه مبهه رضي الله عنه) مرد، پیغه مبهه رضي الله عنه خوا رضي الله عنه فهرمووی: ((بیگومان ئیبراهیم له بههشتدا دایه نیکی هیه (شیری دمداتی)).

٩٢- بَابُ مَا قِيلَ فِي أَوْلَادِ الْمُشْرِكِينَ

١٣٨٣- حَدَّثَنَا حِبَّانٌ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي بَشِيرٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَوْلَادِ الْمُشْرِكِينَ فَقَالَ: «اللَّهُ إِذْ خَلَقَهُمْ أَعْلَمَ بِمَا كَانُوا عَامِلِينَ»^(٢).

٩٢- باسی نهوهی دهر بارهی مندالی هاوبه شدانهران وتراوه

١٣٨٣- #عهبدولای کورى عهباس رضي الله عنه دهلي: پرسیار له پیغه مبهه رضي الله عنه خوا کرا رضي الله عنه دهر بارهی مندالی بته رستان؟ نهویش فهرمووی: ((خوا که دروستی کردن، چاک دمرانی (نهگهر گه وره بوونایه) جییان دهکرد)).

١٣٨٤- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَطَاءُ بْنُ يَزِيدَ اللَّيْثِيُّ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه يَقُولُ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ ذَرَارِيِّ الْمُشْرِكِينَ، فَقَالَ: «اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا عَامِلِينَ»^(٣).

١٣٨٤- نهبو هوهرمیره رضي الله عنه دهلي: پرسیار له پیغه مبهه رضي الله عنه خوا کرا رضي الله عنه دهر بارهی مندالی بته رستان؟ نهویش فهرمووی: ((خوا چاک دمرانی (نهگهر ته مهنیان بکردایه) جییان دهکرد)).

^١ بېروانه: ٣٢٥٥، ٦١٩٥.

^٢ بېروانه: ٦٥٩٧.

^٣ بېروانه: ٦٥٩٨، ٦٦٠٠.

١٣٨٥- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «كُلُّ مَوْلُودٍ يُوَلَّدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يَنْصَرَانِهِ أَوْ مَجْسَانِهِ، كَمَثَلِ الْبَهِيمَةِ تُنْتَجُ الْبَهِيمَةُ، هَلْ تَرَى فِيهَا جَدْعَاءَ؟»^(١).

١٣٨٥- نه‌بو هورمه‌یره رضي الله عنه ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((هه‌موو له دایکبوویه‌ک (مندالیک) له‌سه‌ر سروشتی پاکی نی‌سلام له دایک دمبی، جا دایک و باوکی دمی‌کن به جووله‌که، یان گاور، یان ناگرپه‌رست، هه‌روه‌ک چۆن به‌چکه‌ی ناژه‌لیک به ته‌واوی و بی‌که‌م و کوپی له دایک دمبی، ئایا دهمینی به چکه‌یه‌ک گوئی برابی؟))

٩٣- باب

١٣٨٦- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ بْنُ حَازِمٍ، حَدَّثَنَا أَبُو رَجَاءٍ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا صَلَّى صَلَاةً أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ فَقَالَ: «مَنْ رَأَى مِنْكُمُ اللَّيْلَةَ رُؤْيَا؟». قَالَ: فَإِنْ رَأَى أَحَدٌ قَصَّهَا، فَيَقُولُ مَا شَاءَ اللَّهُ، فَسَأَلْنَا يَوْمًا، فَقَالَ: «هَلْ رَأَى أَحَدٌ مِنْكُمُ رُؤْيَا؟». قُلْنَا: لَا. قَالَ: «لَكِنِّي رَأَيْتُ اللَّيْلَةَ رَجُلَيْنِ أَتَيَانِي فَأَخَذَا بِيَدِي، فَأَخْرَجَانِي إِلَى الْأَرْضِ الْمُقَدَّسَةِ، فَإِذَا رَجُلٌ جَالِسٌ، وَرَجُلٌ قَائِمٌ بِيَدِهِ كَلْبٌ مِنْ حَدِيدٍ - قَالَ بَعْضُ أَصْحَابِنَا عَنْ مُوسَى: إِنَّهُ - يُدْخِلُ ذَلِكَ الْكَلْبَ فِي شِدْقِهِ، حَتَّى يَبْلُغَ قَفَاهُ، ثُمَّ يَفْعَلُ بِشِدْقِهِ الْآخَرَ مِثْلَ ذَلِكَ، وَيَلْتَمِسُ شِدْقَهُ هَذَا، فَيَعُودُ فَيَصْنَعُ مِثْلَهُ. قُلْتُ مَا هَذَا؟ قَالَ: انْطَلَقُ. فَأَنْطَلَقْنَا حَتَّى أَتَيْنَا عَلَى رَجُلٍ مُضْطَجِعٍ عَلَى قَفَاهُ، وَرَجُلٌ قَائِمٌ عَلَى رَأْسِهِ بِفَهْرٍ - أَوْ صَخْرَةٍ - فَيَشْدُخُ بِهِ رَأْسَهُ، فَإِذَا ضَرَبَهُ تَدَهَّدَ الْحَجَرُ، فَأَنْطَلَقَ إِلَيْهِ لِيَأْخُذَهُ، فَلَا يَرْجِعُ إِلَيَّ هَذَا حَتَّى يَلْتَمِسَ رَأْسَهُ، وَعَادَ رَأْسُهُ كَمَا هُوَ، فَعَادَ إِلَيْهِ فَضَرَبَهُ، قُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: انْطَلَقُ. فَأَنْطَلَقْنَا إِلَى ثَقَبٍ مِثْلِ الثَّنُورِ، أَعْلَاهُ صَيِّقٌ وَأَسْفَلُهُ وَاسِعٌ، يَتَوَقَّدُ تَحْتَهُ نَارًا، فَإِذَا اقْتَرَبَ ارْتَفَعُوا حَتَّى

^١ بروانه: ١٣٥٨.

كَادَ أَنْ يَخْرُجُوا، فَإِذَا حَمَدَتْ رَجَعُوا فِيهَا، وَفِيهَا رِجَالٌ وَنِسَاءٌ عُرَاءٌ. فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: انْطَلِقْ. فَأَنْطَلَقْنَا حَتَّى أَتَيْنَا عَلَى نَهْرٍ مِنْ دَمٍ، فِيهِ رَجُلٌ قَائِمٌ عَلَى وَسْطِ النَّهْرِ قَالَ يَزِيدُ وَوَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، عَنْ جَرِيرِ بْنِ حَازِمٍ: وَعَلَى شَطِّ النَّهْرِ رَجُلٌ بَيْنَ يَدَيْهِ حِجَارَةٌ، فَأَقْبَلَ الرَّجُلُ الَّذِي فِي النَّهْرِ، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ رَمَى الرَّجُلُ بِحَجَرٍ فِي فِيهِ، فَرَدَّهُ حَيْثُ كَانَ، فَجَعَلَ كُلَّمَا جَاءَ لِيَخْرُجَ رَمَى فِي فِيهِ بِحَجَرٍ، فَيَرْجِعُ كَمَا كَانَ. فَقُلْتُ: مَا هَذَا؟ قَالَ: انْطَلِقْ، فَأَنْطَلَقْنَا حَتَّى انْتَهَيْنَا إِلَى رَوْضَةٍ خَضْرَاءَ، فِيهَا شَجَرَةٌ عَظِيمَةٌ، وَفِي أَصْلِهَا شَيْخٌ وَصِيانٌ، وَإِذَا رَجُلٌ قَرِيبٌ مِنَ الشَّجَرَةِ بَيْنَ يَدَيْهِ نَارٌ يُوقِدُهَا، فَصَعِدَا بِي فِي الشَّجَرَةِ، وَأَدْخَلَانِي دَارًا لَمْ أَرِ قَطُّ أَحْسَنَ مِنْهَا، فِيهَا رِجَالٌ شُيُوخٌ وَشَبَابٌ، وَنِسَاءٌ وَصِيانٌ، ثُمَّ أَخْرَجَانِي مِنْهَا، فَصَعِدَا بِي الشَّجَرَةَ، فَأَدْخَلَانِي دَارًا هِيَ أَحْسَنُ وَأَفْضَلُ، فِيهَا شُيُوخٌ وَشَبَابٌ. قُلْتُ: طَوَّفْتُمَانِي اللَّيْلَةَ، فَأَخْبِرَانِي عَمَّا رَأَيْتُ. قَالَا: نَعَمْ، أَمَّا الَّذِي رَأَيْتَهُ يُشْقِي شِدْقُهُ فَكَذَّابٌ يُحَدِّثُ بِالْكَذْبَةِ، فَتَحْمَلُ عَنْهُ حَتَّى تَبْلُغَ الْآفَاقَ، فَيُصْنَعُ بِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَالَّذِي رَأَيْتَهُ يُشْدَخُ رَأْسُهُ فَرَجُلٌ عَلَّمَهُ اللَّهُ الْقُرْآنَ، فَتَامَ عَنْهُ بِاللَّيْلِ، وَلَمْ يَعْمَلْ فِيهِ بِالنَّهَارِ، يُفْعَلُ بِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. وَالَّذِي رَأَيْتَهُ فِي الثَّقْبِ فَهُمْ الزُّنَاةُ. وَالَّذِي رَأَيْتَهُ فِي النَّهْرِ آكِلُو الرُّبَا، وَالشَّيْخُ فِي أَصْلِ الشَّجَرَةِ إِبْرَاهِيمُ عليه السلام وَالصَّبِيانُ حَوْلَهُ فَأَوْلَادُ النَّاسِ، وَالَّذِي يُوقِدُ النَّارَ مَالِكُ حَازِنِ النَّارِ. وَالِدَارُ الْأَوَّلَى الَّتِي دَخَلْتَ دَارَ عَامَّةِ الْمُؤْمِنِينَ، وَأَمَّا هَذِهِ الدَّارُ فَدَارُ الشُّهَدَاءِ، وَأَنَا جَبْرِيلُ، وَهَذَا مِيكَائِيلُ، فَارْفَعْ رَأْسَكَ، فَرَفَعْتُ رَأْسِي فَإِذَا فَوْقِي مِثْلُ السَّحَابِ. قَالَا: ذَاكَ مَنْزِلُكَ. قُلْتُ دَعَانِي أَدْخُلْ مَنْزِلِي. قَالَا: إِنَّهُ بَقِيَ لَكَ عُمْرٌ لَمْ تَسْتَكْمِلْهُ، فَلَوْ اسْتَكْمَلْتَ أَتَيْتَ مَنْزِلَكَ.^(١)

٩٣- باسیک

١٣٨٦- سه‌موره‌ی کوری جوندمب عليه السلام ده‌لی: زور جار که پی‌غهمبهر عليه السلام نویزی (به‌یانی) ده‌کرد، پرووی تیده‌کردین و دمی‌فهرموو: ((نایا نه‌مشهو که‌ستان خه‌وی

بەینیوه؟))، دەڵێ: جا ئەگەر کەسێک بینیای دمیگێرایەوه، پێغەمبەریش ﷺ دمیغەرموو: (مَا شَاءَ اللَّهُ)، جا رۆژێکیان پرسیاری کرد لیمان و فەرمووی: ((ئایا کەستان خەوی بەینیوه؟)) وتمان: نەخێر، فەرمووی: ((بەلام من ئەمشەو لەخەومدا دوو پیاوم بینی، هاتن بۆ لام، دەستیان گرتەم و بردمیان بۆ خاکی پیرۆز^(١)، جا پیاویکم بینی دانیشتبوو، پیاویکیش وەستابوو چەند قولاپێکی ئاسنینی بەدەستەوه بوو))، (ئیمامی بوخاری دەڵێ: هەندێ لە هاوڕێکانمان لە مووساوە بەم شیوە گێراویانەتەوه: ((ئەو قولاپانە دەخرێتە نیو روومەتی تا لە پشت سەریەوه دەردهچێ، ئینجا روومەتی لایەکە ی تری ئاوا لی دەکرد، ئینجا ئەو لا روومەتی چاک دەبوویەوه یەکی دەگرتەوه، جا دووبارە وەک جاری پێشووی لێدەکرد، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: منیش وتم: ئەمە جییه؟ هەردووکیان وتیان: بڕۆ، جا رۆشتین، هەتا رۆشتینە لای پیاویک بەپشتدا راکشابوو، پیاویکیش خەرە بەردێکی گەورە پێبوو، یان تاوێرە بەردێکی پێبوو، لەسەر سەری کابرا (راکشاوکە) راووستابوو، دمیگێشا بە تەوقەسەریدا، جاکە پیایدا دمیگێشا بەردەکە خلۆر دەبوویەوه، پیاوەکەش دەرپۆشت بەردەکە دی دەهێنایەوه، جا تا دەهاتەوه بۆ لای کابرا (راکشاوکە)، سەری چاک دەبوویەوه یەکی دەگرتەوه وەک خۆی لی دەهاتەوه، جا ئەویش دەهاتەوه دووبارە بەردەکە پێدا دمیگێشایەوه، وتم: ئەمە کێ یە؟ هەردووکیان وتیان: تۆ بڕۆ، جا رۆشتین تا گەشتینە لای چالێک وەک تەنووڕ وابوو، دمیگێشی بچووک بوو، لەبنەوه پان بوو، لە ژێریەوه گلبە ی ناگر بوو، جا کە نزیک دەبوویەوه خەلکەکە بەرز دەبوونەوه (کە لەنیویدا بوون)، هەتا نزیک بوو بێنە دەرەوه، کە ناگر و گڕمەکە دمیگێشتەوه دەگەرانەوه بۆ بنی چالەکە، پیاوان و ژنانی پرووتی

^١ واتە: (بَيْتُ الْمُقَدِّسِ) # کە لەفە لەستینە.

تیا‌بوو، منیش وتم: ئەمانه کین؟ هەردووکیان وتیان: تۆ برۆ، جا رۆشتین هەتا چووینە لای رۆوباریکی خوین، پیاویک لەنیومراستی رۆوبارەکه‌دا و مستابوو - یەزیدو و مەببێ کۆری جەریر لە جەریری کۆری حازیمەووە گیراویانەتەووە، که جەریر بەم شیوە گیراویەتیەووە: وە لە قەرەغی رۆوبارەکه‌دا پیاویک و مستاوو کۆمەئێک بەردی لەبەردەمدایە، جا ئەو پیاوێ لەنیو رۆوبارەکه‌دا بوو دەهات (بۆ قەرەغەکه)، که دمیویست بێتە دەرەووە، پیاوێکه‌ی که لە قەرەغەکه‌دا و مستابوو بەردیکی دەکیشا بەدەمدیاد دمیگیرایەووە بۆ شوینی خۆی، جا هەر که دمیویست بێتە دەرەووە، بەردیکی دەدا بەدەمدیاد، ئەویش دەگیرایەووە بۆ شوینی خۆی، منیش وتم: ئەمە چییە؟ وتیان: برۆ، جا رۆشتین تا گەیشتینە باخیکی سەوز درەختیکی گەورە تێدابوو، لە ژێردا پیاویکی پێو کۆمەئێ مندائی تێدابوو، پیاویکیش لە نزیک درەختەکه‌ووە ناگریکی لەبەردەمدیاد بوو هەڵیدەگیرساند، جا هەردووکیان بەدرەختەکه‌دا سەریان دەخستەم بردیانە نیو خانوویەکه‌ووە، خانووی وا جوانم هەرگیز نەدی‌بوو، کۆمەئێ پیاوی پێو گەنج و ئا‌فرمت و مندائی تێدابوو، پاشان لەو خانووە هی‌نامیانە دەرەووە، بەدرەختەکه‌دا سەریان خستەم و بردمیانە خانوویەکه‌ووە، لەوێ یەکه‌م جوانتر و چاکتر بوو، کۆمەئێ پیاوی پێو گەنجی تێدابوو، وتم بێیان: ئەم شەو هەردووکتان منتان گە‌راند، دە‌ی هە‌والی ئە‌و شتانه‌م پێ‌ی بدن که بینیم، هەردووکیان وتیان: بەئێ‌ی باشە، ئە‌و‌ه‌ی که بینیت لا رۆ‌ومە‌تی دە‌قلیشینرا، ئە‌و‌ه‌ درۆ‌زن بوو، قسە‌یە‌کی درۆ‌ی دە‌کرد، خە‌لک‌یش لێ‌یە‌و‌ه‌ و مریان دە‌گرت، هە‌تا بل‌او دمی‌وی‌ه‌و‌ه‌ بە‌هە‌موو لایە‌که‌دا، جا هە‌تا رۆ‌ژی دوا‌یی هەر ئا‌وای لێ‌ی دە‌کرێ، ئە‌و‌ه‌شیان که بینیت بە‌ردیان دە‌کیشا بە‌سە‌ری‌دا، ئە‌و‌ه‌ پیا‌وی‌که‌ خوا شار‌م‌زای قور‌ئانی پێ‌دا‌و‌ه‌، شە‌و دە‌خە‌وێت دە‌وری ناکاته‌و‌ه‌ و شە‌و‌ن‌وێ‌زی پێ‌ی ناکات، بە‌رو‌ژیش‌دا کاری پێ‌ی ناکات تا رۆ‌ژی دوا‌یی هەر ئا‌وای لێ‌ی دە‌کرێ، ئە‌وانە‌ش لە‌ کونە‌که‌دا بینیتن، ئە‌و‌ه‌ پیا‌و و

نافرمتی زیناکارن، نه‌وه‌ش له‌رووباره‌خوینه‌که‌دا‌بینیت، نه‌وه‌سوو‌خۆره‌کانن، نه‌وه‌پیاوه‌پیره‌ی‌له‌ژێر‌دره‌خته‌که‌ورمه‌که‌دا‌بوو‌ئیر‌په‌یم‌بوو ﷺ، مندا‌له‌کانیش‌که‌له‌که‌ئیدابوون، نه‌وه‌مندا‌لی‌خه‌لکن، نه‌وه‌پیاوه‌ش‌ئاگرمه‌کی‌هه‌لده‌گیرساند، نه‌وه‌فریشته‌مالیکه‌که‌دمرگاوانی‌دۆزه‌خه، خانوو‌مه‌کی‌یه‌که‌م‌که‌چوو‌یته‌نیوی‌نه‌وه‌مال‌و‌شوینی‌ئیماندارانه‌به‌گشتی، به‌لام‌خانوو‌مه‌کی‌تریان‌نه‌وه‌مال‌و‌شوینی‌شه‌هیده‌کانه، وه‌من‌جیریلیم‌نه‌مه‌ش‌میکانیله، جا‌سه‌رت‌به‌رزکه‌ره‌وه، منیش‌سه‌رم‌به‌رزکرده‌وه، بینیم‌له‌سه‌رمه‌وه‌وه‌که‌هه‌ور‌وايه، وتیان: نه‌وه‌ش‌شوینی‌تویه، وتم: لیم‌که‌رپن‌با‌برۆمه‌مال‌و‌شوینه‌که‌مه‌وه، وتیان: به‌شیک‌له‌ته‌مه‌نت‌ماوه‌ته‌واوت‌نه‌کردوو، هه‌رکات‌ته‌واوت‌کرد، دیت‌بو‌مال‌و‌جینگاکه‌ت)).

٩٤- بابُ هَوْتِ يَوْمِ الْاِثْنَيْنِ

١٣٨٧- حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ: فِي كَمْ كَفَنْتُمُ النَّبِيَّ ﷺ؟ قَالَتْ: فِي ثَلَاثَةِ أَثْوَابٍ بَيْضَ سَحُولِيَّةٍ، لَيْسَ فِيهَا قَمِيصٌ وَلَا عِمَامَةٌ. وَقَالَ لَهَا: فِي أَيِّ يَوْمٍ تُوفِّي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ؟ قَالَتْ: يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ. قَالَ: فَأَيُّ يَوْمٍ هَذَا؟ قَالَتْ: يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ. قَالَ: أَرْجُو فِيمَا بَيْنِي وَبَيْنَ اللَّيْلِ. فَنَظَرَ إِلَيَّ ثَوْبٍ عَلَيْهِ كَانَ يَمْرُضُ فِيهِ، بِهِ رَدْعٌ مِنْ زَعْفَرَانٍ فَقَالَ: اغْسِلُوا ثَوْبِي هَذَا، وَزِيدُوا عَلَيْهِ ثَوْبَيْنِ فَكَفَّنُونِي فِيهَا. قُلْتُ: إِنَّ هَذَا خَلَقَ! قَالَ: إِنَّ الْحَيَّ أَحَقُّ بِالْجَدِيدِ مِنَ الْمَيِّتِ، إِنَّمَا هُوَ لِلْمُهْلَةِ. فَلَمْ يُتَوَفَّ حَتَّى أَمْسَى مِنْ لَيْلَةِ الثَّلَاثَاءِ وَدَفِنَ قَبْلَ أَنْ يُصْبَحَ^(١).

٩٤- باسی مردن له رۆژی دووشه ممه‌دا

١٣٨٧- عائشه رضی اللہ عنہا ده‌لی: رۆیشتم بۆ لای ئەبو بەکر رضی اللہ عنہ وتی: له‌چهند به‌رگدا پی‌غه‌مبه‌رتان ﷺ کفن کرد؟ عائشه‌ش وتی: له‌ سێ به‌رگی سپی لۆکه‌دا، کراس و می‌زهره‌یان تێدا نه‌بوو، وه‌ ئەبو به‌کر به‌ عائشه‌ی وت: له‌ چ رۆژیکدا پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ ومفاتی کرد؟ عائشه‌ش وتی: له‌ رۆژی دووشه‌مه‌دا، ئەبو به‌کر وتی: ئەم رۆژه (نیستا) چ رۆژیکه‌؟ عائشه‌ وتی: رۆژی دوو شه‌مه‌یه‌، ئەبو به‌کریش وتی: ئومید ده‌که‌م منیش له‌م ساته‌ تا شه‌و بمرم، ئینجا سه‌یری ئەو پۆشاکه‌ی کرد که‌ له‌به‌ریدایه‌، که‌ چارمه‌سر ده‌کرا پی‌وه‌ی، هه‌ندی زه‌عه‌فرانی تیوه‌درا بوو، بۆیه‌ وتی: ئەم کراسه‌م بۆ بشۆن، دوو کراسی تریشی بۆ زیاد بکه‌ن، هه‌ر سیانیان بکه‌ن به‌ کفن بۆم، (عائشه‌ ده‌لی: وت: ئەمه‌ قوماشیکی کۆنه‌! وتی: بی‌گومان زیندوو شیاوتره‌ به‌ پۆشاکێ تازه‌ له‌ مردوو، بی‌گومان کفن هه‌ر بۆ کی‌مه‌، جا ومفاتی نه‌کرد تا شه‌وی سێ شه‌مه‌، پێش نه‌وه‌ی رۆژ ببی‌ته‌وه‌ نی‌ژرا و نه‌سه‌رده‌ کرا.

٩٥- بابُ مَوْتِ الْقَبَاةِ بَعْنَةِ

١٣٨٨- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي هِشَامٌ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا، أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ: إِنَّ أُمَّي افْتُلْتُ نَفْسَهَا، وَأَطْنُهَا لَوْ تَكَلَّمْتُ تَصَدَّقْتُ، فَهَلْ لَهَا أَجْرٌ إِنْ تَصَدَّقْتُ عَنْهَا؟ قَالَ: نَعَمْ.^(١)

٩٥- باسی مردنی کتوپر (له‌ناکاو)

١٣٨٨- عائشه رضی اللہ عنہا ده‌گیرپه‌ته‌وه‌: که‌ بیاویک به‌ پی‌غه‌مبه‌ری ﷺ وت: له‌راستیدا دایکم له‌پر گیانی دمرچوو، گومانم وابوو ئەگه‌ر قسه‌ی بکه‌ردایه‌ مال و سامانی

ده‌کرد به خێر، جا ئایا پاداشتی ده‌گات ئه‌گهر من سامانی بۆ بکه‌م به‌خێر؟
فه‌رمووی: ((به‌ئێ)).

٩٦- بابُ مَا جَاءَ فِي قَبْرِ النَّبِيِّ ﷺ وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ

﴿ فَأَقْبَرُهُ ﴾ (٢١) عَس، أَقْبَرْتُ الرَّجُلَ: إِذَا جَعَلْتَ لَهُ قَبْرًا، وَقَبْرُهُ دَفْنَتُهُ. ﴿ كَمَا نَا ﴾ (٢٥)
المرسلات، يَكُونُونَ فِيهَا أَحْيَاءَ، وَيُدْفَنُونَ فِيهَا أَمْوَاتًا.
١٣٨٩- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ، عَنْ هِشَامٍ، وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا
أَبُو مَرْوَانَ يَحْيَى بْنُ أَبِي زَكَرِيَّاءَ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: إِنْ كَانَ رَسُولُ
اللَّهِ ﷺ لَيَتَعَذَّرُ فِي مَرَضِهِ. أَيْنَ أَنَا الْيَوْمَ؟ أَيْنَ أَنَا غَدًا؟ اسْتَبْطَاءَ لِيَوْمٍ عَائِشَةَ، فَلَمَّا كَانَ
يَوْمِي قَبَضَهُ اللَّهُ بَيْنَ سَخْرِي وَنَخْرِي، وَدُفِنَ فِي بَيْتِي^(١).

٩٦- باسی ئه‌وهی ده‌رباره‌ی گۆری پێغه‌مبه‌ر ﷺ و

ئهبو به‌کرو عومه‌ر هاتوو

وشه‌ی: ﴿ فَأَقْبَرُهُ ﴾ ده‌وتری: (أَقْبَرْتُ الرَّجُلَ): ئه‌گهر گۆریکی بۆ هه‌لکه‌نیت و
بینیژیت، وشه‌ی: (قَبْرُهُ) واته‌: ناشتم، وشه‌ی: ﴿ كَمَا نَا ﴾ واته‌: به‌زیندوووی له
زه‌ویدا ده‌بن، به‌ مردوویش تییدا ده‌نیژرین.

١٣٨٩- عائشه‌ ﷺ ده‌ئێ: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له نه‌خۆشیه‌که‌یدا بیانووی
ده‌هێنایه‌وه و ده‌یفه‌رموو: ((ئه‌مڕۆ من له‌ گویم؟ سبه‌ینی له‌ گویم؟ (مه‌به‌ستی
ئه‌ومیه‌ لای کام خێزانییه‌تی))، به‌لایه‌وه کاته‌که‌ی به‌هێواشی ده‌پوشت، تا

بگاته نهو رۆژهی لای عایشه‌یه، جا نهو رۆژهی که لای من بوو خوای گه‌وره
گیانی کیشا و بردیه‌وه بۆ لای خوێ، سه‌ری له نیوان سنگ و گه‌ردنی مندا بوو،
وه له ماله‌که‌ی مندا نیژرا.

١٣٩٠- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ هِلَالٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي مَرَضِهِ الَّذِي لَمْ يَقُمْ مِنْهُ: «لَعَنَ اللَّهُ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى،
اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ.. لَوْلَا ذَلِكَ أَثْبَرَتْ قَبْرُهُ، غَيْرَ أَنَّهُ خَشِيَ -أَوْ خَشِيَ- أَنْ يَتَّخَذَ
مَسْجِدًا. وَعَنْ هِلَالٍ قَالَ: كُنَّا فِي عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ وَلَمْ يُولَدْ لِي^(١).
حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِقَاتٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّمَارِ أَنَّهُ
حَدَّثَهُ أَنَّهُ رَأَى قَبْرَ النَّبِيِّ ﷺ مُسْتَنَمًا.
حَدَّثَنَا فَرُّوْهُ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، لَمَّا سَقَطَ عَلَيْهِمُ الْحَاظُ فِي زَمَانِ الْوَلِيدِ
بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ أَخَذُوا فِي بَنَائِهِ، فَبَدَتْ لَهُمْ قَدَمٌ فَقَزَعُوا، وَظَنُّوا أَنَّهَا قَدَمُ النَّبِيِّ ﷺ، فَمَا وَجَدُوا أَحَدًا
يَعْلَمُ ذَلِكَ، حَتَّى قَالَ لَهُمْ عُرْوَةُ: لَا وَاللَّهِ مَا هِيَ قَدَمُ النَّبِيِّ ﷺ، مَا هِيَ إِلَّا قَدَمُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ..

١٣٩٠- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ لهو نه‌خوشیه‌یدا که هه‌لنه‌ستایه‌وه
(ومفاتی کرد) فه‌رمووی: «خوا نه‌فرینی کردوو له جووله‌که‌و گا‌وره‌کان، گو‌ری
پی‌غه‌مبه‌ره‌کانیان کردوو به‌ مزگه‌وت»، له‌به‌ر نه‌م فه‌رمووده نه‌بو‌وايه، گو‌ره‌که‌ی
پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ به‌رز ده‌کرایه‌وه‌و ده‌رده‌خرا، به‌لام نه‌و‌هنده هه‌یه پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ ترسا -
یان خه‌لکه‌که ده‌ترسان، گو‌ره‌که‌ی بکری به‌ مزگه‌وت، هیلال ده‌لی: عورو‌ی کو‌ری
زوبه‌یر کونی‌ه‌ی^(٢) بۆ دانا‌م له‌کاتی‌کدا من مندا‌لم نه‌بو‌وه.

^١ بروانه: ٤٣٥.

^٢ کونی‌ه‌ واته: (أَبُو فُلَانٍ)، وه‌ک نه‌بو عوبه‌یده و نه‌بو هو‌ره‌په‌، به‌ ناوی یه‌کی‌ک له‌ مندا‌له‌کانی ناوده‌نری، له‌م
دی‌ره‌دا بۆیه ئی‌مامی بو‌خاری هه‌تاویه‌تی، بۆ نه‌وه‌ی بی‌سه‌لمه‌تی‌ت که هیلال عورو‌ی بینیه‌، که هه‌ردوو‌کیان پاوی

وه ئه‌بو به‌کری کۆری عه‌ی‌یاش له‌ سوفیانی ته‌مه‌اره‌وه ده‌گێڕێته‌وه که بۆی گێڕاومه‌وه: که گۆرمکه‌ی پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ نیومه‌راست دا به‌رزکرا‌بوویه‌وه. وه‌ فه‌روه ده‌لی: عه‌لی بۆی گێڕاینه‌وه له‌ هیشامی کۆری عوروه‌وه، ئه‌ویش له‌ باوکیه‌وه گێڕاویه‌تی‌ه‌وه که وتی: کاتی له‌ سه‌رده‌می وه‌لیدی کۆری عه‌بدوله‌لیکدا دیواری مزگه‌وت ڕوو‌خا به‌سه‌ریاندا، ده‌ستیان کرد به‌دروست کردنه‌وه‌ی، جا پێیه‌کی مڕو‌قیان بۆ ده‌رکه‌وت و ترسیان لی نیشته‌ و وایان زانی پێی پێغه‌مبه‌ره ﷺ جا که‌سیان ده‌ست نه‌که‌وت ئه‌وه بزانی، هه‌تا عوروه پێی وتن: نا سویند به‌خا ئه‌وه پێی پێغه‌مبه‌ر نه‌ ﷺ، ئه‌وه بیگومان پێی عومه‌ره ﷺ.

١٣٩١- وَعَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَوْصَتْ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الزُّبَيْرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ لَا تَدْفِنِي مَعَهُمْ، وَادْفِنِي مَعَ صَوَاحِبِي بِالْبَقِيعِ، لَا أُزَيِّي بِهِ أَبَدًا^(١).

١٣٩١- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا و‌مسیه‌تی کرد بۆ عه‌بدولای کۆری زوبه‌یر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ و‌ وتی: من له‌گه‌ل پێغه‌مبه‌ر ﷺ و‌ هاوه‌لانیدا مه‌نێژه، به‌لکو له‌گه‌ل خێزانه‌کانی پێغه‌مبه‌ر ﷺ که‌ هاوڕێمن له‌ به‌قیع بمنێژه، تا هه‌تا هه‌تا (به‌هۆی ناشتمه‌وه له‌ نزیك پێغه‌مبه‌ر ﷺ و‌ دوو هاوه‌له‌که‌یدا) به‌چاک باس نه‌کریم و‌ وه‌سف و‌ ستایش نه‌کریم.

١٣٩٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ، حَدَّثَنَا حُصَيْنٌ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ الْأَوْدِيِّ قَالَ: رَأَيْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمَرَ،

فهرمووده‌که‌ن، ده‌لی: عوروه کونیه‌ی بۆ داناوم، واته: به‌یه‌ک گه‌یشتووین، که‌واته ئه‌م فهرمووده‌یه راسته له‌ هیلاله‌وه، چونکه عوروه‌ی بینیه‌.

^١ بر‌وانه: ٧٣٢٧.

أَذْهَبَ إِلَيَّ أُمُّ الْمُؤْمِنِينَ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَقُلْتُ: يَقْرَأُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ عَلَيْكَ السَّلَامَ، ثُمَّ سَلَهَا أَنْ
أُدْفَنَ مَعَ صَاحِبِي. قَالَتْ: كُنْتُ أُرِيدُهُ لِنَفْسِي، فَلَاؤَثَرَتُهُ الْيَوْمَ عَلَى نَفْسِي. فَلَمَّا أَقْبَلَ قَالَ
لَهَا: مَا لَدَيْكَ؟ قَالَ: أَذِنْتُ لَكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ. قَالَ: مَا كَانَ شَيْءٌ أَهَمَّ إِلَيَّ مِنْ ذَلِكَ
الْمُضْجَعِ، فَإِذَا قُبِضْتُ فَاحْمِلُونِي، ثُمَّ سَلُّوا ثُمَّ قُلْ: يَسْتَأْذِنُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ. فَإِنْ أَذِنْتُ
لِي فَادْفِنُونِي، وَإِلَّا فَارْدُونِي إِلَى مَقَابِرِ الْمُسْلِمِينَ، إِنِّي لَا أَعْلَمُ أَحَدًا أَحَقَّ بِهَذَا الْأَمْرِ مِنْ هَؤُلَاءِ
النَّفَرِ الَّذِينَ تُوَفِّي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ عَنْهُمْ رَاضٍ، فَمَنْ اسْتَخْلَفُوا بَعْدِي فَهُوَ الْخَلِيفَةُ،
فَاسْمَعُوا لَهُ وَأَطِيعُوا. فَسَمِعَ عُثْمَانُ وَعَلِيٌّ وَطَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ وَسَعْدُ
بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ، وَوَلَجَ عَلَيْهِ شَابٌّ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ: أَبْشِرْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ بِبُشْرَى اللَّهِ، كَانَ
لَكَ مِنَ الْقَدَمِ فِي الْإِسْلَامِ مَا قَدْ عَلِمْتَ، ثُمَّ اسْتَخْلِفْتَ فَعَدَلْتَ، ثُمَّ الشَّهَادَةُ بَعْدَ هَذَا كُلِّهِ.
فَقَالَ: لَيْتَنِي يَا ابْنَ أَخِي، وَذَلِكَ كَفَافًا لَا عَلَيَّ وَلَا لِي، أُوصِي الْخَلِيفَةَ مِنْ بَعْدِي بِالْمُهَاجِرِينَ
الْأَوَّلِينَ خَيْرًا، أَنْ يَعْرِفَ لَهُمْ حَقَّهُمْ، وَأَنْ يَحْفَظَ لَهُمْ حُرْمَتَهُمْ، وَأُوصِيهِ بِالْأَنْصَارِ خَيْرًا الَّذِينَ
تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ أَنْ يَقْبَلَ مِنْ مُحْسِنِهِمْ، وَيَعْفَى عَنْ مُسِيئِهِمْ، وَأُوصِيهِ بِذِمَّةِ اللَّهِ
وَذِمَّةِ رَسُولِهِ ﷺ أَنْ يُوفَى لَهُمْ بِعَهْدِهِمْ، وَأَنْ يُقَاتَلَ مِنْ وَرَائِهِمْ، وَأَنْ لَا يُكَلَّفُوا قَوْقَ
طَاقَتِهِمْ^(١).

١٣٩٢- عه مری کوری مهیمونی نهودی دهلی: عومهری کوری خهتابم ﷺ بینی
وتی: نهی عهبدولای کوری عومهر برۆ بۆ لای دایکی باومرداران عائیشه ﷺ و
(بنی بلی: عومهر سهلامت لی دهکات، پاشان داوای لی بکه که با من لهگه‌ل دوو
هاوریکه‌مدا (پنجه‌مبه‌ر ﷺ و نه‌بو به‌کر) بنیزریم، عائیشه‌ش وتی: من نه‌و
شوینه‌م بۆ خوّم دهویست، به‌لام نه‌مرۆ نه‌و پیش دهخه‌م به‌سه‌ر خوّمدا (دهمیدم
به‌و)، جا که هاته‌وه پئی وت: ج وه‌لامیکت پییه؟ عه‌بدولاش وتی: نهی که‌وره‌ی
نیمانداران موّله‌تی دا (له پالیاندا بنیزریت)، عومهر وتی: هیچ شتیک به‌لامه‌وه

^١ بروانه: ٣٠٥٢، ٣١٦٢، ٣٧٠٠، ٤٨٨٨، ٧٢٠٧.

لهو شوینه گرنگتر نه بوو، جا کاتی گیانم کیشر، ئینجا هه لمگرن، پاشان سه لام بکهن، پاشان بلتین: عومهری کوری خهتاب داوات لی دهکات لیردا بنیژری، جا نهگهر عائیشه مؤلهتی دا! لهویدا بمنیژن، نهگهر مؤلهتی نه دا نهوه بمگیرنهوه بو گورستانی مسولمانان (که بهقیعه لهویدا بمنیژن)، من کهس ناناسم بهم کاری (جینشینیه) شیاوتر بیت، لهم چهند کهسهی کهوا پیغه مبهری خوا ﷺ کاتی وهفاتی کرد لییان رازی بوو، جا نهوان ههرکهسیان کرده جینشین لهپاش من، نهوه نهو کهسه خهلیفهیه و گوئی لی بگرن و گویراپه لی بکهن، ئینجا ناوی عوسمان و عهلی و تهلهو زوبهیر و عهبدوهره حمانی کوری عهوف و سهعدی کوری نهبی وهفقاضی برد، گهنجیکی نه نصاری هاته ژوورهوه بو لای عومهر و وتی: نهی گه وره ی ئیمانداران مژدهت لی بی به مژدهی خوی گه وره: تو خاومن نهو رابردووهی له ئیسلامدا که خوت دهرانی، پاشان کرایته جینشین و دادگهر بوویت، پاشان دوی هه موو نه مانه شهیدیت بی به خشر، عومهر وتی: نهی برزای خوّم خوژگه سهر به سهر دهریچوومایه، نه گونا هبار بېم، نه پاداشتم بکریّم، ناموژگاری جینشینی پاش خوّم دهکهم که چاک بی له گهل کوچه رانی سهرمتای ئیسلامدا، مافیّک که هه یانه بزانی مافی خو یانه، وه پاریزگاری له ریز و حورمه تیان بکات، وه ناموژگاری دهکهم که له گهل نه نصاری به کاند چاک بیت، نهوانه ی بوونه لانکه ی باوهرداران و ئیمان و ئایین، چاکه ی چاکانیان وهرگری، وه چاوپووشی بکات له خراپه ی خراپانیان، وه ناموژگاری دهکهم ناگای له پهیمان و عهده ی خواو پهیمان و عهده ی پیغه مبهره که ی بیت (به رانه بر نه هلی کیتاب)، وه پهیمان که یان له گهلدا بباته سهر و نهیشکینی، وه جهنگ بکات له گهل نهوانه ی له پشتیان وهن (پیشیان وهن)، وه زیاد له توانای خو یان داوایان لی نه کات.

٩٧- بَابُ مَا يُنْهَى مِنْ سَبِّ الْأَمْوَاتِ

١٣٩٣- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَا تَسُبُّوا الْأَمْوَاتَ، فَإِنَّهُمْ قَدْ أَقْضَوْا إِلَيَّ مَا قَدَّمُوا. وَرَوَاهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْقُدُّوسِ، عَنِ الْأَعْمَشِ، وَمُحَمَّدُ بْنُ أَنَسٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ. تَابَعَهُ عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ، وَابْنُ عَزْرَةَ، وَابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ شُعْبَةَ ^(١).

٩٧- باسی ئه‌وهی رێگری لیکراوه له جێنێدان به مردوووان

١٣٩٣- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((جێنێ مه‌ده‌ن به‌مردوووان، چونکه‌ بێگومان ئه‌وان گه‌یشتونته‌ ئه‌وه‌ جێگایه‌ی که‌ کارو کرده‌وه‌کانیان پێش خۆیان خستوه‌))، ئه‌م فه‌رموودمیه‌ عه‌بدوڵای کۆری عه‌بدولقوددوس له‌ ئه‌مه‌شه‌وه‌ گێراویه‌تی‌وه‌، وه‌ موحه‌ممه‌دی کۆری ئه‌نه‌س له‌ ئه‌مه‌شه‌وه‌ گێراویه‌تی‌وه‌، هه‌ریه‌ک له‌ عه‌لی کۆری جه‌عدو ئیبنو عه‌ره‌رو ئیبنو ئه‌بی عه‌دی له‌ شوعه‌وه‌ گێراویانه‌ته‌وه‌و پالێشتی گێرانه‌وه‌که‌ی ئاده‌م ده‌که‌ن.

٩٨- بَابُ ذِكْرِ شَرِّ الْمَوْتَى

١٣٩٤- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ مُرَّةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ أَبُو لَهَبٍ -عَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ- لِلنَّبِيِّ ﷺ: تَبَّا لَكَ سَائِرَ الْيَوْمِ. فَنَزَلَتْ: ﴿تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ^(١)﴾ الْمَسَدُ ^(٢).

^١ بېروانه: ٦٠١٦.

^٢ بېروانه: ٣٥٢٥، ٣٥٣٦، ٤٧٧٠، ٤٨٠١، ٤٩٧١، ٤٩٧٣، ٤٩٧٣.

۹۸- باسی باسکردنی خرایترینی مردووان

۱۳۹۴- عەبدوللای کورپی عەباس رحمۃ اللہ علیہ دہلی: ئەبو لەھەب -ئەفرینی خوای ئی بی-
 بە پیغەمبەری ﷺ وت: مردن بو تو بە درێژایی ئەمڕۆ، بەھوویەوہ ئەم ئایەتە
 دایەزی: (ھەردوو دەستی ئەبو لەھەب تیاچن ^(۱)، بیگومان لەناوچوون ^(۲) .

۱ واته: تیدا بچیت، دهستی به کارهیناوه مه بهستی خودی که سه که به، وهک ﴿وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ﴾ ﴿١٦٥﴾ البقرة.

^၂ မေပေတ ယို တံသုဝုနီ နေဝ လေးဟေ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٢٤- کِتَابُ الزَّكَاةِ

به ناوی خواص به خشنده می مه ره بان

٢٤- پهراوی زهکات

١- بابُ وُجُوبِ الزَّكَاةِ

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ﴾ (البقرة). وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا حَدَّثَنِي أَبُو سُفْيَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَذَكَرَ حَدِيثَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ يَا مَرْثَا بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَالصَّلَاةِ وَالْعَقَافِ^(١).

١- باسی واجبییه تی زهکات

وه نه م فه رمایشته ی خوا ﷺ: (به نوێ زه کانتان ههستن و زهکات بدهن)، وه عه بدولای کوری عه باس ﷺ دهلی: نه بو سوفیان ﷺ بو ی گێرامه وه، ئینجا فه رمووده که ی پیغه مبه ری ﷺ باس کرد و وتی: پیغه مبه ر ﷺ فه رمانمان پیندهکات به نوێز و زهکات و گه یانندی په یومندی خزمایه تی و داوین پاک ی.

١٣٩٥- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ الضَّحَّاكُ بْنُ مَخْلَدٍ، عَنْ زَكْرِيَّاءَ بِنِ إِسْحَاقَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ صَيْفِيٍّ، عَنْ أَبِي مَعْبُدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ بَعَثَ مُعَاذًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ إِلَى الْيَمَنِ

^١ بروانه: ٧.

فَقَالَ: اَدْعُهُمْ اِلَى شَهَادَةِ اَنْ لَا اِلَهَ اِلَّا اللهُ، وَاَنِّي رَسُولُ اللهِ، فَاِنْ هُمْ اطَاعُوا لِدَلِكْ فَاَعْلِمُهُمْ اَنَّ اللهَ قَدْ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ، فَاِنْ هُمْ اطَاعُوا لِدَلِكْ فَاَعْلِمُهُمْ اَنَّ اللهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً فِي اَمْوَالِهِمْ، تُؤْخَذُ مِنْ اَغْنِيَائِهِمْ وَتُرَدُّ عَلَى فُقَرَائِهِمْ.^(١)

١٣٩٥- عهبدولای کوری عهباس رضی اللہ عنہ دهگیرپتهوه: که پیغه مبهري رضی اللہ عنہ موعازی رضی اللہ عنہ نارد بو یه مهن و پی فهرموو: ((بانگیان بکه بو نه وهی شایهتی بدمن که هیچ بهرستراویکی راست نیه جگه له خوا، وه شایهتی بده که بیگومان من پیغه مبهري خوا، نینجا نه گهر نه و دیان به گوئی کردی، نهوسا ناگاداریان بکه که بیگومان خوا له هه موو شهو و روژیکدا پینج نوژی له سهر فهرز کردوون، نینجا نه گهر نه و مشیان به گوئی کردی، نهوسا ناگاداریان بکه که بیگومان خوا له مال و سامانه گانیاندا زمکات و به خشینیکی له سهر فهرز کردوون، له دمو له مه نده مەکانیان و مرده گیرئ و دمدریت به هه ژار و نه دارمکانیان)).

١٣٩٦- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ ابْنِ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَوْهَبٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ رضی اللہ عنہ أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِلنَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم: أَخْرِني بِعَمَلٍ يَدْخُلُنِي الْجَنَّةَ. قَالَ: مَا لَهُ؟ مَا لَهُ؟ وَقَالَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم: أَرَبَّ مَالَهُ، تَعْبُدُ اللهَ، وَلَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، وَتُقِيمُ الصَّلَاةَ، وَتُؤْتِي الزَّكَاةَ، وَتَصِلُ الرَّحِمَ..

وَقَالَ بِهِزُ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ، وَأَبُوهُ عُثْمَانُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُمَا سَمِعَا مُوسَى بْنَ طَلْحَةَ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ بِهِذَا. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: أَخْشَى أَنْ يَكُونَ مُحَمَّدٌ غَيْرَ مُحْفُوظٍ إِنَّمَا هُوَ عَمْرُو^(٢).

١٣٩٦- نهبو نهیووب رضی اللہ عنہ دهگیرپتهوه: که پیاویک به پیغه مبهري رضی اللہ عنہ وت: کردهومیه کم پی بلی بمباته بهه شتهوه، (یه کیك لهه وهه لآن) وتی: نهو کابرایه

^١ بروانه: ١٤٥٨، ١٤٩٦، ٢٤٤٨، ٤٣٤٧، ٧٣٧١، ٧٣٧٢.

^٢ بروانه: ٥٩٨٢، ٥٩٨٣.

جی دهوی؟! نهو کابرایه جی دهوی؟! پیغه مبهەر ﷺ فهرمووی: ((بیویستییهکی گرنکی ههیه، خوا بههرسته و هیج شتیک مهکه بههاوهلی، بهجوانی نوپژمهکانت بکه، زهکات بده، ههروهها پهیوهندی خزمایهتی بهجی بهینه)). بههز دهلی: شوعبه بوی گیرپینهوه وتی: موحه ممهدی کوری عوسمان و عوسمانی کوری عهبدو لای باوکی بویان گیرپامهوه که ههردووکیان له مووسای کوری ته له حهیان بیستووه، ئه ویش ئه م فهرموودهی له ئه بو ئه یووب بیستووه، ئه بو عهبدو لای (نیمای بوخاری) دهلی: دهرسم ئه و فهرموودهیه له موحه ممهدی کوری عوسمان راست نهی، به لکو عه مری کوری عوسمان بیت^(١).

١٣٩٧- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ، حَدَّثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا وَهْبٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ بْنِ حَيَّانَ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ أَعْرَابِيًّا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: دُلَّنِي عَلَى عَمَلٍ إِذَا عَمِلْتُهُ دَخَلْتُ الْجَنَّةَ. قَالَ: تَعْبُدُ اللَّهَ لَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، وَتُقِيمُ الصَّلَاةَ الْمَكْتُوبَةَ، وَتُؤَدِّي الزَّكَاةَ الْمَفْرُوضَةَ، وَتَصُومُ رَمَضَانَ. قَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا أَزِيدُ عَلَى هَذَا. فَلَمَّا وَلَّى قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: مَنْ سَرَهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى هَذَا.

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ أَبِي حَيَّانَ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو زُرْعَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِهَذَا.

١٣٩٧- نه بو هورمیره ﷺ دهگیرپتهوه: که عه رمبیک دمه ته کی هاته خزمه تی پیغه مبهەر ﷺ وتی: کرده و میه کم نیشان بده نه گهر بیکه م برومه به هه شته وه؟ فهرمووی: ((خوا بههرسته و هیج شتیک مهکه بههاوهلی، وه نوپژه فه رزهکان بکه و زهکاتی فه رز بده و رۆزووی رهمه زان بگره))، پیاومکه وتی: سویند به و زاته ی گیانی منی به دمهسته له وه زیاتر ناکه م، جا کاتی پستی هه لکرد و رۆیشت،

^١ واته: شوعبه لئی تیک چوه، له جیاتی عه مری کوری عوسمان کردوو یه تی به موحه ممهدی کوری عوسمان.

پښه مېهر ﷺ فه رمووی: ((هه ر که س پښی خو شه سه یری که سیکی به هه شتی بکات، نه وه با سه یری نه م پیاوه بکات)).

(نیمامی بوخاری نه م فه رمووده ی به م ړنگه یه ش گپراو مته وه): موسه دد بو ی گپرا مته وه له یه حیا وه، نه ویش له نه بو حه ییا نه وه ده لی: نه بو زورعه له پښه مېهر موه ﷺ نه م فه رمووده ی گپراو مته وه.

١٣٩٨- حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ، حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو جَمْرَةَ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ: قَدِمَ وَفَدَ عَبْدُ الْقَيْسِ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ هَذَا الْحَيَّ مِنْ رَبِيعَةَ، قَدْ حَالَتْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ كُفَّارٌ مُضَرٌّ، وَلَسْنَا نَخْلُصُ إِلَيْكَ إِلَّا فِي الشَّهْرِ الْحَرَامِ، فَمَرْنَا بِشَيْءٍ نَأْخُذُهُ عَنْكَ، وَنَدْعُو إِلَيْهِ مَنْ وَرَاءَنَا. قَالَ: أَمَرُكُمْ بِأَرْبَعٍ، وَأَنْهَاكُمْ عَنْ أَرْبَعٍ: الْإِيمَانِ بِاللَّهِ وَشَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ -وَعَقْدَ يَدَيْهِ هَكَذَا - وَإِقَامَ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ، وَأَنْ تُؤَدُّوا خُمُسَ مَا غَنِمْتُمْ، وَأَنْهَاكُمْ عَنِ الدُّبَاءِ، وَالْحَنْتَمِ، وَالنَّقِيرِ، وَالْمُرْقَتِ. وَقَالَ سُلَيْمَانُ وَأَبُو النُّعْمَانِ، عَنْ حَمَادٍ: الْإِيمَانُ بِاللَّهِ شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ.^(١)

١٣٩٨- عه بدولای کوری عه باس ﷺ ده لی: نوینه ری خی لی عه بدولقه یس هاتن بو خزمه تی پښه مېهر ﷺ، وتیان: نه ی پښه مېهر ی خوا ﷺ بیگومان نه م خی له له هو زی ړمبیه ی، (چونکه خی لی عه بدولقه یس به شیکن له هو زی ړمبیه)، ئینجا عه رزیان کرد بیگومان کافرانی هو زی موزم ړ له نیوان ئیمه و جه نابندان، وه ئیمه ناتوانین بیینه خزمه ت له و مانگانه دا نه بی که (جهنگ تی یاندا) حه ړامه، که واته فه رمانمان پی بفه رموو به شتانیک له جه نابته وه وهری بگرین، تا هو زه که شمان بانگ بکه ین بو لای، فه رمووی: ((فه رمانتان پی ده که م به چوار

شت و قه‌دهمغهی جوار شتیشان لی ده‌که‌م، (جوار فه‌رمانه‌کان نه‌مانه‌ن): باومر بوون به‌خواو شایه‌تیدان که هیچ په‌رستراویکی راست نییه جگه له خوا - وه ناوه‌ها په‌نجه‌کانی دمستی قوچاند وه‌ک ناماژه‌ی یه‌ک خوایی، وه نوپژ کردن و زمکات دان، پینج یه‌کی نه‌وه‌ی له جه‌نگدا دمستان ده‌که‌وی بیدهن (به ده‌وله‌تی ئیسلامیی)، وه قه‌دهمغهی جوار شتیشان^(١) لی ده‌که‌م (که نه‌م شتانه‌ن): کوله‌که‌ی هه‌لگوئراو، کوپه (که له قورو موو درووست ده‌کرا)، دمفری هه‌لگوئراو له‌بنکی دار خورما، کوپه‌ی قیرو زمفت تیّه‌لسواو)^(٢)، وه سوله‌یمان و نه‌بو نوعمان له همه‌ماده‌وه فه‌رمووده‌که‌یان به‌م جوّره گپراومه‌وه: ((باومرپوون به خوا شایه‌تیدانه که هیچ په‌رستراویکی راست نیه جگه له خوا)).

١٣٩٩- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ الْحَكَمُ بْنُ نَافِعٍ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبُ بْنُ أَبِي حَمْزَةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، حَدَّثَنَا عُيَيْنَةُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَمَّا تُوُفِّيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَكَفَرَ مَنْ كَفَرَ مِنَ الْعَرَبِ فَقَالَ عُمَرُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، كَيْفَ تُقَاتِلُ النَّاسَ، وَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. فَمَنْ قَالَهَا فَقَدْ عَصَمَ مِنِّي مَالَهُ وَنَفْسَهُ إِلَّا بِحَقِّهِ، وَحِسَابُهُ عَلَى اللَّهِ؟^(٣).

١٣٩٩- نه‌بو هورپه‌ره ﷺ ده‌لی: کاتی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ومفاتی کرد، نه‌بو به‌کر ﷺ بوویه جینشین، نه‌وه‌ی ویستی باشگه‌زبیته‌وه له عه‌ربه‌کان باشگه‌ز بوویه‌وه،

^١ که خواردنه‌وه‌یان تیده‌کردن چ ئاو بی، یان سرکه یان دۆشاو.

^٢ هۆی قه‌دهغه کردنی نه‌و چواره که شله‌مه‌نیان تی ده‌کری، له‌به‌ر نه‌وه‌یه سرکه‌و دۆشاو تیاندنا زوو ده‌بیته عاره‌ق.

^٣ ب‌روانه: ٦٩٢٤، ٧٢٨٤.

عومهریش ﷺ وتی به ئه‌بو به‌کر: چۆن له‌گه‌ڵ خه‌لکیدا ده‌جه‌نگی له‌ کاتیکدا پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووویه‌تی: ((فه‌رمانم پێ کراوه له‌ دزی خه‌لک بجه‌نگم هه‌تا ده‌لێن: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ)، جا هه‌رکەس بیلێ، ئه‌وه بپگومان به‌ هه‌ق و مافی خۆی نه‌بێت مال و خوێنیان له‌لایه‌ن منه‌وه پارێزراره، لیپرسینه‌وه‌شیان له‌سه‌ر خوايه)).

١٤٠٠- فَقَالَ: وَاللَّهِ لَأَقَاتِلَنَّ مَنْ فَرَّقَ بَيْنَ الصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ، فَإِنَّ الزَّكَاةَ حَقُّ الْمَالِ، وَاللَّهُ لَوْ مَنَعُونِي عَنَّا قَا كَانُوا يُودُّونَهَا إِلَيَّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَقَاتَلْتُهُمْ عَلَى مَنَعِهَا. قَالَ عُمَرُ ﷺ: قَوْلَ اللَّهِ مَا هُوَ إِلَّا أَنْ قَدْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَ أَبِي بَكْرٍ ﷺ، فَعَرَفْتُ أَنَّهُ الْحَقُّ^(١).

١٤٠٠- ئه‌بو به‌کریش ﷺ وتی: سویند به‌خوا ده‌جه‌نگم له‌ دزی ئه‌و که‌سه‌ی جیاوازی بکات له‌ نیوان نوێژ و زه‌کاتدا، چونکه زه‌کات مافی مال و سامانه، وه سویند به‌خوا ئه‌گه‌ر گیسکیکم نه‌دمنی که کاتی خۆی دمیاندا به‌ پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌سه‌ر نه‌دانی له‌ دزیان ده‌جه‌نگم، عومهر ﷺ وتی: سویند به‌ خوا کاتیک که خوا سینه‌ی (دلی) ئه‌بو به‌کرێ گوشاد کرد بۆ ئه‌م کاره‌ منیش بۆم دهرکه‌وت که ئه‌و بپاره‌ هه‌ق و راسته‌.

٢- بَابُ الْبَيْعَةِ عَلَى إِيْتَاءِ الزَّكَاةِ

﴿إِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخِوُنْكُمْ فِي الدِّينِ﴾ ١١ ﴿التوبة.﴾
١٤٠١- حَدَّثَنَا ابْنُ مُمَيَّرٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، عَنْ قَيْسٍ قَالَ: قَالَ جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: بَايَعْتُ النَّبِيَّ ﷺ عَلَى إِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيْتَاءِ الزَّكَاةِ، وَالنُّصْحِ لِكُلِّ مُسْلِمٍ^(٢).

^١ بروانه: ١٤٥٦، ١٤٥٧، ٦٩٢٥، ٧٢٨٥.

^٢ بروانه: ٥٨.

٢- باسی پهیمان دان لهسهر زهکات دان

(خوا دمفهرموئ): (جا ئەگەر پهشیمان بوونهوه و نوێزبان کرد و زهکاتیان دا، ئەوه برای ئایینیتان).

١٤٠١- جهریری کوری عهبدوللا ؑ دهلی: پهیمانم دا به پیغهمبهر ﷺ لهسهر نوێزکردن و زهکات دان و نامۆزگاری کردنی ههموو مسوڵمانیک.

٣- بابُ اِثْمِ صَانِعِ الزَّكَاةِ

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَالَّذِينَ يَكْزِبُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُفْقِرُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣١﴾ يَوْمَ يُخَوَّلَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنْزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْزِبُونَ ﴿٣٢﴾﴾ التوبة.

٣- باسی تاوانی زهکات نهدهر

ههروهما باسی ئەم فەرمايشتهی خوای بهرز و بلند: (وه ئەو کهسانه‌ی ئالتون و زیو کۆدهکه‌نهوه و له‌پێی خوادا نایبه‌خشن، ئەوه مژدمیان پێ بدە به‌سزایه‌کی به‌نازار، له‌پۆژیکدا (ئەو ئالتون و زیوه) له‌ناگری دۆزه‌خدا سوور ده‌کریته‌وه، ئینجا نیوچاوان و ته‌نیشت و پشتیانی پێ داخ ده‌کری، (بێیان ده‌وتری): ئەمه ئەو (سامانه‌یه) کۆتان ده‌کرده‌وه بو خۆتان، ده‌ی به‌جێژن (تۆله‌ی) ئەوه‌ی کۆتان ده‌کرده‌وه).

١٤٠٢- حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ نَافِعٍ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ هُرْمَزٍ الْأَعْرَجَ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ ؓ يَقُولُ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: تَأْتِي الْإِبِلُ عَلَى صَاحِبِهَا عَلَى خَيْرٍ مَا كَانَتْ، إِذَا هُوَ لَمْ يُعْطِ فِيهَا حَقَّهَا، تَطَوُّهُ بِأَخْفَافِهَا، وَتَأْتِي الْغَنَمُ عَلَى صَاحِبِهَا

عَلَى خَيْرِ مَا كَانَتْ، إِذَا لَمْ يُغَطِّ فِيهَا حَقَّهَا، تَطَوُّهُ بِأُظْلَافِهَا، وَتَنْطَحُهُ بِقُرُونِهَا. وَقَالَ: وَمِنْ حَقِّهَا أَنْ تُحْلَبَ عَلَى الْمَاءِ. قَالَ: وَلَا يَأْتِي أَحَدُكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِشَاةٍ يَحْمِلُهَا عَلَى رَقَبَتِهِ لَهَا يُعَارُ، فَيَقُولُ: يَا مُحَمَّدُ. فَأَقُولُ: لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قَدْ بَلَغْتُ. وَلَا يَأْتِي بِبَعِيرٍ يَحْمِلُهُ عَلَى رَقَبَتِهِ لَهُ رُعَاءٌ، فَيَقُولُ: يَا مُحَمَّدُ. فَأَقُولُ: لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قَدْ بَلَغْتُ.^(١)

١٤٠٢- نهبو هورمیره ﷺ دهلی: پیغه مبهەر ﷺ دمه رموی: ((وشر له) رۆزی دوایدا) له سهر چاکترین شیوهی (له) فه لهوی و گه ورهیی) دا دیت به سهر خاومنه کهیدا، نه گهر زمکات و مافه که یانی نه دابیت، به قاجی و سمه کانی پی پیداده نی (دمیشلی)، مه ریش به چاکترین شیوهی دیت به سهر خاومنه کهیدا، نه گهر زمکات و مافه که یانی نه دابیت به سمه کانی پی پیداده نی، به شاخه کانی هۆچی لی دمدات))، هه روه ها فه رموی: ((وه له مافه کانیه تی له کاتی ناودانیاندا (له لایهن هه زارانوه) بدوشرین))، وه فه رموی: ((با له) رۆزی دوایدا هیچ کامتان نه یهت مه ریکی به سهر ملیه وه هه لگرتبیت ببارینی، جا بللی نهی موحه ممه د (فریام بکه وه)، منیش ده لیم هیچم بو ناکری بو، له دنیا پیم راگه یانندن. وه با که سیکتان نه یهت و وشریک به سهر ملیه وه بیت بباعینی، جا نه وکه سه بللی نهی موحه ممه د (فریام بکه وه)، منیش ده لیم: هیچ شتیکم له دهست نایهت بو، چونکه له دنیا دا (نه وهی پیویست بو) راگه یانندن)).

١٤٠٣- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ

^١ بروانه: ٢٣٧١، ٢٣٧٨، ٣٠٧٣، ٦٩٥٨.

آتاهُ اللهَ مَالًا فَلَمْ يُوَدِّ زَكَاتَهُ، مَثَلٌ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شُجَاعًا أَفْرَعًا، لَهُ زَيْبَتَانِ، يُطَوِّفُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، ثُمَّ يَأْخُذُ بِلِهْزَمِيهِ -يَعْنِي: شِدْقِيهِ- ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا مَالِكٌ، أَنَا كَنْزُكَ، ثُمَّ تَلَا: ﴿وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ ﴿١٨﴾﴾ آل عمران، الآية^(١).

١٤٠٣- ئەبو هورەیرە رضی اللہ عنہ دەلی: پێغه مبه‌ری خوا ﷺ فهرمووی: ((هەر کەس خوا مال و سامانی پێ ببەخشی و زەکاتە کە ی نەدات، لە پڕۆزی دوا ییدا دەکریته ماریکی (گەرە ی) سەرکەچەل، دوو شاخی هە یه^(٢)، لە پڕۆزی دوا ییدا ئەو مارد لە ملی دەتالی، قەب دەکا بە هەردوو شەویله‌ یدا - (لِهْزَمِيهِ) واتە: هەردوو شەویله‌ ی، پاشان دەلی: من سامانە کە تەم، من ماله‌ کە تەم کو‌ت دەکردەوه‌)) پاشان ئەم نایەتە ی خویندەوه‌: (وہ با ئەو کەسانە ی چروکی و پەزلی دەکەن، وا نەزانن بە هۆی ئەو مال و سامانە ی خوا لە بەهرە ی خۆی پێی بەخشیون ئەو (چروکی) ه‌ چاکترە بۆیان، (نەخیر وانیه‌)، بە لگو ئەوه‌ خراپە بۆیان، وہ بیگو مان ئەوه‌ ی چروکیان پێ دەکرد، لە پڕۆزی دوا ییدا وه‌ک تەوق دەکریته‌ ملیان، وہ کە لە پور و میراتی ئاسمانە کان و زەوی تەنها بۆ خوا یه‌، وہ خوا ئاگادارە بە هەرجی کە ئیوه‌ دەیکەن).

٤- باب: مَا أُدِّيَ زَكَاتُهُ قَلِيسَ بَكْنَزٍ

لِقَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ: لَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسَةِ أَوَاقٍ^(٣) صَدَقَةٌ..

^١ بروانه: ٢٣٧١، ٤٥٦٥، ٤٦٥٩، ٦٩٥٧.

^٢ لَهُ زَيْبَتَانِ بە چەند مانای تر مانا کراوه وه‌ک: ١- کەف کەوتۆتە هەردوو کەلاوه‌ ی. ٢- دوو خالی رەش لەسەر ووی چاوه‌ کانیه‌ وه‌یه‌. ٣- دوو کە ئبه‌ ی هە یه‌ لە دەمیوه‌ هاتوونە تە دەر وه‌.

^٣ خَمْسَةِ أَوَاقٍ: واتە: پێنج ئوقیه‌، هەر ئوقیه‌ یه‌ک چل دره‌همی زیو ده‌کات، کەواتە پێنج ئوقیه‌ کە ده‌کاته‌ دوو سەد دره‌هم، بە کیشانه‌ ی تێستا لیکدراوه‌ تەوه‌ ده‌کاته‌: (٥٩٥ گرام) زیو.

١٤٠٤- وَقَالَ أَحْمَدُ بْنُ شَيْبٍ بْنِ سَعِيدٍ: حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ يُونُسَ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ أَسْلَمَ قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه، فَقَالَ أَعْرَابِيٌّ: أَخْبِرْنِي قَوْلَ اللَّهِ: ﴿وَالَّذِينَ يَكْتُمُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُفْقُونَهَا فِي سَبِيلِ ٣٦ التَّوْبَةِ، قَالَ ابْنُ عُمَرَ: رضي الله عنه مَنْ كَتَمَهَا فَلَمْ يُودَّ زَكَاتُهَا فَوَيْلٌ لَهُ، إِمَّا كَانَ هَذَا قَبْلَ أَنْ تُنَزَّلَ الزَّكَاةُ، فَلَمَّا أَنْزَلَتْ جَعَلَهَا اللَّهُ طَهْرًا لِلْأَمْوَالِ ^(١).

۴- باسیک: ئەو سامانەى زەكاتى لى پەرى بە كەنز (۲) دانەرى

بەبەلگەي ئەم ھەرموودەي پىغەمبەر ﷺ: ((ئەوھى لە پىنچ ئۆقيە كەمتر بىت زەكاتى تېدا نىيە)).

۱۴۰۴- خالیدی کورپی ئەسەلم دەلّی: لەگەڵ عەبدوڵای کورپی عومەردا ﷺ
 رۆیشتین بۆ سەفەریك، (لەرێگادا) عەرەبیکی دەرەبەکی بە عەبدوڵای وت: مانای
 ئەم نایەتەم پێی بلّی: (ئەوانە ی ئالتون و زیو کۆدەکەنەو و لە رپی خوادا
 نایەخشن)، عەبدوڵاش وتی: هەرکەس کۆی کاتەو و زەکاتەکە ی نەدات سزای
 توند بۆ ئەو کەسە، بێگومان ئەو نایەتە پێش ئەو بوو نایەتی زەکاتدان
 دابەزی، جا کە نایەتی زەکات دابەزی، خوا ئەو مال بەخشینە ی کرد بە مایە
 پاککردنەو بۆ مال و سامان.

١٤٠٥- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ يَزِيدَ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبُ بْنُ إِسْحَاقَ قَالَ الْأَوْزَاعِيُّ: أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، أَنَّ عَمْرَو بْنَ يَحْيَى بْنَ عُمَارَةَ أَخْبَرَهُ، عَنْ أَبِيهِ يَحْيَى بْنِ عُمَارَةَ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ

بروانه: ۴۶۶۱.

٢ که هه ره شه له خاوه نه که ی کراوه له قورئان و سوننه تدا.

أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ رضي الله عنه يَقُولُ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَيْسَ فِيهَا دُونَ خَمْسِ أَوْاقٍ صَدَقَةٌ، وَلَيْسَ فِيهَا دُونَ خَمْسِ دَوْدٍ صَدَقَةٌ، وَلَيْسَ فِيهَا دُونَ خَمْسِ ^(١) أَوْسُقٍ صَدَقَةٌ ^(٢).

١٤٠٥- نه‌بو سه‌عید رضي الله عنه ده‌لێ: پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: (((پاره) له پینج ئوقیه که‌متر زمکاتی تیدا واجب نییه، وه له پینج وشر که‌متر زمکاتی تیدا واجب نییه، وه له پینج وسق ^(٣) که‌متر زمکاتی تیدا واجب نییه)).

١٤٠٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ، سَمِعَ هُشَيْنًا، أَخْبَرَنَا حُصَيْنٌ، عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ قَالَ: مَرَرْتُ بِالرَّبَذَةِ فَإِذَا أَنَا بِأَبِي ذَرٍّ رضي الله عنه فَقُلْتُ لَهُ: مَا أَنْزَلَكَ مِنْزِلَكَ هَذَا؟ قَالَ: كُنْتُ بِالشَّامِ، فَأَخْتَلَفْتُ أَنَا وَمُعَاوِيَةُ فِي الَّذِينَ يَكْزُرُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ. قَالَ مُعَاوِيَةُ: نَزَلْتُ فِي أَهْلِ الْكِتَابِ. فَقُلْتُ: نَزَلْتُ فِيْنَا وَفِيهِمْ. فَكَانَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ فِي ذَاكَ، وَكَتَبَ إِلَيَّ عُثْمَانُ رضي الله عنه يَشْكُونِي، فَكَتَبَ إِلَيَّ عُثْمَانُ أَنْ أَقْدِمَ الْمَدِينَةَ. فَقَدِمْتُهَا فَكُتِرَ عَلَيَّ النَّاسُ حَتَّى كَانَتْهُمْ لَمْ يَرَوْني قَبْلَ ذَلِكَ، فَذَكَرْتُ ذَاكَ لِعُثْمَانَ، فَقَالَ لِي: إِنَّ شَيْئًا تَنَحَّيْتُ فَكُنْتُ قَرِيبًا. فَذَاكَ الَّذِي أَنْزَلَنِي هَذَا الْمَنْزِلَ، وَلَوْ أَمَرُوا عَلَيَّ حَبْشِيًّا لَسَمِعْتُ وَأَطَعْتُ ^(٤).

١٤٠٦- زمیدی کوری وهه‌ب ده‌لێ: به‌رمبه‌ردا تیپه‌ریم (شوینیکه له نیوان مه‌که‌ه و مه‌دینه)، له‌په‌ر نه‌بو زه‌رم بی‌نی رضي الله عنه و پیم وت: چ شتیک نا له‌م شوینه‌دا نیسته‌جیی کردوویت؟ وتی: من له شام بووم، جا من و موعاوییه له‌سه‌ر نه‌م

^١ خَمْسُ أَوْسُقٍ واته: پینج وسق هه‌ر وسقیکی سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌کاته (٦٠) صاع، به‌ کیشانه‌ی تێستا لێک دراوه‌ته‌وه ده‌کاته نزیکه‌ی: (٦٥٢ کغم)، هه‌ندیکیش ده‌لێن: ده‌کاته (٦٧٢ کغم)، نه‌مه بو گه‌نم و جو حساب کراوه، به‌لام هه‌ندێ دانه‌وێله‌ی تر قورسته‌ و حساب‌ه‌که‌ی ده‌گۆرتی.

^٢ بر‌وانه: ١٤٤٧، ١٤٥٩، ١٤٨٤.

^٣ دان‌ه‌وێله و میوژ و خورما.

^٤ بر‌وانه: ٤٦٦٠.

ئایهته: (ئهوانه‌ی ئالتون و زیو کۆده‌که‌نه‌وه و نایبه‌خشن له‌پێی خوادا) ر‌امان جیاواز بوو، مو‌عاوییه وتی: ئەم ئایه‌ته دەر‌بار‌ه‌ی خاوم‌ن ک‌تیب‌ه‌کان دابه‌زیوه، منیش وتم: دەر‌بار‌ه‌ی ئیم‌ه و ئه‌وانیش دابه‌زیوه، بۆیه له ن‌یوان من و مو‌عاوییه‌دا گ‌یش‌ه دروست بوو له‌سه‌ر ئه‌وه، مو‌عاوییه نامه‌یه‌کی نووسی بۆ عوسمان و شکاتی منی لا کرد، ئه‌وسا عوسمانیش نامه‌یه‌کی بۆ من نووسی که برۆم بۆ مه‌دینه. منیش ر‌ویشتم بۆ مه‌دینه، جا خه‌لکیکی زۆرم ل‌ی کۆبوویه‌وه^(١)، به جۆرێک وه‌ک له‌وهو پ‌یش منیان نه‌دی‌ی، منیش ئه‌مه‌م بۆ عوسمان باسکرد، عوسمانیش پ‌ی‌ی وتم: ئەگەر چه‌ز ده‌که‌یت و دمه‌وێ برۆ بۆ (جیگایه‌ک له‌) که‌ناری مه‌دینه و نزیک بیت، ئه‌وم‌بوو منی نا له‌م شوێنه‌دا نیسته‌جێ کردووه، ئەگەر به‌ندمه‌یه‌کی حه‌به‌شی بکه‌نه ئه‌میر و ل‌ی‌پ‌رس‌راوم، من گو‌یی ل‌ی ده‌گرم و گو‌ی‌پ‌رایه‌لی ده‌که‌م.

١٤٠٧- حَدَّثَنَا عِيَّاشُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى، حَدَّثَنَا الْجُرَيْرِيُّ، عَنْ أَبِي الْعَلَاءِ، عَنِ الْأَخْنَفِ بْنِ قَيْسٍ قَالَ: جَلَسْتُ. وَحَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا الْجُرَيْرِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَلَاءِ بْنُ الشَّخِيرِ، أَنَّ الْأَخْنَفَ بْنَ قَيْسٍ حَدَّثَهُمْ قَالَ: جَلَسْتُ إِلَى مَلَأٍ مِنْ قُرَيْشٍ، فَجَاءَ رَجُلٌ خَشِنُ الشَّعْرِ وَالثِّيَابِ وَالْهَيْئَةِ، حَتَّى قَامَ عَلَيْهِمْ فَسَلَّمَ، ثُمَّ قَالَ: بَشِّرِ الْكَانِزِينَ بِرَضْفٍ يُحْمَى عَلَيْهِ فِي نَارٍ جَهَنَّمَ، ثُمَّ يُوَضَّعُ عَلَى حَلَمَةٍ تَذِي أَحَدِهِمْ حَتَّى يَخْرُجَ مِنْ نُغْضٍ كَتِفِهِ، وَيُوَضَّعُ عَلَى نُغْضٍ كَتِفِهِ حَتَّى يَخْرُجَ مِنْ حَلَمَةٍ تَذِيهِ يَنْزَلُزُلُ، ثُمَّ وَلَّى فَجَلَسَ إِلَى سَارِيَّةٍ، وَتَبِعْتُهُ وَجَلَسْتُ إِلَيْهِ، وَأَنَا لَا أَذْري مَنْ هُوَ فَقُلْتُ لَهُ: لَا أَرَى الْقَوْمَ إِلَّا قَدْ كَرِهُوا الَّذِي قُلْتُ. قَالَ: إِنَّهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا.

^١ پ‌رس‌یاران ل‌ی ده‌کردم بۆچی له شام ده‌رچووم و هاتم بۆ مه‌دینه.

١٤٠٧- جهریر گێڕایه وه له ئه بولعه لاهوه، ئه ویش له ئه حنه فی کوری هه یسه وه گێڕایه وه و وتی: دانیشتبوووم.

جهریر وتی: ئه بولعه لای کوری شیخیر بۆی گێڕاینه وه که ئه حنه فی کوری هه یس بۆی گێڕانه وه و وتی: له نیۆ کۆمه ئی پیاوی قورمیشیدا دانیشتبوووم، ئینجا پیاویکی قز و پۆشاک و شیوه زبر^(١) هات، نزیک بوویه وه هه تا له لای سهریان وهستا و سهلامی کرد، پاشان وتی: مژده بده به وانه ی ئالتوون و زیو کۆده که نه وه (و زمکاتی نادم) به بهردی سووره وه کراو له نیۆ ناگری دۆزه خدا، پاشان ئه وه بهرده دهخریته سه ر گۆی مه مکی که سیك له وانه، تا له ئیسقانی شانیه وه دمرده چیت، وه ئه وه بهرده سووره وه کراوه دهخریته سه ر ئیسقانی شانی، تا له گۆی مه مکیه وه دیته دمروه، ئه وه که سه دمست و هه موو له شی ده له رزی، پاشان ئه وه پیاوه (که قسه که ی کرد) رۆیشت و لای پایه یه کدا دانیشت، منیش شوینی که وتم و جووم له لای دانیشتم، وه من نه مده زانی کییه بۆیه بییم وت: وا نازانم ئه وه ی وتت ئه وه خه لکه پیاان خوش بووبی؟ وتی: بیگومان ئه وانه هه یج تیناگه ن (هه ر خه ریکی کۆکردنه وه ی دونیان).

١٤٠٨- قَالَ لِي خَلِيلِي - قَالَ: قُلْتُ: مَنْ خَلِيلُكَ؟ قَالَ: النَّبِيُّ ﷺ. - يَا أَبَا ذَرٍّ أَتُبْصِرُ أَحَدًا؟. قَالَ: فَنَظَرْتُ إِلَى الشَّمْسِ مَا بَقِيَ مِنَ النَّهَارِ، وَأَنَا أُرَى أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُرْسِلُنِي فِي حَاجَةٍ لَهُ، قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: مَا أَحَبُّ أَنْ لِي مِثْلُ أَحَدٍ ذَهَبًا أَنْفَقَهُ كُلُّهُ إِلَّا ثَلَاثَةً دَنَانِيرَ. وَإِنَّ هَؤُلَاءِ لَا يَعْقِلُونَ، إِمَّا يَجْمَعُونَ الدُّنْيَا. لَا وَاللَّهِ لَا أَسْأَلُهُمْ دُنْيَا، وَلَا أَسْتَفْتِيهِمْ عَنْ دِينٍ حَتَّى أَلْقَى اللَّهَ.^(٢)

^١ ئه وه پیاوه ئه بو زه پوو، بره وانه: فتح الباری: ٣٥١/٤.

^٢ بره وانه: ١٢٣٧.

١٤٠٨- ئەبو زەر ر.ه دەلی: خوشەویستم فەرمووی پێم - (ئەحنەف) دەلی: وتم: خوشەویستت کییه؟ ئەبو زەر وتی: پێغمەبەرە ﷺ : ((ئەی ئەبو زەر ئایا کیوی ئوحوود دەبینی؟))، منیش سەیری خوێرم کرد رۆژ ئەوەندە نەمابوو، وە من گومانم وابوو پێغمەبەری خوا ﷺ دەمنێری بۆ کارو پێویستییهکی خۆی، وتم: بەلی ئوحوود دەبینم، فەرمووی: ((پێمخۆشە بە ئەندازە کیوی ئوحوود ئالتووونم هەبیت، هەمووی ببەخشم (لە پێناو خوادا) جگە لە سێ دینار نەبیت))^(١)، ئەبو زەر وتی: بەلام بەراستی ئا ئەمانە تێناگەن، هەر دنیا کۆدەگەنەوه، نە سوێند بەخوا داوای دنیایان لی ناکەم، وە پرسیاری ئایینیان لی ناکەم هەتا دەگەمەوه خزمەتی خوا.

٥- بابُ إِنْشَاقِ الْمَالِ فِي حَقِّهِ

١٤٠٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: حَدَّثَنِي قَيْسٌ، عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ ر.ه قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ: رَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَسَلَّطَهُ عَلَى هَلَكَةٍ فِي الْحَقِّ، وَرَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ حِكْمَةً فَهُوَ يَقْضِي بِهَا وَيَعْلَمُهَا.^(٢)

٥- باسی بەخشینی سامان لە هەق و شوینی خۆیدا

١٤٠٩- عەبدولای کوری مەسعود ر.ه دەلی: لە پێغمەبەرم ﷺ بیست دمیفرموو: ((ئیرمی و خۆزگە پی خواستی گەوره تەنها لە دوو شتدا دروستە: بە پیاویك خوا سەرومت و سامانی پی بەخشیی، توانای پی دابی لە پێناوی هەق و راستیدا

^١ پێدەچێ پێغمەبەری خوا ﷺ لەو رۆژەدا پێویستی بە سێ دینار بوو بێت بۆ هەندیک لە پێویستی ماله‌کانی.

^٢ بروانه: ٧٣.

تهفرو تونای بکات (بیبه خشی)، وه به پیاویک که خوا دانایی و شارهزایی پیدایی،
(که له نیوان خه لکیدا) حوکمی پی بکات و فیتری خه لکانی دیکهشی بکات)).

٦- بابُ الرِّیَاءِ فِي الصَّدَقَةِ

لِقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿لَا تُبْطِلُوا صَدَقَتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِثَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ
بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا
يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِّمَّا كَسَبُوا وَاللهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٦١﴾﴾ البقرة، وَقَالَ ابْنُ
عَبَّاسٍ ؓ: «صَلْدًا لَيْسَ عَلَيْهِ شَيْءٌ» وَقَالَ عِكْرِمَةُ: ﴿وَابِلٌ﴾ مَطَرٌ شَدِيدٌ وَالطَّلُّ: النَّدى.

٦- باسی روپامایی له زهکات و مال بهخشیندا

به بهلگهی ئەم فەرماشتهی خوای بهرزو بلند: (ئهی ئەو کهسانهی باوهرپتان
هیناوه خێرو بهخشینهکانتان به منعت کردن و نازاردان پوچهڵ مهکه نهوه،
وهك ئەو کهسهی مال و سامانی خوێ بهخت دهکات له بهر رووپامایی خه لک، وه
باوهرپی نییه به خوا و بهرپۆزی دواپی، جا وێنهی ئەو ناپاکه وهك بهردیکی لووس
وايه که خۆلێکی کهمی به سه ره وه بیّت، ئینجا بارانیکی لێزمه لێ بدات و
بهرده که بهرووتی بهیلتیه وه، ئیتر ناتوانن هیچیک له وهی کردوو یانهی دهستیان
کهوێت و دهستیان پێی ناگات، وه خوا پێنموونی گهلی بیباوهر و خوانه ناس
ناگات)، وه عهبدو لای کورپی عهباس ؓ ده لێ وشه ی: ﴿صَلْدًا﴾ له نایه ته کهدا
واته: بهردیک هیچی به سه ره وه نه بیّت، وه عیکریمه ده لێ وشه ی: ﴿وَابِلٌ﴾،
یانی: بارانی لێزمه، وه وشه ی: (الطَّل) یانی: نه ره م باران.

٧- باب: لَا يَقْبَلُ اللَّهُ صَدَقَةً مِنْ غُلُولٍ، وَلَا يَقْبَلُ إِلَّا مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ

لِقَوْلِهِ: ﴿قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِّنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَذَىٰ وَاللَّهُ عَنِّي حَلِيمٌ﴾ (٢٦٣) البقرة.

٧- باسێک: خودا هیچ خێرێک له مالێ دزراو وهر ناگرێت،
جگه له مالێک که به کهسابهتێکی حهڵāl پهیدا کرابێت

به به لگهی ئهم فهرمایشتهی خوای گهوره: (وتهیهکی چاک و داوای لیخووش بوون
بۆ کردن له خوا له مال بهخشینێک چاکتره که نازار و دل نیشانی به دوا دا بیت،
وه خوا دهوله مهندی له سه رخویه).

٨- بابُ الصَّدَقَةِ مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ

لِقَوْلِهِ: ﴿وَيُرِي الصَّدَقَتِ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ﴾ (١٣٧) إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ
يَحْزَنُونَ ﴿١٣٧﴾ البقرة.

٨- باسی خێر و مال بهخشین له مالێ کهسابهتی حهڵāl

به به لگهی ئهم فهرمایشتهی خوای گهوره: (وه خوا) بره و به خێرو
بهخشینهکان دهدات، وه خوا هیچ سېلهیهکی تاوانباری خووش ناوی، بێگومان ئهو
کهسانه ی باومریان هیناوه و کردهوه چاکهکانیان کردووه و نوێژیان کردووه و
زمکاتیان داوه، ئهوه پاداشتیان لای پهرومردگاریانه، ئهوه ترسیان له بهر نییه و
خهفت روویان تیناکات).

١٤١٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُنِيرٍ، سَمِعَ أَبَا النَّضْرِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ -هُوَ: ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ- عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ تَصَدَّقَ بِعَدْلِ مَمْرَةٍ مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ -وَلَا يَقْبَلُ اللَّهُ إِلَّا الطَّيِّبَ- وَإِنَّ اللَّهَ يَتَقَبَّلُهَا بِيَمِينِهِ، ثُمَّ يُرَبِّيَهَا لِصَاحِبِهِ كَمَا يُرَبِّي أَحَدُكُمْ فَلَوْهٗ ^(١) حَتَّى تَكُونَ مِثْلَ الْجَبَلِ.. تَابَعَهُ سُلَيْمَانُ عَنِ ابْنِ دِينَارٍ. وَقَالَ وَرَقَاءُ، عَنِ ابْنِ دِينَارٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. وَرَوَاهُ مُسْلِمٌ عَنْ أَبِي مَرْيَمَ وَزَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ، وَسَهْلٌ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ^(٢).

١٤١٠- ئەبو ھورەیرە رضي الله عنه دەلی: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((ھەرکەس بە ئەندازەی یەک دمنکە خورما لە مالتیک کە بەحەلال پەیداکراوە ببەخشیت -خوایش مالتی حەلال نەبێ گێرای ناکات، جا بێگومان خوای گەورە بەدەستی راستی وەری دەگرێ، پاشان خوا گەشە پێدەدات بۆ خاومەنەکە، وەک ئەوێ کە سیکتان جوانوووەکە بە خێو دەکات، هەتا بەقەدەر کێویکی لی دیت (ئەومندە گەورە دەکات بۆ خاومەنەکە)).

سولەیمان لە ئێبنو دینارەو ئەم فەرموودە گێراوەتەو بەرێگەیکە تر پالێشتە بۆ رێگەکە پێشو. وە وەرقا و دەلی و دەگێرێتەو لە ئێبنو دینارەو، ئەویش لە سەعیدی کۆری یەسارەو، لە ئەبو ھورەیرەو لە پێغەمبەرەو ﷺ گێراویەتەو. وە موسلیمی کۆری ئەبو مەریم و زەیدی کۆری ئەسلەم و سۆھەیل لە ئەبو سالحەو گێراویانەتەو ئەویش لە ئەبو ھورەیرەو لە پێغەمبەرەو ﷺ گێراویەتەو.

^١ قُلُو: جاشولکە یان جوانوو، کە لە شیر پراپێتەو، یان یەک سālە بیت. پڕوانە: ئەموندجید بە کوردی: ٧٠٣/٣.

^٢ پڕوانە: ٧٤٣٠.

۹- بَابُ الصَّدَقَةِ قَبْلَ الرَّدِّ

۱۴۱۱- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا مَعْبُدُ بْنُ خَالِدٍ قَالَ: سَمِعْتُ حَارِثَةَ بْنَ وَهَبٍ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «تَصَدَّقُوا فَإِنَّهُ يَأْتِي عَلَيْكُمْ زَمَانٌ يَمْشِي الرَّجُلُ بِصَدَقَتِهِ، فَلَا يَجِدُ مَنْ يَقْبَلُهَا، يَقُولُ الرَّجُلُ: لَوْ جِئْتُ بِهَا بِالْأُمْسِ لَقَبِلْتُهَا، فَأَمَّا الْيَوْمَ فَلَا حَاجَةَ لِي بِهَا»^(۱).

۹- باسی مال به خشین پیش هاتنی نهو رۆژهی کهس نییه وهری بگری

۱۴۱۱- حاریسهی کوری وهب ﷺ دهلی: له پیغه مبهرم ﷺ بیست دمیغه رموو: ((مال ببه خشن، چونکه دلنیابن رۆزگار یکتان به سهردا دیت کهسیک زهکات و خیره کهی دهبات، کهسی دهست ناکه وئ زهکاته کهی لی وهر بگری، کهسه که به به خشه ره که دهلی: نه گهر دوینی هینابات وهرم دمگرت، به لام نه مرو هیچ پیوستیم پی نییه)).

۱۴۱۲- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَكْثُرَ فِيكُمْ الْمَالُ فَيَفِضَ، حَتَّى يُهْمَ^(۲) رَبُّ الْمَالِ مَنْ يَقْبَلُ صَدَقَتَهُ، وَحَتَّى يَعْزِضَهُ فَيَقُولَ الَّذِي يَعْزِضُهُ عَلَيْهِ: لَا أَرَبَ لِي»^(۳).

^۱ بروانه: ۱۴۲۴، ۷۱۲۰.

^۲ يُهْمُ واته: خاوهن سامانه که زور به لایه وه گرنگه، وه له هه نندیک گپره وه وه کانی بوخاری به (يُهْمُ) هیناویانه، واته خه فه تبار ده بیست کهس نیه ماله کهی وهر بگری. بروانه: إرشاد الساري: ۵۲۸/۳.

^۳ بروانه: ۸۵.

۱۴۱۲- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەلی: پێغه مەبەر ﷺ فەرمووی: ((پۆزی دوایی بەرپا نابێت و هەلناسێ، هەتا مال و سامان لەنیوتاندا زۆر نەبێ و زیاتر دەبێ لە پێویستی خەلک، هەتا وای لێ دێ خاوەن مال و سامان زۆر بەلایەوه گرنگە کەسێک هەبێ زەکات و خێرەکی و مەبگرێ، وە هەتا بەکەسێک دەلی زەکاتی بدات، ئەو کەسە پێ و توه زەکاتەکی بدات دەلی: پێویستیم پێی نییه)).

۱۴۱۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ النَّبِيلُ، أَخْبَرَنَا سَعْدَانُ بْنُ بِشْرِ، حَدَّثَنَا أَبُو مُجَاهِدٍ، حَدَّثَنَا مُجَلُّ بْنُ خَلِيفَةَ الطَّائِي قَالَ: سَمِعْتُ عَدِيَّ بْنَ حَاتِمٍ رضی اللہ عنہ يَقُولُ: كُنْتُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَجَاءَهُ رَجُلَانِ أَحَدُهُمَا يَشْكُو الْعِيْلَةَ، وَالْآخَرُ يَشْكُو قَطْعَ السَّبِيلِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَمَّا قَطْعُ السَّبِيلِ فَإِنَّهُ لَا يَأْتِي عَلَيْكَ إِلَّا قَلِيلٌ حَتَّى تَخْرُجَ الْعِيرُ إِلَى مَكَّةَ بِغَيْرِ خَفِيرٍ، وَأَمَّا الْعِيْلَةُ فَإِنَّ السَّاعَةَ لَا تَقُومُ حَتَّى يَطُوفَ أَحَدُكُمْ بِصَدَقَتِهِ لَا يَجِدُ مَنْ يَقْبَلُهَا مِنْهُ، ثُمَّ لَيَقْفَنَ أَحَدُكُمْ بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ حِجَابٌ وَلَا تُرْجَمَانُ يُرْجَمُ لَهُ، ثُمَّ لَيَقُولَنَّ لَهُ: أَلَمْ أُوتِكَ مَالًا؟ فَلَيَقُولَنَّ: بَلَى. ثُمَّ لَيَقُولَنَّ: أَلَمْ أُرْسِلْ إِلَيْكَ رَسُولًا؟ فَلَيَقُولَنَّ: بَلَى. فَيَنْظُرُ عَنْ يَمِينِهِ فَلَا يَرَى إِلَّا النَّارَ، ثُمَّ يَنْظُرُ عَنْ شِمَالِهِ فَلَا يَرَى إِلَّا النَّارَ، فَلَيَقْفَنَنَّ أَحَدُكُمُ النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ مَرَّةٍ، فَإِنْ لَمْ يَجِدْ فَيَكَلِمَةَ طَيِّبَةً.^(۱)

۱۴۱۳- عەدی کوری حاتیم رضی اللہ عنہ دەلی: من لە خزمەتی پێغه مەبەری خوادا بووم ﷺ، دوو پیاو هاتنە خزمەتی: یەکیکیان سکالای هەزاری کرد و ئەویتریان سکالای بوو لە دەست پێگر و جەردە، پێغه مەبەری خواش ﷺ فەرمووی: ((جا سەبارەت بە پێگری و جەردەیی ئەو بەیگومان کاتیکی زۆرت بە سەردا تێناپەری، هەتا وای لێ دێ کاروان دێت بۆ مەککە بەبێ پاسەوان، دەربارەیی هەزاریش ئەو بەیگومان پۆزی دوایی بەرپا نابێت، هەتا وای لێ دێ کەسێکتان زەکاتەکی

^۱ برۆانە: ۱۴۱۷، ۳۵۹۵، ۶۰۲۳، ۶۵۳۹، ۶۵۴۰، ۶۵۶۳، ۷۴۴۳، ۷۵۱۲.

دهگیرئ، کهسی دمست ناکهوی لئی وهرگیرئ، پاشان ههریهک له ئیوه لهبهردم
خوای گهورمدا پادهومستی، له نیوان نهو و خوادا پهردمو وهرگیر نییه کاری
وهرگیرئ بۆ بکات، پاشان خوا پئی دمهفرموئ: ئایا مال و سامانم پئی نه دایت؟
ئهویش بهدئنیاییهوه دهئ: بهئ: پیت دام، پاشان دهئ: ئایا پیغه مبهرم بۆ
نه ناردی؟ لهوه لامدا به بیگومان دهئ: بهئ ناردت، جا سهیری لای راستی دهکات
جگه له ناگر هیچی تر نابینئ، پاشان سهیری لای چهپی دهکات، دیسان جگه
له ناگر هیچی تر نابینئ، دهی ههریهک له ئیوه با خوی بپاریزئ له ناگری
دۆزهخ، با به له ته خورمایه کیش بیت، خو نه گهر نهومشی نه بوو، نهوه با
به وشه یهکی جوان (که له گهل خه لکیدا بیکات) خوی بپاریزئ)).

۱۴۱۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ بُرَيْدٍ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ
أَبِي مُوسَى رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: «لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يَطْوِفُ الرَّجُلُ فِيهِ
بِالصَّدَقَةِ مِنَ الذَّهَبِ، ثُمَّ لَا يَجِدُ أَحَدًا يَأْخُذُهَا مِنْهُ، وَيَرَى الرَّجُلُ الْوَاحِدَ
يَتَّبَعُهَا رَبْعُونَ امْرَأَةً، يَلْذَنَ بِهِ مِنْ قِلَّةِ الرِّجَالِ وَكَثْرَةِ النِّسَاءِ..»

۱۴۱۴- ئه بو موسا رضي الله عنه له پیغه مبهرموه صلى الله عليه وسلم دهگیرئتهوه که فهرموویهتی:
(بیگومان رۆژیک دیت به سهر خه لکیدا بیاو زهکاتی ئالتوونه کهی دهگیرئ،
پاشان کهسیکی دمست ناکهوی لئی وهرگیرئ، وه یهک بیاو دهبینرئ چل
ئافرمت شوینی دهکهون و په نای پئی دهگرن، له بهر کهمی بیاو و زۆری ئافرمت)).

۱۰- باب: اتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ وَالْقَلِيلِ مِنَ الصَّدَقَةِ

﴿وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَتَثْبِيتًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَمٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَتَمَنَّتْ أَكُلَهَا ضَعْفَيْنِ فَإِن لَّمْ يُصِيبْهَا وَابِلٌ فَطُلٌّ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٦٥﴾ أَوَدُّ أَحَدُكُمْ أَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِّنْ نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ ﴿٦٦﴾﴾ البقرة.

۱۰- باسیک: خۆتان له ئاگرى دۆزهخ بپاریزن با به له ته خورمایهک و کهمیک له خیریش بیت

خوای گه وره دمفه رموی: (نموونه ی نهو که سانه ی مال و دارایی خۆیان دمه خشن له پیناو په زامه ندى خوا، وه بو دامه زراندى دل و دموونيان (له سه ر چاکه)، وهك باخیک وایه که به شوینیکى به رزه وه بیت بارانى به خور و لیزمه لى بدات، ئینجا دوو به رانه بر میوه بگریت، جا نه گه ر بارانى به خور و لیزمه لى نه دات و نه رمه باران لى بدات (هه ر به ره مه ی دمه بیت)، وه خوا بینایه به وه ی که دمه که ن، ئایا که س له ئیوه ئاواته خوازه که باخیکى هه بى له دار خورماو جوړمه دره ختى میو و په ز پوو بارى زوړ به ژیریاندا بپروات، جوړمه میوه و به ر له و باخه دا هه بى بو خاومنه که ی).

۱۴۱۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو الثُّعْمَانِ الْحَكَمُ -هُوَ: ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْبَصْرِيُّ- حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ آيَةُ الصَّدَقَةِ كُنَّا نَحَامِلُ، فَجَاءَ رَجُلٌ فَتَصَدَّقَ بِشَيْءٍ كَثِيرٍ فَقَالُوا: مُرَائِي. وَجَاءَ رَجُلٌ فَتَصَدَّقَ بِصَاعٍ،

فَقَالُوا: إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنْ صَاعِ هَذَا. فَنَزَلَتْ: ﴿الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ﴾ (٧٩) التوبة. الآية^(۱).

۱۴۱۵- نه بو مهسعود ﷺ دهلی: کاتی نایه تی مال به خشین دابه زی، نیمه حه مالیمان ده کرد (تا مال ببه خشین)، جا پیاویک هات و شتیکی زوری کرد به خیر، (دووړووه گان) وتیان نه وه پیا بازه، پیاویکی تر هات مه نیک دانه ویلای کرد به خیر، وتیان خوا پیویستی به م مهنه دانه ویلای نه و کابرایه نییه، نیر به و هوپه وه نه م نایه ته دابه زی: (نه و) (دووړووانه ی) که تانه و ته شهر دمدن له و باوړدارانه ی جگه له زهکات مال و سامانیان دمه خشن، هرومه تانه و ته شهر دمدن له و که سانه ی که ته نها که میکیان هیه به زه حمت په پیدایان کردووه (و دمه به خشن)، نینجا گالته شیان پی ده کمن، خواش گالته به وان دهکات، وه سزای سه ختشیان بو هیه (له روژی دوا پیدا) .

۱۴۱۶- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ شَقِيقٍ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ ﷺ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَمَرْنَا بِالصَّدَقَةِ انْطَلَقَ أَحَدُنَا إِلَى السُّوقِ فَتَحَامَلَ، فَيُصِيبُ الْمُدَّ، وَإِنَّ لِبَعْضِهِمُ الْيَوْمَ لِمِائَةَ أَلْفٍ^(۲).

۱۴۱۶- نه بو مهسعودی نه نصاری ﷺ دهلی: کاتی پیغه مبهری خوا فرمانی پی ده کردین به مال به خشین، که سیک له نیمه دپروشت بو بازار حه مالی ده کرد و مشتی گمنم یان جوی په پیدای ده کرد (و دمی کرد به خیر)، که چی هندیکیان نه مړو سده هزار (دره می) هیه و (نایه خشیّت).

^۱ بروانه: ۱۴۱۶، ۲۳۷۳، ۶۶۶۸، ۶۶۶۹.

^۲ بروانه: ۱۴۱۵.

۱۴۱۷- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَعْقِلٍ قَالَ: سَمِعْتُ عَدِيَّ بْنَ حَاتِمٍ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: اتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ مَرَّةٍ. ^(۱)

۱۴۱۷- عه‌دی کوری حاتیم رضي الله عنه ده‌لی: له پیغه‌مبه‌ری خوام ﷺ بیست دمیغه‌رموو: ((خوتان بپاریزن له ناگری دۆزه‌خ با به‌له‌ته خورمایه‌کیش بیت)).

۱۴۱۸- حَدَّثَنَا يَشْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ بْنُ حَزْمٍ، عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: دَخَلَتِ امْرَأَةً مَعَهَا ابْنَتَانِ لَهَا تَسْأَلُ، فَلَمْ تَجِدْ عِنْدِي شَيْئًا غَيْرَ مَرَّةٍ فَأَعْطَيْتُهَا إِيَّاهَا، فَقَسَمْتُهَا بَيْنَ ابْنَتَيْهَا وَلَمْ تَأْكُلْ مِنْهَا، ثُمَّ قَامَتْ فَخَرَجَتْ، فَدَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَيْنَا، فَأَخْبَرْتُهُ، فَقَالَ: مَنْ ابْنَتِي مِنَ هَذِهِ الْبَنَاتِ بِشَيْءٍ كُنَّ لَهُ سِتْرًا مِنَ النَّارِ. ^(۲)

۱۴۱۸- عایشه رضي الله عنها ده‌لی: ئافرمتیک له‌گه‌ل دوو کچی بچکۆله‌یدا هات بۆ مالیان سوالی ده‌کرد، جا هیچی دمست نه‌که‌وت لای من یه‌ک دمنکه خورما نه‌بیت، بۆیه پیمدا، ئافرمته‌که به‌شی کرد له نیوان دوو کچه‌که‌یدا (یه‌کی له‌تیکی دانئ) و خوی لی نه‌خوارد، پاشان هه‌ستا و رو‌یشت، ئینجا پیغه‌مبه‌ر ﷺ هات بۆ مائه‌وه‌مان، منیش هه‌واله‌که‌م بۆ گیرایه‌وه، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ هه‌رمووی: ((هه‌رکه‌سیک خوا تافی بکاته‌وه به‌م جو‌ره ئافرمت و هه‌تیوانه (و خزمه‌تیان بکات)، ئه‌وه ده‌بنه په‌رژین بۆی له ناگری دۆزه‌خ)).

^۱ بیروانه: ۱۴۱۳.

^۲ بیروانه: ۵۹۹۵.

۱۱- باب: أَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ؟ وَصَدَقَةُ الشَّحِيحِ الصَّحِيحِ

لَقَوْلِهِ: ﴿وَأَنْفِقُوا مِنْ مَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ ۖ﴾ المنافقون. الآية. وَقَوْلِهِ: الآية.

﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعَ فِيهِ ۖ﴾ البقرة.

۱۱- باسیک: کام مال به خشینه گه ورهیه؟ وه مال به خشینى رژدهى له شساغ

به به لگه ی ئەم فەرمايشته ی خوای گه وره: (لهو مال و سامانه ببه خشن که پیمان داون، پيش نه وهی مردن یه خه به ههریه که له ئیوه بگرئ) تا کو تایی نایه ته که، وه له بهر ئەم فەرمايشته شی: (ئهی ئەو که سانه ی باو مرتان هیناوه لهو مال و سامانه ببه خشن که پیمان داون، پيش نه وهی رۆژیک بیت کرین و فروشتن و دوستایه تی تیدانییه) تا کو تایی نایه ته که.

۱۴۱۹- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ، حَدَّثَنَا عُمَارَةُ بْنُ الْقَعْقَاعِ، حَدَّثَنَا أَبُو زُرْعَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الصَّدَقَةِ أَكْبَرُ أَجْرًا؟ قَالَ: أَنْ تَصَّدَّقَ وَأَنْتَ صَحِيحٌ شَحِيحٌ، تَخْشَى الْفَقْرَ وَتَأْمُلُ الْغِنَى، وَلَا تُمְهِلُ حَتَّى إِذَا بَلَغَتِ الْحُلُقُومَ، قُلْتَ: لِفُلَانٍ كَذَا، وَلِفُلَانٍ كَذَا، وَقَدْ كَانَ لِفُلَانٍ ^(۱).

۱۴۱۹- ئەبو هوریره رضي الله عنه ده ئی: پیاویک هاته خزمه تی پیغه مبه صلى الله عليه وسلم، وتی: ئەی پیغه مبه ری خوا صلى الله عليه وسلم کام مال به خشینه پاداشتی گه وره تره؟ فەرمووی: ((ئەو که تو مالی ببه خشی له کاتی که لهشت ساغه و دلت نایه و رژده بیت، له هه ژاری

بترسی و هیوای دهوله‌مهندبوونت هه‌بیت، (مال به‌خشین) دوا مه‌خه تا ئه‌و کاته‌ی گیان ده‌گاته گه‌رووت، ئینجا ده‌لێت: ئه‌وه بو‌ فلانه که‌س و ئه‌وه و فیساره که‌س، ئه‌وه‌ش کاتی خۆی داومه به فلانه که‌س)).

باب

۱۴۲۰- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ فِرَاسٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ بَعْضَ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ قُلْنَ لِلنَّبِيِّ ﷺ: أَيُّنَا أَسْرَعُ بِكَ لِحَوْقًا؟ قَالَ: «أَطْوَلُكُنَّ يَدًا.. فَأَخَذُوا قَصَبَةً يَذْرَعُونَهَا، فَكَانَتْ سَوْدَةٌ أَطْوَلَهُنَّ يَدًا، فَعَلِمْنَا بَعْدَ أَهْمَا كَانَتْ طُولَ يَدِهَا الصَّدَقَةُ، وَكَانَتْ أَسْرَعَنَا لِحَوْقًا بِهِ، وَكَانَتْ تُحِبُّ الصَّدَقَةَ.

باسیک

۱۴۲۰- عائیشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌گێڕێته‌وه و ده‌لێ: یه‌کێک له خێزانه‌کانی پێغه‌مبه‌ر ﷺ وتی: کامان زووتر (له قیامه‌تدا) به خزمه‌ت ده‌گه‌ین؟ فه‌رمووی: ((ئهو‌هتان ده‌ستی درێژتر بێت))، ئه‌وانیش قامیشیکیان هێنا بالیان ده‌پێوا، جا سه‌وده‌ بالی له هه‌موویان درێژتر بوو، ئینجا دواتر زانیمان مه‌به‌ست له ده‌ستدرێژی سه‌وده مال به‌خشین بوو، سه‌وده^(۱) پێش هه‌موویان مردو گه‌یشه‌ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ر ﷺ، چونکه ئه‌و زۆر چه‌زی له مال به‌خشین بوو.

^۱ سه‌رنج: له‌پاستیدا زه‌ینه‌ی کچی جه‌ش رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا له پێش هه‌موویان مرد، هاتنی ناوی سه‌وده لهم فه‌رمووده‌یه‌دا یان هه‌له‌یه، یاخود عائیشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا له‌یری چۆته‌وه که زه‌ینه‌ب له پێشدا مردووه، یاخود عائیشه مه‌به‌ستی ئه‌وه نییه که راسته‌وخۆ دوا پێغه‌مبه‌ر سه‌وده مردووه، به‌لکو مه‌به‌ستی ئه‌وه‌یه زه‌ینه‌ب له پێشدا مردووه‌و، به هه‌له لهم فه‌رمووده‌یه‌دا ناوی سه‌وده هاتووه. پ‌روانه: فتح الباری: ۶/۴۶۶.

۱۲- بَابُ صَدَقَةِ الْعَلَانِيَةِ

وَقَوْلُهُ: ﴿الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِالْئِيلِ وَالْثَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ ﴿٢٧٤﴾ البقرة: ۲۷۴.

۱۲- باسی مال به خشینی ئاشکرا

وه باسی نهم فهرمایشتهی خوای گهوره: (ئهو کهسانه‌ی به شهو و به‌روژ به په‌نهانی و به‌ئاشکرا مال و سامانیان دمه‌بخشن، ئه‌وه پاداشتیان لای به‌رومردگاریانه، هیچ ترسیکیان له‌به‌ر نیه (له داهاتوودا)، وه ئه‌وان خه‌فه‌تبار نابن (بو‌ر ابردوو).)

۱۳- بَابُ: صَدَقَةِ السِّرِّ

وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: «وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ فَأَخْفَاهَا حَتَّى لَا تَعْلَمَ شِمَالُهُ مَا صَنَعَتْ يَمِينُهُ». وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهُا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ﴾ ﴿٢٧١﴾ البقرة.

۱۳- باسیک: مال به خشینی په‌نهان

ئهبو هورمه‌یره ﷺ له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گیریتته‌وه: که فه‌رموویه‌تی: ((وه بیاویک مائیکی به‌خشیوه و شاردوویه‌تی‌وه هه‌تا لای چه‌پی نه‌زانی لای راستی چی کردوو و به‌خشیوه، وه خوای گه‌وره فه‌رموویه‌تی: (ئه‌گه‌ر مال و به‌خشینه‌کانتان ئاشکرا بکه‌ن، ئه‌وه کاریکی باشه، وه ئه‌گه‌ر بیشارنه‌وه بیده‌ن به‌هه‌زاران ئه‌وه چاک‌تره بو‌خوتان)).

۱۴- باب: إِذَا تَصَدَّقَ عَلَى غَنِيٍّ وَهُوَ لَا يَعْلَمُ

۱۴۲۱- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «قَالَ رَجُلٌ: لَأَتَصَدَّقَنَّ بِصَدَقَةٍ. فَخَرَجَ بِصَدَقَتِهِ فَوَضَعَهَا فِي يَدِ سَارِقٍ، فَأَصْبَحُوا يَتَحَدَّثُونَ: تُصَدِّقُ عَلَى سَارِقٍ. فَقَالَ: اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ، لَأَتَصَدَّقَنَّ بِصَدَقَةٍ. فَخَرَجَ بِصَدَقَتِهِ فَوَضَعَهَا فِي يَدَيِ زَانِيَةٍ، فَأَصْبَحُوا يَتَحَدَّثُونَ: تُصَدِّقُ اللَّيْلَةَ عَلَى زَانِيَةٍ. فَقَالَ: اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ عَلَى زَانِيَةٍ، لَأَتَصَدَّقَنَّ بِصَدَقَةٍ. فَخَرَجَ بِصَدَقَتِهِ فَوَضَعَهَا فِي يَدَيِ غَنِيٍّ، فَأَصْبَحُوا يَتَحَدَّثُونَ: تُصَدِّقُ عَلَى غَنِيٍّ فَقَالَ: اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ، عَلَى سَارِقٍ، وَعَلَى زَانِيَةٍ، وَعَلَى غَنِيٍّ. فَأَيُّ، فَقِيلَ لَهُ: أَمَّا صَدَقَتُكَ عَلَى سَارِقٍ فَلَعَلَّهُ أَنْ يَسْتَعِيفَ عَنْ سَرِقَتِهِ، وَأَمَّا الزَّانِيَةُ فَلَعَلَّهَا أَنْ تَسْتَعِيفَ عَنْ زِنَاهَا، وَأَمَّا الْغَنِيُّ فَلَعَلَّهُ يَغْتَبِرُ فَيَنْفِقُ مِمَّا أَعْطَاهُ اللَّهُ.»

۱۴- باسیک: نه گهر مالی به خشى به دهوله مهند و

نهيزاني دهوله مهنده

۱۴۲۱- نه بو هوړمير ښه دهگيرته وه: که پينځه مېرى خوا ﷺ فه رموى: ((پياوړک وتی: سویند به خوا خيرک دهکم، جا به خير دهکيه وه له مال دمرجوو کرديه دمستی دزیک، جا که رږوژ بوويه وه خه لک هسه يان دهکردو دميانوت: پارميه کی خير دراوه به دزیک، نينجا پياوړه که وتی: خوايه سوپاس ته نها بو تويه، سویند به خوا خيرک دهکم، جا له مال دمرجوو خير دهکيه بکات، خير دهکيه کرده دمستی نافرمتيکی زيناکاری داوينپيس، جا که رږوژ بوويه وه خه لک هسه يان دهکرد و دميانوت: نه مشه و ماليکی خير دراوه به نافرمتيکی داوينپيس، نينجا کابرا وتی: خوايه سوپاس ته نها بو تويه، (که ويست و ابوو نه م خير) بو نه و نافرمته زيناکاره بيت، سویند به خوا خيرک دهکم، جا ماله که ی له گه ل خوی برد له مال دمرجوو، نينجا نايه دمستی پياوړکی دهوله مهند، جا که رږوژ بوويه وه خه لک هسه يان دهکرد و دميانوت: ماليکی خير

دراوه به دمو له مه نديك، ئينجا كابرأ وتی: خوايه سوپاس تهنهأ بو تۆيه (كه ويستت وابوو ئهم خيرە) بو دز و بو ئافرمتی زيناكهر و دمو له مه نديك بيت^(۱)، جا هاتنه خهوی و پييان ووت: سه بارمت بهو مالهی به خشيوته به دزيك نه وه به لكو وازبيئي له دزيكرنه كهی، ئه و مشی داوته به ئافرمته داوئنيپسه كه، ئه ویش به لكو وازبيئي له زيناكردن، دمو له مه نديك مەكەش به لكو په ندي و مرگري و لهو مالهی خوا پييداوه ببه خشييت و خير بکات)).

۱۵- باب: إِذَا تَصَدَّقَ عَلَى ابْنِهِ وَهُوَ لَا يَشْعُرُ

۱۴۲۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْجَوَيْرِيَّةِ، أَنَّ مَعْنَ بْنَ يَزِيدَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَايَعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنَا وَأَبِي وَجَدِّي، وَخَطَبَ عَلِيٌّ فَأَنْكَحَنِي، وَخَاصَمْتُ إِلَيْهِ، وَكَانَ أَبِي يَزِيدَ أَخْرَجَ دَنَانِيرَ يَتَصَدَّقُ بِهَا، فَوَضَعَهَا عِنْدَ رَجُلٍ فِي الْمَسْجِدِ، فَجِئْتُ فَأَخَذْتُهَا فَأَتَيْتُهُ بِهَا، فَقَالَ: وَاللَّهِ مَا إِيَّاكَ أَرَدْتُ. فَخَاصَمْتُهُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَقَالَ: لَكَ مَا نَوَيْتَ يَا يَزِيدُ، وَلَكَ مَا أَخَذْتَ يَا مَعْنُ.

۱۵- باسیك: ئه گهر كه سیك مایلیك به خشی به کوردی

خۆی بئ ئه وهی ههست بکات

۱۴۲۲- ئه بو جو ميرييه ده گيرپته وه كه مه عني كوردی يه زيد رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بۆي گيرپه وه و وتی: من له گهل باوكم و باپيرم پهيمانمان دا به پيغه مبهري خوا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وه خوازبيئي ئافرمتيكي بو كردم، (پيم دراو) مارهي كرد بوم، كيشه يه كيشم هه بوو بردمه خزمهتي، يه زيدي باوكم چهند ديناريكي برد بيكات به خير، جا لای پياويك كه

¹ (ئهمه ي پي ناخوش بوو)، ئهم به شه له فهرموده كه له ريوايهتي ته به رانيدا هاتوو. بروانه: [إرشاد الساري: ۳/ ۴۵].

له مرگهوت بوو داینا (بیكات به خیر بوی)، منیش رویشتم و مرم گرت و هیئامه وه
 بو لای باوکم، باوکیشم وتی: سویند به خوا من مه بهستم نه بووه به تو بدری،
 نیت بردم بو خزمهتی پیغه مبهری خوا ﷺ و فهرمووی: ((یهزید تو نیه ته که ی
 خونت بو نوو سراوه، مه عن توش نه وهی که ومرت گرتووه هی خوته)).

۱۶- بابُ الصَّدَقَةِ بِالْيَمِينِ

۱۴۲۳- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي حُبَيْبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ،
 عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمْ اللَّهُ تَعَالَى فِي
 ظِلِّهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ: إِمَامٌ عَدْلٌ، وَشَابُّ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ اللَّهِ، وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ فِي
 الْمَسَاجِدِ، وَرَجُلَانِ تَحَابَّا فِي اللَّهِ اجْتَمَعَا عَلَيْهِ وَتَفَرَّقَا عَلَيْهِ، وَرَجُلٌ دَعَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ
 وَجَمَالٍ فَقَالَ: إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ، وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ فَأَخْفَاهَا حَتَّى لَا تَعْلَمَ شِمَالُهُ مَا تُنْفِقُ
 يَمِينُهُ، وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ خَالِيًا ففَاضَتْ عَيْنَاهُ»^(۱).

۱۶- باسی (په وایه تی) مال به خشین به دهستی راست

۱۴۲۳- ئەبو هورەیره ر.ه له پیغه مبهری خواوه ﷺ دهگیریته وه که
 فهرموویه تی: ((حهوت جوړ کهس خوی بهرز و بلند دمیانخاته ژیر سیبهری
 خویه وه، له روژیکدا هیچ سیبهریک نییه جگه له سیبهری نه و (که نه مانه ن):
 پیشه وایه کی دادگهر، گهنج و لاویک له نیو به ندایه تی خوادا گه وره بوو بیت (و
 لاویتی به سهر بردبیت)، وه پیاویک دلی په یوه ست بیت به مرگه و ته کانه وه و
 هوگریان بیت، وه دوو کهس له بهر خوا یه کتریان خوش بو، له سهری (له ژیاندا)
 پیکه و مبن، وه له سهر نه و خوشه ویستییه له یه کتری جیا ببنه وه (به مردنی

^۱ بروانه: ۶۶۰.

یه‌کێکیان)، وه پیاویک ئافرمیتیکی خاومن دمه‌لآت و جوانی داوای کاری خرابی لئ بکات، پیاوه‌که‌ش بلێ: من له خوا دمت‌رسم، وه پیاویک مائیکی به‌خشیییت و شار‌دبیته‌وه، هه‌تا لای چه‌پی نه‌زانێ لای راستی چی دمه‌خشییت، وه پیاویک به‌ته‌نیا بیر و یادی خوا بکات، چاوه‌کانی فرمی‌سکیان پێدا بیته‌ خواره‌وه)).

۱۴۲۴- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ، أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ قَالَ: أَخْبَرَنِي مَعْبُدُ بْنُ خَالِدٍ قَالَ: سَمِعْتُ حَارِثَةَ بْنَ وَهْبٍ الْخَزَاعِيَّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: تَصَدَّقُوا، فَسَيَأْتِي عَلَيْكُمْ زَمَانٌ يَمْشِي الرَّجُلُ بِصَدَقَتِهِ، فَيَقُولُ الرَّجُلُ: لَوْ جِئْتُ بِهَا بِالْأَمْسِ لَقَبِلْتُهَا مِنْكَ، فَأَمَّا الْيَوْمَ فَلَا حَاجَةَ لِي فِيهَا^(۱).

۱۴۲۴- حاریسه‌ی کوری وه‌ه‌بی خوزاعی ر‌ض‌ی‌الله‌عن‌ه‌ ده‌لێ: له پێغه‌مبه‌رم ﷺ بیست دمه‌فه‌رموو: ((مال ببه‌خشن، چونکه د‌ن‌یاب‌ن ر‌و‌ژ‌گا‌ری‌ک‌تان به‌سه‌ردا د‌یت که‌سی‌ک زه‌کات و خ‌یره‌که‌ی ده‌بات، ئینجا کاب‌را^(۲) ده‌لێ: نه‌گه‌ر دو‌ینێ به‌ته‌نایه‌ لیتم وم‌رده‌گرت، به‌لام نه‌م‌رو ه‌یج پ‌ی‌ویستیم پ‌ی‌ نییه)).

۱۷- بَابُ مَنْ أَمَرَ خَادِمَهُ بِالصَّدَقَةِ وَلَمْ يُنَاولِ بِنَفْسِهِ

وَقَالَ أَبُو مُوسَى، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: هُوَ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِينَ^(۳).

۱۴۲۵- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ شَقِيقٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِذَا أَنْفَقَتِ الْمَرْأَةُ مِنْ طَعَامِ بَيْتِهَا غَيْرَ مُفْسِدَةٍ، كَانَ لَهَا أَجْرُهَا مِمَّا أَنْفَقَتْ، وَلَزَوْجِهَا أَجْرُهُ مِمَّا كَسَبَتْ، وَلِلْخَازِنِ مِثْلُ ذَلِكَ، لَا يَنْقُصُ بَعْضُهُمْ أَجْرَ بَعْضٍ شَيْئًا^(۱).

^۱ بروانه: ۱۴۱۱.

^۲ کاب‌رای که به‌خ‌شه‌ره‌که ده‌یه‌وی مال و خ‌یره‌که‌ی پ‌ن بدات ده‌لێ ...

^۳ بروانه: ۱۴۳۸.

۱۷- باسی نهو کهسهی فەرمان بدات به خزمه تکاره کهی مال ببه خشت و به خوئی پیی هه لئه ستی

ئه بو موسا عليه السلام له پښغه مبهروه عليه السلام دهگيرښته وه فهرموويه تی: ((نهو کهسهی خه زنده داره و فهرمانی پی دهکړی مایک ببه خشت))، په کیکه لهو دوو کهسهی مالیان ببه خشوه)).
 ۱۴۲۵- عائیشه رضی الله عنها ده لی: پښغه مبهری خوا عليه السلام فهرمووی: ((نهگه ر نافرمت له خوړاکي مال هوهی ببه خشت به بی دمست بلاوی، نه وه پاداشتی نه وهی ههیه که ببه خشویه تی، وه میږدمکهشی پاداشتی ههیه به هوئی نه وهی پهیدای کردووه، ههرومه وینهی نهو پاداشته بو دمرگاوانی^(۱) پاره ههیه، هیج کام له مانه هیچیک له پاداشتی په گتری کهم ناکه نه وه)).

۱۸- باب: لَا صَدَقَةَ إِلَّا عَنْ ظَهْرِ غَنًى

وَمَنْ تَصَدَّقَ وَهُوَ مُحْتَاجٌ، أَوْ أَهْلُهُ مُحْتَاجُونَ، أَوْ عَلَيْهِ دَيْنٌ، فَالِدَيْنُ أَحَقُّ أَنْ يُقْضَى مِنْ الصَّدَقَةِ وَالْعِنَقِ وَالْهَبَةِ، وَهُوَ رَدُّ عَلَيْهِ، لَيْسَ لَهُ أَنْ يُتْلَفَ أَمْوَالُ النَّاسِ. قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: مَنْ أَخَذَ أَمْوَالَ النَّاسِ يُرِيدُ إِنْثِلَاقَهَا أَتْلَفَهُ اللَّهُ^(۲). إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَعْرُوفًا بِالصَّبْرِ فَيُؤْتَرَ عَلَى نَفْسِهِ وَلَوْ كَانَ بِهِ خَصَاصَةٌ، كَفَعَلَ أَبِي بَكْرٍ حِينَ تَصَدَّقَ بِمَالِهِ، وَكَذَلِكَ آتَرَ الْأَنْصَارُ الْمُهَاجِرِينَ، وَنَهَى النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم عَنْ إِضَاعَةِ الْمَالِ، فَلَيْسَ لَهُ أَنْ يُضَيِّعَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِعِلَّةِ الصَّدَقَةِ^(۳).

^۱ بېروانه: ۱۴۳۷، ۱۴۳۹، ۱۴۴۰، ۱۴۴۱، ۲۰۶۵.

^۲ نهو کهسهیه که بهرپرسه له دارایی و سه رپهرشتی دهکات، کاتن فهرمانی پی بکړت مایک بدات به هه ژاریک، نهویش به شداره له خیره کهدا که نهو فهرمانه جی به جی دهکات.

^۳ بېروانه: ۲۳۸۷.

^۴ بېروانه: ۸۴۴.

وَقَالَ كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ مِنْ تَوَاتِي أَنْ أَنْخَلَعَ مِنْ مَالِي صَدَقَةً إِلَى اللَّهِ وَإِلَى رَسُولِهِ ﷺ. قَالَ: «أَمْسِكْ عَلَيْكَ بَعْضَ مَالِكَ، فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ». قُلْتُ فَإِنِّي أُمْسِكُ سَهْمِي الَّذِي بِخَيْرٍ^(۱).

۱۸- باسیک: خیرکردن دهبت لهسەر تیری بیت

کەسیک مال ببهخشیت خووی یان مال و مندالی پیویستیایان بهو مالهبت، یان قهرزدار بیت، نهوه قهرزدانهوهکه ههقت و لهپیشتره له مال بهخشین و کۆیله ئازادکردن، بهخشش (ههگهر ئهم کارانه بکات) نهوه پارهمکی دهریتتهوه، چونکه رهوا نییه بووی مال و سامانی خهک بفهوتین. پیغهمبهر ﷺ قهرموویهتی: ((ههگهر کس مالی خهک ببات (بهقهرز) و بیهوی له ناوی ببات و بیفهوتین، خوا له ناوی دهبات))، مهگهر کەسیک بیت ناسراو بیت به ئارامگری و باوی خهک بدات بهسهرخویدا، با خووشی زور پیویستی بهو پاره ههبی، وهک نهوهی نهبو بهکر کردی کاتی ههموو مالهکی کرد بهخیر و بهخشی، ههروهها نهنصارپیهکان کۆچهریهکانیان له خویمان پیشخست و باویان دان بهسهر خویندا، وه پیغهمبهر ﷺ مال بهفیرودانی قهدهغهکردوو، کهواته: نابی مال و سامانی خهکی به بیانوی مال بهخشین لهنیو ببات.

کەعی کوری مالیک ﷺ دهلی: وتم: نهی پیغهمبهری خوا ﷺ بهراستی بهشی له تهوبه و بهشیمانیهکهه نهومیه واز لهههموو مال و سامانهکهه بینم، بیکههه خیر بو خوا و پیغهمبهرهکی ﷺ قهرمووی: ((ههندی له سامانهکهت بو خوت بهیلمهرو، نهوه چاکتره بو خوت))، منیش وتم: دهباشه نهو بهشی لهخهیههر بهرم کهوت دهبیلمهوه.

۱۴۲۶- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، عَنْ يُوسُفَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «خَيْرُ الصَّدَقَةِ مَا كَانَ عَنْ ظَهْرِ غِنًى، وَابْدَأْ بِمَنْ تَعُولُ»^(۱).

۱۴۲۶- ئەبو ھورەیرە رضي الله عنه لە پێغەمبەرەو ﷺ دەگێڕێتەووە کە ھەرمووی: ((چاکترین مال بەخشین ئەومێە لەسەر تیری بێ^(۲)، وە لەو کەسانەووە دەست پێبکە (بەخەرجکردنی مال بۆیان) کە بژیویان لەسەر تۆیە)).

۱۴۲۷- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «الْيَدُ الْعَلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى، وَابْدَأْ بِمَنْ تَعُولُ، وَخَيْرُ الصَّدَقَةِ عَنْ ظَهْرِ غِنًى، وَمَنْ يَسْتَغْفِرْ يُعَفِّهِ اللَّهُ، وَمَنْ يَسْتَغْنِ يُغْنِهِ اللَّهُ».

۱۴۲۷- ھەکیمی کوری حیزام رضي الله عنه لە پێغەمبەرەو ﷺ دەگێڕێتەووە کە ھەرموویەتی: ((دەستی سەرەووە چاکترە لە دەستی ژێرەووە، وە بەو کەسانە دەست پێبکە کە خەرجییان لەسەر تۆیە، وە چاکترین مال بەخشین ئەومێە لەسەر تیری بێت، وە ئەو کەسە ی کەخۆی لە داواکردن بپاریزی، خواش دەپاریزی، ھەر کەسیش بێ نیاز بێ (لە خەڵک)، خواش بێ نیازی دەکات)).

۱۴۲۸- وَعَنْ وَهَيْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا هِشَامٌ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه بهذا^(۳).

۱۴۲۸- (ئەم ھەرموودە یە بەم ڕێگەش ھاتوو): وەھەیب دەلی: ھیشام لە باوکیەووە بۆی گێراپنەووە، ئەویش لە ئەبو ھورەیرەو رضي الله عنه ئەم ھەرموودە یە گێراپنەووە.

^۱ بڕوانە: ۱۴۲۸، ۵۳۵۵، ۵۳۵۶.

^۲ واتە: خواوەنی خێرە کە پتووستی بەو ماله نەبێت دەبێت خشتێت لە پتووستییەکانی زیاد بێت.

^۳ بڕوانە: ۱۴۲۶.

۱۴۲۹- حَدَّثَنَا أَبُو الثُّعْمَانِ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم ح^(۱).

وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ، وَذَكَرَ الصَّدَقَةَ وَالتَّعَقُّفَ وَالْمَسْأَلَةَ: «الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى، فَالْيَدُ الْعُلْيَا هِيَ الْمُنْفِقَةُ، وَالسُّفْلَى هِيَ السَّائِلَةُ».

۱۴۲۹- عهبدولای کورپی عومهر رضي الله عنه دهگپږپتهوه که پیغه مبهری خوا صلى الله عليه وسلم له کاتیځدا له سهر دوانگه بوو، باسی مال به خشین و خوږاراستن له داواکردن و سوالکردنی کردو فهرمووی: ((دهستی سهرهوه چاکتره له دهستی ژیرهوه، دهستی سهرهوه نهو دهستهیه دمه خشینت، دهستی ژیرهوهش نهو دهستهیه سوال دهکات)).

۱۹- بَابُ الْمَنَانِ بِمَا أُعْطِيَ

لِقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ مَا أَنْفَقُوا مَنًّا وَلَا أَذًى﴾ البقرة. الآية.

۱۹- باسی ئهوهی زۆر منهت دهکات به سهر خه لکدا

بههوی به خشینه که یهوه

به بهلگهی ئهم فهرمایشتهی خوای بهرز و بلند: (ئهو که سانهی له پږی خوا دا مال دمه خشن، پاشان به شوین نهوه دا که به خشیویانه منهت ناکهن و نازاری دلی هه ژاران نادمن، نهوانه پاداشتیان لای پهرومردگاریانه، که نهترسیان له سهره و نه خهفته تبار دمبن).

^۱ ئهم فهرمودهیه به دوو رشته و سه نهه ریوایهت کراوه.

۲۰- بَابُ مَنْ أَحَبَّ تَعْجِيلَ الصَّدَقَةِ مِنْ يَوْمِهَا

۱۴۳۰- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ سَعِيدٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، أَنَّ عُقْبَةَ بْنَ الْحَارِثِ رضي الله عنه حَدَّثَهُ قَالَ: صَلَّى بِنَا النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم الْعَصْرَ، فَأَسْرَعَ ثُمَّ دَخَلَ الْبَيْتَ، فَلَمْ يَلْبَثْ أَنْ خَرَجَ، فَقُلْتُ -أَوْ قِيلَ- لَهُ، فَقَالَ: كُنْتُ خَلَفْتُ فِي الْبَيْتِ تَبْرًا^(۱) مِنَ الصَّدَقَةِ، فَكَرِهْتُ أَنْ أُبَيِّتَهُ فَقَسَمْتُهِ^(۲).

۲۰- باسی ئهوهی بیهوی و حەز بکات لەپێش کاتی خۆی خێر و مال بەخشینه که ئەنجام بدات

۱۴۳۰- عوqbهی کوردی حاریس رضي الله عنه دهلی: پێغه مبهەر صلى الله عليه وسلم پێشنویزی نوێزی عهسری بۆ کردین، جا پهلهی کرد، پاشان چۆیهوه مالهوه^(۳)، ئینجا زۆری پێ نهچوو هاته دهرهوه، من پیم وت -یان پێی وترا-^(۴) : پێغه مبهریش فهرمووی: ((پارچه ئالتوونیکی زهکاتم له مالهوه بهجی هیشتهبوو، حەزم نهکرد شهوی بهسهردا بیت لهلام، بۆیه دابهشم کرد)).

۲۱- بَابُ التَّخْرِيسِ عَلَى الصَّدَقَةِ وَالشَّفَاعَةِ فِيهَا

۱۴۳۱- حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا عَدِيُّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يَوْمَ عِيدٍ فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ، لَمْ يُصَلِّ قَبْلَ وَلَا بَعْدَ، ثُمَّ مَالَ عَلَى النِّسَاءِ وَمَعَهُ بِلَالٌ، فَوَعَّظَهُنَّ وَأَمَرَهُنَّ أَنْ يَتَصَدَّقْنَ، فَجَعَلَتِ الْمَرْأَةُ تُلْقِي الْقُلُبَ وَالْخُرُصَ^(۵).

^۱ تیر واته: خۆلی ئالتوون، له فهرموده کهدا مه بهستی پارچه ئالتوون و زیوه پێش کردنی به خشل یان سکه و پاره.

^۲ بڕوانه: ۸۵۱.

^۳ پێشتر ئەم فهرمودهیه بهمجۆره هاتوو: (قَسَلَمَ ثُمَّ قَامَ مُسْرِعًا)، واته: جا سهلامی نوێزه کهی دابهوه پاشان ههستا و به پهله رویشته (بۆ مالهوه) فهرموده ژماره (۸۵۱) ی سهحیحی بوخاری. إرشاد الساری: ۵۵۵/۲.

^۴ بۆچی وا به پهله رویشته و گه رایهوه.

^۵ بڕوانه: ۹۸.

۲۱- باسی هاندان له سهر مال به خشین، (پاداشتی) تکا کردن له مال به خشیندا

۱۴۳۱- عهبدولای کورپى عهباس رضی الله عنه دهلی: له رۆزى جهژندا پیغه مبهري رضی الله عنه له مهدينه رويشته دمره وه (بو نويزگه)، جا دوو رکات نويزى جهژنى کرد، نه له پيش و نه له پاشيه وه نويزى نه کرد، پاشان رويشت بو لای نافرمتان، بيلاليشی له گه لدا بوو، نينجا ناموزگارى نافرمتانى کرد و فهرماني پيکردن که مال ببه خشن، نافرمتانیش دستيان کرد به هه لدانى بازن و گواره گانيان (بو بيلال).

۱۴۳۲- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ، حَدَّثَنَا أَبُو بُرْدَةَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو بُرْدَةَ بْنُ أَبِي مُوسَى، عَنْ أَبِيهِ رضی الله عنه قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا جَاءَهُ السَّائِلُ، أَوْ طَلِبَتْ إِلَيْهِ حَاجَةٌ قَالَ: «اشْفَعُوا تُوجَرُوا، وَيَقْضِيَ اللَّهُ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِ ﷺ مَا شَاءَ»^(۱).

۱۴۳۲- نهبو بورده له نهبو موسای باوکیه وه رضی الله عنه دهگيرپته وه که وتی: پیغه مبهري خوا رضی الله عنه کاتی سوالکهری هاتبایه بو خزمه تی، یان داوی پیویستییه کی لی بکرایه دهیفه رموو: ((تکای بو بکه ن پاداشت دهرینه وه، خواش هر بریاریکی بوئ له سهر زمانی پیغه مبهري دهیادت)).

۱۴۳۳- حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ الْفَضْلِ، أَخْبَرَنَا عَبْدَةُ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ قَاطِمَةَ، عَنْ أَسْمَاءَ رضی الله عنها قَالَتْ: قَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ: «لَا تُؤْكِي قِيُوْكَى عَلَيْكَ».

حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، عَنْ عَبْدِةَ، وَقَالَ: «لَا تُحْصِي قِيُحْصِيَّ اللَّهِ عَلَيْكَ»^(۲).

^۱ برونه: ۶۰۲۷، ۶۰۲۸.

^۲ برونه: ۱۴۳۴، ۲۵۹۰.

۱۴۳۳- ئەسما رضی اللہ عنہا دەلی: پێغه‌مبەر ﷺ فەرمووی پێم: ((مال بێه‌خشه و دەست مه‌گرموه و دەمی کیسه‌که‌ت مه‌به‌سته، ئەگینا خواش له‌تۆی ده‌به‌ستیت و ده‌گیریته‌وه))^(۱).

(ئیمامی بوخاری دەلی): عوسمانی کورپی ئەبی شەیبە لە عەبدەوه بۆی گیراینه‌وه که پێغه‌مبەر ﷺ فەرموویه‌تی: ((ئەو ماله‌ی ده‌یبه‌خشی) مه‌یژمێره‌و به‌زۆری مه‌زانه، ئەگه‌رنا خواش له‌سه‌رت هه‌لده‌ژمێری لیت ده‌گیریته‌وه)).

۲۲- بَابُ الصَّدَقَةِ فِيمَا اسْتَطَاعَ

۱۴۳۴- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ. وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ، عَنْ حَجَّاجِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عَبَادِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ أَخْبَرَهُ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رضی اللہ عنہا أَنَّهَا جَاءَتْ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: لَا تُوعِي قِيَّوعِيَ اللَّهُ عَلَيْكَ، ارْضَخِي مَا اسْتَطَعْتَ^(۲).

۲۲- باسی مال به‌خشین ئەوه‌نده‌ی له‌توانادایه

۱۴۳۴- ئەسمانی کچی ئەبو بەکر رضی اللہ عنہ ده‌گیریته‌وه که هات بۆ خزمه‌ت پێغه‌مبەر ﷺ و فەرمووی پێی: ((مال بێه‌خشه) له‌ پیاسکه و کیسه‌دا هه‌لیمه‌گره، ئەگه‌رنا خواش له‌تۆی ده‌گیریته‌وه، چه‌ند ده‌توانی که‌م که‌م لێی بێه‌خشه)).

^۱ واته: گهر وا بکه‌یت خواش ڕزق و پۆزی تۆ ده‌بریت.

^۲ بڕوانه: ۱۴۳۳.

۲۳- باب: الصَّدَقَةُ تُكْفِرُ الْخَطِيئَةَ

۱۴۳۵- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ حُذَيْفَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ عُمَرُ رضي الله عنه: أَيْكُمْ يَحْفَظُ حَدِيثَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم عَنِ الْفِتْنَةِ؟ قَالَ: قُلْتُ: أَنَا أَحْفَظُهُ كَمَا قَالَ. قَالَ: إِنَّكَ عَلَيْهِ لَجَرِيءٌ، فَكَيْفَ قَالَ؟ قُلْتُ: فِتْنَةُ الرَّجُلِ فِي أَهْلِهِ وَوَلَدِهِ وَجَارِهِ تَكْفُرُهَا الصَّلَاةُ وَالصَّدَقَةُ وَالْمَعْرُوفُ. قَالَ سُلَيْمَانُ: قَدْ كَانَ يَقُولُ: الصَّلَاةُ وَالصَّدَقَةُ، وَالْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ.. قَالَ: لَيْسَ هَذِهِ أَرِيدُ، وَلَكِنِّي أُرِيدُ الَّتِي تَمُوجُ كَمَوْجِ الْبَحْرِ. قَالَ: قُلْتُ: لَيْسَ عَلَيْكَ بِهَا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ بَأْسٌ، بَيْنَكَ وَبَيْنَهَا بَابٌ مُغْلَقٌ. قَالَ: فَيَكْسِرُ الْبَابَ أَوْ يَفْتَحُ؟ قَالَ: قُلْتُ: لَا. بَلْ يَكْسِرُ. قَالَ: فَإِنَّهُ إِذَا كُسِرَ لَمْ يُغْلَقْ أَبَدًا. قَالَ: قُلْتُ: أَجَلٌ. فَهَبْنَا أَنْ نَسْأَلَهُ مِنَ الْبَابِ، فَقُلْنَا لِمَسْرُوقٍ: سَلُهُ. قَالَ: فَسَأَلُهُ. فَقَالَ: عُمَرُ رضي الله عنه. قَالَ: قُلْنَا: فَعَلِمَ عُمَرُ مَنْ تَعْنِي؟ قَالَ: نَعَمْ، كَمَا أَنَّ دُونَ غَدٍ لَيْلَةٌ، وَذَلِكَ أَنِّي حَدَّثْتُهُ حَدِيثًا لَيْسَ بِالْأَغَالِيطِ ^(۱).

۲۳- باسیک: مال به خشین تاوان ده سرپته وه

۱۴۳۵- حوزمیفه رضي الله عنه دهلی: له لای عومهردا رضي الله عنه دانیشتبوین وتی: کامتان دمربارهی ناژاوهو به لا فهرموودهی پیغه مبهری خوای رضي الله عنه له بهره؟ وتم: من له بهرمه، عومهر وتی: بیگومان تو چاونه ترسی ^(۲)، وتم: به لاو ناشووب و تاوان که تووشی مروّف دمن به هووی کهس و کار و مال و منداال و دراوسیپیه وه، نویژ و روژوو مال به خشین و فهرمان به چاکه و ریگری له خراپه دمیسرپته وه، عومهر وتی: نه م جوړهم ناوی، به لکو نهو ناژاوه م دهوی که وهک شه پوولی دمریا شه پوول دمدات، حوزمیفه وتی: نهو ناژاومیه هیچ زیانیکی بو تو نابی نهی پیشه وای نیمانداران، چونکه بهراستی له نیوان تو و نهو ناژاوه م دمرگایه کی داخراو

^۱ پروانه: ۵۲۵.

^۲ سه بارهت به گپړانه وهی فهرموودهی پیغه مبهري رضي الله عنه یان سه بارهت بهو فهرموودهی عومهر پرسیاری کرد له باره به وه.

ههیه، عومهر وتی: ئایا نهو دمرگایه دمشکینری یان دهکریتهوه؟ حوزمیفه وتی: دمشکینری، عومهر وتی: کهواته ههتا ههتایه داناخریتهوه؟ حوزمیفه دهلی: وتم: راسته وایه.

(شەقیق) دهلی: ترساین پرسیار له حوزمیفه بکهین دمرگاکه کییه؟ بویه به مهسروقمان وت: پرسیاری لی بکه (دمرگاکه کییه؟)، وتی: مهسروقیش پرسیاری لی کرد، (حوزمیفه) وتی: دمرگاکه عومهره ﷺ، شەقیق دهلی: وتمان (به حوزمیفه): ئایا عومهر دمیزانی نهو دمرگایه جییه؟ حوزمیفه وتی: بهلی دمیزانی وهک چون دمیزانی نهو شهو پیش سبهینییه، چونکه بیگومان من فهرموودمیهکم بو گیرایهوه، هیچ ههلهو تیکهل و پیکهلییهکی تیدانییه.

۲۴- بَابُ مَنْ تَصَدَّقَ فِي الشُّرْكِ ثُمَّ اسْلَمَ

۱۴۳۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ ﷺ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ أَشْيَاءَ كُنْتُ أَتَحَنُّتُ بِهَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ مِنْ صَدَقَةٍ أَوْ عَتَاقَةٍ وَصَلَةِ رَحِمٍ، فَهَلْ فِيهَا مِنْ أَجْرٍ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: أَسْلَمْتَ عَلَى مَا سَلَفَ مِنْ خَيْرٍ^(۱).

۲۴- باسی که سیک له کاتی بتهپرستیدا مالی بهخشی بت، پاشان مسولمان بت

۱۴۳۶- حەکیمی کۆری حیزام ﷺ دهلی: وتم: نهی پیغمبهری خوا ﷺ ههوائم بدمری دمربارهی شتانیک که من له سهردهمی نهفامیدا لهبهر خوا دهمکرد له

مال به خشین و کویله نازادکردن و به حی هینانی په یومندی خزمایه تی، نایا هیج پاداشتیکیان ههیه؟ پیغه مبه ریش ﷺ فه رمووی: ((تو له سهر (گیرابوونی) نه و چاکانه مسولمان بوویت که پیشر کردووته)).

۲۵- بابُ أَجْرِ الْخَادِمِ إِذَا تَصَدَّقَ بِأَمْرِ صَاحِبِهِ غَيْرِ مُفْسِدٍ

۱۴۳۷- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِذَا تَصَدَّقَ الْمَرْأَةُ مِنْ طَعَامِ زَوْجِهَا غَيْرَ مُفْسِدَةٍ كَانَ لَهَا أَجْرُهَا، وَلِزَوْجِهَا مِمَّا كَسَبَ، وَلِلْخَازِنِ مِثْلُ ذَلِكَ.^(۱)

۲۵- باسی پاداشتی خزمه تکار ئه گهر به فرمانی خاوه نه که ی مال ببه خشیت بی دهست بلاوی

۱۴۳۷- عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده لی: پیغه مبه ری خوا ﷺ فه رمووی: ((ئه گهر ئافرمت له خوراکي مالی میرده که ی ببه خشیت به بی دهست بلاوی، نه وه پاداشتی نه وه ی ههیه (که به خشیوویه تی)، وه میرده که شی پاداشتی ههیه به هو ی نه وه ی په یدای کرده وه، هه روه ها به وینه ی نه وه پاداشته بو دهرگاوانی^(۲) پاره ههیه)).

۱۴۳۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ بُرَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، قَالَ: الْخَازِنُ الْمُسْلِمُ الَّذِي يُنْفِدُ -وَرُبَّمَا قَالَ: يُعْطِي- مَا أَمَرَ بِهِ كَامِلًا مُوَفَّرًا طَيِّبٌ بِهِ نَفْسُهُ، فَيَدْفَعُهُ إِلَى الَّذِي أَمَرَ لَهُ بِهِ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِينَ.^(۳)

^۱ بېروانه: ۱۴۲۵.

^۲ نه و که سه یه که بهر پر سه له دارایی و سه ره پر شتی ده کات، کاتن فرمانی پښ بکړیت مالیک بدات به هه ژارتک، نه ویش به شداره له خیره که دا که نه و فرمانه جی به جی ده کات.

^۳ بېروانه: ۲۲۶۰، ۲۳۱۹.

۱۴۳۸- نه بو موسا ﷺ له پیغه مبهروه ده ﷺ دهگیریتته وه که فهرموویه تی: ((خه زندهاری مسوولمانی دهست پاک نه وهی فهرمانی پئی کراوه حی به جیی دهکات- ههندی جار دمیوت: دهیدات- به ته واوی و خوشحالییه وه دهیدات، بهو که سهی فهرمانی پیکراوه بیدریتی، نهو خه زندهاره یه کیکه له دوو به خسه رمکه)).

۲۶- بَابُ أَجْرِ الْمَرْأَةِ إِذَا تَصَدَّقَتْ أَوْ أَطْعَمَتْ مِنْ بَيْتِ زَوْجِهَا غَيْرَ مُفْسِدَةٍ

۱۴۳۹- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا مَنْصُورٌ وَالْأَعْمَشُ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ تَعْنِي: إِذَا تَصَدَّقَتِ الْمَرْأَةُ مِنْ بَيْتِ زَوْجِهَا^(۱)،^(۲).

۲۶- باسی پاداشتی ئافرهت ئه گهر پاره، یان خوراک به خشی له مالی میرده که ی بی زیاده رووی

۱۴۳۹- عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا له پیغه مبهروه ده ﷺ دهگیریتته وه مه بهستی نه وهیه که فهرموویه تی: ((ئه گهر ئافرهت له مالی میرده که ی مال و سامانی به خشی)).

۱۴۴۰- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ شَقِيقٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: إِذَا أَطْعَمَتِ الْمَرْأَةُ مِنْ بَيْتِ زَوْجِهَا غَيْرَ مُفْسِدَةٍ، لَهَا أَجْرُهَا، وَلَهُ مِثْلُهُ، وَلِلْخَازِنِ مِثْلُ ذَلِكَ، لَهُ مِمَّا اكْتَسَبَ، وَلَهَا مِمَّا أَنْفَقَتْ^(۳).

^۱ نیامی بوخاری لیره ده به شیکی فهرمووده که ی هیناوه له ریوایه ته کانی ترده به ته واوی فهرمووده که دینیت، لیره دهیه وی ئاماژه بکات به ریوایه ته کان له عائشه وه ﷺ والله اعلم.

^۲ بیروانه: ۱۴۲۵.

^۳ بیروانه: ۱۴۲۵.

۱۴۴۰- عائیشه رضی الله عنها دهلی: پیغمه مبه ﷺ فهرمووی: ((نهگه ر ئافرمت له مالی میرده کهی خوراک ببه خشیت بی زیادمپویی، نهوه پاداشتی نهوه به خشینهی بۆ ههیه، میرده کهشی به وینهی نهوه پاداشتی بۆ ههیه، وه خهزنه داریش به وینهی نهوه پاداشتهی بۆ ههیه، پاداشتی میرده کهشی به هوی نهوه وهیه که پهیدای کردووه، وه پاداشتی ئافرمته کهش به هوی نهوه وهیه که به خشویهتی)).

۱۴۴۱- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ شَقِيقٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ رضی الله عنها، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِذَا أَنْفَقَتِ الْمَرْأَةُ مِنْ طَعَامِ بَيْتِهَا غَيْرَ مُفْسِدَةٍ، فَلَهَا أَجْرُهَا، وَلِلزَّوْجِ مَا اكْتَسَبَ، وَلِلْخَازِنِ مِثْلُ ذَلِكَ.^(۱)

۱۴۴۱- عائیشه رضی الله عنها له پیغمه مبه رهوه ﷺ دهگه پیتته وه که فهرموویه تی: ((نهگه ر ئافرمت له خوراک مال کهشی ببه خشیت و زیادمپویی نهکات، نهوه پاداشتی نهوه به خشینهی بۆ ههیه، میرده کهشی پاداشتی پهیدا کردنه کهشی بۆ ههیه، خهزنه داریش به هه مان شیوه پاداشتی ههیه)).

۲۷- بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى:

﴿فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى ۖ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى ۖ فَسَنِيَرُهُ لِلْعُسْرَى ۖ﴾ (۶) وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَى ۖ وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى ۖ فَسَنِيَرُهُ لِلْعُسْرَى ۖ﴾ (۷) الليل. اللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقَ مَالٍ خَلْفًا..
 ۱۴۴۲- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي أَحْيَى، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي مُرْزٍ، عَنْ أَبِي الْحَبَابِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ إِلَّا مَلَكَانِ يَنْزِلَانِ، فَيَقُولُ أَحَدُهُمَا: اللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلْفًا، وَيَقُولُ الْآخَرُ: اللَّهُمَّ أَعْطِ مُمْسِكًا تَلْفًا..

۲۷- باسی ئەم فەرمايشتهى خواى بهرزو بڵند:

(ئینجا ئەو کەسەى مالى بیهەخشى و لە خوا بترسى و پارێزکار بىت و باومەرى بىی بهوێى کە زۆر چاکە (لا إله إلا الله يان بهههشت)، ئەو بەیگومان یارمەتى دەدەین بۆ رێگای ئاسان، بەلام ئەو کەسەى پزەمى بکات و خۆى بى نیاز بزانی و باومەرى نەبى بهوێى کە زۆر چاکە، ئەو بەیگومان رێگای سەختى بۆ ئاسان دەکەین، (پێغەمبەریش ﷺ دەفەر موی): ((خوایە ئەوێ مالى دهبەخشیت لە جیاتی ئەو مالى تری بدەری و شوینەکەى بۆ پەر بکەرەو)).

۱۴۴۲- ئەبو هورەیره ﷺ دەگێرێتەوێ کە پێغەمبەر ﷺ فەر موی: ((هیچ رۆژێک نییه بەندەکان بەیانی بکەنەوێ مەگەر دوو فریشتە دین، جا یەکیکیان دەلى: خوایە ئەوێ مالى دهبەخشى شوینەکەى بۆ پەرکەرەو، ئەوێ تریان دەلى: خوایە ئەوێ دەست قوچاوێ نابهەخشیت (سامانەکەى) لەناو ببه)).

۲۸- بابُ مَثَلِ الْمُتَّصِدِّقِ وَالْبَخِيلِ

۱۴۴۳- حَدَّثَنَا مُوسَى، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، حَدَّثَنَا ابْنُ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَثَلُ الْبَخِيلِ وَالْمُتَّصِدِّقِ كَمَثَلِ رَجُلَيْنِ، عَلَيْهِمَا جُبَّتَانِ مِنْ حَدِيدٍ.. وَحَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ حَدَّثَهُ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ ﷺ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «مَثَلُ الْبَخِيلِ وَالْمُنْفِقِ كَمَثَلِ رَجُلَيْنِ، عَلَيْهِمَا جُبَّتَانِ مِنْ حَدِيدٍ، مِنْ ثُدْيِهِمَا إِلَى تَرَاقِيهِمَا، فَأَمَّا الْمُنْفِقُ فَلَا يُنْفِقُ إِلَّا سَبْعَتِ -أَوْ وَقَرَتْ- عَلَى جِلْدِهِ حَتَّى تُخْفِيَ بَنَانَهُ وَتَعْفُو أَثَرَهُ، وَأَمَّا الْبَخِيلُ فَلَا يُرِيدُ أَنْ يُنْفِقَ شَيْئًا إِلَّا لَرِقَتْ كُلُّ حَلَقَةٍ مَكَانَهَا، فَهُوَ يُوسَعُهَا وَلَا تَتَّسَعُ.. تَابَعَهُ الْحَسَنُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ طَاوُسٍ فِي الْجُبَّتَيْنِ^(۱).

^۱ بروانه: ۱۴۴۴، ۲۹۱۷، ۵۲۹۹، ۵۷۹۷.

۲۸- نموونه‌ی به‌خشر و ره‌زیل

۱۴۴۳- ئیبنو تاووس له باوکیه‌وه، ئەویش گێڕایه‌وه له ئەبو هورمیره‌وه رضی الله عنه وتی: پێغه‌مبهری خوا صلی الله علیه و آله فهرمووی: ((نموونه‌ی ره‌زیل و به‌خشر وهك دوو پیاو وان، دوو زرێی جه‌نگیان له‌به‌ردابێت))، هه‌روه‌ها ئەبولیه‌مان بۆی گێڕایه‌وه، وتی: شوعه‌یب بۆی گێڕایه‌وه وتی: ئەبو زیناد بۆی گێڕایه‌وه كه عه‌بدوهرحمان بۆی گێڕاومه‌وه، كه له ئەبو هورمیره‌ی بیستوه، ئەبو هورمیره‌ش رضی الله عنه ده‌گێڕته‌وه كه خۆی له پێغه‌مبهری خوای صلی الله علیه و آله بیست دمیقه‌رموو: ((نموونه‌ی ره‌زیل و به‌خشر وهك دوو پیاو وان، دوو زرێی جه‌نگیان له‌به‌ردابێت، له هه‌ردوو مه‌مکیانه‌وه تا شان و ملیان دایه‌پۆشیبی، جا ئەو میان مالّ دمه‌خشیت، هه‌ر كه مالّیک دمه‌خشیت زرێكه زیاتر له لاشه‌ی داده‌پۆشیت یان دایه‌پۆشیت - به‌سه‌ر پێستیدا، هه‌تا ده‌گاته سه‌ر په‌نجه‌کانی و شوین پێه‌کانی دمه‌سپێته‌وه^(۱)، به‌لام ئەودی ره‌زیله هه‌ر كه دمه‌هویت شتێك ببه‌خشیت، هه‌موو ئەلقه‌کانی له شوینی خۆیاندا دینه‌وه یه‌ك، جا هه‌ول دهدات فراوانی بکات، به‌لام زرێكه فراوان نابێت))، هه‌سه‌نی کوری موسلیم له تاووسه‌وه فهرمووده‌كه‌ی گێڕاومه‌وه كه پالپشتی فهرمووده‌ی تاووس ده‌کات له به‌شی (دوو زرێی جه‌نگیدا).

۱۴۴۴- وَقَالَ حَنْظَلَةُ عَنْ طَاوُسٍ: جُنَّتَانِ.. وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي جَعْفَرٌ عَنْ ابْنِ هُرْمُزٍ، سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رضی الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله: جُنَّتَانِ^(۲).

^۱ واته: ده‌خشێ به‌زه‌ویدا، ئەوه‌نده درێژه‌و شوین پێه‌کانی دمه‌سپێته‌وه.

^۲ بپروانه: ۱۴۴۳.

۱۴۴۴- حه‌نزده له تاووسه‌وه به (جُنَّتَانِ) (دوو زری جه‌نگی) گێراویه‌تیه‌وه، له‌یس ده‌لی: جه‌عه‌فر له ئیبنو هورموزه‌وه بۆی گێرامه‌وه ده‌لی: له نه‌بو هورمیره‌م بیست ﷺ له پی‌غه‌مبه‌ره‌وه به (جُنَّتَانِ) گێرایه‌وه.

۲۹- بَابُ صَدَقَةِ الْكَسْبِ وَالتَّجَارَةِ

لَقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طِبَقَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِآخِذِيهِ إِلَّا أَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَكِيمٌ﴾ (البقرة).

۲۹- باسی به‌خشین له مالی که‌سابه‌ت و بازرگانی

به‌به‌لگه‌ی نه‌م فه‌رمایسته‌ی خوای به‌رزو ب‌ل‌ند: (نه‌ی نه‌و که‌سانه‌ی که باومرتان هیناوه له‌و سامانه‌هه‌لال و پا‌که‌ی په‌یداتان کردووه وه له‌وه‌ی که له زه‌ویدا بۆمان رواندوون ببه‌خشن، مه‌رۆن له‌وه‌ی که خراپه‌ ببه‌خشن له‌کاتی‌کدا که خۆتان نه‌و ماله‌ خراپه‌ و مرناگرن (نه‌گه‌ر پیتان بدرئ)، مه‌گه‌ر چاوی لی بپۆشن، وه چاک بزائن که خوا بی نیازی شایسته‌ی ستایشه‌).

۳۰- بَابُ: عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ صَدَقَةٌ، فَمَنْ لَمْ يَجِدْ قَلِيلًا مَعْرُوفٍ

۱۴۴۵- حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ صَدَقَةٌ. فَقَالُوا: يَا نَبِيَّ اللَّهِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ قَالَ:

يَعْمَلُ بِيَدِهِ فَيَنْفَعُ نَفْسَهُ وَيَتَصَدَّقُ.. قَالُوا: فَإِنْ لَمْ يَجِدْ؟ قَالَ: يُعِينُ ذَا الْحَاجَةِ الْمَلْهُوفَ..
قَالُوا: فَإِنْ لَمْ يَجِدْ؟ قَالَ: «فَلْيَعْمَلْ بِالْمَعْرُوفِ، وَلْيُمْسِكْ عَنِ الشَّرِّ، فَإِنَّهَا لَهُ صَدَقَةٌ».^(۱)

۳۰- باسیک: هه موو مسولمانیک پیویسته خیریک بکات،

جا هه رکهس نهیبوو، با چاکه یهک له گهل خه لکدا بکات

۱۴۴۵- سه عیدی کورپی نه بی بورده دهگیریتته وه له باوکیه وه و له باپریه وه له پیغه مبهروه ﷺ فهرموویه تی: ((هه موو مسولمانیک له سهریه تی خیریک بکات))، پټیان وت: نهی پیغه مبهری خوا ﷺ نهی نه گهر که سیک نهیبوو؟ فهرمووی: ((به دهمست و بازووی کاربکات سوود به خوئی بگه یه نی بیشیکات به خیر))، پټیان وت: نهی نه گهر نهیتوانی و نهیبوو؟ فهرمووی: ((یارمه تی که سیک بدات که هانای بو هیئا بو پیویستییه کی))، پټیان وت: نهی نه گهر نهیبوو نهیتوانی؟ فهرمووی: ((با نه وهی چاکه بیکات و نه وهی خرابه نهیکات و خوئی به دوور بگری لئی، نه وه بیگومان به خیرکردن بوئی دهنووسری)).

۳۱- باب: قَدْرُ كَمْ يُعْطَى مِنَ الزَّكَاةِ وَالصَّدَقَةِ؟ وَمَنْ أَعْطَى شَاةً

۱۴۴۶- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا أَبُو شَهَابٍ، عَنْ خَالِدِ الْحَدَّاءِ، عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِرِينَ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ ؓ، قَالَتْ: بُعِثَ إِلَيَّ نُسَيْبَةُ الْأَنْصَارِيَّةِ بِشَاةٍ، فَأَرْسَلْتُ إِلَيَّ عَائِشَةَ ؓ، مِنْهَا فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «عِنْدَكُمْ شَيْءٌ؟» فَقُلْتُ: لَا، إِلَّا مَا أَرْسَلْتُ بِهِ نُسَيْبَةُ مِنْ تِلْكَ الشَّاةِ فَقَالَ: «هَاتِ فَقَدْ بَلَغَتْ مَجْلَهَا».^(۲)

^۱ بروانه: ۶۶۰۲.

^۲ بروانه: ۱۴۹۴، ۲۵۷۹.

۳۱- باسیک: له زهکاتدان و خیرکردندا چهنډیک ببهخشی؟

وه (حوکمی) نهو کهسهی مهریک ببهخشی

۱۴۴۶- نوممو عهتییه ﷺ دهلی: مهریکیان نارد بو نوسهیبهی نهنصاری ﷺ (نهویش (سهری بری و) بهشیکی لی نارد بو عائیشه ﷺ، پیغهمبریش ﷺ فهرمووی: ((شتیکت لایه؟))، منیش وتم: نهخیر مهگهر نهو بهشه گوشتهی نوسهیبه له مهرکه ناردوویهتی بو مان پیغهمبر ﷺ فهرمووی: ((بیهینه بهراستی گهیشتوته جیگای خوئی))^(۱).

۳۲- بابُ زَكَاةِ الْوَرَقِ

۱۴۴۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى الْمَازِنِيِّ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسٍ دَوْدٌ صَدَقَةٌ مِنَ الْإِبِلِ، وَلَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسٍ أَوَاقٍ صَدَقَةٌ، وَلَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ صَدَقَةٌ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو سَمِعَ أَبَاهُ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ﷺ، سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ بِهَذَا^(۲).

۳۲- باسی زهکاتی زیو

۱۴۴۷- نهبو سهعیدی خودری ﷺ دهلی: پیغهمبر ﷺ فهرمووی: ((له پینج میگهل وشر کهمتر زهکاتی تیډا واجب نییه، وه (پاره) له پینج

^۱ واته: بوووته هی عائیشه و دروسته پیغهمبر ﷺ لی بخوات، چونکه نهو مهره زهکات بوو، پیغهمبریش ﷺ دروست نییه له زهکات بخوات.

^۲ بپوانه: ۱۴۰۵.

نۆقیه^(۱) که متر زهکاتی تیدا واجب نییه، وه له پینج و یسق (دانه و یله) که متر زهکاتی تیدا واجب نییه)).

(نیمامی بوخاری دهلی): موحه ممه دی کوری موسه ننا بۆی گیراینه وه وتی: عه بدولوه هاب بۆی گیراینه وه وتی: یه حیای کوری سه عید بۆی گیراینه وه وتی: عه مر بۆی گیراینه وه که له باوکی بیستوه، ئه ویش له ئه بو سه عیدی ﷺ بیستوه دهلی: ئه م فه رمووده م له پیغه مبه ر ﷺ بیست.

۳۳- بَابُ الْعَرَضِ فِي الزَّكَاةِ

وَقَالَ طَاوُسٌ: قَالَ مُعَاذٌ لِأَهْلِ الْيَمَنِ: ائْتُونِي بِعَرَضٍ ثِيَابٍ خَمِصٍ أَوْ لَبِيسٍ فِي الصَّدَقَةِ، مَكَانَ الشَّعِيرِ وَالذَّرَةِ، أَهْوَنُ عَلَيْكُمْ، وَخَيْرٌ لِأَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ بِالْمَدِينَةِ. وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: وَأَمَّا خَالِدٌ احْتَبَسَ أَذْرَاعَهُ وَأَعْتَدَهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: تَصَدَّقْ وَلَوْ مِنْ حُلِيِّكَ. فَلَمْ يَسْتَنْ صَدَقَةَ الْفَرَضِ مِنْ غَيْرِهَا، فَجَعَلَتِ الْمَرْأَةُ تُلْقِي خُرْصَهَا وَسِخَابَهَا، وَلَمْ يَخُصَّ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ مِنَ الْعَرُوضِ.

۳۳- باسی که لوپهل له زهکاتدا بدرت (دروسته)

تاووس دهلی: موغاز ﷺ به خه لکی یه مهنی وت: له حیاتی زهکات جوو زمرات (گه منه شامی) و قوماش و جلو به رگ و پۆشاکم بۆ بینن، بۆ ئیوه ئاسانتره و چاکتریشه بۆ هاوه لانی پیغه مبه ر ﷺ له مه دینه، وه پیغه مبه ر ﷺ فه رمووی: ((به لام خالید زری پۆشه کانی و شمشیر و چه که کانی بۆ غه زاکردن له ری

^۱ نۆقیه: به چل درهه م ده لێن، پینج نۆقیه زیو ده کاته (۲۰۰) درهه م زیو، ئه وه ش پادده دی گه شته زه کات زیو، بۆ زه کاتی پاره ی زێرو ئالتوون له فه رمووده ی تر دا باس کراوه.

خوادا دایناوه))^(۱)، وه پیڤه‌مبه‌ر ﷺ فهرمووی: ((به‌ئافهرمتان) مالّ بیه‌خشن با له خشل و خاله‌کانیشتان بیّت))، جا پیڤه‌مبه‌ر ﷺ مالّ به‌خشی‌نی فهرز که زه‌کاته جیانه‌کرده‌وه له به‌خشی‌نی تر، بویه ئافهرمتان ده‌ستی‌ان کرد به تور‌دانی گواره و ملوانکه‌کانیان بو (بیلال)، وه پیڤه‌مبه‌ر ﷺ ئالتوون و زیوی جیانه‌کرده‌وه له شتی تر (به‌لکو به‌گشتی داوای مالّ به‌خشی‌نی کرد).

۱۴۴۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: حَدَّثَنِي ثُمَامَةُ أَنَّ أَنَسًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، حَدَّثَهُ، أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَتَبَ لَهُ إِلَيَّ أَمَرَ اللَّهُ رَسُولُهُ ﷺ: «وَمَنْ بَلَغَتْ صَدَقَتُهُ بِنْتُ مَخَاضٍ وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ، وَعِنْدَهُ بِنْتُ لَبُونٍ فَإِنَّهَا تُقْبَلُ مِنْهُ، وَيُعْطِيهِ الْمَصْدُوقُ عِشْرِينَ دِرْهَمًا أَوْ شَاتَيْنِ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ بِنْتُ مَخَاضٍ عَلَى وَجْهِهَا، وَعِنْدَهُ ابْنُ لَبُونٍ، فَإِنَّهُ يُقْبَلُ مِنْهُ وَلَيْسَ مَعَهُ شَيْءٌ»^(۲).

۱۴۴۸- سومامه ده‌لی: ئه‌نه‌س ﷺ بوی گێرایه‌وه: ئه‌وه‌ی خوا فهرمانی کردبوو به پیڤه‌مبه‌ر ﷺ له زه‌کاتدا ئه‌بو به‌کر ﷺ بو ئه‌نه‌سی نووسی: ((هه‌رکه‌س زه‌کات‌دانه‌که‌ی گه‌یشت به‌به‌چکه و شترێکی مینه‌ی یه‌ک سالی به‌لام نه‌یبوو، به‌لکو به‌چکه و شترێکی مینه‌ی دوو سالی هه‌بوو، ئه‌وه بی‌گومان لی‌ی و‌م‌رده‌گیرئ، کو‌که‌ره‌وه‌ی زه‌کات بیست دره‌م یان دوو مه‌ری ده‌داتئ، وه ئه‌گه‌ر به‌چکه و شترێکی مینه‌ی یه‌ک سالی ده‌که‌وت، به‌لام نه‌یبوو، به‌لکو به‌چکه و شترێکی نی‌ری دوو سالی هه‌بوو، ئه‌وه بی‌گومان لی‌ی و‌م‌رده‌گیرئ هه‌یج شترێکی ناکه‌وی له‌گه‌لیدا (وه‌ک باقی بیدری‌ته‌وه))

^۱ واته: زه‌کاتی تیدا نییه و پتویست نییه له‌سه‌ری زه‌کات بدات.

^۲ ب‌روانه: ۱۴۵۰، ۱۴۵۱، ۱۴۵۲، ۱۴۵۴، ۱۴۵۵، ۲۴۸۷، ۵۸۷۸، ۶۹۵۵.

١٤٤٩- حَدَّثَنَا مُؤَمَّلٌ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ قَالَ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: رضي الله عنه أَشْهَدُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَصَلَّى قَبْلَ الْخُطْبَةِ، فَرَأَى أَنَّهُ لَمْ يُسْمِعِ النِّسَاءَ، فَاتَّاهُنَّ وَمَعَهُ بِلَالٌ نَاشِرَ ثَوْبِهِ، فَوَعظَهُنَّ، وَأَمَرَهُنَّ أَنْ يَتَصَدَّقْنَ، فَجَعَلَتِ الْمَرْأَةُ تُلْقِي، وَأَشَارَ أَيُّوبُ إِلَى أُذُنِهِ وَإِلَى حَلْقِهِ ^(١).

۱۴۴۹- عەتای کورپی ئەبو رەباح دەلی؛ عەبدوڵای کورپی عەباس رەزى وتی: شایەتى دەدەم لەسەر پێڤەمبەرى خوا ﷺ کە (سویند بەخوا) پێڤەمبەر ﷺ پێش وتاردان نوێژى (جەژنى) کرد، ئینجا گومانى وابوو کە ئافەرتان گوێیان لە وتارەکەى نەبوو، بۆیە رۆشت بۆ لایان و بیلالیشى لەگەڵدا بوو، (بیلال) کراسەکەى بلأو کردبوو، ئینجا پێڤەمبەر ﷺ ئامۆژگارى کردن و فەرمانى پێکردن بەمال بەخشین، جا هەر ئافەرت بوو (گوارەو ملوانەکەى) فری دەداى (کۆشى بیلالەو). ئەیوبیش ئامازەى دەکرد بۆ گۆی و بۆ گەردنى. ^(۲)

۳۴- بَابُ: لَا يُجْمَعُ بَيْنَ مُتَفَرِّقٍ وَلَا يُفَرَّقُ بَيْنَ مُجْتَمِعٍ

وَيُذَكِّرُ عَنْ سَالِمٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَهُ.

١٤٥٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: حَدَّثَنِي ثُمَامَةُ أَنَّ أَنَسًا رضي الله عنه حَدَّثَهُ، أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رضي الله عنه كَتَبَ لَهُ الَّتِي قَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. وَلَا يُجْمَعُ بَيْنَ مُتَفَرِّقٍ، وَلَا يُفْرَقُ بَيْنَ مُجْتَمِعٍ، خَشْيَةَ الصَّدَقَةِ. ^(١)

۱ پروانه: ۹۸.

٢ مەبەستی ئەیوب کە یەکیکە لە راویبەکانی فەرموودە کە ئەو یە کە ئافەرەتان گوازی گوتیان و ملوانکی مل و گەردنیان فری دەدا بە کۆشی بێلالەو.

۳
بیروانه: ۱۴۴۸.

۳۴- باسیک: نابیت مالی جیا کوۆبکریتهوه، وه نابیت مالی کوۆ جیا بکریتهوه (له ترسی زهکات لی کهوتن)

وینهی ئەم وتەیه له سالیمهوه، له عەبدولای کوری عومەرەوه ﷺ له
پێغه مبهروه ﷺ بههه مان شیوه گیر دراودتهوه.
۱۴۵۰- سومامه دهلی: ئەنەس ﷺ بۆی گیرایهوه که ئەوهی پێغه مبهری خوا ﷺ
دایناوو (له زهکاتدا بدری) ئەبو بهکر ﷺ بۆی نووسی: ((وه مالی جیا
کوۆناکریتهوه، وه مالی کوۆ جیا ناکریتهوه له ترسی زهکاتدان))^(۱).

۳۵- باب: مَا كَانَ مِنْ خَلِيطَيْنِ قَائِمًا يَتَرَا جَعَانِ بَيْنَهُمَا بِالسَّوِيَّةِ
وَقَالَ طَاوُسٌ وَعَطَاءٌ: إِذَا عَلِمَ الْخَلِيطَانِ أَمْوَالَهُمَا فَلَا يُجْمَعُ مَالُهُمَا. وَقَالَ سُفْيَانُ: لَا يَجِبُ
حَتَّى يَتِمَّ لِهَذَا أَرْبَعُونَ شَاةً، وَلِهَذَا أَرْبَعُونَ شَاةً.

۳۵- باسیک: ئەو مالی هاوبەش و تیکە لاوه (که زهکاتی
لی درا)، ئەوه هەریه که یان به ئەندازە ی مالی که ی به شه
زهکاتی لی وەر ده گیریت^(۲)

وه تاووس و عەتا ده لێن: ئەگەر ئەو دوو هاوبەشە ی مالی که یان تیکە لاوه،
هەریه که یان دەیزانی مالی که ی کامه یه و چەندە، ئەوه به یه که وه کوۆناکریتهوه و

^۱ سەرنج: ئەم فەرموودە یه مەبەستی ئەوه یه نابیت فیل بکریت له زهکات داند، بۆ نمونە ئەگەر که سیک (۴۰) چل
سەر مەری هەبیت بیهوۆ زهکاتی مەریکی تهواو نه دات، ده توانی له گەل دوو که سی تر بیت به شەریک که نهوانیش
(۴۰) چل سەر مەریان هەیه یان که متر، ئەو کاته به هەرسیک یان یهک مەر زهکات ده دەن، جا بۆیه نابیت مالی جیا
کوۆبکریتهوه (لا یجمع بین مقرر)، یان که سیک (۱۲۱) سەر مەری هەبیت، له کاتی زهکاتدا بلی کاکه تهنها (۴۹) سەریان
هی خۆمه، ئەوانی تر هەر (۲۰) بیست دانە یان هی براهه که یان هی کورمه، ئەمەش نابیت (لا یفرق بین مجتمع).

^۲ بۆ نمونە ئەگەر به هەردووکیانە وه سی مەریان کهوت بیدەن، ئەگەر ژمارە ی ناژە له کانیان وهک یهک بوو، ئەوه
هەریه که یان مەر و نیوتکی ده کهوۆ، وه ئەگەر پێژە ی ناژە له کانیان جیاواز بوو، ئەوه پێژە ی زهکات دانه کهش جیاواز دەبن.

بهیهك مال دانانری. وه سوفیان دهلی: زهكات له مالی دوو شهریکدا واجب نابی، ههتا ئه مهیان چل سهر ئازدهلی نه بیئت و نهوی تریان چلی نه بی.

۱۴۵۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: حَدَّثَنِي ثُمَامَةُ أَنَّ أَنَسًا حَدَّثَهُ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رضي الله عنه كَتَبَ لَهُ الَّتِي قَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: وَمَا كَانَ مِنْ خَلِيطَيْنِ فَإِنَّهُمَا يَتَرَا جَعَانِ بَيْنَهُمَا بِالسَّوِيَّةِ ^(۱).

۱۴۵۱- سومامه دهگیریتته وه که ئه نهس رضي الله عنه بوی گیرایه وه که ئه وه زهکاتهی دیاریکراو بوو له لایهن پیغه مبهری خوا رضي الله عنه نه بو بهکر رضي الله عنه بوی نووسی: ((ئهو مالی که تیکه لاوه (له نیوان دوو شهریکدا)، ئه وه بیگومان (که زهکاتیان دا)، ههردووکیان به یه کسانی له نیوانیاندا زهکاتیان لی و مرده گیر)).

۳۶- بَابُ زَكَاةِ الْإِبِلِ

ذَكَرَهُ أَبُو بَكْرٍ وَأَبُو ذَرٍّ وَأَبُو هُرَيْرَةَ رضي الله عنهم، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم ^(۲).
 ۱۴۵۲- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ شِهَابٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه، أَنَّ أَعْرَابِيًّا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم عَنِ الْهَجْرَةِ، فَقَالَ: وَيْحَكَ، إِنَّ شَأْنَهَا شَدِيدٌ، فَهَلْ لَكَ مِنْ إِبِلٍ تُؤَدِّي صَدَقَتَهَا؟.. قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: فَاْعْمَلْ مِنْ وَرَاءِ الْبَحَارِ، فَإِنَّ اللَّهَ لَنْ يَتْرَكَ مِنْ عَمَلِكَ شَيْئًا. ^(۳)

^۱ بروهانه: ۱۴۴۸.

^۲ بروهانه: ۱۴۴۸، ۱۴۶۰.

^۳ بروهانه: ۲۶۳۳، ۳۹۲۳، ۶۱۶۵.

۳۶- باسی (حوکمی) زمکاتی و شتر

ئەبو بەکر و ئەبو زەر و ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہم لە پیغەمبەرەوه ﷺ (فەرموودەى زمکاتی و شتریان) گیراوتەوه.

۱۴۵۲- ئەبو سەعیدی خودری رضی اللہ عنہ دەگیرێتەوه: کە پیاویکی دەستەکی پرسیاری لە پیغەمبەری خوا ﷺ کرد دەربارەى کۆچکردن لە رێگەى خوادا، پیغەمبەرىش ﷺ فەرمووی: ((ھاوار بۆ تۆ بەراستی ھىجەرت کارىکى سەخت و گرانه، نایا و شەرت ھەيە زمکاتەکەى بدمیت؟))، وتی: بەئێ، پیغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((دەى تۆ چاکە بکە، ئەگەر لە دوورترین شوێنیش بیت، لەو پەرى دەریاو ئوقیانوسەکانیشەوه بیت، ئەوه دلتیابە خوا ھىچک لە کردەوهکانت زایە ناکات)) (و پاداشتت دەداتەوه لەسەرى).

۳۷- بَابُ مَنْ بَلَغَتْ عِنْدَهُ صَدَقَةُ بِنْتِ مَخَاضٍ وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ

۱۴۵۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: حَدَّثَنِي ثُمَامَةُ أَنَّ أَنَسًا رضی اللہ عنہ حَدَّثَهُ، أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رضی اللہ عنہ كَتَبَ لَهُ فَرِيضَةَ الصَّدَقَةِ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ رَسُولَهُ ﷺ: مَنْ بَلَغَتْ عِنْدَهُ مِنَ الْإِبِلِ صَدَقَةُ الْجَدْعَةِ، وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ جَدْعَةٌ وَعِنْدَهُ حِقَّةٌ، فَإِنَّهَا تُقْبَلُ مِنْهُ الْحِقَّةُ، وَيَجْعَلُ مَعَهَا شَاتَيْنِ إِنْ اسْتَيْسَرَتْ لَهُ أَوْ عَشْرِينَ دِرْهَمًا، وَمَنْ بَلَغَتْ عِنْدَهُ صَدَقَةُ الْحِقَّةِ وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ الْحِقَّةُ وَعِنْدَهُ الْجَدْعَةُ، فَإِنَّهَا تُقْبَلُ مِنْهُ الْجَدْعَةُ، وَيُعْطِيهِ الْمُصَدِّقُ عَشْرِينَ دِرْهَمًا أَوْ شَاتَيْنِ، وَمَنْ بَلَغَتْ عِنْدَهُ صَدَقَةُ الْحِقَّةِ وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ إِلَّا بِنْتُ لَبُونٍ، فَإِنَّهَا تُقْبَلُ مِنْهُ بِنْتُ لَبُونٍ، وَيُعْطِي شَاتَيْنِ أَوْ عَشْرِينَ دِرْهَمًا، وَمَنْ بَلَغَتْ صَدَقَتُهُ بِنْتُ لَبُونٍ وَعِنْدَهُ حِقَّةٌ، فَإِنَّهَا تُقْبَلُ مِنْهُ الْحِقَّةُ، وَيُعْطِيهِ الْمُصَدِّقُ عَشْرِينَ دِرْهَمًا أَوْ شَاتَيْنِ، وَمَنْ بَلَغَتْ صَدَقَتُهُ بِنْتُ لَبُونٍ وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ وَعِنْدَهُ بِنْتُ مَخَاضٍ، فَإِنَّهَا تُقْبَلُ مِنْهُ بِنْتُ مَخَاضٍ، وَيُعْطِي مَعَهَا عَشْرِينَ دِرْهَمًا أَوْ شَاتَيْنِ.^(۱)

۳۷- باسی که سیک زهکاته که به چکه و شتریکی

میینه یهک سالی بکهو و نه بییت

۱۴۵۳- سومامه دهلی: نه نهس ﷺ بوی گیرا و تهوه و دهلی: نهو ریژه زهکاته
 فه پزهی که خوا فه رمانی به پیغه مبه ر ﷺ کردبوو، نه بو به کر به نامه یهک بو
 نه نهسی نووسی (که نه مهیه): ((هه رکهس زهکاتی و شترهکانی گه یشته و شتریکی
 چوار سالی میینه، به لام نهو جوړه و شتره نه بوو، به لکو و شتریکی سی سالی
 میینه ی هه بوو، نهوه نهو و شتره سی سالی لی و مرده گیری و له گهل دوو مه ردا،
 نه گهر هه یبوو یان له گهل بیست دره مه دا (نه گهر مه ری نه بوو)، وه هه رکهس
 زهکاتی و شترهکانی گه یشته و شتریکی سی سالی میینه، به لام نهو جوړه و شتره
 نه بوو به لکو و شتریکی چوار سالی میینه ی هه بوو، نهوه نهو و شتره چوار سالی
 لی و مرده گیری و زهکات و مرگه که بیست دره مه یان دوو مه ری دمداتی، وه هه
 کهس زهکاتی و شترهکانی گه شته و شتریکی سی سالی میینه و نه یبوو، ته نها
 به چکه و شتریکی دوو سالی هه بوو، نهوه نهو به چکه دوو سالی لی و مرده گیری و
 دوو مه ری یان بیست دره مه می دمداتی^(۱)، وه هه رکهس زهکاتی و شترهکانی گه یشته
 به چکه و شتریکی دوو سالی میینه (و نه یبوو)، به لکو و شتریکی سی سالی
 میینه ی هه بوو، نهوه و شتره سی سالی که ی لی و مرده گیری و زهکات و مرگه که
 بیست دره مه، یان دوو مه ری دمداتی، وه هه رکهس زهکاتی و شترهکانی گه یشته
 به چکه و شتریکی دوو سالی میینه به لام نه یبوو، به لکو به چکه و شتریکی یهک
 سالی میینه ی هه بوو، نهوه نهو به چکه یهک سالی لی و مرده گیری له گهلیدا،
 بیست دره مه یان دوو مه ری دمدات)).

^۱ واته: زهکات دهره که دوو مه ری یان بیست دره مه دمدات به زهکات و مرگه که.

۳۸- بابُ زَكَاةِ الْغَنَمِ

۱۴۵۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُثَنَّى الْأَنْصَارِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: حَدَّثَنِي ثُمَامَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَنَسٍ، أَنَّ أَنَسًا حَدَّثَهُ، أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رضي الله عنه كَتَبَ لَهُ هَذَا الْكِتَابَ، لَمَّا وَجَّهَهُ إِلَى الْبَحْرَيْنِ: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ هَذِهِ فَرِيضَةُ الصَّدَقَةِ الَّتِي فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم عَلَى الْمُسْلِمِينَ، وَالَّتِي أَمَرَ اللَّهُ بِهَا رَسُولُهُ، فَمَنْ سُئِلَهَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ عَلَى وَجْهِهَا فَلْيُعْطِهَا، وَمَنْ سُئِلَ فَوْقَهَا فَلَا يُعْطِ: فِي أَرْبَعٍ وَعِشْرِينَ مِنَ الْإِبِلِ فَمَا دُونَهَا مِنَ الْغَنَمِ مِنْ كُلِّ خَمْسٍ شَاةٌ، إِذَا بَلَغَتْ خَمْسًا وَعِشْرِينَ إِلَى خَمْسٍ وَثَلَاثِينَ فَفِيهَا بِنْتُ مَخَاضٍ أُنْتَى، فَإِذَا بَلَغَتْ سِتًّا وَثَلَاثِينَ إِلَى خَمْسٍ وَأَرْبَعِينَ فَفِيهَا بِنْتُ لَبُونٍ أُنْتَى، فَإِذَا بَلَغَتْ سِتًّا وَأَرْبَعِينَ إِلَى سِتِّينَ فَفِيهَا حِقَّةٌ طَرُوقَةٌ الْجَمَلِ، فَإِذَا بَلَغَتْ وَاحِدَةً وَسِتِّينَ إِلَى خَمْسٍ وَسَبْعِينَ فَفِيهَا جَذَعَةٌ، فَإِذَا بَلَغَتْ -يَعْنِي: سِتًّا وَسَبْعِينَ إِلَى تِسْعِينَ فَفِيهَا بِنْتُ لَبُونٍ، فَإِذَا بَلَغَتْ إِحْدَى وَتِسْعِينَ إِلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ فَفِيهَا حِقَّتَانِ طَرُوقَتَا الْجَمَلِ، فَإِذَا زَادَتْ عَلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ فَفِي كُلِّ أَرْبَعِينَ بِنْتُ لَبُونٍ، وَفِي كُلِّ خَمْسِينَ حِقَّةٌ، وَمَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ إِلَّا أَرْبَعٌ مِنَ الْإِبِلِ فَلَيْسَ فِيهَا صَدَقَةٌ، إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبُّهَا، فَإِذَا بَلَغَتْ خَمْسًا مِنَ الْإِبِلِ فَفِيهَا شَاةٌ، وَفِي صَدَقَةِ الْغَنَمِ فِي سَائِمَتِهَا إِذَا كَانَتْ أَرْبَعِينَ إِلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ شَاةٌ، فَإِذَا زَادَتْ عَلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ إِلَى مِائَتَيْنِ شَاتَانِ، فَإِذَا زَادَتْ عَلَى مِائَتَيْنِ إِلَى ثَلَاثِمِائَةٍ فَفِيهَا ثَلَاثٌ، فَإِذَا زَادَتْ عَلَى ثَلَاثِمِائَةٍ فَفِي كُلِّ مِائَةٍ شَاةٌ، فَإِذَا كَانَتْ سَائِمَةُ الرَّجُلِ نَاقِصَةً مِنْ أَرْبَعِينَ شَاةً وَاحِدَةً فَلَيْسَ فِيهَا صَدَقَةٌ، إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبُّهَا، وَفِي الرِّقَّةِ رُبْعُ الْعَشْرِ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ إِلَّا تِسْعِينَ وَمِائَةً فَلَيْسَ فِيهَا شَيْءٌ، إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبُّهَا.^(۱)

۳۸- باسی زهکاتی مهر و بز

۱۴۵۴- سومامهی کوری عهبدولای کوری ئه نهس دهگیرپتهوه که ئه نهس بوی گیراوهتهوه: که ئه بو بهکر رضي الله عنه کاتی ناردی بو بهحرمین ئه نامهی بو نووسی:

به ناوی خوای به خشندهی میهره بان، نه مه یاسای زهکاتدانی فه پزه که پیغه مبهری خوا ﷺ دایناوه له سهر مسوئلمانان، که خوای گه وره فه رمانی به پیغه مبه ره که ی کردوو، جا هه رکه س له مسوئلمانان بهم شیوه داوای لی کرا با بیدات، وه هه ر که س له وه زیاتری لی داواکرا نه وه با (زیاده که ی) نه دات. ((له بیست و چوار و شتر و که متر له بیست و چوار له مهر و بز (زهکاته که ی دهری))، له هه ر پینج و شتریکدا مهریک دهری، نه گهر ژماره بان گه یشته بیست و پینج تا سی و پینج، نه وه به چکه و شتریکی یه ک سالی میینه ی ده که وی، جا که گه یشته سی و شش تا چل و پینج، نه وه به چکه و شتریکی دوو سالی میینه ی ده که وی، ئینجا که گه شته چل و شش تا شسته، نه وه و شتریکی سی سالی میینه ی به رکه لی ده که وی، ئینجا که گه یشته شسته و یه ک تا حه فتا و پینج، نه وه و شتریکی چوار سالی میینه ی ده که وی، ئینجا که گه یشته -واته: حه فتا و شش- تا نه وود، نه وه دوو به چکه و شتری دوو سالی میینه ی ده که وی، ئینجا که گه یشته نه وود و یه ک تا سه د و بیست، نه وه دوو به چکه و شتری سی سالی به رکه لی ده که وی، ئینجا نه گهر له سه د و بیست و شتر زیادی کرد، نه وه له هه موو چل و شتریکدا به چکه و شتریکی دوو سالی میینه ی ده که وی، وه له هه موو به نجا و شتریکدا، و شتریکی سی سالی میینه ی ده که وی، وه نه گهر که سیک ته نها چوار و شتری هه بوو، نه وه زهکاتی تیدا واجب نییه، مه گهر خاومن و شتره که خو ی حه ز بکات بیدات، ئینجا که گه یشته پینج و شتر، نه وه مهریکی ده که وی، وه له زهکاتی مهر و بزندا له وه ی که له دهر و دهشت ده له مهری، نه گهر چل تا سه د و بیست سهر بی، یه ک مهر زهکاتی ده که وی، جا نه گهر له سه د و بیست زیادی کرد تا دوو سه د سهر، نه وه دوو مهری ده که وی، جا نه گهر له دوو سه د سهر زیادی کرد تا سی سه د سهر، نه وه سی مهری ده که وی بیدات، ئینجا نه گهر له

سئ سهد زیادی کرد، نهوه له هه موو سهد مه پێکدا یهك مه پى دهكهوئ، ئینجا نهگهر نهو مه پ و بزنانه ی کابرا که بو خویان دهله وهرین، یهك مه پى کهم بوو له چل سهر، نهوه زهکاتى تیدانییه، مهگهر خاوه نه که ی خوی بیهوئ بیدات، وه له زیو له چل درههم درههمیک دهكهوئ، جا نهگهر درههمه زیوهکان سهدو نهوهد درههم بوون، نهوه زهکاتى تیدانییه مهگهر خاوه نه که ی خوی بیهوئ بیدات)).

۳۹- باب: لَا تُؤْخَذُ فِي الصَّدَقَةِ هَرِمَةٌ وَلَا ذَاتُ عَوَارٍ وَلَا تَبْسٌ إِلَّا مَا شَاءَ الْمُصَدِّقُ

۱۴۵۵- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: حَدَّثَنِي ثُمَامَةُ، أَنَّ أَنَسًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَتَبَ لَهُ الصَّدَقَةَ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ رَسُولَهُ ﷺ: وَلَا يُخْرَجُ فِي الصَّدَقَةِ هَرِمَةٌ، وَلَا ذَاتُ عَوَارٍ^(۱)، وَلَا تَبْسٌ، إِلَّا مَا شَاءَ الْمُصَدِّقُ^(۲).

۳۹- باسیک: ئازهلێ پیر و کویر و نیر له زهکاتدا وهرناگیرێ، مهگهر زهکات وهرگره که له سههری رازی بێ

۱۴۵۵- ئه نهس ﷺ دهگیرێتهوه که نهبو بهکر ﷺ نهو نامهیهی بو نووسی که خوا فهرمانی به پێغه مبه ره که ی ﷺ کردبوو: ((له زهکاتدا نابێت ئازهلێ پیر و عه پیدارو نیر بدری، مهگهر زهکات وهرگره که بیهوئ و رازی بێت پێی)).

^۱ ذَاتُ عَوَارٍ واته: ئازهلێک عه یێکی وای هه بێ له کرین و فروشتندا بدرێتهوه به سههر خاوه نه کهیدا، که نهخۆشی و غهیری نهخۆشیش دهگرێتهوه، بهلام نهگهر وشه که (ذَاتُ عَوَارٍ) بوو، نهوه مه بهست پێی ئازهلێ کویره. بپروانه:

إرشاد الساري: ۵۸۰/۳.

^۲ بپروانه: ۱۴۴۸.

۴- بابُ أَخَذَ الْعَنَاقَ فِي الصَّدَقَةِ

۱۴۵۶- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ح. وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ خَالِدٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ أَبُو بَكْرٍ رضي الله عنه: وَاللَّهِ لَوْ مَنَعُونِي عَنَاقًا كَانُوا يُؤَدُّونَهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله و سلم، لَقَاتَلْتُهُمْ عَلَى مَنَعِهَا^(۱).

۴- وهه گرتنی گیسک له زه کاتدا

۱۴۵۶- نه بو هورمهیره رضي الله عنه دهلی: نه بو بهکر رضي الله عنه وتی: سویند به خوا نه گهر گیسک که له کاتی خویدا دمیاندا به پیغه مبهری خوا رضي الله عنه پیم نه دهن، جهنگیان له گهه ده کهم له سهه نه دانی.
۱۴۵۷- قَالَ عُمَرُ رضي الله عنه: فَمَا هُوَ إِلَّا أَنْ رَأَيْتُ أَنَّ اللَّهَ شَرَحَ صَدْرَ أَبِي بَكْرٍ رضي الله عنه بِالْقِتَالِ، فَعَرَفْتُ أَنَّهُ الْحَقُّ^(۲).

۱۴۵۷- عومهر رضي الله عنه وتی: نه وه بوو کاتیک بینیم خوا دلی نه بو به کری گوشاد کرد بو جهنگ، نه وسا منیش زانیم که نه م برپاره هه ق و راسته.

۴- بابُ: لَا تُؤْخَذُ كَرَائِمُ أَمْوَالِ النَّاسِ فِي الصَّدَقَةِ

۱۴۵۸- حَدَّثَنَا أُمَيَّةُ بْنُ بَسْطَامٍ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْقَاسِمِ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ صَيْفِيٍّ، عَنْ أَبِي مَعْبُدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله و سلم لَمَّا بَعَثَ مُعَاذًا رضي الله عنه عَلَى الْيَمَنِ قَالَ: إِنَّكَ تَقْدُمُ عَلَى قَوْمٍ أَهْلُ كِتَابٍ،

^۱ بروانه: ۱۴۰۰.

^۲ بروانه: ۱۴۰۰.

فَلْيَكُنْ أَوَّلَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ عِبَادَةُ اللَّهِ، فَإِذَا عَرَفُوا اللَّهَ فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ فَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي يَوْمِهِمْ وَلَيْلَتِهِمْ، فَإِذَا فَعَلُوا، فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّ اللَّهَ فَرَضَ عَلَيْهِمْ زَكَاةً تُؤْخَذُ مِنْ أَمْوَالِهِمْ وَتُرَدُّ عَلَى فُقَرَائِهِمْ، فَإِذَا أَطَاعُوا بِهَا فَخُذْ مِنْهُمْ، وَتَوَقَّ كَرَائِمَ أَمْوَالِ النَّاسِ.^(۱)

۴۱- باسیک: له زمکاتدا چاکترینی مالی خه لک وهرناگیرئ

۱۴۵۸- عهبدولای کوری عهباس رضی الله عنه دمگیرئته وه که پیغه مبهری خوا رضی الله عنه کاتی موغازی رضی الله عنه نارد بو یه مهن فهرمووی: ((بیگومان تو دهرۆیت بو نیو گه لیک که خاوهنی کتیبی ناسمانین، جا با یه کهم شتیک که بانگیان دمکهیت بو ی بهندایه تی خوا بیئ، جا نه گهر خوا یان ناسی (باوهریان پی هیئا)، نهوسا پییان بلئ که بیگومان خوا له شهو و رۆژیکدا پینج نوژی له سهر فهرزکردوون، ئینجا که نه وهشیان کرد، نه وه پییان بلئ بیگومان خوا زمکاتی له مال (ی دهوله مهنده) هکانیاندا فهرزکردوو و دهرئته وه به ههزاره کانیان، ئینجا که نه وهشیان کرد، نهوسا لییان وهربگره، به لام خۆت بهاریزه له وهرگرتنی ماله ههره چاکه کانی خه لک)).

۴۲- باب: لیس فیما دون خمس ذود صدقه

۱۴۵۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي صَعْصَعَةَ الْمَازِنِيِّ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضی الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: لَيْسَ فِيْمَا دُونَ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ مِنَ التَّمْرِ صَدَقَةٌ، وَلَيْسَ فِيْمَا دُونَ خَمْسِ أَوَاقٍ مِنَ الْوَرِقِ صَدَقَةٌ، وَلَيْسَ فِيْمَا دُونَ خَمْسِ دَوْدٍ مِنَ الْإِبِلِ صَدَقَةٌ.^(۲)

^۱ بروه: ۱۳۹۵.

^۲ بروه: ۱۴۰۵.

۴۲- باسیک: له پینج و شتر که متر زمکاتی ناکه ویت

۱۴۵۹- نه بو سه عید ﷺ دهلی: پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((له پینج ویسق که متر له خورما زمکاتی تیدا واجب نییه، وه له زیودا له پینج ئوقیه که متر زمکاتی تیدا واجب نییه، وه له پینج سهر و شتر که متر زمکاتی تیدا واجب نییه)).

۴۳- بابُ زَكَاةِ الْبَقَرِ

وَقَالَ أَبُو حُمَيْدٍ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَا عَرِفَنَّ مَا جَاءَ اللَّهُ رَجُلٌ بِبَقَرَةٍ لَهَا خَوَارٌ». وَيُقَالُ: جَوَّارٌ ﴿تَجَرُّونَ ۝۵۳﴾ النحل. تَرْفَعُونَ أَصْوَاتَكُمْ كَمَا تَجَارُ الْبَقَرَةُ.

۴۳- باسی زمکاتی مانگا و ره شه و لاه

نه بو حومهید دهلی: پیغه مبهری ﷺ فهرمووی: ((بیگومان دهرانم سبهی (له رۆزی دوا پیدا) کابرایهک به مانگا که یه وه که بۆره دی دیت بۆ بهردهم خوی که و ره))^(۱)، (نیمای بوخاری دهلی): له جیاتی (خوار) دهوتری: (جوار)، بههه مان مانیه وهک له قورئان دهفهرموئ: ﴿تَجَرُّونَ ۝۵۳﴾ واته: دمنگتان لی بهرز دهمبیته وه، وهک چۆن مانگا دمبۆرین.

۱۴۶۰- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ بْنُ غِيَاثٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنِ الْمَعْرُورِ بْنِ سُوَيْدٍ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: انْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ -أَوْ وَالَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ، أَوْ كَمَا حَلَفَ- مَا مِنْ رَجُلٍ تَكُونُ لَهُ إِبِلٌ أَوْ بَقَرٌ أَوْ غَنَمٌ لَا يُؤَدِّي حَقَّهَا، إِلَّا أَتَى

^۱ له بهر نه وهی زه کاته که ی نه داوه.

بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْظَمَ مَا تَكُونُ وَأَسَمَنَهُ، تَطَوُّهُ بِأَخْفَافِهَا، وَتَنْتَطِحُهُ بِقُرُونِهَا، كُلَّمَا جَاوَزَتْ أُخْرَاهَا رَدَّتْ عَلَيْهِ أُولَاهَا، حَتَّى يُفْصَى بَيْنَ النَّاسِ.. رَوَاهُ بُكَيْرٌ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم ^(۱).

۱۴۶۰- ئەبو زەر رضي الله عنه دەلی: گەیشتمە خزمەت پیغەمبەر صلى الله عليه وسلم و فەرمووی: ((سویند بەو زاتە ی گیانی منی بە دەستە یان ئەو زاتە ی هیج بەرستراویکی راستە قینە نییە جگە لە ئەو، یان وەك ئەو سویندە ی خواری- هەر پیاویك و شتر یان رەشە و لاخ یان مەر و بزنی هەبی و زەكاتهكە ی نەدات، لە رۆژی دوا ییدا (كەسەكە) دەهینری (و نازە ئەكە) بەگە ورمترین و قەلەوترین شیوە بەسمەکانی پئی پیا دەنیت، بە شاخەکانی قوچی لی دمدات، کە کوتا هەمینیان لی تیپەری، یەكە مەكە یان دەگەرپتەو دەسەری، هەتا لە نیوان خەلكیدا قەزاوت و بریار تەواو دەنیت))، ئەم فەرموودمە بوکەیر لە ئەبو صالحەو دەویش لە ئەبو هورمیرەو رضي الله عنه دەیکیرپتەو لە پیغەمبەرەو صلى الله عليه وسلم.

۴۴- بَابُ الزَّكَاةِ عَلَى الْأَقَارِبِ

وَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: لَهُ أَجْرَانِ أَجْرُ الْقَرَابَةِ، وَالصَّدَقَةِ. ^(۲)

۱۴۶۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رضي الله عنه يَقُولُ: كَانَ أَبُو طَلْحَةَ أَكْثَرَ الْأَنْصَارِ بِالْمَدِينَةِ مَالًا مِنْ نَخْلِ، وَكَانَ أَحَبَّ أَمْوَالِهِ إِلَيْهِ بَيْتُخَاءُ، وَكَانَتْ مُسْتَقْبَلَةَ الْمَسْجِدِ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَدْخُلُهَا وَيَشْرَبُ مِنْ مَاءٍ فِيهَا طَيِّبٍ، قَالَ أَنَسٌ: فَلَمَّا أُنْزِلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: ﴿لَنْ نَسْأَلَهُمُ الْآيَةَ﴾ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا

^۱ بڕوانە: ۶۶۳۸.

^۲ بڕوانە: ۱۴۶۶.

مُحَبُّوهُ ^(۱۲) ﴿۱۲﴾ آل عمران. قَامَ أَبُو طَلْحَةَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ. إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ: ﴿لَنْ نَسْأَلَكَ الْآلَ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ﴾ ^(۱۳) ﴿۱۳﴾ آل عمران. وَإِنَّ أَحَبَّ أَمْوَالِي إِلَى بَيْرَحَاءَ، وَإِنَّهَا صَدَقَهُ اللَّهُ أَرْجُو بِرَّهَا وَذُخْرَهَا عِنْدَ اللَّهِ، فَضَعَهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ حَيْثُ أَرَاكَ اللَّهُ. قَالَ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «بَخْ، ذَلِكَ مَالٌ رَابِيعٌ، ذَلِكَ مَالٌ رَابِيعٌ، وَقَدْ سَمِعْتُ مَا قُلْتَ، وَإِنِّي أَرَى أَنْ تَجْعَلَهَا فِي الْأَقْرَبِينَ». فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ: أَفَعَلْ يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَقَسَمَهَا أَبُو طَلْحَةَ فِي أَقَارِبِهِ وَبَنِي عَمِّهِ. تَابَعَهُ رَوْحٌ. وَقَالَ يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَإِسْمَاعِيلُ عَنْ مَالِكٍ: رَابِيعٌ ^(۱).

۴۴- باسی زهکاتدان بهخزم و نزیکهکان

وه پیغه مبهەر ﷺ دمفه رمووی: ((زهکاتدان بهخزم) دوو پاداشتی ههیه: پاداشتی خزمایهتی و پاداشتی زهکاتدان)).

۱۴۶۱- نه نهس ﷺ دهلی: نه بو ته لهجه له نیو نه نصارییه کاندای له مه دینه له هه مووان زیاتر باخی دار خورمای هه بوو، باخی به یروحا له هه موو ماله کانی دیکه ی لای خوشه ویستر بوو که به رانبهر مزگهوت بوو، وه پیغه مبهری خوا ﷺ هه میسه دهرۆشته نیوییه وه و لهو ئاوه شیرین و سازگاری تییدا بوو ده یخواردده وه، نه نهس دهلی: جا کاتی ئهم نایه ته دابهزی: (ئیوه ناگهن به خیر و چاکه ی ته و او و دستگیرتان نابی تا هه ندی لهو مال و سامانه ی که خوشتان دهوی به ختی نه کهن)، نه بو ته لهجه هه ستاو رۆیشت بو خزمهتی پیغه مبهری خوا ﷺ وتی: ئه ی پیغه مبهری خوا ﷺ بیگومان خوی گه و رهو بلند دمفه رمووی: (به چاکه ناگهن تا هه ندی لهو ماله ی خوشتان دهوی نه یبه خشن)، وه به راستی

^۱ بروانه: ۲۳۱۸، ۲۷۵۲، ۲۷۵۸، ۲۷۶۹، ۴۵۵۴، ۴۵۵۵، ۵۶۱۱.

خۆشه‌ویستترین مالی من به‌لامه‌وه به‌یرووحایه، نه‌وه خیری له رپی خوادا، هیوای چاکه و پاداشتی لای خوای لی ده‌که‌م، جا نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ تو خۆت خوا چۆنت پی ده‌لی ناوای لی بکه، نه‌نه‌س: ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فه‌رمووی: ((به‌خ نه‌وه مالیکی پر قازانج و خیره، نه‌وه مالیکی پر قازانج و خیره، بیگومان نه‌وه‌ی وتت بیستم و به‌راستی من رام وایه بیکه‌یته خیر و چاکه بو خزمه‌کانه‌))، نه‌بو ته‌لحه‌ش وتی: ده‌ی وای لی ده‌که‌م نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، جا نه‌بو ته‌لحه له نیوان خزمه‌کان و ناموزاگانیدا به‌شی کرد.

ره‌وحیش به‌رپگه‌یه‌کی تر نه‌م فه‌رمووده‌ی گیراومه‌وه، پالپشتی گیرانه‌وه‌که‌ی عه‌بدو‌لای کوری یوسفی کردوو، وه یه‌حیای کوری یه‌حیا و ئیسماعیل له مالیکه‌وه به ((رایج)) گیراویانه‌وه له حیاتی ((رایج)).

۱۴۶۲- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي زَيْدٌ، عَنْ عِيَاضِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي أَضْحَى - أَوْ فِطْرٍ - إِلَى الْمُصَلَّى، ثُمَّ انْصَرَفَ فَوَعِظَ النَّاسَ وَأَمَرَهُمْ بِالصَّدَقَةِ فَقَالَ: «أَيُّهَا النَّاسُ، تَصَدَّقُوا.. فَمَرَّ عَلَى النِّسَاءِ فَقَالَ: يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ، تَصَدَّقْنَ، فَإِنِّي رَأَيْتُكُنَّ أَكْثَرَ أَهْلِ النَّارِ.. فَقُلْنَ: وَبِمَ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: «تُكْثِرْنَ اللَّعْنَ، وَتَكْفُرْنَ الْعَشِيرَ، مَا رَأَيْتُ مِنْ نَاقِصَاتٍ عَقْلٍ وَدِينٍ أَذْهَبَ لِلْبَّ الرَّجُلِ الْحَازِمِ مِنْ إِحْدَاكُنَّ يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ.. ثُمَّ انْصَرَفَ، فَلَمَّا صَارَ إِلَى مَنْزِلِهِ جَاءَتْ زَيْنَبُ امْرَأَةُ ابْنِ مَسْعُودٍ تَسْتَأْذِنُ عَلَيْهِ، فَقِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَذِهِ زَيْنَبُ، فَقَالَ: أَيُّ الرِّيَاسِ؟.. فَقِيلَ: امْرَأَةُ ابْنِ مَسْعُودٍ. قَالَ: نَعَمْ ائْذَنُوا لَهَا.. فَأَذِنَ لَهَا، قَالَتْ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، إِنَّكَ أَمَرْتَ الْيَوْمَ بِالصَّدَقَةِ، وَكَانَ عِنْدِي حُلِيٌّ لِي، فَأَرَدْتُ أَنْ أَتَصَدَّقَ بِهِ، فَرَعِمَ ابْنُ مَسْعُودٍ

أَنَّهُ وَوَلَدَهُ أَحَقُّ مَنْ تَصَدَّقْتُ بِهِ عَلَيْهِمْ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «صَدَقَ ابْنُ مَسْعُودٍ، زَوْجُكَ وَوَلَدُكَ أَحَقُّ مَنْ تَصَدَّقْتُ بِهِ عَلَيْهِمْ».^(۱)

۱۴۶۲- نه بو سه عیدی خودری ﷺ ده لی: پیغه مبهری خوا ﷺ له جه زنی قوربان بیان رهمه زاندا- له شار رپویشته دمرموه بو نوپزگه (و نوپزی کرد)، پاشان لی بوویه وه و ناموزگاری خه لکی کرد، فهرمانی پی کردن به مال به خشین و فهرمووی: ((نه ی خه لکینه مال ببه خشن))، ئینجا رپویشته بو لای ئا فرمتانیش و فهرمووی: ((نه ی کومه لی ئا فرمتان خیر بکه و مال ببه خشن، چونکه به راستی من ئیوه دی زوربه ی دوزه خیایان ئیوه بوون))، ئا فرمتانیش وتیان: نه وه هوکاره که ی جیه نه ی پیغه مبهری خوا ﷺ؟ فهرمووی: ((نه فرین زور ده که و، سپله ن به رانبر میرده کانتان، نه ی کومه لی ئا فرمتان عه قل و ئایین ناته واوی وه ک هر کام له ئیوه نه دیوه، که دل و عه قلی پیاوی به توانا نه هیلن))، پاشان گه راپیه وه، جا کاتی گه یشته وه مال زمینه بی خیزانی عه بدولای کوری مه سعود ﷺ هات بو خزمه تی و مؤله تی هاتنه ژوورموه ی خواست، به پیغه مبهری خوا ﷺ وترا: نه وه زمینه به، فهرمووی: ((کام زمینه به یانه؟))، وترا: زمینه بی خیزانی عه بدولای کوری مه سعود، فهرمووی: ((به لی مؤله تی بدن با بیته ژوورموه))، جا مؤله تی دراو هاته ژوورموه وتی: نه ی پیغه مبهری خوا ﷺ، تو نه مپرو فهرمانت کرد به مال به خشین، منیش هه ندی خشل و ئالتوونم هه بوو ویستم خیری لی بکه م، عه بدولای (میردیشم) وتی: به راستی نه وو کوره کانی شیاو ترن نه و خیرمیان پی بده م! پیغه مبه ریش ﷺ فهرمووی: ((عه بدولای کوری مه سعود راستی وتوه، میرده که مت و مندا له کانت شیاو ترن خیره که تیان پی بدمیت)).

٤٥- باب: لَيْسَ عَلَى الْمُسْلِمِ فِي قَرَسِهِ صَدَقَةٌ

١٤٦٣- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ قَالَ: سَمِعْتُ سُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ عَنْ عِرَاكِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: «لَيْسَ عَلَى الْمُسْلِمِ فِي قَرَسِهِ وَغُلَامِهِ صَدَقَةٌ»^(١).

٤٥- باسیک: مسولمان نه سپ و ولاخه که ی زهکاتی لای ناکه وئ

١٤٦٣- نه بو هورمیره رضي الله عنه دهلی: پیغه مبهری خوا رضي الله عنه فهرمووی: ((مسولمان له عهبد (بهنده) و نه سپه کهیدا زهکاتی له سهر نییه و نایکه وئ)).

٤٦- باب: لَيْسَ عَلَى الْمُسْلِمِ فِي عَبْدِهِ صَدَقَةٌ

١٤٦٤- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ خُثَيْمِ بْنِ عِرَاكِ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم: «حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا وَهَيْبُ بْنُ خَالِدٍ، حَدَّثَنَا خُثَيْمُ بْنُ عِرَاكِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: «لَيْسَ عَلَى الْمُسْلِمِ صَدَقَةٌ فِي عَبْدِهِ وَلَا قَرَسِهِ»^(٢).

٤٦- باسیک: مسولمان له کویله و بهندهیدا زهکات ناکه وئ

١٤٦٤- نه بو هورمیره رضي الله عنه دهلی: پیغه مبهری خوا رضي الله عنه فهرمووی: ((مسولمان له بهنده و نه سپیدا زهکاتی له سهر نییه و نایکه وئ)).

^١ بروانه: ١٤٦٤.

^٢ بروانه: ١٤٦٣.

٤٧- بابُ الصَّدَقَةِ عَلَى الْيَتَامَى

١٤٦٥- حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَصَالَةَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ هِلَالِ بْنِ أَبِي مَيْمُونَةَ، حَدَّثَنَا عَطَاءُ بْنُ يَسَارٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ رضي الله عنه يُحَدِّثُ أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم جَلَسَ ذَاتَ يَوْمٍ عَلَى الْمِنْبَرِ وَجَلَسْنَا حَوْلَهُ فَقَالَ: إِنِّي مِمَّا أَخَافُ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِي مَا يَفْتَحُ عَلَيْكُمْ مِنْ زَهْرَةِ الدُّنْيَا وَزِينَتِهَا. فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَوْ يَأْتِي الْخَيْرُ بِالشَّرِّ فَسَكَتَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فَقِيلَ لَهُ: مَا شَأْنُكَ تُكَلِّمُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم وَلَا يُكَلِّمُكَ؟ فَرَأَيْنَا أَنَّهُ يُنْزَلُ عَلَيْهِ. قَالَ: فَمَسَحَ عَنْهُ الرُّحَصَاءُ، فَقَالَ: أَيْنَ السَّائِلُ؟ وَكَأَنَّهُ حَمِدَهُ. فَقَالَ: إِنَّهُ لَا يَأْتِي الْخَيْرُ بِالشَّرِّ، وَإِنْ مِمَّا يُنْبِئُ الرَّبِيعُ يَقْتُلُ أَوْ يُلِمُّ، إِلَّا أَكَلَةَ الْخَضِرَاءِ، أَكَلْتُ حَتَّى إِذَا امْتَدَّتْ خَاصِرَتَاهَا اسْتَقْبَلْتُ عَيْنَ الشَّمْسِ، فَتَلَطَّتُ وَبَالَتُ وَرَتَعْتُ، وَإِنَّ هَذَا الْمَالَ خَضِرَةٌ حُلُوءَةٌ، فَنِعَمَ صَاحِبُ الْمُسْلِمِ مَا أُعْطِيَ مِنْهُ الْمُسْكِينُ وَالْيَتِيمُ وَابْنُ السَّبِيلِ - أَوْ كَمَا قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم - وَإِنَّهُ مَنْ يَأْخُذْهُ بِغَيْرِ حَقِّهِ كَالَّذِي يَأْكُلُ وَلَا يَشْبَعُ، وَيَكُونُ شَهِيدًا عَلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.^(١)

٤٧- باسی زهکاتدان به ههتیو

١٤٦٥- عهتای کوردی یه سار دهلی ئه بو سه عیدی خودری رضي الله عنه گهیرایه وه: که پیغه مبههر صلى الله عليه وسلم رۆژیک له سههر دوانگه دانیشت و ئیمه به چواردده وریدا دانیشتین و فهرمووی: ((بهراستی ئه وهی که من دمهترسم توشتان بیته پاش مردنم، ئه و جوانی و رازاوهیی دونیایه که خوا بیتان دمهتات))، جا بیاویک وتی: ئه ی پیغه مبههری خوا صلى الله عليه وسلم ئایا خیر و چاکه خراپه به شوین خویدا دینی؟ پیغه مبههریش صلى الله عليه وسلم بیدهنگ بوو، جا به بیاومکه وترا: ئه وه چیه تو هسه له گهه له پیغه مبههردا ده کهیت، که ئه وه هسه له گهه له ناکات؟ ئیتر زانیمان که نیگای بو

^١ بروهانه: ٩٢١.

دی، نهبو سه عید دهلی: جا نهو عهرمه زۆرهی خوئی سپری (که بههوی قورسی نیگا که وه کردبووی)، ئینجا فهرمووی: ((بیگومان چاکه خراپه ناهین، بیگومان ههندی لهو سهوزی و جوانیهی بههار دمیروین، نازهل دهکوژی یان نزیکه بیکوژی (کاتی زۆری لی بخوات)، بهلام نازهلی گياخوړ دهلهومرێ ههتا ههردوو کهلهکهی پر دمبی (تیر دهخوات)، ئینجا خوئی ددهات بهخوړ و دهتوپین و میز دهکات، ههر بهم جوړه دهلهومرێ، وه بیگومان ئهم مال و سامانه سهوز و شیرینه، جا ئای چهند چاکه نهو مسولمانه دهولهههدهی که بهشی ههزار و ههتیو و رپیوار ددهات یان وهک نهوهی پیغه مبهه ۱۱۱ فهرمووی، وه بیگومان نهو کهسهی نهو ماله بهنارهوا و مربرگرت، وهک نهو کهسهیه ههر بخوات و تیر نهبی، وه له رۆژی دوايشدا ببيتته شایته لهسهری)).

۴۸- بَابُ الزَّكَاةِ عَلَى الزَّوْجِ وَالْأَيْتَامِ فِي الْحَجْرِ

قَالَ أَبُو سَعِيدٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ^(۱).

۱۴۶۶- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ: حَدَّثَنِي شَقِيقٌ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ زَيْنَبِ امْرَأَةِ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ. قَالَ: فَذَكَرْتُهُ لِإِبْرَاهِيمَ، فَحَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ زَيْنَبِ امْرَأَةِ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ سَوَاءً، قَالَتْ: كُنْتُ فِي الْمَسْجِدِ فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ، فَقَالَ: تَصَدَّقْنَ وَلَوْ مِنْ خُلِيْكُنَّ. وَكَانَتْ زَيْنَبُ تُنْفِقُ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ وَالْأَيْتَامِ فِي حَجَرِهَا، قَالَتْ: فَقَالَتْ لِعَبْدِ اللَّهِ: سَلْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ: أَيْجِزِي عَنِّي أَنْ أَنْفِقَ عَلَيْكَ وَعَلَى أَيْتَامِي فِي حَجَرِي مِنَ الصَّدَقَةِ؟ فَقَالَ: سَلِي أَنْتِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ. فَأَنْطَلَقْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ. فَوَجَدْتُ امْرَأَةً مِنَ الْأَنْصَارِ عَلَى الْبَابِ، حَاجَتُهَا مِثْلُ حَاجَتِي، فَمَرَّ عَلَيْنَا بِلَالٍ

^۱ بروانه: ۳۰۴.

فَقُلْنَا: سَلِ النَّبِيَّ ﷺ: أَيَجْزِي عَنِّي أَنْ أُنْفِقَ عَلَى زَوْجِي وَأَيْتَامٍ لِي فِي حَجْرِي؟ وَقُلْنَا: لَا تُخْبِرُ بِنَا. فَدَخَلَ فَسَأَلَهُ، فَقَالَ: مَنْ هُمَا.. قَالَ: زَيْنَبُ قَالَ: أَيُّ الزَّيَانِبِ؟.. قَالَ: امْرَأَةُ عَبْدِ اللَّهِ. قَالَ: نَعَمْ لَهَا أَجْرَانِ: أَجْرُ الْقَرَاتَةِ، وَأَجْرُ الصَّدَقَةِ..

۴۸- باسی زهکاتی نافرته به میرده که

و مندا لانی ههتیو که له ماله کهیدا بن

ئەبو سەعید ؓ ئەم فەرموودهی له پیغه مبهروه ﷺ گیراوتەوه.
 ۱۴۶۶- عەمری کوری حاریس له زەینەبی خیزانی عەبدولای کوری مەسعودەوه
 ؓ دەگیرێتەوه: (ئەعمەش) دەلی: ئەم فەرمووده م گیرایەوه بۆ ئیبراھیم،
 ئیبراھیمیش بۆی گیرامەوه له ئەبو عوبەیدەوه له عەمری کوری حاریسەوه
 لەزەینەبەوه که خیزانی عەبدولای کوری مەسعودە هەمان فەرموودهی وهك
 خۆی بۆگیرامەوه، زەینەب دەلی: من له مزگەوتدا بووم و پیغه مبهرم ﷺ بینی
 فەرمووی: ((مال ببه خشن با له خشل و ئالتوونه کانیشتان بیت))، (عەمر دەلی:)
 زەینەب خەرچی عەبدولای میردی و چەند ههتیویکی دهکیشا که له لای بوون،
 دەلی: جا زەینەب به عەبدولای وت: پرسیار له پیغه مبهری خوا ﷺ بکه، ئایا
 دروسته بۆم که خەرچی تۆ و ئەو ههتیوانە ی که له لا من له زهکات بکیشم؟
 عەبدولای وتی: تۆ خۆت پرسیار له پیغه مبهری خوا ﷺ بکه، ئیتر منیش رویشتم
 بۆ خزمەتی پیغه مبهر ﷺ، نافرەتیکی ئەنصارپییم بینی لەبەر دەرگای مالی
 پیغه مبهردا ﷺ بوو، پیویستییه که ی وهك پیویستییه که ی من وابوو، جا بیلال
 تیپەری به لاماندا، ئیمەش پیمان وت: پرسیار بکه له پیغه مبهر ﷺ ئایا دروسته
 من (له پاره ی زهکات) خەرچی میرد و چەند ههتیویک بکیشم که له لای خۆمن؟
 وه وتان: ناومان مەبه، جا بیلال رویشته ژووره وه و پرسیار ی لی کرد،

بِیَغِهِ مَبْرُوشٌ ﷺ فَهَرْمُووی: ((ئهو دوو ئافرته کین؟))، بیلال وتی: زمینه،
 فهَرْمُووی: ((کام زمینه بهیان؟))، وتی: خیزانی عهدولای کوری مه سعود،
 فهَرْمُووی: ((به لای دوو پاداشتی بو ههیه: پاداشتی خزمایه تی و پاداشتی مال
 به خشین)).

۱۴۶۷- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُهُ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ زَيْنَبِ ابْنَةِ [أُمِّ
 سَلَمَةَ]، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلِي أَجْرٌ أَنْ أَنْفِقَ عَلَى بَنِي أَبِي سَلَمَةَ؟ إِنَّمَا
 هُمْ بَنِي. فَقَالَ: أَنْفِقِي عَلَيْهِمْ، فَلَكِ أَجْرٌ مَا أَنْفَقْتَ عَلَيْهِمْ.^(۱)

۱۴۶۷- زمینه بی کچی ئوممو سه له مه گپرایه وه له ئوممو سه له مه وه ﷺ ده لای:
 وتم: نه ی پیغه مبهری خوا ﷺ نایا پاداشتم دمبی نه گهر خهرجی مناله کانی نه بو
 سه له مه بکیشم، له کاتی کدا مندالی خو من؟ پیغه مبه ریش ﷺ فه رمووی:
 ((خهرجیان بکیشه، بیگومان پاداشتی نهو خهرجی و به خیوکردنه ت بو ههیه
 (دمنووسری)).

۴۹- بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَفِي الرِّقَابِ وَالْفَرَائِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾ التَّوْبَةُ.

وَيُذَكِّرُ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ: يُعْتَقُ مِنْ زَكَاةِ مَالِهِ، وَيُعْطَى فِي الْحَجِّ. وَقَالَ الْحَسَنُ: إِنْ
 اشْتَرَى أَبَاهُ مِنَ الزَّكَاةِ جَارَ، وَيُعْطَى فِي الْمُجَاهِدِينَ وَالَّذِي لَمْ يَحْجَّ. ثُمَّ تَلَا: ﴿إِنَّمَا
 الصَّدَقَتُ لِلْفُقَرَاءِ﴾ ٦٠ التَّوْبَةُ، الْآيَةُ، فِي أَيَّهَا أُعْطِيَتْ أَجْزَأَتْ. وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: إِنْ
 خَالِدًا اخْتَبَسَ أَدْرَاعَهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. وَيُذَكِّرُ عَنْ أَبِي لَاسٍ: حَمَلْنَا النَّبِيَّ ﷺ عَلَى إِبِلٍ
 الصَّدَقَةَ لِلْحَجِّ.

۴۹- ئەم فەرماييشتهی خواى بهرز و بلند: (وه له پیناو نازادکردنی کۆيله و بۆ قهرزداران و له ریی خوادا)

وه له عهبدولای کورێ عهباسهوه عليه السلام گێرپهراوتهوه که وتووێهتی: (مسوڵمان) له مائی زهکاتهکهی دهتوانی کۆيله نازاد بکات، وه پارهى چه جکردنی له زهکات دهمرئ. وه حهسهن دهئى: نهگهر (باوکی کۆيله بئیت) له مائی زهکاتهکه که دمری دهکات بیکرئ دروسته، وه مائی زهکات دهمرئ به موچاهیدین و نهو کهسهی که حهجی نهکردوه، پاشان ئەم نایهتهی خویندهوه: (بئگومان زهکات بۆ ههزاران و نه داران) تا کوتایی نایهتهکه، له ههراکام لهم بهشانهدا بیدمیت دروسته و زهکاتهکهت له کۆل دهکهوی.

وه پێغه مبههر عليه السلام فهرموویهتی: ((بئگومان خالید بۆشاکى جهنگ و چه کهکانی بۆ جههاد و غهزا تهرخان کردوه))^(۱)، وه له نه بولاسهوه گێرپهراوتهوه که وتووێهتی: پێغه مبههر عليه السلام بۆ چه جکردن سواری و شترى زهکاتی کردین (پێی رویشتن بۆ چه ج).

۱۴۶۸- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم بِالصَّدَقَةِ فَقِيلَ: مَنْعَ ابْنِ جَمِيلٍ، وَخَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ، وَعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ. فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: مَا يَنْقُمُ ابْنُ جَمِيلٍ إِلَّا أَنَّهُ كَانَ فَقِيرًا فَأَغْنَاهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ، وَأَمَّا خَالِدٌ فَإِنَّكُمْ تَظْلِمُونَ خَالِدًا، قَدْ احْتَبَسَ أَدْرَاعَهُ وَأَعْتَدَهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَأَمَّا الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَعَمَّ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَهِيَ عَلَيْهِ صَدَقَةٌ وَمِثْلُهَا مَعَهَا..

تَابَعَهُ ابْنُ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ أَبِيهِ. وَقَالَ ابْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ: هِيَ عَلَيْهِ وَمِثْلُهَا مَعَهَا.. وَقَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ: حَدَّثْتُ عَنِ الْأَعْرَجِ مِثْلَهُ.

^۱ واته: زهکاتی تیدا نییه، واجب نییه له سهری زهکات بدات.

۱۴۶۸- نه بو هورمیره ﷺ دهلی: پیغمه مبر ﷺ فهرمانی کرد به زمکاتدان، جا و ترا: ئیبنو جه میل و خالیدی کوری وهلید و عهبدولای کوری عهباس ﷺ زمکاته که یان نادم، پیغمه مبریش ﷺ فهرمووی: ((ئیبنو جه میل هیچ شتیک نییه ریگری لی بکات زمکات نه دات، نه وه نه بیّت که کاتی خوئی هه ژار بوو، خوداو پیغمه مبرمه که ی دهولمه نندیان کرد، به لام خالید بیگومان نیوه (کهوا دهلین) سته له خالید دهکن، چونکه پوشاکی جهنگ و کهلوپه له کانی جهنگی تهرخان کردوو به جیهاد و تیکووشان له پیناوی خوادا (بویه زمکاتی تیدا نییه)، عهباسی کوری عهبدولوته لیب نه وه مامهی پیغمه مبری خوایه ﷺ، نه وه زمکاتی له سه ره و نه ومنده ی زمکاته که شی له گه لدا بیّت)) (له سه رییه تی).

ئیبنو نه بی زیناد له باوکیه وه نه م فهرمووده ی گیراومه وه، که پالپشتی گیرانه وه که ی شوعه یب دهکات، ئیبنو ئیسحاق له نه بو زیناده وه تا کوتایی سه نه ده که که فهرموویه تی: ((عهباس زمکاته که ی له سه ره و نه ومنده ی زمکاته که ش (دمبی بدات) له گه لدا))، وه ئیبنو جورمیج دهلی: وینه ی هه مان فهرمووده م بو گیردراومه وه له نه عره جه وه.

۵۰- بَابُ الْإِسْتِعْفَاءِ عَنِ الْمَسْأَلَةِ

۱۴۶۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ نَاسًا مِنَ الْأَنْصَارِ سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَعْطَاهُمْ، ثُمَّ سَأَلُوهُ فَأَعْطَاهُمْ، حَتَّى نَفِدَ مَا عِنْدَهُ فَقَالَ: مَا يَكُونُ عِنْدِي مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ أَدْخِرَهُ عَنْكُمْ، وَمَنْ يَسْتَغْفِرْ يُعْفُ اللَّهُ، وَمَنْ يَسْتَغْنِ يُغْنِهِ اللَّهُ، وَمَنْ يَتَصَبَّرْ يُصْبِرْهُ اللَّهُ، وَمَا أُعْطِيَ أَحَدٌ عَطَاءً خَيْرًا وَأَوْسَعَ مِنَ الصَّبْرِ.^(۱)

۵۰- باسی بئ نیازی له سوال و داواکردن

۱۴۶۹- ئەبو سەعیدی خودری رضی اللہ عنہ دەگێڕێتەوه که خەڵکانێکی ئەنصاری داوی مالبان له پیغه مبهری خوا ﷺ کرد، ئەویش پێیدان، پاشان جاریکی تر داویان کرد هەر پێیدان، هەتا هەموو ئەو ماله‌ی لای بوو تەواو بوو، ئەوسا فەرمووی: ((هەر مالتیکم له‌ لا بێت هه‌لی ناگرم و ده‌تانه‌می، هه‌رکەس خۆی به‌دوور بگه‌ڕێ له‌ سوال و داواکردن خواش دهمپاریزی، هه‌رکەسیش خۆی بێ نیازی بکات، خواش ده‌وله‌مه‌ند و بێ نیازی ده‌کات، هه‌رکەسیش خۆگه‌ڕی، خواش نارامی پێ ده‌به‌خشی، هه‌یج که‌سێک نییه‌ به‌خششێکی پێ درابی چاکتر و هه‌راوتر بێت له‌ نارامگرتن و دان به‌خۆداگرتن)).

۱۴۷۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَأَنْ يَأْخُذَ أَحَدُكُمْ حَبْلَهُ فَيَخْطُبَ عَلَى ظَهْرِهِ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَأْتِيَ رَجُلًا، فَيَسْأَلَهُ، أَعْطَاهُ أَوْ مَنَعَهُ»^(۱).

۱۴۷۰- ئەبو هورەیره رضی اللہ عنہ دەگێڕێتەوه که پیغه مبهری خوا ﷺ فەرموویه‌تی: ((سویند به‌و زاته‌ی گیانی منی به‌دمسته‌، ئەگەر که‌سێکتان گوریسه‌که‌ی هه‌لبه‌گه‌ری (و به‌روات له‌ شاخ) دار بکات و به‌ کۆلی به‌یه‌ینی (و بی‌فرۆشی)، چاکتره‌ له‌وه‌ی بێت بو‌ لای که‌سێک و داوی لی بکات، ئەویش پێی بدات یان پێی نه‌دات)).

۱۴۷۱- حَدَّثَنَا مُوسَى، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ رضی اللہ عنہ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَأَنْ يَأْخُذَ أَحَدُكُمْ حَبْلَهُ، فَيَأْتِيَ بِحُزْمَةِ الْحَطَبِ عَلَى ظَهْرِهِ فَيَبِيعَهَا، فَيَكْفُفَ اللَّهُ بِهَا وَجْهَهُ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ النَّاسَ، أَعْطَوْهُ أَوْ مَنَعُوهُ»^(۲).

^۱ بروهانه: ۱۴۸۰، ۲۰۷۴، ۲۳۷۴.

^۲ بروهانه: ۲۰۵۷، ۲۳۷۳.

۱۴۷۱- زوبهیری کوری عموام ﷺ له پیغه مبهروهه ﷺ دهگیریتهوه که
 فهرموویهتی: ((سویند بهخوا نهگهر کهسیکتان گوریسهکهی ههلبگری و کوئی
 دار بهکوئی بینیت و بیفرۆشیت، خوا چاو و پرووی پی بپاریزی، چاکتره لهوهی
 که داوا له خه لک بکات، پیی بدهن یان پیی نهدهن)).

۱۴۷۲- وَحَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ وَسَعِيدِ
 بْنِ الْمُسَيَّبِ، أَنَّ حَكِيمَ بْنَ جِرَامٍ ﷺ قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَعْطَانِي، ثُمَّ سَأَلْتُهُ فَأَعْطَانِي، ثُمَّ
 سَأَلْتُهُ فَأَعْطَانِي ثُمَّ قَالَ: يَا حَكِيمُ، إِنَّ هَذَا الْمَالَ خَصِرَةٌ خُلُوءٌ، فَمَنْ أَخَذَهُ بِسَخَاوَةٍ نَفْسِ بُورِكَ
 لَهُ فِيهِ، وَمَنْ أَخَذَهُ بِإِشْرَافِ نَفْسٍ لَمْ يُبَارَكْ لَهُ فِيهِ كَالَّذِي يَأْكُلُ وَلَا يَشْبَعُ، الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ
 الْيَدِ السُّفْلَى، قَالَ حَكِيمٌ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ، لَا أَرِزُ أَحَدًا بَعْدَكَ شَيْئًا
 حَتَّى أَفَارِقَ الدُّنْيَا، فَكَانَ أَبُو بَكْرٍ ﷺ يَدْعُو حَكِيمًا إِلَى الْعَطَاءِ فَيَأْتِي أَنْ يَقْبَلَهُ مِنْهُ، ثُمَّ إِنَّ عُمَرَ
 ﷺ دَعَاهُ لِيُعْطِيَهُ فَأَبَى أَنْ يَقْبَلَ مِنْهُ شَيْئًا. فَقَالَ عُمَرُ: إِنِّي أَشْهَدُكُمْ يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ عَلَى
 حَكِيمٍ، أَنِّي أَعْرَضُ عَلَيْهِ حَقُّهُ مِنْ هَذَا الْفَيْءِ فَيَأْتِي أَنْ يَأْخُذَهُ. فَلَمْ يَزِرْ أَحَدًا مِنَ النَّاسِ
 بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَتَّى تُوْفِيَ^(۱).

۱۴۷۲- عوروهی کوری زوبهیر و سهعیدی کوری موسهیبیب گپراویانهتهوه که
 چهکیمی کوری حیزام ﷺ دهئی: داوا (مال و سامانم) له پیغه مبهری خوا ﷺ
 کرد، نهویش پیی دام، پاشان جاریکی تر داوام کرد، نهویش پیی دام، پاشان
 داوام کرد هه پپی دام، پاشان فهرمووی: ((ئهی چهکیم بیگومان ئهه مال و
 سامانه (وهك میومهکی) سهوز و شیرینه، جا ههرکهس بهبی داواکردن و
 پیداکری و چاو تییرین وهری بگری، ئهوه فهر و بههرکهتی تیدهکهوی بوی،

^۱ بیروانه: ۲۷۵۰، ۳۱۴۳، ۶۴۴۱.

هه‌رکه‌سیش به‌ته‌مابوون و چاوتی‌پین و مری بگری، به‌ره‌کمت و فه‌ری تی
 ناکه‌وی بوی، وه‌ک که‌سی وایه هه‌ر بخوات و تی‌ر نه‌بی، ده‌ستی سه‌ره‌وه چاک‌ره
 له ده‌ستی ژیره‌وه))، هه‌کیم ده‌لی: وتم: ئه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ سو‌یند به‌و
 زاته‌ی تو‌ی به‌راستی ره‌وانه‌کردوه، دوا‌ی تو‌ داوا‌ی هیج شتیک له‌که‌س ناکه‌م
 هه‌تا له دونیا دمه‌ده‌چم و دمه‌رم، جا نه‌بو به‌کر ﷺ (له سه‌رده‌می خیلافه‌تیدا)
 هه‌کیمی بانگ ده‌کرد به‌شه‌که‌ی خو‌ی پی‌ بدات، به‌لام هه‌کیم و مری نه‌ده‌گرت
 لی، پاشان عومه‌ر ﷺ (له سه‌رده‌می خیلافه‌تیدا) بانگی کرد تا مال و سامانی
 بداتی به‌لام را‌زی نه‌بوو، هیچی لی و مری‌گری، بویه عومه‌ر وتی: مسو‌لمانینه من
 ئیوه ده‌که‌م به‌شایه‌ت له‌سه‌ر هه‌کیم، من به‌شه‌که‌ی خو‌ی له‌م ده‌ستکه‌وته پی
 دمه‌دم، که‌چی ئه‌و و مری نا‌گری‌ت، هه‌کیم شتی له هیج که‌س و مری‌نه‌ده‌گرت دوا‌ی
 پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ، هه‌تا مرد و له‌دونیا دمه‌رجوو.

۵۱- بابُ مَنْ أَعْطَاهُ اللَّهُ شَيْئًا مِنْ غَيْرِ مَسْأَلَةٍ وَلَا إِشْرَافٍ نَفْسٍ:

﴿وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُورِ﴾ (۱۹) **الذاریات.**

۱۴۷۳- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يُونُسَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَالِمٍ، أَنَّ عَبْدَ
 اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ يَقُولُ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُعْطِينِي الْعَطَاءَ، فَأَقُولُ:
 أَعْطِهِ مَنْ هُوَ أَفْقَرُ إِلَيْهِ مِنِّي فَقَالَ: خُذْهُ، إِذَا جَاءَكَ مِنْ هَذَا الْمَالِ شَيْءٌ -وَأَنْتَ غَيْرُ
 مُشْرِفٍ وَلَا سَائِلٍ- فَخُذْهُ، وَمَا لَا تَتَّبِعُهُ نَفْسَكَ. ^(۱)

۵۱- باسی که سیکی خوا شتیکی پیداوه به بیٚ داواکردن و له دلهوه به ته مابوون (وه له ماله کانیا ندا مافی سوالکهر و بیٚ به شان ههیه)

۱۴۷۳- عهبدولای کوری عومهر رضی الله عنه دهلی: له عومهرم بیست دمیوت: پیغه مبهری خوا رضی الله عنه مائیکی پی دهمام^(۱)، منیش دهموت: بیده به کهسی له من هه ژارتر بیٚ و بیویستی زیاتری بیٚ بیٚ، نهویش دمیغه رموو: ((وهری بگره، نه گهر شتی له م مال و سامانهت بو هات- تو چاوت لی نه بوو و داوات نه کردبوو- نهوه وهری بگره، نه گهرنا نهوه وازی لی بیٚه و نه فست له دوا ی نه بیٚت)).

۵۲- بابُ هَنْ سَالَ النَّاسَ تَكْثُرًا

۱۴۷۴- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ: سَمِعْتُ حَمْرَةَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رضی الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: «مَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَسْأَلُ النَّاسَ حَتَّى يَأْتِيَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَيْسَ فِي وَجْهِهِ مُزْعَةٌ لَحْمٍ»^(۲).

۵۲- باسی نهوه که سهی داوا له خه لکی بکات بو زور کردنی مال

۱۴۷۴- عهبدولای کوری عومهر رضی الله عنه دهلی: پیغه مبهری رضی الله عنه فهرمووی: ((به ردهوام مروف (ی سوالکهر) داوا له خه لکی دهکات، هه تا که روژی دوا یی دیت، پارچه یه ک گوشت به روخساریه وه نییه)).

^۱ به هو ی نهوه ی کاریکم پین سپێردرابوو نه نجامدا، له به رانه ردا نهوه ماله م پێدرا.

^۲ برپوانه: ۱۴۷۵.

۱۴۷۵- وَقَالَ: إِنَّ الشَّمْسَ تَذْنُو يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يَبْلُغَ الْعَرَقُ نِصْفَ الْأُذُنِ، فَبَيْنَا هُمْ كَذَلِكَ اسْتَعَاثُوا بِآدَمَ، ثُمَّ مُوسَى، ثُمَّ مُحَمَّدٍ ﷺ. وَزَادَ عَبْدُ اللَّهِ حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي جَعْفَرٍ: «فَيَشْفَعُ لِيُقْضَى بَيْنَ الْخَلْقِ، فَيَمْشِي حَتَّى يَأْخُذَ بِحَلَقَةِ الْبَابِ، فَيَوْمِئِذٍ يَبْعَثُهُ اللَّهُ مَقَامًا مَحْمُودًا، يَحْمَدُهُ أَهْلُ الْجَمْعِ كُلُّهُمْ»^(۱).

۱۴۷۵- وه دهفه رموی^(۲): ((بیگومان له پوژی دوایدا خوړ نزیك دمبیته وه (له خه لك)، ههتا وای لی دی عهرهق (ی مروقههكان) دهگاته نیومراستی گوینچه، جا کاتی خه لکه که نا لهو حاله تدان، هانا بو ئادهم ﷺ دمبهن، پاشان بو موسا ﷺ، پاشان بو موحه ممد ﷺ دمبهن))، عهبدولا ئهم زیادهشی گپراومه وه: له یس بو ی گپرامه وه وتی: نیبنو نه بی جهمفه ر بو ی گپرامه وه: ((جا پیغه مبه ر ﷺ تکا دهکات تا دادگایی خه لك دمست پی بکری، ئیتر دهروات تا دمست دهگری به قولی دهرگای به هه شته وه، جا لهو پوژدها خوا پله ی ریزداری پی دمدات (که شفاعة تکردنی گهرمیه)، هه موو خه لکی کوکراوه ی مه حشر سوپاس و ستایشی دهکن)).

۵۳- بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا﴾ ۞ الْبَقَرَةُ.

وَكَمِ الْغِنَى؟ وَقَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ: «وَلَا يَجِدُ غِنًى يُغْنِيهِ». لقول الله تعالى: ﴿لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ الْعَقْفِ يَتَرَفُّهُمْ سِيئَتُهُمْ لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ﴾ ۞ الْبَقَرَةُ.

^۱ پروانه: ۴۷۱۸.

^۲ ئهم فهرمووده به له گهل فهرمووده که ی تر دا پتکه وه په یوه ست و ته واوکه ری یه کترین.

۵۳- باسی ئەم فەرمايشتهى خواى بهرز و بلند: (به زۆر داواى هيچ شتيك له خهلك ناكهن)

وه مروف چهندي ههبي دهوله مهنده؟ وه ئەم فەرموودهی پیغه مبهەر ﷺ: ((ئەومهندهی نییه بی نیازی بکات))، به به لگهی ئەم فەرمايشتهی بهرز و بلند: ((خیر) بۆ ئەو ههزارانهیه که دمست و پی به ستراون له پیری خوادا ناتوانن (بۆ رۆزی پهیدا کردن) بگه پین به زهويدا، نه قام و نه زان واده زانی دهوله مهندن به هووی بی نیازیانه وه، تۆ (ئهی موحه ممه د ﷺ) به شیومیاندا دمیانناسیته وه به زۆر داواى هيچ له کهس ناکهن، جا ههر مالتیک بهختی دهکهن، ئەوه بیکومان خوا زانا و ناگاداره پیی).

۱۴۷۶- حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ زَيْدٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: لَيْسَ الْمِسْكِينُ الَّذِي تَرُدُّهُ الْأَكْلَةُ وَالْأُكْلَتَانِ، وَلَكِنَّ الْمِسْكِينَ الَّذِي لَيْسَ لَهُ غِنًى وَيَسْتَحْيِي أَوْ لَا يَسْأَلُ النَّاسَ إِحْفَافًا^(۱).

۱۴۷۶- ئەبو هورمیره رضي الله عنه له پیغه مبهروه ﷺ دهگيرپێته وه: که فەرموویه تی: ((ههزار ئەو کهسه نییه به پاروویهک و دووان وازبینی و کۆل بدات، به لگو ههزار کهسیکه دهوله مهنند نییه و شهرم دهکات (سوال بکات)، یان بۆ سوال به زۆر به روکی خه لکی ناگری)).

۱۴۷۷- حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا خَالِدُ الْحَدَّاءُ، عَنِ ابْنِ أَشْوَعٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ، حَدَّثَنِي كَاتِبُ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ: كَتَبَ مُعَاوِيَةُ إِلَى الْمُغِيرَةِ بْنِ

^۱ بروهه: ۱۴۷۹، ۴۵۳۹.

شُعْبَةً أَنْ أَكْتُبَ إِلَيْ بِشْيٍ سَمِعْتُهُ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ. فَكَتَبَ إِلَيْهِ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ كَرِهَ لَكُمْ ثَلَاثًا: قِيلَ وَقَالَ، وَإِضَاعَةَ الْمَالِ، وَكَثْرَةَ السُّؤَالِ.^(۱)

۱۴۷۷- شه‌عی ده‌لی: نووسه‌ده‌کی موغیره‌ی کورپی شو‌عه‌ی بو‌ی گپ‌رامه‌وه‌ وتی: مو‌عاوییه‌ نامه‌یه‌کی نووسی بو‌ موغیره‌ی کورپی شو‌عه‌ی ﷺ که شتی‌کم بو‌ بنووسه‌ که له‌ پی‌غه‌مبه‌رت ﷺ بیستی، موغیره‌ش بو‌ی نووسی: له‌ پی‌غه‌مبه‌رم ﷺ بیست فه‌رمووی: ((بی‌گومان خوا‌ سی‌ شتی به‌ناپه‌سه‌ند بو‌ نی‌وه‌ دانا‌وه‌: وتی و وتی (هسه‌و هسه‌لۆک)، مال و سامان به‌ه‌ی‌ۆدان، زۆر داوا و پرسیار‌کردن)).

۱۴۷۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غُرَيْرٍ الزُّهْرِيُّ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَامِرُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: أَعْطَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَهْطًا وَأَنَا جَالِسٌ فِيهِمْ، قَالَ: فَتَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْهُمْ رَجُلًا لَمْ يُعْطِهِ، وَهُوَ أَعْجَبُهُمْ إِلَيَّ، فَقُمْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَسَارَزْتُهُ فَقُلْتُ: مَا لَكَ عَنْ فُلَانٍ؟ وَاللَّهِ إِنِّي لَأَرَاهُ مُؤْمِنًا. أَوْ قَالَ: مُسْلِمًا. قَالَ: فَسَكْتُ قَلِيلًا، ثُمَّ غَلَبَنِي مَا أَعْلَمُ فِيهِ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ. مَا لَكَ عَنْ فُلَانٍ؟ وَاللَّهِ إِنِّي لَأَرَاهُ مُؤْمِنًا. أَوْ قَالَ: مُسْلِمًا. قَالَ: فَسَكْتُ قَلِيلًا، ثُمَّ غَلَبَنِي مَا أَعْلَمُ فِيهِ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا لَكَ عَنْ فُلَانٍ؟ وَاللَّهِ إِنِّي لَأَرَاهُ مُؤْمِنًا. أَوْ قَالَ: مُسْلِمًا. يَعْني: فَقَالَ: إِنِّي لَأُعْطِي الرَّجُلَ وَغَيْرَهُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْهُ، خَشْيَةً أَنْ يُكَبَّ فِي النَّارِ عَلَى وَجْهِهِ. وَعَنْ أَبِيهِ عَنْ صَالِحٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ ابْنِ مُحَمَّدٍ أَنَّهُ قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي يُحَدِّثُ هَذَا، فَقَالَ فِي حَدِيثِهِ: فَضْرَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدِهِ فَجَمَعَ بَيْنَ عُنُقِي وَكَتَفِي، ثُمَّ قَالَ: أَقْبِلْ أَيُّ سَعْدُ، إِنِّي لَأُعْطِي الرَّجُلَ.^(۲)

^۱ ب‌روانه: ۸۴۴.^۲ ب‌روانه: ۲۷.

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: ﴿فَكَبِّكُوا ۝۱۱﴾ الشعراء. قُلِبُوا. ﴿مُكَبَّ ۝۱۲﴾ الملك. أَكَبَّ الرَّجُلُ إِذَا كَانَ فِعْلُهُ غَيْرَ وَاقِعٍ عَلَى أَحَدٍ، فَإِذَا وَقَعَ الْفِعْلُ قُلْتُ: كَبَّهُ اللَّهُ لَوَجْهِهِ، وَكَبَّبْتُهُ أَنَا.

۱۴۷۸- عامیری کوری سەعد لە باوکیهوه (که سەعدی کوری ئەبی وهققاصه) ﷺ دهگیریتەوهو دهلی: پیغه‌مبەری خوا ﷺ مائی دا به چەند کەسیک، منیش له نیویاندا دانیشتبوم، دهلی: پیغه‌مبەری خوا ﷺ وازی له پیاویکیان هینا و هیکی پینەدا، که به‌لای منهوه چاکترینیان بوو، بویه منیش هەستام و رویشتم بو لای پیغه‌مبەری خوا، سرتەو چپەم کرد لەگەڵی و وتم: (ئەی پیغه‌مبەر ﷺ) بۆچی بەشی فلان کەست نەدا؟ سویند بەخوا من دەزانم ئیماندارە، پیغه‌مبەریش ﷺ فەرمووی: ((یان مسوڵمانە))، سەعد دهلی: منیش کەمیک بیدەنگ بووم، پاشان زانیاریم دەربارە ی ئەو پیاوه وای لیکردم که بگەرپیمهوه (بو قسەکه‌ی پیشووم)، وتم: ئەی پیغه‌مبەری خوا ﷺ بۆچی بەشی فلان کەست نەدا؟ سویند بەخوا من دەزانم ئیماندارە، پیغه‌مبەریش ﷺ فەرمووی: ((یان مسوڵمانە))، (عامیر) دهلی: سەعد وتی: منیش کەمیک بیدەنگ بووم، پاشان زانیاریم دەربارە ی ئەو پیاوه وای لیکردم که بگەرپیمهوه (بو قسەکه‌ی پیشووم) وتم: ئەی پیغه‌مبەری خوا ﷺ بۆچی بەشی فلان کەست نەدا؟ سویند بەخوا من دەزانم ئیماندارە، پیغه‌مبەریش ﷺ فەرمووی: ((یان مسوڵمانە))، مەبەستی (مسوڵمانە) ئەمە بوو فەرمووی: ((بیگومان من بەشی کەسیک دەدم لە کاتیکی کەسیکی دیکە لەو خوشەویستەرە لام، لە ترسی ئەوه‌ی بەسەر پوودا بخریته دۆزەخهوه))، هەروەها (یەعقوبی کوری ئیبراھیم) لە باوکیهوه ^(۱)، ئەویش لە سالتەهوه، لە ئیسماعیلی کوری موخەمه‌دهوه گیراویەتیەوه که وتویهتی: لە باوکم بیستووه ئەم

^۱ کهواتە فەرمووده‌که مۆرسەله، موخەمه‌دی کوری سەعد بەبێ ناوھێنانی سەعد لە پیغه‌مبەرەوه ﷺ دهگیریتەوه.

فهرمووده‌ی دهگیرایه‌وه، وه له گیرانه‌وه‌که‌یدا وتی: ئینجا پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ به دهستی کیشای به نیوانی ملم و هه‌ردوو شانمدا، پاشان فهرمووی: ((ئه‌ی سه‌عد و مره (با بۆت روون بکه‌مه‌وه^(۱)، بیگومان من به‌شی که‌سیک دهم...)).

ئه‌بو عه‌بدو لا (ئیمامی بوخاری) ده‌لی: ﴿فَكَبِّرُوا ۝۱۱﴾، واته: سه‌ربه‌ره‌و خوار کران، سه‌ره‌ونخون کران، ﴿مُكَبَّأ ۝۱۲﴾، ده‌وتری: (اَكْبَ الرَّجُلُ)، نه‌گه‌ر کاره‌که‌ی نه‌که‌وێته سه‌ر که‌سیکی تر (واته: کرداریکی تینه‌په‌ره‌و بۆ خو‌ی ق‌لب بیته‌وه به‌م‌لدا و به‌ده‌م و رووخساردا)، به‌لام نه‌گه‌ر کاره‌که‌ی که‌وته سه‌ر که‌سیکی تر، نه‌و کاته ده‌لیت: (كَبَّهُ اللهُ لَوَجْهِهِ) خودا به‌ده‌م و روودا خستی، وه: (كَبَّنْهُ اَنَا)، من به‌ده‌م و روودا خستم.

۱۴۷۹- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: لَيْسَ الْمِسْكِينُ الَّذِي يَطُوفُ عَلَى النَّاسِ تَرُدُّهُ اللَّقْمَةُ وَاللُّقْمَتَانِ، وَالتَّمْرَةُ وَالتَّمْرَتَانِ، وَلَكِنَّ الْمِسْكِينَ الَّذِي لَا يَجِدُ غَنًى يُغْنِيهِ، وَلَا يُفْطِنُ بِهِ فَيَتَصَدَّقُ عَلَيْهِ، وَلَا يَقُومُ فَيَسْأَلُ النَّاسَ.^(۲)

۱۴۷۹- ئه‌بو هورمیره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌گیرایته‌وه: که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فهرمووی: ((نه‌دار و هه‌زار نه‌و که‌سه نییه که ده‌گه‌رێ به‌سه‌ر خه‌لکیدا پاروویه‌ک یان دووان، خورمایه‌ک یان دووان ده‌گیرایته‌وه و واز دینی، به‌لکو هه‌زار نه‌و که‌سه‌یه که نه‌ومنده‌ی نییه بێ نیازی بکات، خه‌لکیش پێی نازانن تا خیری پێ بکه‌ن، خو‌شی هه‌لناستی داوا له خه‌لک بکات)).

^۱ یان پێی پازیه و قبولی بکه.

^۲ بروه: ۱۴۷۶.

۱۴۸۰- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، حَدَّثَنَا أَبُو صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَأَنْ يَأْخُذَ أَحَدُكُمْ حَبْلَهُ، ثُمَّ يَغْدُو -أَحْسِبُهُ قَالَ: إِلَى الْجَبَلِ- فَيَخْتَطِبَ، فَيَبِيعَ فَيَأْكُلَ وَيَتَصَدَّقَ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ النَّاسَ». قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: صَالِحُ بْنُ كَيْسَانَ أَكْبَرُ مِنَ الزُّهْرِيِّ، وَهُوَ قَدْ أَدْرَكَ ابْنَ عُمَرَ^(۱).

۱۴۸۰- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ لە پێغەمبەرەو ﷺ دەگێڕێتەو: «کە فەرموویەتی: ((ئەگەر کەسیکتان گۆریسەکە ی هەلگری، پاشان بپروات -وابزانم فەرمووی: بۆ شاخ- و دار بکات (و بەکوێی بیهێنێ)، بپفرۆشی و بیخوات و ببەخشیت، چاکترە بۆی لەوێ کە داوا لە خەڵک بکات))، ئەبو عەبدوللا (ئیمامی بوخاری) دەڵێ: صالحی کوری کە یسان لە زوهری گەورەترە (لەتەمەندا)، وە بیگومان ئەو (صالح) بە ئیبنو عومەر گەشتوو.

۵۴- بَابُ خَرْصٍ (۱) النَّمْرِ

۱۴۸۱- حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ بَكَّارٍ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى، عَنْ عَبَّاسِ السَّاعِدِيِّ، عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ قَالَ: غَزَوْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ غَزْوَةَ تَبُوكَ، فَلَمَّا جَاءَ وَادِيَ الْفَرَى، إِذَا امْرَأَةً فِي حَدِيقَةٍ لَهَا، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِأَصْحَابِهِ: «اخْرُصُوا». وَخَرَصَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَشْرَةَ أَوْسُقٍ، فَقَالَ لَهَا: «أَحْصِي مَا يَخْرُجُ مِنْهَا». فَلَمَّا أَتَيْنَا تَبُوكَ قَالَ: «أَمَّا إِنَّهَا سَتَهْبُ اللَّيْلَةَ رِيحٌ شَدِيدَةٌ فَلَا يَقُومَنَّ أَحَدٌ، وَمَنْ كَانَ مَعَهُ بَعِيرٌ فَلْيَعْقِلْهُ». فَعَقَلْنَاهَا، وَهَبَّتْ رِيحٌ شَدِيدَةٌ،

^۱ بېروانه: ۱۴۷۰.

^۲ خَرْص: قەبلاندن یان خەمڵاندن خورمای تەرە بەخورمای وشک پێش لیکردنەوێ، چونکە بە خەمڵاندن وشکە کە دەرەدەکرێ، بۆ ئەو دەخەملێترێ پێش لیکردنەوێ و وشک کردنەوێ، تا ئەگەر لێی خورا، خاوەن ماله کە یان میوان گوناھار نەبن.

فَقَامَ رَجُلٌ فَأَلْقَتْهُ بِجَبَلٍ طَيِّبٍ، وَأَهْدَى مَلِكٌ أَيْلَةً لِلنَّبِيِّ ﷺ بَعْلَةً بَيْضَاءَ، وَكَسَاهُ بُرْدًا وَكَتَبَ لَهُ بِخَرِهِمْ، فَلَمَّا أَتَى وَادِيَ الْقُرَى قَالَ لِلْمَرْأَةِ: كَمْ جَاءَ حَدِيقَتُكَ؟ .. قَالَتْ: عَشْرَةٌ أَوْسُقٍ خَرَصَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: إِنِّي مُتَعَجِّلٌ إِلَى الْمَدِينَةِ، فَمَنْ أَرَادَ مِنْكُمْ أَنْ يَتَعَجَّلَ مَعِيَ فَلْيَتَعَجَّلْ.. فَلَمَّا قَالَ ابْنُ بَكَّارٍ كَلِمَةً مَعْنَاهَا- أَشْرَفَ عَلَى الْمَدِينَةِ قَالَ: هَذِهِ طَابَةٌ.. فَلَمَّا رَأَى أَحَدًا قَالَ: هَذَا جُبَيْلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ، أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِخَيْرِ دُورِ الْأَنْصَارِ؟ .. قَالُوا: بَلَى. قَالَ: دُورُ بَنِي النَّجَّارِ، ثُمَّ دُورُ بَنِي عَبْدِ الْأَسْهَلِ، ثُمَّ دُورُ بَنِي سَاعِدَةَ، أَوْ دُورُ بَنِي الْحَارِثِ بْنِ الْخَزَرَجِ، وَفِي كُلِّ دُورٍ الْأَنْصَارِ. يَعْنِي: خَيْرًا^(۱).

۵۴- باسی خهملاندنی خورما^(۲)

۱۴۸۱- ئەبو حومەیدی ساعیدی رحمە دەلی: لەگەڵ پیغەمبەردا ﷺ غەزای تەبووگمان کرد، جا کاتی گەیشته شاری (واد القرى)^(۳)، بینی ئافرمتیک لەنیو باخەکهی خۆیدایه، پیغەمبەرش ﷺ به هاوهدانی فەرموو: ((خورمای ئەو باخه (بخهملینن))، پیغەمبەر ﷺ به ده و یسقی خهملاندی، به ئافرمتەکهی فەرموو: ((ئەندازەکهیت بیر بیټ^(۴)، بزانه چەندی خورمای بەرهم هیناوه))، جا کاتی گەیشتینه تەبووک فەرموو: ((ناگادار بن ئەمشەو بایهکی زۆر توندو بەهیز هەژدەکات، کهوابوو کەس هەژنەسیتەوه، هەرکەسیش وشتی بییه، با بیبەسیتەوه))، ئیمەش وشتەکانمان بەستەوه، ئینجا بایهکی زۆر توند هەلی

^۱ بـروانه: ۱۸۷۲، ۳۱۶۱، ۳۷۹۱، ۴۴۲۲.

^۲ مەبەست ئەوەیە کاتی دارخورما خورمای تەری گرتوووه بخهملینێ به خورمای وشک، ئەو خورمایە چەندی بو دیاری بکری بو ریزەیی زەکات لێدانی و تا گوناھبار نەبن که لێی دەخۆن، چونکه له پێشدا زەکاتەکی دیاری کراوه.

^۳ شاریکی کۆنە له نێوان مەدینە و شامدا بووه. بـروانه: [إرشاد الساری: ۳/ ۶۱۵].

^۴ بزانه چەند زەکاتی تێدایه لهو خورمایە بەرهم هاتوووه.

کرد، پیاویك ههستایهوه و بایهکه بردی و له کێوی تهییی فرپی دا، پاشای
 ئهیلە^(۱) ئیستریکی ماچهکی سپی بهدیاری نارد بۆ پیغه مبهەر ﷺ، (پیغه مبهیرش
 ﷺ) پۆشاکێکی خهتخهتی بهدیاری بۆ نارد و نامهیهکی بۆ نووسی، بهگه وره
 ولاتی خووی هیشتیهوه (له بهرانبهر دانی سه رانه)، ئینجا که هاتهوه بۆ شاری
 (وادی القری) به ئافره ته که ی (جاری پيشووی) فهرموو: ((باخه کهت چه ند
 خورمای هه بوو؟))، وتی: ده ویسق، وهک ئه وهی پیغه مبهەر ﷺ خه ملاندبووی،
 ئینجا پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((بیگومان من په له مه و ده گه پیمه وه بۆ
 مه دینه، جا هه رکهس له ئیوه دهیه وئ به په له له گه لم بیّت، با په له بکات و
 برۆین))، جا کاتی ئیبنو به ککار وشه یه کی وت به و مانایه بوو- شاری مه دینه ی
 لی و مه درکه وت و چاوی که وت پپی، فهرمووی: ((ئه مه تابه یه))، ئینجا که
 ئو خودیشی بینی فهرمووی: ((ئه م کێوه بجووه ئیمه ی خو ش ده وئ، ئیمه ش
 ئه ومان خو ش ده وئ، ئایا پیتان بلیم چاکترینی بنه ماله ی ئه نصار کامانه ن؟))،
 وتیان: به ئی، فهرمووی: ((بنه ماله ی نه ججار، پاشان بنه ماله ی عه بدولئه شه هل،
 پاشان بنه ماله ی به نی ساعیده یان بنه ماله ی حاریسی کوپی خه زره ج -، وه له
 هه موو بنه ماله کانی ئه نصاردا)) واته: خیر و چاکه هه یه.

۱۴۸۲- وَقَالَ سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ حَدَّثَنِي عَمْرُو: ثُمَّ دَارُ بَنِي الْحَارِثِ، ثُمَّ بَنِي سَاعِدَةَ..
 وَقَالَ سُلَيْمَانُ، عَنْ سَعْدِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ غَزِيَّةَ، عَنْ عَبَّاسٍ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ
 ﷺ قَالَ: «أُحَدِّثُ جَبَلٌ يُجِنُّا وَنُجِبُهُ.. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: كُلُّ بُسْتَانٍ عَلَيْهِ حَائِطٌ فَهُوَ حَدِيقَةٌ،
 وَمَا لَمْ يَكُنْ عَلَيْهِ حَائِطٌ لَمْ يَقُلْ: حَدِيقَةٌ.

۱۴۸۲- سولهیمانی کوپی بیلال ده ئی: عه مر بۆی گپرامه وه (به م شیوه یه):
 ((پاشان مالی به نی حاریس، پاشان به نی ساعیده))، وه سولهیمان ده ئی: له

^۱ ئه یله: شاریکی دیار بووه، پاشان وێران بووه، له قه راگی ده ریا له تێوان حیجاز و میصر دا بووه، هدی الساری
 مقدمة فتح الباری: ۱۱۲.

سه‌عدی کوری سه‌عیده‌وه، له عوماره‌ی کوری غه‌زییه‌وه، له عه‌باسه‌وه، له باوکیه‌وه ﷺ له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گیرێته‌وه که فه‌رمووێته‌ی: ((نوحود کی‌ویکه ئیمه‌ی خو‌ش ده‌وی، ئیمه‌ش نه‌ومان خو‌ش ده‌وی))، نه‌بو عه‌بدولا (ئیمامی بوخاری) ده‌لی: هه‌ر باخیک دیوار و په‌رژینی هه‌بی، نه‌وه (حَدِیْقَة)، نه‌وه‌شی دیوار و په‌رژینی نه‌بوو، پی‌ی ناوتری: (حَدِیْقَة).

۵۵- بابُ الْعُشْرِ فِيمَا يُسْقَى مِنْ مَاءِ السَّمَاءِ وَبِالْمَاءِ الْجَارِي

وَلَمْ يَرِ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ فِي الْعَسَلِ شَيْئًا.
 ۱۴۸۳- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ بْنُ زَيْدٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: فِيمَا سَقَتِ السَّمَاءُ وَالْعُيُونُ أَوْ كَانَ عَثَرِيًّا الْعُشْرُ، وَمَا سَقَى بِالنَّضْحِ نِصْفُ الْعُشْرِ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: هَذَا تَفْسِيرُ الْأَوَّلِ، لِأَنَّهُ لَمْ يُوقَّتْ فِي الْأَوَّلِ، يَعْني: حَدِيثُ ابْنِ عُمَرَ. وَفِيمَا سَقَتِ السَّمَاءُ الْعُشْرُ. وَبَيَّنَّ فِي هَذَا وَوَقَّتَ، وَالزِّيَادَةُ مَقْبُولَةٌ، وَالْمُقَسَّرُ يَقْضِي عَلَى الْمُبْهَمِ إِذَا رَوَاهُ أَهْلُ الثَّبَتِ، كَمَا رَوَى الْفَضْلُ بْنُ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يُصَلِّ فِي الْكَعْبَةِ. وَقَالَ بِلَالٌ: قَدْ صَلَّى [۱۵۹۹] فَأَخَذَ بِقَوْلِ بِلَالٍ، وَتَرَكَ قَوْلَ الْفَضْلِ. (نهم بر‌گه‌یه وهرنه‌گیر‌دراوه)

۵۵- باسی ده‌یه‌ک زه‌کات ده‌دری‌ت له‌وه‌ی به‌ئاوی باران و ئاسمان و ئاوی رووباره‌کان ئاو بدری‌ت

عومه‌ری کوری عه‌بدولعه‌زیز پی‌ی وابوو که هه‌نگوین زه‌کاتی لی‌ ناکه‌وی.
 ۱۴۸۳- سالی‌می کوری عه‌بدولا له‌ باوکیه‌وه ﷺ ده‌گیرێته‌وه نه‌ویش له‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گیرێته‌وه که فه‌رمووێته‌ی: ((له‌وه‌ی ئاوی ئاسمان و کانیاو

ئاوی دابییت، یان بهرمگ و ریشکهکهی ئاو بخوات، (زمکاتهکهی) ده یهکه، وه نهوهی به ولاخی ئاو ههنگوز ئاو بدری بیست یهکه)).

۵۱- باب: لَيْسَ فِيمَا دُونَ خُمُسَةِ أَوْسُقٍ صَدَقَةٌ

۱۴۸۴- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى، حَدَّثَنَا مَالِكٌ قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي صَعْصَعَةَ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: لَيْسَ فِيمَا أَقَلُّ مِنْ خُمُسَةِ أَوْسُقٍ صَدَقَةٌ، وَلَا فِي أَقَلِّ مِنْ خُمُسَةِ مِنَ الْإِبِلِ الدَّوْدِ صَدَقَةٌ، وَلَا فِي أَقَلِّ مِنْ خُمُسِ أَوَاقٍ مِنَ الْوَرِقِ صَدَقَةٌ^(۱).

قال أبو عبد الله: هذا تفسیر الأول إذا قال: ((لَيْسَ فِيمَا دُونَ خُمُسَةِ أَوْسُقٍ صَدَقَةٌ)). ويُؤخذُ أبدأً في العلم بما زاد لأهل الثَّبَتِ أو بَيَّنَّا.

۵۱- باسیک: له پینج ویسق که متر زمکاتی ناکهوی

۱۴۸۴- نهبو سهعیدی خودری رضي الله عنه له پینجه مبهرموه صلى الله عليه وسلم دهیگیرپتهوه که فهرموویهتی: ((له پینج ویسق که متر زمکاتی ناکهوی، وه له پینج وشر که متر زمکاتی ناکهوی، وه له پینج ئوقیه که متر له زیو زمکاتی ناکهوی)).

نهبو عهبدولا (ئیمامی بوخاری) دهلی: نه م فهرموودهی نهبو سهعید فهرموودهکی پيشری عهبدولای کورپ عومهر رضي الله عنه روون دهکاتهوه، چونکه لیرمدا دهفهرموئی: ((له پینج ویسق که متر (دانهویل) زمکاتی ناکهوی))، بهلام له فهرموودهکی پيش نه م فهرموودمیه نادیار بوو که له جهندیکدا زمکاتی دهکهوی، له م زانیاری فهرموودمیه نهوهی روونکردنهوهی زیاتری لابییت، یان وشه ی زیاتری گیرابیتهوه، نهگهر نهو کهسانه جیگای متمانه بن هه میسه قسه که یان ومرده گیرئ.

۵۷- بابُ أَخْذِ صَدَقَةِ التَّمْرِ عِنْدَ صِرَامِ النَّخْلِ وَهَلْ يُتْرَكُ الصَّبِيُّ

قِيمَسُ تَمْرِ الصَّدَقَةِ؟

۱۴۸۵- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ الْحَسَنِ الْأَسَدِيُّ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يُؤْتِي بِالتَّمْرِ عِنْدَ صِرَامِ النَّخْلِ، فَيَجِيءُ هَذَا بِتَمْرِهِ، وَهَذَا مِنْ تَمْرِهِ، حَتَّى يَصِيرَ عِنْدَهُ كَوْمًا مِنْ تَمْرٍ، فَجَعَلَ الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ رضي الله عنهما يَلْعَبَانِ بِذَلِكَ التَّمْرِ، فَأَخَذَ أَحَدُهُمَا تَمْرَةً، فَجَعَلَهَا فِي فِيهِ، فَنَظَرَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَأَخْرَجَهَا مِنْ فِيهِ فَقَالَ: أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ آلَ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وسلم لَا يَأْكُلُونَ الصَّدَقَةَ. ^(۱)

۵۷- باسی وهرگرتنی زهکاتی خورما لهکاتی لیکردنه وهی بهرهکهی، وه ئایا واز له مندال دههینرت دهست بدات له خورمای زهکات؟

۱۴۸۵- ئەبو هورمیرە رضي الله عنه دەلی: لهکاتی پنینی خورمادا خورما دههینرا بو پېغه مبهری خوا صلى الله عليه وسلم، جا ئەم (زهکاتی) خورماکهی دههینا، نهوی تر (زهکاتی) خورماکهی دههینا، ههتا کومایهکی خورما لای پېغه مبهر صلى الله عليه وسلم کۆدمبوویهوه، ئینجا ههسهن و حوسهین رضي الله عنهما یارییان دهکرد بهو خورمای زهکاته، جا یهکیکیان خورمایهکی هه لگرت خستهی دهمییهوه، پېغه مبهریش صلى الله عليه وسلم سهیری کرد و له دهمی دهرهیناو فهرمووی: ((ئایا نازانی که بنه ماله ی موحه ممه د زهکات ناخون؟)).

۵۸- بَابُ مَنْ بَاعَ ثَمَارَهُ أَوْ نَخْلَهُ أَوْ أَرْضَهُ أَوْ زَرْعَهُ، وَقَدْ وَجَبَ فِيهِ الْعُشْرُ أَوْ الصَّدَقَةُ قَادِيَ الزَّكَاةِ مِنْ غَيْرِهِ، أَوْ بَاعَ ثَمَارَهُ وَلَمْ تَجِبْ فِيهِ الصَّدَقَةُ

وَقَوْلُ النَّبِيِّ ﷺ: لَا تَبِيعُوا الثَّمَرَ حَتَّى يَبْدُوَ صَاحِبُهَا.. فَلَمْ يَحْظَرْ الْبَيْعُ بَعْدَ الصَّلَاحِ عَلَى أَحَدٍ، وَلَمْ يَخْصُ مَنْ وَجَبَ عَلَيْهِ الزَّكَاةُ مِمَّنْ لَمْ تَجِبْ.

۵۸- باسی ئەگەر کەسیک بەروبوو مەکە یان دارخورماکە یان زەویە مەکە یان کشتوکالە مەکە فروشت، لەکاتی کدا دەیهک یان زەکاتی لێ کەوتبوو، وە زەکاتە مەکە لە غەیری ئەمانە وە دابوو، یان بەروبوو مەکە فروشتبوو، لەکاتی کدا زەکاتی لێ نەکەوتبوو

وہ ئەم فەرموودە پێغەمبەر ﷺ: ((بەرپووومی درەختەکانتان مەفروشن، هەتا سەرەتای پێگەشتنیان (دەردەکەوئ))، کەواتە فروشتنی بەروبووومی قەدەغە نەکردوو لە کەس دوای پێگەشتنی، وە ئەوەی زەکاتی دەکەوئ جیای نەکردۆتە وە لەوەی زەکاتی ناکەوئ.

۱۴۸۶- حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ، سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - نَهَى النَّبِيَّ ﷺ عَنْ بَيْعِ الثَّمَرَةِ حَتَّى يَبْدُوَ صَاحِبُهَا. وَكَانَ إِذَا سُئِلَ عَنْ صَاحِبِهَا قَالَ: حَتَّى تَذْهَبَ عَاقِبَتُهُ^(۱).

۱۴۸۶- عەبدولای کوری عومەر رەزید دەلی: پێغەمبەر ﷺ فروشتنی بەروبووومی قەدەغە کردوو هەتا پێگەشتنی دەست پێدەگات، وە ئیبنو عومەر کە پرسباری لێ بکرایە دەربارە (کاتی) چاکبوون و پێگەشتنی دەیوت: تا لەخەم دەرەخسێ و لەدەردو نەخووشی تێدەپەری.

۱۴۸۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، حَدَّثَنِي خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ : ﷺ نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ بَيْعِ الثَّمَارِ حَتَّى يَبْدُوَ صَلاَحُهَا^(۱).

۱۴۸۷- جابری کورې عهبدولا ﷺ دهگيرپته وه: که پيغه مبهري خوا ﷺ فروشتنی بهروبوومی هه دهغه کردوه، هه تا سهره تاي پيگه يشتنی دهست پيډه کات.

۱۴۸۸- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ الثَّمَارِ حَتَّى تُرْهَى، قَالَ: حَتَّى تَحْمَرَ^(۲).

۱۴۸۸- نه نه سی کورې مالیک ﷺ دهگيرپته وه: که پيغه مبهري خوا ﷺ فروشتنی بهروبوومی هه دهغه کردوه هه تا پيډه کات، وتی: واته: هه تا سوور دهی.

۵۹- بَابُ: هَلْ يَشْتَرِي صَدَقَتُهُ؟

وَلَا بَأْسَ أَنْ يَشْتَرِيَ صَدَقَتَهُ غَيْرُهُ؛ لِأَنَّ النَّبِيَّ ﷺ إِنَّمَا نَهَى الْمُتَصَدِّقَ خَاصَّةً عَنِ الشِّرَاءِ وَلَمْ يَنْهَ غَيْرَهُ.

۱۴۸۹- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ ﷺ كَانَ يُحَدِّثُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ تَصَدَّقَ بِفَرَسٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَوَجَدَهُ يَبَاعُ، فَأَرَادَ أَنْ يَشْتَرِيَهُ، ثُمَّ أَقَى النَّبِيَّ ﷺ فَاسْتَأْمَرَهُ، فَقَالَ: لَا تَعُدْ فِي صَدَقَتِكَ.. فَبِذَلِكَ كَانَ ابْنُ عُمَرَ ﷺ لَا يَتْرُكُ أَنْ يَبْتَاعَ شَيْئًا تَصَدَّقَ بِهِ إِلَّا جَعَلَهُ صَدَقَةً^(۳).

^۱ بېروانه: ۲۱۸۹، ۲۱۹۶، ۲۳۸۱، ۲۳۴۰، ۲۶۳۲.

^۲ بېروانه: ۲۱۹۵، ۲۱۹۷، ۲۱۹۸، ۲۲۰۸.

^۳ بېروانه: ۲۷۷۵، ۲۹۷۱، ۳۰۰۲.

۵۹- باسیک: ئایا (دروسته) زهکاته که ی بکړیته وه؟

قهیناکات که سیکی تر مالی زهکاته که ی نه م بکړیته وه، چونکه پیغه مبه ر ﷺ پکړی کردووه له وهی زهکاتد مرکه مالی زهکاته که ی خو ی بکړیته وه، به لام پکړی نه کرد له غه پری زهکاتد مرکه بیکړیته وه.

۱۴۸۹- عه بدولای کوری عومهر ﷺ ده گپړیته وه که عومهر نه سپتی کرد به خیر بو تیکوشان له پری خوادا، ئینجا بینی د مفروشی، بویه ویستی بیکړیته وه، پاشان هاته خزمه تی پیغه مبه ر ﷺ (بو نه و مه به سته) راویزی پکړد، پیغه مبه ریش ﷺ فهرمووی: ((زهکاته که ت مه گپړه وه))، جا به وهویه وه عه بدولای کوری عومهر ﷺ هر شتیکی بکړیایه که له زهکاتدا دابووی، نه یدده یشته وه راسته وخو ده کړده وه به خیر.

۱۴۹۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: حَمَلْتُ عَلَى فَرَسٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَأَضَاعَهُ الَّذِي كَانَ عِنْدَهُ، فَأَرَدْتُ أَنْ أَشْتَرِيَهُ، وَظَنَنْتُ أَنَّهُ يَبِيعُهُ بِرُخْصٍ، فَسَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: لَا تَشْتَرِ وَلَا تَعُدْ فِي صَدَقَتِكَ، وَإِنْ أَعْطَاكَ بِدَرَاهِمٍ، فَإِنَّ الْعَائِدَ فِي صَدَقَتِهِ كَالْعَائِدِ فِي قَيْئِهِ.^(۱)

۱۴۹۰- زهیدی کوری نه سلهم له باوکیه وه ده گپړیته وه، ده لی: له عومهر م بیست ﷺ ده یوت: نه سپیکم دا به پیاویک بو جهاد له پری خوادا (سواری بی)، به لام نه و که سه ی نه سپه که ی لابوو خزمه تی نه کرد و گوئی پی نه دا، بویه ویستم بیکړمه وه و گومانم وابوو به هرزان ده فروشی، جا پرسیارم له پیغه مبه ر ﷺ کرد (له وبارمه وه)، نه ویش فهرمووی: ((مه یکره و خیره که ت مه گپړه وه، نه گهر

^۱ بروانه: ۲۶۲۳، ۲۶۳۶، ۲۹۷۰، ۳۰۰۳.

بهیهك درهه میش بتداتی، چونكه بیگومان نهو كهسهی زهكاتهكهی بکړیته وهو بیگړیته وه، ودهك نهو (سهگه) وایه رشانه وهی خوۍ بخواته وه)).

۶۰- بَابُ مَا يُذَكَّرُ فِي الصَّدَقَةِ لِلنَّبِيِّ ﷺ

۱۴۹۱- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ زِيَادٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَخَذَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مَرَّةً مِنْ مَرِّ الصَّدَقَةِ، فَجَعَلَهَا فِي فِيهِ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: كَخِ كَخِ لِيَطْرَحَهَا، ثُمَّ قَالَ: أَمَا شَعَرْتُ أَنَّا لَا نَأْكُلُ الصَّدَقَةَ.^(۱)

۶۰- باسی نهوهی دهر بارهی زهکات بو پیغه مبر ﷺ و تراوه

۱۴۹۱- نه بو هوړمیره ﷺ دهلي: حهسه نی کورۍ علی ﷺ دهنکی خورمای له خورمای زهکات هه لگرت و خستیه دهمیه وه، جا پیغه مبر ﷺ هه رمووی: ((که خ که خ)) بو نهوهی فرپی بدا، پاشان هه رمووی: ((نایا نه ترانیوه نیمه زهکات ناخوین!)).

۶۱- بَابُ الصَّدَقَةِ عَلَى مَوَالِيِ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ

۱۴۹۲- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَفِيٍّ، حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: وَجَدَ النَّبِيُّ ﷺ شَاةَ مَيْتَةٍ أُعْطِيَتْهَا مَوْلَاةٌ لِمَيْمُونَةَ مِنَ الصَّدَقَةِ، قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: هَلَّا انْتَفَعْتُمْ بِجِلْدِهَا؟.. قَالُوا: إِنَّهَا مَيْتَةٌ. قَالَ: إِنَّمَا حَرَّمَ أَكْلَهَا.^(۲)

^۱ بېروانه: ۱۴۸۵.

^۲ بېروانه: ۲۲۲۱، ۵۵۳۱، ۵۵۳۲.

۶۱- باسی زهکاتدان به نازادکراوانی خیزانهکانی پیغهمبهر ﷺ

۱۴۹۲- عهبدو لای کوری عهباس رضی الله عنه دهلی: پیغهمبهر ﷺ مهړیکی مرداربووی بینی، که له زهکاتدا درابوو به که نیزه کیکی نازادکراوی مهیموونهی (خیزانی پیغهمبهر ﷺ)، پیغهمبهر ﷺ فهرمووی: ((نهوه بوچی سوودتان له پیسته کهی و مرنه گرتووه؟))، پپیان وت: چونکه نهوه مرداربووتهوه، فهرمووی: ((بیگومان خواردنی گوشته کهی حهرام کراوه (نهک پیسته کهی))).

۱۴۹۳- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا الْحَكَمُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ رضی الله عنها أَنَّهَا أَرَادَتْ أَنْ تَشْتَرِيَ بَرِيرَةَ لِّلْعَتَقِ، وَأَرَادَ مَوَالِيهَا أَنْ يَشْتَرِطُوا وَلَاءَهَا، فَذَكَرَتْ عَائِشَةُ لِلنَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ لَهَا النَّبِيُّ ﷺ: اشْتَرِيهَا، فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ... قَالَتْ: وَأَيُّ النَّبِيِّ ﷺ يَلْحَمُ، فَقُلْتُ: هَذَا مَا تُصَدِّقُ بِهِ عَلَى بَرِيرَةَ. فَقَالَ: هُوَ لَهَا صَدَقَةٌ، وَلَنَا هَدِيَّةٌ ^(۱).

۱۴۹۳- نه سوه ددگیرپتهوه له عائشهوه رضی الله عنها که ویستی بهرپر بهرپری تا نازادی بکات، به لام خاومنهکانی ویستیان مهرج دابننن که وه لای ^(۱) بو نهوان بیت، عائشهش نهوهی بو پیغهمبهر ﷺ باسکرد، پیغهمبهریش ﷺ فهرمووی پپی: ((بیکره، چونکه بیگومان وه لای نازادکراو بو نهوه که سیه که نازادی دهکات))، عائشه وتی: گوشتیکیان هیئا بو پیغهمبهر ﷺ، منیش ووتم: نهوه گوشته نهوه زهکاتیه دراوه به بهرپر، پیغهمبهریش ﷺ فهرمووی: ((نهوه گوشته بو نهوه زهکاته، به لام بو نیمه دیاریه)).

^۱ بروانه: ۴۵۶.

^۲ ولأه: واته: نزیکایهتی، به لام لهم فهرموده یه دا مه بهست پپی مافی میرات بردنه له خاوهن کوپله و که نیزهک، دواى مردن کوپله و که نیزه که که هه موو مال که یان بو خاوهنه که یان ده بی، نه گهر میرانگری نه بوو میراتی لن ببات، ههروه ها (ولأه) بهو خوین بو دانهش دهوتری که بو کوپله و که نیزهک ده دری، نه گهر تاوانیکیان کرد و خوینیان کهوته سهر. بروانه: إرشاد الساري: ۶۳۹/۳.

٦٢- باب: إِذَا تَحَوَّلَتِ الصَّدَقَةُ

١٤٩٤- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا خَالِدٌ، عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ الْأَنْصَارِيَّةِ رضي الله عنه، قَالَتْ: دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى عَائِشَةَ رضي الله عنها، فَقَالَ: «هَلْ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ؟».. فَقَالَتْ: لَا، إِلَّا شَيْءٌ بَعَثْتُ بِهِ إِلَيْنَا نُسَيِّبُهُ مِنَ الشَّاةِ الَّتِي بَعَثَتْ بِهَا مِنَ الصَّدَقَةِ. فَقَالَ: «إِنِّهَا قَدْ بَلَغَتْ مَحِلَّهَا».^(١)

٦٢- باسیک: ئەگەر زەهکاتەکە گۆرا

١٤٩٤- نۆموو عەتییهی ئەنصارى رضي الله عنه دهلى: پێغه مبهى ﷺ رۆشت بو مالى عائيشه رضي الله عنها و فەرمووی: ((شتیکتان ههیه (بو خواردن؟)) عائيشه وتی: نه خیر، مه گەر نهو به شه گوشتهی نوسه یبه بوی ناردووین لهو مه پهی که به زهکات بویت ناردوو، پێغه مبهى ﷺ فەرمووی: ((به راستی که یشتوته جیگای خوی)).

١٤٩٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَتَى بِلَحْمٍ تُصَدَّقُ بِهِ عَلَى بَرِيرَةَ، فَقَالَ: «هُوَ عَلَيْهَا صَدَقَةٌ، وَهُوَ لَنَا هَدِيَّةٌ».. وَقَالَ أَبُو دَاوُدَ: «أَنْبَأَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، سَمِعَ أَنَسًا، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ».^(٢)

١٤٩٥- ئەنەس رضي الله عنه ده گێڕێته وه که گوشتی هینرا بو پێغه مبهى ﷺ، که زهکات بوو درابوو به بهریره، پێغه مبه ریش ﷺ فەرمووی: ((ئەو بو بهریره زەکاتە، به لām بو ئیمه دیارییه)).

ئەبو داود دهلى: شوعبه بوی گێڕاینه وه لهقه تاده وه که له ئەنەسى بیستوو، ئەویش له پێغه مبهى ﷺ بیستوو.

^١ بڕوانه: ١٤٤٦.

^٢ بڕوانه: ٢٥٧٧.

۶۳- بَابُ اخْذِ الصَّدَقَةِ مِنَ الْأَغْنِيَاءِ وَتُرْدِ فِي الْفُقَرَاءِ حَيْثُ كَانُوا

۱۴۹۶- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا زَكَرِيَاءُ بْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ صَيْفِيٍّ، عَنْ أَبِي مَعْبُدٍ -مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِمُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ حِينَ بَعَثَهُ إِلَى الْيَمَنِ: «إِنَّكَ سَتَأْتِي قَوْمًا أَهْلَ كِتَابٍ، فَإِذَا جِئْتَهُمْ فَادْعُهُمْ إِلَى أَنْ يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لَكَ بِذَلِكَ، فَأَخْرِجْهُمْ أَنْ اللَّهَ قَدْ فَرَضَ عَلَيْهِمْ خُمْسَ صَلَوَاتٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لَكَ بِذَلِكَ فَأَخْرِجْهُمْ أَنْ اللَّهَ قَدْ فَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً، تُوْخَذُ مِنْ أَعْنِيَانِهِمْ فَتُرَدُّ عَلَى فُقَرَائِهِمْ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لَكَ بِذَلِكَ، فَإِيَّاكَ وَكَرَائِمَ أَمْوَالِهِمْ، وَاتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، فَإِنَّهُ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ»^(۱).

۶۳- باسی وەرگرتنی زهکات له دهوله مهندان و دانهوهی

به ههژاران له ههر کوئ بوون

۱۴۹۶- عهبدولای کوری عهباس رضي الله عنه دهلی: پیغه مبهری خوا ﷺ به موعازی کوری جه بهلی ﷺ فهرموو کاتی ناردی بو یه مهن: ((بێگومان تو دهرۆیت بو لای گه لێک که خاوهن پهراوی ناسمانین، جا که رویشتیته لایان بانگیان بکه بو نهوهی شایهتی بدن که هیچ په رستراویکی راست نییه جگه له خوا، وه شایهتی بدن که بێگومان من پیغه مبهری خوا، ئینجا نه گهر نهو میان به گوئی کردی، نهوسا ئاگاداریان بکه که بێگومان خوا له هه موو شهو و روژیکدا بێنج نوێزی له سههر فهرز کردوون، ئینجا نه گهر نهو هشیان به گوئی کردی، نهوسا ئاگاداریان بکه که بێگومان خوا به خشینکی له سههر فهرز کردوون، له دهوله مهندهکانیان

^۱ بروهانه: ۱۳۹۵.

ومردهگیرئ و دمدری به ههزارو نه دارهکانیان، جا نهگهر نهومشیان بهگویی کردی، نهوه ناگاداربه چاکترین مالیان ومرمهگره (له زمکاتدا)، وه خووت له دوعای ستهم لیکراو بباریزه، چونکه بهراستی له نیوان نهو و خوادا پهرده نییه)).

٦٤- بابُ صَلَاةِ الْإِمَامِ وَدُعَائِهِ لِصَاحِبِ الصَّدَقَةِ

وَقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿ خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ ﴾ (١٣) التوبة.

١٤٩٧- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا أَتَاهُ قَوْمٌ بِصَدَقَتِهِمْ قَالَ: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى آلِ فُلَانٍ. فَأَتَاهُ أَبِي بِصَدَقَتِهِ، فَقَالَ: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى آلِ أَبِي أَوْفَى. (١).

٦٤- باسی نزا و دوعای پیشهوا بو زمکاتدهر

وه باسی نهه فهرمایشتهی خوای بهرز و بلند: (نهی موحه ممهه ﷺ) له مال و سامانهکانیان زمکات ومربگره، پاک و پوختیان بکهروهه پیتی، وه دوعایان بو بکه، بیگومان دوعاکانت بویان مایهی دل ئارامیه).

١٤٩٧- عهبدوولای کوری نهبی نهوفا ﷺ دهلی: پیغه مبهه ﷺ نهگهر خه لکانیک زمکاتهکیان بو بهینایه دمیغه رموو: ((خوایه له بنه مالهی فلان کهس خوشبه و بهزمی خووت بریزه بهسه ریاندا))، جا باوکم زمکاتهکی برد بو پیغه مبهه ﷺ، پیغه مبهه ریش ﷺ فهرموو: ((خوایه له بنه مالهی نهبی نهوفا خوشبه و بهزمی خووت بریزه بهسه ریاندا)).

^١ بروانه: ٤١٦٦، ٦٣٣٢، ٦٣٥٩.

٦٥- بَابُ مَا يُسْتَخْرِجُ مِنَ الْبَحْرِ

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: لَيْسَ الْعَنْبَرُ بِرِكَازٍ إِنَّمَا هُوَ شَيْءٌ دَسَرَهُ الْبَحْرُ. وَقَالَ الْحَسَنُ فِي الْعَنْبَرِ وَاللُّؤْلُؤِ: الْخُمْسُ، فَإِنَّمَا جَعَلَ النَّبِيُّ ﷺ فِي الرِّكَازِ الْخُمْسَ، لَيْسَ فِي الَّذِي يُصَابُ فِي الْمَاءِ.

٦٥- باسی (حوکمی) ئهوهی له ده‌ریادا ده‌رده‌هێنری

عه‌بدولای کوری عه‌باس رضی اللہ عنہ ده‌لی: عه‌نبهر ریکاز (کانزا) نییه، به‌لکو عه‌نبهر شتیکه ده‌ریا لایده‌دا له که‌ناری ده‌ریادا. حه‌سه‌ن ده‌لی: له عه‌نبه‌رو مرواریدا پینج یه‌کی زمکاتیان لی ده‌که‌وی، (ئیمامی بوخاری ده‌لی): بینگومان پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌که‌نجینه‌دا زمکاتی پینج یه‌کی داناوه، ئه‌وه‌ی له ئاودا به‌ده‌ست ده‌هێنری پیی ناوتری: که‌نجینه.

١٤٩٨- وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هُرْمَزٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: أَنَّ رَجُلًا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ سَأَلَ بَعْضَ بَنِي إِسْرَائِيلَ، بِأَنْ يُسَلِّفَهُ أَلْفَ دِينَارٍ، فَدَفَعَهَا إِلَيْهِ، فَخَرَجَ فِي الْبَحْرِ، فَلَمْ يَجِدْ مَرْكَبًا، فَأَخَذَ خَشَبَةً فَتَقَرَّهَا، فَأَدْخَلَ فِيهَا أَلْفَ دِينَارٍ، فَرَمَى بِهَا فِي الْبَحْرِ، فَخَرَجَ الرَّجُلُ الَّذِي كَانَ أَسْلَفَهُ، فَإِذَا بِالْخَشَبَةِ فَأَخَذَهَا لِأَهْلِهِ حَطْبًا -فَذَكَرَ الْحَدِيثَ- فَلَمَّا نَشَرَهَا وَجَدَ الْمَالَ. ^(١)

١٤٩٨- نه‌بو هورمیره رضی اللہ عنہ له پیغه‌مبه‌روه رضی اللہ عنہ ده‌یگیرپه‌ته‌وه که فه‌رمووی: ((پیاویکی جووله‌که داوی له پیاویکی تری جووله‌که کرد که هه‌زار دیناری به‌قه‌رز بداتی، پیاوه‌که‌ش هه‌زار دیناره‌که‌ی پێدا (کاتی دانه‌وه‌ی هات)، کابرای قه‌رزدار رویشت بو که‌ناری ده‌ریا که‌شتی ده‌ست نه‌که‌وت، جا داریکی هیناو هه‌لیکو‌لی، هه‌زار دیناره‌که‌ی خسته نیویه‌وه، پاشان داره‌که‌ی فری دایه

^١ بروه: ٢٠٦٣، ٢٢٩١، ٢٤٠٤، ٢٤٣٠، ٢٧٣٤، ٦٢٦١.

دمریاکه وه، ئینجا نه و پیاوهی قه رزمکهی بی دابوو له مال هاته دهره وه، (بو کهناری دمریاکه) داریکی بینی هه لیگرت و بر دیه وه بو ماله وه بو سووتاندن جا به دریزی فهرمووده کهی گیرایه وه، جا کاتیک داره کهی شکاند، پارمه کهی خوئی بینی تییدا)).

٦٦- باب: فِي الرُّكَازِ الْخُمْسُ

وَقَالَ مَالِكٌ وَابْنُ إِدْرِيسَ: الرُّكَازُ دَفْنُ الْجَاهِلِيَّةِ، فِي قَلِيلِهِ وَكَثِيرِهِ الْخُمْسُ. وَلَيْسَ الْمَعْدِنُ بِرُكَازٍ، وَقَدْ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ فِي الْمَعْدِنِ: جُبَارٌ، وَفِي الرُّكَازِ الْخُمْسُ... وَأَخَذَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ مِنَ الْمَعَادِنِ مِنْ كُلِّ مِائَتَيْنِ خَمْسَةً. وَقَالَ الْحَسَنُ: مَا كَانَ مِنْ رُكَازٍ فِي أَرْضِ الْحَرْبِ فَفِيهِ الْخُمْسُ، وَمَا كَانَ مِنْ أَرْضِ السَّلْمِ فَفِيهِ الزَّكَاةُ، وَإِنْ وَجَدْتَ اللَّقْطَةَ فِي أَرْضِ الْعَدُوِّ فَعَرَّفْهَا، وَإِنْ كَانَتْ مِنَ الْعَدُوِّ فَفِيهَا الْخُمْسُ. وَقَالَ بَعْضُ النَّاسِ: الْمَعْدِنُ رُكَازٌ مِثْلُ دَفْنِ الْجَاهِلِيَّةِ؛ لِأَنَّهُ يُقَالُ: أَرْكَزَ الْمَعْدِنُ. إِذَا خَرَجَ مِنْهُ شَيْءٌ. قِيلَ لَهُ: قَدْ يُقَالُ لِمَنْ وَهَبَ لَهُ شَيْءٌ، أَوْ رِيحٍ رِيحًا كَثِيرًا، أَوْ كَثُرَ مَرَّةً: أَرْكَزَتْ. ثُمَّ نَاقَضَ وَقَالَ: لَا بَأْسَ أَنْ يَكْتُمَهُ فَلَا يُؤَدِّي الْخُمْسَ.

٦٦- باسیک: له گهنجینهی کونی دۆزراوه دا پینج یهک ده درئ

مالیک و ئیبنو ئیدریس ده ئین: ریکاز گهنجینهی شاراوهی سه رده می نه فامیه، له کهم و زوریدا پینج یهکی زهکاته. به لام کانزا گهنجینه نییه، وه بیگومان پیغه مبه ر ﷺ فهرموویه تی: ((له کانزا (ده رهیناندا بمرئ) خوینه کهی نابژیردرئ، وه له گهنجینهی دۆزراوه دا پینج یهکی زهکاته))، وه عومه ری کوری عه بدوله عزیز له کانزاکاندا له هه ردوو سه د (دره هم) یکدا پینجی و مرده گرت، وه هه سه ن ده ئی: هه ر گهنجینه یهک له زهوی جهنگدا^(١) بدۆزریته وه، نه وه پینج

^١ زهوی جهنگ: نهو خاک و ولاته یه گوپه پانی جهنگی نتوان مسولمانان و کافران، کافران تییدا بالاده ست.

یهکی زهکاته، نهو گهنجینهش له زهوی نیسلامدا بدوژرپتهوه، نهوه وهک مائی زهکات زهکاتی لی دمدری^(۱)، وه نهگهر له خاکی دوژمندا مالیتکت دوژییهوه، نهوه بانگهوازی بو بکه، وه نهگهر گهنجینهکه له دوژمنانی نیسلام دهستی کهوت، نهوه ههر پینج یهکی دمدری، وه کهسانیک له زانایان دهلین: کانزاش وهک گهنجینهی کوئی دوژراوهی سهردهمی نهقامی وایه، چونکه له زمانی عهرهبییدا دهوتریت: (أَرْكَزَ الْمَعْدِنُ)، نهگهر بهشیکی کانزاکه بیته دمرهوه. پیی وترا دهوتریت: نهگهر کهسیک شتیکی پیی ببهخسری، یان قازانجیکی زور بکات، یان بهروبوومی باخهکهی زور بی (أَرْكَزَتْ)، جا نهو زانایه پیچهوانهی قسهکهی خوئی کردووه، وتوویهتی: قهیناکات ناشکرای نهکات و پینج یهکی له زهکاتهدا نهکات.

۱۴۹۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، وَعَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: الْعَجَمَاءُ جُبَارٌ، وَالْبُرُّ جُبَارٌ، وَالْمَعْدِنُ جُبَارٌ، وَفِي الرَّكَازِ الْخُمُسُ.^(۲)

۱۴۹۹- نهبو هورمهیره ﷺ دهگپرپتهوه که پیغهمبهری خوا ﷺ فهرموویهتی: ((نازهل (ههر زیانیك بدات) بژاردنی نییه، بیریش (ههر شتیك بکهوپیته ناوی) بژاردنی نییه، کانیش^(۳) (ههر شتیکی تیکهوی) بژاردنی نییه، گهنجینهش پینج یهکی زهکاته)).

^۱ واته: چل یهکی دمدری.

^۲ بروانه: ۲۳۵۵، ۶۹۱۲، ۶۹۱۳.

^۳ واته: کانی خهلوو و شتی وا، نهگهر کهسیکی تیکهوی.

٦٧- بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَالْمَعْمِلِينَ عَلَيْهَا﴾ التَّوْبَةِ.

وَحَاسِبَةُ الْمَصَدِّقِينَ مَعَ الْإِمَامِ

١٥٠٠- حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ رضي الله عنه قَالَ: اسْتَعْمَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَجُلًا مِنَ الْأَسَدِ عَلَى صَدَقَاتِ بَنِي سُلَيْمٍ يُدْعَى: ابْنُ اللَّثْبِيَّةِ، فَلَمَّا جَاءَ حَاسِبُهُ ^(١).

٦٧- باسی ئەم فەرمايشتهی خواى بهرز و بلند: (کریکارو کۆکەرەوانى زهکات (به‌شیکى زهکاتيان پێ دەدرى)) و لیپرسینه‌وهی پیشه‌وا له‌گه‌ل کۆکەرەوانى زهکاتدا

١٥٠٠- ئەبو حومەیدی ساعیدی رضي الله عنه دەلى: بێغه‌مبه‌رى خوا ﷺ بیاویکی له‌ هۆزى ئەسه‌د نارد بۆ کۆکردنه‌وه‌ى زه‌کاتى تیره‌ى سوله‌یم، پێى ده‌وترا: ئیبنو لوتبییه، جا کاتى هاته‌وه‌ لیپرسینه‌وه‌ى له‌گه‌لدا کرد.

٦٨- بَابُ اسْتِعْمَالِ إِبِلِ الصَّدَقَةِ وَالْبَانِهَاءِ لِإِبْنَاءِ السَّبِيلِ

١٥٠١- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ شُعْبَةَ، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه أَنَّ نَاسًا مِنْ عُرَيْنَةَ اجْتَوَوْا الْمَدِينَةَ، فَرَخَّصَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَأْتُوا إِبِلَ الصَّدَقَةِ فَيَشْرَبُوا مِنْ أَلْبَانِهَا وَأَبْوَالِهَا، فَقَتَلُوا الرَّاعِيَ وَاسْتَأْفَوْا الدَّوْدَ، فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَتَى بِهِمْ، فَقَطَعَ أَيْدِيَهُمْ وَأَرْجُلَهُمْ وَسَمَرَ أَعْيُنَهُمْ، وَتَرَكَهُمْ بِالْحَرَّةِ يَعْضُونَ الْحِجَارَةَ. تَابَعَهُ أَبُو قِلَابَةَ وَحُمَيْدٌ وَثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ ^(٢).

^١ بڕوانه: ٩٢٥.

^٢ بڕوانه: ٢٣٣.

٦٨- باسی (دروسته) بهکارهینانی وشتری زهکات و (خواردنهوهی) شیرهکهی بۆ ریبواری پهککهوتوو

١٥٠١- شوعبه دهلی: قهتاده بۆی گیراینهوه له ئههسهوه ﷺ دهلی: چهنگهسیک له هۆزی عورمهینه هاتن (بۆ مهینه و مسولمان بوون)، خواردن و ئاو ههواى مهینهیان پینهکهوت، پیغهمبهری خواش ﷺ مۆلهتی پیدان برۆنه (دمروهی مهینه) بۆ نیو وشرهکانی زهکات، له شیر و میزیان بخۆنهوه، (ئهوانیش رۆیشتن، جا که چاک بوونهوه)، شوانهکهیان گوشت و وشرهکانیان فراند و بردیان، پیغهمبهری خواش ﷺ ناردی به شوینیاندا و هیترانهوه، پیغهمبهر ﷺ فهرمانی کرد دمست و قاجیان برین و به بزماری سوورهوهگراو جاپیان رشتن (یان جاپیان ههکۆلین)، وه توپی دانه^(١) بهردهلانه رهشهکهی دمرهوهی مهینه (لههر نازارو تینویهتی) قهپیان دهکرد بهبهردهکاندا، نهبو قیلابه و حومهیدو سابیت ئهم فهرموودمیان له ئههسهوه گیراومهوهو پالپشتی گیرانهوهکهی قهتاده دهکهن.

٦٩- بَابُ وَاسْمِ الْإِمَامِ إِبِلَ الصَّدَقَةِ بِيَدِهِ

١٥٠٢- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ، حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرٍو الْأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ ﷺ قَالَ: غَدَوْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ لِيُحَنِّكَهُ، فَوَافَيْتُهُ فِي يَدِهِ الْمَيْسَمُ يَسْمُ إِبِلَ الصَّدَقَةِ^(٢).

^١ توپیان دان: فۆپیان دان.

^٢ بروانه: ٥٤٧٠، ٥٥٤٢، ٥٨٢٤.

٦٩- باسی پێشهوا به دهستی خۆی و شتری زهکات داخ بکات^(١)

١٥٠٢- ئه نه سی کورپی مالیک ﷺ ده لێ: سه ر له به یانییه ک عه بدولای کورپی ئه بو ته له هم برد بو خزمه تی پێغه مبه ری خوا ﷺ، تا م لا شووی شیرین بکات، جا له و کاته دا که رو یستم پێغه مبه ری خوا ﷺ ئاسنی دا خک رده که ی به ده سته و مبوو، و شتری زه کاتی پی نیشانه ده کرد (بو ئه وه ی بنا سر ی ته وه).

٧٠- بابُ قَرْضِ صَدَقَةِ الْفِطْرِ

وَرَأَى أَبُو الْعَالِيَةِ وَعَطَاءٌ وَابْنُ سِيرِينَ صَدَقَةَ الْفِطْرِ فَرِيضَةً.
١٥٠٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ السَّكَنِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَهْضَمٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ نَافِعٍ، عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عُمَرَ ﷺ قَالَ: قَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَكَاةَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ عَلَى الْعَبْدِ وَالْحُرِّ، وَالذَّكْرِ وَالْأُنْثَى، وَالصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ، وَأَمَرَ بِهَا أَنْ تُؤَدَّى قَبْلَ خُرُوجِ النَّاسِ إِلَى الصَّلَاةِ^(٢).

٧٠- باسی به فه رزدا نانی زه کاتی سه رفی ته ره

١٥٠٣- عه بدولای کورپی عومه ر ﷺ ده لێ: پێغه مبه ری خوا ﷺ مه نی (صاع) خورما یان مه نی جو سه رفی ته ری دانا له سه ر هه موو مسو لمانیک، به نده بی ت یان ئازاد، پیاو بی ت یان ئا فره ت، بجووک بی ت یان گه وه ره، وه فه رمانی کرد پێش رو یستنی خه لک بو نو یژی جه ژن سه رفی ته که بدری ت.

^١ بو ئه وه ی دیار بی ت و نه گو یی.

^٢ بروانه: ١٥٠٤، ١٥٠٧، ١٥٠٩، ١٥١١، ١٥١٢.

۷۱- بَابُ صَدَقَةِ الْفِطْرِ عَلَى الْعَبْدِ وَغَيْرِهِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ

۱۵۰۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنهما أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَرَضَ زَكَاةَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ، عَلَى كُلِّ حُرٍّ أَوْ عَبْدٍ، ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى، مِنَ الْمُسْلِمِينَ^(۱).

۷۱- باسی زهکاتی سهرفیتره لهسهر بهنده و کهسانی تر له مسولمانان (پیویسته)

۱۵۰۴- عهبدوڤای کوری عومهر ﷺ دهلی: پیغه مبهری خوا ﷺ مهنی خورما یان مهنی جو سهرفیتره دانا لهسهر هه موو کهسیکی نازاد یان بهنده، پیاو یان ناهرمت له مسولمانان.

۷۲- بَابُ صَدَقَةِ الْفِطْرِ صَاعٍ مِنْ شَعِيرٍ

۱۵۰۵- حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عِيَاضِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رضي الله عنه قَالَ: كُنَّا نَطْعُمُ الصَّدَقَةَ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ^(۲).

۷۲- باسی زهکاتی سهرفیتره مهنی جویه

۱۵۰۵- نهبو سهعیدی خودری ﷺ دهلی: نیمه کاتی خوئی خوراکمان دهدا له سهرفیتره دها، که مهنیک جو بوو.

^۱ بروانه: ۱۵۰۳.

^۲ بروانه: ۱۵۰۶، ۱۵۰۸، ۱۵۱۰.

٧٣- بابُ صَدَقَةِ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ طَعَامٍ

١٥٠٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عِيَاذِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ أَبِي سَرْجٍ الْعَامِرِيِّ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ رضي الله عنه يَقُولُ كُنَّا نُخْرِجُ زَكَاةَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ طَعَامٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ أَقِطٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ زَبِيبٍ^(١).

٧٣- باسی زهکاتی سهرفیتره مهنیك خۆراکه

١٥٠٦- ئەبو سەعیدی خۆدری رضي الله عنه دەئێ: ئێمە لە (سەردهمی) رابردوودا زهکاتی سهرفیترهمان دەدا که مهنیك بوو لە خۆراک، یان مهنیك له جۆ، یان مهنیك له خورما، یان مهنیك له کهشک، یان مهنیك له میوژ.

٧٤- بابُ صَدَقَةِ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ

١٥٠٧- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ نَافِعٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ قَالَ: أَمَرَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم بِزَكَاةِ الْفِطْرِ، صَاعًا مِنْ تَمْرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ. قَالَ عَبْدُ اللَّهِ رضي الله عنه: فَجَعَلَ النَّاسُ عِدْلَهُ مُدَّيْنِ مِنْ حِنْطَةٍ^(٢).

٧٤- باسی زهکاتی سهرفیتره مهنیك خورمایه

١٥٠٧- نافع دهگیرپتهوه که عهبدولا رضي الله عنه دەئێ: پێغه مبهه صلى الله عليه وسلم فهرمانی کرد بهدانی زهکاتی سهرفیتره که مهنیك بوو له خورما، یان مهنیك بوو له جۆ. نافع دهئێ: عهبدولا وتی: دواپی خهك له جیاتی ئەوه دوو مشت گهنمیان دیاریکردوه.

^١ بڕوانه: ١٥٠٥.

^٢ بڕوانه: ١٥٠٣.

۷۵- بَابُ صَاعٍ مِنْ زَبِيبٍ

۱۵۰۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُنِيرٍ، سَمِعَ يَزِيدَ الْعَدَنِيَّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ قَالَ: حَدَّثَنِي عِيَّاضُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه قَالَ: كُنَّا نُعْطِيهَا فِي زَمَانِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم صَاعًا مِنْ طَعَامٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ زَبِيبٍ، فَلَمَّا جَاءَ مُعَاوِيَةُ وَجَاءَتِ السَّمَرَاءُ قَالَ: أَرَى مُدًّا مِنْ هَذَا يَعْدِلُ مُدِّينِ ^(۱).

۷۵- باسی زهکاتی سهرفیتره مه نیک میوژه

۱۵۰۸- نه بو سه عیدی خودری رضي الله عنه ده ئی: کاتی خوی ئیمه له سهردهمی پیغه مبهردا صلى الله عليه وسلم مه نیک له خوراک، یان مه نیک له خورما، یان مه نیک له جو، یان مه نیک له میوژمان دهدا، جا کاتی موعاوییه هات (بوو به خه لیفه) گهنم بهیدا بوو، موعاوییه رضي الله عنه وتی: رام وایه مشتێ لهم گهنمه بهرانبهر دوو مشتیه (له جو و خورما، ... هتد).

۷۶- بَابُ الصَّدَقَةِ قَبْلَ الْعِيدِ

۱۵۰۹- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم أَمَرَ بِزَكَاةِ الْفِطْرِ قَبْلَ خُرُوجِ النَّاسِ إِلَى الصَّلَاةِ ^(۲).

۷۶- باسی سهرفیتره پیش نوژی جه ژن دهدری

۱۵۰۹- عهبدولای کوری عومهر رضي الله عنه دهگێڕێتهوه: که پیغه مبهری خوا صلى الله عليه وسلم فهرمانی کرد بهدانی زهکاتی سهرفیتره پیش رویشتنی خه لک بو نوژی جهژن.

^۱ بیروانه: ۱۵۰۵.

^۲ بیروانه: ۱۵۰۳.

۱۵۱۰- حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو عُمَرَ، عَنْ زَيْدٍ، عَنْ عِيَّاضِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه قَالَ: كُنَّا نُخْرِجُ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَوْمَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ طَعَامٍ. وَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ: وَكَانَ طَعَامَنَا الشَّعِيرُ وَالزَّبِيبُ وَالْأَقِطُ وَالتَّمْرُ^(۱).

۱۵۱۰- عیازی کوری عهبدولای کوری سهعد دهگیرپتهوه که نهبو سهعیدی خودری رضي الله عنه دهئێ: ئیمه له سهردهمی بیغه مبهری خوا صلى الله عليه وسلم له رۆژی جهزنی رهمهزاندای مهئیک له خۆراکمان دهدا (بۆ سهرفیتره)، نهبو سهعید وتی: وه لهوکاتهدا خواردنی ئیمه جو و میوز و کهشک و خورما بوو.

۷۷- بَابُ صَدَقَةِ الْفِطْرِ عَلَى الْحُرِّ وَالْمَمْلُوكِ

وَقَالَ الزُّهْرِيُّ فِي الْمَمْلُوكِينَ لِلتَّجَارَةِ: يُزَكَّى فِي التَّجَارَةِ، وَيُزَكَّى فِي الْفِطْرِ.
 ۱۵۱۱- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: فَرَضَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم صَدَقَةَ الْفِطْرِ - أَوْ قَالَ: رَمَضَانَ - عَلَى الذَّكَرِ وَالْأُنْثَى، وَالْحُرِّ وَالْمَمْلُوكِ، صَاعًا مِنْ تَمْرٍ أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ، فَعَدَلَ النَّاسُ بِهِ نِصْفَ صَاعٍ مِنْ بُرٍّ. فَكَانَ ابْنُ عُمَرَ رضي الله عنه يُعْطِي التَّمْرَ، فَأَعْوَزَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ مِنَ التَّمْرِ، فَأَعْطَى شَعِيرًا، فَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يُعْطِي عَنِ الصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ، حَتَّى إِنْ كَانَ يُعْطِي عَنْ بَنِي، وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ رضي الله عنه يُعْطِيهَا الَّذِينَ يَقْبَلُونَهَا، وَكَانُوا يُعْطُونَ قَبْلَ الْفِطْرِ يَوْمٍ أَوْ يَوْمَيْنِ^(۲).

۷۷- باسی زهکاتی سهرفیتره له سهر مروّفی ئازادو بهنده پتیویسته

زههری دهئێ: دهربارهی نهو کویلانهی که بۆ بازرگانی بن: نهوه لهکاتی زمکاتی بازرگانیدا زمکاتیان لی دهدری و لهجهزنی رهمهزانیشدا زمکاتی سهرفیترهیان بۆ دهدری.

^۱ بپوانه: ۱۵۰۵.

^۲ بپوانه: ۱۵۰۳.

۱۵۱۱- نافع دهگیرته وه له عهبدو لای کورپی عومهر وه ﷺ دهلی: پیغه مبهري ﷺ زهکاتی سهرفیتره ی فهپز کرد یان وتی: (سهرفیتره ی) رهمهزان- له سهر نیر ومی، نازاد و کویله، به مهنیک له خورما یان مهنیک له جو، به لام خهک گورپان بو نیو مهن له گهنم، به لام عهبدو لای کورپی عومهر ﷺ خورمای دهدا، جا سائیک خهکی مه دینه پیویستیان به خورما بوو دمستیان نه کهوت، بویه عهبدو لا جوی دا، (نافع دهلی: عهبدو لا سهرفیتره ی بجووک و گه وره ی دهدا، ههتا سهرفیتره ی کورهکانی منیشی دهدا، وه عهبدو لای کورپی عومهر ﷺ سهرفیتره که ی دهدا بهو که سانه ی (دانرابوون) سهرفیتره یان و مرده گرت، وه هاوهلان به رۆژیک یان دوو رۆژ پیش جهزنی رهمهزان سهرفیتره که یان دهدا.

۷۸- باب صَدَقَةِ الْفِطْرِ عَلَى الصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ

۱۵۱۲- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي نَافِعٌ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَدَقَةَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ عَلَى الصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ وَالْحُرِّ وَالْمَمْلُوكِ^(۱).

۷۸- باسی سهرفیتره دان له سهر مندال و گه وره پیویسته

۱۵۱۲- عهبدو لای کورپی عومهر ﷺ دهلی: پیغه مبهري خوا ﷺ زهکاتی سهرفیتره ی پیویست کرد، مهنیک له جو یان مهنیک له خورما له سهر مندال و گه وره و نازاد و کویله.

^۱ بروانه: ۱۵۰۳.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۲۵- کتابُ الحَجِّ

به ناوی خوا ی به خشنده ی میهره بان

۲۵- پهراوی حه ج

۱- بابُ وُجُوبِ الْحَجِّ وَقَضَائِهِ

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حُجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ﴾ (۹۷) آل عمران.

۱- باسی پیویست بوونی حه ج و گه وره ییه تی

وه باسی ئەم فەرماشته ی خوا ی بهرز و بێند: (خوا ی گه وره حه جی له سه ر خه لکی پیویست کردوو، بۆ که سیك توانای ڕێگای هه بیئت، وه هه رکه س باوهری (به حه ج) نه بی، ئەوه به راستی خوا بی نیازه له هه موو جیهانیان).

۱۵۱۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانَ الْفَضْلُ رَدِيفَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَجَاءَتْ امْرَأَةٌ مِنْ خَتَمِهِ، فَجَعَلَ الْفَضْلُ يَنْظُرُ إِلَيْهَا وَتَنْظُرُ إِلَيْهِ، وَجَعَلَ النَّبِيُّ ﷺ يَصْرِفُ وَجْهَ الْفَضْلِ إِلَى الشَّقِ الْآخَرِ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ فَرِيضَةَ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ فِي الْحَجِّ أَدْرَكَتْ أَبِي شَيْخًا كَبِيرًا، لَا يَثْبُتُ عَلَى الرَّاحِلَةِ، أَفَأَحْجُّ عَنْهُ؟ قَالَ: نَعَمْ.. وَذَلِكَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ^(۱).

۱۵۱۳- عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس رضی‌الله‌تعالی‌عنہ ده‌لی: فه‌زل (که برای عه‌بدو‌لایه) له باشکوی پیغه‌مبه‌ری خوا‌دا صلی‌الله‌تعالی‌علیه‌و‌آله‌و‌س‌لم‌علیه بوو، له‌وکاته‌دا ئافرمتیک له هۆزی خه‌سه‌م هات (پرسیار بکات)، فه‌زل سه‌یری ئافرمته‌که‌ی ده‌کرد و ئافرمته‌که‌ش سه‌یری فه‌زلی ده‌کرد، بویه پیغه‌مبه‌ر صلی‌الله‌تعالی‌علیه‌و‌آله‌و‌س‌لم‌علیه رووی فه‌زلی وەرگێرا بۆ لایه‌که‌ی تر (تاسه‌یری یه‌کتر نه‌که‌ن)، ئافرمته‌که‌ش وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا صلی‌الله‌تعالی‌علیه‌و‌آله‌و‌س‌لم‌علیه بیگومان هه‌ج فه‌ززی خوايه له‌سه‌ر به‌نده‌کانی که‌وتۆته سه‌ر باوکم و فه‌رز بووه له‌سه‌ری که‌ پیریکی به‌ته‌مه‌نه، خۆی به‌سه‌ر و‌لاخه‌وه ناگرێ، ده‌ی ئایا دروسته من له حیاتی ئه‌و هه‌جی بۆ بکه‌م؟ پیغه‌مبه‌ر صلی‌الله‌تعالی‌علیه‌و‌آله‌و‌س‌لم‌علیه فه‌رمووی: ((به‌لی دروسته))، ئه‌م رووداو‌مه‌ش له‌کاتی هه‌جی مائنا‌وا‌ییدا بوو.

۲- باب قول الله تعالى:

﴿يَأْتُونَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ﴿٢٧﴾ لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ ﴿٢٨﴾﴾

﴿فَجَاجَا ﴿٣١﴾﴾ الْأَنْبِيَاءُ، الطَّرُقُ الْوَاسِعَةُ.

۱۵۱۴- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عِيسَى، حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، أَنَّ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ أَخْبَرَهُ، أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رضی‌الله‌تعالی‌عنہ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی‌الله‌تعالی‌علیه‌و‌آله‌و‌س‌لم‌علیه يَرْكَبُ رَاحِلَتَهُ بِذِي الْحَلِيفَةِ، ثُمَّ يَهْلُ حَتَّى تَسْتَوِيَ بِهِ قَائِمَةً^(۱).

۲- باسی ئه‌م فه‌رمایشته‌ی خوا‌ی به‌رزو بڵند:

(خه‌لکی دین بۆ لات (بۆ هه‌ج) به‌ پیاده و به‌سواری هه‌موو وشتریکی لاواز، (له‌به‌ر ئه‌وه‌ی) که له هه‌موو رینگایه‌کی دوورمه‌وه دین بۆ ئه‌وه‌ی سوودو که‌لکی دینی و دونیایی به‌ده‌ست بێنن). ﴿فَجَاجَا ﴿٣١﴾﴾ واته: رینگا فراوانه‌کان.

^۱ بروانه: ۱۶۶.

۱۵۱۴- عه‌بدولای کوری عومهر ﷺ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌رم ﷺ دی له (ذِي الْحَلِيفَةِ) سواری و‌شتره‌که‌ی ده‌بوو، پاشان (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنُّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ) ی دموت، هه‌تا و‌شتره‌که به پی‌غه‌مبه‌رموه ﷺ ریک هه‌ستایه‌وه.

۱۵۱۵- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ، أَخْبَرَنَا الْوَلِيدُ، حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ، سَمِعَ عَطَاءً يُحَدِّثُ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ، أَنَّ إِهْلَالَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ ذِي الْحَلِيفَةِ حِينَ اسْتَوَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ. رَوَاهُ أَنَسُ وَابْنُ عَبَّاسٍ ﷺ.

۱۵۱۵- جابیری کوری عه‌بدولای ﷺ دم‌گیرپته‌وه که وتنی: (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنُّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ) ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ له (ذِي الْحَلِيفَةِ) وه دمستی پیکرد، کاتی و‌شتره‌که‌ی پی‌یه‌وه هه‌ستایه‌وه. نه‌ه‌س و ئیبنو عه‌باسیش نه‌م فه‌رموودمیان گیراومته‌وه.

۳- بَابُ الْحَجِّ عَلَى الرَّحْلِ

۱۵۱۶- وَقَالَ أَبَانُ: حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ دِينَارٍ، عَنِ الْقَاسِمِ عَنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَائِشَةَ ﷺ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ بَعَثَ مَعَهَا أَخَاهَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ، فَأَعْمَرَهَا مِنَ التَّنْعِيمِ، وَحَمَلَهَا عَلَى قَتَبٍ. وَقَالَ عُمَرُ ﷺ: شَدُّوا الرَّحَالَ فِي الْحَجِّ، فَإِنَّهُ أَحَدُ الْجِهَادَيْنِ^(۱).

۳- باسی به‌جکردن به سواری و‌شتریک که ته‌نها کورتانیکی پی‌وه بیت (بێ که‌ژاوه)

۱۵۱۶- عایشه ﷺ دم‌گیرپته‌وه که پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ عه‌بدوهره‌مانی برای له‌گه‌لدا نارد له ته‌نعیم^(۲) ئیحرامی پی‌یه‌ست به عومره، سواری و‌شتریکی کرد کو‌پانیکی

^۱ بڕوانه: ۲۹۴.

^۲ ته‌نعیم: جێگای ئیحرام به‌ستنه له تیوان شام و مه‌که‌دا.

ساده‌ی بچووکی پیوه بوو، وه عومەر ﷺ ده‌لی: کوپان و کورتانه‌کان قایم ببه‌ستنه‌وه به ولاخه‌کانتانه‌وه له‌کاتی رویشتن بو ده‌ج، چونکه بیگومان ده‌ج به‌کیکه له دوو جیهاده‌که^(۱).

۱۵۱۷- وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ: حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا عَزْرَةُ بْنُ ثَابِتٍ، عَنْ ثُمَامَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَنَسٍ قَالَ: حَجَّ أَنَسٌ عَلَى رَحْلِ، وَلَمْ يَكُنْ شَحِيحًا، وَحَدَّثَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حَجَّ عَلَى رَحْلٍ وَكَانَتْ زَامِلَتُهُ.

۱۵۱۷- سومامه‌ی کورپی عه‌بدو‌لای کورپی ئه‌نه‌س ده‌لی: ئه‌نه‌س به‌سواری و‌شتریکی بی که‌زاوه ده‌جی کرد که کورتانیکی ساده‌ی پیوه بوو، پ‌ژدو پ‌زیل‌یش نه‌بوو، وه (ئه‌نه‌س) گیر‌په‌یه‌وه: که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ به‌سوار و‌شتریکی بی که‌زاوه ده‌جی کرد، کورتانیکی ساده‌ی پیوه‌بوو، باروبنه‌که‌ش له هه‌مان و‌شتر نرا‌بوو.

۱۵۱۸- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، حَدَّثَنَا أَيْمَنُ بْنُ نَافِلٍ، حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، اعْتَمَرْتُمْ وَلَمْ أَعْتَمِرْ. فَقَالَ: يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ، ادْهَبْ بِأُخْتِكَ فَأَعْمِرْهَا مِنَ التَّنْعِيمِ.. فَأَحْقَبَهَا عَلَى نَاقَةٍ، فَأَعْتَمَرَتْ^(۲).

۱۵۱۸- قاسیمی کورپی موحه‌مه‌د له عانیشه‌وه ﷺ ده‌گیر‌په‌یه‌وه که‌وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئیوه عوم‌په‌تان کرد، به‌لام من عوم‌په‌م نه‌کرد، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمو‌وی: ((ئه‌ی عه‌بدو‌ره‌حمان خوشکه‌که‌ت (عانیشه) به‌ ئیجرامی عوم‌په‌ی پی به‌سته له ته‌نعیم))^(۳)، ئه‌و‌یش سوار و‌شتریکی می‌ینه‌ی کرد^(۴) له پاشکو‌ی خو‌یدا، (هین‌په‌یه‌وه بو مه‌که‌که) ئینجا عوم‌په‌ی کرد.

^۱ بر‌وانه: جیهادی دوژمنان و جیهادی نه‌فس، یان جیهادی که‌وره و جیهادی بچوو‌ک.

^۲ بر‌وانه: ۲۹۴.

^۳ ته‌نعیم: جی‌کای ئیجرام به‌ستنه له ئیوان شام و مه‌که‌که‌دا.

^۴ له گیر‌په‌یه‌وه‌کی تری بو‌خاریدا هاتووه (ناقه) واته: و‌شتره‌که‌ی عه‌بدو‌ره‌حمان خو‌ی.

۴- بابُ قُضْلِ الْحَجِّ الْمَبْرُورِ

۱۵۱۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: سئِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: إِيْمَانٌ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ.. قِيلَ: ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: جِهَادٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ.. قِيلَ: ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: «حَجٌّ مَبْرُورٌ».

۴- باسی چه‌جی چاک و وەرگیراو

۱۵۱۹- ئەبو ھورەیرە رضي الله عنه دەلی: پرسیارکرا لە پیغەمبەری خوا ﷺ چ کردەومیەک لەنیو کردەوه‌کاندا گەورەترە و پاداشتی زۆرترە؟ ھەرمووی: ((باوەربوون بەخوا و پیغەمبەرەکی))، وترا: دواى ئەو چی تر گەورەمیە؟ ھەرمووی: ((خەبات و تیکۆشان لەپێناو ناین و پێبازی خوادا))، وترا: دواى ئەو چی تر؟ ھەرمووی: ((حەجی چاک و وەرگیراو)).

۱۵۲۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْمُبَارَكِ، حَدَّثَنَا خَالِدٌ، أَخْبَرَنَا حَبِيبُ بْنُ أَبِي غَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رضي الله عنها أَنَّهَا قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، تَرَى الْجِهَادَ أَفْضَلَ الْعَمَلِ، أَمْ لَا نُجَاهِدُ؟ قَالَ: لَا، لَكِنْ أَفْضَلُ الْجِهَادِ حَجٌّ مَبْرُورٌ.^(۱)

۱۵۲۰- عایشەى دایکی ئیمانداران رضي الله عنها وتی: ئەى پیغەمبەری خوا ﷺ ئیمە خەبات و تیکۆشان بە چاکترین و گەورەترین کردەوه‌ دزمانین، دەى ئیمەى ئافەرتانیش بەشداری خەبات و تیکۆشان نەکەین؟ پیغەمبەر ﷺ ھەرمووی: ((نەخێر، بەلکو چاکترین خەبات و تیکۆشان (بۆ ئیوه‌ی ژنان) حەجی چاک و وەرگیراو)).

^۱ برۆانه: ۱، ۱۸۶۱، ۳۷۸۴، ۲۸۷۵، ۲۸۷۶.

۱۵۲۱- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا سَيَّارُ أَبُو الْحَكَمِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا حَازِمٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ: مَنْ حَجَّ لَهِ، فَلَمْ يَرْفُثْ وَلَمْ يَفْسُقْ، رَجَعَ كَيَوْمٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ. ^(۱)

۱۵۲۱- نه‌بو هورمیره رضي الله عنه ده‌لی: له پیغه‌مبهرم صلى الله عليه وسلم بیست ده‌یفه‌رموو: ((هه‌رگه‌س به‌دلسۆزی ده‌ج بکات له‌به‌ر خوا، جیماع و ده‌ستبازی نه‌کات له‌گه‌ل ئاه‌رم‌تاندا و سه‌ره‌پنجی فه‌رمانی خوا نه‌کات، ده‌گه‌رپته‌وه (پاک‌ده‌مبیته‌وه له تاوان) وه‌ک ئه‌و رۆژه‌ی له‌دایک بووه)).

۵- بابُ قَرْضِ مَوَاقِيتِ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ

۱۵۲۲- حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ قَالَ: حَدَّثَنِي زَيْدُ بْنُ جُبَيْرٍ: أَنَّهُ أَقَى عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رضي الله عنه فِي مَنْزِلِهِ -وَلَهُ فُسْطَاطٌ وَسُرَادِقٌ- فَسَأَلْتُهُ: مِنْ أَيْنَ يَجُوزُ أَنْ أُعْتَمِرَ؟ قَالَ: فَرَضَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم لِأَهْلِ نَجْدٍ قَرْنَا، وَلِأَهْلِ الْمَدِينَةِ ذَا الْحُلَيْفَةِ، وَلِأَهْلِ الشَّامِ الْجُحْفَةَ.

۵- با‌سی دیاریکردنی جیگای ئیحرام به‌ستنی ده‌ج و عومره

۱۵۲۲- زمیدی کوری جوبه‌یر ده‌گیرپته‌وه که رۆیشت بۆ لای عه‌بدو‌لای کوری عومهر رضي الله عنه له‌و جیگایه‌ی لئی دانیشتبوو -چادر و ده‌واری هه‌ل‌دابوو-، پرسیارم لئێ کرد له‌کوێوه دروسته ئیحرام به‌ه‌ستم بۆ عومره؟ وتی: پیغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وسلم فه‌رنی دیاریکرد بۆ خه‌لکی نه‌جد، وه زول‌هوله‌یفی دیاریکرد بۆ خه‌لکی مه‌دینه، وه جوحفه‌ی دیاریکرد بۆ خه‌لکی شام.

^۱ بر‌وانه: ۱۸۱۹، ۱۸۲۰.

۶- بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَكَزَّوْدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ النَّقْوَى﴾ ^(۱۷) البقرة.

۱۵۲۳- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَشْرٍ، حَدَّثَنَا شَبَابَةُ، عَنْ وَرْقَاءَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ أَهْلُ الْيَمَنِ يَحْجُونَ وَلَا يَتَزَوَّدُونَ وَيَقُولُونَ: نَحْنُ الْمُتَوَكِّلُونَ. فَإِذَا قَدِمُوا مَكَّةَ سَأَلُوا النَّاسَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَكَزَّوْدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ

النَّقْوَى﴾ ^(۱۷) البقرة. رواه ابنُ عُيَيْنَةَ عن عَمْرِو بْنِ عِكْرِمَةَ مُرْسَلًا.

۱- باسی ئەم فەرمايشته‌ی خوای به‌رز و بلند: (تویشوو هه‌لبگرن (ئە‌ی باوه‌رداران) که باشت‌ترین تویشوو له‌خواترسان و خۆپاریزییه‌)

۱۵۲۳- عە‌بدولای کوری عە‌باس رضي الله عنه دە‌ئی: خە‌لکی یە‌مەن دە‌هاتن بۆ‌ حە‌ج و تویشوویان لە‌گە‌ڵ خۆیان نە‌دە‌هینا و دە‌یانوت: ئێ‌مه‌ پشتمان بە‌خوا بە‌ستوو، جا که دە‌گە‌یشتنە‌ مە‌ککە‌ داوایان لە‌ خە‌لک دە‌کرد و سوایان دە‌کرد، ئێ‌تر بە‌وه‌وێ‌یه‌وه‌ خوای به‌رز و بلند ئە‌م ئایە‌ته‌ی دا‌به‌زان‌د: ﴿وَكَزَّوْدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ النَّقْوَى﴾ ^(۱۷) البقرة. واتە: (تویشوو هه‌لبگرن (ئە‌ی باوه‌رداران) که باشت‌ترین تویشوو له‌خواترسانه‌ و خۆپاریزییه‌)، ئە‌م فەر‌مووده‌یه‌ (به‌ری‌گه‌یه‌کی‌ تر) ئێ‌بنو عومینه‌ له‌ عە‌مره‌وه‌ له‌ عی‌کریمه‌وه‌ گیر‌اویه‌تی‌ه‌وه‌ که‌ مورسه‌ له‌ ^(۱).

^۱ فەر‌مووده‌ی‌ مورسه‌ل: به‌و فەر‌مووده‌یه‌ ده‌وتری‌ که‌ تابعین بی‌گیر‌یت‌ه‌وه‌ و ناوی‌ هاوه‌له‌که‌ی‌ تێ‌دا نه‌بن و فەر‌مووده‌که‌ش‌ هی‌ پێ‌غه‌مبه‌ر یان‌ پرو‌داویکی‌ سه‌رده‌می‌ پێ‌غه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله بێ‌ت، پاسته‌وخۆ‌ تابعیه‌که‌ بی‌گیر‌یت‌ه‌وه‌ بن ناوه‌ینانی‌ سه‌حابه‌، که‌واته‌ سه‌نه‌ده‌که‌ که‌سی‌کی‌ نو‌قسانه‌ که‌ سه‌حابه‌یه‌.

۷- بَابُ مُهْلِ أَهْلِ مَكَّةَ لِلْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ

۱۵۲۴- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، حَدَّثَنَا ابْنُ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ وَقَّتْ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ ذَا الْحُلَيْفَةِ، وَلَأَهْلِ الشَّامِ الْجُحْفَةَ، وَلَأَهْلِ نَجْدٍ قَرْنَ الْمَنَازِلِ، وَلَأَهْلِ الْيَمَنِ يَلَمْلَمَ، هُنَّ لَهُنَّ وَلِمَنْ أَتَى عَلَيْهِنَّ مِنْ غَيْرِهِنَّ مِمَّنْ أَرَادَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ، وَمَنْ كَانَ دُونَ ذَلِكَ فَمِنْ حَيْثُ أَنْشَأَ، حَتَّى أَهْلُ مَكَّةَ مِنْ مَكَّةَ.

۷- باسی جیگای (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ ...) ی خه‌لکی مه‌ککه

بۆ حه‌ج و عومره

۱۵۲۴- عه‌بدولای کوری عه‌باس ؑ ده‌لی: بێگومان بێغه‌مبه‌ر ﷺ زو‌حو‌له‌یفه‌ی دیاری کرد به‌جیگای ئی‌حرام به‌ستن بۆ خه‌لکی مه‌دینه، جو‌حفه‌شی دیاری‌کرد بۆ خه‌لکی شام، فه‌رنوله‌نازیلیشی دیاری‌کرد بۆ خه‌لکی نه‌جد، یه‌له‌مله‌می‌شی دیاری‌کرد بۆ خه‌لکی یه‌مه‌ن، ئه‌م شوینانه‌ی دیاری‌کرد بۆ خه‌لکی ئه‌م ولاتانه و بۆ هه‌موو ئه‌و که‌سانه‌شی دوورترن، به‌لام به‌سه‌ر یه‌کی‌ک له‌و شوینانه‌دا دین بۆ هه‌ر که‌س که‌ بیه‌وی حه‌ج و عومره‌ بکات، وه‌ هه‌ر که‌سیش نزیک تر بوو له‌ مه‌ککه‌وه‌ له‌و شوینانه‌ی باسکران، ئه‌وه‌ له‌ مال و جیگای خۆیه‌وه‌ (ئی‌حرام به‌سته‌تی)، ته‌نانه‌ت خه‌لکی مه‌ککه‌ له‌ مه‌ککه‌دا ئی‌حرام ده‌به‌ستن.

۸- بَابُ سِيَقَاتِ أَهْلِ الْمَدِينَةِ، وَلَا يُهْلُوا قَبْلَ ذِي الْحُلَيْفَةِ

۱۵۲۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ؓ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: يَهْلُ أَهْلُ الْمَدِينَةِ مِنْ ذِي الْحُلَيْفَةِ، وَأَهْلُ الشَّامِ مِنَ الْجُحْفَةِ، وَأَهْلُ نَجْدٍ مِنْ قَرْنٍ. قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: وَبَلَّغَنِي أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: وَيَهْلُ أَهْلُ الْيَمَنِ مِنْ يَلَمْلَمَ.^(۱)

^۱ بر‌وانه: ۱۳۳.

۸- باسی جیگای ئیحرام به‌ستنی خه‌لکی مه‌دینه که نابێ پیش گه‌شتنه زولحوله‌یفه ئیحرام ببه‌ستن

۱۵۲۵- عه‌بدوڵای کوری عومەر رضی اللہ عنہ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((خه‌لکی مه‌دینه له زولحوله‌یفه‌وه ئیحرام دمه‌ستن، خه‌لکی شامیش له جوحفه‌وه، خه‌لکی نه‌جدیش له فه‌رنوله‌نازیله‌وه))، وه عه‌بدوڵا ﷺ وتی: پیم گه‌شتووه که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموویمتی: ((وه خه‌لکی یه‌مه‌ن له یه‌له‌مله‌مه‌وه ئیحرام ببه‌ستن)).

۹- بابُ مُهَلُّ أَهْلِ الشَّامِ

۱۵۲۶- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہما قَالَ: وَقَّتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ ذَا الْحُلَيْفَةِ، وَلَأَهْلِ الشَّامِ الْجُحْفَةَ، وَلَأَهْلَ نَجْدٍ قَرْنَ الْمَنَازِلِ، وَلَأَهْلَ الْيَمَنِ يَلَمْلَمَ، فَهُنَّ لَهُنَّ وَلَمِنْ أَتَى عَلَيْهِنَّ مِنْ غَيْرِ أَهْلِهِنَّ، لَمِنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ، فَمَنْ كَانَ دُونَهُنَّ فَمَهْلُهُ مِنْ أَهْلِهِ، وَكَذَاكَ حَتَّى أَهْلُ مَكَّةَ يَهْلُونَ مِنْهَا.

۹- باسی جیگای ئیحرام به‌ستنی خه‌لکی شام

۱۵۲۶- عه‌بدوڵای کوری عه‌باس رضی اللہ عنہ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ زولحوله‌یفه‌ی دیاری کرد به جیگای ئیحرام به‌ستنی خه‌لکی مه‌دینه، جوحفه‌شی دیاریکرد بۆ خه‌لکی شام، فه‌رنوله‌نازیلیشی دیاریکرد بۆ خه‌لکی نه‌جد، یه‌له‌مله‌میشتی دیاریکرد بۆ خه‌لکی یه‌مه‌ن، ئهم شوینانه دیاریکراون بۆ خه‌لکی ئهو ولاتانه و بۆ ئهو که‌سانه‌شی دوورترن به‌سه‌ر یه‌کیک له‌و شوینانه‌دا دین، بۆ که‌سیک که بیه‌وی چه‌ج و عومره‌ بکات، هه‌ر که‌سیکیشت له‌و شوینانه‌ی باسکران نزیکتر بوو

له مه‌ککه‌وه، نه‌وه شوینی ئیحرام به‌ستنی له مال و جیگای خو‌یه‌وه ده‌بیت، هه‌روه‌ها ته‌نانه‌ت خه‌لکی مه‌ککه‌ش له مه‌ککه‌وه ئیحرام ده‌به‌ستن.

۱۰- بابُ مُهْلُ أَهْلِ نَجْدٍ

۱۵۲۷- حَدَّثَنَا عَلِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَفِظْنَاهُ مِنَ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَامٍ، عَنْ أَبِيهِ: وَقَتَ النَّبِيِّ ﷺ.

۱۰- باسی شوینی ئیحرام به‌ستنی خه‌لکی نه‌جد

۱۵۲۷- (نهم فهرمووده‌یه دوو ریگا و سه‌نه‌دی هه‌یه، یه‌کیکیان ئیمامی بوخاری ده‌لئ): عه‌لی بو‌ی گێپراینه‌وه وتی: سوفیان بو‌ی گێپراینه‌وه وتی: له زوهریه‌وه له‌به‌رمان کردووه له‌سالمه‌وه له‌باوکیه‌وه وتی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ دیاری کرد. (ریگای دووه‌میان نه‌مه‌یه):

۱۵۲۸- وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ وَهَبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِيهِ ﷺ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مُهْلُ أَهْلِ الْمَدِينَةِ دُوَ الْحَلِيفَةِ، وَمُهْلُ أَهْلِ الشَّامِ مَهْيَعَةُ - وَهِيَ الْجُحْفَةُ - وَأَهْلُ نَجْدٍ قَرْنٌ». قَالَ ابْنُ عُمرَ ﷺ: زَعَمُوا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ - وَلَمْ أَسْمَعْهُ -: «وَمُهْلُ أَهْلِ الْيَمَنِ يَلْمَلُمُ».

۱۵۲۸- سالمی کو‌ری عه‌بدو‌لا له‌باوکیه‌وه ﷺ ده‌گێپرته‌وه و ده‌لئ: له پیغه‌مبه‌رم ﷺ بیست فهرمووی: ((زولحو‌له‌یفه شوینی ئیحرام به‌ستنی خه‌لکی مه‌دینه‌یه، مه‌یه‌عه‌ش که جوحفه‌یه شوینی ئیحرام به‌ستنی خه‌لکی شامه، وه خه‌لکی نه‌جدیش قه‌رن شوینی ئیحرام به‌ستنیانه، عه‌بدو‌لا‌ی کو‌ری عومه‌ر ﷺ وتی: وتی: به‌لام من له پیغه‌مبه‌رم ﷺ نه‌بیستوو- خه‌لکی ده‌لئ: پیغه‌مبه‌ر ﷺ فهرموویه‌تی: ((یه‌له‌مله‌م شوینی ئیحرام به‌ستنی خه‌لکی یه‌مه‌نه)).

II- بابُ مُهَلٍّ مَنْ كَانَ دُونَ الْمَوَاقِيتِ

۱۵۲۹- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا حَمَادٌ، عَنْ عَمْرِو، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم وَقَّتْ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ ذَا الْحَلِيفَةِ، وَلَأَهْلَ الشَّامِ الْجُحْفَةَ، وَلَأَهْلَ الْيَمَنِ يَلْمَلَمَ، وَلَأَهْلَ نَجْدٍ قَرْنًا، فَهَنْ لَهْنٌ وَلَمِنْ أَتَى عَلَيْهِنَّ مِنْ غَيْرِ أَهْلِهِنَّ مِمَّنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ، فَمَنْ كَانَ دُونَهُنَّ فَمِنْ أَهْلِهِ، حَتَّى إِنَّ أَهْلَ مَكَّةَ يُهْلَوْنَ مِنْهَا^(۱).

II- باسی شوینی ئیحرام به‌ستنی ئەو کەسانەى نزیکترن له‌ مه‌ککه‌وه له‌ شوینه‌ دیاریکراوه‌کانى ئیحرام به‌ستن

۱۵۲۹- عەبدولای کورپی عەباس رضي الله عنه دەلی: پێغه‌مبەر صلى الله عليه وسلم زوحوله‌یفه‌ی دیاری کرد به‌جیگای ئیحرام به‌ستن بۆ خەڵکی شاری مه‌دینه، جوحفه‌شی دیاریکرد بۆ خەڵکی شام، یه‌له‌مله‌میشی دیاریکرد بۆ خەڵکی یه‌مه‌ن، قه‌رنیشی دیاریکرد بۆ خەڵکی نه‌جد، ئەم شوینانه‌ی دیاریکرد بۆ خەڵکی ئەم ولاتانه‌ و بۆ ئەو کەسانە‌شی دوورترن، به‌لام به‌سه‌ر یه‌کێک له‌و شوینانه‌دا دین بۆ هەر کەس که‌ بیه‌وئ حەج و عومره‌ بکات، وه‌ هەر کەسیش نزیک تر بوو له‌ مه‌ککه‌وه‌ له‌و شوینانه‌ی باسکران، ئەوه‌ له‌ مال و جیگای خۆیه‌وه‌ (ئیحرام به‌ستنی)، ته‌نانه‌ت خەڵکی مه‌ککه‌ له‌ مه‌ککه‌دا ئیحرام ده‌به‌ستن.

۱۲- بابُ مُهَلُّ أَهْلِ الْيَمَنِ

۱۵۳۰- حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ وَقَفَتْ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ ذَا الْحَلِيفَةِ، وَلَأَهْلِ الشَّامِ الْجُحْفَةَ، وَلَأَهْلِ نَجْدٍ قَرْنَ الْمَنَازِلِ، وَلَأَهْلِ الْيَمَنِ يَلْمَلَمَ، هُنَّ لِأَهْلِهِنَّ وَلِكُلِّ آتٍ أَتَى عَلَيْهِنَّ مِنْ غَيْرِهِمْ مِمَّنْ أَرَادَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ، فَمَنْ كَانَ دُونَ ذَلِكَ فَمِنْ حَيْثُ أَنْشَأَ، حَتَّى أَهْلُ مَكَّةَ مِنْ مَكَّةَ^(۱).

۱۲- باسی شوینی ئیحرام به‌ستنی خه‌لکی یه‌مه‌ن

۱۵۳۰- عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس رضي الله عنه ده‌گیرێته‌وه که پیغه‌مبه‌ر ﷺ زولحو‌له‌یفه‌ی دیاری کرد به‌جیگای ئیحرام به‌ستن بو‌ خه‌لکی مه‌دینه، جو‌حفه‌شی دیاریکرد بو‌ خه‌لکی شام، قه‌رنوله‌نازیلیشی دیاریکرد بو‌ خه‌لکی نه‌جد، یه‌له‌مله‌میشی دیاریکرد بو‌ خه‌لکی یه‌مه‌ن، ئه‌م شوینانه‌ی دیاریکرد بو‌ خه‌لکی ئه‌م ولاتانه و بو‌ ئه‌وه‌که‌سانه‌شی دوورترن به‌لام به‌سه‌ر یه‌کێک له‌و شوینانه‌دا دین، بو‌ هه‌ر که‌س که‌ بیه‌وی حه‌ج و عومره‌ بکات، وه‌ هه‌ر که‌سیش نزیک تر بوو له‌ مه‌که‌وه‌ له‌و شوینانه‌ی باسکران، ئه‌وه‌ له‌و جیگایه‌وه‌ ده‌ستپێده‌کات (ئیحرام به‌ستنی)، ته‌نانه‌ت خه‌لکی مه‌که‌که‌ له‌ مه‌که‌که‌دا (ئیحرام ده‌به‌ستن).

۱۳- بابُ: ذَاتُ عَرَقٍ لِأَهْلِ الْعِرَاقِ

۱۵۳۱- حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُنِيرٍ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: لَمَّا فُتِحَ هَذَانِ الْمِصْرَانِ أَتَوْا عُمَرَ فَقَالُوا: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ

^۱ بروانه: ۱۵۲۴.

عَلَيْهِ حَدٌّ لِأَهْلِ نَجْدٍ قَرْنًا، وَهُوَ جَوْرٌ عَنْ طَرِيقَتَنَا، وَإِنَّا إِنِ ارْذُنَا قَرْنًا شَقَّ عَلَيْنَا. قَالَ فَانْظُرُوا حَذُّوَهَا مِنْ طَرِيقِكُمْ. فَحَدَّ لَهُمْ ذَاتَ عِرْقٍ.

١٣- باسیک: (ذَاتُ عِرْقٍ) شوینی ئیحرام به‌ستنی خه‌لکی عیرا‌قه

١٥٣١- عه‌بدو‌لای کوری عومه‌ر ﷺ ده‌لی: کاتی ئه‌م دوو شاره (کوفه و به‌صره) نازادکران، خه‌لکه‌که‌ی هاتنه‌ خزمه‌ت عومه‌ر وتیان: ئه‌ی پێشه‌وای ئیمانداران، بێگومان پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ قه‌رپی دیاری کردووه‌ بۆ خه‌لکی نه‌جد (بۆ ئیحرام به‌ستن)، ئه‌م شوینه‌ چه‌پ و لارییه‌و له‌سه‌ر رێگا‌که‌ماندا نییه‌، وه‌ ئه‌گه‌ر بمانه‌وێ برۆینه‌ قه‌رن ناره‌حه‌ته‌ بۆمان، عومه‌ر وتی: ده‌ی سه‌رنج به‌دن بزنان کام جیگای له‌ رێگاتاندا له‌ رێکی قه‌رن دایه‌، (وترا: ذَاتُ عِرْقٍ) عومه‌ریش (ذَاتُ عِرْقٍ)ی بۆ دیاریکردن (له‌وێوه‌ ئیحرام به‌ستن).

١٤- باب

١٥٣٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنَاخَ بِالْبَطْحَاءِ بِذِي الْحُلَيْفَةِ فَصَلَّى بِهَا. وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَفْعَلُ ذَلِكَ^(١).

١٤- باسیک

١٥٣٢- نافع له‌ عه‌بدو‌لای کوری عومه‌ره‌وه‌ ﷺ ده‌گێڕێته‌وه‌ که‌ پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌ به‌ت‌حا که‌ له‌ زوله‌حوله‌یفه‌دایه‌ و شه‌رکه‌ی خوس داو له‌ویدا نوێزی کرد، عه‌بدو‌لای کوری عومه‌ریش له‌و جیگایه‌دا و شه‌رکه‌ی خوس ده‌دا و نوێزی ده‌کرد.

١٥- بابُ خُرُوجِ النَّبِيِّ ﷺ عَلَى طَرِيقِ الشَّجَرَةِ

١٥٣٣- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ، حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَخْرُجُ مِنْ طَرِيقِ الشَّجَرَةِ، وَيَدْخُلُ مِنْ طَرِيقِ الْمُعَرَّسِ، وَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا خَرَجَ إِلَى مَكَّةَ يُصَلِّي فِي مَسْجِدِ الشَّجَرَةِ، وَإِذَا رَجَعَ صَلَّى بِذِي الْحُلَيْفَةِ بَيْتُنِ الْوَادِي، وَبَاتَ حَتَّى يُصْبِحَ^(١).

١٥- باسی دهرچوونی پیغمه‌مهر ﷺ له مه‌دینه له ریگای (الشَّجَرَةِ) وه

١٥٣٣- عه‌بدو‌لای کوری عومه‌ر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ده‌گیرته‌وه که پیغمه‌مهری خوا ﷺ هه‌میشه له ریگای ناسراو به شه‌جه‌ره‌وه له مه‌دینه دهرده‌چوو، وه که ده‌گه‌پایه‌وه له ریگای موعه‌په‌سه‌وه ده‌هاته‌وه بۆ مه‌دینه، وه پیغمه‌مهر ﷺ که دهر‌و‌یشت بۆ مه‌که‌که له مزگه‌وتی شه‌جه‌ره‌ نو‌یز‌ی ده‌کرد، کاتی‌کیش ده‌گه‌پایه‌وه له مه‌که‌که بۆ مه‌دینه له زولحو‌له‌یفه‌ نو‌یز‌ی ده‌کرد، له‌نیو شیوه‌که‌دا (شیوی عه‌قیق) نو‌یز‌ی ده‌کرد، وه له‌و شیوه‌دا ده‌مایه‌وه تا رۆژ ده‌بوویه‌وه.

١٦- بابُ قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ: «الْعَقِيقُ وَادٍ مُبَارَكٌ»

١٥٣٤- حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ وَيَشْرُ بْنُ بُكْرِ التَّنْسِيُّ قَالَا: حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى قَالَ: حَدَّثَنِي عِكْرِمَةُ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ: إِنَّهُ سَمِعَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ بِوَادِي الْعَقِيقِ يَقُولُ: أَتَانِي اللَّيْلَةُ آتٍ مِنْ رَبِّي فَقَالَ: صَلِّ فِي هَذَا الْوَادِي الْمُبَارَكِ وَقُلْ: عُمْرَةٌ فِي حَجَّةٍ^(٢).

^١ بروهانه: ٤٨٤.

^٢ بروهانه: ٢٣٣٧, ٤٣٧٣.

١٦- باسی ئەم فەرمووده‌ی پیغه‌مبەر ﷺ:

((عه‌قیق شیویکی پیروژه))

١٥٣٤- عومەر ﷺ ده‌ئێ: له پیغه‌مبەر ﷺ بیست له شیوی عه‌قیقا ده‌یفه‌رموو: ((ئه‌مشه‌و له‌لایه‌ن په‌روم‌ردگارمه‌وه نێردراویک هاته‌ لام و فەرمووی: له‌م شیوه‌ پیروژه‌دا نوێز بکه‌، وه‌ بلی: ئیحرامی عومره‌ له‌گه‌ڵ حه‌جدا بیکه‌وه‌ ببه‌ستن)).

١٥٣٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، حَدَّثَنَا فَضِيلُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِيهِ ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ رُئِيَ وَهُوَ فِي مَعْرَسِ يَذِي الْخَلِيفَةِ يَبْطِنُ الْوَادِي، قِيلَ لَهُ: إِنَّكَ يَبْطَحَاءُ مُبَارَكَةٌ. وَقَدْ أَنَاخَ بَنَّا سَالِمٌ، يَتَوَخَّى بِالْمُنَاخِ الَّذِي كَانَ عَبْدُ اللَّهِ يُنِيخُ، يَتَحَرَّى مَعْرَسَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَهُوَ أَسْفَلُ مِنَ الْمَسْجِدِ الَّذِي يَبْطِنُ الْوَادِي، بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الطَّرِيقِ وَسَطٌ مِنْ ذَلِكَ^(١).

١٥٣٥- مووسای کورێ عوقبه‌ ده‌ئێ: سالیمی کورێ عه‌بدوڵا له‌ باوکیه‌وه‌ بۆی گێڕامه‌وه‌ ئه‌ویش له‌ پیغه‌مبەر ﷺ گێڕایه‌وه‌: ((له‌ کاتیکیدا له‌شیوی عه‌قیقه‌دا شه‌و مایه‌وه‌، له‌ شوینی خه‌وته‌که‌ی له‌ زوله‌وله‌یفه‌ خه‌وتبوو، له‌ خه‌ویدا پیی و‌ترا: تۆ ئه‌وه‌تای له‌نیو شیویکی زیخه‌لاناوی پیروژدا))، (مووسا وتی: له‌ راستیدا سالیم وش‌ره‌کانی پیی خوسداین له‌و شوینه‌دا که‌ عه‌بدوڵا وش‌ره‌که‌ی خوس ده‌دا، ده‌یویست له‌و شوینه‌دا خوسیدا که‌ پیغه‌مبهری خوا ﷺ شه‌و تییدا خه‌وتوووه‌ (له‌ شیوی عه‌قیقا)، که‌ ده‌که‌ویته‌ خواره‌وه‌ی ئه‌و مزگه‌وته‌ی که‌ له‌نیو شیوی عه‌قیقا، که‌ له‌ نیوان ئه‌وان و رێگاکه‌دا له‌و نیوانه‌دایه‌.

^١ پروانه: ٤٨٣.

١٧- بابُ غَسْلِ الْخُلُقِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنَ الثَّيَابِ

١٥٣٦- قَالَ أَبُو عَاصِمٍ، أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ، أَنَّ صَفْوَانَ بْنَ يَعْلَى أَخْبَرَهُ، أَنَّ يَعْلَى قَالَ لِعُمَرَ رضي الله عنه: أَرِنِي النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم حِينَ يُوحَى إِلَيْهِ. قَالَ فَبَيْنَمَا النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم بِالْجِعْرَانَةِ وَمَعَهُ نَفَرٌ مِنْ أَصْحَابِهِ جَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ تَرَى فِي رَجُلٍ أَحْرَمَ عُمْرَةَ وَهُوَ مُتَضَمِّحٌ بِطَيْبٍ؟ فَسَكَتَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم سَاعَةً، فَجَاءَهُ الْوَحْيُ، فَأَشَارَ عُمَرُ رضي الله عنه إِلَى يَعْلَى، فَجَاءَ يَعْلَى، وَعَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم تَوْبٌ قَدْ أَظْلَ بِهِ فَأَذْخَلَ رَأْسَهُ، فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم مُحَمَّرُ الْوَجْهِ وَهُوَ يَغْطُ، ثُمَّ سَرَى عَنْهُ، فَقَالَ: أَيْنَ الَّذِي سَأَلَ عَنِ الْعُمْرَةِ؟ فَأْتِيَ بِرَجُلٍ، فَقَالَ: اغْسِلِ الطَّيْبَ الَّذِي بِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، وَانْزِعْ عَنْكَ الْجُبَّةَ، وَاصْنَعْ فِي عُمْرَتِكَ كَمَا تَصْنَعُ فِي حَجَّتِكَ.. قُلْتُ لِعَطَاءٍ: أَرَادَ الْإِنْقَاءَ حِينَ أَمَرَهُ أَنْ يَغْسِلَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ؟ قَالَ: نَعَمْ^(١).

١٧- باسی سێ جار خو شۆردنی تێکه‌لاو به‌زه‌غفه‌ران به‌پۆشاکێ که‌سیک ئیحرامی پۆشیوه

١٥٣٦- یه‌علا به‌ عومه‌ری رضي الله عنه ووت پێغه‌مبه‌رم پێشان بده کاتێ نیکای بۆ دی، وتی: جا کاتێ پێغه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم له‌ جیعرانه‌ بوو چه‌ند که‌سیکی له‌ هاوه‌لانی له‌گه‌ڵدا‌بوو، بیاویک هاته‌ خزمه‌تی وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا چی دمه‌فرمووی دمه‌بارده‌ی که‌سیک ئیحرامی به‌ عومره‌ به‌ستوو، له‌ هه‌مان کاتدا سه‌ر و ه‌زی خۆی به‌بۆنی خو‌ش زه‌رد کردبێ؟ پێغه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم ماومیه‌ک بێده‌نگ بوو، جا نیکای بۆ هات، عومه‌ریش ناما‌ژه‌ی بۆ یه‌علا کرد، یه‌علاش هات (سه‌یری کرد) پێغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وسلم پۆشاکێکی به‌سه‌ره‌وه‌یه‌ بۆی کراوه‌ به‌ سێبه‌ر، یه‌علا سه‌ری برده‌ ژێر ئه‌و پۆشاکه‌وه‌، پێغه‌مبه‌ری خۆای بی‌نی روومه‌تی سوور هه‌لگه‌پراوه‌ و

^١ ب‌روانه: ١٧٨٩، ١٨٤٧، ٤٣٣٩، ٤٩٨٥.

پرخه پرخی دی، پاشان ورده ورده باری له‌شی سووک بوو (نیگا کۆتایی هات)، جا فهرمووی: ((کوا ئه‌و که‌سه‌ی دهرباره‌ی عومره‌ پرسیاری کرد؟)) جا پیاوه‌که هینرا، پیغه‌مبهر ﷺ پیی فهرموو: ((ئهو بۆن و رهنکه له خۆت داوه سی جار بی‌شۆره، وه جوبه‌که‌ت له‌بهرت دابکه‌نه، ئه‌وه‌ی له حه‌جه‌که‌تدا ده‌یکه‌یت له عومره‌که‌شدا بیکه‌))، (جورهیج ده‌لی: به عه‌تام وت: مه‌به‌ستی پیغه‌مبهر ﷺ جوان لابردن و نه‌هیشتنی بۆن خۆشییه‌که بووه، کاتی فهرمانی پیکرد سی جار بی‌شۆریت؟ عه‌تا وتی: به‌لی مه‌به‌ستی ئه‌وه بووه.

١٨- بَابُ الطَّيِّبِ عِنْدَ الْإِحْرَامِ وَمَا يَلْبَسُ إِذَا أَرَادَ أَنْ يُحْرِمَ وَيَتَرَجَّلَ وَيَدْهَنَ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: يَشْمُ الْمُحْرِمُ الرَّيْحَانَ وَيَنْظُرُ فِي الْمِرْآةِ وَيَتَدَاوَى بِمَا يَأْكُلُ الزَّيْتِ وَالسَّمْنَ. وَقَالَ عَطَاءٌ: يَتَخَتَّمُ وَيَلْبَسُ الْهَمِيَانَ. وَطَافَ ابْنُ عُمَرَ ﷺ وَهُوَ مُحْرِمٌ، وَقَدْ حَزَمَ عَلَى بَطْنِهِ بَتُوبٍ. وَلَمْ تَرَ عَائِشَةَ ﷺ بِالتَّبَانِ بَأْسًا لِلَّذِينَ يَرْحَلُونَ هَوْدَجَهَا.

١٨- باسی به‌کاره‌ینانی بۆنی خۆش له‌کاتی ئیحرام به‌ستن، وه (ئیحرامدار) چ پۆشاکێک له‌بهر بکات کاتی ویستی ئیحرام بی‌پۆشی و قرژی دابه‌ینن و پۆنی لای بدات

عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس ﷺ ده‌لی: که‌سێک له‌ئیحرامدا بوو ده‌توانی بۆنی ریحانه‌ بکات و سه‌یری ئاوینه‌ بکات، وه ده‌توانی چاره‌سه‌ری ته‌واوی خۆی بکات به‌و شتانه‌ی ده‌خورین وه‌ک زمیت و پۆن، عه‌تا ده‌لی: ئه‌و که‌سه‌ی له ئیحرامدا یه‌ دروسته نه‌نگوستیله له په‌نجه‌ بکات، توشه‌به‌ره به‌سه‌تیه‌ نیۆقه‌دی، وه عه‌بدو‌لای کوری عومهر ﷺ به‌ئیحرامه‌وه ته‌وافی ده‌کرد و قوماشیکی به‌سه‌توو

به‌ورگیه‌وه، هه‌روه‌ها عایشه رضی اللہ عنہا بو ئه‌و که‌سانه‌ی که‌زاومکه‌ی ده‌به‌ستنه‌وه به‌سه‌ر و شترمه‌که‌یه‌وه، ژێرده‌رپێ کورتیان له‌ پێداپی به‌لایه‌وه ئاسایی بوو.

١٥٣٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ رضی اللہ عنہما يَذْهَبُ بِالزَّيْتِ. فَذَكَرْتُهُ لِإِبْرَاهِيمَ، قَالَ: مَا تَصْنَعُ بِقَوْلِهِ:

١٥٣٧- مه‌نصور ده‌گێڕێته‌وه له‌سه‌عیدی کورێ جو به‌یره‌وه ده‌لی: عه‌بدوڵای کورێ عومه‌ر رضی اللہ عنہ سه‌ر و ریشی به‌زمیت چه‌ور ده‌کرد، مه‌نصور ده‌لی: ئه‌مه‌ی عه‌بدوڵام بو ئیبراھیم گێڕایه‌وه، وتی: چی ده‌که‌یت له‌م وته‌ی ئه‌سود (که‌ له‌م فه‌رمووده‌ی دواتر دی):

١٥٣٨- حَدَّثَنِي الْأَسْوَدُ، عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا قَالَتْ: كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى وَبِصِ الطَّيِّبِ فِي مَفَارِقِ رَسُولِ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم وَهُوَ مُحْرِمٌ^(١).

١٥٣٨- ئه‌سود له‌ عایشه‌وه رضی اللہ عنہا ده‌گێڕێته‌وه که‌ ده‌لی: ده‌لێی ئیستا به‌ پیش چاومه‌ومیه‌ بریسکه‌ی ئه‌و بو‌نخووشیه‌ی به‌ قزی پێغه‌مبه‌ره‌وه صلی اللہ علیہ وسلم بوو له‌ خه‌تی نیوهرپاستی هزیدا، له‌و کاته‌ی که‌ له‌ئیچرامدا بوو.

١٥٣٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا - زَوْجِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَتْ: كُنْتُ أُطِيبُ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم لِإِحْرَامِهِ حِينَ يُحْرِمُ، وَلِحِلِّهِ قَبْلَ أَنْ يَطُوفَ بِالْبَيْتِ^(٢).

١٥٣٩- عایشه‌ی رضی اللہ عنہا خیزانی پێغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم ده‌لی: بو خۆم بو‌نی خو‌شم ده‌دا له‌ پێغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم له‌ کاتی ئیحرام به‌ستنیدا (پیش ئه‌وه‌ی ئیحرام به‌سته‌ی)

^١ بروانه: ٢٧١.

^٢ بروانه: ١٧٥٤، ٥٩٢٢، ٥٩٢٨، ٥٩٣٠.

ههروهها بوئیحرام شکاندنیشی (له پاش رهجمی شهیتان و سهرتاشین) له پێش نهوهی تهوافی بهیت بکات بوئی خوشم لی دهدا.

١٩- بابُ مَنْ أَهْلٌ مُلَبَّدًا

١٥٤٠- حَدَّثَنَا اَصْبَغُ، أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُهْلُ مُلَبَّدًا^(١).

١٩- باسی بهستنهوهی قرۆ لۆک کردنی له کاتی ئیحرام بهستندا

١٥٤٠- سالم له باوکیهوه رضي الله عنه گێڕایهوه و دهلی: گویم لی بوو پیغهمبهری خوا ﷺ بهدمنگی بهرز (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ) ی دهوت و ئیحرامی بهست، قزی سهری بهستبوویهوه و لۆکی^(٢) کردبوو.

٢٠- بابُ الْإِهْلَالِ عِنْدَ مَسْجِدِ ذِي الْحُلَيْفَةِ

١٥٤١- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، سَمِعْتُ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ رضي الله عنه وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَاهُ يَقُولُ: مَا أَهْلٌ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَّا مِنْ عِنْدِ الْمَسْجِدِ. يَعْنِي: مَسْجِدَ ذِي الْحُلَيْفَةِ.

^١ بڕوانه: ١٥٤٩، ٥٩١٤، ٥٩١٥.

^٢ واته: قزی به ههنگوین، یان سرژێ پێکهوه نووساند تا مووی لی ههڵنهوهری و ڕشک و نهسپ ههڵنههێتی.

٢٠- باسی ده‌نگ به‌رزکردنه‌وه به (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ ...) له

مزگه‌وتی زولحوله‌یفه‌وه^(١)

١٥٤١- سالیمی کورپی عه‌بدو‌لا ده‌لی له عه‌بدو‌لای کورپی عومه‌رم بیست ﷺ.
سالیمی کورپی عه‌بدو‌لا ده‌گیرپته‌وه که له باوکی ﷺ بیست دمیوت: پی‌غه‌مبه‌ری
خوا ﷺ هه‌ر له‌لای مزگه‌وته‌که‌وه دمستی به وتنی: (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ ...) ده‌کرد،
واته: مزگه‌وتی زولحوله‌یفه‌وه.

٢١- بَابُ مَا لَا يَلْبَسُ الْمُحْرِمُ مِنَ الثِّيَابِ

١٥٤٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ﷺ أَنَّ
رَجُلًا قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا يَلْبَسُ الْمُحْرِمُ مِنَ الثِّيَابِ؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَا يَلْبَسُ الْقُمُصَ
وَلَا الْعِمَائِمَ وَلَا السَّرَاوِيلَ وَلَا الْبُرَانِسَ وَلَا الْخِفَافَ، إِلَّا أَحَدٌ لَا يَجِدُ نَعْلَيْنِ فَلْيَلْبَسْ خُفَّيْنِ،
وَلْيَقْطَعْهُمَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ، وَلَا تَلْبَسُوا مِنَ الثِّيَابِ شَيْئًا مَسَّهُ الزَّعْفَرَانُ أَوْ وَرْسٌ.^(٢)

٢١- باسی ئه‌و پۆشاک و جل و به‌رگه‌ی که نابێ که‌سیک

له ئیحرامدا بی‌ت له‌به‌ری بکات

١٥٤٢- عه‌بدو‌لای کورپی عومه‌ر ﷺ ده‌گیرپته‌وه که بیاویک وتی: ئه‌ی
پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ که‌سیک له ئیحرامدا بی‌ت ج پۆشاکیک له‌به‌ر بکات؟
پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((نابی کراس و می‌زمره‌و شه‌روال و کلاو و خوف
له‌به‌ربکات و بی‌پۆشی، مه‌گه‌ر که‌سیک جووتی نه‌علی نه‌بی‌ت، با جووتی خوف

^١ ئه‌م جی‌گایه شوونی ئیحرام به‌ستنی خه‌لکی مه‌دینه‌یه که ده‌چن بۆ ده‌ج کردن له مه‌که‌که.

^٢ بروانه: ١٣٤.

له‌پێ بکات له‌ خوارووی قاپارمه‌کانیه‌وه‌ خووفه‌کان به‌رپێت (و له‌پێیان بکات)، وه‌ هیج پۆشاکێک له‌به‌ر مه‌که‌ن که‌ بۆنی زه‌عه‌فران و وهرسی به‌رکه‌وتبێت)).

٢٢- بابُ الرُّكُوبِ وَالْإِرْتِدَافِ فِي الْحَجِّ

١٥٤٣- ١٥٤٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ يُونُسَ الْأَيْلِيِّ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه، أَنَّ أَسَامَةَ رضي الله عنه كَانَ رَدَفَ النَّبِيِّ ﷺ مِنْ عَرَفَةَ إِلَى الْمُزْدَلِفَةِ، ثُمَّ أَرَدَفَ الْفَضْلَ مِنَ الْمُزْدَلِفَةِ إِلَى مِنَى، قَالَ: فَكِلَاهُمَا قَالَ: لَمْ يَزَلِ النَّبِيُّ ﷺ يُلَبِّي حَتَّى رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ.

٢٢- باسی سواربوونی و لاخ وه سواربوون له پاشکودا

١٥٤٣- ١٥٤٤- عه‌بدوڵای کوری عه‌باس رضي الله عنه ده‌گیرێته‌وه‌ که‌ ئوسامه رضي الله عنه له‌ پاشکوی پیغه‌مبه‌ردا ﷺ بوو له‌ عه‌رفه‌وه‌ هه‌تا موزده‌لیفه‌، پاشان له‌ موزده‌لیفه‌ هه‌تا مینا فه‌زلی خسته‌ پاشکوی خوی، عه‌بدوڵا ده‌لی: ئوسامه‌ و فه‌زل ده‌یانوت: پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌و ماوه‌یه‌دا به‌رده‌وام (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ)ی ده‌وت، هه‌تا ره‌جمی جه‌مه‌ره‌توله‌قه‌به‌ی کرد))^(١).

٢٣- بابُ مَا يَلْبَسُ الْمُحْرِمُ مِنَ الثِّيَابِ وَالْأُزْرِ

وَلَبِستُ عَائِشَةَ رضي الله عنها الثِّيَابَ الْمُعْصِفَةَ وَهِيَ مُحْرِمَةٌ وَقَالَتْ: لَا تَلْتُمَنَّ وَلَا تَتَبَرَّقَنَّ وَلَا تَلْبَسَنَّ ثَوْبًا يَوْزِسُ^(٢) وَلَا زَعْفَرَانٍ^(١). وَقَالَ جَابِرٌ: لَا أَرَى الْمُعْصِفَ^(٢) طَيِّبًا. وَلَمْ تَرَ عَائِشَةَ بَأْسًا بِالْحُلِيِّ وَالْثَوْبِ الْأَسْوَدِ وَالْمُورِدِ وَالْخُفِّ لِلْمَرْأَةِ. وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ: لَا بَأْسَ أَنْ يُبَدَلَ ثِيَابُهُ.

^١ له‌ کورده‌واریدا پیتی ده‌لێن شه‌یتانی که‌وره‌.

^٢ ژۆس: ڕووه‌کیکه‌ له‌ولاتی عه‌ره‌ب و حه‌به‌شه‌و هیند ده‌ڕۆی، بۆ ره‌نگکردنی ئاوریشم و پۆشاک به‌کاردێ. بڕوانه‌:

٢٣- باسی نهو پۆشاک و ریدا و ئیزارانە و دروستە ئیحرامدار بیانپۆشیت

عائیشە رضی اللہ عنہا پۆشاکێکی ڕەنگراو بە گیاگەزەنە و لەبەردابوو کاتێ لەئیحرامدار بوو، وە عائیشە دەلی: ئافەرت لە ئیحرامدابێت نابێ دەمی داپۆشی و پەچە و نیقاب بکات، وە نابێ پۆشاکێک لەبەر بکات بۆنخۆش کرابێت بە وەرس و زەمەفران. جابیر رضی اللہ عنہ دەلی: من عەسفەر بە بۆنخۆش دانانی، وە عائیشە: خشی ئالتون و پۆشاکێ ڕەش و پۆشاکێ گۆل ڕەنگی و خووف هەموو ئەمانە بەرەوا داناوە بۆ ئافەرت (ی ئیحرامدار بە کاریان بێنی و بیانپۆشی)، ئیبراھیم دەلی: هیچی تێدا نییە (کەسێک لە ئیحرامدار بێت) جل و پۆشاکەکانی بگۆڕی.

١٥٤٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ، حَدَّثَنَا فَضِيلُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ قَالَ: أَخْبَرَنِي كُرَيْبٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: انْطَلَقَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم مِنَ الْمَدِينَةِ بَعْدَ مَا تَرَجَّلَ وَادَّهَنَ وَلَبَسَ إِزَارَهُ وَرِدَاءَهُ، هُوَ وَأَصْحَابُهُ، فَلَمْ يَنْهَ عَنْ شَيْءٍ مِنَ الْأَرْدِيَةِ وَالْأَزْرِ ثَلَبَسَ إِلَّا الْمَرْعَفَةَ الَّتِي تَرَدَعُ عَلَى الْجِلْدِ، فَأَصْبَحَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ، رَكِبَ رَاحِلَتَهُ حَتَّى اسْتَوَى عَلَى الْبَيْدَاءِ، أَهْلٌ هُوَ وَأَصْحَابُهُ وَقَلَّدَ بَدَنَتَهُ، وَذَلِكَ لِخَمْسِ بَقِيْنَ مِنْ ذِي الْقَعْدَةِ، فَقَدِمَ مَكَّةَ لِأَرْبَعِ لَيَالٍ خَلَوْنَ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ، فَطَافَ بِالْبَيْتِ وَسَعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، وَلَمْ يَحِلَّ مِنْ أَجْلِ بُدْنِهِ لِأَنَّهُ قَلَّدَهَا، ثُمَّ نَزَلَ بِأَعْلَى مَكَّةَ عِنْدَ الْحَجُّونِ، وَهُوَ مُهْلٌ بِالْحَجِّ، وَلَمْ يَقْرَبِ الْكَعْبَةَ بَعْدَ طَوَافِهِ بِهَا حَتَّى رَجَعَ مِنْ عَرَفَةَ، وَأَمَرَ أَصْحَابَهُ أَنْ يَطُوفُوا بِالْبَيْتِ وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، ثُمَّ يَقْصُرُوا مِنْ رُءُوسِهِمْ ثُمَّ يَحْلُوا، وَذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ بَدَنَةٌ قَلَّدَهَا، وَمَنْ كَانَتْ مَعَهُ امْرَأَتُهُ فَهِيَ لَهُ حَلَالٌ، وَالطَّيْبُ وَالْثِيَابُ^(١).

^١ زَعْفَرَان: پووەکیکە پۆشاکێ پێ ڕەنگ دەکەن و ڕەنگەکی زەرد یان ڕەتە قالییە.

^٢ الْمُعْصَفَر: واتە: گیاگەزەنە.

^٣ بڕوانە: ١٦٢٥، ١٧٣١.

١٥٤٥- عه‌بدو‌لای کوری عه‌باس ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌شاری مه‌دینه دمر‌چوو (به‌ره‌و مه‌ککه)، د‌وای ئه‌وه‌ی سه‌ر و ریشی به‌بو‌نی خو‌ش چه‌ور‌کرد و شانه‌یک‌رد و دایه‌ینا، وه‌ خو‌ی و هاوه‌لانی ئیزار و ریدایان^(١) پو‌شی، وه‌ ر‌یگه‌ی به‌له‌به‌ر‌کردنی هه‌موو جو‌ره ئیزارو ریدایه‌ک دا، جگه له‌وانه‌ی ئه‌وه‌نده زه‌عه‌فرانی ل‌ید‌راب‌ی که پ‌ه‌نگ بداته‌وه‌و پ‌یست زه‌رد بکات، جا به‌یانی بوویه‌وه و ر‌و‌یشته زول‌حولیفه (شه‌و له‌و‌ی مایه‌وه، وه‌ به‌یانی) سواری و‌لا‌خه‌که‌ی بوو ر‌و‌یشت تا ر‌و‌یشته سه‌ر به‌یدا^(٢)، جا خو‌ی و هاوه‌لانی ئی‌ح‌رام‌یان به‌ست، جا ئه‌و و‌ش‌ترانه‌ی ه‌ینابووی بو‌ قوربانی یه‌کی جووت‌ی نه‌علی کرده ملیان و دیار‌یک‌ردن، ئه‌و کاته‌ی (ئه‌مانه‌ی کرد) ه‌یشتا مانگی زول‌قه‌عه‌ه پ‌ی‌نج ر‌و‌ژی مابوو، له‌ ر‌و‌ژی چواره‌می مانگی قورباندا گه‌یشته مه‌ککه، ئینجا ته‌وافی به‌یتی کرد و سه‌عی نیوان سه‌فا و مه‌روه‌ی کرد، خو‌ی ئی‌ح‌رام‌ی شکاند له‌به‌ر ئه‌وه‌ی و‌ش‌تری دیاری (هه‌دی) ه‌ینابوو و نیشانه‌شی کردبوون، ئینجا له‌سه‌رووی مه‌ککه‌وه لای چه‌جوون دابه‌زی و بارگه‌ی خست، پیغه‌مبه‌ر ﷺ ته‌نها ئی‌ح‌رام‌ی به‌ چه‌ج به‌ستبوو، د‌وای ئه‌وه‌ی ته‌وافی به‌یتی کرد، ئیتر نزیک که‌عه‌به نه‌که‌وته‌وه تا له‌ عه‌ره‌فه گه‌راپه‌وه، به‌لام فه‌رمانی کرد به‌هاوه‌لانی ته‌وافی به‌یت و سه‌عی نیوان سه‌فا و مه‌روه‌ بکه‌ن، پاشان سه‌ریان کورت بکه‌نه‌وه، پاشان ئی‌ح‌رام‌ بشک‌ینن، ئه‌مه بو‌ ئه‌و هاوه‌لانه‌ بوو که و‌ش‌تری نیشانه‌ک‌راویان له‌گه‌ل خو‌یان نه‌ه‌ینابوو (تا بیکه‌ن به‌ فیدیه‌ی شکاندنی ئی‌ح‌رامه‌که)، ئه‌وه‌شیان خ‌یزانی له‌گه‌ل ب‌یت (د‌وای ئی‌ح‌رام‌ شکاندنه‌که) بو‌ی هه‌ل‌اله سه‌رج‌ییی له‌گه‌ل‌دا بکات، هه‌روه‌ها بو‌نی خو‌ش له‌خ‌ودان و جلو‌به‌رگ له‌به‌ر‌کردنیان بو‌ هه‌ل‌اله.

^١ ئیزار: پارچه قوماشیکه بو‌ نیوان ت‌یوک و ئه‌ژنویه، ر‌یدا: پارچه قوماشیکه ده‌در‌ت به‌سه‌ر شاند. ارشاد الساری: ٦٣/٤.

^٢ به‌یدا: زه‌وییه‌کی ده‌شت و ته‌ختایه، پ‌یش ئه‌وه‌ی بگه‌یت به‌ زول‌حوله‌یفه.

٢٤- بَابُ مَنْ بَاتَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ حَتَّى أَصْبَحَ

قَالَ ابْنُ عَمْرٍو، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

١٥٤٦- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ بِالْمَدِينَةِ أَرْبَعًا، وَبِذِي الْحُلَيْفَةِ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ بَاتَ حَتَّى أَصْبَحَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ، فَلَمَّا رَكِبَ رَاحِلَتَهُ وَاسْتَوَتْ بِهِ أَهْلٌ^(١).

٢٤- باسی که‌سیک که‌ شهو له زولحولیفه بمینیته‌وه تا

پوژ ده‌بیته‌وه

عه‌بدو‌لای کوری عومهر ﷺ له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گی‌ریته‌وه (که‌وای کردوه)^(٢).

١٥٤٦- نه‌نه‌سی کوری مالیک ﷺ ده‌لئ: پیغه‌مبه‌ر ﷺ (کاتی ویستی ب‌روات بو‌ حه‌ج) له مه‌دینه نو‌یژی به‌چوار پ‌کات کرد (واته: کورتی نه‌کرده‌وه)، به‌لام له زولحوله‌یفه دوو پ‌کاتی کرد، پاشان له زولحوله‌یفه شه‌و مایه‌وه تا پوژ بوویه‌وه، ئینجا کاتی سواری وشتره‌که‌ی بوو، وشتره‌که‌هه‌ئسایه‌وه و به‌دمنگی به‌رز (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ بِالْحَجِّ)^(٣)ی کرد.

^١ ب‌روانه: ١٠٨٩.

^٢ پ‌شتر عه‌بدو‌لای له فه‌رموده‌ی: (١٥٣٣) نه‌و فه‌رموده‌ی گیرایه‌وه.

^٣ (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ بِالْحَجِّ)، واته: نییه‌تم ه‌یتا بو‌ تو‌ خوایه به‌ حه‌ج.

١٥٤٧- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم صَلَّى الظُّهْرَ بِالْمَدِينَةِ أَرْبَعًا، وَصَلَّى الْعَصْرَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ رَكْعَتَيْنِ، قَالَ: وَأَحْسِبُهُ بَاتَ بِهَا حَتَّى أَصْبَحَ^(١).

١٥٤٧- نه‌بو قیلابه له نه‌نه‌سی کورپی مالیکه‌وه رضي الله عنه ده‌گیریت‌ه‌وه، نه‌ویش ده‌گیریت‌ه‌وه که پی‌غه‌م‌بهر صلى الله عليه وسلم چوار ر‌کات نو‌ی‌زی نیوم‌پ‌وی کرد له مه‌دینه، وه دوو ر‌کات نو‌ی‌زی عه‌سری کرد له زول‌حولیفه، نه‌بو قیلابه ده‌لی: وا گومان ده‌بم شه‌و له زول‌حولیفه ماومته‌وه تا ر‌وژ بوومته‌وه.

٢٥- بَابُ رَفْعِ الصَّوْتِ بِالْإِهْلَالِ

١٥٤٨- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ أَنَسِ رضي الله عنه قَالَ: صَلَّى النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم بِالْمَدِينَةِ الظُّهْرَ أَرْبَعًا، وَالْعَصْرَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ رَكْعَتَيْنِ، وَسَمِعْتُهُمْ يَصْرُخُونَ بِهِمَا جَمِيعًا^(٢).

٢٥- با‌سی ده‌نگ به‌رزکردنه‌وه به ته‌لبییه‌کردن

١٥٤٨- نه‌نه‌س رضي الله عنه ده‌لی: پی‌غه‌م‌بهر صلى الله عليه وسلم چوار ر‌کات نو‌ی‌زی نیوم‌پ‌وی کرد له مه‌دینه، وه دوو ر‌کات نو‌ی‌زی عه‌سری کرد له زول‌حولیفه، وه گو‌یم لی بوو به‌ده‌نگی به‌رز پی‌غه‌م‌بهر صلى الله عليه وسلم و هاوه‌لان ده‌نگیان به‌رز کرده‌وه (به‌وتنی: لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ حَجًّا وَعُمْرَةً) یان ده‌کرد، وه نیه‌تیان به‌ هه‌ج و عوم‌ره ده‌ه‌ینا.

^١ بروانه: ١٠٨٩.

^٢ بروانه: ١٠٨٩.

٢٦- بابُ التَّلْبِيَةِ

١٥٤٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ تَلْبِيَةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنُّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ»^(١).

٢٦- باسی تهلبییهکردن

١٥٤٩- عهبدولای کوری عومهر رضي الله عنه دهلی: تهلبییهکردنی پیغهمبهری خوا رضي الله عنه بهم جوړه بوو: (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنُّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ)، واته: خوايه وهلامی دواي وهلام دهمدهوه له گوپرايه ليتدا، فهزمانبهردار و گوپرايه لتم هيچ هاوبه شيكت نيبه، ستايش نيعمهت و مولك ههر بو تويه، هيچ هاوبه شيكت نيبه.

١٥٥٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عُمَارَةَ، عَنْ أَبِي عَظِيَّةٍ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: إِنِّي لأَعْلَمُ كَيْفَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُلَبِّي: «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنُّعْمَةَ لَكَ.. تَابَعَهُ أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ.

١٥٥٠- عائشه رضي الله عنها دهلی: من چاک دزمان پیغهمبهر ﷺ چوَن تهلبییهی دهکرد، بهم جوړه: (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنُّعْمَةَ لَكَ). نهبو موعاويه نهم فهرموودهی له نهمهشهوه گپراويه تهوه و پالېشتی گپرايه وهكهی سوفیان دهكات.

٢٦- بَابُ التَّسْبِيحِ وَالتَّحْمِيدِ وَالتَّكْبِيرِ قَبْلَ الْإِهْلَالِ عِنْدَ الرُّكُوبِ عَلَى الدَّابَّةِ

١٥٥١- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ أَبِي قَلَابَةَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَنَحْنُ مَعَهُ بِالْمَدِينَةِ الظُّهْرَ أَرْبَعًا، وَالْعَصَرَ بِذِي الْحَلِيفَةِ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ بَاتَ بِهَا حَتَّى أَصْبَحَ، ثُمَّ رَكِبَ حَتَّى اسْتَوَتْ بِهِ عَلَى الْبَيْدَاءِ، حَمِدَ اللَّهُ وَسَبَّحَ وَكَبَّرَ، ثُمَّ أَهَلَ بِحَجٍّ وَعُمْرَةٍ، وَأَهَلَ النَّاسُ بِهِمَا، فَلَمَّا قَدِمْنَا أَمَرَ النَّاسَ فَحَلُّوا، حَتَّى كَانَ يَوْمُ التَّرْوِيَةِ أَهَلُّوا بِالْحَجِّ، قَالَ: وَنَحَرَ النَّبِيُّ ﷺ بَدَنَاتٍ بِيَدِهِ قِيَامًا، وَذَبَحَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْمَدِينَةِ كَبْشَيْنِ أَمْلَحَيْنِ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: قَالَ بَعْضُهُمْ: هَذَا عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ أَنَسٍ ^(١).

٢٧- باسی (الحمد لله) و (سبحان الله) و (الله أكبر) کردن

پیش نییه تهیان ^(٢) له کاتی سوار بوونی و لاخدا

١٥٥١- ئەنەس رەزەوێ دەڵێ: نێمه له خزمەت پێغه مبه‌ری خوادا ﷺ بووین له مه‌دینه نوێژی نیوه‌ڕۆی به‌ جوار ڕکات کرد، وه نوێژی عه‌سری له زولحو له یفه به‌دوو ڕکات کرد، ئینجا شه‌و له زولحو له یفه مایه‌وه تا ڕۆژ بوویه‌وه، پاشان سواری و لاخه‌که‌ی بوو له‌سه‌ر به‌رزایی به‌یدا که هه‌ستایه‌وه، پێغه مبه‌ر ﷺ (الحمد لله و سبحان الله والله أكبر)ی کرد، پاشان به‌دهنگی به‌رز نیه‌تی چه‌ج و عومره‌ی پێکه‌وه هێنا، هاوه‌لانی‌ش به‌دهنگی به‌رز نیه‌تی چه‌ج و عومره‌یان هێنا (به: لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ حَجًّا وَعُمْرَةً)، جا که گه‌یشتینه مه‌که‌که فه‌رمانی کرد به‌ هاوه‌لان (پاش ئەوه‌ی عومره‌یان ئەنجامدا) ئیحرامیان شکاند، هه‌تاکوو ڕۆژی هه‌شته‌می

^١ پروانه: ١٠٨٩.

^٢ به‌ وتنی: (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ حَجًّا وَعُمْرَةً)، واته: نیه‌تم هێنا بو تو خوا به‌ چه‌ج و عومره‌.

مانگی هورباندنا (که پی دهلین: یَوْمُ التَّوْبَةِ) جاریکی تر ئیحرامیان به چهج بهسته وه، (ئه نهس) وتی: پیغه مبه ریش ﷺ به دهستی خوی چند و شتریکی سهربری که به پیوه راوستابوون^(١)، وه له مه دینهش (کاتی گه پرایه وه) دوو بهرانی سهربری که رهنگیان رهش و سپی بوو. ئه بو عه بدولا (ئیمامی بوخاری) دهلی: هندی له راوییه کان دهلی: ئه م فهرموودمیه گیردراوته وه له ئه یوبه وه له بیایوکه وه له ئه نه سه وه.

٢٨- بَابُ مَنْ أَهْلٌ حِينَ اسْتَوَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ قَائِمَةً

١٥٥٢- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي صَالِحُ بْنُ يَسَانَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: أَهْلُ النَّبِيِّ ﷺ حِينَ اسْتَوَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ قَائِمَةً^(٢).

٢٨- باسی نییه تهینان (به چهج و عومره) کاتی

و شتره که ی هه لسا یه وه راست وه ستا

١٥٥٢- عه بدولای کوری عومهر ﷺ دهلی: پیغه مبه ر ﷺ کاتی و شتره که هه لسا یه وه راوستا به دهنگی بهرز نییه تی (چهج و عومره ی) هینا.

٢٩- بَابُ الْإِهْلَالِ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ

١٥٥٣- وَقَالَ أَبُو مَعْمَرٍ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ نَافِعٍ قَالَ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا إِذَا صَلَّى بِالْعَدَاةِ بِذِي الْحُلَيْفَةِ أَمَرَ بِرَاحِلَتِهِ فَرَحَلَتْ ثُمَّ رَكِبَ، فَإِذَا اسْتَوَتْ بِهِ اسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ قَائِمًا، ثُمَّ يَلْبِي حَتَّى يَبْلُغَ الْمَحَرَّمَ، ثُمَّ يُمْسِكُ حَتَّى إِذَا جَاءَ ذَا طَوًى بَاتَ بِهِ

^١ و شتر به راوستاوی و به پیوه سهرده پردری، به جیاواز له هه موو ناژه له کانی تر که به پاله وه سهرده پردری.

^٢ بروانه: ١٦٦.

حَتَّى يُصْبِحَ، فَإِذَا صَلَّى الْغَدَاةَ اغْتَسَلَ، وَزَعَمَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَعَلَ ذَلِكَ. تَابَعَهُ إِسْمَاعِيلُ، عَنْ أَيُّوبَ فِي الْغَسْلِ.

٢٩- باسی نییه‌ته‌ئێنان (به‌حه‌ج و عومره) به‌ده‌نگی به‌رز روو به‌قیبله

١٥٥٣- نافع ده‌ئێ: عه‌بدوڵای کوری عومه‌ر رضی‌الله‌عنہ که نوێزی به‌یانی له زوحوله‌یفه‌ ده‌کرد فه‌رمانی ده‌کرد و شتره‌که‌یان بو کۆپان ده‌کرد، پاشان سوار ده‌بوو، جا که و شتره‌که هه‌لده‌سایه‌وه و راست ده‌بوویه‌وه، عه‌بدوڵا به‌سه‌ر و شتره‌که‌وه قنچ و قیت پرووی ده‌کرد قیبله (نییه‌تی حه‌جی ده‌ئێنا)^(١)، پاشان ده‌ستی ده‌کرد به‌ته‌لبییه‌کردن، تا ده‌گه‌یشه‌ خاکی حه‌ره‌م، پاشان له ته‌لبییه‌کردن ده‌موس‌تا هه‌تا ده‌پو‌یشه‌ (دَو طَوًى)^(٢)، له‌و‌یدا شه‌و ده‌مایه‌وه تا رۆژ ده‌بوویه‌وه، جا که نوێزی به‌یانی ده‌کرد خۆی ده‌شۆرد، عه‌بدوڵا پێی وایه که پێغه‌مبه‌ری خوا صلی‌الله‌ع‌ه‌و‌آله‌و‌س‌لم‌ ئا‌وای کردووه، نیسماعیل له نه‌پوویه‌وه نهم فه‌رمووده‌ی گێراوه‌ته‌وه‌و پالپشتی گێرانه‌وه‌که‌ی عه‌بولوارسی کردووه له‌به‌شی خۆشۆردنه‌که‌دا.

١٥٥٤- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ أَبُو الرَّبِيعِ، حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ، عَنْ نَافِعٍ قَالَ: كَانَ ابْنُ عَمْرٍو رضی‌الله‌عنہ إِذَا أَرَادَ الْخُرُوجَ إِلَى مَكَّةَ اذْهَنَ بِدُهْنٍ لَيْسَ لَهُ رَائِحَةٌ طَيِّبَةٌ، ثُمَّ يَأْتِي مَسْجِدَ الْحَلِيفَةِ فَيُصَلِّي ثُمَّ يَرْكَبُ، وَإِذَا اسْتَوَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ قَائِمَةً أَحْرَمَ، ثُمَّ قَالَ: هَكَذَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ صلی‌الله‌ع‌ه‌و‌آله‌و‌س‌لم‌ يَفْعَلُ.

١٥٥٤- نافع ده‌ئێ: عه‌بدوڵای کوری عومه‌ر رضی‌الله‌عنہ کاتێ بیویستایه‌ ب‌روات بو مه‌که‌که (بو حه‌ج‌کردن)، سه‌ر و پشی چه‌ور ده‌کرد به‌چه‌ورییه‌ک بو‌نی خۆش

^١ نهم زیاده‌یه له گێرانه‌وه‌ی ئێبنو ماجه و نه‌بو عوانه له سه‌حیحه‌که‌یدا هاتووه. [إرشاد الساري: ٤٧/٤].

^٢ که ئیستا پێی ده‌ئێن: آبار الزاهد.

نه‌بی‌ت، پاشان ده‌چوو ده‌زگه‌وتی زول‌حو‌له‌یفه و نو‌یژی ده‌کرد، پاشان سوار و شتره‌که‌ی ده‌بوو، که و شتره‌که راست ده‌بوویه‌وه، عه‌بدو‌لا نییه‌تی ده‌جی ده‌هینا، پاشان ده‌میوت: پی‌غه‌مبه‌رم ﷺ دی ناو‌ده‌ای ده‌کرد.

۳۰- بَابُ التَّلْبِيَةِ إِذَا انْحَدَرَ فِي الْوَادِي

۱۵۵۵- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، فَذَكَّرُوا الدَّجَالَ، أَنَّهُ قَالَ: «مَكْتُوبٌ بَيْنَ عَيْنَيْهِ كَافِرٌ». فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: لَمْ أَسْمَعْهُ وَلَكِنَّهُ قَالَ: «أَمَّا مُوسَى كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ إِذَا انْحَدَرَ فِي الْوَادِي يُلَبِّي».^(۱)

۳۰- باسی ته‌لبیه‌کردن کاتی دابه‌زین بو نیو شیوه‌که^(۲)

۱۵۵۵- موحاهید ده‌لی: نی‌مه له خزمه‌ت عه‌بدو‌لا‌ی کوری عه‌باس دا بووین ﷺ، جا باسی ده‌ج‌جالیان کرد، که پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((له نیو‌چاوانی نووسراوه کافر))، عه‌بدو‌لا‌ی کوری عه‌باسیش وتی: من ئەم وته‌یه‌م نه‌بیستوو، به‌لام پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((به‌لام مووسا ﷺ ده‌لی به‌پیش جاومه‌ویه سه‌یری ده‌که‌م، کاتی داده‌ه‌زی بو نیو شیوه‌که و ته‌لبیه‌ی ده‌کرد به‌ده‌نگی به‌رن)).

۳۱- بَابُ: كَيْفَ تُهْلُ الْحَائِضُ وَالنِّقْسَاءُ؟

أَهْلٌ: تَكَلَّمَ بِهِ، وَاسْتَهْلَلْنَا وَأَهْلَلْنَا الْهَلَالَ كُلُّهُ مِنَ الظُّهُورِ، وَاسْتَهْلَ الْمَطَرُ خَرَجَ مِنَ السَّحَابِ. وَمَا أَهْلٌ لِغَيْرِ اللَّهِ ﷻ الْمَائِدَةُ. وَهُوَ مِنَ اسْتِهْلَالَ الصَّبِيِّ.

^۱ بر‌وانه: ۵۹۱۳، ۳۳۵۵.

^۲ که ناوی (وادی الأزرق) له، واته: شیوه شینه‌که. إرشاد الساری: ۵۰/۴.

١٥٥٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ: خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي حَجِّهِ الْوَدَاعِ، فَأَهْلَلْنَا بِعُمْرَةٍ، ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: مَنْ كَانَ مَعَهُ هَدْيٌ فَلْيَهْلُ بِالْحَجِّ مَعَ الْعُمْرَةِ، ثُمَّ لَا يَحِلُّ حَتَّى يَحِلَّ مِنْهُمَا جَمِيعًا. فَقَدِمْتُ مَكَّةَ وَأَنَا حَائِضٌ، وَلَمْ أَطْفِ بِالْبَيْتِ وَلَا بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، فَشَكَوْتُ ذَلِكَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ: «انْقِضِي رَأْسَكَ وَامْتَشِطِي، وَأَهْلِي بِالْحَجِّ، وَدَعِي الْعُمْرَةَ.. فَفَعَلْتُ، فَلَمَّا قَضَيْنَا الْحَجَّ أَرْسَلَنِي النَّبِيُّ ﷺ مَعَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ إِلَى التَّنْعِيمِ، فَأَعْتَمَرْتُ، فَقَالَ: هَذِهِ مَكَانَ عُمْرَتِكَ.. قَالَتْ: فَطَافَ الَّذِينَ كَانُوا أَهْلُوا بِالْعُمْرَةِ بِالْبَيْتِ وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، ثُمَّ حَلُّوا، ثُمَّ طَافُوا طَوَافًا وَاحِدًا بَعْدَ أَنْ رَجَعُوا مِنْ مِنًى، وَأَمَّا الَّذِينَ جَمَعُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ فَأَيُّهَا طَافُوا طَوَافًا وَاحِدًا^(١).

٣١- باسیک: ئافرهتی هیزدار و زهيسان چۆن نیهتی حج و عمره بینن؟

أَهْلٌ (ئهووی له دلبابوو) به زمان وتی، بهوتن دهری بری، وه (اسْتَهْلَلْنَا وَأَهْلَلْنَا الْهَلَالَ^(٢)) هه موو ئهم وشانه له مانای دهرکهوتن و ناشکرابوونهوه وهرگیراوه، وه (اسْتَهْلَ الْمَطَرُ) واته: باران له هه وهرکه باری و پهیداوو، وه (وَمَا أَهْلٌ لِيغَيِّرَ اللَّهُ بِهِ^(٣)) له ئهسلدا له دهنگ بهرز کردنهوهوه هاتوو، ماناکهی له شیوهی مانای: (اسْتَهْلَالَ الصَّبِيُّ) دهنگی گریانى منداله له کاتی له دایکبوونییدا.

^١ بروانه: ٢٩٤.

^٢ نه گهر مه فعل بیهی بیت: به مانای به شوین دهرکهوتنی مانگدا گهراين، به لام نه گهر فاعیل بیت واته: مانگ دهرکهوت.

^٣ که پیشتر بۆی نه کرا، چونکه له هیزدا بوو.

١٥٥٦- عائیشه‌ی رضی اللہ عنہا خیزانی پیغه‌مبهر صلی اللہ علیہ وسلم ده‌لئ: له‌ حه‌جی مائ‌ئاواییدا له‌گه‌ل پیغه‌مبهردا صلی اللہ علیہ وسلم له‌ مه‌دینه‌ دهرچووین ئیحرپامان به‌ست به‌ عومره‌، پاشان پیغه‌مبهر صلی اللہ علیہ وسلم فه‌رمووی: ((ههر که‌س ئازده‌لئ هه‌دییه‌ له‌گه‌ل خوی هیناوه‌ با ئیحرپام ببه‌ستی به‌ حه‌ج و عومره‌، پاشان ئیحرپام ناشکینئ تا حه‌ج و عومره‌که‌ هه‌ردووکیان ته‌واو نه‌کات))، منیش کاتئ گه‌شتمه‌ مه‌که‌ له‌ حه‌یزدابووم نه‌ته‌وافی به‌یتم کرد، نه‌سه‌عی نیوان صه‌فا و مه‌روه‌، جا نه‌م حاله‌ی خۆم بۆ پیغه‌مبهر صلی اللہ علیہ وسلم باس کرد، ئه‌ویش فه‌رمووی: ((په‌لکه‌کانی ه‌زت بکه‌ره‌وه‌ و ه‌زت شانه‌ بکه‌، ئیحرپام ببه‌سته‌ به‌ حه‌ج، واز له‌ عومره‌که‌ بی‌نه‌ و مه‌یکه‌))، منیش وام کرد، جا کاتئ کاره‌کانی حه‌جمان ته‌واوکرد، پیغه‌مبهر صلی اللہ علیہ وسلم له‌گه‌ل عه‌بدوره‌حمانی کورپی ئه‌بو به‌کر (که‌ برای عائیشه‌ بوو) ناردمی بۆ ته‌نعیم، (ئیحرپام به‌ست) و عومره‌که‌م کرد، پیغه‌مبهر صلی اللہ علیہ وسلم فه‌رمووی: ((ئه‌مه‌ له‌ جینگای عومره‌که‌ت))^(١)، عائیشه‌ ده‌لئ: جا ئه‌وانه‌ی ئیحرپامیان به‌ عومره‌ به‌ستبوو، ته‌وافی به‌یتو سه‌عی نیوان صه‌فا و مه‌روه‌یان کرد، پاشان ئیحرپامیان شکاند، وه‌ که‌ گه‌رانه‌وه‌ له‌ مینا ته‌وافیکێ تریان کرد، به‌لام ئه‌وانه‌ی ئیحرپامیان به‌ حه‌ج و عومره‌ پیکه‌وه‌ به‌ستبوو، ته‌نها یه‌ک جار ته‌وافی به‌یتیان کرد.

٣٢- باب ه‌نْ اَهْلٌ فِي زَهَنِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم كَاِهْلَالِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم.

قَالَ ابْنُ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم.

١٥٥٧- حَدَّثَنَا الْمُكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، قَالَ عَطَاءٌ: قَالَ جَابِرٌ رضی اللہ عنہ: أَمَرَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم عَلِيًّا رضی اللہ عنہ أَنْ يُقِيمَ عَلَى إِحْرَامِهِ. وَذَكَرَ قَوْلَ سُرَّاقَةَ^(٢).

^١ بروانه: ٢٩٤.

^٢ بروانه: ١٥٦٨، ١٥٧٠، ١٦٥١، ١٧٨٥، ٢٥٠٥، ٤٣٥٢، ٧٢٣٠، ٧٣٦٧.

٣٢- باسی ئه‌و که سه‌ی له سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ردا ﷺ

ئیحرامی به‌ستوو و هه‌ک ئیحرام، به‌ستنی پێغه‌مبه‌ر ﷺ

عه‌بدولای کوری عومه‌ر رضی الله عنه ئه‌م فه‌رمووده‌ی له پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ گێراوه‌ته‌وه ^(١)
 ١٥٥٧- عه‌تا ده‌لی: جابیر رضی الله عنه ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمانی کرد به‌ عه‌لی رضی الله عنه
 له‌سه‌ر ئیحرامه‌که‌ی خۆی به‌رده‌وام بێ، (عه‌تا ده‌لی): وه جابیر وته‌که‌ی
 سوپاچه‌ی باس کرد ^(٢).

١٥٥٨- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَلَّالُ الْهَدَلِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ، حَدَّثَنَا سَلِيمُ بْنُ حَيَّانَ
 قَالَ: سَمِعْتُ مَرْوَانَ الْأَصْفَرَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی الله عنه قَالَ: قَدِمَ عَلَيَّ رضی الله عنه عَلَى النَّبِيِّ ﷺ مِنَ
 الْيَمَنِ، فَقَالَ: «مَا أَهْلَلْتَ؟» قَالَ: «مَا أَهَلَّ بِهِ النَّبِيُّ ﷺ». فَقَالَ: «لَوْلَا أَنْ مَعِيَ الْهَدْيَ
 لَأَخْلَلْتُ» وَزَادَ مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ: قَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ «مَا أَهْلَلْتَ يَا عَلِيُّ؟» قَالَ:
 «مَا أَهَلَّ بِهِ النَّبِيُّ ﷺ» قَالَ: «فَأَهْدِ وَأَمْكُثْ حَرَامًا كَمَا أَنْتَ».

١٥٥٨- ئه‌نه‌سی کوری مالیک رضی الله عنه ده‌لی: عه‌لی رضی الله عنه له یه‌مه‌نه‌وه هات و گه‌یشه
 خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ر ﷺ (له مه‌که‌ له‌کاتی حه‌جدا)، پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی (به
 عه‌لی): ((ئیحرامت به‌چی به‌ستوو؟)) وتی: به‌و ئیحرامی پێغه‌مبه‌ر
 به‌ستوویه‌تی (به‌ستوومه)، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((ئه‌گه‌ر له‌به‌رئه‌وه
 نه‌بووایه ئازده‌لی دیاری به‌یتم پێیه، ئیحرامه‌که‌م ده‌شکاند)) ^(٣)، له گێرانه‌وه‌ی

^١ له فه‌رمووده‌ی ژماره: ١٥٥٨، ١٥٥٩، ٤٣٥٣، ٤٣٥٤ باسه‌که‌ی دێت و له‌وێدا روونی ده‌که‌ینه‌وه.

^٢ وته‌که‌ی سوپاچه له فه‌رمووده‌ی ژماره (٢٥٠٥، ٢٥٠٦) دێت.

^٣ حه‌جه‌که‌م ده‌کرد به‌ حه‌جی ته‌مه‌توع، واته: دواي ئه‌نجامدانی عومره ئیحرام ده‌شکێتی، دواتر رۆژی هه‌شتی
 ذی الحجة ئیحرام به‌ حه‌ج ده‌به‌ستن.

موحه ممه دی کوری به کر له ئیبنو جورده یجه وه ئهم زیاده ی له گه ئدایه: پیغه مبه ر ﷺ به عه لی فه رموو: ((عه لی ئیحرَامت به چی به ستوو؟)) عه لیش وتی: به و شیوه ئیحرَامه ی پیغه مبه ر ﷺ ئیحرَامی پی به ستوو، پیغه مبه ر ﷺ فه رموو: ((که واته ئاژه ئیک سهر بره^(١)، وه چۆن له ئیحرَامدایت به رده وامبه له سهر ئیحرَامه که ت)).

١٥٥٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ قَيْسِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَعَثَنِي النَّبِيُّ ﷺ إِلَى قَوْمٍ بِالْيَمَنِ فَجِئْتُ وَهُوَ بِالْبَطْحَاءِ، فَقَالَ: «يَا أَهْلُكُ؟» قُلْتُ: أَهْلُكُ كَاهِلَالِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «هَلْ مَعَكَ مِنْ هَذِي؟» قُلْتُ: لَا. فَأَمَرَنِي فَطُفْتُ بِالْبَيْتِ وَبِالصَّافَا وَالْمَرْوَةِ، ثُمَّ أَمَرَنِي فَأَخْلَلْتُ فَأَتَيْتُ امْرَأَةً مِنْ قَوْمِي فَمَشَطَنِي، أَوْ غَسَلَتْ رَأْسِي، فَقَدِمَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ: «إِنْ تَأْخُذَ بِكِتَابِ اللَّهِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُنَا بِالتَّمَامِ، قَالَ اللَّهُ: ﴿وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ﴾» (البقرة: ١٩٦) وَإِنْ تَأْخُذَ بِسُنَّةِ النَّبِيِّ ﷺ فَإِنَّهُ لَمْ يَحِلَّ حَتَّى نَحَرَ الْهَذِي^(٢).

١٥٥٩- ئه بو موسا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده لی: پیغه مبه ر ﷺ ناردمی (بو سهر وکاری) هوزیک له یه مهن، جا (له کاتی چه جدا له مه کهه) چوومه خزمه تی له کاتی که دا له به تحا بوو، فه رموو: ((ئیحرَامت چۆن به ستوو؟))، وتم: ئیحرَامم وه ک ئیحرَام به ستی پیغه مبه ر ﷺ به ستوو، فه رموو: ((ئاژه لی دیاری به یت پییه؟)) وتم: نه خیر، ئینجا فه رمانی پیکردم (به ته وافی به یت و سه عی نیوان صه فا و مه روه)، منیش ته وافی به یت و سه عی صه فا و مه روه م کرد، ئه وسا فه رمانی پیکردم

^١ چونکه علی حجی قارن ئه نجام ده دات، که بریتی یه له ئیحرَام به ستی به حج و عومره، که له م حاله ته دا ده بی ئاژه ئیک سهر بری وه ک دیاری بو به یت.

^٢ بروانه: ١٥٦٥، ١٧٢٤، ١٧٩٥، ٤٣٤٦، ٤٣٩٧.

ئىحرامم شکاند، جا رۆيشتم بۆ لای ئافرميتىكى هۆزه کهم^(١) قزى شانە کردم، يان سهرى شۆردم، ئينجا کاتى عومەر ﷺ (له خيلافهتى خویدا) هات فهرمووی: بئىگومان ئەگەر ئیمە کاربکهین بهوهی له قورئانه کهی خوادا هاتوو، ئەوه فهرومانمان پیده کات که حج و عومره بهتهواوی بکهین و ئىحرام نهشکينين ههتا حهجه کهش تهواو دهکهین، دمهفرموی: ﴿وَأَتِمُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ﴾^(٢)، وه ئەگەر کار بهفهرمایشتى پێغه مبهريش ﷺ بکهین ئەوه ههروايه، پێغه مبههر خۆی که ئىحرامى دهبهست، نهیدمشکاند ههتا نازەلى ديارى بهيتى سهرنه بربايه (له مينا)^(٣).

٣٣- باب قول الله تعالى: ﴿الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَةٌ فَمَنْ رَمَضَ فِيهِ الْحَجَّ فَلَا

رَفَتْ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ﴾^(١٧٧) البقرة. وقوله ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ

الْأَهْلِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجُّ﴾^(١٨٩) البقرة.

وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: أَشْهُرُ الْحَجِّ: شَوَّالٌ، وَذُو الْقَعْدَةِ، وَعَشْرٌ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ. وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: مِنْ السَّنَةِ أَنْ لَا يُحْرِمَ بِالْحَجِّ إِلَّا فِي أَشْهُرِ الْحَجِّ. وَكَرِهَ عُثْمَانُ أَنْ يُحْرِمَ مِنْ حُرَّاسَانَ أَوْ كَرْمَانَ.

^١ سه رنج: ئينبو حهجر دهآن: ئەو ئافره ته خيترانى يه كيك له براكانى ئەبو موسا بووه. بروهانه: فتح البارى: ٥٢٦/٣.

^٢ واته: حج و عومره به چاكى و تهواوى ئەنجام بدهن.

^٣ واته: عومەر ﷺ ڤنگرى كردوووه كه خه لك (تمتع) بكات، وه پيى ناخوش بووه خه لكه كه ئىحرام بشکين کاتى عومره يان کرد ههتا حهجه کهش تهواو نه کهن.

٣٣- باسی ئەم فەرمايشتهی خواى بهرز و بلند: (چه‌ج له‌ چه‌ند مانگێكى ديارىكراودايه، جا ئەوهى كه له‌و مانگانهدا ده‌ست به‌كار بوو و برياريدا چه‌ج بكات، ئەوه ده‌بێت نزىكى هاوسهرى نه‌كه‌وێت و گوناھو موباده‌له‌و گوفتارى نادروست ئەنجام نه‌دات له‌ كاتى چه‌جدا). وه ئەم فەرمايشتهی خوا: (ئەى موحه‌ممهد پرسيارت لى ده‌كه‌ن ده‌رباره‌ى نوێبوونه‌وه‌ى مانگه‌كان، پێيان بلى: ئەوه بو ديارىكردنى كاته‌كانه‌ بو خه‌لكى و بو زانىنى كاتى چه‌ج (خوا رێكى خستوه‌وه‌)).

عه‌بدوڵاى كورێ عومهر رضي الله عنه ده‌لى: مانگه‌كانى چه‌ج بریتين له‌: شه‌وال و زولقه‌عه‌ده و ده‌ رۆزى يه‌كه‌مى مانگى زولحيجه‌. عه‌بدوڵاى كورێ عه‌باس رضي الله عنه ده‌لى: سونه‌ته‌ ته‌نها له‌ مانگه‌ ديارىكراوه‌كان بو چه‌ج نيه‌تى چه‌ج بېنىت و خۆى ئاماده‌ بكات (بو چه‌ج). عوسمان رضي الله عنه به‌لایه‌وه‌ په‌سه‌ند نيه‌يه كه‌سىك (به‌نيازى چه‌ج بېت) له‌ خو‌راسان، يان گرمانه‌وه‌ نيه‌تى چه‌ج بېنى وئىحرام بيه‌ستى.

١٥٦٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ الْحَنْفِيُّ، حَدَّثَنَا أَفْلَحُ بْنُ حُمَيْدٍ، سَمِعْتُ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي أَشْهُرِ الْحَجِّ، وَلَيْلِي الْحَجِّ وَحُرْمِ الْحَجِّ، فَتَزَلْنَا بِسَرِفٍ، قَالَتْ: فَخَرَجَ إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ: مَنْ لَمْ يَكُنْ مِنْكُمْ مَعَهُ هَدْيٌ فَأَحَبُّ أَنْ يَجْعَلَهَا عُمْرَةً فَلْيَفْعَلْ، وَمَنْ كَانَ مَعَهُ الْهَدْيُ فَلَا. قَالَتْ: فَلَاخِذْ بِهَا وَالتَّارِكُ لَهَا مِنْ أَصْحَابِهِ، قَالَتْ: فَأَمَّا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَرِجَالٌ مِنْ أَصْحَابِهِ فَكَانُوا أَهْلَ قُوَّةٍ، وَكَانَ مَعَهُمُ الْهَدْيُ، فَلَمْ يَقْدِرُوا عَلَى الْعُمْرَةِ قَالَتْ: فَدَخَلَ عَلَى رَسُولِ

اللَّهُ ﷻ وَأَنَا أَبُكِي فَقَالَ مَا يُبْكِيكَ يَا هَنْتَاهُ؟ قُلْتُ سَمِعْتُ قَوْلَكَ لِأَصْحَابِكَ فَمَنْعَتِ الْعُمْرَةَ. قَالَ وَمَا شَأْنُكَ؟ قُلْتُ لَا أَصْلِي. قَالَ: فَلَا يَضِيرُكَ، إِنَّمَا أَنْتِ امْرَأَةٌ مِنْ بَنَاتِ آدَمَ كَتَبَ اللَّهُ عَلَيْكَ مَا كَتَبَ عَلَيْهِنَّ، فَكُونِي فِي حَجَّتِكَ، فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَرْزُقَكِيهَا. قَالَتْ: فَخَرَجْنَا فِي حَجَّتِهِ حَتَّى قَدِمْنَا مِنْى فَطَهَرْتُ، ثُمَّ خَرَجْتُ مِنْ مِنْى فَأَقْضْتُ بِالْبَيْتِ، قَالَتْ: ثُمَّ خَرَجْتُ مَعَهُ فِي النَّفْرِ الْآخِرِ حَتَّى نَزَلَ الْمُحَصَّبُ، وَنَزَلْنَا مَعَهُ، فَدَعَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي بَكْرٍ فَقَالَ: أَخْرِجْ بِأَخِيكَ مِنَ الْحَرَمِ، فَلْتَهْلِلْ بِعُمْرَةٍ ثُمَّ افْرَعَا، ثُمَّ اتَّيْنَا هَاهُنَا، فَإِنِّي أَنْظَرُكُمْ حَتَّى تَأْتِيَانِي. قَالَتْ: فَخَرَجْنَا حَتَّى إِذَا فَرَعْتُ، وَفَرَعْتُ مِنَ الطَّوَافِ ثُمَّ جِئْتُهُ بِسَحَرٍ فَقَالَ: هَلْ فَرَعْتُمْ؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ. فَأَذَنَ بِالرَّحِيلِ فِي أَصْحَابِهِ، فَارْتَحَلَ النَّاسُ فَمَرَّ مُتَوَجِّهًا إِلَى الْمَدِينَةِ. صَيَّرَ: مِنْ صَارَ يَضِيرُ صَيْرًا، وَيُقَالُ: صَارَ يَصُورُ صَوْرًا، وَصَرَّ يَصُرُّ صَرًّا^(١).

١٥٦٠- عانیسه ﷺ ده‌لی: له مانگه‌کانی چه‌ج و شه‌وه‌کانی چه‌ج و له شوین و کات و بارودوخه‌کانی چه‌جدا، له خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ دمرچوین (له مه‌دینه به‌رمو مه‌ککه)، جا له سه‌ریف بارو بنه‌مان خست، عانیسه ده‌لی: ئینجا پیغه‌مبه‌ر ﷺ (له‌چادره‌که‌ی) هاته‌دمرده‌وه بو نیو هاوده‌لانی و فه‌رمووی: ((هه‌ر که‌سیکتان ئازده‌لی دیاری به‌یتی نه‌هیناوه و بیی نییه، وه چه‌ز ده‌کات ئیچرامی چه‌جه‌که‌ی بکات به‌ عومره، نه‌وه با بیکات به‌ عومره، هه‌رکه‌سیکیش دیاری بییه، با ئیچرامه‌که‌ی نه‌کات به‌ عومره (وه‌ک خوی بمینیته‌وه به‌ ئیچرامی چه‌ج))، عانیسه وتی: جا هه‌بوو له هاوده‌لانی چه‌جه‌که‌یان کرد به‌ عومره و هه‌ندیکیان نه‌یانکرد، عانیسه ده‌لی: به‌لام پیغه‌مبه‌ر ﷺ و کومه‌لی له هاوده‌لانی توانایان هه‌بوو، وه ئازده‌لی دیاری به‌یتیان پیبوو، له‌به‌ر نه‌وه نه‌یانده‌توانی ئیچرامه‌که‌یان بگۆرن به‌ عومره، عانیسه ده‌لی: جا پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هات بو

^١ بروانه: ٢٩٤.

لام، له‌وکاته‌دا ده‌گریام، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((ژنه‌که نه‌وه بو ده‌گریته؟)) وتم: گویم له‌و فه‌رمایشته‌ت بوو به‌هاوه‌لانت فه‌رموو، که‌واته‌ من رێگری عومره‌کردنم لێ کراوه، فه‌رمووی: ((چیه‌ته؟)) وتم: نوێژ ناکه‌م (که‌وتوو‌مه‌ته‌ بێ نوێژی)، فه‌رمووی: ((زیانت لێ نادات، بێگومان تۆش ئافه‌رمته‌یکت له‌ ئافه‌رمته‌انی ئاده‌م، ئه‌وه‌ی خوا به‌سه‌ر تۆدا هێناوه‌تی، به‌سه‌ر هه‌موو ئافه‌رمته‌انی ئاده‌میدا هێناوه‌ و نووسیوه‌، که‌وابوو کاره‌کانی حه‌جه‌که‌ت نه‌نجام ده‌، به‌لکو خوا عومره‌که‌شت به‌ قیسمه‌ت بکات))، عایشه‌ ده‌لی: جا له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ردا ﷺ رۆشتین له‌و حه‌جه‌یدا تا گه‌شتینه‌ مینا، ئه‌وسا پاکبوومه‌وه‌ له‌ بێ نوێژی، ئینجا له‌ میناوه‌ رۆشتم بو مه‌که‌و ته‌وافی ئیفازه‌م کرد به‌ده‌وری به‌یتدا، پاشان له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ردا ﷺ له‌ رۆژی سێزده‌ی زولحیجه‌ له‌ مینا دهرجووین، رۆشت هه‌تا له‌ موحه‌صه‌ب لایدا، ئیمه‌ش له‌گه‌ڵیدا لاماندا و دابه‌زین، ئینجا پێغه‌مبه‌ر ﷺ عه‌بدوره‌حمانی کوڕی ئه‌بو به‌گری بانگ کرد، فه‌رمووی بێی: ((عایشه‌ی خوشکته‌ له‌ سنووری حه‌رم به‌ره‌ دهره‌وه‌، با (له‌ ته‌نعیم) ئیحرام به‌سته‌ی به‌ عومره‌، پاشان عومره‌که‌ ته‌واو بکه‌ن، پاشان وهرنه‌وه‌ بو نا ئێره‌، من چاوهره‌وانتانم هه‌تا دینه‌وه‌ بو لام))، عایشه‌ ده‌لی: جا هه‌ردووکه‌مان (من و عه‌بدوره‌حمان) رۆشتینه‌ دهره‌وه‌ (له‌ مه‌که‌که‌ بو ته‌نعیم، ئیحرام به‌سته‌)، هه‌تا له‌ عومره‌که‌ بوومه‌وه‌ و ته‌وافی مالئاومیم ته‌واو کرد، پاشان له‌ به‌ره‌به‌یاندا رۆشتمه‌وه‌ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ر ﷺ، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((نایا (له‌ عومره‌که‌) ته‌واوبوون؟)) وتم: به‌لێ، ئینجا پێغه‌مبه‌ر ﷺ جاریدا به‌نیو هاوه‌لانیدا به‌بارکردن، ئینجا خه‌لک باریان کرد و رۆشتن، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ روو به‌مه‌دینه‌ رۆشت. (صَيِّرْ) دروسته‌ له‌ (صَارَ يَصِيرُ صَيَّرَ) له‌وه‌ هاتیی، وه‌ دهموتری: (صَيِّرْ) له‌ (صَارَ يَصُورُ صَوَّرًا) له‌وه‌ هاتوو، وه‌ له‌ گێرانه‌ومیه‌کی تردا به‌ (صَرَّ) هاتوو له‌ فه‌رمووده‌که‌دا، که‌ له‌ (يَصَّرُ صَرًّا) له‌وه‌ هاتوو.

٣٤- بابُ التَّمَتُّعِ وَالْإِقْرَانِ وَالْإِفْرَادِ بِالْحَجِّ، وَقَسَخِ الْحَجِّ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ هَدْيٌ

١٥٦١- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا؛ خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَلَا نَرَى إِلَّا أَنَّهُ الْحَجُّ، فَلَمَّا قَدِمْنَا تَطَوَّفْنَا بِالْبَيْتِ، فَأَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ مَنْ لَمْ يَكُنْ سَاقِ الْهَدْيِ أَنْ يَحِلَّ، فَحَلَّ مَنْ لَمْ يَكُنْ سَاقِ الْهَدْيِ، وَنَسَاؤُهُ لَمْ يَسْفَنْ فَأَخْلَلْنَ، قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا؛ فَحَضْتُ فَلَمْ أَطُفْ بِالْبَيْتِ. فَلَمَّا كَانَتْ لَيْلَةُ الْحَصْبَةِ قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، يَرْجِعُ النَّاسُ بِعُمْرَةٍ وَحَجَّةٍ وَأَرْجِعُ أَنَا بِحَجَّةٍ. قَالَ: وَمَا طُفْتُ لِبَالِي قَدِمْنَا مَكَّةَ؟.. قُلْتُ: لَا. قَالَ: فَادْهَبِي مَعَ أَخِيكَ إِلَى التَّنْعِيمِ، فَأَهْلِي بِعُمْرَةٍ ثُمَّ مَوْعِدُكَ كَذَا وَكَذَا.. قَالَتْ صَفِيَّةُ: مَا أُرَانِي إِلَّا حَاسِبَتَهُمْ. قَالَ: عَقَرَى حَلْقَى، أَوْ مَا طُفْتُ يَوْمَ النَّحْرِ؟.. قَالَتْ: قُلْتُ: بَلَى. قَالَ: لَا بَأْسَ، انْفِرِي.. قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا؛ فَلَقِينِي النَّبِيُّ ﷺ وَهُوَ مُصْعِدٌ مِنْ مَكَّةَ، وَأَنَا مُنْهَبِطَةٌ عَلَيْهَا، أَوْ أَنَا مُصْعِدَةٌ وَهُوَ مُنْهَبِطٌ مِنْهَا^(١).

٣٤- باسی جوړه کانی ده جی: ته مه تووو(٢)، ئیقراان(٣)، ئیفراد(٤)،
وه هه لوه شانوه وه ئیحرام به ستن به ده ج بو که سی که ئاژه لی
دیاری نه هی نابی بو گوړینی ئیحرامه که به عومره

١٥٦١- عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دَهَلِيْ: لَهْ كَهَلْ بِيَّغَه مَبْرَدَا ﷺ لَهْ مَهْدِيْنَه دَهْر جَوُوِيْن، لَامَان
وَابُوو ئِيْحْرَام بَه سَتْن تَهْنَهَا بَه حَه جَه^(١)، بَه لَام كَاتِيْ كَه يَشْتِيْنَه مَه كَكَه وَ

^١ پروانه: ٢٩٤.

^٢ ده جی ته مه تووو: واته ئیحرام به ستن به عومره له پیښ نه نجامدانی ده جدا.

^٣ ده جی قیران یان ئیقراان: بریتیه له کردنی ده ج و عومره پیکه وه ئیحرام ناشکینتی تا هه ردووکیان ته واونه کات.

^٤ ده جی ئیفراد: واته نه نجامدانی هه ریه که له ده ج و عومره به جیاجیا له پیښدا ئیحرام به ده ج ده به ستیت و نه نجامی ده دات، پاشان ئیحرام به عومره به ستی و عومره که ی نه نجام بدات.

ته وافمان کرد به دهوری که عبه دا، نه وسا پیغه مبه ر ﷺ فه رمانی کرد به وانه ی
 ئاژه لی دیاریان نه هینا بوو (پاش نه جامدانی عومره) ئیحرامه که یان بشکینن،
 ئیتر نه وانه ی ئاژه لی دیاری به یتیان نه هینا بوو ئیحرامیان شکاند، خیزانه کانی
 پیغه مبه ریش ﷺ ئاژه لیان نه هینا بوو، بویه (عومره یان کردو) ئیحرامی
 حه ج که یان شکاند، عائشه ده لی: من که وتمه بی نوپژی و ته وافی به یتم نه کرد،
 جا که گه یشینه شهوی مانه وه له موحه صصب، عائشه ﷺ وتی: نه ی
 پیغه مبه ری خوا ﷺ چون هه موو خه لکی ده گه رینه وه حه ج و عومره یان
 کردوو، به لام من ته نها حه جم کردوو؟ پیغه مبه ر ﷺ فه رمووی: تو نه و
 شه وانه ی گه یشینه مه که ته وافی به یتت نه کرد؟ وتم: نه خیر، فه رمووی:
 ((له گه ل براکه ت (عه بدوره حمان) برؤ بو ته نعیم و له وی ئیحرام ببه سته به
 عومره، پاشان ژوانگه ت نه وی و نه وی بی)).

صه فیه وتی: وا گومان دهبم ریگریان دهبم له روشتن، پیغه مبه ریش ﷺ
 فه رمووی: ((له شت به بار وزار به ئازار بی، نه ی روژی په که می جه زن ته وافت
 نه کردوو؟)) صه فیه ده لی: وتم: با ته وافم کردوو، فه رمووی: ((ده ی فه ینا
 بگه ریره وه (له گه لماندا بو مه دینه))، ئینجا کاتی پیغه مبه ر ﷺ بیمگه یشته له
 مه که له سه ر روشتن بوو، منیش بو مه که ده اته مه وه، یان به پیچه وانه وه.

١٥٦٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ نَوْفَلٍ،
 عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ، فَمِنَّا
 مَنْ أَهْلٌ بِعُمْرَةٍ، وَمِنَّا مَنْ أَهْلٌ بِحَجَّةٍ وَعُمْرَةٍ، وَمِنَّا مَنْ أَهْلٌ بِالْحَجِّ، وَأَهْلٌ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْحَجِّ،
 فَأَمَّا مَنْ أَهْلٌ بِالْحَجِّ أَوْ جَمَعَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ، لَمْ يَحِلُّوا حَتَّى كَانَ يَوْمُ النَّحْرِ^(١).

^١ نه مه کاتی بووه نه حکامه کانی حه جیان لا پروو نه بووه، یان نه یانزانویه عومره له کاتی حه جدا ده کری.

^٢ بروانه: ٢٩٤.

١٥٦٢- عائیشه رضی الله عنها ده‌لی: له سالی چه‌جی مائتاواایدا له خزمهت پیغه‌مبه‌ردا رضی الله عنه له مه‌دینه دمرچووین (پروو به‌مه‌ککه)، هه‌مانبوو ئیح‌رامیان ته‌نها به عوم‌ره به‌ستبوو، هه‌شمان بوو ئیح‌رامی به چه‌ج و عوم‌ره به‌ستبوو، له نیویشماندا هه‌بوو ته‌نها به چه‌ج ئیح‌رامیان به‌ستبوو، وه پیغه‌مبه‌ری خوا رضی الله عنها ئیح‌رامی به‌س به چه‌ج به‌ستبوو، نه‌وسا نه‌وانه‌ی ئیح‌رامیان ته‌نها به چه‌ج به‌ستبوو، یان ئیح‌رامیان به چه‌ج و عوم‌ره پیکه‌وه به‌ستبوو، ئیح‌رامیان نه‌شکاند هه‌تا رۆزی یه‌که‌می چه‌ژنی قوربان.

١٥٦٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ عَلِيٍّ بْنِ حُسَيْنٍ، عَنْ مَرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ قَالَ: شَهِدْتُ عُثْمَانَ وَعَلِيًّا رضی الله عنهما، وَعُثْمَانَ يَنْهَى عَنِ الْمُنْتَعَةِ، وَأَنْ يُجْمَعَ بَيْنَهُمَا، فَلَمَّا رَأَى عَلِيٌّ، أَهْلًا بِهِمَا: لَبَّيْكَ بِعُمْرَةٍ وَحَجَّةٍ، قَالَ: مَا كُنْتُ لِأَدَّعِ سُنَّةَ النَّبِيِّ ﷺ لِقَوْلِ أَحَدٍ ^(١).

١٥٦٣- مه‌روانی کوری چه‌که‌م ده‌لی: (له‌کاتی چه‌جدا) عوسمان و عه‌لیم بینی رضی الله عنهما، عوسمان رپگری ده‌کرد له موعه‌ی چه‌ج ^(٢)، وه رپگری ده‌کرد له ئیح‌رام به‌ستن به چه‌ج و عوم‌ره پیکه‌وه، جا کاتی عه‌لی (رپگری گردنی عوسمانی) بینی، (عه‌لی) ئیح‌رامی به‌ست به چه‌ج و عوم‌ره (و وتی): نیه‌تم هینا به عوم‌ره و چه‌ج، عه‌لی وتی: من واز له سونه‌تی پیغه‌مبه‌ر ﷺ ناهینم بو قسه‌ی هیچ که‌س.

١٥٦٤- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، حَدَّثَنَا ابْنُ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی الله عنهما قَالَ: كَانُوا يَرَوْنَ أَنَّ الْعُمْرَةَ فِي أَشْهُرِ الْحَجِّ مِنْ أَفْجَرِ الْفُجُورِ فِي الْأَرْضِ،

^١ بروهانه: ١٥٦٩.

^٢ واته: جو‌ری چه‌جی ته‌مه‌توع، که ئیح‌رام به‌ستی به عوم‌ره و نه‌نجامی بده‌ی، پاشان ئیح‌رام بشکینی، له رۆزی هه‌شتی زولحیجه ئیح‌رام به‌ستی به چه‌ج.

وَيَجْعَلُونَ الْمُحْرَمَ صَفْرًا، وَيَقُولُونَ: إِذَا بَرَأَ الذَّبَرُ، وَعَقَا الْأَثَرُ، وَأَنْسَلَخَ صَفْرُ، حَلَّتِ الْعُمْرَةُ لِمَنْ اعْتَمَرَ، قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَصْحَابُهُ صَبِيحَةَ رَابِعَةٍ مُهْلِينَ بِالْحَجِّ، فَأَمَرَهُمْ أَنْ يَجْعَلُوهَا عُمْرَةً، فَتَعَاظَمَ ذَلِكَ عِنْدَهُمْ فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الْحِلِّ؟ قَالَ: حِلُّ كُلِّهِ. ^(١)

١٥٦٤- عه‌بدولای کوری عه‌باس رضی‌الله‌عنہ ده‌لئ: خه‌لکی سه‌رده‌می نه‌قامی (پیش نیسلام) عومره‌کردن به‌لایانه‌وه له مانگه‌کانی ده‌جدا له خراپترین خراپه‌کان وابوو له زه‌ویدا، مانگی موچه‌ره‌میان ده‌کرد به مانگی سه‌فه‌ر، ده‌یانوت: نه‌گه‌ر برینی پشتی و شتر چاک بوویه‌وه ^(٢) و شوین پیی حاجیان نه‌ماو کویر بوویه‌وه، وه مانگی سه‌فه‌ر ^(٣) تیپه‌ری، نه‌وه‌ی بیه‌ویت عومره بکات عومره‌کردنی بو دروسته، پیغه‌مبه‌ر ﷺ و نه‌وه‌ هاوه‌لانه‌ی له روژی چواره‌می زولحیجه به‌(لبیک) ده‌جیان ده‌به‌ست، فه‌رمانی پیکردن که ده‌جه‌گه‌یان بکه‌ن به عومره (نیحرامه‌گه‌یان بشکینن)، نه‌وه به‌لای هاوه‌لانه‌وه زور گران بوو، وتیان: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ نه‌مه ج ده‌لال بوونی‌که؟ فه‌رمووی: ((ده‌لال بوونی هه‌موو نه‌وه شتانه‌یه که له‌سه‌ر نه‌وه که‌سه ده‌رامه له کاتی نیحرامدا بیکات)).

١٥٦٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَيْسِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي مُوسَى رضی‌الله‌عنہ قَالَ: قَدِمْتُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ. فَأَمَرَهُ بِالْحِلِّ ^(٤).

١٥٦٥- نه‌بو موسا رضی‌الله‌عنہ ده‌لئ: (له‌کاتی ده‌جدا) گه‌یشتمه‌وه خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ر ﷺ، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمانی پی کردووه نیحرامه‌که‌ی بشکینن ^(١).

^١ بروانه: ١٠٨٥.

^٢ له سه‌فه‌ری ده‌ج ماندووایان ده‌سایه‌وه و برینیان نه‌ما.

^٣ واته: مانگی موچه‌ره‌م چونکه سه‌فه‌ریان ده‌گویری به موچه‌ره‌م.

^٤ بروانه: ١٥٥٩.

١٥٦٦- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ. وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، عَنْ حَفْصَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهَا قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا شَأْنُ النَّاسِ حَلُّوا بِعُمْرَةٍ وَلَمْ تَحْلُلْ أَنْتَ مِنْ عُمْرَتِكَ؟ قَالَ: إِنِّي لَبَدْتُ رَأْسِي، وَقَلَدْتُ هَذِي، فَلَا أَحِلُّ حَتَّى أَنْحَرَ.^(١)

١٥٦٦- چه‌فصه‌ی (رمزای خوای لی بی) خیزانی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ ده‌گیرته‌وه که وتی: نه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ نه‌وه بو‌چی نه‌وه خه‌لکه‌ی تر عومر‌میان کرد و ئی‌حرامیان شکاند، به‌لام تو به‌کردنی عومر‌ه‌که‌ت ئی‌حرام‌ت نه‌شکاند؟ فه‌رمووی ﷺ: ((من فزرم بیکه‌وه نووساندووه‌و ئازهل‌ی دیاریم هیتاوه‌و نیشانهم کردووه‌و، بو‌یه ئی‌حرام ناشکینم تا وشتره‌که‌م سه‌رنه‌ب‌رم)).

١٥٦٧- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، أَخْبَرَنَا أَبُو جَمْرَةَ نَصْرُ بْنُ عِمْرَانَ الضُّبَعِيُّ قَالَ: مَتَّعْتُ فَنَهَانِي نَاسٌ، فَسَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، فَأَمَرَنِي، فَرَأَيْتُ فِي الْمَتَامِ كَأَنَّ رَجُلًا يَقُولُ لِي: حَجٌّ مَبْرُورٌ وَعُمْرَةٌ مُتَقَبَّلَةٌ. فَأَخْبَرْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ، فَقَالَ: سُنَّةُ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ لِي: أَقِمْ عِنْدِي، فَأَجْعَلَ لَكَ سَهْمًا مِنْ مَالِي. قَالَ شُعْبَةُ: فَقُلْتُ: لِمَ؟ فَقَالَ: لِلرُّؤْيَا الَّتِي رَأَيْتُ^(٢).

١٥٦٧- نه‌بو جه‌مره‌ که نه‌صری کور‌ی عیمرانی زوبه‌عییه‌ ده‌لی: چه‌ج و عومر‌م به‌ ته‌مه‌توع کرد، خه‌لکانیک و تیان: ناب‌ی وابکه‌ی دروست نییه‌، منیش پرسیارم له‌ عه‌بدو‌لای کور‌ی عه‌باس کرد ﷺ، فه‌رمانی بی‌ کردم بیکه‌م و دروسته‌، (که‌ کردم) له‌ خه‌ومدا دیم وه‌ک پی‌او‌یک پی‌م بل‌ی چه‌ج‌یک‌ی چاک و عومر‌میه‌کی وهر‌گیراوه‌، ئینجا نه‌وه خه‌ومد بو‌ عه‌بدو‌لای کور‌ی عه‌باس گیر‌ایه‌وه‌،

^١ دوا‌ی نه‌وه‌ی عومر‌ه‌ی کرد، چونکه‌ ئازهل‌ی دیاری به‌یتی نه‌هیتابوو، نه‌م فه‌رمووده‌ به‌در‌ت‌تر له‌ ژماره‌: ١٥٥٩ دا هاتووه‌ و مانامان کردووه‌.

^٢ ب‌روانه‌: ١٦٧٩، ١٧٢٥، ٤٣٩٨، ٥٩١٦.

^٣ ب‌روانه‌: ١٦٨٨.

وتی: ئەوێ سوننه‌تی پیغه‌مبه‌ره ﷺ، وه پێی وتم: لام بمینه‌ره‌وه، به‌شیک له سامانه‌که‌مت ده‌ده‌می، شوعبه وتی: وتم: (به ئەبو جه‌مه‌ره) بۆ به‌شیک له سامانه‌که‌ی پێ دایت؟ وتم: له‌به‌ر ئەو خه‌وه‌ی که بینیبووم.

١٥٦٨- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا أَبُو شَهَابٍ قَالَ: قَدِمْتُ مُتَمَتِّعًا مَكَّةَ بِعُمْرَةٍ، فَدَخَلْنَا قَبْلَ التَّوْبَةِ بِثَلَاثَةِ أَيَّامٍ، فَقَالَ لِي أَنَسٌ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ: تَصِيرُ الْآنَ حَجَّتُكَ مَكِّيَّةً. فَدَخَلْتُ عَلَى عَطَاءٍ أَسْتَفْتِيهِ، فَقَالَ: حَدَّثَنِي جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ حَجَّ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ يَوْمَ سَاقِ الْبُذْنِ مَعَهُ، وَقَدْ أَهْلُوا بِالْحَجِّ مُفْرَدًا، فَقَالَ لَهُمْ: «أَجْلُوا مِنْ إِحْرَامِكُمْ بِطَوَافِ الْبَيْتِ وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، وَقَصُّوا ثُمَّ أَقِيمُوا حَلَالًا، حَتَّى إِذَا كَانَ يَوْمُ التَّوْبَةِ فَأَهْلُوا بِالْحَجِّ، وَاجْعَلُوا الَّتِي قَدِمْتُمْ بِهَا مُنْعَةً. فَقَالُوا: كَيْفَ نَجْعَلُهَا مُنْعَةً وَقَدْ سَمِينَا الْحَجَّ؟ فَقَالَ: «افْعَلُوا مَا أَمَرْتُكُمْ، فَلَوْلَا أَنِّي سَفْتُ الْهَدْيَ لَفَعَلْتُ مِثْلَ الَّذِي أَمَرْتُكُمْ، وَلَكِنْ لَا يَجِلُّ مِنِّي حَرَامٌ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ. فَفَعَلُوا»^(١).

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: «أَبُو شَهَابٍ لَيْسَ لَهُ مُسْنَدٌ إِلَّا هَذَا».

١٥٦٨- ئەبو شیهاب ده‌لی: رویشتم بۆ مه‌که‌که به ته‌مه‌توع عومره‌م به‌ست، سێ رۆژ له پێش ته‌رویه‌دا^(٢) چووومه مه‌که‌که، هه‌ندی له خه‌لکی مه‌که‌که پێیان وتم: ئێستا چه‌جه‌که‌ت ده‌بی به‌ چه‌جی مه‌که‌که‌یی^(٣)، منیش رویشتمه خزمه‌ت عه‌تا پرسیارم لێ کرد، عه‌تاش وتی: جابیری کوری عه‌بدوڵا ﷺ بۆی گێڕامه‌وه که له‌گه‌ڵ پیغه‌مبه‌ردا ﷺ چه‌جی کرد له رۆژیکدا که پیغه‌مبه‌ر ﷺ نازه‌لی دیاری

^١ بروانه: ١٥٥٧.

^٢ واته: سێ رۆژ پێش ئەو رۆژه‌ی ئیحرام به‌ چه‌ج ده‌به‌ستری که رۆژی هه‌شتی زولحیجه یه.

^٣ چونکه ئەبێ له مه‌که‌که ئیحرام دابه‌ستی، پاداشتی ئیحرام به‌ستنی له میقاته‌وه له‌کیس ده‌چن.

هینابوو له‌گه‌ل خۆی، هاوه‌لانی‌ش ئیحرامیان تهنه‌ها به‌ چه‌ج دابه‌ستبوو، پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ پێی فه‌رموون: ((به‌ته‌وا‌فی به‌یت و سه‌عی نی‌وان سه‌فا و مه‌روه ئیحرامه‌که‌تان بشکینن، قه‌رتان کورت بکه‌نه‌وه، پاشان به‌حه‌لالی بمیننه‌وه تا رۆژی ته‌روویه، نه‌وسا ئیحرام به‌ چه‌ج دابه‌ستن، نه‌وه‌ی له‌پیشه‌وه کردتان بیکه‌ن به‌ عومره‌))، وتیان: چۆن بیکه‌ین به‌ عومره له‌کاتی‌که‌دا ئیمه‌ ناوی چه‌جمان لی هیناوه؟ فه‌رمووی: ((نه‌وه‌ی فه‌رمانتان پێ ده‌که‌م بیکه‌ن، نه‌گه‌ر من ئازده‌لم له‌گه‌ل خۆم نه‌هینابایه، منیش وام ده‌کرد که فه‌رمانم به‌نی‌وه کردووه، به‌لام من نابێ ئیحرام بشکینم، هه‌تا نه‌و ئازده‌له‌ی به‌دیاری بۆ به‌یتم هیناوه نه‌گاته جی‌گای خۆی)) نه‌وسا هاوه‌لان نه‌وه‌ی فه‌رمانی پیکردن کردیان. نه‌بو عه‌بدو‌لا (ئیمامی بوخاری) ده‌لی: نه‌بو شیهاب تهنه‌ها نه‌م فه‌رمووده‌ی هه‌یه له‌ بوخاریدا که به‌نه‌په‌راوی بگاته‌وه سه‌ر پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ.

١٥٦٩- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَعْمُرِيُّ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ قَالَ: اخْتَلَفَ عَلِيٌّ وَعُثْمَانُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا وَهُمَا يَعْسُقَانِ فِي الْمَتْعَةِ، فَقَالَ عَلِيٌّ: مَا تُرِيدُ إِلَّا أَنْ تَنْتَهِيَ عَنْ أَمْرِ فَعَلَهُ النَّبِيُّ ﷺ. فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ عَلِيٌّ أَهْلًا بِهِمَا جَمِيعًا^(١).

١٥٦٩- سه‌عیدی کوری موسه‌یه‌ب ده‌لی: عه‌لی و عوسمان رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا له‌ عوسفان بوون، دمه‌باره‌ی موته‌ی چه‌ج رایان جیا بوو، جا عه‌لی وتی: هیچ مه‌به‌ستیک نییه تهنه‌ها نه‌وه نه‌بی‌ت که رێگری له‌ شتیک که پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ کردوویه‌تی؟ نه‌وسا که عه‌لی نه‌مه‌ی بی‌نی ئیحرامی به‌ چه‌ج و عومره به‌ست.

^١ بروانه: ١٥٦٣.

٣٥- بابُ هَنْ لَبَسٍ بِالْحَجِّ وَسَمَاءُ

١٥٧٠- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ قَالَ: سَمِعْتُ مُجَاهِدًا يَقُولُ: حَدَّثَنَا جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه: قَدِمْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَتَحْنُ نَقُولُ: لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ بِالْحَجِّ. فَأَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَجَعَلَنَا هَا عُمْرَةً^(١).

٣٥- باسی که‌سیک ئیحرامی به‌هه‌ج به‌ستبیت و ناوی هیئا بیت

١٥٧٠- جابری کوری عه‌بدولاً رضي الله عنه ده‌لی: له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ری خوا‌دا ﷺ گه‌یشتینه مه‌ککه و ئیمه ده‌مانوت: (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ بِالْحَجِّ)، واته: ته‌لبییه‌مان ده‌کرد به‌هه‌ج و نیه‌تی هه‌جه‌مان هیئانبوو. به‌لام پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمانی پی‌کردین گو‌ریمان به‌ عومره^(٢).

٣٦- بابُ التَّمَتُّعِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

١٥٧١- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي مُطَرِّفٌ عَنْ عِمْرَانَ رضي الله عنه قَالَ: تَمَتَّعْنَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَنَزَلَ الْقُرْآنُ، قَالَ رَجُلٌ بِرَأْيِهِ مَا شَاءَ^(٣).

٣٦- باسی ته‌مه‌توع له‌ سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ری خوا‌دا ﷺ

١٥٧١- عیمران رضي الله عنه ده‌لی: هه‌ج و عومره‌مان به‌ته‌مه‌توع کرد له‌ سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ری خوا‌دا ﷺ، قورئانیس دابه‌زی (له‌سه‌ر دروستی ته‌مه‌توع)، که‌چی که‌سیک به‌پای خوی ئه‌وه‌ی بیه‌وی دمیلئ^(١). (که‌ له‌ قورئان و فه‌رمووده‌دا نییه‌).

^١ ب‌روانه: ١٥٥٧.

^٢ واته: ئیحرام و نیه‌ته‌که‌یان له‌ هه‌ه‌وه‌ کوری به‌ عومره به‌ فه‌رمانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ.

^٣ ب‌روانه: ٤٥١٨.

٣٧- بابُ قولِ اللهِ تَعَالَى: ﴿ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلَهُ﴾ ﴿١١٦﴾ البقرة.

١٥٧٢- وَقَالَ أَبُو كَامِلٍ فَضِيلُ بْنُ حُسَيْنٍ الْبَصْرِيُّ: حَدَّثَنَا أَبُو مَعْشَرٍ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ غِيَاثٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ مُتْعَةِ الْحَجِّ، فَقَالَ: أَهْلُ الْمُهَاجِرُونَ وَالْأَنْصَارُ وَأَزْوَاجُ النَّبِيِّ ﷺ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ وَأَهْلُنَا، فَلَمَّا قَدِمْنَا مَكَّةَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «اجْعَلُوا إِهْلَالَكُمْ بِالْحَجِّ عُمْرَةً إِلَّا مَنْ قَلَّدَ الْهَدْيَ.. فَطُفْنَا بِالْبَيْتِ وَبِالصَّافَا وَالْمَرْوَةِ وَأَتَيْنَا النِّسَاءَ، وَلَبِسْنَا الثِّيَابَ، وَقَالَ: «مَنْ قَلَّدَ الْهَدْيَ فَإِنَّهُ لَا يَحِلُّ لَهُ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ.. ثُمَّ أَمَرْنَا عَشِيَّةَ التَّرْوِيَةِ أَنْ نُهْلَ بِالْحَجِّ، فَإِذَا فَرَعْنَا مِنَ الْمَنَاسِكِ جِئْنَا فَطُفْنَا بِالْبَيْتِ وَبِالصَّافَا وَالْمَرْوَةِ فَقَدْ تَمَّ حَجُّنَا، وَعَلَيْنَا الْهَدْيُ كَمَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فِصَامًا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةً إِذَا رَجَعْتُمْ﴾ ﴿١١٦﴾ البقرة. إِلَى أَمْصَارِكُمْ. الشَّاءُ تَجْزِي، فَجَمَعُوا نُسُكَيْنِ فِي عَامٍ بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ، فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَنْزَلَهُ فِي كِتَابِهِ وَسَنَّهُ نَبِيُّهُ ﷺ وَأَبَاحَهُ لِلنَّاسِ غَيْرِ أَهْلِ مَكَّةَ، قَالَ اللَّهُ: ﴿ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلَهُ﴾ حَاضِرِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ﴿١١٦﴾ البقرة. وَأَشْهُرُ الْحَجِّ الَّتِي ذَكَرَ اللَّهُ تَعَالَى: شَوَّالٌ، وَذُو الْقَعْدَةِ، وَذُو الْحِجَّةِ، فَمَنْ مَتَّعَ فِي هَذِهِ الْأَشْهُرِ فَعَلَيْهِ دَمٌ أَوْ صَوْمٌ، وَالرَّقْتُ الْجَمَاعُ، وَالْفُسُوقُ الْمَعَاصِي، وَالْجِدَالُ الْمِرَاءُ.

٣٧- باسی ئەم فەرمايشتهی خواى بهرز و بلند: (ئەو

تەمەتووە بۆ کەسیکە کە (خۆی) و کەس و کارى

دانیشتووی دەورووبەرى مەزگەوتى حەرەم نەبن).

١٥٧٢- عيكريمه ده‌لى: عەبدوللای كورێ عەباس رضي الله عنه ده‌لى: دەربارەى مۆتەحەى حەج پەرسىارى لى كرا، عەبدوللەش وتى: كۆچەران و ئەنصار و خەزەنەكانى

^١ له (فتح الباري) دا ده‌لى: مەبەستى عيمران به‌و كەسه‌يه به‌ بۆچونى خۆى شتيك ده‌لى: عومرى كورێ خەتتابه رضي الله عنه، فتح الباري: ٥٥٢/٤. له پافەى فەرمودەى: ١٥٧١ دا.

پێغه‌مبەر ﷺ له چه‌جی مائاوا پیدا ئیحرامیان (به چه‌ج) به‌ست، هه‌روه‌ها ئیهم‌ش ئیحرامان به‌ست^(١)، جا کاتێ نزیکێ مه‌ککه‌ بووینه‌وه (له سه‌ریف) پێغه‌مبهری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((به‌وانه‌ی ئیحرامیان ته‌نها به چه‌ج به‌ستووه)، ئیحرامی چه‌جه‌که‌تان بکه‌ن به ئیحرامی عومره، جگه له‌وانه‌ی ئاژه‌لی هه‌دییه‌یان نیشانه‌کردووه و پێیانه‌))، ئینجا ته‌وافی به‌یت و سه‌عی سه‌فا و مه‌روه‌مان کرد، (ئیحرامان شکاندو) سه‌رح‌بێیمان له‌گه‌ڵ هاوسه‌ره‌کانمان کرد، وه جلوه‌رگی ئاساییمان له‌به‌رکرد، جا پێغه‌مبەر ﷺ فه‌رمووی: ((هه‌رکه‌سێ ئاژه‌لی هه‌دییه‌ی (بېبی) و نیشانه‌ی کردبێت، ئه‌وه دروست نییه ئیحرامه‌که‌ی بشکێنێ، هه‌تا هه‌دییه‌که‌ی نه‌گاته جێگای خۆی))^(٢)، پاشان ئیواره‌ی رۆژی ته‌روویه^(٣) فه‌رمانی پێکردین ئیحرام به چه‌ج به‌ستین، که له‌کاروباری چه‌ج بووینه‌وه، ته‌وافی ئیفازه‌مان کرد و سه‌عی سه‌فا و مه‌روه‌مان کرد، ئیتر چه‌ج‌کردنه‌که‌مان ته‌واو بوو، ئاژه‌ل سه‌ربه‌رینمان که‌وته سه‌ر، وه‌ک خوای گه‌وره ده‌فه‌رمووی: (ئهو‌ی جی بۆ هه‌لسو‌را له قوربانی (بیکات)، وه نه‌گه‌ر یه‌کێک نه‌یبوو، با سێ رۆژ به‌ر‌پۆزوو بێت له‌کاتی چه‌جدا، وه چه‌وت رۆژ کاتێ گه‌رانه‌وه بۆ ولاتی خۆتان)، (إِذَا رَجَعْتُمْ) واته: (کاتێ گه‌رانه‌وه) بۆ ولاتی خۆتان، مه‌رێک دروسته بۆ هه‌دی^(٤)، له‌سائیکدا دوو په‌رستشیان پێکه‌وه ئه‌نجامدا که چه‌ج و عومره‌ن، چونکه بێگومان خوا له قورئاندا دا‌یبه‌زاندووه، وه پێغه‌مبهره‌که‌شی

^١ له فه‌رمووده‌ی تر دا هاتووه که سێ جو‌ر ئیحرامان به‌ستووه:

یه‌که‌میان ئیحرامیان به چه‌ج و عومره به‌ستووه، یان به چه‌ج و هه‌دییه‌یان له‌گه‌ڵ خۆیان هێناوه.

دووه‌میان ئیحرامیان به عومره به‌ستووه و ته‌واویان کردووه، پاشان ئیحرامیان به چه‌ج به‌ستووه.

سێیه‌میان ئیحرامیان به چه‌ج به‌ستووه و هه‌دییه‌یان له‌گه‌ڵ خۆیان نه‌هێناوه.

^٢ واته: له رۆژی یه‌که‌می جه‌ژنی قورباندا سه‌ربه‌ری.

^٣ رۆژی هه‌شتی مانگی زولحیجه‌یه.

^٤ چه‌ج و عومره‌ی ته‌مه‌توع.

ﷺ فه‌رمانی پێ‌کردوو و رێ‌گهی داوه به‌ته‌مه‌توع بۆ ئهو که‌سانه‌ی دانێشتوو ی مه‌که‌که‌ نین، خوای گه‌وره‌ فه‌رمووێه‌تی: (ئهم ته‌مه‌توعه‌ بۆ که‌سێک ما‌ئیان له مه‌که‌که‌دا نه‌بێ)، وه‌ مانگه‌کانی چه‌ج که‌ خوای به‌رز و بلند له‌ هور‌ناندا فه‌رمووێه‌تی ئه‌مانه‌ن: شه‌وال و زولقه‌عه‌ده و زولحیجه‌، جا هه‌ر که‌سی له‌م سی مانگه‌دا ته‌مه‌توع بکات، ئه‌وه‌ خوێن پ‌ژاندن یان به‌ر‌پ‌ژوو‌بوونی له‌سه‌ره‌.

(الرَّقْتُ): جوتبوونی پیاو و ژنه‌، (الْفُسُوقُ): گونا‌ه‌ کردنه‌، (الْجِدَالُ): شه‌رم‌قه‌سه‌یه‌.

٣٨- بَابُ الْاِغْتِسَالِ عِنْدَ دُخُولِ مَكَّةَ

١٥٧٣- حَدَّثَنِي يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ، أَخْبَرَنَا أَيُّوبُ، عَنْ نَافِعٍ قَالَ كَانَ ابْنُ عُمَرَ رضي الله عنه إِذَا دَخَلَ أَدْنَى الْحَرَمِ أَمْسَكَ عَنِ التَّلْبِيَةِ، ثُمَّ يَبِيتُ بِذِي طَوًى، ثُمَّ يُصَلِّي بِهِ الصُّبْحَ وَيَغْتَسِلُ، وَيَحَدِّثُ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَفْعَلُ ذَلِكَ^(١).

٣٨- باسی خوش‌وردن له‌ کاتی چوونه‌ نیو شاری مه‌که‌وه‌ (سو‌ننه‌ته‌)

١٥٧٣- نافع ده‌لی: عه‌بدو‌لای کورێ عومه‌ر رضي الله عنه نه‌گه‌ر بر‌پ‌وێشتبا‌یه‌ نزیک چه‌ره‌م، ئه‌وه‌ (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ) ی نه‌ده‌کرد، پاشان له‌ (ذی طو‌ی) شه‌و ده‌مایه‌وه‌ و نو‌یژی به‌یانی له‌وێ ده‌کرد و خو‌ی ده‌شو‌ری، وه‌ ده‌یگ‌یرا‌یه‌وه‌ که‌ پێ‌غه‌مبه‌ر ﷺ هه‌میشه‌ وای ده‌کرد.

٣٩- بَابُ دُخُولِ مَكَّةَ نَهَارًا أَوْ لَيْلًا

بَاتَ النَّبِيُّ ﷺ بِذِي طَوًى حَتَّى أَصْبَحَ، ثُمَّ دَخَلَ مَكَّةَ، وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ رضي الله عنه يَفْعَلُهُ.

^١ بر‌وانه‌: ٤٩١.

١٥٧٤- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي نَافِعٌ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: بَاتَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم بِذِي طَوًى حَتَّى أَصْبَحَ، ثُمَّ دَخَلَ مَكَّةَ. وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ رضي الله عنه يَفْعَلُهُ^(١).

٣٩- باسی رویشته نیو شاری مه‌ککه به‌روژ یان به‌شهو (سونه‌ته)

په‌مه‌به‌ر صلى الله عليه وسلم له (ذی طوی) شه‌و ماومه‌وه تا روژ بوته‌وه، پاشان رویشته‌وه نیو شاری مه‌ککه، عه‌بدو‌لای کوری عومه‌ریش رضي الله عنه به‌هه‌مان شیوه‌ی ده‌کرد.

١٥٧٤- نافع ده‌گپرته‌وه له عه‌بدو‌لای کوری عومه‌روه رضي الله عنه ده‌لی: په‌مه‌به‌ر صلى الله عليه وسلم شه‌و له (ذی طوی) مایه‌وه تا روژ بوویه‌وه، پاشان رویشته نیو شاری مه‌ککه‌وه. (نافع ده‌لی): عه‌بدو‌لای کوری عومه‌ریش رضي الله عنه به‌هه‌مان شیوه‌ی ده‌کرد.

٤٠- باب: مَنْ أَيْنَ يَدْخُلُ مَكَّةَ ؟

١٥٧٥- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ قَالَ: حَدَّثَنِي مَعْنٌ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَدْخُلُ مِنَ الثَّنِيَةِ الْعُلْيَا، وَيَخْرُجُ مِنَ الثَّنِيَةِ السُّفْلَى^(٢).

٤٠- باسیک: (په‌مه‌به‌ری خوا صلى الله عليه وسلم) له کوپوه ده‌چووه نیو

شاری مه‌ککه‌وه؟

١٥٧٥- عه‌بدو‌لای کوری عومه‌ر رضي الله عنه ده‌لی: په‌مه‌به‌ری خوا صلى الله عليه وسلم له (که‌دانه‌وه که) مله‌و که‌ردنه‌ی سه‌روه‌وه د‌رویشته نیوه‌وه (بو مه‌ککه)، وه له مل و که‌ردنه‌ی خواروه‌وه د‌رویشته د‌روه‌وه (له مه‌ککه).

^١ پروانه: ٤٩١.

^٢ پروانه: ٤٨٤.

٤١- باب: مِنْ آيِنَ يَخْرُجُ مِنْ مَكَّةَ ؟

١٥٧٦- حَدَّثَنَا مُسَدَّدُ بْنُ مَسْرُودٍ الْبَصْرِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عُبيدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ دَخَلَ مَكَّةَ مِنْ كَدَاءٍ مِنَ الثَّنِيَّةِ الْعُلْيَا الَّتِي بِالْبَطْحَاءِ، وَيَخْرُجُ مِنَ الثَّنِيَّةِ السُّفْلَى ^(١).

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: كَانَ يُقَالُ هُوَ مُسَدَّدٌ كَأَسْمِهِ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مَعِينٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ يَقُولُ: لَوْ أَنَّ مُسَدَّدًا أَتَيْتُهُ فِي بَيْتِهِ فَحَدَّثْتُهُ لَأَسْتَحَقَّ ذَلِكَ، وَمَا أَبَالِي كُتُبِي كَانَتْ عِنْدِي أَوْ عِنْدَ مُسَدَّدٍ.

٤١- باسیک: (پێغه‌مبهری خوا ﷺ) له چ شوێنیکهوه له مه‌که‌ ده‌رده‌چوو؟

١٥٧٦- عه‌بدوڵای کوری عومهر رضي الله عنه ده‌گێڕێته‌وه که پێغه‌مبهری خوا ﷺ له که‌دانه‌وه له‌ مله‌و که‌ردنه‌ی سه‌رووه‌وه که له به‌ت‌حایه‌ ده‌ر‌وێشته نیو مه‌که‌وه، وه له‌مله‌و که‌ردنه‌ی خوارووه‌وه ده‌ر‌وێشته ده‌ره‌وه له مه‌که‌.

ئهبو عه‌بدوڵا (ئیمامی بوخاری) ده‌لێ: جاران ده‌وترا: موسه‌ده‌د ^(٢) نیومر‌وکی وه‌ک ناوه‌که‌ی وایه، هه‌روه‌ها ئهبو عه‌بدوڵا (ئیمامی بوخاری) ده‌لێ: له یه‌حیای کوری مه‌عینم بیست، ده‌یوت: له یه‌حیای کوری سه‌عیدم بیستوه‌و ده‌یوت: بێگومان ئه‌گه‌ر ب‌ر‌و‌م بۆ م‌ال‌ی موسه‌ده‌د له‌ م‌ال‌ی خ‌و‌یدا فه‌رمووده‌ی بۆ ب‌گ‌ێ‌رمه‌وه ^(٣) شایسته‌ی ئه‌وه‌یه، وه ده‌لێ: من گویم لێ نییه‌و ئاساییه به‌لامه‌وه کتیبی فه‌رمووده‌کانم لای خ‌و‌م بی‌ت، یان لای موسه‌ده‌د بی ^(٤).

^١ ب‌روانه: ٤٨٤.

^٢ که بوخاری فه‌رمووده‌که‌ی: ١٥٧٦-ی له‌وه‌وه گ‌یراوه‌ته‌وه، وه موسه‌ده‌د واته: رێک و پێک و راست و دروست و جێگای متمانه‌یه.

^٣ واته: مام‌وستا ب‌روات بۆ م‌ال‌ی قوتابییه‌که‌ی که پێچه‌وانه‌ی باو و نه‌ریتی فه‌رمووده‌ناسانه.

^٤ ئه‌وه‌نده جێگای متمانه‌یه‌و باوه‌ر‌پێکراوه.

١٥٧٧- حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمَّا جَاءَ إِلَى مَكَّةَ دَخَلَ مِنْ أَعْلَاهَا وَخَرَجَ مِنْ أَسْفَلِهَا^(١).

١٥٧٧- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لی: پیغه‌مبهر ﷺ که هاته نیو شاری مه‌ککه له‌لای سه‌رووه‌وه رو‌یشته نیو شار، که رو‌یشته دهره‌وه له‌لای خوارووی مه‌ککه‌وه دهر‌چوو.

١٥٧٨- حَدَّثَنَا مَحْمُودُ بْنُ غِيلَانَ الْمَرْزُوقِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ عَامَ الْفَتْحِ مِنْ كَدَاءٍ، وَخَرَجَ مِنْ كُدَّاءٍ مِنْ أَعْلَى مَكَّةَ^(٢).

١٥٧٨- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌گیر‌یت‌ه‌وه که پیغه‌مبهر ﷺ سالی نازاد‌کردنی مه‌ککه له‌که‌دانه‌وه رو‌یشته نیو شار، وه له‌کوداوه له‌سه‌رووی مه‌ککه‌وه له‌شار دهر‌چوو.

١٥٧٩- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنَا عَمْرُو، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ عَامَ الْفَتْحِ مِنْ كَدَاءٍ أَعْلَى مَكَّةَ. قَالَ هِشَامُ: وَكَانَ عُرْوَةُ يَدْخُلُ عَلَى كِلْتَيْهِمَا مِنْ كَدَاءٍ وَكُدَّاءٍ، وَأَكْثَرُ مَا يَدْخُلُ مِنْ كَدَاءٍ، وَكَانَتْ أَقْرَبَهُمَا إِلَى مَنْزِلِهِ^(٣).

١٥٧٩- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌گیر‌یت‌ه‌وه که پیغه‌مبهر ﷺ سالی نازاد‌کردنی مه‌ککه له‌که‌دانه‌وه که له‌سه‌رووی مه‌ککه‌وه‌یه رو‌یشته نیو شاری مه‌ککه، هیشام^(٤) ده‌لی: عور‌وه^(٥) له‌ه‌ه‌ردوو‌کیانه‌وه له‌که‌دائو کوداشه‌وه دهر‌و‌یشته نیو شاری مه‌ککه‌وه، به‌لام به‌زوری له‌که‌دانه‌وه دهر‌و‌شته نیو شاری مه‌ککه، چونکه نه‌وه‌یان له‌مالی (شوینی نیشته‌جی‌بوون) نه‌وه‌وه نزی‌ک‌تر‌بوو.

^١ ب‌روانه: ١٥٧٨، ١٥٧٩، ١٥٨٠، ١٥٨١، ٤٣٩٠، ٤٣٩١.

^٢ ب‌روانه: ١٥٧٧.

^٣ ب‌روانه: ١٥٧٧.

^٤ هیشام یه‌کی‌که له‌وه‌که‌سانه‌ی فه‌رمووده‌که‌یان گیر‌اوه‌ته‌وه.

^٥ عور‌وه‌ش گیر‌ه‌روه‌ی فه‌رمووده‌که‌یه.

١٥٨٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا حَاتِمٌ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ عُرْوَةَ دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَامَ الْفَتْحِ مِنْ كَدَاءٍ مِنْ أَعْلَى مَكَّةَ. وَكَانَ عُرْوَةُ أَكْثَرَ مَا يَدْخُلُ مِنْ كَدَاءٍ وَكَانَ أَقْرَبَهُمَا إِلَى مَنْزِلِهِ^(١).

١٥٨٠- هیشام له عوروهوه ده‌گیرپته‌وه ده‌لی: سالی نازادکردنی مه‌ککه پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌که‌دائه‌وه له‌سه‌رووی مه‌ککه‌وه رۆیشه‌ نیو شاری مه‌ککه، (هیشام ده‌لی): عوروه به‌زوری له‌که‌داوه دهرۆیشه‌ نیو شاری مه‌ککه، چونکه نه‌و رینگایه‌ نزیک‌ترینیان بوو له‌ ماله‌که‌ی.

١٥٨١- حَدَّثَنَا مُوسَى، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ أَبِيهِ: دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَامَ الْفَتْحِ مِنْ كَدَاءٍ. وَكَانَ عُرْوَةُ يَدْخُلُ مِنْهُمَا كِلَيْهِمَا، وَأَكْثَرَ مَا يَدْخُلُ مِنْ كَدَاءٍ أَقْرَبَهُمَا إِلَى مَنْزِلِهِ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: كَدَاءٌ وَكُدَّا مَوْضِعَانِ^(٢).

١٥٨١- هیشام له (عوروه‌ی) باوکیه‌وه ده‌گیرپته‌وه و ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ سالی نازادکردنی مه‌ککه له‌که‌دائه‌وه رۆیشه‌ نیو شار، (هیشام ده‌لی): عوروه له‌ هه‌ردووکیانه‌وه (که‌داو و کودا) دهرۆیشه‌ نیو مه‌ککه، به‌لام به‌زوری له‌ که‌دائه‌وه ده‌چوو ده‌لی شاری مه‌ککه، چونکه له‌ ماله‌که‌یه‌وه نزیک‌تربوو، نه‌بو عه‌بدو لا (ئیمامی بوخاری) ده‌لی: که‌دا و کودا دوو شوین و جیگان.

^١ بېروانه: ١٥٧٧.

^٢ بېروانه: ١٥٧٧.

٤٢- بابُ قُضْلِ مَكَّةَ وَبُنْيَانِهَا

وَقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنَاً وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى وَعَهِدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَن طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ﴾^(١٢٥) وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا ءَامِنًا وَارْزُقْ أَهْلَهُ، مِن الثَّمَرَاتِ مَنْ ءَامَنَ مِنْهُمْ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ قَالَ وَمَن كَفَرَ فَأُمَتِّعُهُ قَلِيلًا ثُمَّ أَضْطَرُّهُ إِلَىٰ عَذَابِ النَّارِ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ^(١٢٦) وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ^(١٢٧) رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِن ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ^(١٢٨) ﴿البقرة: ١٢٥ - ١٢٨﴾

٤٢- باسی گه‌وره‌یی مه‌ککه و دروست کردنی که‌عه

وه باسی ئەم فەرمايشته‌ی خوای به‌رزو بێند: (بیربکه‌نه‌وه کاتی‌ک که‌عه‌مان گێرا به‌ په‌ناگای خه‌لکی و جیی ئاسایش (بێمان و تن): شوینی ئیبراهیم بکه‌نه جیگای نوێژ، وه‌ فەرمانماندا به‌ ئیبراهیم و ئیسماعیل که‌ ماله‌که‌م پاک بکه‌نه‌وه بۆ ئەوانه‌ی که‌ به‌ده‌وری که‌عه‌دا ده‌سوڕێنه‌وه، وه‌ ئەوانه‌ی که‌ تێیدا ده‌مێنه‌وه، هه‌روه‌ها بۆ کپ‌نووش به‌ران و سوژده‌به‌ران، وه‌ بیربکه‌نه‌وه کاتی‌ک ئیبراهیم وتی: ئە‌ی په‌روه‌ردگارم ئە‌م شوینه (که‌ مه‌ککه‌یه) بکه‌ به‌شاریکی پر ئاسایش و رۆزی دانیشتوانی بده‌ له‌ میوه‌جات، ئە‌وانه‌یان وا بر‌وایان به‌خوا و به‌رۆزی دوا‌یی هه‌یه، (خوا) فەرمووی: ئە‌وه‌ش بێ بر‌وایی رۆزی پێ‌ده‌دم بۆ چه‌ند رۆژیکی که‌م، له‌پاشان ناچاری ده‌که‌م به‌سزای ناگری دۆزه‌خ که‌ خراپ‌ترین

سه‌رنه‌نجامه، بیر بکه‌ره‌وه کاتی‌ک ئی‌براهیم و ئیسماعیل بناغه‌کانی که‌عه‌یان به‌رز کرده‌وه (دمیان وت): ئه‌ی په‌رومردگارمان ئه‌م کرده‌ومیه‌مان لی گه‌را بکه، به‌راستی هه‌ر تۆی بیسه‌ری زانا، ئه‌ی په‌رومردگارمان هه‌ردوو‌گمان بکه به‌هرمانبه‌ری خۆت، وه له نه‌وشمان گه‌لی‌ک بکه به‌مه‌هرمانبه‌ری خۆت، وه رینگاکانی خواپه‌رستیمان نیشان بده‌و په‌شیمانیمان گه‌را بکه، به‌راستی هه‌ر تۆی گه‌راکه‌ری په‌شیمانی و میه‌ره‌بانیت).

١٥٨٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَمَّا بَنِيَتِ الْكَعْبَةُ ذَهَبَ النَّبِيُّ ﷺ وَعَبَّاسُ بْنُ قُلَيْبٍ الْحِجَارَةَ، فَقَالَ الْعَبَّاسُ لِلنَّبِيِّ ﷺ: اجْعَلْ إِزَارَكَ عَلَى رَقَبَتِكَ. فَخَرَّ إِلَى الْأَرْضِ، وَطَمَحَتْ عَيْنَاهُ إِلَى السَّمَاءِ، فَقَالَ: «أَرِنِي إِزَارِي.. فَشَدَّهُ عَلَيْهِ^(١)».

١٥٨٢- جابری کوری عه‌بدولا ر‌ضی‌الله‌عن‌ه‌ ده‌لی: کاتی که‌عه‌ دروستکرایه‌وه، پی‌غه‌مبه‌ری خوا ر‌ضی‌الله‌عن‌ه‌ و عه‌باس به‌ردیان دم‌بردو دمیان‌گواسته‌وه، عه‌باس ر‌ضی‌الله‌عن‌ه‌ به‌ پی‌غه‌مبه‌ری وت: پشته‌مال‌که‌ت بخه‌ره سه‌رم‌لت (تا به‌رده‌گان ئازاری نه‌دات)، پی‌غه‌مبه‌ریش ر‌ضی‌الله‌عن‌ه‌ که‌وت و دای به‌زه‌ویدا، جاوه‌کانی بری‌بووه ئاسمان وتی: پشته‌مال‌که‌م به‌ری، ئینجا توند پی‌جای به‌خۆیه‌وه.

١٥٨٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُحَمَّدٍ بْنَ أَبِي بَكْرٍ أَخْبَرَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا رَوَى عَنْهَا رَجُلٌ مِنْ رِجَالِ النَّبِيِّ ﷺ- أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَهَا: «أَلَمْ تَرَى أَنَّ قَوْمَكَ لَمَّا بَنَوْا الْكَعْبَةَ اقْتَصَرُوا عَنْ قَوَاعِدِ إِبْرَاهِيمَ؟.. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَا تَرُدُّهَا عَلَى قَوَاعِدِ إِبْرَاهِيمَ؟ قَالَ: «لَوْلَا حِدْتَانُ قَوْمِكَ بِالْكَفْرِ

^١ بروانه: ٣٦٤.

لَفَعَلْتُ.. فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ ﷺ: لَيْنَ كَانَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: سَمِعْتُ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَا أَرَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ تَرَكَ اسْتِلَامَ الرُّكْنَيْنِ اللَّذَيْنِ يَلْتَانِ الْحِجْرَ، إِلَّا أَنَّ الْبَيْتَ لَمْ يَتَمَّمْ عَلَى قَوَاعِدِ إِبْرَاهِيمَ^(١).

١٥٨٣- عائیشه‌ی (ره‌زای خ‌وای لی بی) خ‌یزانی پی‌غه‌م‌ب‌ه‌ر ﷺ ده‌گیریت‌ه‌وه که پی‌غه‌م‌ب‌ه‌ری خوا ﷺ بی‌ی فه‌رم‌وو: ((نایا دم‌زانی ه‌ۆزه‌که‌ت (قور‌ه‌یش) کاتی که‌ع‌ب‌ه‌یان در‌وست کرده‌وه، له‌و بنا‌غه‌ی ئی‌ه‌راهیم (که‌ع‌ب‌ه‌ی له‌سه‌ر در‌وست کرد‌بوو) ب‌چ‌وک‌تر در‌وستیان کرده‌وه))، منیش وتم: ئه‌ی پی‌غه‌م‌ب‌ه‌ری خوا ﷺ ب‌ۆ نای‌گیریت‌ه‌وه ب‌ۆ سه‌ر ئه‌و بنا‌غه‌ی ئی‌ه‌راهیم؟ فه‌رم‌وو: ((له‌به‌ر ئه‌وه نه‌ب‌وایه ه‌ۆزه‌که‌ت تازه له‌ ک‌وف‌ر وازیان هی‌ناوه و مس‌و‌لمان بوون، ئه‌وه وام‌ده‌کرد و ده‌م‌بر‌ده‌وه سه‌ر بنا‌غه‌که‌ی ئی‌ه‌راهیم))، ع‌ه‌بدو‌ل‌ای ک‌ور‌ی ع‌وم‌ه‌ر ﷺ ده‌لی: ئه‌که‌ر عائیشه ئه‌مه‌ی له‌ پی‌غه‌م‌ب‌ه‌ری خوا ﷺ بی‌ست‌بی، وا گومان ده‌به‌م ه‌ۆی ده‌ست لی نه‌دانی پی‌غه‌م‌ب‌ه‌ر ﷺ ب‌ۆ ئه‌و دوو سو‌چه‌ی لای ح‌یج‌ری ئی‌ه‌راهیم‌وه‌ن، ته‌نها له‌به‌ر ئه‌وه بو‌وه که که‌ع‌ب‌ه به‌ته‌وا‌وی له‌سه‌ر ئه‌ساس و بنا‌غه‌که‌ی ئی‌ه‌راهیم در‌وست نه‌ک‌را‌وته‌وه.

١٥٨٤- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ، حَدَّثَنَا أَشْعَثُ، عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: سَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ عَنِ الْجَدْرِ أَمِنَ الْبَيْتَ هُوَ؟ قَالَ: نَعَمْ. قُلْتُ: فَمَا لَهُمْ لَمْ يَدْخُلُوهُ فِي الْبَيْتِ؟ قَالَ: إِنَّ قَوْمَكَ قَصَرَتْ بِهِمُ النَّفَقَةُ.. قُلْتُ: فَمَا شَأْنُ بَابِهِ مُرْتَفِعًا؟ قَالَ: فَعَلَ ذَلِكَ قَوْمُكَ لِيَدْخُلُوا مَنْ شَاءُوا، وَيَمْنَعُوا مَنْ شَاءُوا، وَلَوْلَا أَنَّ قَوْمَكَ حَدِيثُ عَهْدِهِمْ بِالْجَاهِلِيَّةِ فَأَخَافُ أَنْ تُنْكَرَ قُلُوبُهُمْ، أَنْ أُدْخِلَ الْجَدْرَ فِي الْبَيْتِ، وَأَنْ أُلْصِقَ بَابَهُ بِالْأَرْضِ.^(٢)

^١ ب‌روانه: ١٢٦.

^٢ ب‌روانه: ١٢٦.

١٥٨٤- عائیشه رضی اللہ عنہا ده‌لی: پرسیارم له پیغه‌مبهر ﷺ کرد دهرباره‌ی نه‌و دیواره‌ی (ی پئی ده‌لین حیجری ئیسماعیل) ئایا به‌شیکه له به‌یت و که‌عبه؟ فهرمووی: ((به‌لی)), ئینجا وتم: نه‌ی له‌بهر چی نه‌یانخستۆته‌وه سهر به‌یت؟ فهرمووی: ((بئگومان گه‌له‌که‌ی تو (قورمیش) (کاتی که‌عبه‌یان دروست کرده‌وه) ده‌ستیان کورت بو)), وتم: نه‌ی بۆچی دهرگای به‌یت به‌رزه؟ فهرمووی: ((بۆیه گه‌له‌که‌ت وایان کردووه, تا ههرکه‌سیان ویست بیبه‌نه نیۆده‌وی که‌عبه, ههرکه‌سیان ویست رڤگری لی بکه‌ن و نه‌یبه‌نه نیۆده‌وه, وه نه‌گهر گه‌له‌که‌ت تازه مسوئمان نه‌بوونایه (نه‌وه وه‌ک خۆیم لی ده‌کرده‌وه), به‌لام دوترسم له دلێانه‌وه پئی نارازی بن که حیجری ئیسماعیل بخه‌مه نیۆ به‌یت, دهرگاهه‌شی بلکینم به زه‌وییه‌وه (نزمی بکه‌مه‌وه)).

١٥٨٥- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا قَالَتْ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَوْلَا حَدَاثَةُ قَوْمِكِ بِالْكَفْرِ لَنَقَضْتُ الْبَيْتَ، ثُمَّ لَبَيْتُهُ عَلَى أَسَاسِ إِبْرَاهِيمَ رضی اللہ عنہ، فَإِنَّ قُرَيْشًا اسْتَفْصَرَتْ بِنَاءَهُ، وَجَعَلْتُ لَهُ خَلْفًا. قَالَ أَبُو مُعَاوِيَةَ: حَدَّثَنَا هِشَامٌ: خَلْفًا يَعْني: أَبَا^(١).

١٥٨٥- عائیشه رضی اللہ عنہا ده‌لی: پیغه‌مبهری خوا ﷺ فهرمووی پیم: ((نه‌گهر گه‌له‌که‌ت تازه مسوئمان نه‌بوونایه (ماوه‌ی که‌مه له کوهر وازیان هیناوه) به‌یتم دهروخاند, پاشان له‌سهر بناغه و نه‌خشه‌که‌ی ئیبراهیم رضی اللہ عنہ دروستم ده‌کرده‌وه, چونکه به‌راستی قورمیش خانووی به‌یتیان بچوک کردۆته‌وه, هه‌روه‌ها دهرگاهیه‌کیشم بۆ دادنا له بشته‌وه)), نه‌بو موعاویه ده‌لی: هیشام بۆی گیرامه‌وه وتی: (خَلْفًا) واته: دهرگاهیه‌ک.

١٥٨٦- حَدَّثَنَا بَيَانُ بْنُ عَمْرٍو، حَدَّثَنَا يَزِيدُ، حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ رُومَانَ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهَا: يَا عَائِشَةُ لَوْلَا أَنَّ قَوْمَكَ حَدِيثُ عَهْدٍ بِجَاهِلِيَّةٍ لَأَمَرْتُ بِالْبَيْتِ فَهَدِمَ، فَأَدْخَلْتُ فِيهِ مَا أُخْرِجَ مِنْهُ وَالزَّفْتُهِ بِالْأَرْضِ، وَجَعَلْتُ لَهُ بَابَيْنِ: بَابًا شَرْقِيًّا، وَبَابًا غَرْبِيًّا، فَبَلَغْتُ بِهِ أَسَاسَ إِبْرَاهِيمَ..

قَدْ لِكَ الَّذِي حَمَلَ ابْنَ الزُّبَيْرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَلَى هَذِهِ. قَالَ يَزِيدُ: وَشَهِدْتُ ابْنَ الزُّبَيْرِ حِينَ هَدَمَهُ وَبَنَاهُ وَأَدْخَلَ فِيهِ مِنَ الْحِجْرِ، وَقَدْ رَأَيْتُ أَسَاسَ إِبْرَاهِيمَ حِجَارَةً كَأَسْنِمَةِ الْإِبِلِ. قَالَ جَرِيرٌ: فَقُلْتُ لَهُ: أَيْنَ مَوْضِعُهُ؟ قَالَ أَرِيكَه الْآنَ، فَدَخَلْتُ مَعَهُ الْحِجَرَ فَأَشَارَ إِلَى مَكَانٍ فَقَالَ: هَا هُنَا. قَالَ جَرِيرٌ: فَحَزَرْتُ مِنَ الْحِجْرِ سِتَّةَ أَذْرُعٍ أَوْ نَحْوَهَا^(١).

١٥٨٦- جهریری کوری حازیم ده‌لی: یه‌زیدی کوری رومان بوی گپ‌راینه‌وه له عورپوه‌وه، ئه‌ویش له عائیشه‌وه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا گپ‌رايه‌وه که پيغه‌مبەر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بپی فهرمووه: ((ئهی عائیشه ئه‌گهر گه‌له‌که‌ت په‌یوه‌ندیان به‌ نه‌فامییه‌وه تازه نه‌بووایه (تازه مسولمان نه‌بوونایه)، به‌ دلنیاپییه‌وه فهرمانم ده‌کرد که‌عه‌ه بروخی‌نری، جا ئه‌وه‌ی که‌ لی‌ی که‌مکراومه‌وه دهمخسته‌وه سه‌ری (و به‌رزیه‌که‌یم نه‌ده‌هیلاو) دهمنووساند به‌زه‌وییه‌وه، وه‌ دوو دمرگام بۆ ده‌کرد، دمرگایه‌ک له‌ خۆره‌لاته‌وه‌و دمرگایه‌ک له‌ خۆرئاواوه، هه‌روه‌ها ده‌میرده‌وه سه‌ر بناغه‌که‌ی ئیبراهیم (که‌ له‌سه‌ره‌تادا که‌عه‌ی له‌سه‌ر دروستکرا‌بوو))..

ئهم فهرمایشته‌ی پيغه‌مبەر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پالی به‌ عه‌بدولای کوری زوبه‌یره‌وه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا نا بۆ روخاندنی که‌عه‌ه. یه‌زید ده‌لی: خۆم دیم کاتی عه‌بدولای کوری زوبه‌یر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ که‌عه‌ی روخاند و دروستی کرده‌وه حیجری (ئیسماعیلی) خسته‌ سه‌ری، بناغه‌که‌ی ئیبراهیمم دی کۆمه‌له‌ به‌ردیک بوو، وه‌ک به‌رزایی پستی و شتر وابوو.

^١ بروانه: ١٢٦.

جهریر ده‌لێ به یه‌زیدم وت: شوینی بناغه‌که‌ی ئیبراهیم له‌کویدا بوو؟ وتی: ئیستا پیشانت دده‌م، له‌گه‌لیدا رویشتمه‌ حیجری ئیسماعیل، ناماژه‌ی کرد بو شوینیك وتی: ئا له‌ویدا‌بوو. جهریر ده‌لێ: له‌ حیجره‌وه‌ پیاوام بو ئه‌و شوینه‌ شه‌ش بال یان له‌و نزیکه‌دا بوو.

٤٣- بابُ قَضْلِ الْحَرَمِ

وَقَوْلِهِ تَعَالَى ﴿إِنَّمَا أَمْرُهُ أَنْ أَعْبُدَ رَبَّكَ هَذِهِ الْبَلَدَ الَّذِي حَرَّمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ وَأَمْرُهُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾ ١١ ﴿وَقَوْلِهِ ﴿وَقَالُوا إِن نَّبِيعَ الْمَدَى مَعَكَ نُنْخِطِفُ مِنْ أَرْضِنَا أَوْ لَمْ نُمْكِنَ لَهُمْ حَرَمًا ءَامِنًا يُجِئَ إِلَيْهِ نَمْرُتُ كُلِّ شَيْءٍ رَزَقًا مِنْ لَدُنَّا وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ ٥٧ ﴿الْقَصص.

٤٣- باسی گه‌وره‌یی و فه‌زلی حه‌ره‌می مه‌که

وه باسی ئه‌م فه‌رمایشته‌ی خوای به‌رزو بڵند: (ئه‌ی موحه‌مه‌د تۆ پێیان بلی:) بیگومان فه‌رمانم پێدراوه‌ که‌ ته‌نها په‌روه‌ردگاری ئه‌م شاره‌ (مه‌که‌) به‌رستم، که‌ ئه‌و خوايه‌ (پێز شکاندنی) ئه‌م شاره‌ی چه‌رام کردوووه‌ هه‌موو شتیک ته‌نها هی خوايه‌، وه‌ من فه‌رمانم پێدراوه‌ له‌ مسوڵمانان به‌، هه‌روه‌ها ئه‌م فه‌رمایشته‌ی خوا: (ئایا ئیمه‌ ئه‌وانمان جیگیر نه‌کردوووه‌ له‌ شاریکی پێزگیراوی (قه‌ده‌غه‌کراوی) بی ترس و بیمدا، هه‌موو جو‌ره‌ به‌روبوومیك کۆده‌کریته‌وه‌و ده‌بری بو ئه‌وی (مه‌که‌) به‌روزی دان له‌لایه‌ن ئیمه‌وه‌، به‌لام زۆربه‌یان نازانن و تێناگه‌ن).

١٥٨٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ: إِنَّ هَذَا الْبَلَدَ حَرَّمَهُ اللَّهُ، لَا يُعْضَدُ شَوْكُهُ، وَلَا يُنْفَرُ صَيْدُهُ، وَلَا يُلْتَقَطُ لُقَطَتُهُ إِلَّا مَنْ عَرَفَهَا. ^(١)

١٥٨٧- عه‌بدولای کوری عه‌باس رضي الله عنه ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌ روژی نازادکردنی شاری مه‌که‌دا فه‌رمووی: ((بێگومان ئەم شاری مه‌که‌یه‌ خوا (پێژ شکاندنی) چه‌رام کردووه‌، دێک و داری نابێ‌درێ، نیچیری ڤاو نانریت، شتی ونبووی هه‌لناگیریته‌وه‌ ته‌نها بۆ که‌سی نه‌بی چاری بۆ بدات)).

٤٤- بَابُ تَوْرِيثِ دُورِ مَكَّةَ وَبَيْعِهَا وَشِرَائِهَا وَأَنَّ النَّاسَ فِي مَسْجِدِ الْحَرَامِ سَوَاءٌ خَاصَّةً

لِقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِالْحَافِ يُظْلَمِ نَفْسَهُ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ﴾ الحج، البادي: الطاري، معكوفًا: مخبوسًا.

٤٤- باسی حوکه‌می به‌میرات وهرگرتنی خانووه‌کانی مه‌که‌و کڕین و فروشتنیان و هه‌موو خه‌لکی ما‌فیان هه‌یه‌ به‌ یه‌کسانی له‌ مزگه‌وتی چه‌رام (که‌عه‌دا)

به‌به‌لگه‌ی ئەم فه‌رمایشته‌ی خوای به‌رز و بلند: (بێگومان ئەوانه‌ی بێ باوهر‌بوون وه‌ پێگری (مسو‌لمانان) ده‌که‌ن له‌ رێبازی خواو له‌ (پو‌یشن بۆ)

مزگه‌وتی چه‌رام (که‌عه‌به)، که ئیمه گیراومانه (به‌شوینی خواپه‌رستی)، بو هه‌موو خه‌لکی یه‌کسانه ج ئه‌وانه‌ی له‌وێدان، یان له دهره‌وه بو‌ی دین، وه هه‌رک‌ه‌س مه‌یلی له هه‌ق لادان و زولم و سته‌م بکات تێیدا، سزای به‌ئیش و ئازاری پێ ده‌چێژین). (البادی): غه‌ریب و ده‌سته‌کی. (مَعْكُوفًا): راگیراو، گیردراو.

١٥٨٨- حَدَّثَنَا أَصْبَغُ قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ وَهْبٍ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رضي الله عنه أَنَّهُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيْنَ تَنْزِلُ فِي دَارِكَ مِهْكَه؟ فَقَالَ: وَهَلْ تَرَكَ عَقِيلٌ مِنْ رِبَاعٍ أَوْ دُورٍ؟ وَكَانَ عَقِيلٌ وَرَثَ أَبَا طَالِبٍ هُوَ وَطَالِبٌ، وَلَمْ يَرْتَهُ جَعْفَرٌ وَلَا عَلِيٌّ رضي الله عنه؛ شَيْئًا؛ لِأَنَّهُمَا كَانَا مُسْلِمَيْنِ، وَكَانَ عَقِيلٌ وَطَالِبٌ كَافِرَيْنِ، فَكَانَ عَمْرٌ بْنُ الْخَطَّابِ رضي الله عنه يَقُولُ: لَا يَرِثُ الْمُؤْمِنُ الْكَافِرَ. قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: وَكَانُوا يَتَأَوَّلُونَ قَوْلَ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ ءَاوُوا وَنَصَرُوا أُولَئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَهَاجِرُوا مَا لَكُم مِّنْ وَلِيَّتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ حَتَّى يُهَاجِرُوا وَإِنْ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمْ النَّصْرُ إِلَّا عَلَى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُم مِّيثَاقٌ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ٧٢﴾ الأنفال. الآية^(١).

١٥٨٨- ئوسامه‌ی کوردی زه‌ید (ره‌زای خوای لی بی) ده‌گیرپته‌وه که وتی: ئه‌ی بێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له ج شوینیک دادبه‌زی و دادبه‌نیشیت له خانووه‌که‌ت له مه‌که‌ه؟ ئه‌ویش فه‌رمووی: ((ئایا عه‌قیل هه‌ج بره‌ خانوو یان مائیکی هه‌یشه‌وو (هه‌مووی فره‌شته‌وو))، ئوسامه ده‌لی: عه‌قیل و تالیب خانوو به‌ره‌ی ئه‌بو تالیبیان به‌میرات برد، نه‌جه‌عه‌فر و نه‌عه‌لی هه‌ج میراتیان له ئه‌بو تالیب نه‌برد، چونکه جه‌عه‌فر و عه‌لی مسولمان بوون، به‌لام عه‌قیل و تالیب کافر بوون،

^١ بروانه: ٣٠٥٨، ٤٢٨٢، ٦٧٦٤.

عومه‌ری کوری خه‌تابیش ﷺ ده‌یوت: ئیماندار میرات له‌ کافر نابات، ئیبنو شیهاب ده‌لی: هاوه‌لان نه‌و فه‌رمایشته‌ی خوی به‌رز و بلندیان به‌ میرات ته‌فسیر ده‌کرد که ده‌فه‌رموی: (به‌راستی نه‌وانه‌ی باوه‌ریان هینا و کو‌چیان کرد و تیک‌وشان به‌ مال و گیانیاں له‌ پئی خوادا، وه‌ نه‌وانه‌ی (کو‌چه‌ره‌کانیاں) گرتنه‌ خویان یارمه‌تیاں دان نه‌وانه‌ پشتیوان و دوستی به‌کترین ...) تا کو‌تایی ئایه‌ته‌که‌.

٤٥- بابُ نُزُولِ النَّبِيِّ ﷺ مَكَّةَ

١٥٨٩- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ أَرَادَ قُدُومَ مَكَّةَ: «مَنْزِلُنَا غَدَا - إِنْ شَاءَ اللَّهُ - بِخَيْفِ بَنِي كِنَانَةَ حَيْثُ تَقَاسَمُوا عَلَى الْكُفْرِ».^(١)

٤٥- باسی (شوینی) دابه‌زینی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ له‌ شاری مه‌که‌

١٥٨٩- نه‌بو هورمه‌یره‌ ﷺ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ کاتی ویستی به‌رواته نیو شاری مه‌که‌وه‌ فه‌رمووی: ((سبه‌ینی جی‌گای دانیشتنمان به‌ ویستی خوا- شیوی تیره‌ی کینانه‌ ده‌بی‌ت، نه‌و جی‌گایه‌ی که تییدا (کینانه‌ و قوره‌یشیه‌کان) سویندیان خوارد بو‌ به‌کتری له‌سه‌ر به‌رده‌وامبوونیان له‌سه‌ر کوفر)).

١٥٩٠- حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ، حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي الزُّهْرِيُّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ مِنَ الْعَدِ يَوْمَ النَّحْرِ وَهُوَ مِمَّنِي: «نَحْنُ نَزَلُونَ غَدَا بِخَيْفِ بَنِي كِنَانَةَ حَيْثُ تَقَاسَمُوا عَلَى الْكُفْرِ» يَعْنِي: ذَلِكَ الْمُحَصَّبُ، وَذَلِكَ أَنَّ قُرَيْشًا

^١ بروانه: ١٥٩٠، ٣٨٨٢، ٤٢٨٤، ٤٢٨٥، ٧٤٧٩.

وَكِنَانَهُ تَحَالَفَتْ عَلَى بَنِي هَاشِمٍ وَبَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ - أَوْ بَنِي الْمُطَّلِبِ - أَنْ لَا يُتَاكِحُوهُمْ، وَلَا يُبَايِعُوهُمْ حَتَّى يُسَلِّمُوا إِلَيْهِمُ النَّبِيَّ ﷺ. وَقَالَ سَلَامَةُ عَنْ عَقِيلٍ وَيَحْيَى بْنِ الصَّحَّاحِ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ: أَخْبَرَنِي ابْنُ شِهَابٍ. وَقَالَ: بَنِي هَاشِمٍ وَبَنِي الْمُطَّلِبِ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: بَنِي الْمُطَّلِبِ أَشْبَهُ^(١).

١٥٩٠- ئەبو ھورەمیرە رضی اللہ عنہ دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ سەر لەبەیانێ روژی یەكەمی جەژنی قوربان لە مینادا بوو، فەرمووی: ((ئێمە سبەینێ لە شیوی تیرە کینانە دادەبەزین و دادەنیشین، ئەو شوینە کە تێیدا سویندیان بو یەكتری خواردو ھاوێیمانییەتیا بەست لەسەر کوفر و بێ باوەڕی))، ئەو شوینە مەبەست پێی موحەصصە، ئەویش ئەوەبوو قورەیش و کینان بوونە ھاوێیمانی یەكتری لە دژی تیرە هاشم و تیرە عەبدولموتەلیب -یان تیرە موتەلیب -، لەسەر ئەوێ ژن و ژنخواریان لەگەڵ نەكەن و كڕین و فرۆشتنیا لەگەڵ نەكەن، هەتا پێغەمبەریان پادەست نەكەن)).

وہ سەلامە گێڕایەوہ و وتی: لە عوقەیل و یەحیای کورێ زەححاکەوہ لە ئەوزاعییەوہ وتی: ئیبنو شەھاب بوێ گێڕامەوہ. ھەردووکیان (سەلامە و یەحیا لە گێڕانەوہکەیاندا) وتیان: (بَنِي هَاشِمٍ وَبَنِي الْمُطَّلِبِ). ئەبو عەبدوللا (ئیمامی بوخاری) دەڵێ: (بَنِي الْمُطَّلِبِ) ڕەواترە و نزیکترە لە راستییەوہ (نەك: بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ)^(٢).

^١ ڕوانە: ١٥٨٩.

^٢ سەرنج: چونکە هاشم و مطلب ھەردووکیان برا بوون عەبدالموتەلیب کورێ هاشمە، ئەگەر بَلَّین: (بنو هاشم و بنو عبد المطلب) ئەو کات پتووست بە (بنو عبد المطلب) ناکات، ھەر بَلَّی بنو هاشم ئەویش دەکرێتەوہ، بەلام کە بَلَّی (بنو هاشم و بنو مطلب) واتە: ئەوێ ئەو دوو براہ.

٤٦- بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى:

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ ﴿٢٥﴾ رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ فَمَنْ يَّبْعِنِي فَإِنَّهُ مِنِّي ۖ وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٦﴾ رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الشَّجَرِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ﴿٢٧﴾ ﴿إبراهيم.

٤٦- باسی ئهم فهرمايشتهی خواي بهرزو بلند:

(وه بيريان بېينه وه کاتى ئىبراهيم ﷺ وتى: ئەي پەروەردگارم ئەم شارە (مەككە) بىكە بەشارىكى ئارام و ئاسايش وه خوّم و کوپەكانم بېاريزمو دوورخەرەوه لەوهى بتهكان بېهرستين، ئەي پەروەردگارم بېگومان ئەو بتانە زۆر لە خەلکيان گومرا کردووه، جا هەرکەسى (لەرۆلەکانم) شوین من کەوت، ئەوه بېگومان لە منە، هەرکەسیش سەرپىچى کردم، ئەوه بېگومان تۆ لیبوردهى میهرهبانى، ئەي پەروەردگارمان من یەكێك لە رۆلەکانم نیشتەجێکرد لە شیویكى بى کشتوگالدا، لای ماله پیرۆزو ریزگیراوهکتدا، ئەي پەروەردگارمان تا بە چاکى نوێژ بەجى بێنن، دلێ خەلکانى وا لیبکەیت سۆزبان بى بۆ لایان و لە هەموو بەرومیو مەیکیش رۆزبان بده، بەلکو شوکرانە بژێر بن).

٤٧- **بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْآبِيَّتَ الْحَرَامَ قِيَمًا لِلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْمَدَى وَالْفَلَيْدَ ذَلِكَ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَنَّ اللَّهَ يَكُلُّ شَيْءًا عَلَيْهِ﴾** المائدة.

١٥٩١- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا زِيَادُ بْنُ سَعْدٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: يُخْرَبُ الْكَعْبَةُ ذُو السُّوَيْفَتَيْنِ مِنَ الْحَبَشَةِ. ^(١)

٤٧- باسی ئەم فەرمايشته‌ی خوا‌ی به‌رزو ب‌ل‌ند: (که‌عه که‌ مالی ر‌یزل‌ی‌گیراوه، خوا د‌ایناوه به‌ه‌وی راوه‌ستانی کاروباری د‌ین و د‌ون‌ی‌ای خه‌ل‌کی، هه‌روه‌ها مان‌گه یاسا‌غه‌کان و قوربان‌ی‌یه د‌یارنه‌کراوه‌کان و د‌یاری کراوه‌کان، ئەوه‌ش بو‌ ئەوه‌ی که‌ بز‌انن به‌راستی خوا ده‌زان‌ن و به‌ئا‌گ‌ایه که‌ چ‌ی له ئاسمانه‌کان و زه‌ویدا‌یه، وه ب‌ی‌گومان خوا به‌ هه‌موو ش‌ت‌ن زان‌ایه).

١٥٩١- ئەبو ه‌ورم‌یره ر‌ض‌ی‌ه‌ه‌ له پ‌ی‌غه‌م‌به‌ره‌وه ﷺ ده‌گ‌یر‌پ‌ته‌وه که‌ ف‌ه‌رم‌و‌وی: ((پ‌یا‌و‌ئ‌کی دوو لاق ب‌اری‌کی حه‌به‌شی که‌عه ده‌رو‌خ‌ئ‌ن)).

١٥٩٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ -هُوَ: ابْنُ الْمُبَارَكِ- قَالَ: أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي حَفْصَةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: كَانُوا يَصُومُونَ عَاشُورَاءَ قَبْلَ أَنْ يُفَرَّضَ رَمَضَانُ، وَكَانَ يَوْمًا تُسْتَرَفِيهِ الْكَعْبَةُ، فَلَمَّا فَرَضَ اللَّهُ رَمَضَانَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ شَاءَ أَنْ يَصُومَهُ فَلْيَصُمْهُ، وَمَنْ شَاءَ أَنْ يَتْرُكَهُ فَلْيَتْرُكْهُ. ^(٢)

^١ ب‌روانه: ١٥٩٦.

^٢ ئەم ف‌ه‌رم‌ووده‌یه به‌ دوو سه‌نه‌د و ر‌شته گ‌یر‌د‌راوه‌ته‌وه.

^٣ ب‌روانه: ١٨٩٣، ٢٠٠١، ٢٠٠٢، ٢٨٣١، ٤٥٠٢، ٤٥٠٤.

١٥٩٢- عائیشه رضی اللہ عنہا دهلی: (خه لکی رۆژی عاشورا (که رۆژی دهمیه می مانگی موحه رهمه) به رۆژوو دهموون، پيش نه وهی رۆژووی مانگی رهمه زان فه رز بکریت، عاشورا رۆژێک بوو (به بهرگێک) که عبه داده پۆشرا (تازه ده کرایه وه)، جا کاتی خوا رۆژووی مانگی رهمه زانی فه رزکرد، پیغه مبهری خوا ﷺ فه رمووی: ((هه رکهس ویستی رۆژووی عاشورا بگری با بیگری، هه رکه سیش ویستی به رۆژوو نه بی، با به رۆژوو نه بی)).

١٥٩٣- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ، عَنِ الْحَجَّاجِ بْنِ حَجَّاجٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي عُبَيْدَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضی اللہ عنہ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: لِيُحَجَّ النَّبِيُّ، وَلِيُعْتَمَرَ بَعْدَ خُرُوجِ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ.. تَابَعَهُ أَبَانُ وَعِمْرَانُ عَنْ قَتَادَةَ. وَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ: عَنْ شُعْبَةَ قَالَ: لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى لَا يُحَجَّ النَّبِيُّ.. وَالْأَوَّلُ أَكْثَرُ. سَمِعَ قَتَادَةُ عَبْدَ اللَّهِ وَعَبْدُ اللَّهِ أَبَا سَعِيدٍ.

١٥٩٣- نه بو سه عیدی خودی ﷺ له پیغه مبهروه ﷺ ده گپرتیه وه که فه رمووی: ((بیگومان پاش دمرچوونی یه نجووج و مه نجووج حه جی بهیت و عومرپهش ده کری))، نه بان و عیمران نه م فه رموودهمیان گپراومه وه له فه تاده وه، پالپشتی گپرا نه وه که ی عه بدولای کوری نه بی عوتبه یان کردو وه، وه عه بدوره حمان گپراویه تیه وه له شوعبه وه به م جوړه: ((قیامهت هه لئاسی تا وای لی دی حه جی بهیت ناکری)) گپرا نه وه یه که م (که حه ججاج و نه بان و عیمران گپراویانه تیه وه له فه تاده وه) زۆرتن، وه فه تاده له عه بدولای بیستو وه عه بدولاش له نه بو سه عیدی بیستو وه.

- ٢٠- ١١٨- باسی دانانی دهستهکانی لهسەر ئەژنۆکان له کړنوشدا
- ٢٠- ١١٩- باسیک: ئەگەر (نوێژکەر) کړنوش به جوانی و تهواوی نهبات
- ٢١- ١٢٠- باسی ریککردنی پشت له کړنوشدا
- ١٢١- باسی ئەندازهی کړنوش و راستبوونهوه
- ٢١- له کړنوش و وهستانهوه له جولان
- ١٢٢- باسی پیغمبەر ﷺ فرمانی کرد بهو پیاوهی
- ٢٢- به چاکي کړنوشی نهدهبرد نوێژکهی بکاتهوه
- ٢٣- ١٢٣- باسی دوعاکردن له کاتی کړنوشدا
- ١٢٤- باسی پیشنوێژ و ئەو نوێژکهراهی له دوايهوهن
- ٢٤- کاتی سهربهرزکردنهوه له کړنوش چی دهلێن؟
- ٢٤- ١٢٥- باسی گهورهیی نزاى: (اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْخُدُ)
- ٢٥- ١٢٦- باسیک
- ١٢٧- باسی لهجولهکوتنی لهش
- ٢٦- کاتی نوێژکەر سهربهرز دهکاتهوه له کړنوش
- ٢٨- ١٢٨- باسیک: به (الله اکبر) هوه دادهبزی کاتی سوژدهی دهبرد
- ٣٣- ١٢٩- باسی گهورهیی سوژدهبردن
- ١٣٠- باسیک: (نوێژکەر) ههردوو ژیربالی دهرخات و
- ٣٦- قۆلهکانی دوور خاتهوه له لاشهی له کاتی سوژدهدا
- ٣٧- ١٣١- باسیک: سهربهنجهی پتیهکانی روو پت دهکرده قیبله
- ٣٧- ١٣٢- باسیک: ئەگەر کهسیک بهتهواوی سوژده نهبات
- ٣٨- ١٣٣- باسیک: سوژدهبردن لهسەر هوت ئیسک (ئهندام)
- ٣٩- ١٣٤- باسی سوژدهبردن لهسەر لووت
- ٤٠- ١٣٥- باسی سوژدهبردن لهسەر لووت لهنیو قوردا

- ١٣٦- باسی بهستنی پۆشاک و گریډانی، ئهوهی پۆشاکه کهی
 به خۆیهوه بپێچێت ئهگەر ترسا عهۆرهتی دهر بکهوێت
 ٤١
 ١٣٧- باسیک: (نوێژکه) قژی نهگرت و نهیبهست
 ٤١
 ١٣٨- باسیک: (نوێژکه) لهنیو نوێژدا جلوهبرگ نهگرت و کو نهکاتهوه
 ٤٢
 ١٣٩- باسی (سُبْحان الله) وتن و دوعا کردن له سوژدهدا
 ٤٢
 ١٤٠- باسی مانهوهی نیوان دوو سوژدهکه
 ٤٣
 ١٤١- باسیک: (نوێژکه) قۆلهکانی نهخاته
 ٤٥
 سهر زهوی له کاتی سوژدهکاندا
 ١٤٢- باسی ئهوه که سهی له نوێژی ویترا (له سوژده)
 بهرز بێتهوه و ریک دانیشت پاشان ههڵسێتهوه
 ٤٦
 ١٤٣- باسیک: چون دهستی دهخسته سهر زهوی
 ٤٦
 کاتی له رکاتی ههڵدهسایهوه؟
 ١٤٤- باسیک: نوێژکه (الله اکبر) دهکات که ههڵدهسێتهوه
 له دوو رکات (بو رکاتی سییهم)
 ٤٧
 ١٤٥- باسی دانیشتنی سوننهت له تهحیاتدا
 ٤٨
 ١٤٦- باسی ئهوهی تهحیاتی یهکهمی لا واجب نییه،
 چونکه پێغه مبهړ ﷺ له دووهم رکاتدا ههستایهوه
 (تهحیاتی نهخویند) و بۆشی نهگه رایهوه
 ٥١
 ١٤٧- باسی تهحیات (خویندن) له دانیشتنی یهکهمدا
 ٥٢
 ١٤٨- باسی تهحیات (خویندن) له دانیشتنی کو تاییدا
 ٥٢
 ١٤٩- باسی دوعا و نزا کردن پیش سهلامدانوه
 ٥٣
 ١٥٠- باسی ههر نزیایهک دواي تهحیات
 ههڵبژێردریت دروسته، بهلام واجب نییه
 ٥٥

- ٧٩ ١٦٤- باسی نوێژی ئافرهتان له داوی (ریزی) پیاوانهوهیه
- ١٦٥- باسی به په له گهراوهیه ئافرهتان
- ٨٠ له نوێژی بهیانیدا، وه کهم مانهوهیان له مزگهوتدا
- ١٦٦- باسی ئافرهت داوی مۆلهت
- ٨٠ له میردهکهی بکات که بروات بۆ مزگهوت

١١- پهراوی نوێژی ههینی

- ٨١ ١- باسی نوێژی ههینی فهرزه
- ٢- باسی گهورهیی خوشۆردنی رۆژی ههینی، وه ئایا منداڵ له سهریهتی ئامادهی نوێژی ههینی بێت، یان ئایا ئافرهتان له سهریانه ئامادهی نوێژی ههینی ببن؟
- ٨٢ ٣- باسی بۆنی خوش لهخودان بۆ (رۆژی) ههینی
- ٨٤ ٤- باسی گهورهیی (نوێژی) ههینی
- ٨٥ ٥- باسیک
- ٨٦ ٦- باسی بهکارهێنانی رۆن بۆ نوێژی ههینی
- ٨٧ ٧- باسیک: (نوێژهر) چاکترین پۆشاکێ که ههیهتی له بهری کات (بۆ نوێژی ههینی)
- ٨٨ ٨- باسی سیواککردن له رۆژی ههیندا
- ٨٩ ٩- باسی کهسیک به سیواکی کهسیکی دیکه سیواک بکات
- ٩١ ١٠- باسی ئهوهی له نوێژی بهیانی له رۆژی ههیندا دهخوینرێ
- ٩٢ ١١- باسی (حوکمی) کردنی نوێژی ههینی له لادێ و شارهکاندا

- ١٢- باسیک: ئایا ئەوانەى ئامادەى نوێژى هەینی نابن
 ٩٤ لە ئافەرەتان و مندالان و کەسانى دیکە پتویستە خۆیان بشۆن؟
- ١٣- باسیک
 ٩٦
- ١٤- باسى مۆلەتدان ئەگەر (نوێژکەر)
 ٩٧ ئامادەى نوێژى هەینی نەبێت لە باراندا
- ١٥- باسیک: لە چ جێگاىە کەووە دەبێت (نوێژکەر) بێت
 ٩٨ بۆ نوێژى هەینی، وە لەسەر کى فەرزه؟
- ١٦- باسیک: کە خۆر لای دا لە نێوەراستى ئاسمان
 ٩٩ کاتى نوێژى هەینییه
- ١٧- باسیک: ئەگەر لە رۆژى هەینیدا گەرماى بەتین بوو
 ١٠١
- ١٨- باسى بەپىادە رویشتن بۆ نوێژى هەینی
 ١٠٢
- ١٩- باسیک: لە رۆژى هەینیدا (مرۆف) دوو کەس لە یەکدی
 ١٠٤ جیا نەکاتەو (و بەزۆر برواتە نێوانیانەو)
- ٢٠- باسیک: لە رۆژى هەینیدا پیاو براکەى
 ١٠٥ هەلنەستێنى و خۆى لە جێگاىە دانیشیت
- ٢١- باسى کاتى بانگدان لە رۆژى هەینیدا
 ١٠٥
- ٢٢- باسى نوێژى هەینی یەك بانگیژى هەبوو
 ١٠٦
- ٢٣- باسیک: وتارخوین لەسەر دوانگە
 ١٠٧ وەلامى بانگیژ دواترەو کاتى گوێى لە بانگ بوو
- ٢٤- دانیشتنى (پیشنوێژ) لەسەر مینەر لە کاتى بانگدان (سوننەتە)
 ١٠٧
- ٢٥- باسى بانگدان لە کاتى وتارداندا
 ١٠٨
- ٢٦- باسى (رەواىەتى) وتاردان لەسەر دوانگە
 ١٠٩
- ٢٧- باسى وتاردان بەپتو
 ١١١

- ٢٨- باسيك: پيشنويز روو دهكاته خه لكه كه،
 ١١٢ خه لكه كەش روويان له پيشنويزه كاتيک وتار دەدات
- ٢٩- باسى ئه وهى له وتاردا پاش
 ١١٣ سوپاس و ستاييشى خوا بلى: جا دواى ئه وه ده ليم
- ٣٠- باسى (حوكمى) دانىشتن له نيوان دوو وتاره كهى رۆژى ههيندا
 ١١٩
- ٣١- باسى گويگرتن له وتارى ههينى
 ١١٩
- ٣٢- باسيك: ئه گهر ئيمام له كاتيكا وتارى دەدا كه سيكى
 ١٢٠ بينى هات، فهرمانى پى بكات كه دوو ركات نويزى سوننهت بكات
- ٣٣- باسى ئه گهر له كاتيكا پيشنويز وتارى دەدا
 ١٢٠ كه سيك هات دوو ركات نويزى كورت بكات
- ٣٤- باسى بهرز كردنه وهى ههردوو دهست له وتارداندا
 ١٢١
- ٣٥- باسى داوا كردنى بارانبارين له وتارى رۆژى ههيندا
 ١٢٢
- ٣٦- باسى به باشى گويگرتن له رۆژى ههينى كاتى ئيمام وتار دەدات
 ١٢٣
- ٣٧- باسى ئه و سات و كاتهى له رۆژى ههيندايه
 ١٢٤ (نزاي تيدا گيرا ده بى)
- ٣٨- باسيك: ئه گهر خه لكى له كاتى نويزى ههينى ئيماميان
 به جى هيشت، جا ئيمامش له گه ل ئه وانهى ماونه ته وه
 نويزى كرد (دروسته)
 ١٢٥
- ٣٩- باسى ئه نجامدانى نويزى سوننهت له پيش و پاشى نويزى ههينى
 ١٢٥
- ٤٠- باسى ئه م فهرمايشتهى خواى بهرز و بلىد:
 (جا كاتى نويزى ههينى ته و او بوو ئيدى بلاو بنه وه
 به سهر زه ويدا، وه بگه رين به شوين رزق و رۆزى خوا دا)
 ١٢٦
- ٤١- باسى نيوه رۆخه و پاش نويزى ههينى
 ١٢٧

١٢- په راوی نویژی ترس

١٢٩

- ١- باسی نویژی ترس ١٢٩
- ٢- باسی ئەنجامدانی نویژی ترس به پیاده و به سواری ١٣١
- ٣- باسیک: له نویژی ترسدا جهنگاوهران پاسهوانی یهکدی دهکهن ١٣٢
- ٤- باسی ئەنجامدانی نویژی ترس له کاتی پهلاماری قهلا و له کاتی بهرهنگار بوونهوه له گهڵ دوزمندا ١٣٣
- ٥- باسی نویژی داواکار و داواکراو به سواری و به ئاماژه کردن ١٣٥
- ٦- باسی نویژی بهیانی زوو (له سه رهتای کاته که یهوه) و به تاریکی بکرت، ههروهها نویژکردن له کاتی پهلامار و جهنگدا ١٣٦

١٣- په راوی دوو جهژنه که

١٣٧

- ١- باسیک: دوو جهژنه که و خورازاندنهوه تییاندا ١٣٧
- ٢- باسی شمشیر و قهڵغان له رۆژی جهژندا (یاریکردن پێیان دروسته) ١٣٨
- ٣- باسی سوننهتی جهژنهکان بۆ موسوڵمانان ١٤٠
- ٤- باسی له جهژنی رهمهزاندا خواردن بخوریت ١٤١
- پیش رویشتن بۆ نویژی جهژن ١٤١
- ٥- باسی خواردن له جهژنی قورباندا ١٤٢
- ٦- باسی رویشتنهدهرهوهی شار بۆ نویژگه بهبێ دوانگه ١٤٤
- ٧- باسی رویشتن بۆ نویژی جهژن به پیاده و به سواری و نویژکردنی جهژن پیش وتاردان بهبێ بانگدان و قامهتکردن ١٤٥
- ٨- باسی وتاردان پاش نویژی جهژن ١٤٧

- ٩- باسی ئهوهی ناپهسهنده له هه لگرتنی چهک
- ١٤٩ له جهژن و له مهککه و دهوروبه ریدا
- ١٠١ ١٠- باسی زوو رۆیشتن بۆ نوێژی جهژن
- ١١- باسی گهروهیی کردهوهی چاک
- ١٥٢ له سێ رۆژی دواي رۆژی جهژنی قورباندا
- ١٢- باسی (الله اکبر) کردن له رۆژی جهژن و سێ رۆژی
- ١٥٣ دواي جهژن و کاتیکیش دهروات بۆ عهرفه
- ١٥٥ ١٣- باسی نوێژکردن روو به نیزه له رۆژی جهژندا
- ١٤- باسی هه لگرتنی داردهست و نیزه
- ١٥٦ له پێش ئیمامهوه له رۆژی جهژندا
- ١٥٦ ١٥- باسی رۆیشتنی ئافرهتان (ی پاک) و هیزداران بۆ نوێژگه (له جهژندا)
- ١٥٧ ١٦- باسی رۆیشتنی مندا لان بۆ نوێژگه (له جهژندا)
- ١٥٨ ١٧- باسی روو له خه لک کردنی ئیمام له وتاری جهژندا
- ١٥٩ ١٨- باسی ئهوه بهیداخه (نیشانه) ی که له نوێژگه دا بوو
- ١٦٠ ١٩- باسی ئاموژگار یکردنی ئیمام بۆ ئافرهتان له رۆژی جهژندا
- ١٦٢ ٢٠- باسیک: ئهگهر ئافرهت له جهژندا عهبا ی نه بوو
- ١٦٤ ٢١- باسی ئافرهتانی هیزدار خویان دوور بگرن له نوێژگه
- ١٦٤ ٢٢- باسی سه ربڕینی و شتر و ئازهل له نوێژگه له رۆژی جهژنی قورباندا
- ٢٣- باسی قسه کردنی پیشنوێژ و خه لک له کاتی وتاری جهژندا، وه
- ١٦٥ ئهگهر پیشنوێژ پرسیا ری شتیکی لێ بکری له کاتیکدا وتار ده دات
- ٢٤- باسی که سێ ریگا که ی بگۆری
- ١٦٧ ئهگهر له رۆژی جهژندا (له نوێژ) گه رایه وه
- ٢٥- باسیک: ئهگهر پیاویک نوێژی جهژنه که ی فهوتا

دوو رکات نوێژ دهکات، ئافرهتانیشت به ههمان شیوه،

١٦٨ ئهوانهش له مالهوه و ئهوانهش له گوندهکان

١٧٠ -٢٦ باسی نوێژ (ی سونهت) له پیش و پاشی نوێژی جهژنهوه (دروسته)

١٤- پهراوی نوێژی ویت

١٧١ ١- باسی ئهوهی دهربارهی نوێژی ویت هاتوه

١٧٤ ٢- باسی کاتهکانی نوێژی ویت

٣- باسی پێغه مبه‌ر ﷺ خیزانهکانی خه‌بر کردۆتهوه

١٧٥ له خه‌و بو ئه‌نجامدانی نوێژی ویت

٤- باسیک: (موسولمان) با کۆتاهه‌مین

١٧٦ نوێژی شه‌وی بکاته نوێژی ویت

١٧٧ ٥- باسی نوێژی ویت به‌سه‌ر و لاخه‌وه بکرت

١٧٧ ٦- باسی ئه‌نجامدانی نوێژی ویت له سه‌فه‌ردا (دروسته)

٧- باسی خۆیندنی دوعای قنوت

١٧٨ له‌پیش کړنوش و له‌دواشیه‌وه (دروسته)

١٥- پهراوی داواکردنی بارانبارین

١- باسی داواکردنی بارانبارین و رۆشنه‌ده‌ره‌وه‌ی

١٨٠ پێغه‌مبه‌ر ﷺ له مه‌دینه بو نوێژه‌بارانه

٢- باسی ئهم دوعایه‌ی پێغه‌مبه‌ر ﷺ: ((خوایه‌ گران و قاتوقریان

١٨١ به سه‌ردا بێنی وه‌ک قاتوقری سه‌رده‌می یوسف (علیه‌ السلام)))

- ٣- باسی خەڵکی داواى دوعاى بارانبارين له ئيمام بکەن
١٨٣ ئەگەر تووشى بيبارانى بوون
- ٤- باسى هەلگەراندنەوهى پۆشاک له کاتى دوعاى بارانباريندا
١٨٥
- ٥- باسى تۆلەى پەرەردگارى بەرز و بەدەسەلات له دروستکراوەکانى
١٨٦ بەببيرانى و وشکەسالى، کاتى سنوورەکانى خوا بشکێنرت
- ٦- باسى دوعاى بارانبارين کردن له
١٨٧ مزگەوتەى نوێژى هەينى تيدا دەکرت
- ٧- باسى دوعاى بارانبارين کردن
١٨٩ له وتارى رۆژى هەينيدا بى روکردنه قىبله
- ٨- باسى دوعاى بارانبارين کردن له سەر دوانگه
١٩٠
- ٩- باسى ئەوهى بۆ داواى بارانبارين تەنها نوێژى هەينى کرد
١٩١
- ١٠- باسى دوعا و پارانهوه، ئەگەر هەموو رىگايەک برا لەبەر زۆرى بارانبارين
١٩٢
- ١١- باسى ئەوهى وتراوه: کە پىغەمبەر ﷺ پۆشاکەکەى
١٩٣ هەلنەگێرايهوه له رۆژى هەينيدا کە دوعاى بارانبارينى کرد
- ١٢- باسىک: ئەگەر خەڵکانىک تکايان له ئيمام کرد دوعاى
١٩٤ بارانبارينيان بۆ بکات، (ئيمام) دەست نەنێ بە روويانهوه
- ١٣- باسىک: ئەگەر بتهپرستان تکايان له موسولمانان کرد له کاتى بيبارانيدا
١٩٥
- ١٤- باسى ئەگەر باران زۆر بارى دوعا بکرت و بوترت: له
١٩٧ دەوروبەرمان بيبارينه نەک له سەرمان
- ١٥- باسى دوعاى بارانبارين بەراوهستانهوه
١٩٨
- ١٦- باسى قورئانخويندن بەدەنگى بەرز له نوێژه باراندا
١٩٩
- ١٧- باسىک: چۆن پىغەمبەر ﷺ پشتى کردە خەڵکەکە؟
١٩٩
- ١٨- باسى نوێژه بارانه دوو رکاته
٢٠٠

- ٢٠٠- باسی داوا کردنی بارانبارین له نوێژگه
- ٢٠١- باسی رووکردنه قیبله له کاتی داوا کردنی بارانباریندا
- ٢١- باسی خهڵک له گهڵ پێشنوێژدا دهستیان بهرز بکهنهوه
- ٢٠٢- له کاتی پارانهوه بۆ بارانبارین
- ٢٢- باسی دهستبهرزکردنهوهی پێشنوێژ له پارانهوهی بارانباریندا
- ٢٣- باسی ئهو دوایهیه له کاتی بارانبارین دهوتریت
- ٢٤- باسی کهسیک له کاتی بارانباریندا خۆی بداته بهر بارانهکه
- ٢٠٥- ههتا بهریشیدا بێته خوارهوه
- ٢٠٦- باسیک: کاتیک با ههڵبکات
- ٢٦- باسی ئهم فهرموودهیهی پێغمه مبه‌ر ﷺ:
- ٢٠٦- ((من به باي شهمال سمر خرام)).
- ٢٧- باسی ئه‌وهی ده‌رباره‌ی بومه‌له‌رزه و نیشانه‌کان (ی قیامه‌ت) و تراوه
- ٢٨- باسی ئهم فهرمایشته‌ی خوای به‌رز و بلند: (له‌جیاتی سوپاسگوزاری
- ٢٠٨- له‌سه‌ر رۆژیتان ئێوه به‌ درۆی ده‌زانن و باوه‌ر ناهێنن)
- ٢٠٩- باسیک: که‌س نازانێ که‌ی باران ده‌بارێ جگه‌ له‌ خوا

٢١١

١٦- په‌راوی نوێژی خۆرگیران

- ٢١١- باسی نوێژکردن له‌ خۆرگیراندا
- ٢١٣- باسی ماله‌خشین له‌ کاتی خۆرگیراندا
- ٢١٥- باسی بانگدان به‌ (الصَّلَاةُ جَامِعَةً) له‌ کاتی خۆرگیراندا
- ٢١٦- باسی وتاردانی پێشنوێژ له‌ خۆرگیراندا

- ٥- باسیک: ئایا بۆ خۆرگیڕان وشەیی (کَسَفَتْ) دەوترێت یان (خَسَفَتْ)؟
٢١٧
٦- باسی ئەم فەرموودەیەیی پێغەمبەر ﷺ:
((خو بە خۆرگیڕان بەندەکانی دەترسێنت))
٢١٨
٧- باسی پەناگرتن (بە خوا) لە سزای گۆر لە کاتی خۆرگیڕاندا
٢١٩
٨- باسی درێژی سوژدە لە (نوێژی) خۆرگیڕاندا
٢٢١
٩- باسی نوێژی خۆرگیڕان بەکۆمەڵ
٢٢٢
١٠- نوێژکردنی ئافرهتان لەگەڵ پیاواندا لە نوێژی خۆرگیڕاندا
٢٢٤
١١- باسی کەسێک حەزی لە کۆیلەتازادکردن بێت لە کاتی خۆرگیڕاندا
٢٢٥
١٢- باسی نوێژی خۆرگیڕان لە مزگەوتدا
٢٢٦
١٣- باسیک: خۆر لەبەر مردن یان ژیاڵی هیچ کەس ناگیرێت
٢٢٨
١٤- باسی یادێ خوا لە خۆرگیڕاندا
٢٢٩
١٥- باسی پارێزەرە لە کاتی خۆرگیڕاندا
٢٣٠
١٦- باسی پێشنوێژ لە وتاری خۆرگیڕاندا بۆ: جە دواى ئەمە
٢٣١
١٧- باسی نوێژی مانگیڕان
٢٣١
١٨- باسیک: پکاتی یەکەمی نوێژی خۆرگیڕان درێژترە (لە پکاتی دووەم)
٢٣٢
١٩- باسی قورئانخوێندن بەدەنگی بەرز لە نوێژی مانگیڕاندا
٢٣٣

١٧- پەراوی سوژدەکانی قورئان خوێندن

- ١- باسی ئەوەی دەربارەی سوژدەکانی قورئان و سوننەت بوونیان هاتوو
٢٣٥
٢- باسی سوژدەیی سوورەتی (السجدة)
٢٣٦
٣- باسی سوژدەیی سوورەتی (ص)
٢٣٦
٤- باسی سوژدەیی سوورەتی (التَّجْمِ)
٢٣٧

٥- باسی سوژده بردنی مسولمانان له گه‌ڵ هاوبه‌شده‌راندا،

٢٣٨ له‌کاتیکدا بته‌رست پیسه - ده‌ستنوێژی دروست نیه

٢٣٨ ٦- باسی که‌سیک (ئایه‌تی) سوژده بخوینی و سوژده نه‌بات

٢٣٩ ٧- باسی سوژده‌ی: ﴿إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ﴾

٨- باسی ئهو که‌سه‌ی سوژده ده‌بات به‌هۆی

٢٤٠ سوژده‌ی قورئان خوینه‌وه

٢٤١ ٩- باسی قهره‌ب‌آلغی خه‌لک کات ئیمام ئایه‌تی سوژده ده‌خوینی

٢٤١ ١٠- باسی ئه‌وه‌ی رای وایه که‌ خوا سوژده‌ بردنی واجب نه‌کردوه

٢٤٣ ١١- باسی که‌سیک له‌ نوێژدا ئایه‌تی سوژده بخوینی و به‌ هۆیه‌وه سوژده بیات

٢٤٤ ١٢- باسی که‌سیک شوینی نه‌بی سوژده‌ی تیدا بیات له‌ به‌ر قهره‌ب‌آلغی

١٨- په‌راوی کورتکردنه‌وه‌ی نوێژ

١- باسی ئه‌وه‌ی ده‌ر باره‌ی نوێژ کورت کردنه‌وه‌ هاته‌وه‌،

٢٤٥ وه‌ گه‌شتیار چهند بمینیته‌وه‌ (له‌ سه‌فه‌ردا) نوێژ کورت ده‌کاته‌وه‌؟

٢٤٦ ٢- باسی (حوکمی) نوێژکردن له‌ مینادا

٢٤٧ ٣- باسیک: پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ هه‌ج کردنه‌که‌یدا چهند ماوه‌ته‌وه‌؟

٢٤٨ ٤- باسیک: له‌ چهندیکدا نوێژ کورت ده‌کریته‌وه‌؟

٢٥٠ ٥- باسیک: هه‌رکات له‌ شوینی خۆی ده‌رچوو نوێژ کورت ده‌کاته‌وه‌

٢٥١ ٦- باسیک: نوێژی ئیواره‌ له‌ سه‌فه‌ردا سه‌ت رکات ده‌کری

٧- باسی نه‌وێژی سوننه‌ت کردن به‌ سواری و لاخه‌وه‌،

٢٥٢ و لاخه‌که‌ روو به‌ هه‌رکوێ بیات

- ٨- باسی ئاماژه کردن (بۆ کرنووش و سوژده له نوێژی سوننه‌دا)
 به سوارى و لآخهوه ٢٥٣
- ٩- باسیک: پێغه‌مبەر ﷺ بۆ نوێژی فهرز له و لآخه‌که‌ى داده‌به‌زى ٢٥٤
- ١٠- باسی (حوکه‌ى) نوێژی سوننه‌ت کردن به سوارى گوێدرێژه‌وه ٢٥٥
- ١١- باسی ئه‌وه‌ى نوێژی سوننه‌تى نه‌کردووه له‌سه‌فه‌ردا،
 نه‌ له‌پاشى نوێژی فهرزه‌وه‌و نه‌ له‌پێشیه‌وه ٢٥٦
- ١٢- باسی ئه‌وه‌ى نوێژی سوننه‌ت ده‌کات له‌ سه‌فه‌ردا
 جگه‌ له‌ پاش و پێشى فهرزه‌کان ٢٥٧
- ١٣- باسی کوێکردنه‌وه‌ى نوێژی مه‌غریب و عی‌شا له‌ سه‌فه‌ردا ٢٥٩
- ١٤- باسیک: ئایا (نوێژخوێن) بانگ ده‌دات، یان قامه‌ت ده‌کات
 ئه‌گەر نوێژی مه‌غریب و عی‌شا کوێکاته‌وه‌؟ ٢٦٠
- ١٥- باسیک: (گه‌شتیار) نوێژی نیوه‌رۆ دواده‌خات ئه‌گەر
 پێش کاتی نوێژی نیوه‌رۆ ده‌ستی به‌روێشتن کرد ٢٦١
- ١٦- باسیک: ئه‌گەر دواى ئه‌وه‌ى نوێژی نیوه‌رۆ ببووايه
 ده‌ستی به‌روێشتن بکرایه نوێژی نیوه‌رۆى ده‌کرد،
 پاشان سوارى و لآخه‌که‌ى ده‌بوو (ده‌روێشت) ٢٦٢
- ١٧- باسی نوێژکردن به‌دانیشتنه‌وه ٢٦٣
- ١٨- باسی نوێژی که‌سى دانیشتوو به‌ ئاماژه‌کردن ٢٦٥
- ١٩- باسیک: ئه‌گەر نه‌یتوانى به‌دانیشتنه‌وه
 نوێژ بکات ئه‌وه‌ له‌سه‌ر لا نوێژه‌که‌ى بکات ٢٦٦
- ٢٠- باسیک: ئه‌گەر که‌سێک به‌دانیشتنه‌وه نوێژی کرد،
 پاشان چاک بوویه‌وه، یان سووکیه‌تى له‌ خۆیدا هه‌ست پێکرد،
 ئه‌وه‌ى ماوه له‌ نوێژه‌که‌ى ته‌واوى ده‌کات ٢٦٧

١٩- په راوی شه و نوێژ

٢٦٩

- ٢٧٠ ١- باسی شه و نوێژ کردن له شه ودا
- ٢٧١ ٢- باسی گه و ره یی شه و نوێژ
- ٢٧٢ ٣- باسی درێژی سوژده کان له شه و نوێژدا
- ٢٧٣ ٤- باسی وازه یانانی نه خووش له شه و نوێژکردن
- ٥- باسی هاندانی پیغه مبه ر ځ له سر شه و نوێژ و نوێژه سوننه ته کان که سوننه تن، پیغه مبه ر ځ شه و یک رویش ت بو مالی فاتیمه و عه لی (سه لامی خویان لی بئ) بو هاندانیان له سر شه و نوێژ
- ٢٧٤ ٦- باسی پیغه مبه ر ځ نه وه نده شه و نوێژی ده کرد هه تا هه ردوو قاچی شه قیان بر دبوو
- ٢٧٧ ٧- باسی نه و که سه ی له به ره به یاندا بخه وئ
- ٨- باسی نه و که سه ی پارشیو بکات و نه خه و یته وه هه تا نوێژی به یانیش ده کات
- ٢٧٨ ٩- باسی زور راوه ستان به پیوه له شه و نوێژدا
- ٢٨٠ ١٠- باسیک: شه و نوێژی پیغه مبه ر ځ چون بووه، وه له شه ودا چه ند رکات نوێژی ده کرد؟
- ٢٨١ ١١- باسی هه ستانی پیغه مبه ر ځ بو شه و نوێژ و خه و تنی، هه روه ها نه وه ی نه سخ بوته وه له شه و نوێژ
- ٢٨٢ ١٢- باسی گریدانی شه یتان له پشته سه ری مروف نه گه ر شه و نوێژ نه کات
- ٢٨٤ ١٣- باسیک: نه گه ر خه و ت و شه و نوێژی نه کرد شه یتان میز ده کاته گوئییه وه
- ٢٨٥ ١٤- باسی پارانه وه و نوێژکردن له کو تایبی شه ودا
- ٢٨٦

- ١٥- باسی ئەو کەسە سەرەتای شوو دەخەوێ و
 ٢٨٧ له کۆتایی شەودا هەڵدەسێ شەونۆێژ دەکات
- ١٦- باسی شەونۆێژی پێغەمبەر ﷺ له رەمەزان و غەیری رەمەزاند
 ٢٨٨
- ١٧- باسی گەرەیی دەستنۆێژ بە شوو و بەرۆژ،
 ٢٨٩ وه گەرەیی نۆێژ پاش دەستنۆێژ له شوو و رۆژدا
- ١٨- باسی ئەوەی کە ناپەسەندە له زیادەرۆیی له پەرسش دا
 ٢٩٠
- ١٩- باسی ئەوەی کە ناپەسەندە کەسێک شەونۆێژ
 ٢٩١ بکات و (دوات) وازی لێ بێنێ
- ٢٠- باسیک
 ٢٩٢
- ٢١- باسی گەرەیی ئەو کەسە له شەودا
 ٢٩٣ خەبەری بوویەووهو شەونۆێژی کرد
- ٢٢- باسی بەردەوام بوون لەسەر دوو رکاته سوننەتەکە
 ٢٩٦ پیش نۆێژی بهیانی
- ٢٣- باسی راکشان لەسەر لای راست دواي کردنی
 ٢٩٧ دوو رکاته سوننەتەکە پیش نۆێژی بهیانی
- ٢٤- باسی کەسێک پاش دوو رکاته سوننەتەکە
 ٢٩٧ (ی پیش نۆێژی بهیانی) قسە بکات و رانهکشت
- ٢٥- باسی نۆێژی سوننەت دوو رکات دوو رکات سوننەتە
 ٢٩٨
- ٢٦- باسی قسەکردن پاش دوو رکات سوننەتەکە پیش بهیانی
 ٣٠٢
- ٢٧- باسی چاودێری و لەبیرنهکردنی دوو رکاتهکە
 ٣٠٢ پیش نۆێژی بهیانی، وه ئەوەی به سوننەت ناوی بردووه
- ٢٨- باسی له دوو رکاته سوننەتەکە پیش بهیانیدا چی دەخوینرێ؟
 ٣٠٣
- ٢٩- باسی نۆێژی سوننەت کردن له پاش نۆێژه فەرزهکان
 ٣٠٤

- ٣٠٠- باسی ئەو کەسە لە پاش نوێژە فەرزه‌کان سوننه‌تی نه‌کردوووه
- ٣٠٦- باسی نوێژی چێشته‌نگاو کردن له سه‌فه‌ردا
- ٣٢- باسی ئەو کەسە نوێژی چێشته‌نگاوی
- ٣٠٧- نه‌کردوووه و رای وایه دروسته بکری
- ٣٠٨- باسی نوێژی چێشته‌نگاوکردن له شار و ئاوهدانیدا
- ٣٠٩- باسیک: دوو رکاته سوننه‌ته‌که‌ی پیش نیوه‌رو
- ٣١٠- باسی نوێژی سوننه‌ت پیش نوێژی مه‌غریب
- ٣١١- باسی کردنی نوێژه سوننه‌ته‌کان به‌کوّمه‌ل
- ٣١٥- باسی نوێژی سوننه‌ت کردن له مائه‌وه

٢٠- په‌راوی گه‌وره‌یی نوێژکردن له‌ مزگه‌وتی مه‌ککه و مه‌دینه

- ٣١٦- ١- باسی گه‌وره‌یی نوێژکردن له‌ مزگه‌وتی مه‌ککه و مه‌دینه‌دا
- ٣١٧- ٢- باسی (گه‌وره‌یی) مزگه‌وتی قوبا
- ٣١٨- ٣- باسی ئەوه‌ی هه‌موو رۆژیک شهممان ده‌هات بۆ مزگه‌وتی قوبا
- ٣١٩- ٤- باسی هاتن بۆ مزگه‌وتی قوبا به‌پیا‌ده و به‌سواری
- ٣١٩- ٥- باسی پله‌و پایه‌ی نیوان قه‌بری پێغه‌مبه‌ر ﷺ و دوانگه‌که‌ی
- ٣٢٠- ٦- باسی مزگه‌وتی به‌یتولمه‌قدیس

٢١- په‌راوی جولان له‌ کاتی نوێژکردندا

- ٣٢٢- ١- باسی جولانی ده‌ست له‌ نوێژدا ئەگه‌ر بۆ کاروباری نیو نوێژه‌که‌ بیت
- ٣٢٤- ٢- باسی ئەوه‌ی رێگری له‌ کراوه له‌ قسه‌کردن له‌ نوێژدا

- ٣- باسی ئهوهی که (سبحان الله والحمد لله) کردن
 ٣٢٦ له نوێژدا بۆ پیاوان دروسته
- ٤- باسی (حوکمی) ئهوهی له نیۆ نوێژدا ناوی کهسانیکی بهینتی،
 ٣٢٧ یان سهلام بکات له کهسیکی به رانبهری به نه زانین
- ٥- باسیکی: چه پله لێدان بۆ ئافره تانه
 ٣٢٨
- ٦- باسی ئهوهی پشتاو پشت بگهریته وه له نیۆ نوێژه کهیدا،
 ٣٢٩ یان پیشکه ویت له بهر کاریکی بۆی پیش هاتوه
- ٧- باسی ئه گهر دایکیکی کوره کهی بانگ بکات کاتی (کوره که) له نوێژدا بی
 ٣٣٠
- ٨- باسی دهستدان له چه و (ورده بهرد) له نوێژدا
 ٣٣١
- ٩- باسی راخستنی پۆشاک له نیۆ نوێژدا بۆ سوژده بردن له سهری
 ٣٣١
- ١٠- باسی ئه و کرده وه و جوله ی له نیۆ نوێژدا دروسته
 ٣٣٢
- ١١- باسیکی: ئه گهر له نیۆ نوێژه کهیدا و لآخه کهی به ره لابی و پروات (چی بکات؟)
 ٣٣٣
- ١٢- باسی ئه وهی که دروسته له تف و به لغم و فوو کردن له نیۆ نوێژدا
 ٣٣٦
- ١٣- باسیکی: ئه گهر کهسیکی له پیاوان به نه زانی له نوێژه کهیدا
 ٣٣٧ چه پله ی لێدا نوێژه کهی به تال نابیته وه
- ١٤- باسیکی: ئه گهر و ترا به نوێژکه ر برۆره پیشه وه، یان چاوه پروان به،
 ٣٣٧ ئه ویش چاوه پروان بوو قهینا کات.
- ١٥- باسیکی: له نیۆ نوێژدا وه لآمی سه لامکردن نادریته وه
 ٣٣٨
- ١٦- باسی به رزکردنه وهی دهسته کان له نیۆ نوێژدا له بهر کاریکی لێی رووده دات
 ٣٤٠
- ١٧- باسی دهست خستنه که له که له نوێژدا
 ٣٤١
- ١٨- باسیکی: مرۆف له نیۆ نوێژدا شتیکی بیر بکه ویته وه
 ٣٤٢

٢٢- په‌راوی هه‌له‌کردن ٣٤٤

- ١- باسی ئه‌وه‌ی له‌باره‌ی (حوکمی) هه‌له‌کردنه‌وه‌ هاتوو، ئه‌گه‌ر نوێژخوێن
 له‌ دووهم رکاتی فهرزدا هه‌ستایه‌وه‌ (دانه‌نیشت بۆ ته‌حیات خوێندن) ٣٤٤
- ٢- باسیک: گه‌ر نوێژخوێن پینج رکاتی کرد ٣٤٥
- ٣- باسیک: ئه‌گه‌ر له‌ رکاتی دووهم، یان سێیه‌مدا سه‌لامی
 دایه‌وه‌ و دوو سوژده‌ی برد، وه‌ک سوژده‌کانی نوێژ یان درێژتر ٣٤٦
- ٤- باسی ئه‌وه‌ی له‌ بردنی دوو سوژده‌که‌ی هه‌له‌کردندا ته‌حیات نه‌خوینت ٣٤٧
- ٥- باسی ئه‌وه‌ی له‌ دوو سوژده‌که‌ی هه‌له‌کردندا ئه‌لاهو ئه‌که‌بر ده‌کات ٣٤٨
- ٦- باسیک: ئه‌گه‌ر که‌سیک نه‌یزانی چه‌ند رکاتی کردوو
 سێ یان چوار، به‌دانیشتنه‌وه‌ دوو سوژده‌ ده‌بات ٣٥٠
- ٧- باسی هه‌له‌کردن له‌ نوێژی فهرز و سونه‌تدا ٣٥١
- ٨- باسیک: ئه‌گه‌ر نوێژخوێن له‌کاتی نوێژکردندا قسه‌ی
 له‌گه‌ڵدا کرا ئه‌ویش به‌ده‌ستی ئاماژه‌ی کردو گۆی گرت ٣٥٢
- ٩- باسی ئاماژه‌کردن له‌نیو نوێژدا ٣٥٤

٢٢- په‌راوی مردوو و جه‌نازه ٣٥٧

- ١- باسیک: ده‌رباره‌ی جه‌نازه، وه‌ هه‌ر که‌س کو‌تا وته‌ی (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) بێت ٣٥٧
- ٢- باسی فهرمان کردن به‌ شوێن که‌وتنی ته‌رم ٣٥٨
- ٣- باسی رۆیشتن بۆ لای ته‌رم دوا‌ی مردنی کاتی خرابیته‌ نیو کفه‌که‌یه‌وه‌ ٣٦٠
- ٤- باسی که‌سیک بۆ خۆی مردنی مردووێه‌ک به‌ که‌س و کاری راده‌گه‌یه‌نێ ٣٦٤
- ٥- باسی ئاگادارکردنه‌وه‌ (ی ئیمام) به‌ مردنی مردووێه‌ک ٣٦٥
- ٦- باسی گه‌وره‌یی ئه‌و که‌سه‌ی منداڵی به‌مریت و ٦

- ٣٦٦ چاوه‌روانی پاداشتی لای خوا بێت
- ٧- باسی ئه‌و پیاوه‌ی به‌ ئافره‌تیکێ وت
- ٣٦٨ که‌ لای گۆرێکدا ده‌گریا: ئارام بگره‌
- ٣٦٩ ٨- باسی شۆردن و ده‌ست نوێژگرتن بۆ مردوو به‌ ئاو و سیدر
- ٣٧٠ ٩- باسی ئه‌وه‌ی سوننه‌ته‌ شۆردنی مردوو تاک بێت
- ١٠- باسیک: له‌ ئه‌ندامه‌کانی لای راستی مردوووه‌
- ٣٧١ ده‌ست به‌شۆردنی بکریت
- ١١- باسی (سوننه‌ته‌ له‌) شوینی
- ٣٧١ ده‌ستنوێژگرتنی مردوو (وه‌ ده‌ست به‌ شۆردنی بکریت)
- ٣٧٢ ١٢- باسیک: ئایا ئافره‌ت به‌ کراسی پیاو کفن ده‌کری؟
- ٣٧٣ ١٣- باسیک: ئاوی شۆردنه‌که‌ له‌ دواجاردا کافوری تیبکریت
- ٣٧٤ ١٤- باسی کردنه‌وه‌ی په‌لکه‌ی ئافره‌ت
- ٣٧٤ ١٥- باسیک: چۆنیه‌تی پۆشاک پێچان به‌ مردوووه‌وه‌؟
- ٣٧٥ ١٦- باسیک: ئایا قژی ئافره‌ت بکریته‌ سێ په‌لکه‌؟
- ٣٧٦ ١٧- باسیک: قژی سه‌ری ئافره‌ت بخریته‌ پشتیه‌وه‌
- ٣٧٧ ١٨- باسی قوماشی سپی بۆ کفن کردن
- ٣٧٧ ١٩- باسی کفن کردن (ی مردوو) له‌ دوو به‌رگدا
- ٣٧٨ ٢٠- بۆنی خۆش به‌کاره‌ینان بۆ مردوو
- ٣٧٩ ٢١- باسیک: که‌سیک له‌ ئیحرامدا بمری چۆن کفن ده‌کری؟
- ٢٢- باسی کردنی کراس به‌ کفن بۆ مردوو سزا لابادت
- ٣٨٠ یان لای نه‌بات، وه‌ ئه‌وه‌ی به‌ بێ کراس کفن بکری
- ٣٨١ ٢٣- باسی کفن کردنی مردوو به‌بێ کراس
- ٣٨٢ ٢٤- باسی کفن کردنی مردوو به‌بێ میزه‌ر

- ٣٨٣ - ٢٥- باسیک: کفن کردن له ههموو مال و سامانی مردوو که دهکری
- ٣٨٤ - ٢٦- باسیک: ئەگەر تهنه‌ها یه‌ک پۆشاک هه‌بوو (بۆ کفن)
- ٢٧- باسیک: ئەگەر کفن نه‌بوو بۆ مردوو یه‌ک تهنه‌ها
ئهنه‌نده نه‌بێت که سه‌ری یان قاچه‌کانی دابپۆشی،
٣٨٥ ئهنه‌ سه‌ری پێت داده‌پۆشری
- ٢٨- باسی ئهنه‌ که‌سه‌ی له سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ردا ﷺ کفنی
٣٨٦ بۆ خۆی ئاماده‌کردوو ره‌خنه‌شی لێ نه‌گیراوه
- ٢٩- باسی ئافره‌تان شوێن ته‌رم بکه‌ون
٣٨٧
- ٣٠- باسی پرسه‌باری ئافره‌ت بۆ جگه‌ له‌ مه‌رده‌که‌ی
٣٨٧
- ٣١- باسی سه‌ردانی گۆرستان (دروسته)
٣٩٠
- ٣٢- باسی ئهنه‌ مه‌رموو ده‌یه‌ی پێغه‌مبه‌ر ﷺ: ((مردوو سزا
ده‌درێت به‌ هه‌ندێت گریانێ که‌س و کاری له‌ سه‌ری))
٣٩١ ئەگەر شین و شه‌پۆره‌که‌ مردوو که‌ خۆی هۆکار بوو که‌ بکری
- ٣٣- باسی ئهنه‌ی ناپه‌سه‌نده‌ له‌ شین و شه‌پۆرکردن بۆ مردوو
٣٩٦
- ٣٤- باسیک
٣٩٨
- ٣٥- باسیک: ئهنه‌ که‌سه‌ی یه‌خه‌ی خۆی دادرێت له‌ ئێمه‌ نییه‌
٣٩٨
- ٣٦- باسیک: به‌زه‌یه‌ی هاتنه‌وه‌ی پێغه‌مبه‌ر ﷺ به‌ سه‌عدی کوری خوله‌دا
٣٩٩
- ٣٧- باسی ئهنه‌ی رێگری لێت کراوه‌ له‌ قژرین له‌ کاتی لێقه‌وماندا
٤٠١
- ٣٨- باسیک: ئهنه‌ که‌سه‌ی له‌ روومه‌تی خۆی ده‌دات
(له‌کاتی کاره‌ساتدا) له‌ ئێمه‌ نییه‌
٤٠١
- ٣٩- باسی ئهنه‌ی رێگری کراوه‌ له‌ هاوار و قیژه‌ی سه‌رده‌می
نه‌فامی له‌کاتی لێقه‌وماندا
٤٠٢

- ٤٠- باسی ئهوهی له کاتی لیقهوماندا دانیشی و
- ٤٠٣ خهفمت خواردنی پتوه دیار بیت
- ٤٠٤ ٤١- باسی ئهوه کهسهی له کاتی لیقهوماندا خهفمت و پهژارهی دهرنهپرئ
- ٤٠٦ ٤٢- باسی ئارامگرتن له سه رهتای کارهسات و لیقهومانهوه دهپئ
- ٤٣- باسی ئهم فهرموودهیهی پیغه مبه ر (که به ئیبراهیمی
- ٤٠٧ کورپی فهرموو: ((بیگومان ئیمه به مردنت خهفه تبارین))
- ٤٠٨ ٤٤- باسی گریان له لای کهسی نهخوش
- ٤٥- باسی ئهوهی ریگری لیکراوه له شین و شهپۆر و گریان،
- ٤٠٩ وه هه ره شه له باره یه وه
- ٤١١ ٤٦- باسی ههستان له بهر تهرم
- ٤١٢ ٤٧- باسیک: ئه گهر کهسئ ههستا له بهر تهرم کهی دانیشیته وه؟
- ٤٨- باسی کهسیک له گهل جه نازه یه کدا بوو نابئ دانیشی
- ههتا داده نرئ له سه ر شانی ئه و پیاوانه ی هه لیان گرتو وه،
- ٤١٣ ئه گهر دانیشی پئی دهوترئ هه لسیته وه
- ٤١٤ ٤٩- باسی ئهوهی له بهر تهرمی جوله که هه لسیئ
- ٤١٥ ٥٠- باسی پیاوان تهرم هه لده گرن نهک ئافرهتان
- ٤١٦ ٥١- باسی په له کردن له بردنی تهرم بو گۆرستان
- ٤١٧ ٥٢- باسی مردوو کاتئ به سه ر داره مه یته وه یه که ده لئ زوو بمبه ن
- ٥٣- باسی کهسیک نوێژخوینانی مردوو بکاته دوو یان
- ٤١٧ سئ ریزه وه له دوای ئیمامه وه
- ٤١٨ ٥٤- باسی ریزه کانی (نوێژ کردن) له سه ر مردوو
- ٤١٩ ٥٥- باسی ریزی مندالان له گهل ریزی پیاواندا (بو نوێژکردن له سه ر مردوو)
- ٤٢٠ ٥٦- باسی چۆنیهتی نوێژکردن له سه ر مردوو

- ٤٢٢- ٥٧- باسی گوره یی پاداشتی شوین کهوتنی تهرم
- ٤٢٣- ٥٨- باسی نهو کهسه ی له گهل تهرما ده مینیتوه تا ده نیژریت
- ٤٢٤- ٥٩- باسی نویژی مندا لان له گهل خه لکه کهدا له سهر تهرم
- ٤٢٥- ٦٠- باسی نویژکردن له سهر مردوو له نویژگو مزگه ودا
- ٤٢٦- ٦١- باسی نهو هی ناپه سه نده له سهر گور مزگه وت دروست بکریت
- ٤٢٧- ٦٢- باسی نویژکردن له سهر ئافره تی زه یسان نه گهر
- له کاتی زه یسانیه که یدا بمری
- ٤٢٨- ٦٣- باسیک: ئیمام له کوئی مردووی ئافره ت و
- پیاو دا ده وه ستی بۆ نویژکردن له سهر یان؟
- ٤٢٨- ٦٤- باسی مردوو چوار نه لاهو نه که به ری له سهر ده کری
- ٤٣٠- ٦٥- باسی خویندنی سووړه تی فاتیحه له سهر تهرم (له نویژی مردوودا)
- ٤٣٠- ٦٦- باسی نویژکردن له سهر مردوو پاش نهو هی ده نیژری
- ٤٣٢- ٦٧- باسی مردوو گوئی له ده نگی پتلاوه کانه
- ٤٣٣- ٦٨- باسی که سی که پی خوش بی له زه وی پیروزو لهو شیوه دا بنیژری
- ٤٣٤- ٦٩- باسی مردوو ناشتن له شه ودا (دروسته)
- ٤٣٥- ٧٠- باسی دروستکردنی مزگه وت له سهر گور
- ٤٣٥- ٧١- باسی نهو کهسه ی ده روا ته نیو گوری ئافره ته وه (تا بیخاته گوره وه)
- ٤٣٦- ٧٢- باسی (حوکمی) نویژکردن له سهر شه ید
- ٤٣٨- ٧٣- باسی ناشتنی دوو پیاو و سی پیاو له گور یکدا (دروسته)
- ٤٣٨- ٧٤- باسی نهو هی رای له گهل شور دنی شه یداندا نییه
- ٤٣٩- ٧٥- باسی نهو مردووه ی له دانانی نیو گوره کهدا پیش ده خری
- ٤٤٠- ٧٦- باسی ئیزخیر و پووش بۆ نیوگور به کاره یتان
- ٤٤١- ٧٧- باسیک: ئایا مردوو له گور و گورینچه ده رده ه یتری له بهر ههر هویه ک؟

- ٧٨- باسی گۆرو گۆرینچه که ی له پێشهوه بێ یان له نیوه راستی گۆره کهدا ٤٤٣
- ٧٩- باسیک: ئەگەر مندال مسولمان بوو ئینجا مرد ئایا نوێژی ٤٤٤
- له سەر ده کړی؟ وه ئایا داوا ده کړی له مندال مسولمان ببی؟ ٤٤٤
- ٨٠- باسیک: ئەگەر هاو به شدانهریک له کاتی مردندا بلی: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ٤٥١
- ٨١- باسی (ناشتنی) په لی دارخورما له سەر گۆر ٤٥٢
- ٨٢- باسی ئامۆژگاری کردنی ئهوه ی لای گۆردا قسه ده کات ٤٥٣
- و دانیشتنی هاو له لانی به ده وریدا ٤٥٣
- ٨٣- باسی ئهوه ی له باره ی خۆ کوژمه وه ها تو وه ٤٥٥
- ٨٤- باسی ئهوه ی ناپه سهنده له نوێژ کردن له سەر دو ور و وان، ٤٥٦
- وه داوا ی لیخۆش بوون کردن بۆ هاو به شدانهران ٤٥٧
- ٨٥- باسی باسکردنی مردوو به چاکه له لایه ن خه لکه وه ٤٥٨
- ٨٦- باسی ئهوه ی ده ر باره ی سزای گۆر ها تو وه ٤٦٠
- ٨٧- باسی په ناگرتن به خوا له سزای نیوگۆر ٤٦٥
- ٨٨- باسی سزای گۆر به هۆی غه یبه ت کردن و میزه وه ٤٦٦
- ٨٩- باسی مردوو له به یانیان و ئیواران (جیگا که ی) نیشان ده درت ٤٦٧
- ٩٠- باسی قسه کردنی مردوو به سەر داره مه یته که یه وه ٤٦٨
- ٩١- باسی ئهوه ی ده ر باره ی مندالی مسولمانان و ترا وه ٤٦٨
- ٩٢- باسی ئهوه ی ده ر باره ی مندالی هاو به شدانهران و ترا وه ٤٦٩
- ٩٣- باسیک ٤٧١
- ٩٤- باسی مردن له رۆژی دوو شه ممه دا ٤٧٥
- ٩٥- باسی مردنی کتوپر (له نا کا و) ٤٧٥
- ٩٦- باسی ئهوه ی ده ر باره ی گۆری پێغه مبه ر ﷺ ٤٧٦
- ئهبو به کرو عومه ر ها تو وه ٤٧٦

- ٩٧- باسی ئهوهی رێگری لێکراوه له جێیو دان به مردوووان ٤٨١
- ٩٨- باسی باسکردنی خراپترینی مردوووان ٤٨٢

٢٤- پهراوی زهکات

٤٨٣

- ١- باسی واجبیهتی زهکات ٤٨٣
- ٢- باسی پهیمان دان له سهر زهکات دان ٤٨٩
- ٣- باسی تاوانی زهکات نهدهر ٤٨٩
- ٤- باسیک: ئهو سامانهی زهکاتی لێ بدرێت به کهنز دانانرێت ٤٩٢
- ٥- باسی بهخشینی سامان له ههق و شوینی خۆیدا ٤٩٦
- ٦- باسی رووپامایی له زهکات و مال بهخشیندا ٤٩٧
- ٧- باسیک: خودا هیچ خیریک له مالی دزراو وهر ناگرێت،
جگه له مالیک که به کهسابهتیکه ههلال پهیدا کرابێت ٤٩٨
- ٨- باسی خیر و مال بهخشین له مالی کهسابهتی ههلال ٤٩٨
- ٩- باسی مال بهخشین پێش هاتنی ئهو رۆژهی کهس نییه وهری بگرێت ٥٠٠
- ١٠- باسیک: خۆتان له ئاگری دۆزهخ بپاریزن با به لهته خورمایهک
و کهمیک له خیریش بێت ٥٠٣
- ١١- باسیک: کام مال بهخشینه گهورهیه؟ وه مال بهخشینی رژدهی له شساغ ٥٠٦
- باسیک ٥٠٧
- ١٢- باسی مال بهخشینی ئاشکرا ٥٠٨
- ١٣- باسیک: مال بهخشینی په نهان ٥٠٨
- ١٤- باسیک: ئه گهر مالی بهخشی به دهوله مه ند و نه یزانی دهوله مه ند ٥٠٩

- ١٥- باسیک: ئەگەر کەسیک مانیکی بەخشی بە کورێ خۆی
- ٥١٠ بێ ئەوەی هەست بکات
- ٥١١ ١٦- باسی (ڕەواپەتی) مāl بەخشین بە دەستی راست
- ١٧- باسی ئەو کەسە فەرمان بدات بە خزمەتکارەکە
- ٥١٣ مāl ببەخشی و بەخۆی پێی هەڵنەستی
- ٥١٤ ١٨- باسیک: خێرکردن دەبێ لەسەر تیری بێت
- ١٩- باسی ئەوەی زۆر مەنت دەکات بەسەر خەڵدا
- ٥١٦ بەهۆی بەخشینەکە یەو
- ٢٠- باسی ئەوەی بیهۆی و حەز بکات لەپێش کاتی خۆی
- ٥١٧ خێر و مāl بەخشینەکە ئەنجام بدات
- ٢١- باسی هاندان لەسەر مāl بەخشین،
- ٥١٨ (پاداشتی) تەکا کردن لە مāl بەخشیندا
- ٥١٩ ٢٢- باسی مāl بەخشین ئەوەندە لە توانادایە
- ٥٢٠ ٢٣- باسیک: مāl بەخشین تاوان دەسڕێتەو
- ٢٤- باسی کەسیک لە کاتی بێپەرستیدا مāl بەخشی بێ،
- ٥٢١ پاشان مسوڵمان بێ
- ٢٥- باسی پاداشتی خزمەتکار ئەگەر بە فەرمانی خاوەنەکە
- ٥٢٢ مāl ببەخشی بێ دەست بۆلای
- ٢٦- باسی پاداشتی ئافەرەت ئەگەر پارە، یان خۆراکی بەخشی
- ٥٢٣ لە مālێ مێردەکە بێ زیادەڕۆیی
- ٥٢٥ ٢٧- باسی ئەم فەرمايشتهی خواي بەرزو بلند:
- ٥٢٦ ٢٨- نموونەي بەخشر و ڕەزێل
- ٥٢٧ ٢٩- باسی بەخشین لە مālێ کەسابەت و بازرگانی

- ٣٠- باسیک: هموو مسوآلمانیک پټویسته خیریک بکات،
 ٥٢٨ جا هرکس نهیوو، با چاکهیهک له گهل خه لکدا بکات
- ٣١- باسیک: له زهکاتدان و خیرکردندا چهنديک ببهخشت؟
 ٥٢٩ وه (حوکمی) نهو کهسهی مهریک ببهخشت
- ٣٢- باسی زهکاتی زیو
 ٥٢٩
- ٣٣- باسی کهلوپهل له زهکاتدا بدرت (دروسته)
 ٥٣٠
- ٣٤- باسیک: نابت مالی جیا کو بکریتهوه، وه نابت مالی کو
 ٥٣٣ جیا بکریتهوه (له ترسی زهکات لت کهوتن)
- ٣٥- باسیک: نهو مالی هاوبهش و تیکه لاوه (که زهکاتی لت درا)،
 ٥٣٣ نهوه هریهکهیان به نهاندازهی مالی کههی به شه زهکاتی لت وهرده گیرت
- ٣٦- باسی (حوکمی) زهکاتی وشت
 ٥٣٥
- ٣٧- باسی کهسیک زهکاته کههی به چکه وشتریکی میینهی
 ٥٣٦ یهک سالی بکهوت و نهیبت
- ٣٨- باسی زهکاتی مهر و بز
 ٥٣٧
- ٣٩- باسیک: نازه لی پیر و کویر و نیر له زهکاتدا وهرنا گیرت،
 ٥٣٩ مهگر زهکات وهرگره که له سهری رازی بت
- ٤٠- وهرگرتنی گیسک له زهکاتدا
 ٥٤٠
- ٤١- باسیک: له زهکاتدا چاکترینی مالی خه لک وهرنا گیرت
 ٥٤١
- ٤٢- باسیک: له پینج وشت که متر زهکاتی ناکهوت
 ٥٤٢
- ٤٣- باسی زهکاتی مانگا و ره شه ولاخ
 ٥٤٢
- ٤٤- باسی زهکاتدان به خزم و نزیکه کان
 ٥٤٤
- ٤٥- باسیک: مسوآلمان نه سپ و ولاخه کههی زهکاتی لت ناکهوت
 ٥٤٧
- ٤٦- باسیک: مسوآلمان له کوپله و بندهیدا زهکات ناکهوت
 ٥٤٧

- ٣٠- باسیک: هموو مسوألمانیک پټویسته خیریک بکات،
 ٥٢٨ جا هرکس نهیوو، با چاکهیهک له گهل خه لکدا بکات
- ٣١- باسیک: له زهکاتدان و خیرکردندا چهن دیک ببه خشت؟
 ٥٢٩ وه (حوکمی) نهو کهسهی مهریک ببه خشت
- ٣٢- باسی زهکاتی زیو
 ٥٢٩
- ٣٣- باسی کهلوپهل له زهکاتدا بدرت (دروسته)
 ٥٣٠
- ٣٤- باسیک: نابت مالی جیا کو بکریته وه، وه نابت مالی کو
 ٥٣٣ جیا بکریته وه (له ترسی زهکات لت که وتن)
- ٣٥- باسیک: نهو مالی هاوبهش و تیکه لاوه (که زهکاتی لت درا)،
 ٥٣٣ نهو هریه که یان به نه دازهی مالی کهی به شه زهکاتی لت وهرده گیرت
- ٣٦- باسی (حوکمی) زهکاتی و شتر
 ٥٣٥
- ٣٧- باسی کهسیک زهکاته کهی به چکه و شتریکی میینهی
 ٥٣٦ یهک سالی کهو و نهییت
- ٣٨- باسی زهکاتی مهر و بز
 ٥٣٧
- ٣٩- باسیک: نازه لی پیر و کویر و نیر له زهکاتدا وهرنا گیرت،
 ٥٣٩ مهگر زهکات وهرگره که له سهری رازی بت
- ٤٠- وهرگر تنی گیسک له زهکاتدا
 ٥٤٠
- ٤١- باسیک: له زهکاتدا چاکترینی مالی خه لک وهرنا گیرت
 ٥٤١
- ٤٢- باسیک: له پینچ و شتر که متر زهکاتی ناکهو و
 ٥٤٢
- ٤٣- باسی زهکاتی مانگا و رهشمو لآخ
 ٥٤٢
- ٤٤- باسی زهکاتدان به خزم و نزیکه کان
 ٥٤٤
- ٤٥- باسیک: مسوألمان نهسپ و و لآخه کهی زهکاتی لت ناکهو و
 ٥٤٧
- ٤٦- باسیک: مسوألمان له کوپله و بندهیدا زهکات ناکهو و
 ٥٤٧

- ٥٤٨ - ٤٧- باسی زهکاتدان به ههتیو
- ٥٤٨ - ٤٨- باسی زهکاتی ئافرهت به مێردهکهی
- ٥٥٠ - ٥٩- ئهم فهرمایشتهی خوای بهرز و بلند: (وه له پێناو ئازادکردنی کۆیلهو بۆ قهرزداران و له زێتی خوادا)
- ٥٥٤ - ٥٠- باسی بێ نیازی له سوال و داواکردن
- ٥٥٧ - ٥١- باسی کهسێک خوا شتیکی پێداوه بهبێ داواکردن و له دلهوه بهتەمابوون (وه له مالهکانیاندا مافی سواله‌که‌رو بێ به‌شان ههیه)
- ٥٥٧ - ٥٢- باسی ئهو کهسهی داوا له خه‌لکی بکات بۆ زۆر کردنی مال
- ٥٥٩ - ٥٣- باسی ئهم فهرمایشتهی خوای بهرز و بلند: (به زۆر داوای هیچ شتیکی له خه‌لک ناکهن)
- ٥٦٤ - ٥٤- باسی خه‌ملاندنی خورما
- ٥٦٦ - ٥٥- باسی دهیه‌ک زهکات ده‌دری‌ت له‌وهی به‌ئای باران و ئاسمان و ئای رووباره‌کان ئاو بدری‌ت
- ٥٦٧ - ٥٦- باسیک: له پێنج ویسقی که‌متر زهکاتی ناکه‌وی‌ت
- ٥٦٨ - ٥٧- باسی وه‌رگرگرتنی زهکاتی خورما له‌کاتی لێ‌کردنه‌وهی به‌ره‌که‌ی، وه‌ ئایا واز له‌ منداڵ ده‌هێنرێ ده‌ست بدات له‌ خورمای زهکات؟
- ٥٦٩ - ٥٨- باسی ئه‌گەر که‌سێک به‌روبوو‌مه‌که‌ی یان دارخورما‌که‌ی یان زه‌وییه‌که‌ی یان کشتوکاله‌که‌ی فرۆشت، له‌کاتی‌کدا ده‌یه‌ک یان زه‌کاتی لێ‌ که‌وتبوو، وه‌ زه‌کاته‌که‌ی له‌ غه‌یری ئه‌مانه‌وه‌ دا‌بوو، یان به‌روبوو‌مه‌که‌ی فرۆشتبوو، له‌کاتی‌کدا زه‌کاتی لێ‌ نه‌که‌وتبوو
- ٥٧١ - ٥٩- باسیک: ئایا (دروسته) زه‌کاته‌که‌ی بکڕیته‌وه‌؟
- ٥٧٢ - ٦٠- باسی ئه‌وه‌ی ده‌رباره‌ی زه‌کات بۆ پێغه‌م‌بەر ﷺ و‌تراوه

- ٥٧٣ ٦١- باسی زهکاتدان به ئازادکراوانی خێزانەکانی پێغمەبەر ﷺ
- ٥٧٤ ٦٢- باسیک: ئەگەر زهکاتهکه گۆرا
- ٦٣- باسی وەرگرتنی زهکات له دەوله‌مه‌ندان و دانهوه‌ی به
- ٥٧٥ هه‌ژاران له ههر کوێ بوون
- ٥٧٦ ٦٤- باسی نزا و دوعای پێشه‌وا بۆ زهکاتده‌ر
- ٥٧٧ ٦٥- باسی (حوکمی) ئەوه‌ی له ده‌ریادا ده‌رده‌یێنێت
- ٥٧٨ ٦٦- باسیک: له گه‌نجینه‌ی کۆنی دۆزراوه‌دا پێنج یه‌ک ده‌درێت
- ٦٧- باسی ئەم فهرمایشته‌ی خوای به‌رز و بلند: (کریکارو
- کۆکه‌ره‌وانی زهکات (به‌شیکێ زهکاتیان پێت ده‌درێت))و
- ٥٨٠ لیپرسینه‌وه‌ی پێشه‌وا له‌گه‌ڵ کۆکه‌ره‌وانی زهکاتدا
- ٦٨- باسی (دروسته) به‌کاره‌ینانی وشتری زهکات و
- (خواردنه‌وه‌ی) شیره‌که‌ی بۆ رێبوا‌ری په‌که‌وتوو
- ٥٨١ ٦٩- باسی پێشه‌وا به‌ده‌ستی خۆی وشتری زهکات داخ بکات
- ٥٨٢ ٧٠- باسی به‌فه‌رزدانانی زهکاتی سه‌رفیتره
- ٥٨٣ ٧١- باسی زهکاتی سه‌رفیتره له‌سه‌ر به‌نده و که‌سانی تر
- له‌ مسو‌لمانان (پێویسته)
- ٥٨٣ ٧٢- باسی زهکاتی سه‌رفیتره مه‌نت جۆیه
- ٥٨٤ ٧٣- باسی زهکاتی سه‌رفیتره مه‌نیک خۆراکه
- ٥٨٤ ٧٤- باسی زهکاتی سه‌رفیتره مه‌نیک خورمايه
- ٥٨٥ ٧٥- باسی زهکاتی سه‌رفیتره مه‌نیک میو‌ژه
- ٥٨٥ ٧٦- باسی سه‌رفیتره پێش نوێژی جه‌ژن ده‌درێت
- ٥٨٦ ٧٧- باسی زهکاتی سه‌رفیتره له‌سه‌ر مرو‌فهی ئازادو به‌نده پێویسته
- ٥٨٧ ٧٨- باسی سه‌رفیتره‌دان له‌سه‌ر مندال و گه‌وره پێویسته

٥٨٨

٢٥- په‌راوی چه‌ج

٥٨٨

١- باسی پتویست بوونی چه‌ج و گه‌وره‌یه‌تی

٥٨٩

٢- باسی ئەم فەرمايشته‌ی خۆی به‌رزو بڵند:

٣- باسی چه‌جکردن به‌ سواری و شتریک که‌ ته‌نها

٥٩٠

کورتانیکی پتوه بیت (بێ که‌ژاوه)

٥٩٢

٤- باسی چه‌جی چاک و وه‌رگیراو

٥٩٣

٥- باسی دیاریکردنی جینگای ئیحرام به‌ستنی چه‌ج و عومره

٦- باسی ئەم فەرمايشته‌ی خۆی به‌رز و بڵند: (تویشوو هه‌لبگرن

٥٩٤

(ئهی باوه‌رداران) که‌ باشترین تویشوو له‌خواترسان و خۆپارتیزییه‌)

٥٩٥

٧- باسی جینگای (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ ...) ی خه‌لکی مه‌که‌ بو چه‌ج و عومره

٨- باسی جینگای ئیحرام به‌ستنی خه‌لکی مه‌دینه که‌ نابێ

٥٩٦

پیش گه‌شتنه‌ زولحوله‌یفه ئیحرام به‌ستن

٥٩٦

٩- باسی جینگای ئیحرام به‌ستنی خه‌لکی شام

٥٩٧

١٠- باسی شوینی ئیحرام به‌ستنی خه‌لکی نه‌جد

١١- باسی شوینی ئیحرام به‌ستنی ئەو که‌سانه‌ی نزیکترین

٥٩٨

له‌ مه‌که‌وه له‌ شوینه دیاریکراوه‌کانی ئیحرام به‌ستن

٥٩٩

١٢- باسی شوینی ئیحرام به‌ستنی خه‌لکی یه‌مهن

٦٠٠

١٣- باسیک: (ذَائُ عِزْقٍ) شوینی ئیحرام به‌ستنی خه‌لکی عیراقه

٦٠٠

١٤- باسیک

٦٠١

١٥- باسی ده‌رچوونی پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ مه‌دینه له‌ رینگای (الشَّجَرَة) وه

٦٠٢

١٦- باسی ئەم فەرمووده‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ: ((عه‌قیق شیویکی پیرۆزه))

١٧- باسی سێ جار خۆ شۆردنی تیکه‌لآو به‌زه‌غفه‌ران

- ٦٠٣ به پۆشاکێ که سێک ئیحرامی پۆشیوه
- ١٨- باسی به کارهێنانی بۆنی خۆش له کاتی ئیحرام بهستن،
وه (ئیحرامدار) چ پۆشاکێک له بهر بکات کاتی ویستی ئیحرام
- ٦٠٤ بپۆشت و قژی دابهینت و رۆنی لێ بدات
- ٦٠٦ ١٩- باسی به ستنهوهی قژو لۆک کردنی له کاتی ئیحرام بهستندا
- ٢٠- باسی دهنگ بهرزکردنهوه به (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ ...)
- ٦٠٧ له مزگهوتی زولحوله یفهوه
- ٢١- باسی ئهو پۆشاک و جل و بهرگهی که نابێت که سێک
- ٦٠٧ له ئیحرامدا بێت له بهری بکات
- ٦٠٨ ٢٢- باسی سواربوونی و لآخ وه سواربوون له پاشکۆدا
- ٦٠٩ ٢٣- باسی ئهو پۆشاک و ریدا و ئیزارانهی دروسته ئیحرامدار بیانپۆشیت
- ٦١١ ٢٤- باسی که سێک که شهو له زولحولیفه بمینیتهوه تا رۆژ ده بێتهوه
- ٦١٢ ٢٥- باسی دهنگ بهرزکردنهوه به تهلبیه کردن
- ٦١٣ ٢٦- باسی تهلبیه کردن
- ٢٧- باسی (الحمد لله) و (سبحان الله) و (الله أكبر) کردن
- ٦١٤ پێش نییه تههینان له کاتی سواربوونی و لآخدا
- ٢٨- باسی نییه تههینان (به حج و عومره) کاتی و شتره که ی
- ٦١٥ هه لسا یه وه راست وه ستا
- ٦١٦ ٢٩- باسی نییه تههینان (به حج و عومره) به دهنگی بهرز روو به قیبله
- ٦١٧ ٣٠- باسی تهلبیه کردن کاتی دابه زین بۆ نیو شیوه که
- ٦١٨ ٣١- باسی: ئافره تی چه یزار و زه یسان چۆن نیه تی حج و عومره بینن؟
- ٣٢- باسی ئهو که سه ی له سه رده می پێغه مبه ردا ❶
- ٦٢٠ ئیحرامی به ستوو وه ک ئیحرام، به ستنی پێغه مبه ر ❷

- ٣٣- باسی ئهم فهرمايشتهی خواي بهرز و بلند: (حهج له چهند مانگيکي ديار يکراودايه، جا ئهوهی که لهو مانگانهدا دهست بهکار بوو و برياريدا ههج بکات، ئهوه دهبيت نزيکی هاوسهری نهکهویت و گوناھو موجدلهو گوفتاری نادروست ئهنجام نه دات له کاتي هجداء).
- وه ئهم فهرمايشتهی خوا: (ئهی موحه ممد پرسيارت لی دهکهن دهر بارهی نوپوونهوهی مانگهکان، پتيان بلآ: ئهوه بو ديار يککردنی کاتهکانه بو خه لکی و بو زانینی کاتي ههج (خوا ريکی خستوه)).
- ١٣٣
- ٣٤- باسی جوړهکانی ههجي: ته مه تووع، ئيقران، ئيفراد، وه هه لوه شانوهی ئيحرامبهستن به ههج بو که سيک ئازه لی
- ١٣٦
- دياری نه هتيانې بو گوړيني ئيحرامه که به عومړه
- ١٣٣
- ٣٥- باسی که سيک ئيحرامی به ههج به ستييت و ناوی هينا بيت
- ١٣٣
- ٣٦- باسی ته مه تووع له سهردهمی پيغه مبهري خوادا ❀
- ٣٧- باسی ئهم فهرمايشتهی خواي بهرز و بلند:
- (ئهو ته مه تووعه بو که سيکه که (خوی) و کهس و کاری دانيشتووی ده ور بهري مزگهوئی حرام نه بن).
- ١٣٤
- ٣٨- باسی خو شوردن له کاتي چوونه نيو شاری مه که وه (سوننه ته)
- ١٣٦
- ٣٩- باسی رو شتنه نيو شاری مه که به روژ يان شهو (سوننه ته)
- ١٣٧
- ٤٠- باسیک: (پيغه مبهري خوا ❀) له کوپوه ده چووه نيو شاری مه که وه؟
- ١٣٧
- ٤١- باسیک: (پيغه مبهري خوا ❀) له چ شوينيکه وه له مه که دهرده چوو؟
- ١٣٨
- ٤٢- باسی گه وره یی مه که و دروست کردنی که عبه
- ١٤١
- ٤٣- باسی گه وره یی و فهرلی هره می مه که
- ١٤٦
- ٤٤- باسی حوكمی به ميرات وه رگرتنی خانووهکانی مه که و کرين و فروشتنيان و هه موو خه لکی مافيان هه يه به

- ٦٤٧ یه‌کسانی له‌ مزگه‌وتی حه‌رام (که‌عه‌دا)
- ٦٤٩ ٤٥- باسی (شوتینی) دابه‌زینی پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ شاری مه‌که‌
- ٦٥١ ٤٦- باسی ئهم‌ فه‌رمایشته‌ی خواس به‌رزو بڵند:
- ٤٧- باسی ئهم‌ فه‌رمایشته‌ی خواس به‌رزو بڵند:
- (که‌عه‌ که‌ مائی ریزلێگیراوه‌، خوا دایناوه‌ به‌هۆی راوه‌ستانی کاروباری دین و دونه‌ی خه‌ڵکی، هه‌روه‌ها مانگه‌ یاساغه‌کان و قوربانیه‌ دیارنه‌کراوه‌کان و دیاری کراوه‌کان، ئه‌وه‌ش بۆ ئه‌وه‌ی که‌ بزانی به‌راستی خوا ده‌زانی و به‌ئاگایه‌ که‌ چی له‌ ئاسمانه‌کان و زه‌ویدا، وه‌ بێگومان خوا به‌ هه‌موو شتێ زانیه‌).
- ٦٥٢
- ٦٥٥ پێرست